ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1936

ΜΕΤΑ 6 ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ 150 ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1937

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1936

ΜΕΤΑ 6 ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ 150 ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1937

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν τόμος τῇ 15η Δεκεμβρίου 1937.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,, Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ – 7936

ΜΕΤΑΛΛΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ, ΑΓ. ΜΑΡΚΟΥ 14 – ΑΘΗΝΑΙ

Πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος.

1. Τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν συμβούλων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

2. Πᾶσα πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα ἀποστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γραμματέα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. Γεώργιον Π. Οἰκονόμον, Διευθυντὴν τῆς Ἐφημερίδος, λεωφόρος Πανεπιστημίου 20.

3. Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα εἰς εὑρήματα καὶ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας ἀναφερόμενα, συντεταγμέναι δὲ ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιτροπεία, ᾗ ἀπόκειται ἡ περὶ τῆς δημοσιεύσεως ἀπόφασις, ἐπιφυλάσσει ἑαυτῇ πᾶσαν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν μεταβολήν, ἣν ἤθελε κρίνει ἀναγκαίαν ἐν τοῖς πρὸς δημοσίευσιν πεμπομένοις χειρογράφοις.

Τὴν εὐθύνην τῶν ἐν ταῖς δημοσιευομέναις πραγματείαις ἐκφερομένων ἐπιστημονικῶν γνωμῶν φέρουσιν οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, ἀποκλείεται δὲ πᾶς προσωπικοῦ χαρακτῆρος ἔλεγχος.

4. Ἐκδίδεται κατ' ἔτος εἷς τόμος εἰς σχῆμα τέταρτον ἐκ δώδεκα τοὐλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων συγκείμενος μετὰ τῶν ἀναγκαίων εἰκόνων καὶ πινάκων. Ἕκαστος τόμος πωλεῖται ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀντὶ δραχμῶν 500.

5. Οἱ συντάκται τῶν δημοσιευομένων πραγματειῶν λαμβάνουσι δραχμὰς χαρτίνας πεντακοσίας ἀντὶ ἑκάστου τυπογραφικοῦ φύλλου καὶ ἀντίτυπα πεντήκοντα τῶν πραγματειῶν αὐτῶν.

6. Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

7. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς διαμείβεται πρὸς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ συγγενῆ τῷ σκοπῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μπακαλάκης:	*Νεάπολις - Χριστούπολις - Καβάλα*	*1- 48*
Στεργιαννόπουλος:	*Δύο γαμήλιοι πομπαὶ ἐπὶ ἐρυθρομόρφου πυξίδος*	*49- 55*
Κοντῆς:	*Παρατηρήσεις εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Λέσβου*	*55- 60*
Μυλωνᾶς:	*Ὁ ἐνεπίγραφος ἑτερόστομος ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσῖνος καὶ ἡ Ἑλλαδικὴ γραφὴ*	*61- 100*
Ξυγγόπουλος:	*Βυζαντινὸν κιβωτίδιον μετὰ παραστάσεων ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου*	*101- 136*
Μιτσός:	*Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀρκαδίας, Ἐπιδαυρίας καὶ Κορινθίας*	*136- 146*
Πολίτης:	*Χαλκῆ Ὑδρία ἐξ Ἐρετρίας*	*147- 174*

Παράρτημα — Ἀρχαιολογικὰ Χρονικά.

Στεργιαννόπουλος:	*Ἀρχαϊκὸν Δωρικὸν κιονόκρανον*	*1- 2*
Μακαρόνας:	*Ἐκ τῆς Ἐλιμείας καὶ τῆς Ἐορδαίας. Ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ Κοζάνης*	*2- 14*
Μπακαλάκης:	*Ἀρχαῖα εὑρήματα ἐκ Νέου Σκοποῦ (Σερρῶν)*	*14- 19*
Δαυΐδ:	*Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ Ἐρεσοῦ*	*20- 22*
Κεραμόπουλλος:	*Ἐπιγραφαὶ ἐκ Βοιωτίας*	*23- 47*

Εἰκόνες

Νεάπολις - Χριστούπολις - Καβάλα.

Σελ.	Εἰκ.	
1	1	Ἄποψις Καβάλας. Ἡ ἀρχαία Νεάπολις κατελάμβανε μόνον τὴν τριγωνικὴν χερσόνησον.
2	2	Σχεδιογράφημα τοῦ τείχους Καβάλας.
3	3	Τμῆμα τοῦ ἰσοδομικοῦ ἀρχαίου τείχους εἰς τὰ σημεῖα $Π_1$ - $Π_2$ τῆς εἰκόνος 2, ἐπιχρισθὲν μεταγενεστέρως ἐνισχυτικῶς, καὶ χαρακτηστικὴ μεταγενεστέρα ἐπιπολαία ἐπισκευὴ ῥήγματός του.
4	4	Ἡ βάσις τοῦ πύργου $Π_2$ τῆς εἰκόνος 2. Ἡ διαφορὰ τῆς τοιχοδομίας εἶναι φανερά, οἱ μεγάλοι δόμοι εἶναι τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως τείχους.
4	5	Πρόσοψις τοῦ τείχους εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2.
5	6	Παρακολούθησις τοῦ τείχους εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον μετὰ τὴν καμπήν του.
5	7	Τὸ πλάτος τοῦ τείχους εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2. Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις εἶναι εἰς τὸ σημεῖον ὅπου κάθηται ὁ εἰκονιζόμενος ἐργάτης.
6	8	Τὸ τεῖχος εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2.
7	9	Διάφορα μελανόμορφα, ἐρυθρόμορφα καὶ μελαμβαφῆ ὄστρακα ἐκ τοῦ τείχους, εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2 καὶ ἐκ τῆς σκαφῆς τοῦ ἱεροῦ. Τὰ δύο πρῶτα εἶναι ἀνατολίζοντα-πρωτοαττικὰ (πτέρυξ, ὀπίσθιον μέρος λέοντος ἢ Σφιγγός).
8	10	Ἰωνικὸν κιονόκρανον Καβάλας ἀριθ. 1. Εἰς τὸ βάθος διακρίνονται τὰ ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ 5 θραύσματα, καὶ Ρωμαϊκῶν χρόνων κιονόκρανον ἐκ Φιλίππων.
9	11	Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1. Ἡ ἄνω ἀβαθὴς κοιλότης ὀφείλεται εἰς μεταγενεστέραν χρῆσιν τοῦ κιονοκράνου ὡς λεκάνης κρήνης τινός.
9	12	Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 κιονόκρανον ἀνεστραμμένον μετὰ τῆς νεοελληνικῆς ἐπιγραφῆς «Ρήγας 1925».
10	13	Λεπτομέρειαι κιονοκράνου ἀριθ. 1.
11	14	Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ πελεκηθέντος κιονοκράνου ἀριθ. 2.
11	15	Πρόσοψις τοῦ ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 3.
12	16	Ὀπισθία ὄψις τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 3. Ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἐλλείποντος ἄβακος διακρίνεται τὸ τεκτονινὸν γράμμα Φ.
13	17	Λεπτομέρειαι κιονοκράνου ἀριθ. 3.
14	18	Λεπτομέρειαι τοῦ κεντρικοῦ ῥόδακος τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 3.
14	19	Τὸ κιονόκρανον ἀριθ. 3 ἐκ τῶν κάτω.
15	20	Μεγάλου μέρους ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 4 ἡ πρόσοψις.
15	21	Ὀπισθία ὄψις τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 4. (Τὸ εἰς τὸ βάθος Ρωμαϊκῶν χρόνων κιονόκρανον προέρχεται ἐκ Φιλίππων).
16	22	Τὸ ὑπ' ἀριθ. 5 ἡμίτομον ἰωνικοῦ κιονοκράνου.
16	23	Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ θραύσματος ἀριθ. 5.
17	24	α΄=θραῦσμα ἀστραγάλου, β΄=μετόπης(;), γ΄=κορωνίδος, δ΄=ἕλικος ἰων. κιονοκράνου.
17	25	Ἡ προσθία ὄψις τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης θραύσματος.
17	26	Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης θραύσματος. Ἡ ἐκβάθυνσίς του εἶναι μεταγενεστέρα.
18	27	Λεπτομέρεια κεντρικοῦ ῥόδακος ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1.
20	28	Παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ κεντρικοῦ ῥόδακος τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1.
21	29	Παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ κεντρικοῦ ῥόδακος τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1.
22	30	Πλὰξ μαρμαρίνου στυλοβάτου.
23	31	Σχέδιον καὶ συμπλήρωσις πλακὸς στυλοβάτου ἐκ τοῦ ἱεροῦ.
24	32	Μαρμάρινος σπόνδυλος ἐν τῇ τάφρῳ τοῦ ἱεροῦ.
24	33	Μαρμαρίνου σπονδύλου (ἀριθ. 9) θραῦσμα ἐκ τοῦ ἱεροῦ.
24	34	Διάφοροι κανόνες ἰωνικοῦ κυματίου.
25	35	α-γ Λεπτομέρειαι ἰωνικῶν κυματίων ἐκ Καβάλας. δ΄ Λεπτομέρεια κορονίδος εἰκ. 24 γ΄.
26	36	α΄=τεμάχιον ὑπερθύρου ἐκ Καβάλας ἀριθ. 13· β΄=ἡ ὑποθετικὴ τῆς παραστάδος ἐξοχή· γ΄=ἡ ὑποθετικὴ σύνδεσις τοῦ ὑπερθύρου καὶ τῆς παραστάδος· δ΄=λεπτομέρειαι γλυπτοῦ ἀστραγάλου· ε΄=τομὴ τοῦ ὑπερθύρου.
27	37	Μέρος μαρμαρίνου γείσου.
27	38	Ἀναθηματικὸς ναΐσκος ἐκ τοῦ ἱεροῦ.
28	39	Δωρικὸν κιονόκρανον ἐκ Καβάλας.
29	40	Διάφοροι μαρμάρινοι δόμοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ.
30	41	Σχέδιον καὶ λεπτομέρειαι μαρμαρίνου δόμου τῆς εἰκ. 40 ἀριστερά.
30	42	Λεπτομέρειαι ἑτέρου δόμου ὁμοίου πρὸς τὸν τῆς εἰκ. 41.
30	43	Σχεδιογράφημα τμήματος μαρμαρίνου περιβόλου εὑρεθέντος εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου τοῦ ἱεροῦ.
31	44	Θεμέλιον μαρμαρίνου περιβόλου ἐντὸς τῆς τάφρου τοῦ ἱεροῦ. Τὸ βορειότερον σῳζόμενον μῆκός του ἄρχεται ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου.
31	45	Ἡ ἐν τῷ γρανίτῃ καὶ εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ μὴ σῳζομένου περιβόλου κοίτη τῶν δόμων του.
32	46	Τουρκικὸς τοῖχος, ὑπερκείμενος τοῦ μαρμαρίνου περιβόλου τοῦ ἱεροῦ ἐκ τῶν δόμων τοῦ ὁποίου καὶ ἐκτίσθη.

Σελ.	Εἰκ.	
32	47	Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ (1) τῇ θεᾷ Παρθένῳ ἐκ τοῦ ἱεροῦ.
33	48	Φωτογραφία τοῦ ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 1.
34	49	Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ (2) τῇ Παρθένῳ ἐκ τοῦ ἱεροῦ.
34	50	Φωτογραφία τοῦ ἐκτύπου ἐπιγραφῆς ἀριθ. 2
35	51	Προψηφισματικὸν ἀνάγλυφον τῆς ἐπιγραφῆς ἀριθ. 1480 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κατὰ φωτογραφίαν τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν.
36	52	Δύο νομίσματα Νεοπ[ολιτῶν] τῆς μετὰ τὸ 411 π.Χ. σειρᾶς τοῦ Μουσείου Καβάλας. (Ἀργυραῖ δραχμαί).
37	53	Πρόχειρος γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Ἠπείρου Θασίων.
48	54	Τὸ ἐν τῇ ὑποσημειώσει 2 σελ. 28 ἀναφερόμενον ἀνάγλυφον Σφιγγὸς τῆς ἀψῖδος τοῦ ἐν Καβάλᾳ ναοῦ τῆς Παναγιᾶς.

Δύο γαμήλιοι πομπαὶ ἐπὶ ἐρυθρομόρφου πυξίδος.

Σελ.	Εἰκ.	
49	1	Πυξὶς μετὰ γαμηλίου πομπῆς ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ Συλλογῇ Preyss.
49	1α	Πυξὶς μετὰ γαμηλίου πομπῆς. Συλλογὴ Preyss ἐν Μονάχῳ.
50	2	Πυξὶς Συλλογῆς Preyss ἐν Μονάχῳ.
51	2α	Πυξὶς Συλλογῆς Preyss ἐν Μονάχῳ.
52	3	Γαμήλιος πομπή. Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν 1249.
52	4	Νίκη ὑπὸ τὴν διπλῆν λαβὴν γαμικοῦ λέβητος. Ἐθν. Μουσεῖον Ἀθηνῶν 1172.

Παρατηρήσεις εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Λέσβου.

56	1	Ἐπιγραφὴ ἐκ Μυθήμνης IG XII² 680.
56	2	Ἐπιγραφὴ ἐκ Κολοφῶνος IG XII² 509.
58	3	Προσθία ὄψις τοῦ ἐν Μυτιλήνῃ θρόνου τοῦ Ποτάμωνος.
59	4	Δεξιὰ πλευρὰ τοῦ θρόνου τοῦ Ποτάμωνος.
60	5	Ἀριστερὰ πλευρὰ τοῦ θρόνου τοῦ Ποτάμωνος.

Ὁ ἐνεπίγραφος ἑτερόστομος ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσῖνος καὶ ἡ Ἑλλαδικὴ γραφή.

Σελ.	Εἰκ.	
61	1	Ἐνεπίγραφος ἀμφορεὺς Ἐλευσῖνος.
62	2	Ἐνεπίγραφον τμῆμα τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως.
66	3	Γραπτὰ ὄστρακα ἐκ τοῦ Καδμείου (ΑΕ 1909, πίν. 3).
67	4	Ἄγραφα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ Καδμείου (ΑΕ 1909, εἰκ. 1).
72	5	Σημεῖα γραφῆς ἑτεροστόμων ἀμφορέων (=Ε) καὶ τὰ Κρητικὰ αὐτῶν ἀντίστοιχα—τῆς γραφῆς Β=Β καὶ τῆς γραφῆς Α=Α (πρβ. Sir Arthur Evans Palace of Minos IV, εἰκ. 728).
73	5α	Συνέχεια τῆς εἰκόνος 5.
74	6	Ι. Σημεῖα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἑλλαδικῆς γραφῆς. ΙΙ. Παραλλαγαὶ Κρητικῶν σημείων ἀπαντῶσαι εἰς τὴν Ἑλλαδικὴν γραφήν.
75	7	Ἐπιγραφαὶ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως (ἀντίγραφον Τραυλοῦ).
76	8	Ἐλευσινιακὰ σημεῖα, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ λοιπὰ Ἑλλαδικά, τὰ Κρητικὰ (γραφῆς Α καὶ Β) καὶ τὰ Κυπριακά.
78	9	Ἐπιγραφαὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων τοῦ Καδμείου. (Palace of Minos, εἰκ. 724 α, β, 727).
80	10	Κείμενον τῆς Ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς.
82	11	Παράλληλοι ὁμάδες σημείων ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης (πρβ. Evans IV, εἰκ. 734).
83	12	Διάκρισις εἰς λέξεις; τῶν σημείων τῶν Θηβαϊκῶν ἐπιγραφῶν 2, 3 καὶ 4.
84	13	Ἐπιγραφαὶ ἑτεροστόμων ἀμφορέων Τίρυνθος (1-8), Μυκηνῶν (10), Ὀρχομενοῦ (α) καὶ Ἐλευσῖνος (10).
91	14	Ἑλλαδικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ διαφόρων ἀγγείων καὶ ἀντικειμένων. — Δευτέρα σειρὰ ἐπιγραφῶν.
92	15	Σημεῖα τῶν Ἑλλαδικῶν ἐπιγραφῶν τῆς δευτέρας σειρᾶς.
98	16	Γράμματα ἐπὶ τῶν ἀγγείων τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Διπύλου καὶ τῆς Κύπρου.

Βυζαντινὸν κιβωτίδιον μετὰ παραστάσεων ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

102	1	Κιβωτίδιον ἐν τῇ Μονῇ Βατοπεδίου.
103	2	Οἱ Ἅγ. Κοσμᾶς καὶ Λοῦπος ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α. 2).
103	3	Οἱ Ἅγ. Νέστωρ καὶ Δαμιανὸς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α. 2).
104	4	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος νεκρός. Λεπτομέρεια ἐκ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α 3).
108	5	Οἱ Σλαῦοι φεύγοντες ἐκ Θεσσαλονίκης. Λεπτομέρειαι ἐκ τῆς παραστάσεως τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Β. 5).
109	6	Κάλυμμα σαρκοφάγου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ὁσίου Μελετίου.
115	7	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος νεκρός. Ἐγκόλπιον ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.
117	8	Μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Μικρογραφία τοῦ Μηνολογίου τοῦ Βατικανοῦ.
119	9	Ὁ Ἅγ. Νέστωρ. Λεπτομέρεια ἐκ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Β. 3).
132	10	Στρατιωτικὸς Ἅγιος. Ψηφιδωτὸν Μ. Δαφνίου.
134	11	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος. Λεπτομέρειαι ἐκ τοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α. 1).

Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἀρκαδίας, Ἐπιδαυρίας καὶ Κορινθίας.

Σελ.	Εἰκ.	
137	1	Προξενικὸν ψήφισμα ἐκ Τεγέας.
139	2	Ἐπιγραφὴ ἐκ Τεγέας.
141	3	Ἐπιγραφὴ ἐκ Θελπούσης.
143	4	Ἐπιγραφὴ ἐξ Ἀσκληπιείου Ἐπιδαύρου.
144	5	Βάσις ἀγάλματος ἐξ Ἀσκληπιείου Ἐπιδαύρου.
145	6	Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐξ Ἐπιδαύρου.
146	7	Ἐπιγραφὴ Κεχρεῶν (Κορινθία).

Χαλκῆ Ὑδρία ἐξ Ἐρετρίας.

148	1	Ἐθν. Μουσείου 15137. Πλαγίσ ὄψις.
149	2	Ἐθν. Μουσείου 15137. Πλαγία λαβή.
150	3	Ἰδιωτικὴ Συλλογὴ Northwick Park.
151	4	Heidelberg, Universitätssammlung. Λεπτομέρειαι.
153	5	Nimes, Maison carrée.
154	6	Βερολίνου 10389.
155	7	Βερολίνου 30880.
156	8	Βερολίνου 30880. Λεπτομέρεια.
157	9	Ἐθν. Μουσείου 15137. Λεπτομέρεια.
158	10	Ἐθν. Μουσείου 15137. Λεπτομέρεια.
158	11	Ἐθν. Μουσείου 15137. Λεπτομέρεια.
160	12	Βερολίνου 10409.
160	13	Βερολίνου 10409. Λεπτομέρεια.
162	14	Boston 99462.
164	15	Ἐθν. Μουσείου 7454.
165	16	Ἐθν. Μουσείου 7915. Λεπτομέρεια.
166	17	Ἐθν. Μουσείου 7454 (ἐξ Ἐρετρίας)· πλαγία ὄψις.
167	18	Ἐθν. Μουσείου 7915 (ἐξ Αἰγίου)· πλαγία ὄψις.
168	19	Παρίσιοι, Petit Palais.
169	20	Ὀξφόρδης, Ashmolean Museum.
170	21	Ὀξφόρδης, Ashmolean Museum.
171	22	Λούβρου 2785.
172	23	Boston 99460.

Ἀρχαϊκὸν Δωρικὸν κιονόκρανον.

1	1	Δωρικὸν κιονόκρανον Ξηροκαμπίου Σπάρτης.
2	2	Δωρικὸν κιονόκρανον Ξηροκαμπίου Σπάρτης.

Ἐκ τῆς Ἐλιμείας καὶ τῆς Ἐορδαίας. Ἀρχαιολογικὴ Συλλογὴ Κοζάνης.

Σελ.	Εἰκ.	
3	1	Ἀγαλμάτιον ἐκ Μεσοβούνου Ἐορδαίας.
4	2	Κιονόκρανον ἐνεπίγραφον ἐκ Κοζάνης.
5	3	Ἀνάγλυφον ἐκ Ρυακίου (Μορανλῆ) Ἐορδαίας.
6	4	Ἀνάγλυφον ἐκ Τερπὰν Μαχαλέ - Δρεπάνου. (Σχέδιον Χρ. Λεφάκη).
7	5	Ἀμαλμάτιον ἐξ Ἀκρινῆς (Ἰνόμπαση).
7	6	Ἀγαλμάτιον ἐξ Ἀκρινῆς (Ἰνόμπαση).
8	7	Ἀνάγλυφον ἀγνώστου προελεύσεως.
8	8	Ἀνάγλυφον ἐκ Κρόκου (Γκόμπλιτζα).
8	9	Ἀνάγλυφον ἐκ Ρυακίου (Μορανλῆ).
9	10	Μαρμαρίνη κεφαλὴ ἵππου, ἀγνώστου προελεύσεως.
10	11	Ἐπιγραφὴ ἐκ Κοζάνης. (Κάτω: τὸ ὄπισθεν, διαμεμορφωμένον εἰς κιονόκρανον).
11	12	Τμῆμα ἀναγλύφου ἐκ Λευκόβρυσης (πρ. Ἴσβορος).
11	13	Ἀνάγλυφον ἐξ Ἁγίου Δημητρίου (Τοπτσιλάρ).
11	14	Πηλίνη κεφαλὴ ἐκ Γρεβενῶν(;).
12	15	Χειροποίητα ἀγγεῖα ἐξ Ἁγίου Ἀθανασίου - Κοζάνης.
12	16	Κώθων ἐκ Κοζάνης.
12	17	Πήλινος σωλὴν(;) ἐξ Ἄνω Κώμης (Ἄνω Μπάνιτσας). Τομὴ συμπεπληρωμένη.
12	18	Ῥωμαϊκὰ ἀγγεῖα καὶ ἀγνῦθες ἐκ Κοζάνης.

Ἀρχαῖα εὑρήματα ἐκ Νέου Σκοποῦ (Σερρῶν).

15	1	Ὄστρακον ἐρυθρόμορφον κιθαρῳδοῦ μέγεθος φυσικόν.
15	2	Διάφορα ἀρχαῖα ἐκ Νέου Σκοποῦ.
16	3	Κώθων ἐκ τάφου Νέου Σκοποῦ.
16	4	Μαρμαρίνη κεφαλὴ ἐφήβου ἐκ Νέου Σκοποῦ. Μέγεθος φυσικόν.
17	5	Δεξιὰ ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ῥήτορος(;) ἀριστερὰ ἐπιγραφὴ ἐπιτυμβία.
18	6	Ἐπιτυμβία ἐπιγραφὴ ἐκ Νέου Σκοποῦ.

Ἀνέκδοτοι ἐπιγραφαὶ Ἐρεσοῦ.

20	1	Ἐνεπίγραφον βάθρον ἐξ Ἐρεσοῦ.
21	2	Τμῆμα τιμητικοῦ ψηφίσματος ἐξ Ἐρεσοῦ.

Εἰκ. 1. Ἄποψις Καβάλας. Ἡ ἀρχαία Νεάπολις κατελάμβανε μόνον τὴν τριγωνικὴν χερσόνησον.

ΝΕΑΠΟΛΙΣ–ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΙΣ–ΚΑΒΑΛΑ

ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗ

Ταχθεὶς πρῶτος πρὸ διετίας νὰ ὑπηρετήσω εἰς τὴν ἀξιολογωτάτην περιοχὴν τῆς ἀνεξερευνήτου Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης μὲ ἕδραν τὴν πόλιν Καβάλαν, ὤφειλον πρωτίστως νὰ μελετήσω καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως αὐτῆς, ἡ ὁποία, ὅπως καὶ πᾶσα γωνία τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, δὲν ὑστερεῖ εἰς ἐπίδειξιν βίου μακροῦ καὶ παρελθόντος ἀρχαίου.

Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως αὐτῆς δὲν ἦτο καὶ τόσον εὔκολος, διότι ὁ χρόνος, ἡ φύσις τοῦ γρανιτώδους καὶ ἀποκρήμνου ἐδάφους μιᾶς μικρᾶς χερσονήσου καὶ ὁ ἐπ᾽ αὐτῆς συνωστισμὸς ἀλλεπαλλήλων οἰκίσκων παρέσυραν καὶ ἐξηφάνισαν τὰ πολύτιμα διὰ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν κατάλοιπά της. Ἐπραγματοποίησεν ὅμως αὐτὴν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν πατριωτῶν Καβαλιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀντιληφθέντες τὴν σημασίαν τῶν ἀρχαίων μαρμαρίνων θραυσμάτων, ὑπεδείκνυον πᾶν τυχὸν γενόμενον εὕρημα κατὰ τὰς διαφόρους κατεδαφίσεις καὶ οἰκοδομὰς ἐν τῇ πόλει, ὁ ζῆλος τῶν μελῶν τοῦ φιλαρχαίου Ἀδελφάτου Καβάλας, ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος τοῦ Σ. Ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων καὶ τῆς Παιδείας, τοῦ Δήμου Καβάλας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται καὶ αἱ γενόμεναι ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι καὶ περισυλλογαὶ ἀρχαίων.

Πρὶν τελειώσω τὰς ὀλίγας αὐτὰς εὐχαριστηρίους γραμμὰς ὀφείλω ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως κύριον Χρυσόστομον, ἡ ἀγάπη τοῦ ὁποίου πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ἀρχαιότητας συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἀρχαίου ὑλικοῦ τῆς μελέτης ταύτης.

Α΄. ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΝ ΚΑΒΑΛΑΙ

Ἡ ἀμφιθεατρικὴ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βορείου βραχώδους ἄκρου τοῦ Συμβόλου ὄρους[1] ἀνάπτυξις τῆς σημερινῆς πόλεως Καβάλας δὲν εἶναι τόσον παλαιά. Καθὼς φαίνεται καὶ

1 Δίων Κάσσιος, Ρωμαϊκὴ Ἱστορία XLVII «Σύμβολον γὰρ τὸ χωρίον ὀνομάζουσι, καθ᾽ ὃ τὸ ὄρος ἐκεῖνο ἑτέρῳ τινὶ εἰς μεσόγειον ἀνατείνοντι συμβάλλει. Ἔστι δὲ μεταξὺ Νέας πόλεως καὶ Φιλίππων». Τουρκιστὶ ἐλέγετο τὸ ὄρος Karschijaka = ἀντικρυνὴ ὀροσειρά.

εἰς διασωθείσας παλαιὰς φωτογραφίας καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 2, ἀρχικῶς ἡ πόλις περιωρίζετο εἰς τὴν τριγωνικὴν χερσόνησον τὴν εἰσερχομένην ἀπὸ Β—Ν εἰς τὸν Πιερικὸν κόλπον ***(εἰκ. 1)*** καὶ σχηματίζουσαν εἰς τὴν βάσιν αὐτῆς δύο ὁρμίσκους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ δυτικὸς ἦτο πάντοτε ὁ λιμὴν τῆς πόλεως, διότι ὁ μικρότερος ἀνατολικὸς προσβάλλεται ὑπὸ τῶν

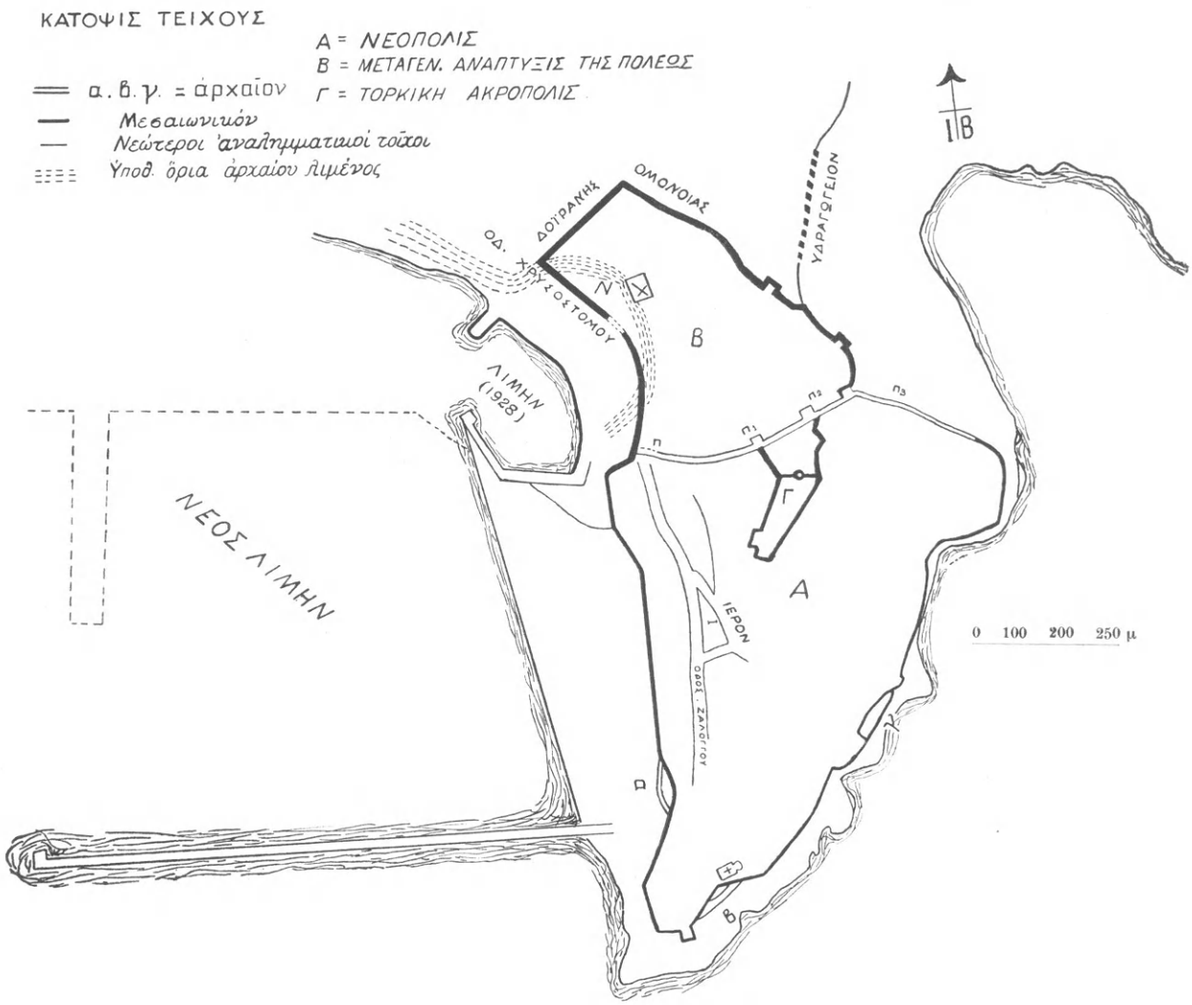

Εἰκ. 2. Σχεδιογράφημα τοῦ τείχους Καβάλας.

ἀνέμων τοῦ στενοῦ τῆς Θασοπούλας. Ἡ τριγωνικὴ αὐτὴ χερσόνησος περιβάλλεται ἀκόμη ὑπὸ τῶν διατηρουμένων ἐν μέρει τειχῶν τῆς τουρκικῆς τελευταίας ἐπιδιορθώσεως ἢ καὶ ὑψηλῶν συγχρόνων πρὸς αὐτὰ ἀναλημματικῶν τοίχων τῶν διαφόρων ἀποκρήμνων ἀκτῶν της. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν σύγχρονον πόλιν ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ἀκρόπολίς της καὶ φέρει ἀκόμη τὸ τουρκικὸν ὄνομα μαχαλᾶς=συνοικία. Περιβαλλόμενον ὑπὸ τειχῶν τὸ τμῆμα αὐτὸ ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας τὸ μόνον τμῆμα τῆς πόλεως Καβάλας, λόγῳ δὲ τῆς στενότητος τοῦ χώρου στερεῖται καὶ ῥυμοτομίας. Μετὰ τὴν ἔξω τοῦ τείχους τούτου ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως, ὀφειλομένην κυρίως εἰς τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τοῦ τότε ἀναμείκτου πληθυσμοῦ της καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ

καπνοῦ, μόνον οἱ Τοῦρκοι τέως κάτοικοι τῆς πόλεως ἐξηκολούθουν νὰ κατοικοῦν ἐντὸς τοῦ στενοῦ αὐτοῦ περιβόλου τῆς χερσονήσου.

Ἡ ἐπὶ βραχώδους γρανίτου τοποθέτησις τῆς πόλεως αὐτῆς καὶ ἡ σπάνις χώματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον θὰ διετηροῦντο τὰ λείψανα τοῦ παρελθόντος της, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς διελθόντας ἐντεῦθεν περιηγητὰς καὶ ἀρχαιολόγους νὰ ἀμφισβητοῦν τὴν ἀρχαιότητά της καὶ νὰ διχογνωμοῦν ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ αὐτῇ κειμένην ποτὲ ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πόλιν Νεάπολιν[1]. Καὶ εὐλόγως, διότι οἱ πυκνοκατοικήσαντες τὴν χερσόνησον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ πρὸ πάντων ἐπὶ Τουρκοκρατίας κατέστρεψαν τελείως τὰ ὑποκείμενα λείψανα τῶν ἀρχαίων κτιρίων, χρησιμοποιήσαντες τὰ μαρμάρινα μέλη των εἰς διαφόρους οἰκοδομικὰς ἀνάγκας των.

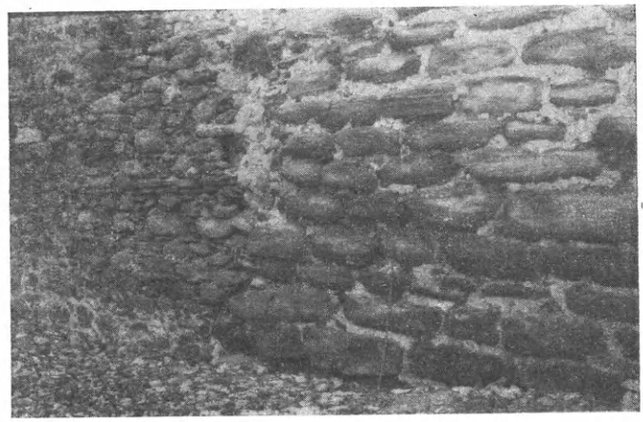

Εἰκ. 3. Τμῆμα τοῦ ἰσοδομικοῦ ἀρχαίου τείχους εἰς τὰ σημεῖα Π 1 - Π 2 τῆς εἰκόνος 2, ἐπιχρισθὲν μεταγενεστέρως ἐνισχυτικῶς, καὶ χαρακτηριστικὴ μεταγενεστέρα ἐπιπολαία ἐπισκευὴ ῥήγματός του.

Ὁσονδήποτε ὅμως καὶ ἂν οἱ λόγοι αὐτοὶ ἀφῄρεσαν τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐμφάνισιν τῆς πόλεως Καβάλας ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν πρὸς στιγμὴν διερχομένων ἐξ αὐτῆς ἐξερευνητῶν, ἀφῆκαν καὶ μερικά, ἔστω καὶ ὀλίγα ἀκόμη, στοιχεῖα[2], διὰ τῆς συγκεντρώσεως καὶ μελέτης τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ παρελθόν της.

Καὶ πρῶτον ἐξ αὐτῶν τῶν στοιχείων εἶναι ὁ περίβολος τῆς πόλεως.

Τὸ σῳζόμενον μεσαιωνικὸν κάστρον[3], ὅπως καὶ κάθε νεώτερον τεῖχος ἀρχαίας τοποθε-

1 Ἐτοποθέτησαν τὴν Νεάπολιν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐλευθερῶν, τὸν ὁποῖον ὀνομάζουν παλαιὰν Καβάλαν, ἐνῷ σήμερον καὶ ἀπὸ χρόνων τὸ ὄνομα αὐτὸ φέρει κώμη μεσογείως τῆς σημερινῆς Καβάλας κειμένη (βλ. χάρτην 14) οἱ: Leake Travels in the Northen Greece III σ. 180, 217, 224. Cousinery Voyage κλπ. II σ. 109, 116. Tafel Egnatia II σ. 13 Perrot, Daton, Neapolis et Phillippes, Rev. Arch. 1860 σ. 45 κέξ. Μ. Δήμιτσα Μακεδονία II (1874) σ. 560 κέξ. Τοῦ ἰδίου, ἡ Μακεδονία ἐν λίθοις φθεγγομένη (1896) σ. 754 - 64. Ὁ Χρυσοχόος εἰς τὸν γεωγραφικὸν χάρτην τῶν περὶ τὸ Πάγγαιον, περιοδικὸν Παρνασσὸς 1892 σ. 721, ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν σημερινὴν Καβάλαν τὴν Ἀντισάραν, δυτικῶς ἐκείνης τὴν Νεάπολιν καὶ μεσογείως τὴν Σκάβαλαν, ἐξ οὗ ὁ Σβορῶνος L'Hellénisme primitif de la Macédoine σ. 17. Ἀντιθέτως καὶ ὀρθῶς ἐτοποθέτησαν τὴν Νεάπολιν ἐπὶ τῆς σημερινῆς Καβάλας οἱ: Μελέτιος Μητροπολίτης Ἀθηνῶν, Γεωγραφία, Βενετίᾳ ,αωκη' σ. 393. Conze Reisen auf den Inseln des thrak. Meers 1860 σ. 3 σημ. 1 καὶ χάρτην. Desdevises - du - dezert Geographie ancienne de la Macédoine 1863 σ. 415, τοποθετῶν τὴν Ἀντισάραν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ἐλευθερῶν. Heuzey - Daumet Mission archéologique de Macédoine 1864 σ. 11 κέξ. Smith Griechenland's Geographie. C. Fredrich Ath. Mitt. 1908 σ. 41 καὶ 244, τοῦ ἰδίου IG XII 8, σ. 80. Εἰς τὴν Καβάλαν ἐτοποθέτει τὴν Ἀρχαίαν Νεάπολιν καὶ ὁ φιλάρχαιος μακαρίτης Σ. Μερτζίδης, ἰατρὸς ἐν Καβάλᾳ, ὁ ὁποῖος σήμερον ἀδίκως κρίνεται τόσον αὐστηρῶς δι' ὅσα ἔγραψε, πρὶν ἀκόμη ἀρχίσουν ἐν Μακεδονίᾳ συστηματικαὶ ἔρευναι, κινούμενος ἀπὸ τὴν μεγάλην του ἀγάπην πρὸς τὰς ἀρχαιότητας καὶ τὴν πατρίδα. Ἡ σημερινὴ κριτικὴ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι ἦτο ἰατρὸς καὶ ὄχι ἀρχαιολόγος καὶ ὅτι ἐν τούτοις ὀρθῶς εἰς τὰς μονογραφίας του: Αἱ Χῶραι τοῦ παρελθόντος Ἀθῆναι 1885 σ. 93, οἱ Φίλιπποι Κων/πολις 1897 καὶ εἰς Ἡμερολόγιον Καβάλας (Τόκκου) 1914 σ. 37 - 41 τοποθετεῖ τὴν Νεάπολιν εἰς Καβάλαν. S. Casson Macedonia, Thrace and Illyria, Oxford 1926 σ. 34 καὶ χάρτην. Hiller ἐν Pauly - Wissowa RE λ. Neapolis 1 καὶ Thasos. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εἶχε μορφωθῆ πλέον ἡ γνώμη ὅτι ἡ σημερινὴ πόλις Καβάλα κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Νεαπόλεως, ἡ βεβαίωσις ὅμως τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς τὸ πρῶτον διὰ τῶν εὑρημάτων ἡμῶν γίνεται.

2 πρβ. Chronique des Fouilles BCH LIX (1935) σ. 292 (Lemerle).

3 Περὶ τοῦ ὡς μεσαιωνικοῦ χαρακτηριζομένου ἐνταῦθα κάστρου τῆς πόλεως, ἡλικίας καὶ ἐπισκευῶν διαφόρων ἐποχῶν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν μέχρι τῶν τελευταίων τῆς Τουρκοκρατίας χρόνων βλ. κατωτέρω, [τὸ δεύτερον μέρος τῆς μελέτης].

σίας, χρησιμοποιεῖ ἂν ὄχι καθ' ὅλην τὴν σήμερον σῳζομένην τροχιὰν καὶ τὸ διάγραμμά του, τοὐλάχιστον εἰς ὡρισμένα σημεῖα καὶ ὡς βάσιν τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν περίβολον. Τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶναι ὁλόκληρος ἡ βορεία πλευρὰ τοῦ τείχους κατὰ τὰ σημεῖα Π – Π 1 – Π 2 – Π 3 τῆς εἰκόνος 2. Εἶναι τὸ κάλλιστα σῳζόμενον τμῆμα τοῦ ἀρχαίου τείχους, ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων τετραπλεύρων δόμων γρανίτου, κειμένων ποτὲ ἄνευ τινὸς συγκολλητικῆς ὕλης καὶ περίπου ἰσοδομικῶς. Αἱ διαστάσεις τῶν δόμων αὐτῶν εἶναι ποικίλαι, φθάνουσαι καὶ τὰ 1,80 μ. πολλάκις μῆκος καὶ 0,60 μ. πάχος. Τὸ σῳζόμενον ὕψος τοῦ περιβόλου ποικίλλει, ἀπὸ 1,50 - 4 μ, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ μεταγενεστέρα χρῆσις καὶ ἐπισκευὴ τοῦ τείχους, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἀρχαῖα μάρμαρα ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς οἰκοδομήσιμα ὑλικὰ καὶ οἱ ἁρμοὶ τῶν ἀρχαίων δόμων ἐπεχρίσθησαν δι' ἀσβέστου ἐνισχυτικῶς ***(εἰκ. 3 καὶ 4).***

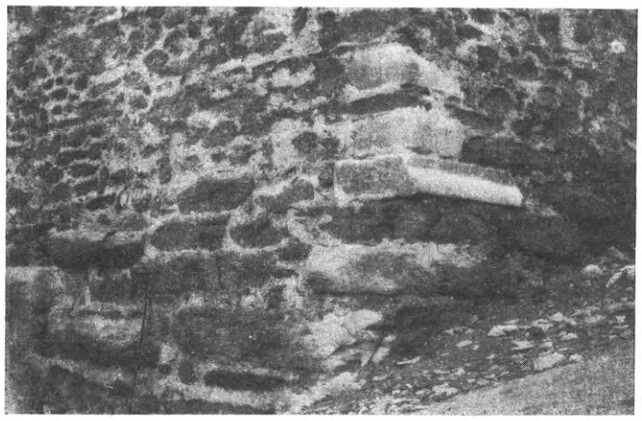

Εἰκ. 4. Ἡ βάσις τοῦ πύργου Π 2 τῆς εἰκόνος 2. Ἡ διαφορὰ τῆς τοιχοδομίας εἶναι φανερά, οἱ μεγάλοι δόμοι εἶναι τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως τείχους.

Ἐκτὸς τῆς βορείου αὐτῆς πλευρᾶς τοῦ τείχους, ὅπου ἡ διατήρησίς του εἶναι ἐνιαία σῴζεται τμηματικῶς τὸ παραλιακὸν ἀρχαῖον τεῖχος εἴς τινα σημεῖα μόνον, ἐξωτερικῶς τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου τῶν παραλιακῶν οἰκιῶν τῆς «συνοικίας».

Τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶναι α, β, γ τῆς εἰκόνος 2.

Εἰς τὸ σημεῖον α', τὸ ὁποῖον εἶχα τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνασκάψω, διασῴζεται τὸ ἀρχαῖον τεῖχος εἰς μῆκος 16 μ. ὕψος 1,50 μ. καὶ ἔχει διάγραμμα ἀμβλείας γωνίας. Ἀποτελεῖται ἐκ τεραστίων διαστάσεων δόμων γρανίτου ἐντοπίου, στηρίζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου καὶ ἔχει πάχος 4,25 μ. ***(εἰκ. 5, 6, 7, 8).***

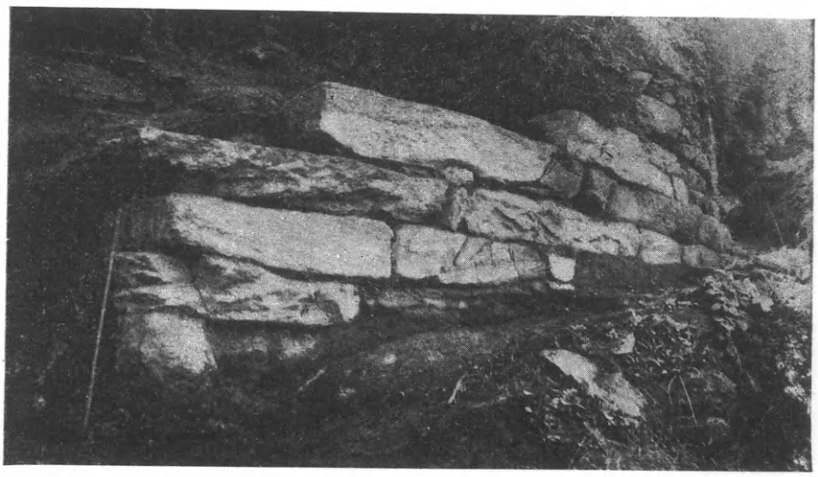

Εἰκ. 5. Πρόσοψις τοῦ τείχους εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2.

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ τμήματος τούτου καὶ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ τείχους εὑρέθησαν ὄστρακα μελανόμορφα, ἐρυθρόμορφα καὶ μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, ὀλίγα μὲν ἀλλὰ χρήσιμα ὡς προερχόμενα ἐκ τόσον μικροῦ πάχους ἐπιχώσεως ***(εἰκ. 9).***

Δυστυχῶς ἐσωτερικῶς τοῦ τμήματος αὐτοῦ τοῦ τείχους ὑψοῦται ὁ ἀναλημματικὸς τοῖχος μεγάλης οἰκίας καὶ εἶναι ἀδύνατος ἡ συνέχισις τῆς ἐρεύνης. Ἡ ὕπαρξις ὅμως κτηρίου

τινὸς ἐκτισμένου δι' εὐγενεστέρου ὑλικοῦ μαρτυρεῖται ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως δύο μαρμαρίνων πελεκημένων δόμων.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν διασῳζομένων ἑτέρων δύο σημείων β καὶ γ τῆς εἰκ. 2 οὐδόλως διαφέρει τοῦ ἀνασκαφέντος ἀνωτέρου σημείου α.

Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς ἑνὸς τείχους ἀρχαίου χρησιμοποιοῦντος ὄχι τὸ μάρμαρον ὡς οἰκοδομήσιμον ὑλικόν, ἀλλὰ τὸν γρανίτην, ὅστις δυσκόλως καὶ οὐδέποτε σχεδὸν εἶναι κατεργάσιμος, ὅπως ἄλλοι μαλακώτεροι λίθοι, δὲν ὁμιλεῖ δυστυχῶς περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ χρόνου τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητος ἡ ἀρχαιότης τοῦ περιγραφέντος ἀνωτέρω τείχους τῆς χερσονήσου Καβάλας, ὡς μόνου καὶ δυναμένου νὰ συσχετισθῇ πρὸς τὰ ἐπ' αὐτῆς γενόμενα διάφορα ἀρχαῖα εὑρήματα.

Πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν εὑρημάτων αὐτῶν, εἶναι καλὸν νὰ εἴπωμέν τινα περὶ τοῦ λιμένος τῆς ἀρχαίας πόλεως εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ περιγραφόμενος ἀνωτέρω περίβολος καθὼς καὶ τῶν τμημάτων τοῦ περιβόλου Β καὶ Γ τοῦ σχεδίου 1. Ἁπλοῦν βλέμμα ἐπὶ τοῦ σχεδίου τούτου πείθει περὶ τῆς μεταγενεστέρας ἡλικίας τοῦ περιβόλου τοῦ τμήματος Β τῆς πόλεως Καβάλας, ὁ ὁποῖος εἶναι φανερὸν ὅτι προσεκολλήθη ἐπὶ τοῦ παλαιοτέρου, τοῦ περικλείοντος τὸ τμῆμα Α τοῦ ἰδίου σχεδίου. Ἡ ἐπέκτασις αὐτὴ τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως Καβάλας μεταξὺ τῶν ὁδῶν Χρυσοστόμου Σμύρνης, Δοϊράνης καὶ Ὁμονοίας εἶναι νεωτέρα κατὰ πολὺ τοῦ ἀρχικοῦ περιβόλου τοῦ περικλείοντος τὸ τμῆμα Α, καθ' ἃ κατωτέρω θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὸ περὶ τῆς μεσαιωνικῆς τῆς πόλεως ζωῆς κεφάλαιον. Ἀκόμη νεώτερον εἶναι καὶ τὸ τμῆμα Γ τοῦ

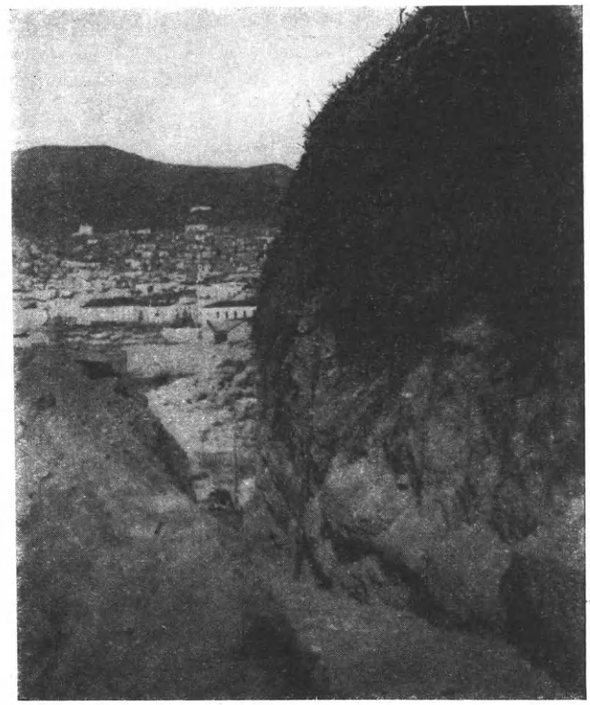

Εἰκ. 6. Παρακολούθησις τοῦ τείχους εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον μετὰ τὴν καμπήν του.

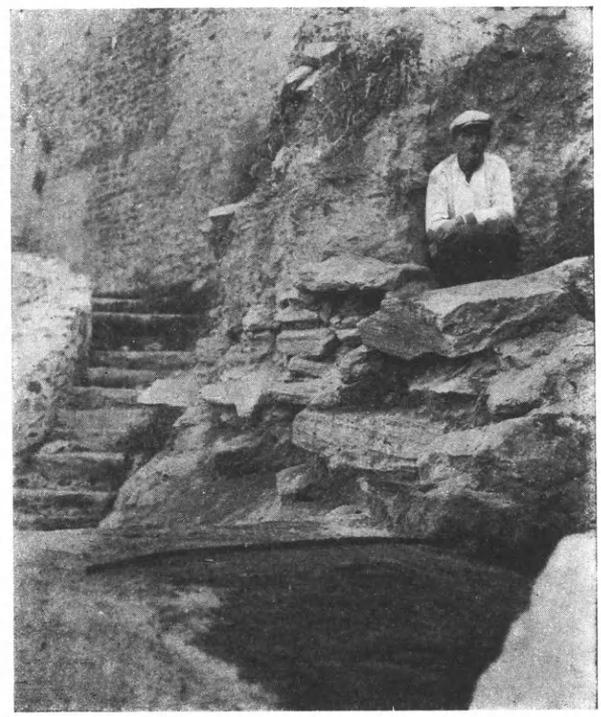

Εἰκ. 7. Τὸ πλάτος τοῦ τείχους εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2. Ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις εἶναι εἰς τὸ σημεῖον ὅπου κάθηται ὁ εἰκονιζόμενος ἐργάτης.

ἰδίου σχεδίου, τὸ ἐγγεγραμμένον εἰς τὸ τμῆμα Α, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ καθαρῶς τουρκικὸν φρούριον τῆς πόλεως, ὅπου καὶ φυλακαὶ καὶ μουσουλμανικὸν τέμενος ὑπάρχει, κτῆμα σήμερον τῆς Βακουφικῆς Αἰγυπτιακῆς ἐν Καβάλᾳ ὑπηρεσίας.

Τὸ τμῆμα λοιπὸν Β τοῦ σχεδίου 2 κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, ὅπου θὰ ὑπῆρχον κτήματά τινα καλλιεργούμενα, τὰ παραπλεύρως τῶν ἀρτηριῶν

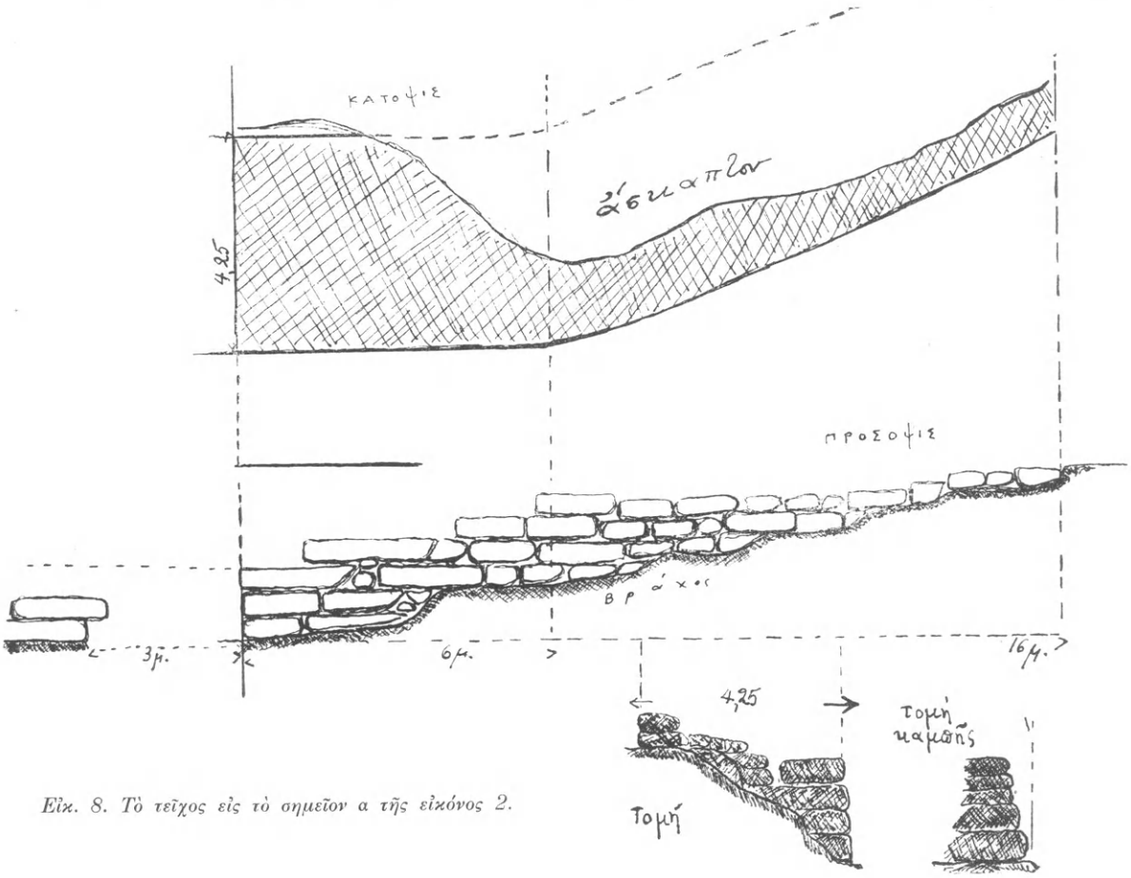

Εἰκ. 8. Τὸ τεῖχος εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2.

τῶν ἑνουσῶν αὐτὴν πρὸς ἄλλας πόλεις νεκροταφεῖα καὶ πρὸ πάντων ὁ λιμὴν τῆς πόλεως. Κατὰ τὰς διαφόρους τομὰς τὰς γενομένας ὑπ' ἐμοῦ παραλλήλως καὶ ἐσωτερικῶς τοῦ τείχους τῆς ὁδοῦ Χρυσοστόμου καὶ περὶ τὸ σημεῖον Ν τοῦ σχεδίου 1, ὅπου εἶναι τὸ εἰς Χριστιανικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου μετατραπὲν μουσουλμανικὸν τέμενος τέως Jbraïm Pascha dzamisi, εἰς βάθος 3 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εὑρέθη ἄμμος θαλασσία παχυτάτου εἰς βάθος στρώματος[1]. Μόνον βορείως τοῦ κτηρίου αὐτοῦ καὶ παρὰ τὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σπετσῶν σχεδ. 1 τοῖχόν του εὑρέθησαν λείψανα κτηρίου βυζαντινῶν χρόνων, στηριζομένου ἐπὶ τοῦ βράχου, εἰς τὰ ὁποῖα προφανῶς ἀνήκουν καὶ τὰ περισωθέντα πέριξ αὐτοῦ παλαιοχριστιανικὰ γλυπτά, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

1 Καὶ ἡ Μηχανικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Δήμου Καβάλας φιλοφρόνως μοι ἐγνώρισεν ὅτι οὐδαμοῦ τῆς θεμελιώσεως τῶν κτηρίων τῆς περὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον Ἀγορᾶς εὑρέθη βράχος ἢ ἔδαφος στερεόν, ἀλλὰ θαλασσία ἄμμος καὶ νεωτέραι προσχώσεις. Τὴν Μηχανικὴν Ὑπηρεσίαν τοῦ Δήμου Καβάλας, ἡ ὁποία προθύμως μὲ ἐβοήθησε καὶ εἰς τὴν ἐκπόνησιν μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν σχεδίων τῆς μελέτης θερμῶς ἐνταῦθα ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω.

Ἐὰν ἀκόμη λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς σὺν τῷ χρόνῳ γενομένας προσχώσεις εἰς πόλιν μάλιστα κειμένην παρὰ τοὺς πρόποδας βραχώδους βουνοῦ καὶ στερουμένην μέχρι τελευταίως ὑπονόμων, εὐκόλως δικαιολογοῦμεν τὴν γνώμην, ὅτι τὸ νοτίως τοῦ σημείου Ν τμῆμα τῆς σημερινῆς πόλεως Καβάλας ὀφείλεται εἰς αὐτάς, ὅτι εἶναι ἑπομένως ὑστερογενὲς καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ παραλία ἔφθανε μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου. Ἡ σύγκρισις τοῦ ἐν τῷ σχεδίῳ καὶ κατὰ συμπερασμὸν ὁριζομένου κόλπου τῆς ἀρχαίας πόλεως, πρὸς τὸν ἐν χρήσει εἰσέτι μικρὸν λιμένα τῆς πόλεως Καβάλας, τὸν μέχρι τινὸς μόνον λιμένα της, αἴρει τὴν ὡς

Εἰκ. 9. Διάφορα μελανόμορφα, ἐρυθρόμορφα καὶ μελαμβαφῆ ὄστρακα ἐκ τοῦ τείχους, εἰς τὸ σημεῖον α τῆς εἰκόνος 2 καὶ ἐκ τῆς σκαφῆς τοῦ ἱεροῦ. Τὰ δύο πρῶτα εἶναι ἀνατολίζοντα - πρωτοαττικὰ (πτέρυξ, ὀπίσθιον μέρος λέοντος ἢ Σφιγγός).

ἐπιχείρημα φερομένην κατὰ τοῦ ταυτισμοῦ τῆς Καβάλας πρὸς τὴν ἀρχαίαν Νεόπολιν γνώμην, ὅτι ἡ πόλις ἐκείνη ἔπρεπε νὰ ἐστερεῖτο λιμένος παντελῶς, ἐὰν ἐτοποθετεῖτο ἐν τῇ σημερινῇ Καβάλᾳ[1]. Εἰς τὰ ὅρια ὅμως τοῦ λιμένος, τὸν ὁποῖον ἀναγκαίως δεχόμεθα μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου σήμερον ***(εἰκ. 2),*** δύνανται νὰ ἐλλιμενισθῶσι καὶ αἱ εἴκοσι τριήρεις τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Χάρητα[2], ἂν καὶ τὸ χωρίον δὲν ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν, ὡς εὑρισκομένων ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς πόλεως, ἥτις τότε ἐνδεχόμενον νὰ ἦτο ἀναγκαστικῶς φίλη τοῦ Φιλίππου.

*
* *

Ἐκ τῶν περισυλλογῶν διαφόρων ἀρχαίων μρμάρων ἐνεσφηνωμένων εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς κατεδαφιζομένους τοίχους τῶν ἑτοιμορρόπων μουσουλμανικῶν οἰκημάτων τῆς «συνοικίας» καὶ τῆς μικρᾶς ἀνασκαφῆς τῆς γενομένης εἰς τὸ σημεῖον Ι τῆς εἰκ. 2, ὅπου κατὰ συμπερασμὸν ἐντοπίζεται τὸ ἱερὸν τῆς ἀρχαίας πόλεως, προέρχονται τὰ ἐνταῦθα μελετώμενα ἀρχιτεκτονικὰ κυρίως καὶ ἄλλα μαρμάρινα εὑρήματα τῆς Καβάλας. Ἀρκετὰ ἀκόμη

1 Tafel ἔ. ἀ. προλεγ. σ. 17. Δήμιτσας ἔ. ἀ. 561 (1874), σ. 755 (1896).

2 Πολύαινος Δ. 2,22 «Χάρης περὶ Νέαν πόλιν ἐναυλόχει τριήρεις ἔχων εἴκοσιν». Δήμιτσας 754.

ἐξ αὐτῶν προέρχονται ἐκ τοῦ σημερινοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁποίου ὡς μουσουλμανικοῦ τεμένους οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίησαν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῶν διαφόρων παλαιῶν κτηρίων τῆς πόλεως[1]. Παραπλεύρως πάντοτε πρὸς τὰς περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν πληροφορίας, εὑρίσκεται ἡ προέλευσις αὐτοῦ.

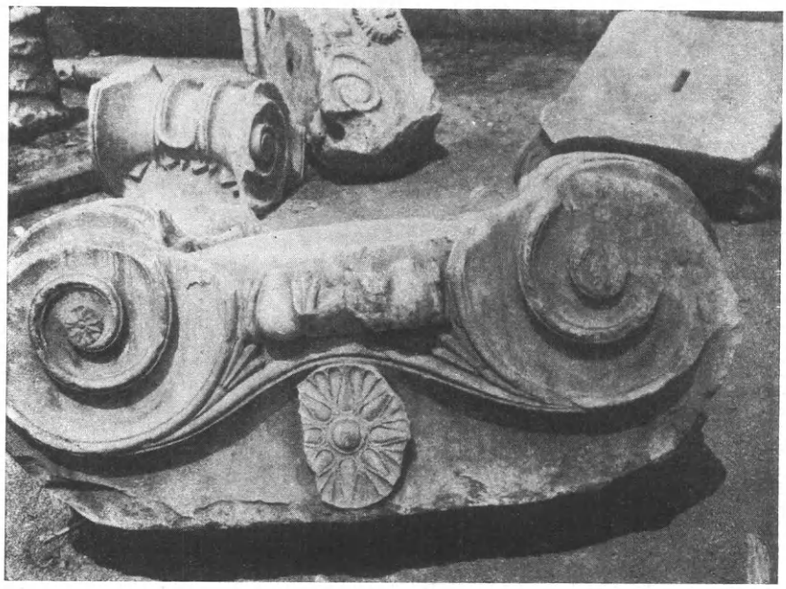

Εἰκ. 10. Ἰωνικὸν κιονόκρανον Καβάλας ἀριθ. 1. Εἰς τὸ βάθος διακρίνονται τὰ ὑπ' ἀριθ. 4 καὶ 5 θραύσματα, καὶ Ρωμαϊκῶν χρόνων κιονόκρανον ἐκ Φιλίππων.

1. Μέγα μαρμάρινον[2] ἰωνικὸν κιονόκρανον[3] εὑρεθὲν παρὰ τὸν Ἅγ. Νικόλαον ***(εἰκ. 10, 11, 12 καὶ 13).***

Τὴν πρόσοψίν του κοσμοῦν ἀνὰ τρεῖς βαθέως αὐλακωμέναι ἕλικες συσπειρούμεναι ἰσχυρῶς περὶ τοὺς κοσμουμένους διὰ ῥοδάκων ὀφθαλμούς των, ἀπέχουσαι αἰσθητῶς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἑνούμεναι διὰ τοῦ ἰσχυρῶς καμπυλουμένου πρὸς τὸ κυμάτιον τὸ κοσμοῦν τὸν ἐχῖνον σχοινίου. Ἀπὸ τὰς ὀξείας γωνίας τῆς ἐπαφῆς τῶν ἑλίκων καὶ τοῦ σχοινίου ἐκφύονται λοξῶς τριπέταλα λογχοειδῆ ἀνθέμια. Τὸ μεταξὺ τῶν ἑλίκων

1 Ἐκτὸς τῶν μεταφερθέντων εἰς τὸ Μουσεῖον Καβάλας ἀρχαίων προερχομένων ἐκ τοῦ ἁγίου Νικολάου, εὑρίσκονται ἀκόμη ἐκτισμένα εἰς τοὺς τοίχους του τὰ ἑξῆς μαρμάρινα ἀρχαῖα. 1) Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ πύργου τοῦ minaré τοῦ μετατραπέντος εἰς κωδωνοστάσιον, τεμάχιον ἰωνικοῦ κυματίου μήκους σῳζ. 0,50 μ. 2) Ὁλόκληρος ἡ βάσις τοῦ πύργου αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἐκτισμένη ἐκ διαφόρων ἀρχαίων μαρμάρων, προερχομένων πιθανὸν ἐκ τεμαχίων ἐπιστυλίων, παραστάδων κλπ. ἄλλων τμημάτων ἀρχαίων κτηρίων. Ὑπὸ τὸ καταπεσὸν ἀσβεστοκονίαμα διατηρεῖται εἰσέτι ἡ δροσερότης τῆς ἐπεξεργασίας τῆς ἐπιφανείας των. 3) Ὅλαι αἱ βάσεις τῆς ἐσωτερικῆς κιονοστοιχίας τοῦ νάρθηκος, αἱ ὁποῖαι ἦσαν δόμοι ἀρχαίου κτηρίου, καθὼς καὶ οἱ ἐκ σωμακὶ μαρμάρου κίονες των ἦσαν προφανῶς χριστιανικῶν προηγουμένως προσκυνημάτων. 4) ὁλόκληρον τὸ κρηπίδωμα τῆς προσόψεως τοῦ κτηρίου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ δόμων μαρμαρίνων ἀρχαίων, τοποθετηθέντων εὐτυχῶς οὕτως ὥστε νὰ φαίνωνται οἱ πελεκόσχημοι σύνδεσμοί των.

2 Τὸ μάρμαρον ὅλων τῶν ἐνταῦθα μελετωμένων ἀρχαίων, ὅταν δὲν χαρακτηρίζεται ἰδιαιτέρως (χονδρόκοκκον κλπ.), ὑπονοεῖται ὅτι εἶναι θάσιον.

3 Οἱ Heuzey-Daumet, Mission κλπ. σ. 23, πίν. I (πρβ. καὶ Δήμιτσα 1896 σ. 760) ἐδημοσίευσαν ἓν παρόμοιον πρὸς τὰ ἡμέτερα κιονόκρανα ἐκ Καβάλας ἰωνικὸν κιονόκρανον, τὸ ὁποῖον εἶδε κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του κατακείμενον εἰσέτι ἐν Καβάλᾳ ὁ C. Fredrich Ath. Mitt. 1908 σ. 41. Ὁ S. Reinach BCH (1882) VI σ. 267 σημ. 2 ἀντικρούων τὴν γνώμην τοῦ Perrot, ὅτι οὐδὲν ἀρχαῖον ἴχνος ὑπῆρχεν ἐν Καβάλᾳ καὶ τὰ ὀλίγα εἶναι μετακομισθέντα ἐκ Φιλίππων, λέγει ὅτι «ὑπῆρχον ἐν Καβάλᾳ ἀρχαῖα τὰ ὁποῖα μάλιστα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταφερθοῦν ἄλλοθεν καὶ ἦσαν αὐτὰ ἐκτὸς τοῦ κιονοκράνου τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Heuzey, καὶ ἄλλα δύο ἀκόμη κιονόκρανα καὶ μέγα μέρος ἰωνικοῦ ἐπιστυλίου». Δυστυχῶς τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐξεπόνησεν ὁ Daumet, δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ κιονόκρανα ἡμῶν, κυρίως κατὰ τὸν κεντρικὸν ῥόδακα. Ἐὰν τὸ σχέδιόν του ἦτο ἐλεύθερον καὶ ἔχομεν ἑπομένως μεταξὺ τῶν κιονοκράνων ἡμῶν καὶ ἐκεῖνο, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ γνωρίζωμεν διότι καὶ αἱ διαστάσεις ἐκείνου εἶναι διάφοροι τῶν ἡμετέρων. Ἀκόμη ἄγνωστον εἶναι ἂν τὸ ὑπὸ τοῦ H. Möbius Ath. Mitt. 1927 σ. 169, καὶ μεταξὺ τῶν ἀρχαϊκῶν ἰωνικῶν κιονοκράνων ἐκ Καβάλας ἀναφερόμενον, εἶναι τὸ τοῦ Heuzey ἢ ἄλλο, ὀφειλόμενον εἰς νεωτέραν παρατήρησιν. Ὁ κ. W. Wrede φιλικῶς μοὶ ἐγνώρισεν ὅτι καὶ ὁ καθηγητής κ. E. Buschor εἰς ἕνα τῶν ταξιδίων του ἐπρόσεξεν ἓν ἐκ τῶν κιονοκράνων ἡμῶν ἐν Καβάλᾳ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ποῖον. Ἴσως εἶχεν αὐτὸ ὑπ' ὄψει του ὁ Möbius;

ἐξογκούμενον τμῆμα τῆς περιφερείας τοῦ ἐχίνου κοσμεῖται ὑπὸ τριῶν ἀκεραίων ᾠῶν, τῶν ὁποίων καὶ ἡ σφαιρικὴ κορυφὴ εἶναι τελείως ἐξειργασμένη καὶ ὄχι ὅπως συνήθως κολοβή, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ λοιπὴ ἐπὶ τοῦ ἐχίνου ἐκδήλωσις των εἶναι ἀτροφικὴ καὶ ἄτακτος, εἶναι ζήτημα δὲ ἂν εἰς τὸν ἀριθμὸν 22 ἀντιστοιχοῦν καὶ ἰσάριθμοι ῥαβδώσεις καὶ ὄχι 24, ὅπως καί τινων σῳζομένων σπονδύλων. Τὸ μεταξὺ τῆς γραμμῆς τοῦ ἄβακος καὶ τοῦ σχοινίου κέντρον τῆς προσόψεως κοσμεῖ ἀνάγλυφος μέγιστος ῥόδαξ (0,24 μ. διαμ.), ἀποτελούμενος ἐκ κυρτῶν (κλειστῶν) φύλλων λωτοῦ καὶ κοίλων (ἀνοικτῶν) παραπληρωματικῶν τριφύλλων, πέριξ κεντρικοῦ μεγάλου ὀφθαλμοῦ διατεταγμένων. Ὁ ῥόδαξ δίδει τὴν ἐντύπωσιν μιᾶς ἀναγλύφου ὀμφαλωτῆς φιάλης. Τὴν ὀπισθίαν ὄψιν τοῦ κιονοκράνου κοσμοῦν ἕλικες κυρταί, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κοίλας τῆς προσόψεως, καὶ μὴ καταλήγουσαι εἰς ὀφθαλμούς. Ἑνοῦνται καὶ αὐταὶ διὰ ἰσχυρῶς καμπυλουμένου σχοινίου, φέρουν εἰς τὰς γωνίας τῆς ἐπαφῆς των τὰ τρίφυλλα λογχοειδῆ ἀνθέμια, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐχίνου τὸ ἐκ τριῶν ᾠῶν ἰωνικὸν κυμάτιον, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἐξειλιγμένον. Συντηρητικότης γενικῶς καὶ ἀρχαιοπρέπεια χαρακτηρίζει τὴν ὀπισθίαν ὄψιν τοῦ κιονοκράνου. Εἰς τὴν πρόσοψιν ἡ ἔξαρσις τῆς δυνάμεως τῶν ἑλίκων δηλοῦται διὰ τῶν κοίλων αὐλάκων των, ἐνῷ ἐδῶ ἀντιθέτως διὰ τῶν κυρτῶν, ὅπως εἰς τὰ ἀρχαϊκώτερα κιονόκρανα. Τὰ προσκεφάλαια

Εἰκ. 11. Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1. Ἡ ἄνω ἀβαθὴς κοιλότης ὀφείλεται εἰς μεταγενεστέραν χρῆσιν τοῦ κιονοκράνου ὡς λεκάνης κρήνης τινός.

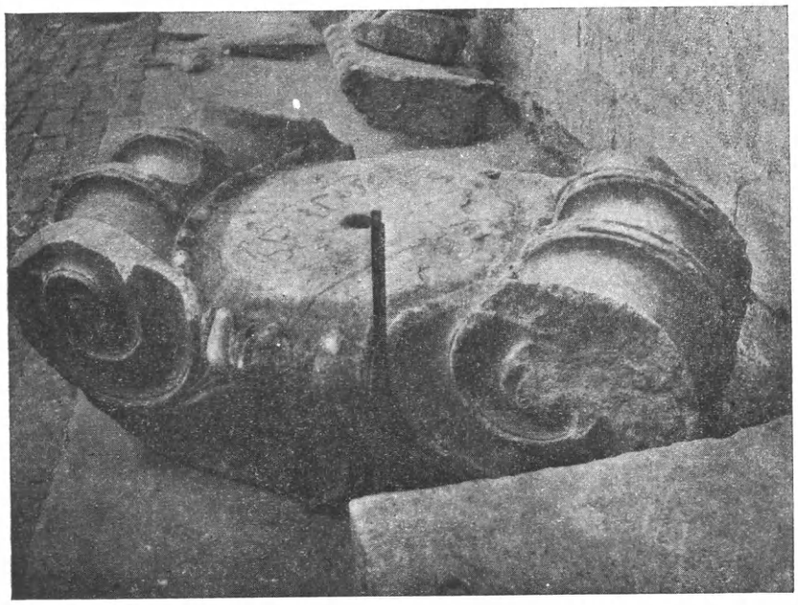

Εἰκ. 12. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 κιονόκρανον ἀνεστραμμένον μετὰ τῆς νεοελληνικῆς ἐπιγραφῆς «Ρήγας 1925».

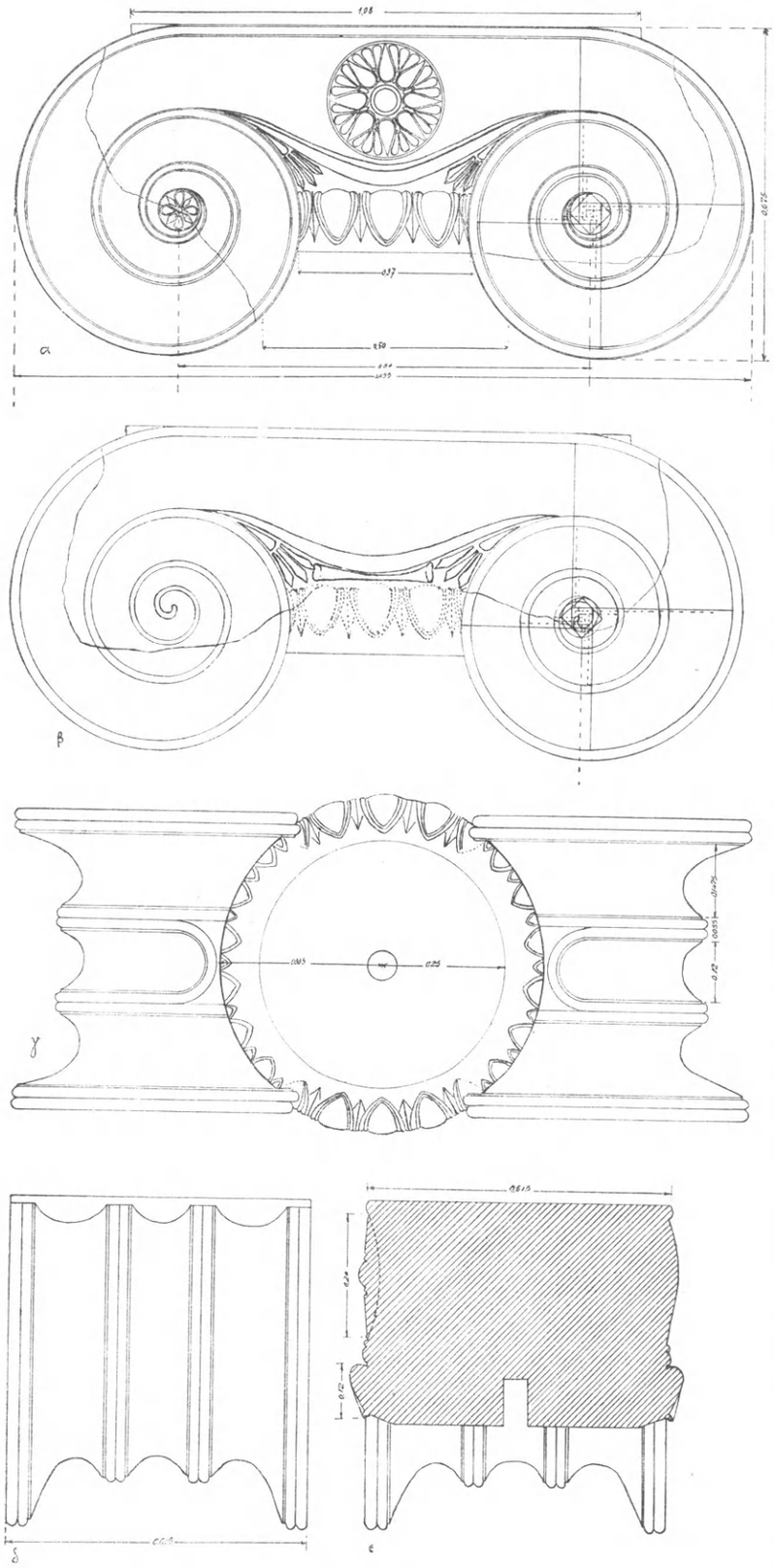

Εἰκ. 13. Λεπτομέρειαι κιονοκράνου ἀριθ. 1.

τοῦ κιονοκράνου κοσμοῦν ἀνὰ δύο διπλοῖ δεσμοί, ὁρίζοντες τρεῖς βαθείας αὐλακώσεις[1], ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν ἀκραῖαι ἔσβυνον πρὸς τὸν ἐχῖνον, ἡ δὲ μεσαία κατέληγεν ὅπως αἱ ῥαβδώσεις ἰωνικοῦ κίονος εἰς ἡμικύκλιον. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῶν δεσμῶν τῶν πλαγίων αὐλάκων καὶ τῆς μέσης δὲν ἐκφύονται τὰ μονοπέταλα ἀνθέμια ὅπως εἰς τὰ ὑπ᾽ ἀριθ. 2 καὶ 5 τεμάχια. Τὸ ἐπίπεδον ἐπαφῆς τοῦ προσθέτου (;) ἄβακος τοῦ κιονοκράνου ἤ, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτος, τῆς ἐπαφῆς του πρὸς τὸ ἐπιστύλιον, δὲν σῴζεται ὁλόκληρον, διότι χρησιμοποιηθέντος αὐτοῦ ὡς λεκάνης κρήνης τινὸς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἐκοιλάνθη ἐν μέρει ἀβαθῶς τὸ ἄνω μέρος του.

Ἀποβλέπων τις εἰς τὰς διαστάσεις τοῦ κιονοκράνου καὶ τὰς ἀναλογίας τοῦ μήκους καὶ πλάτους του (1,495 × 0,675), τὴν κατὰ παλαιότερον τρόπον ἐπεξεργασίαν τῶν κυρτῶν ἀκόμη ἑλίκων τῆς ὀπισθίας ὄψεώς του, καὶ τὴν σχέσιν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων (0,84 μ.), καὶ τῆς περιφερείας τοῦ κίονος τῆς

1 Ὁμοιάζουν καταπληκτικῶς πρὸς τὰς τοῦ κιονοκράνου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Μιλήτου, A. von Gerkan Milet I 8, Athenatempel σ. 66 εἰκ. 37.

ὑπολογιζομένης καὶ ἐκ τῆς διαμέτρου τοῦ ἐχίνου (0,50 μ.), πείθεται περὶ τῆς ἀρχαϊκότητος τοῦ κιονοκράνου[1]. Πῶς συμβιβάζεται ὅμως ἡ ἀρχαϊκότης αὐτὴ μετὰ τῶν τόσον ζωηρῶς καὶ δυναμικῶς διαμορφωθέντων κοίλων ἑλίκων τῆς προσόψεως; Τὸν χρονικὸν συμβιβασμὸν ἀμφοτέρων τῶν τρόπων τῆς ἐπεξεργασίας τῶν δύο ὄψεων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κιονοκράνου προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἡ κατωτέρω μελέτη τῆς διαμορφώσεως τῶν ἑλίκων τῶν ἰωνικῶν κιονοκράνων τοῦ β΄ ἡμίσεος τοῦ 6ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος.

Εἰκ. 14.
Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ πελεκηθέντος κιονοκράνου ἀριθ. 2.

2. Ὁμοίου ἰωνικοῦ μαρμαρίνου κιονοκράνου, ἰσοδομηθέντος μεταγενεστέρως καὶ χρησιμοποιηθέντος ὡς πλατυσκάλου τουρκικῆς οἰκίας τῆς «συνοικίας», μέγα μέρος προέρχεται ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Παρθένου ***(εἰκ. 14).***

Δυστυχῶς μόνον ἡ κάτοψις τοῦ ἐχίνου του, μέρος τῶν αὐλάκων τοῦ ἑνὸς προσκεφαλαίου καὶ τῶν ἑλίκων τῆς ὀπισθίας ὄψεώς του διεσώθησαν. Ἡ ὁμοιότης τῆς διαμορφώσεως τῶν τελευταίων καὶ τοῦ πρώτου κιονοκράνου (ἀριθ. 1) εἶναι καταπληκτική· μόνον ἀπουσιάζουν ἐκ τῶν γωνιῶν τοῦ σχοινίου τὰ τριπέταλα ἀνθέμια. Ἐκ τῆς πελεκηθείσης προσθίας ὄψεως μόνον μέρος τῆς ἄνωθεν τοῦ σχοινίου αὔλακος καὶ τὸ πελεκηθὲν σφαιρικὸν περίγραμμα τοῦ κεντρικοῦ ῥόδακος σῴζεται. Αἱ διαστάσεις τῆς διαμέτρου τοῦ ἐχίνου καὶ τοῦ σῳζομένου τμήματος τῶν ἐπιδέσμων προσκεφαλαίου εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τοῦ ὑπ᾽ ἀριθ. 1. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι τὰ μονοπέταλα ἀνθέμια, εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἑνώσεως τῶν ἐπιδέσμων πρὸς τὸν ἐχῖνον.

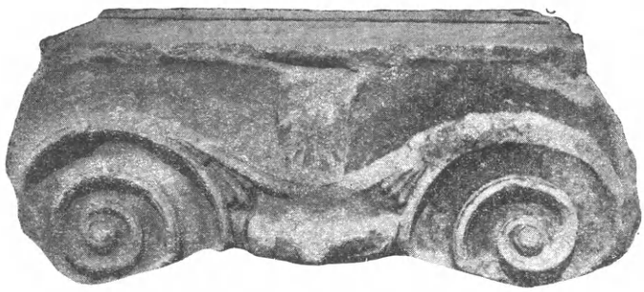

Εἰκ. 15. Πρόσοψις τοῦ ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 3.

3. Ἀκέραιον ἰωνικὸν κιονόκρανον μαρμάρινον, προερχόμενον ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς πλατείας Φουὰτ Α΄ κατεδαφισθέντος τουρκικοῦ χανιοῦ, ὅπου μετ᾽ ἄλλων ἀρχαίων μαρμάρων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς βάσις λιθίνη ξυλίνων κιόνων. ***(Εἰκ. 15, 16, 17).***

Διαφέρει ἀπὸ τὸ ἀριθ. 1 κατὰ τὸ κέντρον τῶν ἑλίκων τῆς προσόψεως, αἱ ὁποῖαι ἐνταῦθα καταλήγουν εἰς μεγάλους ὀφθαλμοὺς καὶ στεροῦνται ῥοδάκων, ἐπίσης καὶ κατὰ τὰ τρίφυλλα γωνιακὰ ἀνθέμια, τὰ ὁποῖα εἰς αὐτὸ εἶναι ὀλίγον κυρτὰ καὶ ἐκφύονται ἐκ στελέχους καταλήγοντος εἰς κόμβον. Καὶ τὸ κιονόκρανον τοῦτο ἔφερεν εἰς τὸ κέντρον μεγάλον ῥόδακα,

1 Εἰς τὰ παλαιότερα κιονόκρανα πάντοτε ἡ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων φερομένη κατακόρυφος εὑρίσκεται εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἄνω περιφερείας τοῦ κίονος. Α. Ὀρλάνδος ΑΕ 1917 σ. 184, κιονόκρανα Σουνίου, τέλους α΄ ἡμίσεος Ε΄ π. Χ. αἰῶνος. W. Wrede Ath. Mitt. 1930 σ. 197 ἰωνικὸν κιονόκρανον εὑρεθὲν εἰς βιβλιοθήκην Ἀδριανοῦ, τέλους α΄ ἡμίσεος Ε΄ π. Χ. αἰῶνος πρβ. καὶ Κ. Ρωμαῖος ΑΕ 1914 σ. 69 κιονόκρανον Φιγαλείας.

ὅπως τὸ πρῶτον, ἀλλὰ ἄλλου σχεδίου. Δυστυχῶς δὲν διατηρεῖται καλῶς, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ λογχοειδῶν πετάλων λεσβίου κυματίου, κύκλῳ ἐδῶ διατεταγμένων ***(εἰκ. 18).*** Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ κιονοκράνου κοσμεῖται καὶ αὐτὴ διὰ κυρτῶν ἑλίκων βαθυτέρου περιγράμματος ἢ τοῦ πρώτου. Ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου βάσεως τοῦ (προσθέτου;) ἄβακός του φέρει τὸ κιονόκρανον ἐκτὸς τριῶν τεκτονικῶν τόρμων καὶ τὸ ἐγχάρακτον γράμμα ***(εἰκ. 16)*** Φ = ϕ, πρὸς τὸ μέρος τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς του[1]. Παλαιογραφικῶς τὸ γράμμα αὐτὸ ἀνήκει εἰς τοὺς τύπους τῶν ἐτῶν 525 - 480 π. Χρ. τῶν ἐπιγραφῶν (πρβ. Larfeld Griech. Epigr. II, 422 περίοδος V, 525 - 480 π. Χ. ὅπου Φ καὶ Θ = ϕ.

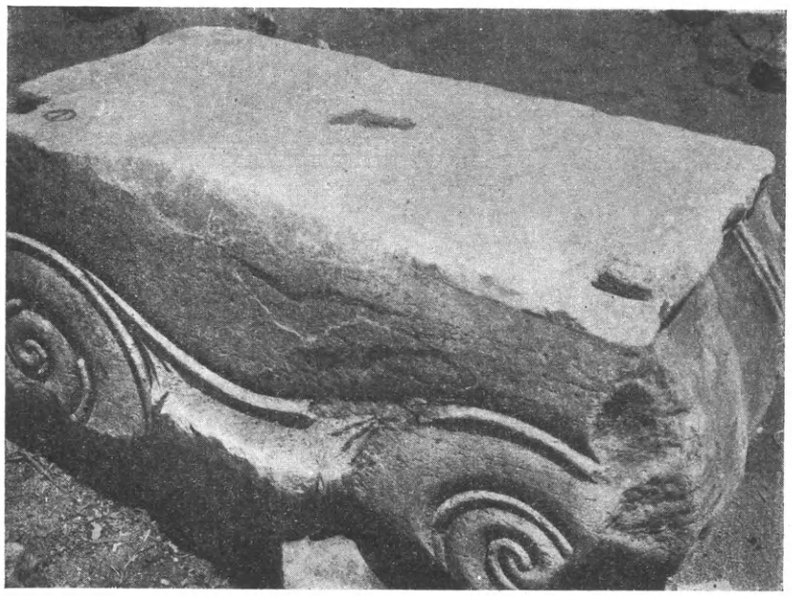

Εἰκ. 16. Ὀπισθία ὄψις τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 3.
Ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἐλλείποντος ἄβακος διακρίνεται τὸ τεκτονικὸν γράμμα Φ.

Τὸ ἐπὶ τοῦ ἐχίνου ἰωνικὸν κυμάτιον, ἐκτὸς τῶν μεταξὺ σπειρῶν ᾠῶν, εἶναι ἀτάκτως τοποθετημένον, εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ῥαβδώσεων τοῦ ὑποβαστάζοντος κίονος, τὸ ὕψος τοῦ ὁποίου καίτις γραφικὴ ἀκόμη ἐπέμβασις θὰ διώρθωνε τὴν ἐμφάνισίν του. Μέρη τινὰ τοῦ κυματίου ἦσαν ἐκ τεμαχίου μαρμάρου προσθέτου ***(εἰκὼν 19).***

4. Μέγα μέρος μαρμαρίνου ἰωνικοῦ κιονοκράνου προερχόμενον ἐπίσης ἐξ οὗ τόπου καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 3. Σῴζεται τῆς ὀπισθίας ὄψεώς του μόνον μέρος τοῦ σχοινίου καὶ τῆς μιᾶς κυρτῆς ἕλικός του, τῆς δὲ προσθίας ὁ κεντρικὸς ῥόδαξ, μέρος τοῦ σχοινίου, καὶ ἡ μία τῶν ἑλίκων κατεστραμμένη, διατηρήσασα ὅμως ἀλώβητον τὸν ὡραῖον καὶ ὑπερμεγέθη ῥόδακα τοῦ ὀφθαλμοῦ της. Ὁ τύπος τοῦ ῥόδακος εἶναι ἐντελῶς ἀρχαϊκὸς μὲ τὰ τέσσαρα ἀνοικτὰ φύλλα καὶ τὰ ἰσάριθμα λογχοειδῆ φυλλάρια[2] ***(εἰκ. 20*** καὶ ***21).***

Παράδοξος εἶναι καὶ ὁ τρίτου εἴδους μεγάλος ῥόδαξ τοῦ κιονοκράνου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος μιμεῖται προφανῶς μεταλλικὰ πρότυπα. Πέριξ βαθυλωτοῦ διατρήτου ὀμφαλοῦ, παρατάσσονται κύκλῳ φύλλα λεσβίου κυματίου, ἐναλλὰξ πλατέα καὶ λογχοειδῆ (0,24 διάμετρος). Αἱ διαστάσεις τοῦ σῳζομένου τμήματος εἶναι ἀνάλογοι περίπου πρὸς τὰς τῶν ἀκεραίων κιονοκράνων. Μόνον ἡ διάμετρος τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς ἕλικος εἶναι μεγαλυτέρα (0,10 μ.).

1 Α. Κεραμοπούλλου, Θηβαϊκά, σ. 45 σημ. 1. διὰ τεκτονικὰ γράμματα καὶ ἄλλας ἀναλόγους ὑποδείξεις ἐπὶ ἀρχαίων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Τὸ ἰωνικὸν κιονόκρανον W. Wrede ἔ.ἀ. φέρει ἐγχάρακτον τὸ γράμμα Δ, ἡ ἐν Δήλῳ δὲ στοὰ τοῦ Φιλίππου Ε' φέρει ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου της ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

2 ΑΕ 1924 σ. 79 (Εὐαγγελίδης).

5. Ἡμίτομον περίπου ἰωνικοῦ κιονοκράνου προερχομένου ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἱεροῦ, ἀρίστης διατηρήσεως· ὕψος μεγ. 0,67 μ. πλάτος ἄβακος 0,52 - 0,62 μ. διάμετρος ῥόδακος ὀφθαλμοῦ 0,10 μ. ***(εἰκ. 22 - 23).***

Ἡ ἐργασία τῆς προσόψεώς του καθὼς καὶ τοῦ προσκεφαλαίου εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα τῆς ὀπισθίας ὄψεώς του, ὅπου τὸ περίγραμμα τῶν κυρτῶν ἑλίκων εἶναι περισσότερον μὲν συσπειρωμένον ἢ τῶν προηγουμένων κιονοκράνων, ὀλιγώτερον ὅμως προσεκτικῶς σχεδιασμένον. Ὡραῖος εἶναι ὁ ῥόδαξ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῆς ἕλικός του, διαφέρων ἀπὸ τὸν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 κατὰ τὸν κόμβον τοῦ κέντρου του μόνον.

6. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἱεροῦ ἐπίσης προέρχεται ἡ ἕλιξ τῆς εἰκόνος (24 δ) εὑρεθεῖσα μεταξὺ ἄλλων θραυσμάτων ἐπίσης ἐκ καταθρυμματισθέντων κιονοκράνων· φέρει καὶ αὐτὴ εἰς τὸ κέντρον ῥόδακα μετρίου ὅμως μεγέθους (διαμ. 0,065 μ.).

Τὰ ἀνωτέρω περιγραφόμενα ἀκέραια κιονόκρανα καὶ τεμάχια τούτων ὁμοιάζουν μὲν κατὰ

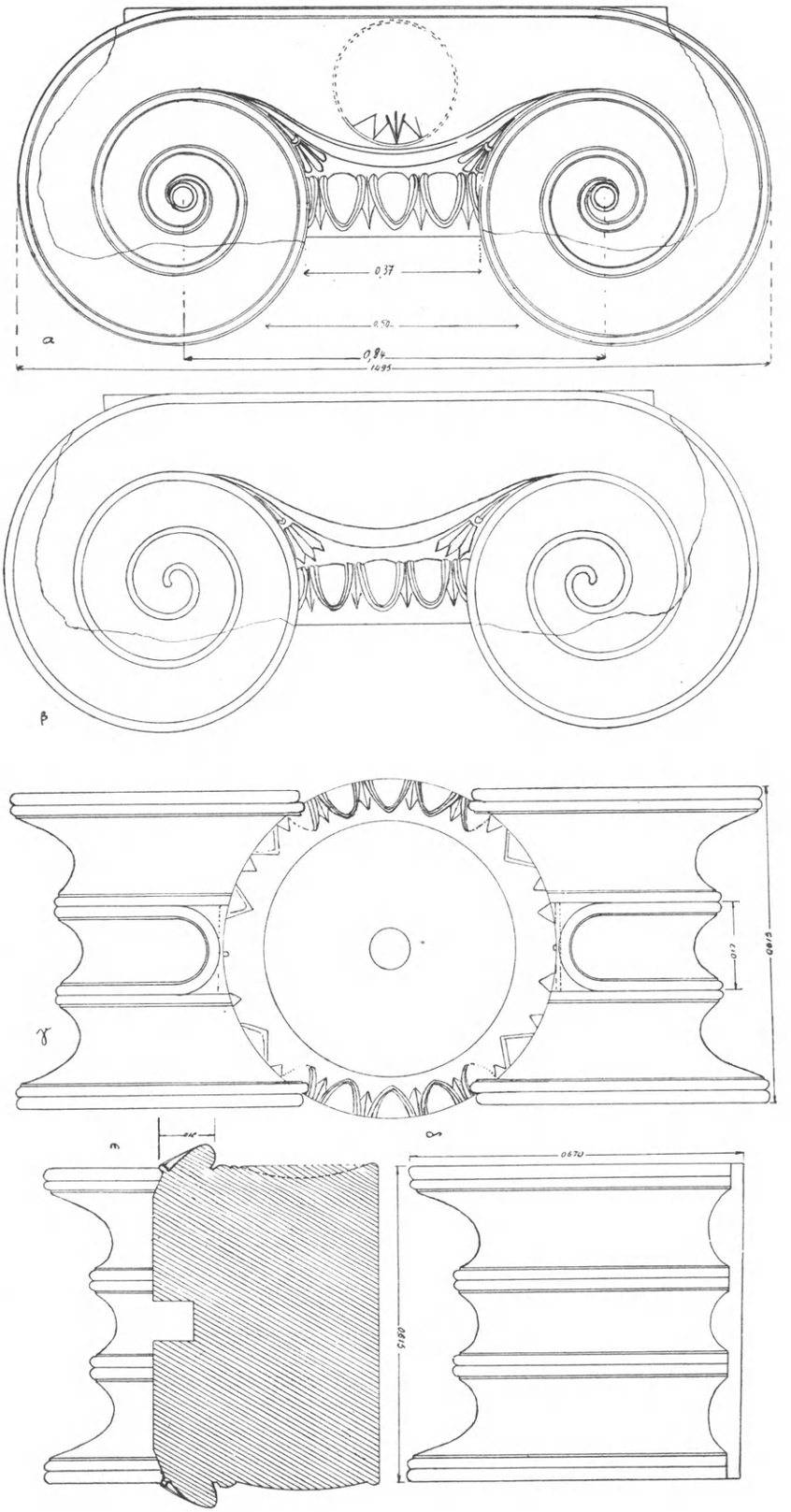

Εἰκ. 17. Λεπτομέρειαι κιονοκράνου ἀριθ. 3.

τὰς γενικάς των γραμμὰς μεταξύ των, διαφέρουν ὅμως κατὰ τὰς λεπτομερείας τῆς διακοσμήσεώς των· φαίνονται ὅτι εἶναι σύγχρονα, προφανῶς δὲ ἀνήκουν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τεραστίων διαστάσεων κτήριον, περίπτερον ἰωνικὸν ναὸν ἴσως, ἐὰν τὸ γράμμα Φ τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 3 δηλοῖ, ὅτι ἔχομεν τὸ 22ον κιονόκρανόν του.

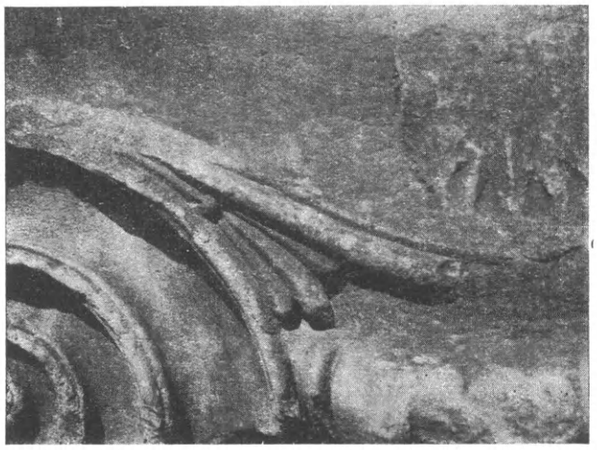

Εἰκ. 18.
Λεπτομέρειαι τοῦ κεντρικοῦ ῥόδακος τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 3.

ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΩΝ

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐκτύπων (κυρτῶν) ἑλίκων τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῶν ἐκ Καβάλας κιονοκράνων εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν παλαιοτέρων ἰωνικῶν κιονοκράνων. Ἐξετάζοντες τὴν προέλευσιν τῆς πλαστικότητος τῶν κυρτῶν αὐτῶν ἑλίκων[1], βλέπομεν ὅτι τὸ πρῶτον ὡς πλαστικὸν θέμα ἀπαντοῦν αὐταὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων μεταλλίνων ἐλασμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ μετεφέρθησαν ἔπειτα ἐπὶ τοῦ λίθου[2].

Α' Κυρταὶ εἶναι αἱ ἕλικες τῶν αἰολικῶν κιονοκράνων τῆς Νεανδρείας (R. Koldewey εἰκ. 60), τῆς Λέσβου καὶ Αἰολικῆς Λαρίσσης (Εὐαγγελίδης ἔ. ἀ. σ. 78 καὶ Παράρτημα Ἀρχ. Δελτ. 1924,42), τῶν ἀρχαιοτέρων κιονοκράνων τῆς Ἐφέσου καὶ τοῦ ὡς ναοῦ τοῦ Κροίσου γνωστοῦ (D), κτισθέντος μετὰ τὸ 559 π. Χ. (Παλαιοτέρου Ἀρτεμισίου εἰς B. M. Cat. of sculpt. III nº 2726. Hogarth Excavations, Ephesos πίν. VI-VII Forschungen in Ephesos I 233, εἰκ. 202-203. Noack Baukunst der Griechen πίν. 46ος Διὰ τὰ μικρὰ ἰωνικὰ κιονόκρανα: Hogarth ἔ. ἀ. 270, εἰκ. 81. Forschungen in Ephesos I, 232 εἰκ. 119, 200 καὶ Ch. Picard Sur la construction de l'Artemision d'Ephèse, Λαογραφία Ζ' σ. 69-70). Πρὸς τὰς ἕλικας τῶν κιονοκράνων Ἐφέσου ὁμοιάζουν αἱ τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Μονοδένδρι τῆς Μιλήτου (A. von Gerkan Milet I 4, σ. 466 πίν. V[2]), πρὸς τῶν ὁποίων τὴν ἐργασίαν ὁμοιάζουν αἱ ἕλικες τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τῶν κιονοκράνων μας ἀριθ. 1-2.

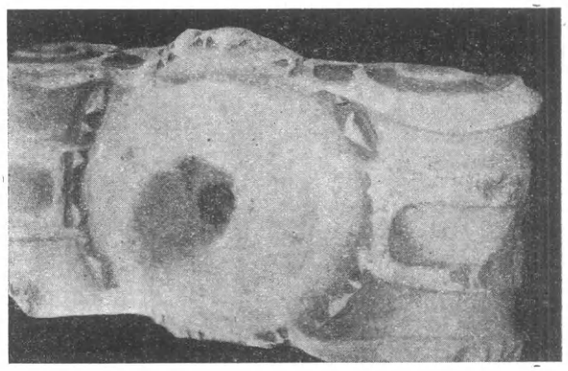

Εἰκ. 19. Τὸ κιονόκρανον ἀριθ. 3 ἐκ τῶν κάτω.

Κυρταὶ καὶ μεσταὶ εἶναι αἱ ἕλικες τῶν κιονοκράνων τοῦ ἐν Χίῳ ναοῦ τοῦ Φαναίου

1 Συστηματικὴν κατάταξιν καὶ μελέτην τῆς ἕλικος τῶν ἰωνικῶν κιονοκράνων ἔκαμαν οἱ: Koch Röm. Mitt. XXII (1907), 393 σημ. 3. Fiechter Amyklae IDI XXXIII (1918), 227-230. Δ. Εὐαγγελίδης Ἐπιτύμβιαι Σαμιακαὶ Στῆλαι ΑΕ 1924 σ. 78 κέξ. H. Möbius Ath. Mitt. XLII (1927), 168 κέξ. ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κιονοκράνου Γέρακα Ἀττικῆς. E. Buschor Altsamische Grabstelen Ath. Mitt. XIV (1930) σ. 22 κέξ.

2 Εὐαγγελίδης ἔ. ἀ. σ. 73 καὶ Buschor ἔ. ἀ. εἰκ. σελίδος 22 καὶ εἰκ. 8 σελ. 39 = ἔλασμα χάλκινον ἐκ Νέου Καττάρου, Gervasio Bronzi archaïci 169, πίν. 17, τοῦ β' τετάρτου τοῦ 6 π. Χ. αἰῶνος.

Ἀπόλλωνος (Κ. Κουρουνιώτης Ἀρχ. Δελ. 1916 σ. 194, εἰκ. 6α καὶ 6β). Αἱ αὔλακες τοῦ προσκεφαλαίου τοῦ ἐκ Χίου κιονοκράνου εἶναι βαθέως αὐλακωμέναι, ὡς καὶ τῶν κιονοκράνων Καβάλας, ἀλλ' αἱ ἕλικες ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων εἶναι κυρταί. Ἐπίσης κυρταὶ εἶναι οἱ ἕλικες τῶν θραυσμάτων κιονοκράνων Κυζίκου (BSA VIII, (1901-2) σ. 195 πίν. VI,[5]), τῶν Λοκρῶν, μὲ τὸν ὡραῖον ἀρχαϊκὸν ῥόδακα εἰς τὸν ὀφθαλμόν της (Petersen Röm. Mitt. 1890 σελ. 196 εἰκ. 13. Durm[3], 301, εἰκ. 277. Koldewey - Puchstein Griech. Tempel in Sizilien und Unteritalien σ. 7-8 εἰκ. 5, α' ἥμισυ πέμπτου π.Χ. αἰῶνος). Ὁ Fiechter ἔ.ἀ. 230 τὸ χρονολογεῖ εἰς τὸ β' τέταρτον τοῦ ἰδίου αἰῶνος, ἐνῷ ὁ Εὐαγγελίδης ἔ.ἀ. σ. 79 εἰς τὸν ἕκτον π.Χ. καὶ εἰς τὸν ἀρχαιότερον ναὸν τοῦ Petersen σ. 169.

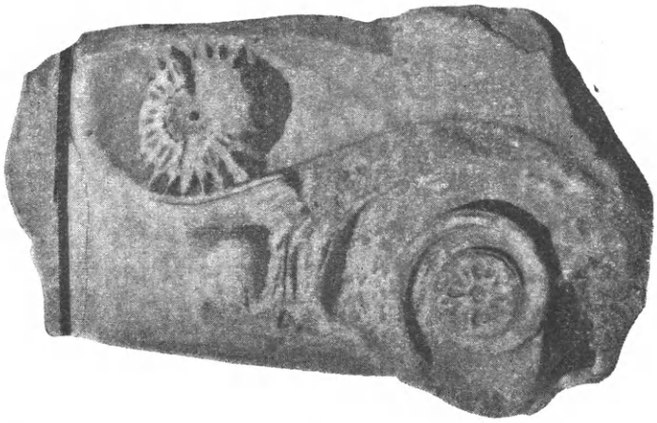

Εἰκ. 20. Μεγάλου μέρους ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 4 ἡ πρόσοψις.

Κυρταὶ εἶναι καὶ τοῦ κιονοκράνου Σάμου αἱ ἕλικες (Ath. Mitt. XLII (1927) πίν. XXVI ἄνω = Antiquities of Jonia I κεφαλ. V πίν. IV, 6) καὶ τῶν τεμαχίων τοῦ Ἡραίου (Wiegand Erster vorläufiger Bericht über die Ausgrab. in Samos σελ. 17.). Ἑνὸς δὲ ἀρχαϊκοῦ κιονοκράνου εὑρεθέντος εἰς τὴν Λάρισαν τῆς Μ. Ἀσίας (Karl Schefold Arbeiten in Larissa 1932 und Frühjahr 1933, Arch. Anzeiger 1933 σ. 149 εἰκ. 5) σῴζονται δύο μεγάλα θραύσματα κυρτῶν ἑλίκων καὶ τοῦ καμπυλουμένου ἀρκετά, ἀναλόγως τῶν σῳζομένων γραμμῶν του, σχοινίου ἡ κατεύθυνσις.

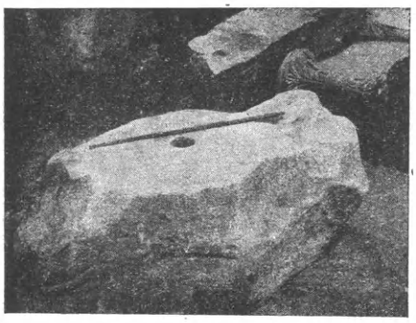

Εἰκ. 21. Ὀπισθία ὄψις τοῦ κιονοκράνου ἀρ. 4. (Τὸ εἰς τὸ βάθος Ρωμαϊκῶν χρόνων κιονόκρανον προέρχεται ἐκ Φιλίππων).

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν κιονοκράνων αὐτῶν τοῦ 6ου καὶ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ὁ Möbius ἔ.ἀ. σ. 169 προσθέτει τὸ ἐκ Δήλου μέγα γωνιαῖον κιονόκρανον τοῦ πωρίνου οἴκου ἴσως (R. Vallois Nouvelles archives des miss. scientif. XXII (1921) σ. 207. Courby Explor. Délos XII σ. 209 εἰκ. 264, ἔχει καὶ αὐτὸ μόνον ἐκ τριῶν ᾠῶν ἰωνικὸν κυμάτιον ἐπὶ τοῦ ἐχίνου του), χαρακτηρίζων αὐτὸ ὡς spätarchaisches.

Μετὰ δὲ τὸ κιονόκρανον τῆς Δήλου καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑπ' αὐτοῦ μελετώμενον κιονόκρανον Γέρακος ὁ Möbius ὁμιλεῖ περὶ ἑνὸς κιονοκράνου ἐκ Καβάλας[1], χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζωμεν ἂν ὁμιλῇ περὶ ἑνὸς ἐκ τῶν ἡμετέρων κιονοκράνων, τὸ ὁποῖον δυνατὸν νὰ ταυτίζεται πρὸς τὴν πληροφορίαν Wrede καὶ Buschor, ἢ ἂν ἔχῃ ὑπ' ὄψει του τὸ ὑπὸ Heuzey-Daumet δημοσιευθέν. Ἡ πληροφορία βεβαίως αὐτὴ καὶ ἡ χρονολογικὴ παράθεσις τοῦ

1 ἔ. ἀ. σ. 169. «Ein Kapitell in Kavalla steht dem von Jeraka durch seine grossen, tief herabhänganden Voluten und den nach unten geschwungenen Saum des canalis ausserodentlich nahe; besonders fallen bei ihm die tief gehöhlten Gurte der Polster auf, die ähnlich bei dem Athenatempel von Milet vorkommen».

κιονοκράνου Καβάλας εἶναι χρησιμωτάτη, διὰ τὴν γνώμην μας, ὅτι τὰ κιονόκρανα Καβάλας ἀρχαΐζουν.

Β΄. Κατὰ τὸν 6ον ὅμως ἤδη π.Χ. αἰῶνα ἔχομεν ἐπίσης καὶ κιονόκρανα μὲ κοίλας ἕλικας ἢ αὔλακας, ὅπως εἰς τὸ κιονόκρανον τῆς Σφιγγὸς τῶν Ναξίων ἐν Δελφοῖς (μέσων 6ου π.Χ. αἰῶνος Durm[3] εἰς 275), εἰς τὴν στήλην τοῦ Δορυλαίου, β΄ ἡμίσεος 5ου π.Χ. αἰῶνος. (Mendel Catalogue des sculpt. des musées Imp. Ott. II ἀρ. 526), εἰς τὰ κιονόκρανα δύο ἀρχαϊκῶν (Ναξιακῶν) ἐκ Δήλου Σφιγγῶν (Durm ἔ.ἀ.). Εἰς τὴν ἐπίστεψιν ἐξ ἐρυθρῶν (Österr. Jahreshefte 1912 σ. 14 εἰκ. 50), εἰς τὴν στήλην Τρῳάδος (Εὐαγγελίδης ἔ.ἀ. εἰκ. 9 μὲ βαθείας σπείρας, ἐνῷ τὰ φύλλα τοῦ ἀνθεμίου εἶναι ἀκόμη κυρτά, δεῖγμα τελευταίου ἀρχαϊσμοῦ), εἰς τὰς Σαμιακὰς στήλας (Εὐαγγελίδης ἔ.ἀ. εἰκ. 1, καὶ τὸ «κατατηξίτεχνον» ἀνθέμιον εἰκ. 12, τέλους 6ου π.Χ. αἰῶνος – Buschor ἔ.ἀ. πιν. XIV 2 σελ. 34), καὶ εἰς τὸ κιονόκρανον τοῦ ναοῦ Ἀθηνᾶς Μιλήτου (A. von Gerkan Milet I, 8, Athenatempel σ. 66 εἰκ. 37, τὸ ὁποῖον συγκρίνει πρὸς τὴν ἕλικα κιονοκράνου Λοκρῶν καὶ χρονολογεῖ εἰς σ. 122 εἰς τὸ α΄ ἥμισυ 5ου π.Χ. αἰῶνος).

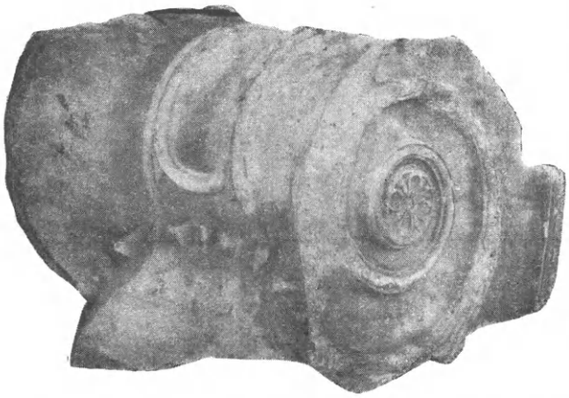

Εἰκ. 22. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 5 ἡμίτομον ἰωνικοῦ κιονοκράνου.

Ὁ Buschor παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἑλίκων τῶν ἀνθεμίων τῶν Σαμιακῶν στηλῶν κατατάσσει αὐτὰ εἰς ἑπτὰ χρονολογικὰς ὁμάδας, περιεχομένας ἐντὸς τοῦ 6ου καὶ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Καὶ ἐκεῖ φαίνεται ὅτι ἡ κοίλη ἕλιξ εἶναι νεωτέρα τῆς κυρτῆς, ὅτι συναντῶνται ἀμφότεροι οἱ τρόποι εἰς τὰ ἀνθέμια τῆς Δ΄ ὁμάδος του, (Polykratische Gruppe IV σ. 31, πίν. XI 1 - XIII 1, 530 - 520 π.Χ.), ὅπου αἱ ἕλικες εἶναι ἐλαφρῶς αὐλακωταί, τὰ δὲ φύλλα τοῦ ἀνθεμίου ἐναλλὰξ κοῖλα καὶ κυρτά, ὄχι ὅμως ἰσχυρῶς κυρτά. Τῆς ἀμέσως δὲ ἑπομένης ὁμάδος (Nachpolykratishe Gruppe σ. 34, πίν. XIII$_2$ XIV 1 καὶ XIV$_2$) αἱ ἕλικες εἶναι ἰσχυρῶς αὐλακωμέναι καὶ εἶναι κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Buschor ὅμοιαι πρὸς τὰς ῥαβδώσεις τῶν ἰωνικῶν κιονοκράνων τῆς Σάμου τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τοῦ ἕκτου π.Χ. αἰῶνος.

Εἰκ. 23.
Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ θραύσματος ἀριθ. 5.

Πρὸς αὐτὰς ὁμοιάζουν (καὶ πρὸ πάντων πρὸς τοῦ πίνακος XIV$_2$) κατὰ πολὺ αἱ πρόσθιαι ἕλικες τῶν κιονοκράνων τῆς Καβάλας, χωρὶς βεβαίως τὰ κιονόκρανα αὐτὰ νὰ εἶναι τελείως σύγχρονα, διότι καὶ ἄλλοι λόγοι κατωτέρω ἐκτιθέμενοι, ἀλλὰ καὶ ὁ σπουδαιότερος ὅτι προέρχονται ἀπὸ ἄλλοθεν ἄγνωστον μέχρι σήμερον ἐπαρχιακὸν ἐργαστήριον, νομίζομεν ὅτι ἐπιβάλλουν τὴν ἐντὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος χρονολόγησίν των. Ἀφοῦ λοιπὸν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχαιοτέρα μορφὴ τῆς κυρτῆς ἕλικος, τρόπος μεστὸς καὶ δηλώνων διὰ τῆς ἐξάρσεως τὴν

πλαστικότητα τῶν συσπειρουμένων ἑλίκων, κατὰ δὲ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἐπικρατεῖ ὁ τῆς κοίλης ἢ αὐλακωτῆς ἕλικος, ὅπου ἡ πλαστικότης δηλοῦται διὰ τῆς ἀντιθέτου ἐννοίας καὶ ἐκφράζεται διὰ τῆς κοιλότητος (Εὐαγγελίδης ἔ. ἀ. 79), ὁ μᾶλλον ἑπομένως φυσιολογικὸς τρόπος τῆς παραστάσεως τῶν ἑλίκων τῶν νεωτέρων κιονοκράνων, τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος, εἶναι ὁ διὰ κοίλων ἑλίκων. Ὅταν δὲ εἰς ἕνα κιονόκρανον, κατὰ τὰς ἄλλας λεπτομερείας του ἐξειλιγμένον, συνυπάρχουν καὶ αἱ δύο τεχνοτροπίαι τῶν κυρτῶν καὶ κοίλων ἑλίκων,

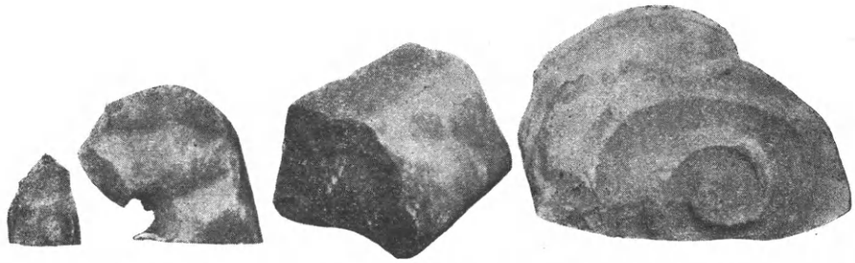

Εἰκ. 24. α΄ = θραῦσμα ἀστραγάλου, β΄ = μετόπης (;), γ΄ = κορωνίδος, δ΄ = ἕλικος ἰων. κιονοκράνου.

ὅπως εἰς τὰ κιονόκρανα τῆς Καβάλας[1], Γέρακα, καὶ ἄλλων τόπων μέχρι τῆς Ἐρετρίας (παρὰ Möbius σ. 170), ἡ συνύπαρξις αὐτῶν τῶν δύο στοιχείων, δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν τότε γένεσιν τοῦ β΄ τρόπου, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀνάμνησιν προηγουμένης τεχνοτροπίας, παρὰ τὴν κρατοῦσαν πλέον τότε συνήθειαν, καὶ τὸ κιονόκρανον δὲν εἶναι τόσον ἀρχαϊκόν, ἀλλ' ἀρχαΐζει ἀκόμη.

Ἡ συντηρητικότης αὐτὴ δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους ἀκόμη λόγους, ἀλλὰ προκειμένου περὶ κιονοκράνων, τῶν ὁποίων ἡ ὀπισθία πλευρὰ εἰς οἱονδήποτε τύπον ναοῦ καὶ ἂν ἀνῆκον δὲν φαίνεται καὶ πολὺ ἐὰν εἶναι διαφοροτρόπως τῆς προσόψεως

1 Μέγα θραῦσμα ἑνὸς ὑπερμεγέθους ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἐκσκαφέντος καὶ χρησιμοποιηθέντος εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὡς λεκάνη, ἐναπόκειται εἰς τὸ Μουσεῖον Θεσσαλονίκης. Ἔχει καὶ αὐτὸ κυρτὰς τὰς ἕλικας τῆς ὀπισθίας ὄψεώς του, κοίλας τῆς προσόψεως καὶ ῥόδακα εἰς τὸν σῳζόμενον ὀφθαλμὸν τῆς μιᾶς (εἰκ. 21-22). Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὰ περὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχον παλαιὰ καὶ σύγχρονα πρὸς τὸ κιονόκρανον αὐτὸ κτήρια, μαρτυρεῖ καὶ τεμάχιον μεγάλου μαρμαρίνου ἀστραγάλου τοῦ ἰδίου Μουσείου, φέροντος πελεκόσχημον σύνδεσμον. Τὰ ὀρχαῖα ἀμφότερα περισυνέλεξεν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ καθηγητὴς κ. Σ. Πελεκίδης, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνταῦθα θερμῶς εὐχαριστῶ διὰ τὴν φιλόφρονα παραχώρησίν του.

Εἰκ. 25. Ἡ προσθία ὄψις τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης θραύσματος.

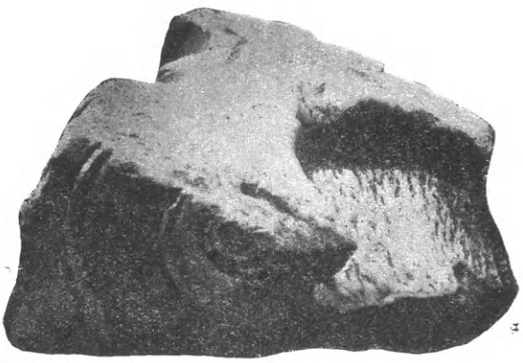

Εἰκ. 26. Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης θραύσματος. Ἡ ἐκβάθυνσίς του εἶναι μεταγενεστέρα.

ἐξειργασμένη, εὐλόγως πρέπει νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἁπλουστέρας ἐπεξεργασίας τῶν κυρτῶν ἑλίκων ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν αὐλάκων τῆς προσόψεως. Εἰς αὐτὰ δηλ. τὰ κιονόκρανα, ἡ μεστὴ ἀρχικῶς κυρτὴ πλαστικὴ ἕλιξ ἴσως νὰ καταντᾷ πλέον ἀποφυγὴ τῆς μεγαλυτέρας ἐργασίας, τῆς ἀπαιτουμένης εἰς τὴν διὰ κοίλων αὐλάκων δήλωσιν τῆς δυνάμεως τῶν σπειρῶν.

Τὰ κιονόκρανα τῆς Καβάλας δὲν ἔχουν μόνον ὡς ἐνδεικτικὰ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ των τὴν σχέσιν 1/2 $^1/_4$ τῶν διαστάσεων τοῦ μήκους καὶ πλάτους των, τὰς ἐπεξειργασμένας διαφοροτρόπως ἕλικας των, ἀλλὰ καὶ τὴν σχέσιν τῆς ἀποστάσεως τοῦ κέντρου τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἐφαπτομένης τῆς περιφερείας τοῦ κίονος τοῦ ὑποβαστάζοντος τὰ κιονόκρανα καὶ ἡ ὁποία, καθὼς εἴπομεν ἀνωτέρω, εἶναι 0,84 μ., πρὸς 0,50. (εἰκ. 13-16). Παρὰ τὴν σχέσιν ὅμως αὐτὴν παρουσιάζουν συγχρόνως καὶ ποιάν τινα σύμπτυξιν τῶν ἑλίκων των, διότι αἱ ἐφαπτόμεναι τοῦ ἐχίνου περιφέρειαι τῶν σπειρῶν πλησιάζουν τόσον πολὺ μεταξύ των, ὥστε ἐπὶ τοῦ χωρίζοντος αὐτὰς τόξου διαστήματος 0,37 μ. τοῦ ἐχίνου, μόνον τρία ἀκέραια ᾠὰ τοῦ ἰωνικοῦ κυματίου νὰ δύνανται νὰ χαραχθῶσιν. Τὴν παρουσιαζομένην οὕτω διὰ τῆς συμπτύξεως τῶν τριπλῶν σπειρῶν δύναμιν καὶ πλαστικότητα τῆς προσόψεως τῶν κιονοκράνων ἐπιτείνει ἡ καμπυλότης τοῦ σχοινίου, τὸ ὁποῖον συνέχει καὶ στερεώνει αὐτήν[1]. Ἡ σύμπτυξις ὅμως τῶν ἑλίκων εἶναι στοιχεῖα τῶν Ἀττικῶν-ἑλλαδικῶν κιονοκράνων τοῦ α΄ ἡμίσεος τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος, ἐνῷ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἑλίκων, τὸ μετὰ περισσοτέρων ᾠῶν κυμάτιον καὶ τὸ εὐθὺ σχοινίον εἶναι ἰωνικὰ στοιχεῖα (Ἔφεσος-Σάμος). Ἔχομεν ἄρα εἰς τὴν Καβάλαν συνάντησιν δύο τρόπων ἤτοι ἰωνικῶν στενομάκρων κιονοκράνων μὲ ἀφισταμένας τὰς ἕλικας, καὶ ἑλλαδικῶν μὲ συνεπτυγμένας. Ὁ δεύτερος αὐτὸς τρόπος τείνει νὰ τετραπλευρίσῃ τὸ κιονόκρανον καὶ εἶναι ἴσως ἐπίδρασις τοῦ δωρικοῦ.

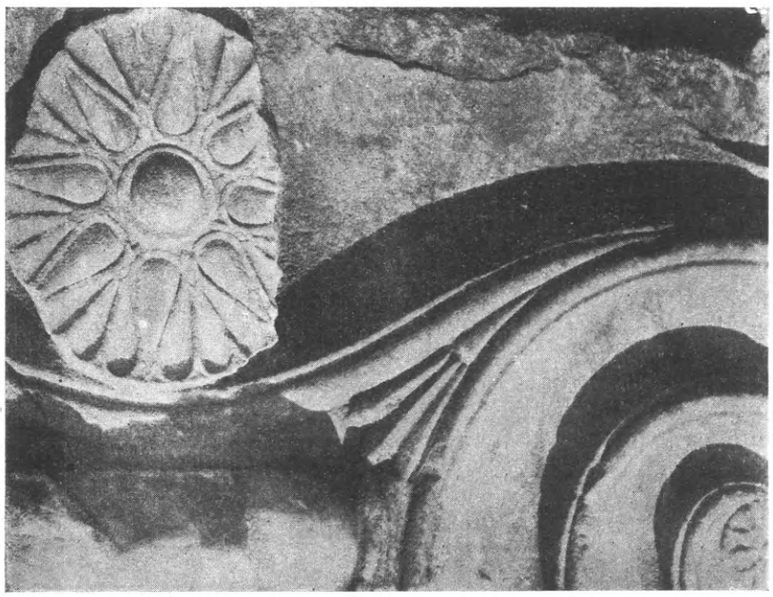

Εἰκ. 27. Λεπτομέρεια κεντρικοῦ ῥόδακος ἰωνικοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1.

Ἡ κάπως ἰσχυρὰ καμπυλότης τοῦ σχοινίου θὰ ὀφείλεται ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν χώρου διὰ τὸν ὑπερκείμενον κεντρικὸν ῥόδακα (πρβ. καὶ κιονόκρανον παρὰ Möbius ἔ.ἀ. πίν. XIX. 2-3), ἡ ἰδία ὅμως περίπου καμπυλότης ὑπάρχει εἰς τὰ ἄνευ ῥόδακος κεντρικοῦ ἢ ἀνθεμίου κιονόκρανα (λ.χ. εἰς τὸ κιονόκρανον τῆς Πινακοθήκης Ἀθηνῶν παρὰ Möbius ἔ.ἀ. πίν. XVIII 9 = Puchstein Jon. Kapitell, 47es Programm zum Winckelmannsfeste σ. 7 εἰκ. 4, καὶ τὸ ὅμοιον τοῦ Σουνίου).

1 Durm ² 310. Ρωμαῖος ἔ. ἀ. 69.

Ὡς πρὸς τὰς ἰσχυρὰς αὔλακας τῶν προσκεφαλαίων των ἔχομεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Möbius φερομένην ὁμοιότητα τῶν αὐλάκων τῆς Ἀθηνᾶς Μιλήτου (α' ἡμίσεος 5ου π.Χ. αἰῶνος) καὶ τὴν ἤδη ὅμως ὁμοίαν βαθύτητα τοῦ παλαιοτέρου των κιονοκράνου τοῦ Φαναίου Ἀπόλλωνος.

Ἐξειλιγμένον εἶναι καὶ τὸ ἰωνικὸν κυμάτιον[1] τοῦ ἐχίνου τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 κιονοκράνου, ὅπου καὶ μόνον σῴζεται καλῶς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 4. Διὰ τοῦτο τὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 μόνον θεωροῦμεν καλὸν νὰ συγκρίνωμεν πρὸς τὴν ὁμοίαν ἀνάπτυξιν τοῦ κανόνος τοῦ ἰωνικοῦ κυματίου τοῦ ἐκ Σάμου βωμοῦ (Wrede Ath. Mitt. 1929 σ. 93 καὶ πίν. XXXVII2, ἀρχῶν 5ου π.Χ. αἰῶνος. Weickert Das lesbische Kymation 40 ἑξ.).

Ἐκτὸς τῶν ἀναλυτικῶς μελετηθέντων ἀνωτέρω στοιχείων τῶν κιονοκράνων μας ὑπολείπεται ἀκόμη καὶ τῶν κεντρικῶν ῥοδάκων ἡ ἐξέτασις, ἀφ' οὗ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων των ὁ τύπος εἶναι τοῦ ἀρχαϊκοῦ τετραφύλλου ῥόδακος μετὰ ἰσαρίθμων λογχοειδῶν φυλλαρίων. Ἐκ τῶν κεντρικῶν δὲ πάλιν ῥοδάκων μόνον τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1 σῴζεται καλῶς, τῶν δὲ 3 καὶ 4 φαίνεται νὰ ἦσαν ὅμοιοι, ἀποτελούμενοι ἐκ στενῶν καὶ πλατειῶν γλωσσῶν λεσβίου κυματίου, διατηροῦντος εἰσέτι τὴν ἀρχαϊκὴν μορφήν του. Ἐπειδὴ ὅμως ἐτρίβησαν ἐκεῖνα πολύ, προβαίνομεν μόνον εἰς τὴν ἀναλυτικὴν ἐξέτασιν τοῦ καλύτερον σῳζομένου ῥόδακος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 κιονοκράνου.

Ο ΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΡΟΔΑΞ ΤΟΥ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟΥ ΑΡΙΘ. 1.

Ἐὰν τὸν ὑπερμεγέθη καὶ ὡς μία ὀμφαλωτὴ φιάλη κοσμοῦντα τὸ κιονόκρανον αὐτὸ ῥόδακα εἰκ. 27 καὶ 29 ε διαιρέσωμεν νοερῶς εἰς ὄγδοα ἢ τὸν φαντασθῶμεν εἰς εὐθὺ ἀνάπτυγμα, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἕκαστον ἐξ αὐτῶν τῶν ὀγδόων ἢ τὸ ἀνάπτυγμα ἀποτελεῖται ἐναλλάξ ἐξ ἑνὸς κυρτοῦ (κλειστοῦ) φύλλου λωτοῦ ἐκφυομένου ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ ῥόδακος καὶ τριῶν παραπληρωματικῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀντιστρόφως κειμένων κοίλων φύλλων (εἰκ. 28μ.). Τὸ τμῆμα αὐτὸ τοῦ ἀνθεμίου μὲ τὸ κλειστὸν φύλλον λωτοῦ καὶ τὰ κοῖλα παραπληρωματικὰ εἶναι στοιχεῖον γνωστὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνθεμίου καὶ ἔχει πρὸ αὐτοῦ οὐχὶ μικρὰν ἐξέλιξιν (Jacobsthal Ornamente griech. Vasen σ. 168 κέξ.). Τὸ ἔμβρυον τοῦ στοιχείου αὐτοῦ (εἰκ. 28 α) τὸ εὑρίσκομεν ὄχι μόνον εἰς τὰ στολίσματα τῶν μηλιακῶν, σαμιακῶν, ῥοδίων καὶ ναυκρατικῶν ἀγγειογραφιῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἀττικὰς καὶ κορινθιακάς. Ἐξελίσσεται εἰς τὰ σχήματα β καὶ γ εἰκ. 28 καὶ διὰ τῶν πολλαπλασιασμῶν τῶν πλαγίων παραπληρωματικῶν φύλλων του, ὁ ὁποῖος θὰ προῆλθεν ἀπὸ τὴν δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν ὑποδιαίρεσιν τῶν ἀρχικῶς δύο (εἰκ. 28 δ), εἰς τὸ σχῆμα ε εἰκ. 28, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ στόλισμα τῶν πηλίνων σιμῶν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν (Buschor Tondächer der Akropolis Museums πίν. 4 - 5, ἐδῶ εἰκ. 28 ζ), τοῦ παλαιοτέρου κοσμήματος τῶν πωρίνων ἀρχιτε-

1 Κατὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν τῶν κιονοκράνων παρελίπομεν νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι εἰς τὸ περίγραμμα τοῦ κυματίου αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλας λεπτομερείας τοῦ ἐχίνου καὶ τῶν ἀνθεμίων των σῴζονται ἴχνη λεπτοτάτου τρυπάνου δι' οὗ ἐξειργάσθησαν. Ἴχνη τοῦ ἰδίου ἐργαλείου σῴζονται καὶ εἰς τὰ ἐφάμιλλα τῶν δελφικῶν ἀρχιτεκτονικὰ ἀνθέμια τοῦ Μουσείου Θάσου, τὰ προερχόμενα ἐκ κτιρίων τοῦ τέλους τοῦ ἕκτου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου π.Χ. αἰῶνος, εἰς τοὺς ἁρμοὺς τῶν ὁποίων ὑπάρχουν σύνδεσμοι πελεκόσχημοι. Ἐκεῖ μάλιστα καθὼς καὶ εἰς τὰ κιονόκρανα Καβάλας, φαίνεται νὰ ἐσχεδιάζετο ἀρχικῶς τὸ περίγραμμα τοῦ ἀνθεμίου διὰ συνεχῶν διατρήσεων. Διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ τρυπάνου εἰς τὴν γλυπτικὴν τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων βλ. Stanley Casson The Technique of Early Greek Sculpture σ. 122, 203.

κτονικῶν μελῶν τοῦ ἰδίου Μουσείου (Th. Wiegand Die archaische Poros-Architektur der Akropolis zu Athen σ. 65 πίν. II τοῦ β΄ τετάρτου τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος, ἐνταῦθα εἰκ. 28 θ), καὶ τοῦ στρωτῆρος ἡγεμόνος κεράμου ἐκ Καπύης (H. Koch Dachterracotten aus Campanien 1912, σ. 28 εἰκ. 27. ἐνταῦθα εἰκ. 28 η).

Τὸ κόσμημα πλέον αὐτὸ περὶ τὰ 540 π.Χ. εὑρίσκεται ἐγχάρακτον μεμονωμένως μὲν ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Μουσείου Ν. Ὑόρκης (Jacobsthal ἔ. α. πίν. 137 β, ἐνταῦθα εἰκ. 28ι) καὶ συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμενον εἰς μῆκος εἰς τὴν μαρμαρίνην ὑδρορρόην τοῦ Πεισιστρατείου ναοῦ

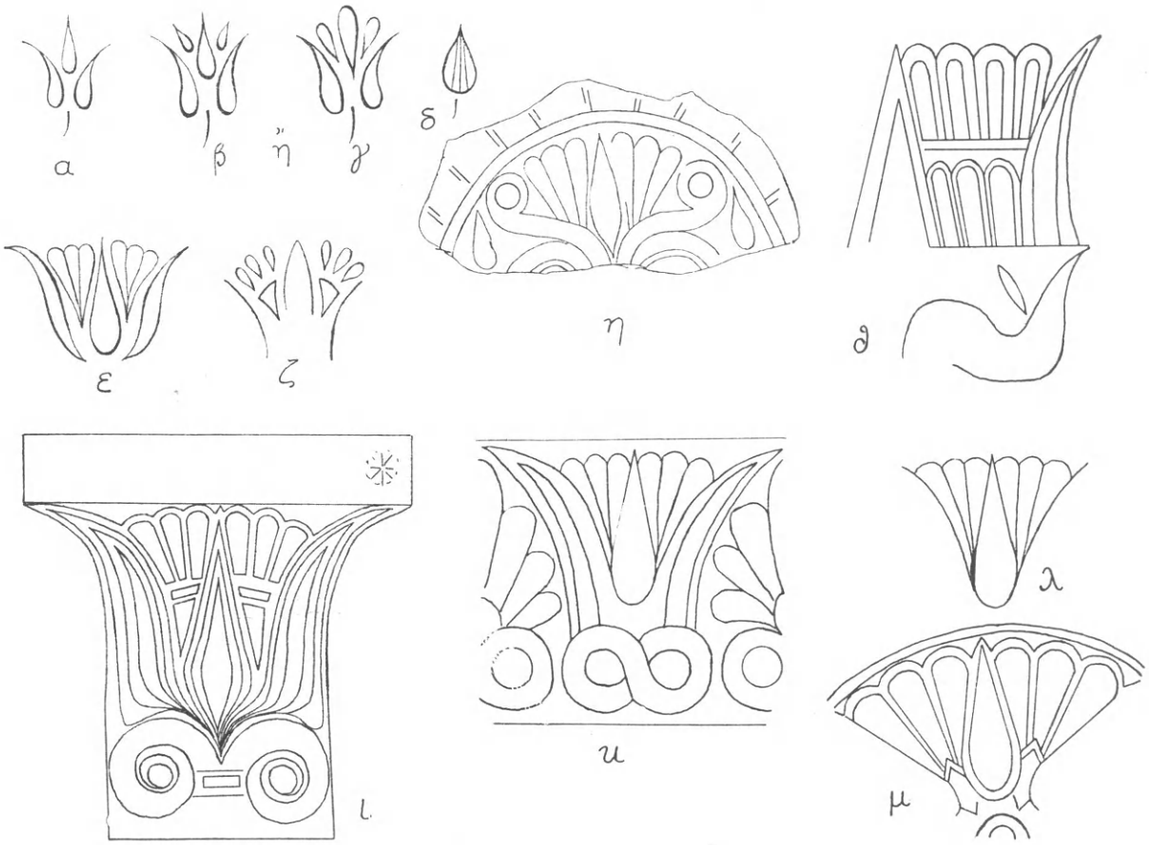

Εἰκ. 28. Παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ κεντρικοῦ ῥόδακος τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1.

τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν μετὰ τὸ 520 π. Χ. (Wiegand ἔ.ἀ. πίν. IX., Walter-Herwig Schuchardt Die Sima des alten Athenatempels der Akropolis, Ath. Mitt. 60, 1935 σ. 1 κέ. πίν. I κέ. ἐνταῦθα εἰκ. 28 κ). Ἐὰν ἀπὸ τὸ ἀνάπτυγμα ἐκεῖνο ἀφαιρέσωμεν τὰ πλάγια κυρτὰ φύλλα τοῦ λωτοῦ, ἔχομεν τὸ κόσμημα λ εἰκ. 28, τῆς αὐτῆς διατάξεως πρὸς τὸ μ τῆς ἰδίας εἰκόνος, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ὄγδοον τοῦ ῥόδακος κιονοκράνου Καβάλας. Τὸ στοιχεῖον ἄρα αὐτὸ ἐπαναλαμβανόμενον κύκλῳ περὶ κέντρον κύκλου καὶ ὄχι ἐγχάρακτον ἀλλὰ γλυπτόν, δίδει τὸν ῥόδακα τοῦ κιονοκράνου μας.

Τὸ συμπέρασμα τῆς ἀναλύσεως αὐτῆς εἶναι ὅτι τὸ κόσμημα τοῦ ῥόδακός μας δὲν ἦτο ἄγνωστον ὡς ἀνάπτυγμα εἰς τὸ ἀρχιτεκτονικὸν ἀνθέμιον τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος.

Συγχρόνως ὅμως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κοσμήματος εἰκ. 28 θ ἔχομεν ἤδη καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἰδίων πωρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν μορφὴν τοῦ ῥόδακος (εὑρ. ἀριθ. 4421 Wiegand ἔ. ἀ. πίν. VI ἐδῶ εἰκ. 29 α), τοῦ ὁποίου τὰ μὲν τέσσαρα μακρὰ φύλλα λωτοῦ εἶναι κυρτά, τὰ δὲ τέσσαρα παραπληρωματικὰ βραχέα ἐλαφρῶς κοῖλα. Ἡ περιφέρεια τοῦ κύκλου, εἰς ὃν ἐγγράφεται ὁ ῥόδαξ, δίδει περισσοτέραν σχέσιν εἰς τὰ διαφόρου σχήματος καὶ διαστάσεως αὐτὰ φύλλα.

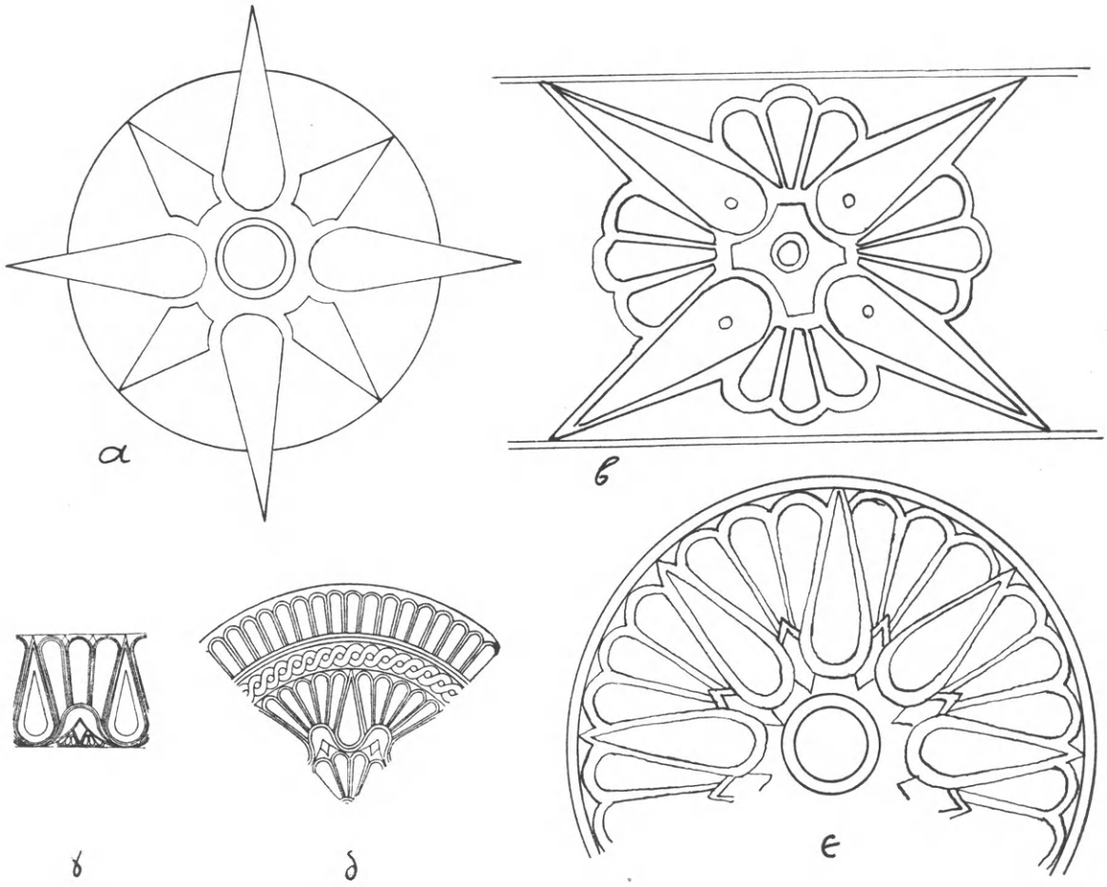

Εἰκ. 29. Παρακολούθησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ κεντρικοῦ ῥόδακος τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1.

Ἡ σχέσις τῶν τεσσάρων κλειστῶν φύλλων τοῦ λωτοῦ γίνεται στενωτέρα εἰς τοὺς ῥόδακας τῆς στήλης Λαμπτρῶν (Λαμπρικῶν) τοῦ Ἐθν. Μουσείου ἀριθ. 41 (Winter Ath. Mitt. 1887 σ. 115, πίν. 2. Καββαδίας Κατάλογος γλυπτῶν Ἐθν. Μουσείου ἀριθ. 41, ἐδῶ εἰκ. 29 β), ὅπου τὰ τέσσαρα κλειστὰ φύλλα τοῦ λωτοῦ συνενοῦνται μὲ τριπλᾶ βραχύτερα φύλλα. Ἡ μὴ τελεία ἐμφάνισις τοῦ κυκλικοῦ σχήματος εἰς τὸν ῥόδακα Λαμπτρῶν, ὀφείλεται εἰς τὸ πλάτος τοῦ ὁριζοντίου στενοῦ κανόνος τῆς στήλης τὸν ὁποῖον διακοσμεῖ καὶ εἶναι ἀνάγκη ἑπομένως ἐξωτερική. Ἕκαστον τέταρτον αὐτοῦ τοῦ ῥόδακος, ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κλειστοῦ φύλλου λωτοῦ καὶ τριῶν πλαγίων παραπληρωματικῶν φύλλων, ἐὰν δὲ ἐπανελαμβάνοντο αὐτὰ ὄχι τετράκις ἀλλὰ ὀκτάκις θὰ εἴχομεν τὸν ῥόδακα, οἷος ἐμφανίζεται εἰς τὸ κιονόκρανον 1.

Ἐναλλὰξ ἐπαναλαμβανόμενον τὸ στοιχεῖον αὐτὸ τοῦ κλειστοῦ φύλλου λωτοῦ καὶ τῶν

τριῶν συμπληρωματικῶν φύλλων, ὅπως εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀνάπτυγμα τῆς μαρμαρίνης ὑδρορρόης τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ σχηματίσῃ ῥόδακα συνθετώτερον τῆς στήλης τῶν Λαμπτρῶν, εὑρίσκεται ἀνάγλυφον εἰς τὴν κωδωνόσχημον βάσιν τοῦ θαυμασίου ἀρχαϊκοῦ χαλκοῦ κρατῆρος καὶ ἄλλων εὑρημάτων τῆς Μακεδονικῆς Νεκροπόλεως Trebenischte (B. Filow, Die archaische Nekropole von Trebenischte σ. 39 ἀρ. 63 πίν. VII καὶ εἰκ. 41 ὁ μέγας κρατήρ, πίν. VI 1 κερατόμορφον ῥυτόν, πίν. X ὑδρία, μὲ δύο παραπληρωματικὰ φύλλα. N. Vulič, Ein neues Grab bei Trebenischte, Österr. Jahreshefte XVII, 1932 σ. 1-42, τὸ κόσμημα εἰς σ. 11 εἰκ. 12 ἐπὶ χειλέων πάλιν ῥυτοῦ, καὶ σ. 14 εἰκ. 17, ἐπὶ στεφάνης ποτηρίου. Πρβ. καὶ Α. Κεραμοπούλλου ΑΕ 1927-28 σ. 5 εἰκ. 27, ἐνταῦθα εἰκ. 29 γ) καὶ εἰς ἐπίσης χαλκᾶ ἀνάλογα ἀντικείμενα ἐκ κάτω Ἰταλίας, ἐν μέρει μὲν ἀρχαϊκῶν χρόνων ἐν μέρει δὲ νεωτέρων. (E. Pernice Gefässe und Geräte εἰς Hellenistische Kunst in Pompeji IV (1925) σ. 34-35 εἰκ. 45, πρβ. καὶ K.A. Neugebauer Reifarchaische Bronzevasen mit Zungenmuster, Röm. Mitt. 1923-4 σ. 36 κέξ.)

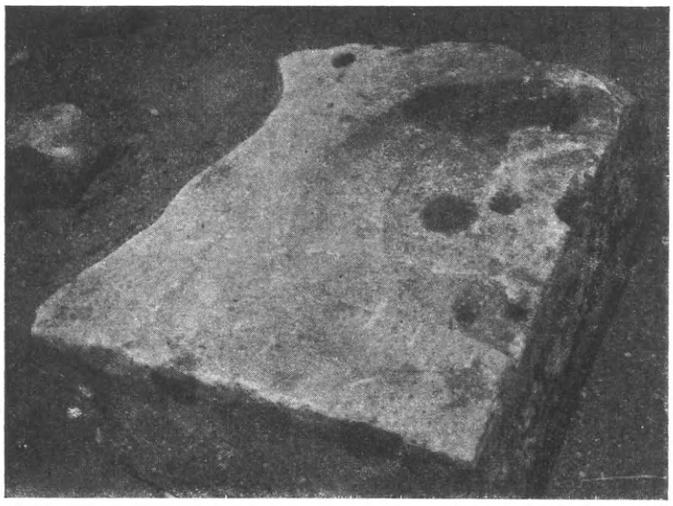

Εἰκ. 30. Πλὰξ μαρμαρίνου στυλοβάτου.

Ὡς ῥόδαξ δὲ πλέον μὲ ὀκτὼ κλειστὰ φύλλα λωτοῦ καὶ ἀνὰ πέντε παραπληρωματικὰ ἀνοικτὰ φύλλα εὑρίσκεται εἰς τὸν θαυμάσιον διάκοσμον τοῦ ἐξ Ἤλιδος χαλκοῦ κατόπτρου τοῦ Oxford (Payne Necrocorinthia σ. 217 εἰκ. 99, ἐνταῦθα εἰκ. 29 δ). Ἡ ὁμοιότης τοῦ διακόσμου τοῦ ἐν λόγῳ κατόπτρου πρὸς τὸν ῥόδακα τοῦ κιονοκράνου Καβάλας εἶναι καταπληκτική.

Τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ῥόδακος τοῦ κιονοκράνου δίδουν καὶ αἱ κατόψεις τοῦ διακόσμου τῶν τορευτῶν κεφαλῶν τῶν χρυσῶν περονῶν τῆς νεκροπόλεως Trebenischte πάλιν (N. Vulič Revue Archéol. 1934 σ. 31 εἰκ. 16). Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ εἰς τὸ κέντρον τῆς σφαιρικῆς κεφαλῆς τῆς περόνης κειμένου σφαιριδίου ἐξέρχονται ὀκτὼ ταινίαι καταλήγουσαι εἰς ὀκτὼ σημεῖα τῆς περιφερείας τῆς κεφαλῆς τῆς περόνης, χωρὶς νὰ ἐφάπτωνται τῆς ἐπιπέδου ἐπιφανείας της, ἡ ὁποία φέρει διάκοσμον ἐκ συνεχῶν φύλλων λωτοῦ. Ὁρωμένης ἐκ τῶν ἄνω τῆς κεφαλῆς τῆς περόνης ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ὀκτὼ ταινιῶν τῶν ὑπερκειμένων τῶν ἄλλων φύλλων, κατὰ τὴν διάταξιν τῶν κλειστῶν φύλλων τοῦ ῥόδακός μας, δίδει τὴν ἰδίαν ἐντύπωσιν. Ἡ φαντασία δηλ. ἐκεῖ τοῦ τεχνίτου ἀντὶ τῆς ἐναλλὰξ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου τοποθετήσεως κλειστῶν καὶ ἀνοικτῶν φύλλων, ἐχώρισε αὐτὰ εἰς δύο ἐπίπεδα.

Καὶ τοῦ ῥόδακος λοιπὸν ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ παρακολούθησις μᾶς πείθει ὅτι γνωστὸν διακοσμητικὸν κύκλον τοῦ 6ου καὶ 5ου π.Χ. αἰῶνος χρησιμοποιεῖ ὁ τεχνίτης εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ κιονοκράνου 1.

Κατὰ ταῦτα καὶ αἱ σχέσεις τῶν διαστάσεων, ἀποστάσεως ὀφθαλμῶν ἀπὸ τὴν ἐφαπτο-

μένην τῆς περιφερείας τοῦ κίονος, ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως τῆς πλαστικῆς δυνάμεως κοίλων καὶ κυρτῶν ἑλίκων, ἀλλὰ καὶ τῆς συμπτύξεως τῶν σπειρῶν, ἡ καμπυλότης τοῦ σχοινίου, τὸ βάθος τῶν αὐλάκων προσκεφαλαίου, ἡ ἐπιγραφικὴ κατὰ τὸ 525 - 480 π.Χ. χρονολόγησις τοῦ τεκτονικοῦ γράμματος τοῦ κιονοκράνου 3, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαϊκοὶ μικροὶ ῥόδακες τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ ὁ καλύτερος σῳζόμενος κεντρικὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1, ἀνάγουσι τὴν ἡλικίαν αὐτῶν εἰς τὰς ἀρχὰς ἢ τὸ πολὺ εἰς τὸ α' τέταρτον τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος.

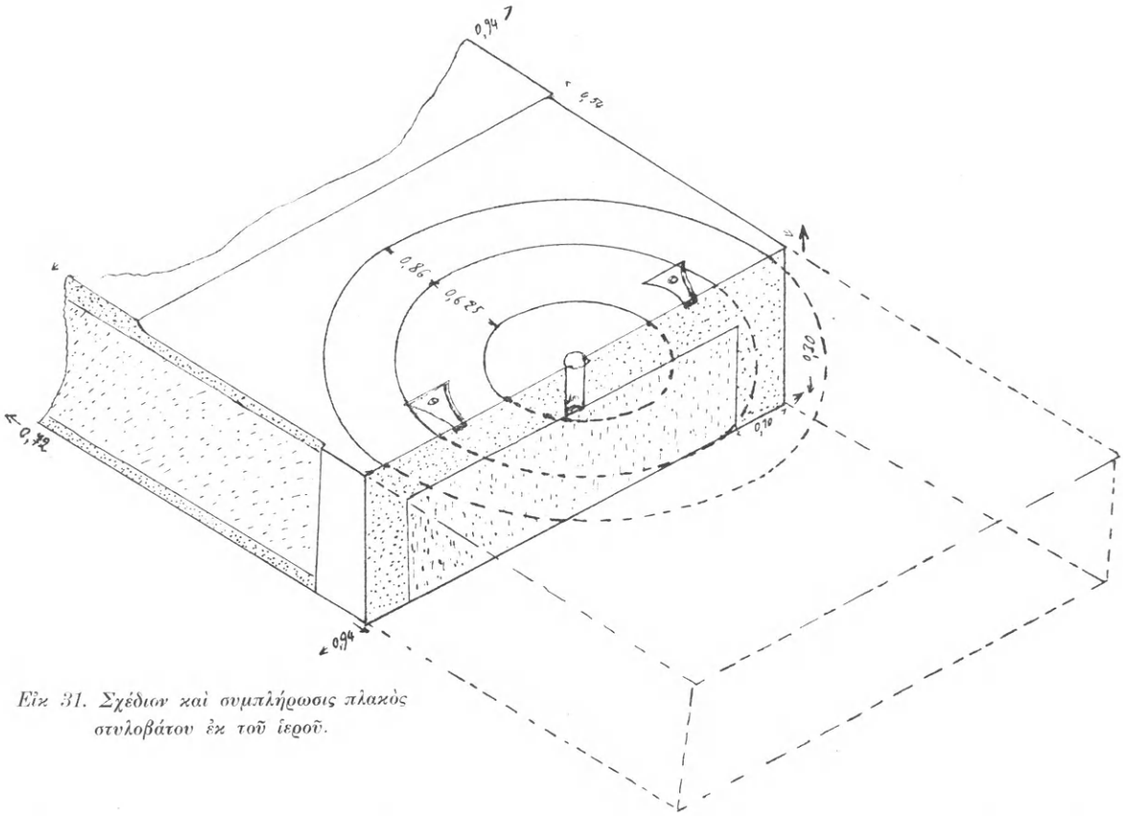

Εἰκ. 31. Σχέδιον καὶ συμπλήρωσις πλακὸς στυλοβάτου ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

7. Σχετικὴ πρὸς τὴν ἡλικίαν τῶν κιονοκράνων μας εἶναι καὶ ἡ ἐνταῦθα εἰκονιζομένη ***(εἰκ. 30 - 31)*** μαρμαρίνη πλὰξ στυλοβάτου, προερχομένη ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἱεροῦ. Ἡ πρὸς τὰς βαθμίδας τοῦ κτηρίου ἐξωτερικὴ πλευρά της εἶναι τεθραυσμένη, ἐνῷ ἡ ἑτέρα φέρει ὡραίαν ἀναθύρωσιν καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας της δύο πελεκοσχήμων[1] συνδέσμων τὰς κοιλότητας, δι' ὧν ἡνοῦτο μετ' ἄλλης ὁμοίας πλακός, ἐσωτερικῶς αὐτῆς κειμένης ἐν τῇ ἀρχικῇ της θέσει. Ἡ θέσις τοῦ σπονδύλου τοῦ κίονος ἐστηρίζετο καὶ ἐπὶ τῶν δύο τεμαχίων κατὰ τὴν διάμετρον τοῦ κύκλου του. Ἐπὶ τῆς σῳζομένης πλακὸς ἔχομεν ὄχι μόνον τὰ ἴχνη τῆς διαμέτρου τοῦ ἐπικαθημένου ποτὲ κίονος, ἀλλὰ καὶ τὸν τόρμον τὸν εἰς μόνας τὰς βάσεις ἰωνικῶν κιόνων ἀπαραίτητον διὰ τὴν στήριξιν τῆς σπείρας[2]. Ἡ διάμετρος τῆς σπείρας ἐπὶ

1 Α. Κεραμοπούλλου Τοπογραφία Δελφῶν 68 σημ. 1, περὶ τοῦ σχήματος τῶν συνδέσμων ἐν Δελφοῖς. Κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα εἰς ὅλα τὰ κτήρια τῆς Θάσου χρησιμοποιοῦνται πελεκόσχημοι σύνδεσμοι.

2 Τοιοῦτος ὑπάρχει εἰς τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης Ἀκροπόλεως βλ. Α. Ὀρλάνδου ἔ. ἀ. σ. 187. Εἰς στυλοβάτας φέροντας δωρικοὺς κίονας ὁ τόρμος ἀπαντᾶ μόνον μετὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. βλ. τοῦ ἰδίου, ὁ ἐν Στράτῳ ναὸς τοῦ Διός, 1916 σ. 3. Σαμοθρᾴκης β' ναὸς Καβείρων Conze-Hauser-Niemann Archaeologische Untersuchungen auf Samothrake 1 πιν. XII.

τοῦ στυλοβάτου εἶναι 0,86 μ., τοῦ δὲ κατωτάτου σπονδύλου 0,625 μ. Ἐὰν δὲ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἡ διάμετρος αὐτὴ πρέπει νὰ ἰσοῦται πρὸς τὰ $^5/_4$ τῆς ἄνω διαμέτρου τοῦ κίονος, προκειμένου περὶ κτηρίων τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος (Α. Ὀρλάνδος ἔ. ἀ. σ. 184), τότε ἡ ἄνω διάμετρος τοῦ κίονος τὸν ὁποῖον ἔφερεν ὁ στυλοβάτης πρέπει νὰ ἦτο 0,50 μ. καὶ τοιαύτη εἶναι ὅλων τῶν περιγραφέντων κιονοκράνων μας.

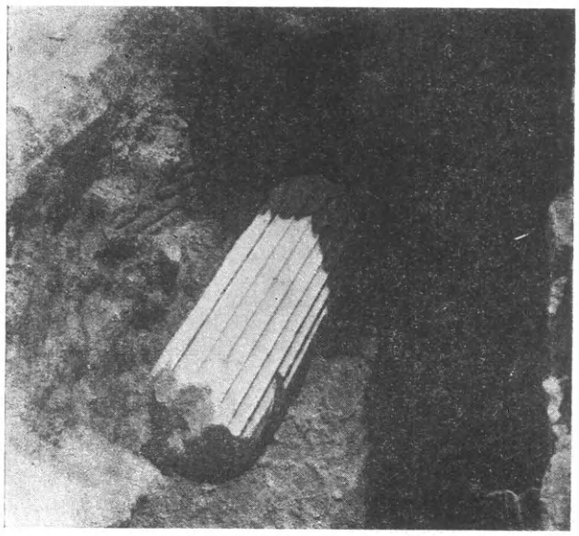

Εἰκ. 32. Μαρμάρινος σπόνδυλος ἐν τῇ τάφρῳ τοῦ ἱεροῦ.

8-9. Ἐκ τῶν σπονδύλων τῶν κτηρίων τοῦ ἱεροῦ μόνον δύο τεμάχια εὑρέθησαν ***(εἰκ. 32-33).*** Μῆκος σῳζόμενον τοῦ ἑνὸς 1,45 μ. μέση διάμετρος περιφερείας 0,54 μ. ῥαβδώσεις 24. Πλάτος ῥαβδώσεως 0,007 μ. ἀκμῆς 0,025 μ.

Τοῦ ἑτέρου μῆκος σῳζόμενον 0,70 μ. διάμετρος 0,50 μ. ῥαβδώσεις 24. διαστάσεις ῥαβδώσεων ὅμοιαι πρὸς τοῦ πρώτου. (Ἔχουν τριβῆ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπακριβῶς νὰ ὁρισθῶσιν, ἐὰν δέ, καθὼς κατωτέρω δεχόμεθα, τὸ τεμάχιον ἀνῆκεν εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦ κίονος ὕψος, βεβαίως θὰ εἶναι κάπως στενώτεραι τῶν προαναφερθεισῶν). Ἐπὶ τῆς ἀκανονίστου τομῆς τοῦ θραύσματος τοῦ σπονδύλου αὐτοῦ σῴζεται καὶ μέρος τοῦ τόρμου, δι' οὗ συνεδέετο πρὸς τὸ κιονόκρανον, ἔχει ὅμως τελείως καταστραφῆ ἡ ὑποτραχήλιος ταινία, ἡ στεφανοῦσα τοὺς ἀκροτάτους σπονδύλους τῶν συγχρόνων ἰωνικῶν κιόνων.

Εἰκ. 33. Μαρμαρίνου σπονδύλου (ἀριθ. 9) θραῦσμα ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

Ἐὰν τὰ θραύσματα αὐτὰ ἀνῆκον εἰς τὰ περιγραφέντα

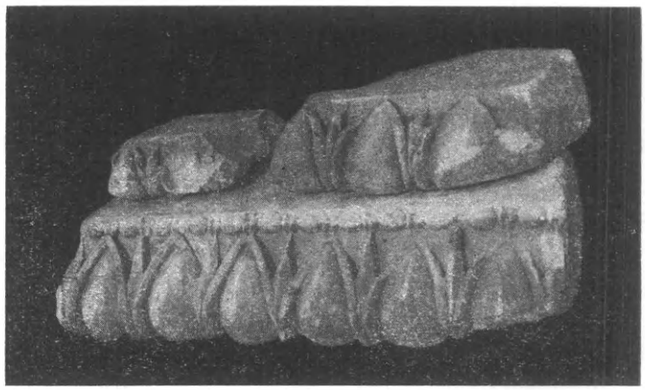

Εἰκ. 34. Διάφοροι κανόνες ἰωνικοῦ κυματίου.

κιονόκρανα, τότε τὸ τεμάχιον ἀριθ. 9 πρέπει νὰ τοποθετηθῇ νοερῶς εἰς τὸ ἀμέσως ὑπὸ τὸ κιονόκρανον τμῆμα τοῦ κίονος, τὸ δὲ τοῦ ἀριθ. 8 περίπου εἰς τὸ τρίτον τοῦ ὁλικοῦ τοῦ κίονος

ὕψους, τὸ ὁποῖον θὰ ἰσοῦται τοὐλάχιστον πρὸς τὰ $^5/_4$ τῆς ἄνω διαμέτρου τοῦ κίονος, τῆς καὶ ἐκ τοῦ θραύσματος ἀριθ. 9 ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ κιονοκράνου γνωστῆς = 0,50 μ., πολλαπλασιαζομένης ἐπὶ 8 ($^5/_4$ τοῦ 50 = 0,625 × 8 = 5 μ.).

10 - 12. Τρία τεμάχια κανόνων ἰωνικοῦ κυματίου διαφόρων μεγεθῶν, προερχόμενα ἐκ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (ἀριθ. 10 εἰκ. 34 καὶ εἰκ. 35 α - α΄), ἐκ τῆς Τουρκικῆς Ἀκροπόλεως (ἀριθ. 11 εἰκ. 34 ἄνω δεξιά, εἰκ. 35 β) καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ (ἀριθ. 12 εἰκ. 34 ἀριστερὰ ἄνω, εἰκ. 35 γ). Εἰς τὸ πρῶτον ὁ ἀστράγαλος εἶναι συμφυὴς μετὰ τοῦ κυματίου, ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα θὰ ἦτο ἐκ λεπτοτέρου τεμαχίου. Ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν ἐμφάνισίν των τὰ δύο τεμάχια (ἀριθ. 10 - 11) δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὰ παρὰ A. Gerkan Milet I 8 εἰκ. 38 (Athenatempel) καὶ Athen. Mitt. 1929 Beilage XXXVIII, ἐνῷ τὸ ἀριθ. 12 πρὸς τοῦ κιονοκράνου ἀριθ. 1. Ἡ ἕνωσις τοῦ μαρμαρίνου τεμαχίου τοῦ φέροντος τὸν ἀστράγαλον πρὸς τὸ παρακείμενον ἐν τῇ ἀρχικῇ θέσει του, ἐγένετο διὰ πελεκοσχήμων συνδέσμων, καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς λογχοειδοῦς ἀποφύσεως, παραλλήλως πρὸς μίαν τῶν λοξῶν ἀκμῶν τοῦ ἀναγλύφου της, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται δι' ὅλου (εἰκ. 35 α΄).

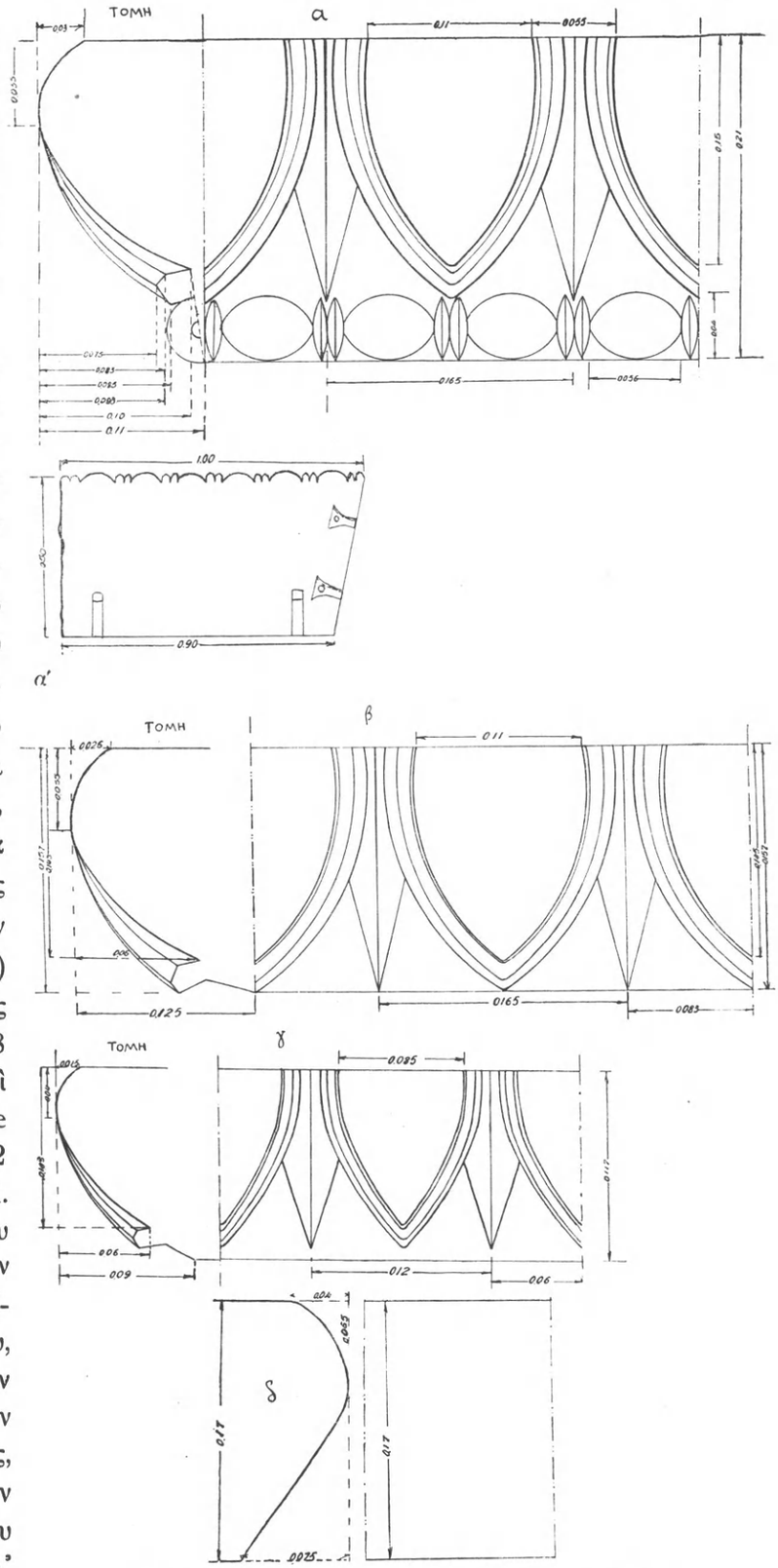

Εἰκ. 35. α - γ Λεπτομέρειαι ἰωνικῶν κυματίων ἐκ Καβάλας.
δ΄ Λεπτομέρεια κορονίδος εἰκ. 24 γ΄.

13. Μαρμάρινον τεμάχιον ὑπερθύρου (εἰκ. 36 α), προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀντικατασταθέντος μέρους μαρμαροστρώτου δαπέδου Ἁγ. Νικολάου, ὅπου κατέκειτο ἀνεστραμμένον, ὥστε νὰ φθαρῇ ἡ ὑποτομὴ ἡ εἰκονιζομένη ἐν τῇ εἰκ. 36 ε. Ἡ πρόσοψίς του κοσμεῖται διὰ ταινίας διπλοῦ ἀστραγάλου, χωρὶς ὅμως τὰ ἐναλλάσσωνται ῥυθμικῶς τὰ ἀλληλοϋπερκείμενα μέλη των (εἰκ. 36 δ), ἀκόμη δὲ οἱ κόμβοι τοῦ μεγαλυτέρου εἶναι ὄρθιοι καὶ στενόμακροι[1]. Ὅλαι αἱ πλευραὶ τοῦ τεμαχίου πλὴν τῆς ἄνω εἶναι ἐπεξειργασμέναι. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τῆς τελευταίας καταλαμβάνει πλατεῖα ἀναθύρωσις (0,10 μ.), διήκουσα καθ' ὅλον τὸ μῆκος, τὸ

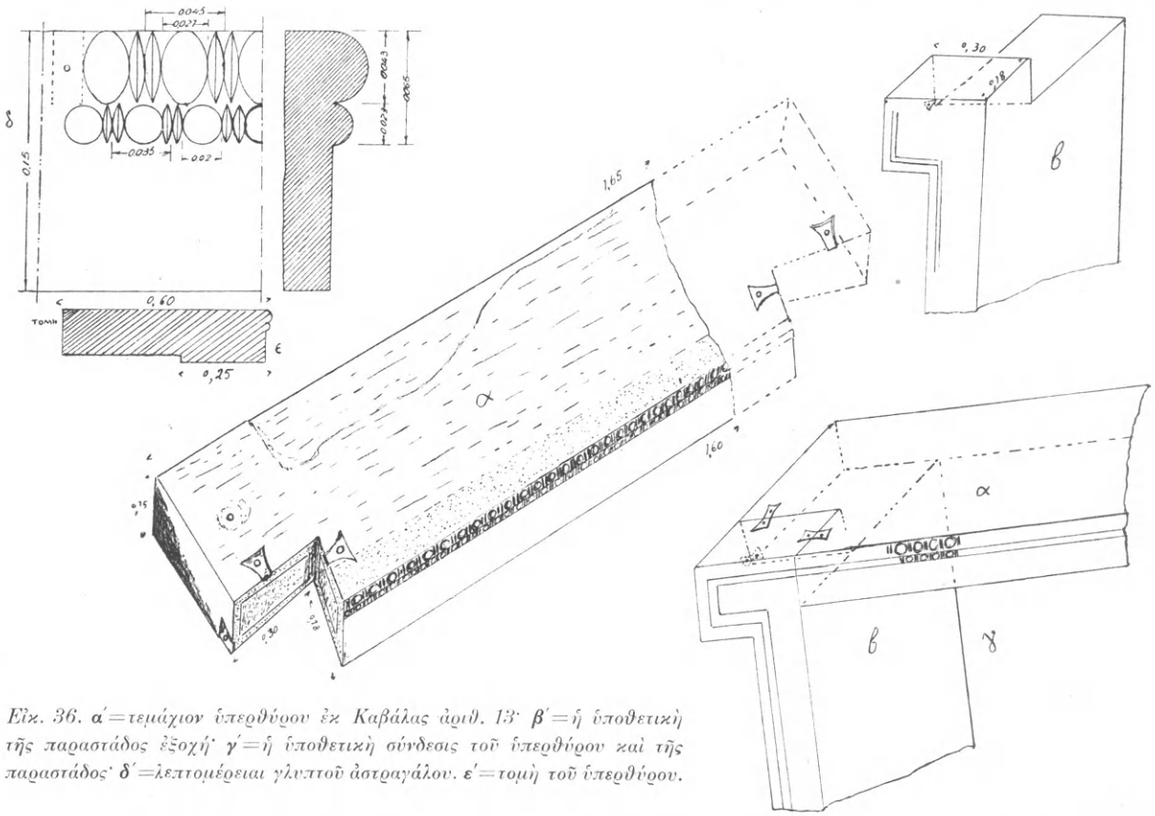

Εἰκ. 36. α'=τεμάχιον ὑπερθύρου ἐκ Καβάλας ἀριθ. 13· β'=ἡ ὑποθετικὴ τῆς παραστάδος ἐξοχή· γ'=ἡ ὑποθετικὴ σύνδεσις τοῦ ὑπερθύρου καὶ τῆς παραστάδος· δ'=λεπτομέρειαι γλυπτοῦ ἀστραγάλου. ε'=τομὴ τοῦ ὑπερθύρου.

ἐσωτερικὸν δὲ ἀντίστοιχον τμῆμα της ὑπέστη μέγα ἀπολέπισμα εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Πρὸς τὸ σῳζόμενον ἄκρον τῆς προσόψεώς του τὸ ὑπέρθυρον φέρει τομὴν κατὰ γωνίαν ὀξεῖαν, λοξῶς τεμνόμενον καθ' ὅλον τὸ πάχος του. Αἱ πλευραὶ τῆς γωνιώδους τομῆς εἶναι λεπτότατα ἐπεξειργασμέναι καὶ φέρουν ἀναθύρωσιν. Τρεῖς πελεκόσχημοι σύνδεσμοι ἥνωνον τὸ τεμάχιον πρὸς ἐλλεῖπον ἄλλο μέλος, τέταρτος δὲ ὀβελίσκος κείμενος ὄπισθεν ἑνὸς τῶν συνδέσμων, πρὸς ἄλλους ὑπερκειμένους δόμους ἢ μακρὰ φέροντα κυμάτιον μαρμάρινα συμπληρώματα τοῦ διακόσμου ἀρχαίων ὑπερθύρων. Ἡ προβληματικὴ σήμερον ἀποστολὴ τοῦ μαρμαρίνου αὐτοῦ μέλους ἐξηγεῖται μόνον ὡς ὑπερθύρου (ἀνωφλίου) ἀνοίγματος θύρας ἢ παραθύρου διαλυθέντος τινὸς κτηρίου τῆς Νεαπόλεως. Ἐπιβάλλεται δὲ ἡ ἑρμηνεία αὐτή, ὄχι μόνον ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ σῳζομένου τμήματός του καὶ πρὸ πάντων τοῦ λεπτο-

1 Τὸ δι' ἐστιγμένων γραμμῶν (εἰκ. 36 δ) εἰκονιζόμενον μέρος ἀστραγάλου ἦτο ἐξ ἑνθέτου τεμαχιδίου μαρμάρου, συγκρατουμένου δι' ὀβελίσκου. Τὸ τεμαχίδιον σήμερον δὲν σῴζεται εἰς τὴν θέσιν του, ὀφείλετο δὲ προφανῶς εἰς ἀστόχημα ἢ καὶ βλάβην τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου τοῦ ὑπερθύρου ἐν τῇ ἐκτελέσει του ἀκόμη.

τάτου πάχους του (0,15 μ.), τοῦ τρόπου τῆς ἐπεξεργασίας τῶν πλευρῶν του, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζουν τὰ τεμνόμενα ἄκρα του. Ὁ τρόπος τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς ὑποβασταζούσης παραστάδος, καθὼς εἰκονίζεται εἰς τὴν εἰκ. 36 β-γ εἶναι ἡ καλυτέρα περιγραφή. Διὰ τοῦ συνδέσμου αὐτοῦ ὄχι μόνον τὸ βάρος τοῦ ὑπερθύρου ἐπικάθηται ἐπὶ τῆς καθέτου παραστάδος, ἀλλὰ καὶ συνδέεται διὰ τοῦ δίκην ὀδόντος ἐξέχοντος μέλους της. Ἡ λοξὴ δὲ τομὴ τῶν δύο ἑνουμένων μελῶν ὄχι μόνον διὰ τῶν συνδέσμων των, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀντιστάσεως τῶν δημιουργουμένων δι' αὐτῆς δυνάμεων, εἶναι δεῖγμα ἐμπειρίας καὶ τεχνικῆς ἐκτελέσεως ἀρίστης.

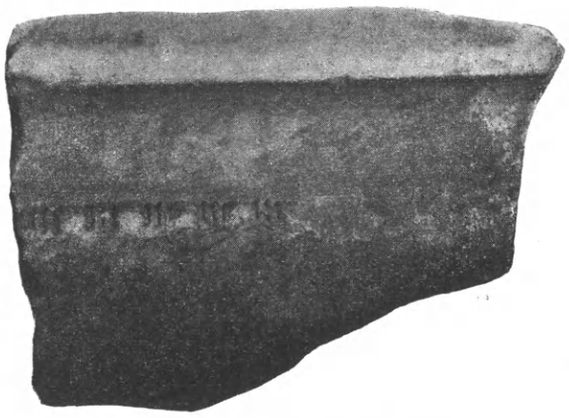

Εἰκ. 37. Μέρος μαρμαρίνου γείσου.

Τὸ μῆκος τοῦ ἐν εἴδει παρωτίδος ἐξερχομένου ἀγκῶνος εἰς τὸ ἄνω τμῆμα τῆς παραστάδος, συνήθους καταλήξεως τῶν ἀρχαίων θυρῶν καὶ παραθύρων, ὅπως εἰκονίζεται εἰς τὴν σχέδ. 9 γ, ἐπεβλήθη ἐκ τῆς διαστάσεως τῆς μεγαλυτέρας πλευρᾶς (0,30 μ.) τῆς γωνιώδους τομῆς τοῦ ὑπερθύρου, ἡ ὁποία εἶναι διπλασία τοῦ ὅλου πάχους του (0,15 μ.). Τὸ πλάτος του ὅμως καθὼς καὶ ἡ διαμόρφωσίς του ἐν γένει εἶναι κατ' ἀναλογίαν τῶν ἁπλουστέρων ἀρχαίων ὑποδειγμάτων σχεδιασμένη.

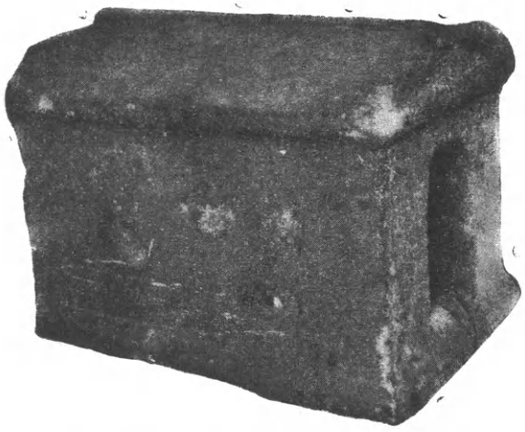

Εἰκ. 38. Ἀναθηματικὸς ναΐσκος ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

14. Μαρμαρίνου γείσου κοσμουμένου δι' ἀστραγάλου τμῆμα ***(εἰκ. 37)*** προερχόμενον ἐκ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ὅπου ἔκειτο ἀντιστρόφως, ὥστε νὰ χρησιμοποιῆται ὡς κατώφλιον καὶ νὰ τριβῇ ἡ ἄνω κατὰ τὴν ἀρχικὴν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κτηρίῳ θέσιν ἐπιφάνειά του· (διαστάσεις σῳζόμ. 0,80 × 0,70 × 0,18 μ.).

15. Ἐν τῇ εἰκόνι 24 ἐκτὸς τῆς ἕλικος ἰωνικοῦ κιονοκράνου εἰκονίζονται καὶ τρία ἄλλα μαρμάρινα θραύσματα: α' μικρὸν θραῦσμα ἀστραγάλου προερχόμενον ἐκ τῆς σκαφῆς τοῦ ἱεροῦ καὶ β' τεμάχιον μαρμαρίνης ἐπικρανίτιδος ἢ κορωνίδος ἐξαχθὲν ἔκ τινος ἀνοίγματος τοῦ μεσαιωνικοῦ τείχους τῆς πόλεως. Ἡ τομὴ τοῦ θραύσματος αὐτοῦ, καθὼς εἰκονίζεται ἀναστραμμένον ἐν ταῖς εἰκόσι 24 γ' καὶ 35 δ', εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τομὴν ἰωνικοῦ κυματίου καλῶν χρόνων, ὁμοιάζει δὲ κατὰ πολὺ τὸ σύνολόν της πρὸς τὴν ὀλίγον μικροτέραν κορωνίδα τῆς στοᾶς Ἡρακλείου Θάσου.

Τὸ θραῦσμα γ τῆς ἰδίας εἰκόνος, προερχόμενον ὡσαύτως ἐκ τοῦ ἱεροῦ, εἶναι τὸ μόνον γλυπτὸν τεμάχιον, ἴσως μετόπης κτηρίου τινὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ παριστάνει τὴν κνήμην μορφῆς τινὸς ἢ τὸ ἄκρον τοῦ ὀφειοειδοῦς σώματος δράκοντός τινος. Ἡ στρογγύλη ὀπὴ ὀφείλεται εἰς μεταγενεστέραν τοῦ μαρμάρου διάτρησιν. Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ ἐλαχίστου αὐτοῦ

μέρους μαρμαρίνου ἀναγλύφου ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ περίγραμμα τοῦ ἀναγλύφου μέλους δὲν εἶναι στρογγύλον, ἀλλὰ γωνιῶδες, ὅπως εἰς πολλὰ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων γλυπτά.

16. Μαρμάρινος ἀναθηματικὸς ναΐσκος προερχόμενος ἐκ τῆς σκαφῆς τοῦ ἱεροῦ, (μῆκος 0,40 μ. πλάτος κάτω 0,27 ἄνω 0,25, ὕψος μέχρι κορυφῆς ἀετώματός του 0,24 μ. ***εἰκ. 38***). Ἡ εἴσοδος τοῦ ναΐσκου εἶναι διαστάσεων 0,08 × 0,14 μ. Ἐσωτερικῶς ὁ ναΐσκος εἶναι κοῖλος, ἡ ὅλη δὲ κατασκευή του προϋποθέτει καὶ ἐλλείπουσαν βάσιν τινὰ ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐστηρίζετο, διότι στερεῖται δαπέδου. Τὸ ἀνάθημα ἴσως νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς θησαυρὸς (κουμπαρᾶς)[1]. Τὸ Μουσεῖον Θάσου κατέχει ὁμοίους πλήρεις ὅμως ναΐσκους μετ᾽ ἀναγλύφου καθημένης Κυβέλης ἐπὶ τῆς θύρας, τὸ ὁποῖον ἀνάγλυφον ὑποτίθεται ὅτι ἔκειτο εἰς τὸ βάθος τοῦ ναΐσκου ὡς ἄγαλμα καὶ προβάλλεται ἢ καὶ ἄνευ αὐτοῦ (βλπ. Ch. Picard Mon. Piot XX (1913) σ. 48 εἰκ. 4 καὶ σημ. 1).

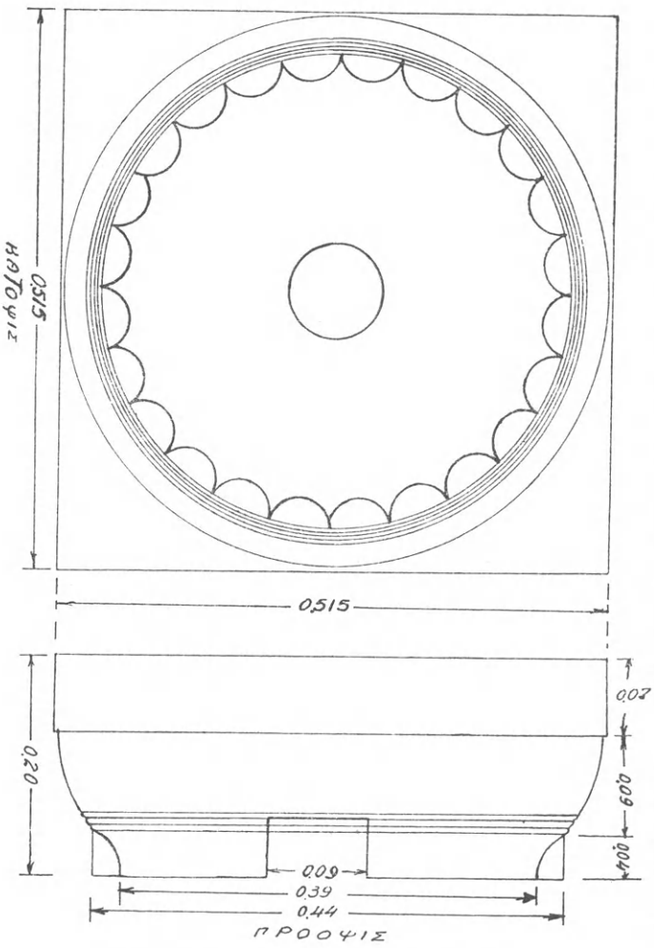

Εἰκ. 39. Δωρικὸν κιονόκρανον ἐκ Καβάλας.

17. Μεταξὺ τῶν διαφόρων δευτερευούσης καὶ καθόλου ἴσως ἀκόμη ἀρχαιολογικῆς ἀξίας μαρμάρων, τῶν προερχομένων ἐκ διαφόρων τμημάτων τῆς πόλεως Καβάλας καὶ μεταφερθέντων καθὼς ἦτο πρέπον ἔστω καὶ μόνον διότι εἶναι ἀρχαῖα εἰς τὸ Μουσεῖον Καβάλας, σημειοῦμεν ἐνταῦθα ὁμαδικῶς διαφόρους βάσεις φερούσας ποτὲ μὴ σῳζομένας δυστυχῶς ἐνεπιγράφους στήλας, δύο δωρικὰ νεωτέρων χρόνων κιονόκρανα ***(εἰκ. 39)***, μαρμάρινον πόδα ἐξέδρας (ἀνακλίντρου) τινὸς καταλήγοντα εἰς πτερωτὴν ἀνάγλυφον Σφίγγα[2] μὴ σῳζομένην καλῶς καὶ ἀποτριφθεῖσαν, βάσεις διαφόρων

1 Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη τοῦ κ. Welter, ὁ ὁποῖος φιλικῶς μοι ἐγνώρισεν ὅτι εἰς τὸ Jahrb. f. Lothr. Gesch. τοῦ Metz τοῦ ἔτους 1909 (;) ἐδημοσίευσεν ὁμοίους ναΐσκους διαφόρων εὐρωπαϊκῶν συλλογῶν, ὡς πρώτην του μελέτην. Πρβ. Γ. Οἰκονόμου Ὁ ἐκ τοῦ Ἀργείου Ἡραίου πήλινος οἰκίσκος ΑΕ 1931 σ. 47 — Σ. Πελεκίδη Ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ τὴν κοινωνία τῆς Ἀρχαίας Θεσσαλονίκης, Παράρτημα Β' τόμου Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης 1934 σ. 6 καὶ 22 σημ. 2 μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας περὶ τῆς χρήσεως τῶν θησαυρῶν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἱερά.

2 Καθαρίσας τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τοῦ τοίχου τῆς ἀψῖδος τοῦ ἐν Καβάλᾳ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας μετὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος τμήματος τῆς μελέτης, ἀπεκάλυψα ἐντετοιχισμένον μαρμάρινον ἀνάγλυφον Σφιγγὸς ἱσταμένης πρὸ ἀμφορέως. Δυστυχῶς ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀναγλύφου εἶναι παρὰ πολὺ τριμμένη, ἀλλὰ αἱ κυρταὶ γραμμαὶ κυρίως τῶν πτερύγων τοῦ μυθολογικοῦ τέρατος δεικνύουν ἴσως τὴν καλῶν χρόνων ἡλικίαν τοῦ ἀρχαίου (εἰκ. 54 διαστάσεις ἀναγλύφου 0,45×0,55 μ.).

κιονίσκων καὶ θραύσματα ἐπιστυλίων νεωτέρων χρόνων τῶν ὁποίων καὶ τὸ μάρμαρον ἀκόμη εἶναι ἐγχώριον[1], χονδρόκοκκον καὶ κυανόλευκον. Εἰς αὐτὰ ἂς προστεθῇ καὶ ἡ ἑξῆς ἐπιτυμβία ἐπιγραφὴ ὑστέρων χρόνων, προερχομένη ἔκ τινος δαπέδου οἰκίας τοῦ μαχαλᾶ (διαστάσεις λίθου 0,47×0,30, γραμμάτων 0,03—0,06 μ.).

[ΔΗ]ΜΗΤΡΙΟϹ
[ϹΩ]ΤΗΡΙΧΟΥ[2]
[ΘΑϹ]ΙΟϹΕΤΩΝ
[. . . Ε]ΝΘΑΔΕ
[ΚΕΙ]ΤΑΙ ϹΩΤΗ
[ΡΙΧ]ΟϹ ΤΩ
[Α]ΔΕΛΦΩ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν διενέργειαν μικρᾶς δοκιμαστικῆς σκαφῆς ἐν οἰκοπέδῳ ἐγκαταλειφθείσης Μουσουλμανικῆς περιουσίας, κειμένου ὅπου τὸ σημ. Ι εἰκ. 2, καὶ ἔναντι τοῦ ἐν Καβάλᾳ Ἰμαρετίου, ἔδωκαν ὄχι μόνον διάφορα περιγραφόμενα ἀνωτέρω περισσότερον ἐξειργασμένα μαρμάρινα μέλη ἑνὸς διαλυθέντος ἀρχαίου κτηρίου, κειμένου προφανῶς ἐκεῖ που πλησίον, ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἐντετοιχισμένων εἰς τοὺς διαφόρους ἡμικατεδαφισθέντας τοίχους τοῦ ὑψουμένου ποτὲ τουρκικοῦ οἰκίσκου μαρμαρίνων δόμων.

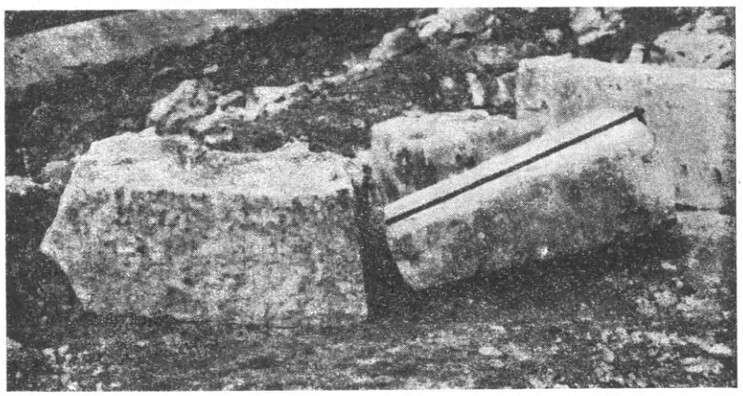

Εἰκ. 40. Διάφοροι μαρμάρινοι δόμοι ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

Ἐκ τῆς δυσκολωτάτης διενεργηθείσης εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ λόγοις μὲν σκαφῆς, ἐν τῇ πραγματικότητι δὲ κατεδαφισμοῦ ἀσβεστοκτίστων τοίχων ὑπερκειμένων ἀλλήλοις καὶ ἐν τόπῳ ἑπομένως στερουμένῳ παντελῶς ἐπιχώσεως ἀδιαταράκτου, ἐξήχθησαν διάφοροι μὲν δόμοι τετράπλευροι, οἷος ὁ ἐν τῇ εἰκ. 40 δεξιὰ εἰκονιζόμενος, (διαστάσεων 0,30 × 0,50 × 0,30 μ.) ἀλλὰ καὶ πολλοὶ σχήματος οὐχὶ ἰσοπλεύρου, ἐξ ὧν συμπεραίνομεν ὅτι ἡ ἐμφάνισις τοῦ τοίχου εἰς ὃν ἀνῆκον οἱ δόμοι αὐτοὶ δὲν ἦτο ἰσοδομική.

Ὁ ἐν τῇ εἰκόνι 40 ἀριστερὰ καὶ εἰκ. 41 εἰκονιζόμενος δόμος δὲν σῴζει τὸ ὁλικὸν μῆκος του, τὸ ὁποῖον ὑπερέβαινεν τὸ μέτρον πιθανῶς. Ἔχει τὴν πρόσοψίν του ἁδρῶς ἐκτενισμένην, τὴν δὲ ὀπισθίαν ὄψιν του ἀνώμαλον. Φέρει ὡραίαν ἀναθύρωσιν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς του μετ' ἄλλων δόμων, μετὰ τῶν ὁποίων ἡνοῦτο διὰ πελεκοσχήμων συνδέσμων Τὸ ὕψος τοῦ δόμου αὐτοῦ καθὼς καὶ τοῦ ἐν εἰκ. 42 εἰκονιζομένου, δὲν ἦτο ἴσον καὶ τὸ αὐτὸ

1 Περὶ τοῦ παρακειμένου τῇ πόλει Καβάλας ἀρχαίου λατομείου γνωστοῦ καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς βλ. Γ. Μπακαλάκη Θρακικὰ Ϛ' σ. 302 ἑξ.

2 Σωτηρίχα εὑρίσκεται ἐπὶ ἀναγλύφου ὑστάτων ρωμαϊκῶν χρόνων ἐκ Βόλου (Ν. Γιαννοπούλου ΑΕ 1933, Ἀρχαιολ. Χρονικὰ σ. 4). Conze Reise auf den Inseln des thrakischen Meeres πίν. XVI, 8 Σωτήριχος ἐπιγραφὴ ἐκ Θάσου. Preisigke Namenbuch κλπ. 401 Σωτήριχος.

καθ' ὅλον τὸ μῆκος του, ἀλλὰ διάφορον, ὥστε ἡ πρόσοψίς των νὰ ἔχῃ ὄψιν γωνίας. Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι οἱ δόμοι τοῦ τοίχου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆκον, «ἔδεναν» μεταξύ των καὶ διὰ τῆς προσαρμογῆς τῶν πελεκημένων πλευρῶν των, ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους πολυγωνικοὺς τοίχους ***(εἰκ. 41γ)*** περίπου, κατὰ γωνίας ὅμως μᾶλλον ὀρθάς.

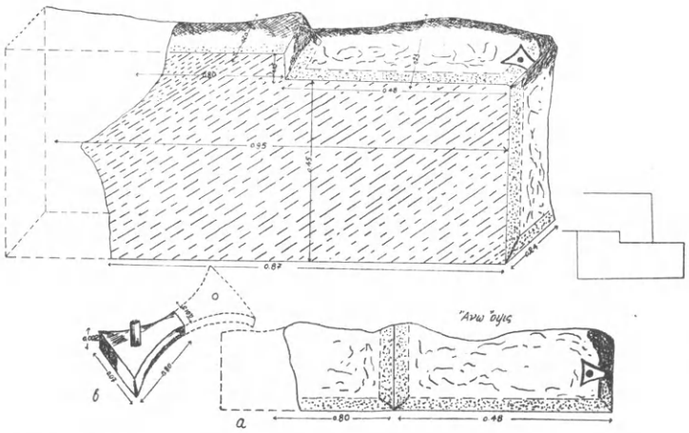

Εἰκ. 41. Σχέδιον καὶ λεπτομέρειαι μαρμαρίνου δόμου τῆς εἰκ. 40 ἀριστερά.

Ἡ σκαφὴ ἐπέτυχε ἐν τῇ εἰκαζομένῃ τοποθεσίᾳ τοῦ ἱεροῦ, τὰ θεμέλια παχυτάτου τοίχου (πλάτος 0,90 μ.), ἀποτελουμένου ἐκ δύο παραλλήλως τοποθετηθέντων δόμων μαρμαρίνων καὶ ἐσωτερικοῦ πυρῆνος ἐκ λίθων ἐνεσφηνωμένων μεταξὺ αὐτῶν ***(εἰκ. 43)***. Ὁ τοῖχος στηρίζεται ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου, γρανίτου, ἄφησε δὲ ὁ τεχνίτης τὸ ἀνώμαλον καὶ μὴ στερεὸν μέρος τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου νὰ ἐξέχῃ μεταξὺ τῆς κοίτης τῶν δύο δόμων, ὡς φυσικὸν «παραγέμισμα» ***(εἰκ. 44 - 45)*** ἐξέχον καὶ εἰς τὸ σημεῖον τῆς κατευθύνσεως τοῦ τοίχου, ὅπου μόνον τὴν θέσιν τῶν δόμων ἔχομεν. Οἱ δόμοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πρώτην καὶ μόνην σῳζομένην αὐτὴν σειρὰν εἶναι ὡραῖα ἐπεξειργασμένοι, ὅπως οἱ προμνημονευθέντες, μὲ ὡραίαν ἀναθύρωσιν κατὰ τὰς τομὰς καὶ τὴν ἄνω ἐπιφάνειάν των. Σχηματίζουν καὶ αὐτοὶ κάπου τὸ γωνιῶδες ἄνισον ὕψος καὶ ἐπὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ὑπάρχει ἐγχάρακτον τὸ παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἀρχαϊκὸν ∃ τεκτονικὸν σημεῖον (εἰκ. 43). Τὸ σῳζόμενον μῆκος τοῦ τοίχου εἶναι μόνον 4,50 μ.

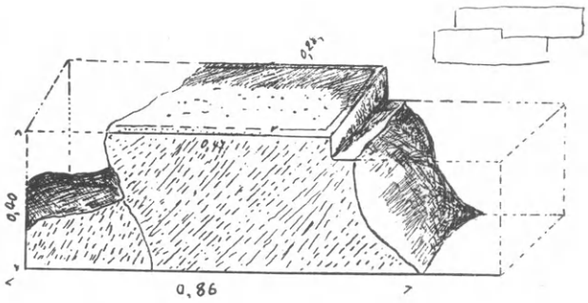

Εἰκ. 42. Λεπτομέρειαι ἑτέρου δόμου ὁμοίου πρὸς τὸν τῆς εἰκ. 41.

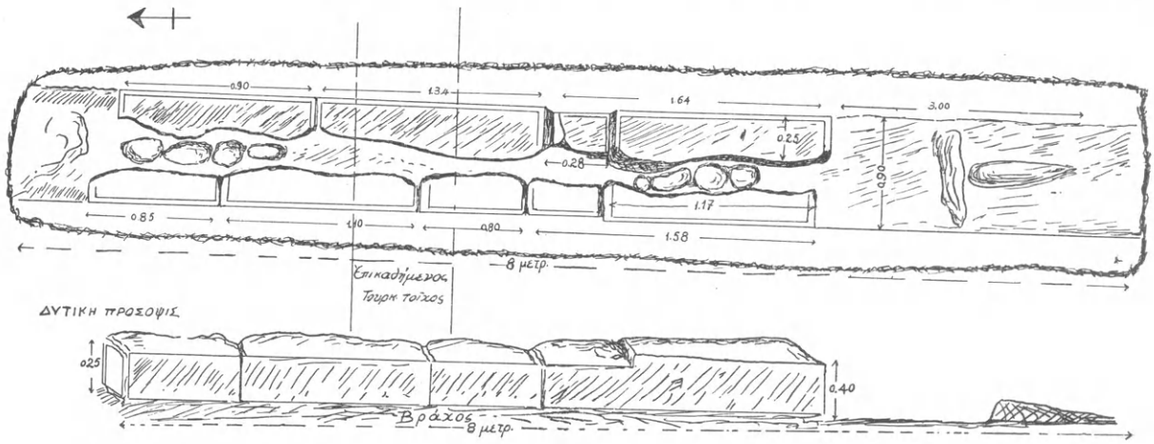

Εἰκ. 43. Σχεδιογράφημα τμήματος μαρμαρίνου περιβόλου εὑρεθέντος εἰς τὸ βάθος τῆς τάφρου τοῦ ἱεροῦ.

φαίνεται ὅμως ὅτι κατευθύνετο ἀκόμη καὶ πέραν τῶν 8 μ. πρὸς Ν, ὅπου ἔχομεν ἀκόμη τὴν θέσιν τῶν δόμων του. Ἀπὸ Β, διεκόπη ὁ τοῖχος ὑπὸ τῶν ὑπερκειμένων τουρκικῶν τοίχων, ἐξ ὧν πολλοὶ ἐκτίσθησαν διὰ τῶν ἰδίων του μελῶν ***(εἰκ. 46)***, πρὸς Ν δὲ πέραν τῶν 8 μ. μήκους ὑπὸ τῆς ὁδοῦ Ζαλόγγου (εἰκ. 2).

Ἀκόμη δύσκολον εἶναι νὰ γνωρίζωμεν ποῦ ἐκάμπτετο ὁ τοῖχος αὐτός, ὁ ὁποῖος λόγῳ

Εἰκ. 44. Θεμέλιον μαρμαρίνου περιβόλου ἐντὸς τῆς τάφρου τοῦ ἱεροῦ. Τὸ βορειότερον σῳζόμενον μῆκός του ἄρχεται ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου.

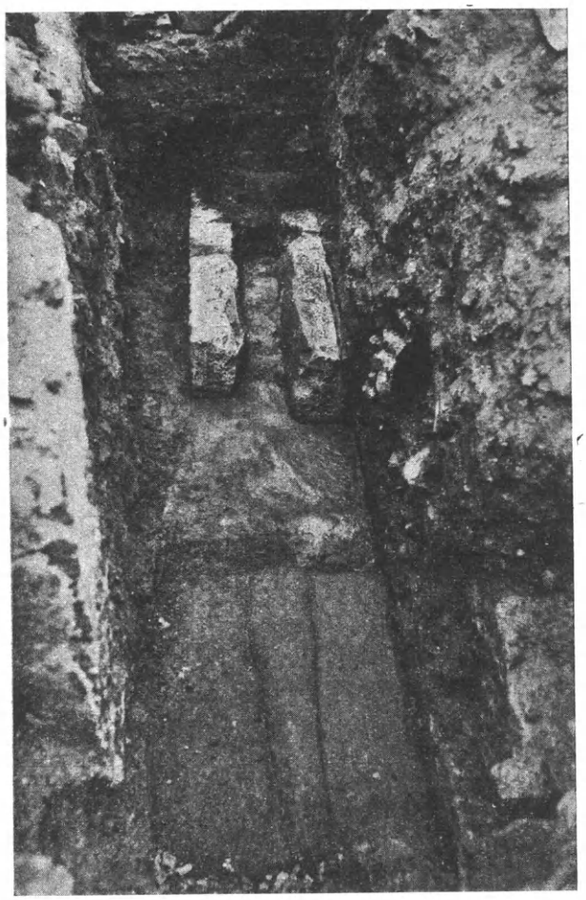

Εἰκ. 45. Ἡ ἐν τῷ γρανίτῃ καὶ εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ μὴ σῳζομένου περιβόλου κοίτη τῶν δόμων του.

τῆς κατασκευῆς του καὶ τῆς ἀπὸ Β-Ν κατευθύνσεώς του, ἥτις παρακολουθεῖ τὴν φυσικὴν τοῦ βράχου κλίσιν, πρέπει νὰ ἦτο περίβολος κτηρίου τινός, τὸ ὁποῖον τὰ κατωτέρω ἐπιγραφικὰ εὑρήματα θὰ σχετίσουν πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Παρθένου.

Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ πάλιν ὅτι τὸ πτωχὸν τῆς ἐπιχώσεως καὶ αἱ ὑπερκείμεναι ἀλλεπάλληλοι κατοικίαι, τῶν ὁποίων τὰ θεμέλια ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τοίχων κατέστρεψαν τὰ πάντα, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ μόνον κατὰ μίαν ἀδύνατον βεβαίως σήμερον κατεδάφισιν τῶν πέριξ, νὰ καθορισθῇ περισσότερον ἡ τοποθέτησις τοῦ ἱεροῦ ἢ νὰ πλουτισθῇ περισσότερον ἡ σειρὰ τῶν ὀλίγων ἐκ τῆς πόλεως αὐτῆς εὑρημάτων μας.

Τὰ κινητὰ εὑρήματα τῆς τάφρου αὐτῆς εἶναι μικρὰ μὲν ἀλλὰ χαρακτηριστικὰ ὄστρακα μελανομόρφων, ἐρυθρομόρφων καὶ νεωτέρων ἀγγείων, ***(εἰκ. 9)*** διαφυγόντα τὴν διατάραξιν

τῆς ἐπιχώσεως, τὸ περιγραφόμενον ἀνωτέρω θραῦσμα μετόπης, ὁ μαρμάρινος ἀναθηματικὸς ναΐσκος καὶ αἱ ἑξῆς δύο ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί, ὧν ἡ πρώτη ἀπετοιχίσθη ἐξ ὑπερκειμένου τουρκικοῦ τοίχου, ὁρατοῦ πρὸ τῆς καταρρεύσεως τῆς ἐκεῖ ὑψουμένης ποτὲ οἰκίας.

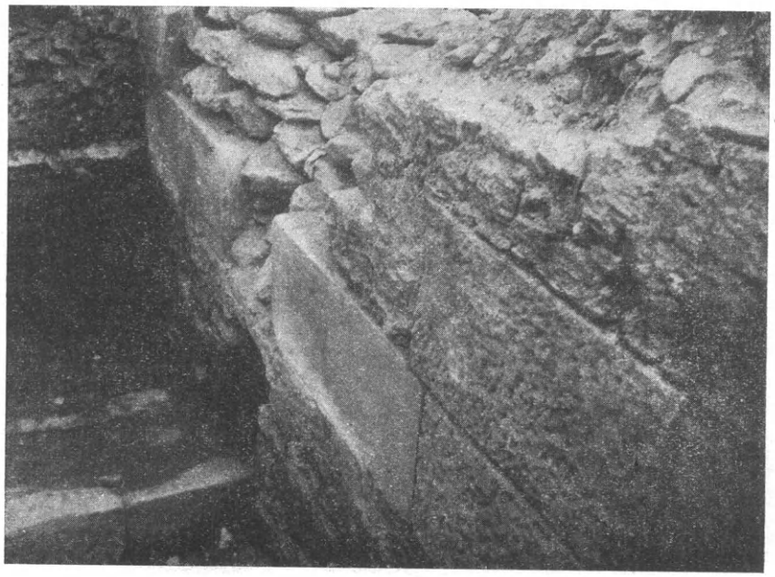

Εἰκ. 46. Τουρκικὸς τοῖχος, ὑπερκείμενος τοῦ μαρμαρίνου περιβόλου τοῦ ἱεροῦ ἐκ τῶν δόμων τοῦ ὁποίου καὶ ἐκτίσθη.

1. Ἐπιγραφὴ ἀναθηματικὴ ἐπὶ μαρμαρίνου δόμου 0,16×0,46×0,20 μ. ***(εἰκ. 47)***, ὕψος γραμμάτων 0,02 - 0,03 μ. διάστιχον 0,010 μ. διαγραμμάτιον ἀπὸ 0,010 μ. – 0,045 μ., τύπος Α Π Ο Ω ***(εἰκ. 48)***.

Ἀπολλοφάνης
Νεωκόρος
Παρθένωι [τ]ὸ
Κρεοφυλάκιον

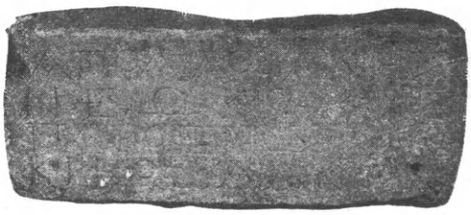

Εἰκ. 47. Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ (1) τῇ θεᾷ Παρθένῳ ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

Ἡ ἱστορία τῆς τύχης τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς εἶναι μακρά. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Heuzey - Daumet ἔ.ἀ. ἀρ. 5. σ. 21 (βλπ. Δήμιτσα σ. 760), τὴν γνώμην δὲ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἱεροῦ Παρθένου Ἀθηνᾶς (Παρθενῶνος) ἀνῄρεσεν ἔπειτα ὁ ἴδιος Heuzey εἰς Monuments Grecs IV, 1875 σελ. 27, λέγων ὅτι ἐπρόκειτο ἁπλῶς περὶ Παρθένου θεότητός τινος. Ὁ A. Wilhelm (Österr. Jahreshefte 1900 σ. 48 ἀρ. 8) διώρθωσε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Heuzey «Παρθενῶνος» εἰς Παρθένω[ι τ]ό, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ λίθου μόνον τὸ τ λείπει, καὶ μετέβαλε τὸ ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Heuzey ἀναγνωσθὲν κρεοφυλάκιον εἰς [χ]ρεωφυλάκιον, νομίζων ἴσως ὅτι τὸ Κ δὲν κεῖται ἐπὶ τοῦ λίθου. Ὁ πρῶτος ἡρμήνευσεν, τὴν λέξιν ὡς τόπον, χρησιμεύοντα διὰ

τὴν φύλαξιν τῶν πρὸς θυσίαν προοριζομένων ἱερῶν σφαγίων (πβλ. culina τῶν λατινικῶν ἱερῶν καὶ ἐπιγραφῶν), ὁ δὲ Wilhelm ἐδέχθη τὴν διόρθωσίν του, ὡς σημαίνουσαν τὸ κτήριον, εἰς ὃ ἐφυλάσσοντο διάφορα ἔγγραφα, τὸ ἀρχεῖον δηλαδὴ τοῦ ἱεροῦ.

Ὡς πρὸς τὴν διόρθωσιν τῆς λέξεως κρεοφυλάκιον νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἀναγκαία σήμερον, ἐφ' ὅσον ἔχομεν τὴν ἐπιγραφήν, ἴσως δὲ νὰ δύναται νὰ σχετισθῇ πρὸς τὴν λέξιν κρεοθήκην = τόπον πρὸς ἐναπόθεσιν κρέατος (Ἡσύχιος ἐν λ. κρήϊον). Ἐφ' ὅσον ἄλλως τε πρόκειται περὶ λατρείας τελείως ἀγνώστου θεότητος. δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρχε μέρος τι ἐν τῷ ἱερῷ πρὸς φύλαξιν τῶν ἱερῶν σφαγίων τῶν προοριζομένων διὰ τὰς θυσίας τῆς θεᾶς.

Εἰκ. 48. Φωτογραφία τοῦ ἐκτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ἀριθ. 1.

Ἡ πληροφορία ὅτι οἱ νεωκόροι τῶν Δελφῶν ἐφύλασσον ἔγγραφά τινα, πράξεις πωλήσεως κλπ. (Wescher - Foucart Inscr. Delph. ἀρ. 247, 248, 281) συνετέλεσεν προφανῶς εἰς τὴν διόρθωσιν χρεωφυλάκιον. (Περὶ χρεωφυλακίου βλπ. Dareste, Le χρεωφυλάκιον dans les villes grecques BCH 1882 σελ. 241. Περὶ δὲ Νεωκόρων: Schömann - Lipsius Griech. Altertümer II, 429 : Daremberg - Saglio καὶ Pauly - Wissowa λ. νεωκόρος).

2. Ἐπιγραφὴ ἐκ μαρμαρίνης πλευρᾶς ἀνακλίντρου (;) τινὸς τοῦ ἱεροῦ, μὴ διασῳζούσης τὸ ὁλικὸν ὕψος της, (0,60 × 0,46 ἄνω – 0,48 κάτω πλάτος × 0,11 μ. πάχος, ***(εἰκ. 49).*** Ἄνω ἐπιστέφεται ὑπὸ ταινίας, ἡ ὀπισθία γωνιώδης τομὴ ἴσως νὰ εἶναι ἀρχαία, ἡ προσθία δὲ προσπάθεια διατρήσεως τοῦ λίθου περὶ τὸ μέσον του νεωτέρα. Ἡ ἐπιγραφὴ περίπου στοιχηδόν, τύπος γραμμ. Θ = Θ Ο, Ω Γ ⋸ Ι, ὕψος 0,018 - 0,020 μ. διάστιχον 0,015 - 0,020 Ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δευτέρας γραμμῆς τελευταία συλλαβὴ τοῦ πατρωνυμικοῦ τῶν ἀναθετῶν, χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἄρθρου τῶν ἀναθημάτων διὰ τριῶν καθέτων στιγμῶν ὅπως εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐπιγραφάς, ***(εἰκ. 50),*** ἴσως διότι εἶναι ὅμοιαι – τους τούς.

Ὁ τύπος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι ὡραῖος, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ἐπιγραφικοῦ μνημείου τῆς πόλεως αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἡλικίαν του.

Πάντως δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν τύπον τῆς VIII περιόδου τοῦ Larfeld II σελ. 450, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν 5ου π.Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ 360 π.Χ.

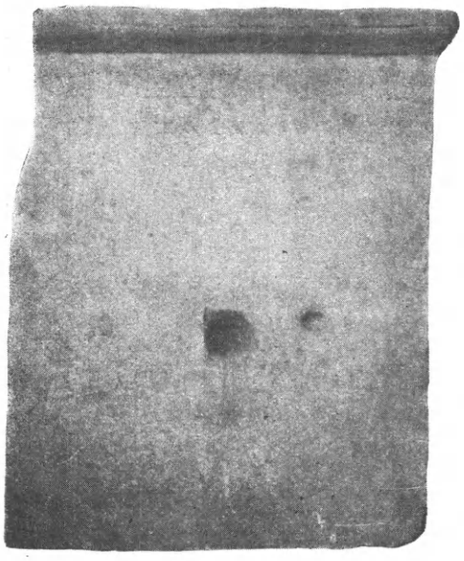

Εἰκ. 49. Ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ (2) τῇ Παρθένῳ ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

Διεὺς καὶ Φίλτων Ἀντικράτους: τοὺς θάκους καὶ τὰς τραπέζας Παρθένωι.

Τὸ θρακικὸν ὄνομα Διεὺς εἶναι καὶ ἄλλοθεν γνωστὸν καὶ ὡς Διῆς γεν. Διέους Ditt.Syll³ ἀρ. 700, 50, πρβ. Rev. Arch. XXVIII, 779. Θρακικὰ Δ' σελ. 99. Παρὰ Θουκυδ. Ε, 36 καὶ Syll³ ἀρ. 764², 518³ Διῆς ἀπὸ Θράκης. Pape-Benseler³ Διεύς,-έως Ἀθην. 5,212 d. Διεῖος, Διείου εἰς ἐπιγραφὴν ἐκ Μαρωνείας BCH 1913 σ. 142 ἀριθ. 45. Preisigke Namenbuch κλπ. σ. 88 Διεὺς γεν. Διέως. Τὸ δὲ Φίλτων ὡς ὄνομα ἄλλου Νεαπολίτου ἀναφέρεται εἰς πίνακα θεαροδόκων ἐν Δελφοῖς SGDI II 2580 77, ἔτους 175 π.Χ. Plassart BCH 1921, II 18, III 82. «Ἐν Νέᾳ πόλει Φίλτων, Ἀπολλωνίδης Φίλτωνος».

Ποία ἦτο ἡ χρῆσις τῶν ἀναφερομένων θάκων (θῶκος ἰωνικῶς καὶ ἐπικῶς βλπ. Herwerden Lexicon Graecum Suppl. et Dialect. λ. θᾶκος) καὶ τραπεζῶν δὲν γνωρίζομεν. Ἦσαν ἱεραὶ τράπεζαι, προοριζόμεναι δηλ. διὰ τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς ἢ μήπως ἐγένετο εἰς τὸ ἱερόν της καμμία συγκέντρωσις τῶν πιστῶν της καὶ κοινὴ ἑστίασις, ὅπως εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ ἱερά; (Poland. Griech. Vereinswesen σ. 465 καὶ 477).

Εἰκ. 50. Φωτογραφία τοῦ ἐκτύπου ἐπιγραφῆς ἀριθ. 2.

Τράπεζα Μητρὸς ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ Syll³ 1047, Ἡρακλέους 1106· αὐταὶ θὰ ἦσαν ἱεραί, ὅπως τράπεζαν ὀνομάζει ἡ ἐπιγραφὴ τὸ πρόσθιον ἀνάγλυφον μέρος τοῦ βωμοῦ τῆς Κυβέλης τοῦ Μουσείου Θάσου (CRAI, 1914, σ. 13.), τὸ κοσμούμενον διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανθέου καὶ γρυπῶν σπαρασσόντων ἔλαφον. Τραπέζας συχνάκις ἀνέθετον οἱ ἀρχαῖοι τῷ Σαράπιδι, Ἰσίδι (Wiegand-Schrader Priene σ. 165; H. v. Gärtringen Inschr. v. Priene ἀρ. 195; Collart BCH 1925 σ. 82 (ἐπιγρ. Φιλίππων); Poland ἔ.ἀ. σ. 269 σημ. 2. Περὶ τραπεζῶν δὲ καθιερωμένων τοῖς θεοῖς διὰ τὴν ἐναποθέτησιν ἀναθημάτων καὶ ἐδεσμάτων βλπ. Δείναρχον 108, 35.

Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι καὶ αἱ δύο ἐκ Καβάλας ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀνετέθησαν τῇ Παρθένωι. Δὲν πρόκειται δὲ περὶ τοῦ ἐπιθέτου τῆς θεᾶς, ὅπως ἄλλοτε ἐνομίσθη[1], καὶ κατ' ἀναλογίαν ἑπομένως τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς νὰ νομισθῇ ὅτι ἡ ἄγνωστος αὐτὴ θεότης ἀντιγράφει περίπου ἐκείνην, ἀλλὰ Παρθένος εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς.

Τὴν θεὰν αὐτήν, ὡς λατρευομένην ἐν Νεαπόλει, γνωρίζομεν ἐκ δύο προψηφισματικῶν ἀναγλύφων, τοῦ ἐπιγραφικοῦ Μουσ. Ἀθηνῶν (ἀριθ. 6598)[2] καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογ. Μουσείου (1480)[3], τῶν ψηφισμάτων Ἀθηναίων καὶ «Νεοπολιτῶν τῶν παρὰ Θάσον». Εἰς τὴν α' ἐπιγραφὴν χαραχθεῖσαν ἐπὶ Γλαυκίππου ἄρχοντος (410/409 π. Χ.), καὶ ἔνθα ἐπαινοῦνται οἱ Νεοπολῖται διὰ τὴν πρὸς τοὺς συμμάχους των Ἀθηναίους φιλίαν, σῴζεται μὲν καθαρῶς τὸ χωρίον, τὸ ἀφορῶν τὴν λατρείαν καὶ τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς ἐν Νεαπόλει[4], δὲν σῴζεται ὅμως τὸ δεύτερον πρόσωπον τοῦ ἀναγλύφου, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς ἦτο ἡ θεὰ Παρθένος. Ἀντιθέτως τῆς β' ἐπιγραφῆς ἐπὶ Ἐλπίνου ἄρχοντος 356/55 π. Χ. δὲν σῴζεται μὲν τὸ περιεχόμενον, ἐκτὸς τῶν προεισαγωγικῶν τυπικῶν φράσεων, ἀλλὰ διατηρεῖται καλῶς σχετικῶς τὸ προψηφισματικὸν ἀνάγλυφον ***(εἰκ. 51)***. Εἰς αὐτὸ ἡ Ἀθηνᾶ παρθένος εἰκονιζομένη κατὰ φειδιακὸν πρότυπον χαιρετᾷ τὴν ἔναντί της ἐν ἀνισοκεφαλίᾳ παρισταμένην πολοφόρον θεάν, ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τῆς ὁποίας καὶ ἐπὶ τῆς ταινίας τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι χαραγμένη ἡ λέξις ΠΑΡΘΕΝΟΣ.

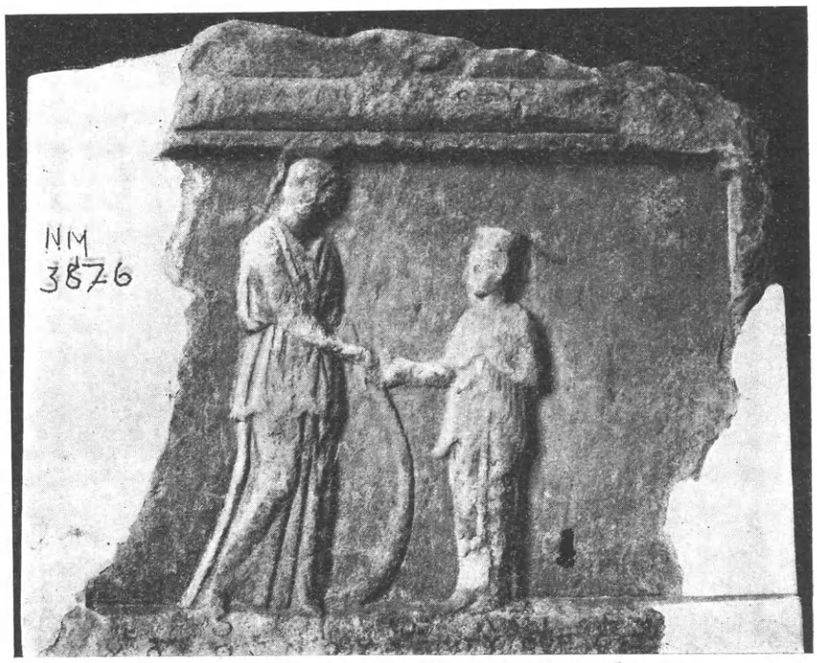

Εἰκ. 51. Προψηφισματικὸν ἀνάγλυφον τῆς ἐπιγραφῆς ἀριθ. 1480 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κατὰ φωτογραφίαν τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν.

1 Heuzey Mission κλπ. σ. 21. Ὁ ἴδιος Mon. Grecs IV, 27 ἀνακαλεῖ τὴν ὑπόθεσίν του. Rev. Étud. anc. 1900, σ. 263. Wilhelm, Österr. Jahreshefte 1909 σ. 124.

2 R. Binneboessel Studien zu den attischen Urkundenreliefs des V und IV Jahrh. 1932 σ. 55 ἀρ. 40. IGI², 108. Ditt. Syll³ 107. Κουμανούδης, Ἀθήναιον, Ε, 87 (1876). ΑΕ 1883, 244. Δήμιτσα ἡ Μακεδονία κλπ. (1896) σ. 754-64. Studniczka, Vermutungen z. griech. Kunstgesch. σ. 12 εἰκ. A. Svoronos Ath. Nat. Mus. πιν. 204. Hekler Arch. Jahrb. 1927 σ. 70. Praschniker, ἐν Antike Plastik für Amelung σ. 176. Fr. Tischler ἐν Österr. Jahreshefte 1929 σ. 122.

3 Binneboessel ἔ. ἀ. IG II², 128 Ditt. Syll³, 197. Schöne Griech. Rel. πίν. VII, 48 ὅπου ἡ Παρθένος ἑρμηνεύεται ὡς Ἄρτεμις. Svoronos Ath. Nat. Mus. πίν. 107, 1480. Arndt-Amelung T. U. V. 1913. Heuzey CRAI 1876, 101, Δήμιτσα ἔ. ἀ. Köhler Hermes, VII, 164. Friederichs-Wolters Gipsabg. 1163. v. Sallet Beschr. d. antik. Münzen II, 1035, ἀρ. 36. Head Hist Num.² σ. 196 καὶ 197.

4 Ditt. Syll³ 107, 35 «ἐν δὲ Νέαι πόλη αὐτοὶ [Νεοπολῖται καταθέν]τον τὸ φσήφισμα ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Παρθένο ἐστήλ[ηι] λιθίνηι» καὶ 46 «περὶ δὲ τῆς ἀπαρχῆς τῆι Παρθένοι ἧπερ καὶ τέος ἐγίγνετο τῆι θεῶι ἐν τῶι δέμοι διασκέφσασθαι πρὸς αὐτός», ὅπου φαίνεται ὅτι ἓν μέρος τοῦ συμμαχικοῦ φόρου κατεβάλλετο ὡς ἀπαρχὴ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς θεᾶς ἐν Νεαπόλει. Ditt. ἔ. ἀ. σχετικὴν σημείωσιν καὶ Roberts-Gardner Introd. Greek Epigr. σ. 63.

Παρίσταται δὲ ἡ παρθένος ἐν τῷ ἀναγλύφῳ κατ' ἀρχαϊκόν πως τρόπον, φέρουσα πόλον[1] ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, μὲ ἡνωμένα τὰ κάτω ἄκρα, μὲ μακρὸν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος φέρει μίαν μακρὰν κατακόρυφον πτυχὴν εἰς τὸ πρόσθιον μέρος καὶ πτυχωτὸν ἱμάτιον εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός της. Ἔχει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα κεκαμμένην ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἴσως κρατοῦσαν ἀντικείμενόν τι, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς σφίγγει τὴν ἐπίσης τοιαύτην τῆς Ἀθηνᾶς. Δυστυχῶς μόνον αἱ γενικαὶ γραμμαὶ διατηροῦνται καὶ ὄχι αἱ λεπτομέρειαι, τῆς ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου καταστραφείσης. Ὁ Binneboessel ἔ.ἀ. σχετίζει τὸν τύπον τῆς παρθένου πρὸς τὸ ἄγαλμα τοῦ ἐξ Αἰγίνης Διονύσου τοῦ Ἐθν. Μουσείου ἀριθ. 53 καὶ Schmidt Archaistische Plastik in Griech. und Rom πίν. 23 δεξιά. Ὁ Schmidt δὲ ἔχει τὸ ἀνάγλυφον ὑπ' ὄψει του.

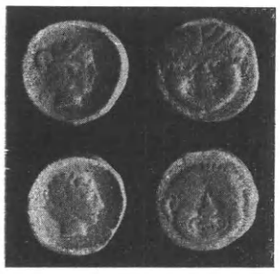

Εἰκ. 52. Δύο νομίσματα Νεοπ[ολιτῶν] τῆς μετὰ τὸ 411 π. Χ. σειρᾶς τοῦ Μουσείου Καβάλας. (Ἀργυραῖ δραχμαί).

Ἡ ἀρχαϊστικὴ παράστασις τῆς Παρθένου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν φειδιακὸν τύπον τῆς Ἀθηνᾶς, ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δυνατὸν τὸ ἀνάγλυφον νὰ ἀντιγράφῃ τὸ ἐν Νεαπόλει λατρευτικὸν εἴδωλον τῆς θεᾶς, ἡ ὁποία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εἰκόνα ταύτην, ὑποθέτομεν ὅτι παρίσταται καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν νομισμάτων τῆς πόλεώς μας, τῶν μετὰ τὸ 411 π. Χ. κοπέντων ***(εἰκ. 52).***

Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτό, ἁπλῶς ὡς Παρθένοι, ἐλατρεύοντο καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διάφοροι θεότητες, χωρὶς καὶ αὐτῶν ὁ τύπος νὰ ἦτο δυνατὸν μέχρι σήμερον νὰ καθορισθῇ[2]. Ἐὰν ἐνθυμηθῇ τις ὅτι ἐν Ἀμφιπόλει[3] ἐλατρεύετο ταυροπόλος τις θεὰ καὶ ὅτι ἐν Δάτῳ ὁ Πλούτων ἀπήγαγε τὴν κόρην ἀνθιζομένην[4], ἴσως νὰ δύναται νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι καὶ ἀγροτέρας τινὸς θεᾶς ἀλλὰ καὶ χθονίας συγχρόνως τὸν τύπον δυνατὸν νὰ ἐνεῖχεν ἡ ἐν Νεαπόλει λατρεία τῆς θεᾶς.

Τὰ περιγραφέντα ἀνωτέρω ἐκ Καβάλας ἀρχαῖα εὑρήματα καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ ἐν ἐπιγραφῇ Ditt. Syll[3] 107 35 ἀναφερομένου ἐν Νεαπόλει ἱεροῦ τῆς θεᾶς Παρθένου, ὅπου ἔπρεπε νὰ στηθῇ τὸ ψήφισμα Ἀθηναίων καὶ Νεαπολιτῶν, ἐν τῇ σημερινῇ «συνοικίᾳ» τῆς χερσονήσου τῆς Καβάλας, πείθουσι περὶ τοῦ ταυτισμοῦ τῆς πόλεως αὐτῆς πρὸς τὴν Νεάπολιν τῶν καὶ κατωτέρω ἀναφερθησομένων φορολογικῶν πινάκων καὶ ἄλλων ἐπιγραφῶν. Πρὶν ὅμως

1 Müller Polos, πίν. Α ἀριθ. 34.

2 Ditt. Syll[3] 107, 35 σημ. 2. Hoefer ἐν Roscher Myth. Lex. III, 1, 1661. Roscher Myth. Lex. λ. Παρθένος 7 (Νεαπόλεως) σ. 1662. α' ἐν Χερσονήσῳ Ταυρικῇ, Στράβων Ζ, 308, «Πόλις Ἡρακλειωτῶν ἄποικος τῶν ἐν τῷ Πόντῳ, αὐτὸ τοῦτο καλουμένη Χερσόνησος... ἐν ᾗ τὸ τῆς Παρθένου ἱερὸν δαίμονός τινος, ἧς ἐπώνυμος καὶ ἡ ἄκρα ἡ πρὸ τῆς πόλεώς ἐστιν ἐν σταδίοις ἑκατό, καλουμένη Παρθένιον, ἔχον νεών τῆς δαίμονος καὶ ξόανον· πρβ. Στέφ. Βυζ. Παρθένιον ἱερόν. Τὰς ἐκ τῆς Ταυρ. Χερσονήσου ἐπιγραφὰς βλπ. παρὰ Latyschev, Sitzungsberichte Berliner Phil. Hist. Classe 1895 σ. 514-515 ἀναθηματικαὶ παρθένῳ, καὶ τοῦ ἰδίου Inscriptiones antiquae orae septentrionalis ponti Euxini, Petropoli 1916 ἀρ. 344 κέξ. ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ἑορτὴ «Παρθένια ἐν Χερσονάσῳ» ἀρ. 352, 49 καὶ «θεὰ βασίλισσα παρθένος» ἀρ. 357-359 κλπ. πρόσωπον ἱερὸν ἀφ' ἧς καὶ ἐχρονολόγουν πρβ. καὶ κύρια ὀνόματα Παρθενοκλῆς καὶ Παρθένιος. β' ἐν Λέρῳ, Κλύτος παρ' Ἀθηναίῳ ΙΔ, 655 c «περὶ δὲ τὸ ἱερὸν τῆς Παρθένου ἐν Λέρῳ εἰσὶν αἱ καλούμεναι ὄρνιθες μελεαγρίδες». γ' ἐν Ἁλικαρνασσῷ, Ditt. Syll[3] 46 «Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀθηναίης καὶ Παρθένου». δ' ἐν Πάτμῳ, ΑΕ 1862 ἀρ. 229 «τὸ ψήφισμα ἀναθῆναι εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Παρθένου». Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀριθ. 230 ἀναφέρεται Ἄρτεμις Πατμία, ἐρρίφθη ἡ γνώμη (Schöne. ἔ. ἀ.) μήπως ἦτο Παρθένος = ἀγροτέρα Ἄρτεμις. ε' ἐν Φιστύῳ (Κρυονέρι Αἰτωλίας), Klaffenbach IG IX 1 ἀρ. 96,-105, καὶ 110 «τᾶι ματέρι τῶν θεῶν καὶ τᾶι Παρθένοι» τῆς ὁποίας καὶ ὁμοῦ μετὰ τῆς Κυβέλης καὶ Περσεφόνης ἴσως ἡ λατρεία δίδει κάποιον χθόνιον χαρακτῆρα Gruppe Griech. Myth. 1169 καὶ σημ. 7. 1542 σημ. 1. πρβ. Εὐριπ. Ἑλένη, 1301). ς' ἐν Πάρῳ, IG A 401, Παρθένος ἢ Εὔκλεια.

3 Tit Liv. XLIV, 44. Perdrizet Cultes et Mythes du Pangée 1910 σ. 10.

4 Ἀππιανὸς Ἐμφ. Πολέμ. Δ, 106.

μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὀλίγων περὶ τῆς πόλεως αὐτῆς διασωθεισῶν πληροφοριῶν, θὰ εἶναι καλὸν νὰ ἐξάρωμεν τὴν πραγματικῶς σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὰ οἰκονομικὰ τῶν ἀρχαίων τῆς περιφερείας ὁλοκλήρου, εἰς τὴν παραλίαν τῆς ὁποίας ἔκειτο καὶ «ἡ Νεάπολις παρὰ Θάσον»[1].

Β. ΠΕΡΙ ΤΗΣ "ΗΠΕΙΡΟΥ ΘΑΣΙΩΝ"

Τὸ ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου ὁριζόμενον τμῆμα τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας (Θρᾴκης τῶν Ἀρχαίων), εἰς τὴν παραλίαν τοῦ ὁποίου ἔκειτο

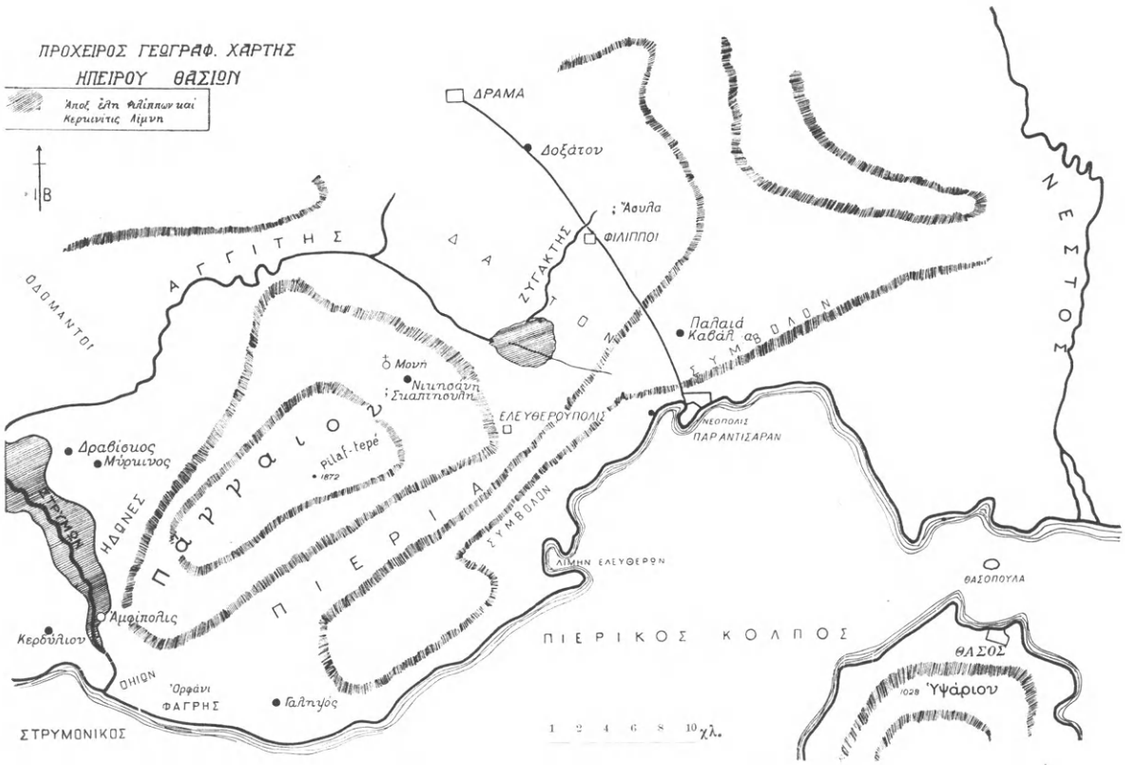

Εἰκ. 53. Πρόχειρος γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Ἠπείρου Θασίων.

ἡ Νεάπολις, κείμενον ἄντικρυ, περίπου τῆς Θάσου καὶ πλούσιον εἰς καλλιεργήσιμον γῆν, ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ ὑπόγεια μεταλλοφόρα νεῦρα, προσείλκυσεν ἐνωρὶς τὴν προσοχὴν τῶν ἀποίκων τῆς Πάρου, Θασίων, ὅπως καὶ ἡ τριδάκτυλος Χαλκιδικὴ χερσόνησος τῶν Εὐβοέων, ἡ Μαρώνεια καὶ τὰ Ἄβδηρα τῶν Χίων καὶ Τηΐων, καὶ διάφοροι ἄλλοι πλούσιοι τόποι ἄλλων μητροπόλεων τὴν προσοχήν. (G. Glotz Le travail dans la Grèce ancienne σελ. 192 κέξ.).

Ἡ χώρα αὐτή, πλουσία καὶ εὔφορος, κατῳκεῖτο πολὺ πρὸ τοῦ ἀποικισμοῦ τῶν Θασίων,

1 Σκύμνος 660 ἑξ. Plin. NH. IV 40. Πτολεμαῖος Γ', 12, 7. Ἁρποκρ. Σουΐδας. λ. Νεάπολις. Στράβων VII, ἀποσ. 36. Ἀππιανὸς Ἐμφ. Πολέμ. Δ, 106. Σκύλαξ. 67 Τὰ ὁδοιπορικὰ (Itineraria) Ἀντωνίου καὶ Ἱεροσολυμιτικὸν (Δ' μ. Χ. αἰῶνος) καθὼς καὶ ὁ χάρτης τοῦ Peutinger, ἀναφέρουν τὴν Νεάπολιν ὡς ἕνα σταθμὸν τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, ἀπέχοντα 10-12 μίλια τῶν Φιλίππων, τῶν ὁποίων ἦτο τὸ ἐπίνειον. (Itin. Anton. σ. 321 καὶ Itin. Hieros. σ. 603 τῆς ἐκδ. Wesseling. Tab. Peuting., segm. VIII, 3).

θὰ ἔπαιξε δὲ καὶ ὄχι μικρὸν πρόσωπον εἰς τὴν κάθοδον ἀκόμη τῶν πρώτων τῆς Ἑλλάδος κατοίκων καὶ τὴν προϊστορίαν ἐν γένει. Ἴχνη τῆς προϊστορικῆς ζωῆς τῆς χώρας αὐτῆς εὑρίσκονται εἰς τὰς διαφόρους ἀνεξερευνήτους «τούμπας» της, τοὺς προϊστορικοὺς δηλαδὴ συνοικισμούς, ἐκ τῶν ὁποίων δυστυχῶς μόνον ὁ μεταξὺ Καβάλας καὶ Φιλίππων τοῦ Δικιλῆ-Τὰς ἀνεσκάφη καὶ αὐτὸς μὴ μελετηθεὶς εἰσέτι τελειωτικῶς. (Γ. Ε. Μυλωνᾶ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι σ. 91 κέξ.).

Ἡ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Θρᾳκικῶν φίλων ἐκμετάλλευσις τῆς πλουτοφόρου περιοχῆς τοῦ Παγγαίου ὄρους ἀναφέρεται περεμπιπτόντως ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Ζ, 112), διηγουμένου τὰ τῆς πορείας τῶν Περσῶν διὰ τῆς σημερινῆς πεδιάδος τῆς Περίας, καθὼς καὶ (Ε. 16) τὰ τῶν λιμναίων ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἰκήσεων. Κατὰ τὸν Στράβωνα ΙΔ΄28, «ὁ τοῦ Κάδμου πλοῦτος ἐκ τῶν περὶ τὴν Θρᾴκην καὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος ἐγένετο». Τὸ «χρυσόβωλον λέπας Πάγγαιον» καὶ τὰ μέταλλα τῆς «ὑπαργύρου χθόνος» του (Εὐριπίδ. Ρῆσος 921-970), προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν Θασίων, τῶν ἀσκηθέντων ἤδη εἰς τὰς ἐπὶ τῆς νήσου των μεταλλευτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὁ Ἡρόδοτος (Ϛ΄, 46) ὁμιλεῖ περὶ τῶν μεγάλων προσόδων τῶν ἔκ τε τῆς νήσου μεταλλείων καὶ τοῦ Παγγαίου, ἀνερχομένων καὶ μέχρι 300 ταλάντων κατ᾽ ἔτος. Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Θασίων ἐπὶ τῆς ἔναντι τῆς νήσου των χώρας ἦτο συστηματικὴ καὶ διωργανωμένη, μὴ περιοριζομένη μόνον εἰς μεταλλευτικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἔλαβε δὲ ἐνωρὶς ἡ χώρα τὸ ὄνομα τῆς «Περαίας ἢ Ἠπείρου τῶν θασίων». (Ἡροδ. Ϛ΄ 46. Θουκυδ. Ι, 100. πρβ. καὶ νομίσματα ἐνεπίγραφα κοπέντα περὶ τὸ 400 π. Χ. μὲ ἐπιγραφὴν «Ἠπείρο θασίον»).

Μεταξὺ τῶν ἐμπορίων τῆς Θάσου εἰς τὴν ἀντίπερα ἤπειρον γνωστὰ εἶναι ἡ: Γαληψός, Φάγρης, Ἀπολλωνία, Οἰσύμη, ἐπὶ τῆς παραλίας κείμενα, μεσογείως δὲ καὶ περίπου ὅπου ἡ σημερινὴ κώμη Νικησάνη (βλ. χάρτην εἰκ. 53) ἦσαν, ἡ περίφημος Σκαπτησύλη, τὸ Δάτον καὶ αἱ Κρηνίδες (C. Fredrich IG XII 8, σ. 81 κέξ. P. Perdrizet Scaptesylé, Klio 1910). Πότε ἀκριβῶς κατέλαβον οἱ Θάσιοι τὰ μέρη αὐτὰ ἀπὸ τοὺς αὐτόχθονας, δὲν τὸ γνωρίζομεν, ὑποθέτομεν ὅμως ἐνωρίς, τὰ κατέχουν δὲ ἀρχομένου ἤδη τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος.

Δάτον ἀρχικῶς ἐλέγετο ὁλόκληρος ἡ πεδιὰς τῶν Φιλίππων[1], εἰς τὴν ὁποίαν ἐνωρὶς οἱ Θάσιοι ἀπῴκισαν τὰς Κρηνίδας καὶ μετὰ τὸ 361 τὴν πόλιν Δάτον. Ἦτο τόσον εὔφορος ἡ πεδιὰς ἐκείνη, ὥστε παρῳμιάζοντο οἱ ἀρχαῖοι λέγοντος «Δάτον ἀγαθὸν καὶ ἀγαθῶν ἀγαδίδες». Ἡ πεδιὰς αὐτὴ καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι εὐφορωτάτη, ἡ παροχή της δὲ εἰς ἀγαθὰ θὰ διπλασιασθῇ διὰ τῶν ἀποξηρανθησομένων ἑλῶν. Εἶναι περίεργον ὅτι ἀκόμη καὶ οἱ τέως Τοῦρκοι καλλιεργηταί, ὠνόμαζον τὴν περιοχήν: Bereketli καὶ Bolouska = τόπους εὐφόρους, τοπωνυμίας διατηρουμένας εἰσέτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ καλυτέρα περιγραφὴ τῆς εὐφορίας τοῦ τόπου αὐτοῦ εἶναι τοῦ Στράβωνος Ζ΄, ἀπόσπ. 36 «παρὰ δὲ τὴν παραλίαν τοῦ Στρυμόνος καὶ Δατηνῶν πόλις Νεάπολις καὶ αὐτὸ τὸ Δάτον, εὔκαρπα πεδία καὶ λίμνην καὶ ποταμοὺς καὶ ναυπήγια καὶ χρυσεῖα λυσιτελῆ ἔχον, ἀφ᾽ οὗ καὶ παροιμιάζονται Δάτον ἀγαθὸν καὶ ἀγαθῶν ἀγαθίδες». (πρβ. Ἡροδ. Θ, 75. Πλιν. Ν. Hist. IV, 42. Σκύλαξ 68. Ἁρποκρ. λ. Δάτον. Εὐστάθιος εἰς Διον. περιηγητὴν 517. καὶ Philippson RE λ. Δάτον. C. Fredrich ἔ.ἀ. Geyer RE τομ. XIV σ. 655. (Μακεδονία τοπογραφικῶς) Heuzey κλπ. 36,62). Εἰς τὸ περὶ τὸ Πάγ-

1 Κατὰ τὰς ἐφετινὰς ἐν Φιλίπποις ἀνασκαφὰς τῆς Γαλλ. Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν εὑρέθη ἡ πρώτη ἐπιγραφικὴ μνεία τῆς «χώρας τοῦ Δάτου».

γαιον αὐτὸ τμῆμα τῆς Θρᾴκης ἀπῴκισαν καὶ οἱ Ἐρετριεῖς περιοχήν τινα ἐνωρὶς καὶ ἀμέσως μετὰ τὰς πρὸς Δ ἀποτυχίας των. (Πλουτάρχου Ἑλλ. Αἰτ. 11. ἐκδ. Βερναρδ. II 324 «ἀποσφενδόνητοι οἱ Ἐρετριεῖς ἐκ τῶν Ἰταλικῶν ἀποικιῶν γενόμενοι, ἦλθον καὶ κατέσχον τὴν Περίαν». Οὕτω εἶναι δυνατὸν νὰ συσχετισθῇ καὶ ἡ πληροφορία παρὰ Στεφ. Βυζαντ. περὶ τῶν (;) Σκαβάλων, ὡς χώρας τῶν Ἐρετριέων καὶ τῶν Σκαβαλαίων τῶν θρᾳκικῶν φορολογικῶν πινάκων. (Στεφ. Βυζ. Σκάβαλα, χώρα Ἐρετριέων. Θεόπομπος εἰκοστῷ τετάρτῳ Φιλιππικῶν, τὸ ἐθνικὸν Σκαβαλαῖος. RE λ. Σκάβαλα καὶ Pape[3]. Χρυσοχόος Περιοδ. Παρνασσὸς 1892 γεωγραφικὸν χάρτην). Ὁ Tomaschek Die alten Thraker II σ. 82, ἐτυμολογῶν τὸ τοπωνύμιον λέγει ὅτι παράγεται ἔκ τινος ῥίζης σημαινούσης τὸ κοπτερόν, μυτερόν, καὶ ὅτι πιθανὸν νὰ ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, παραλίας. Ὁ μακαρίτης ὁ Σβορῶνος ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀποικίαν αὐτὴν τὴν Ἐρετριακὴν ἐν Θρᾴκῃ τὸν α΄ εὐβοϊκὸν[1] νομισματικὸν τύπον τὸν ἀνεπίγραφον, ἐνῷ τὸν φέροντα μόνον τὸ Α παρὰ τὸ γοργόνειον εἰς τὴν Ἀντισάραν (L'Hellénisme κλπ. πίν. IX. 42 καὶ 43).

Τὰ πλουτοπαραγωγικὰ ὀφέλη τῆς χώρας αὐτῆς δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ προσελκύσουν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τῶν Ἀθηναίων τὴν προσοχήν, ἀφ' οὗ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα ὁ Ἰσοκράτης λέγει ὅτι δύνανται κάλλιστα ἐκεῖ νὰ ζήσουν ἀθηναϊκαὶ ἀποικίαι (περὶ εἰρήνης 24), καθὼς καὶ πρὸ αὐτῶν ἠθέλησαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὸ τμῆμα τῆς Ἠδωνίδος καὶ Μυρκίνου οἱ Μιλήσιοι τύραννοι Ἱστιαῖος καὶ Ἀρισταγόρας (Ἡρόδ. Ε, 11, 13, 24. Θουκ. Δ΄, 102).

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ διὰ τῆς μυθολογικῆς παραδόσεως ἀκόμη, δεχομένης ὅτι ἡ Δυτικῶς τοῦ Παγγαίου χώρα εἶχέ ποτε δοθῆ ὡς προῖξ εἰς τὸν Ἀθάμαντα ἢ Δημαφῶντα υἱὸν τοῦ Θησέως ἀπὸ τῆς Φυλλίδος, ἐσχετίζοντο πρὸς τὴν χώραν αὐτήν. (Αἰσχίνης περὶ παραπρεσβείας 31 σχόλιον. Ὀβίδιος Heroïdas II. Ars amandi III, 87. A. Remed. 65,501 - 606. Ὑγῖνος Σχολ. εἰς Λυκόφρονα σ. 495).

Ὁ Πεισίστρατος κατὰ τὴν β΄ ἐξορίαν του παρέμεινεν εἰς τὰς περὶ τὸ Πάγγαιον χώρας χρηματίσας, οὕτω δὲ διὰ τῆς Ἐρετρίας ἐπέτυχεν τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς τυραννίδος του τὸ γ΄ (Ἀριστ. Πολ. Ἀθηναίων, ΙΕ΄, 2. Ἡροδ. Ι. 64· ἡ διὰ τῶν Ἐρετριέων ἱππέων κάθοδος τοῦ Πεισιστράτου ἴσως νὰ δεικνύῃ ὅτι καὶ περὶ τὸ Πάγγαιον ὁ Πεισίστρατος θὰ παρέμεινε καὶ εἰς Ἐρετριακήν τινα προφανῶς ἀποικίαν).

Ἡ πρώτη γνωριμία τῆς χώρας αὐτῆς καὶ τῶν Ἀθηναίων γίνεται τὸ 475 π.Χ. κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἠιόνης, κατεχομένης ἀκόμη ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐνῷ ἀκόμη ἐνωρίτερον ἀσφαλῶς ἐσκέπτοντο τὴν ἐκμετάλλευσίν της. (Θουκ. Α, 98. Πλουτάρ. Κίμων 4, διὰ τοὺς πολέμους των πρὸς τοὺς Θρᾴκας. Σχόλιον εἰς Αἰσχίν. παραπρεσβείας 31 (Orat. Att. Didot, II σ. 502) «Λυσιστράτου καὶ Κρατίνου στρατευόντων ἐπὶ Ἠιόνα τὴν ἐπὶ Στρυμόνι, διεφθάρησαν ὑπὸ Θρᾳκικῶν, εἰληφότες Ἠιόνα ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησι Φαίδωνος» πρβ. Ed. Meyer Forschungen II, σ. 62· ὁ Wilamowitz Aristoteles und Athen, II, 292 λέγει ὅτι ἡ στήλη τοῦ Κεραμεικοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ Παυσανίας (Α. 29,4) ἐξέλαβεν ὡς τῶν πεσόντων ἐν Δραβήσκῳ τῷ 464, πρέπει μᾶλλον νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ἐν τῷ ὡς ἄνω σχολίῳ ἀναφερομένους).

1 Ὁ εὐβοϊκὸς χαρακτὴρ τοῦ γοργονείου ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν συμπεραίνεται καὶ ἐμμέσως διὰ τοῦ ἀετώματος τῆς Κερκύρας. Εἰς τὰ νομίσματα τὸ γοργόνειον εἶναι ἀποτρεπτικὸν κακοῦ.

Ἡ ἐκστρατεία καὶ κατάληψις τῆς Ἠιόνος, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς οἱ νεώτεροι ἐξερευνηταὶ παρθένων χωρῶν, ἐγνώρισαν ἐδάφη ἀσυγκρίτως πλουσιώτερα τὴν τῆς λεπτῆς γῆς τῆς Ἀττικῆς, ἔδωκαν εἰς τὸν Αἰσχύλον, τὸν λαβόντα ἴσως μέρος εἰς αὐτὰς ἀφορμὴν νὰ περιγράψῃ τὴν χώραν εἰς τοὺς Πέρσας του (στ. 867 κέξ.). Οὕτω καὶ οἱ μὴ ἐπισκεφθέντες τὴν χώραν Ἀθηναῖοι ἤκουον περὶ αὐτῆς. (Blass Äschylos Perser und die Eroberung der Eion, Rhein. Mus. 1874, 481). Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν Ἠιόνα, ἐπιχειροῦν νὰ καταλάβουν καὶ τὰ ἐσωτερικά, ἀλλὰ καταστρέφονται εἰς τὴν Δράβησκον (Ἡροδ. Ζ, 107. Πλουτ. Κιμ. 7. Θουκ. Δ. 102)[1].

Ὁ Κίμων ἐδοξάσθη διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἠιόνος περισσότερον τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Αὐτὸ ἀποδεικνύει ἡ γενομένη πρὸς αὐτὸν τιμὴ νὰ ἱδρύσῃ εἰς τὴν ἀγορὰν τρεῖς ἐνεπιγράφους Ἑρμᾶς. Τόσον λοιπὸν μέγα ἐφάνη τὸ γεγονὸς τῆς καταλήψεως τῆς Ἠιόνος; Ἡ ἐξήγησίς του εἶναι ὅτι οἱ Αθηναῖοι διὰ τῆς καταλήψεώς της ἔλυσαν τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημά των (Πλούταρχ. Κίμ. 7. «διατί τοίνυν τὸ Κίμωνος ὑπερηγάπησαν ἔργον; χώραν εὐφυεστάτην καὶ καλλίστην οὖσαν παρέδωκε τοῖς Ἀθηναίοις»). Οἱ Ἀθηναῖοι, ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ, ἀρχικῶς μὲν εἶχον νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς προμηθείας σιτηρῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ὑπερπαράγουν αἱ πεδιάδες Σερρῶν καὶ Φιλίππων, ἔπειτα δὲ ἤρχισαν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλοφόρων κοιτασμάτων τοῦ Παγγαίου, τῆς πλουσίας ναυπηγησίμου ξυλείας του καὶ τόσων ἄλλων ἀγαθῶν τῆς χώρας μέχρι τῶν περιφήμων λιμναίων ἰχθύων της ἀκόμη. (Ἡροδ. Ε 23 Θουκυδ. Δ 108. Θεοφρ. Ἱστ. φυτῶν Δ, 5, 5. πρβ. Glotz ἔ.ἀ. σ. 368. Perdrizet Scaptesylé).

Ἡ χώρα αὐτὴ ἦτο δῶρον τοῦ Στρυμόνος διὰ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι καὶ εἰς τὰ τέκνα των ἀκόμη ἔδωκαν τὸ ὄνομα Στρυμόδωρος.

Ἔρχονται ὅμως, ὡς ἦτο ἑπόμενον, εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Θασίους τοὺς κατέχοντας τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπ' Εὐρυμέδοντι ποταμῷ νίκην των εὑρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν τῆς διεκδικήσεως τῶν κτήσεων τῆς ἠπείρου τῶν Θασίων διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Κίμωνος καταστολῆς τῆς ἐπαναστάσεώς των 464 π. Χ., ὁπότε κατέλαβον τὰς κτήσεις τῶν Θασίων ἐκτοπίσαντες αὐτούς. (Θουκυδ. Α 100, 1 - 10).

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἀθηναῖοι πολεμοῦν πρὸς τοὺς Θασίους στέλλουν τὸν Σωφάνη καὶ τὸν Λέαγρον[2], ἵνα καταλάβουν τὰ μέταλλα τοῦ Παγγαίου (Σκαπτησύλην), τὰ ὁποῖα ἀνεκατέλαβον οἱ ἐντόπιοι Θρᾷκες ἐπωφελούμενοι τῆς εὐκαιρίας τοῦ πολέμου Θασίων καὶ Ἀθηναίων, (Ἡροδ. Θ 75. Θουκυδ. Α 100. Δ 102. Ἰσοκρ. περὶ εἰρήνης 86. Διόδ. Σικελ. ΙΑ΄, 70, ΙΒ΄, 68), οἱ ὁποῖοι καταστρέφονται καὶ φονεύονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, ἀλλὰ κατορθώνουν νὰ κρατήσουν τὰς Ἐννέα ὁδοὺς (ὄνομα ἴσως θρᾳκικὸν ἐξελληνισθὲν πρβ. Ἠδῶνες, Ὤδονες, Ἠδωνία, Ὀδόμαντες ἢ Ὀδόμαντοι κατὰ Perdrizet ἔ.ἀ.). Ἐπ' αὐτῶν μετὰ 29 ἔτη ἐκτίσθη

1 Τὸ χωρίον ὅπου κατεστράφησαν οἱ Ἀθηναῖοι τῷ 464 ὀνομάζεται Δράβησκος. Ἡ Δράβησκος κακῶς ἐταυτίσθη μὲ τὴν Δράμαν, πρέπει νὰ ἦτο πλησιέστερον πρὸς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ ἴσως εἶναι τὸ σημερινὸν χωρίον Στραβήκι. (Ἀππιανὸς Δ, 105. Cousinery II 51 Perdrizet BCH 1897, 530· ἴδιος Scaptesylé. Ε. Στράτη, ἡ Δράμα - Δράβησκος σ. 4 - 5). Ἀντιθέτως πρὸς τὴν Δράμαν ἐταύτισαν ὄχι ἐπιτυχῶς τὸ χωρίον οἱ Heuzey ἔ. ἀ. σ. 140-142, Leake, Perrot ἔ. ἀ. σ. 73 Philippson RE. λ. Drabeskos.

2 Τοῦ Λεάγρου Γλαύκωνος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ἀγορᾶς Ἀθηνῶν εὑρέθη ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ βάθρου ἀγάλματος κειμένου παρὰ τὸν βωμὸν τῶν δώδεκα θεῶν T. L. Shear Hesperia IV σ. 256 εἰκ. 14. Lemerle BCH LIX (1935), σ. 249.

ἡ Ἀμφίπολις, κατέχουσα τὸ ἕτερον σημεῖον τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν ἐξόδου διὰ τῆς ὄχθης τοῦ Στρυμόνος, καθὼς ἡ Νεάπολις τὸ τῆς πεδιάδος τῶν Φιλίππων. (Γαληνὸς ΙΙ: ἐπὶ τὴν πλησίον θάλασσαν (Νεάπολιν) ἐκ Φιλίππων κατελθὼν ἔπλεον εἰς Θάσον ἐγγὺς οὖσαν). Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν Ἤπειρον τῶν Θασίων ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν, ἀλλ' ὄχι ὅμως καὶ τὴν Σκαπτησύλην (τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθησαν καὶ κατέχουν οἱ ἐντόπιοι Θρᾷκες), ἀπέδωκαν δὲ τὰ μέρη αὐτὰ εἰς τοὺς Θασίους τὸ 446 - 45 π. Χ. ἀντὶ 27 ταλάντων, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἐπὶ πλέον ἐκ τοῦ θασίου φόρου, ἀνελθόντος ἐκ 3 εἰς 30 τάλαντα. Οἱ Θρᾷκες ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῶν μετάλλων δὲν θὰ ἦσαν τελείως ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ἀθηναϊκῆς ἐκμεταλλεύσεως, αἱ κτήσεις δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐκεῖ, ὅπως λ. χ. τοῦ Θουκυδίδου (Δ. 105) θὰ ἦσαν ὄχι εἰς χρυσοφόρα κοιτάσματα ἀλλὰ κτήσεις ἐργασίας = ἐργαστήρια, ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας καὶ πλύσεως τῆς μεταλλοφόρου κυρίως ἄμμου, προκειμένου περὶ τοῦ χρυσοῦ, ἡ ὁποία ἐκ τῶν διαφόρων τοῦ Παγγαίου σημείων μετεφέρετο κάπου εἰς τοὺς πρόποδάς του καὶ ἐκεῖ ἐπεξειργάζετο. Ὅτι τὸ 410 π. Χ. τὰ μέταλλα τὰ κατέχουν οἱ Θρᾷκες συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς IG I 474. Supplement. 33 - 34, 410 π. Χ. Cavaignac ἔ.ἀ. σ. XXVIII καὶ 153. Hicks Ancient Greek Inscr. in the Brit. Museum I σ. 55. «Φθοῖδες χρυσίου σκαπτησυλικοῦ» ἀνάθημα τοῦ βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν Πόλλιδος.

Οἱ τελευταῖοι διεκδικήσαντες καὶ καταλαβόντες τὴν πλουσίαν αὐτὴν περιοχὴν Μακεδόνες καὶ κυρίως Φίλιππος ὁ Β' ἀνῆγε μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' τὰ δικαιώματά του, εἰς ὃν ἐδωρήθη δῆθεν ἡ χώρα ὑπὸ τοῦ Ξέρξου. (Ἐπιστολὴ Φιλίππου παρὰ Δημοσθένει 21, 164. Ἡροδ. Η' 121 ὅπου ἀναφέρεται χρυσοῦν ἄγαλμα, ἀπαρχὴ ἴσως τῶν ἐκ τοῦ Παγγαίου προσόδων του. Εἰς ἐπιστολὴν Σπευσίππου πρὸς Φίλιππον, (Socratis et socraticorum Epistolae, Orelli σ. 262) κεῖται «ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς ὑπογείους Ἀλέξανδρον τῶν Ἠδωνῶν χώρας κτήσεις Μακεδόνων πάντες ἴσασιν». Ὑπῆρχεν ἀκόμη παράδοσις, προερχομένη ἴσως ἐκ τῶν Φιλιππικῶν τοῦ Θεοπόμπου, ὅτι αἱ χῶραι ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου μέχρι τοῦ Αἵμου ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Α'. (Perdrizet Scaptesylé).

Ἡ ἀπόδοσις ὅμως τῶν μεταλλείων αὐτῶν ἐξηντλήθη ἀργότερον καὶ ὅταν ὁ Φίλιππος ὁ Β' καταλαμβάνῃ τὴν περιοχὴν αὐτήν, ἀνακαλύπτει ἄλλα μεταλλεῖα τὰ λεγόμενα Ἄσυλα. (Ἀππιανὸς Ἐμφ. πολ. Ε, 106 «Φιλίππων μὲν οὖν ἕτερος λόφος οὐ μακράν, ὃν Διονύσου λέγουσιν, ἐν ᾧ καὶ τὰ χρυσεῖά ἐστι τὰ Ἄσυλα καλούμενα). Ἐκεῖνα ὁ Φίλιππος κατὰ Διόδωρον Σικελ. (16, 8) ἐξεμεταλλεύθη συστηματικῶς, ὥστε νὰ τῷ ἀποφέρουν «πρόσοδον πλεῖον ἢ ταλάντων χιλίων» = νὰ τῷ φέρουν βάρος χρυσοῦ περισσοτέρου ἢ χίλια τάλαντα ἀργύρου (Perdrizet).

Ἐκτὸς τῆς ὑλικῆς σημασίας τῆς περὶ τὸ Πάγγαιον χώρας, μεγάλη ἦτο καὶ ἡ μυθολογική της φήμη παρ' ἀρχαίοις, ὡς τόπου ὅπου τὸ πρῶτον ὁ Διόνυσος ἐδίδαξε τὰ μυστήρια τῆς βακχικῆς λατρείας καὶ ἐτιμώρησε τὸν μὴ πιστεύσαντα εἰς αὐτὰ Βασιλέα τῶν Ἠδωνῶν Λυκοῦργον (Διοδ. Σικελ. Γ' 64, Δ', 3). Ἐπὶ τοῦ Παγγαίου ὑπῆρχε τὸ μαντεῖον τοῦ θεοῦ (Ἡροδ. Ζ, 111. Perdrizet Cultes et Mythes du Pangée σ. 38) καὶ ἐκεῖ ἐσπαράχθη ὑπὸ τῶν Μαινάδων ὁ γόης υἱὸς τῆς Καλλιόπης Ὀρφεύς, ὁ φερόμενος ὡς περιφρονητὴς καὶ ἱδρυτὴς συγχρόνως τῶν Διονυσιακῶν μυστηρίων. (Ἀπολλοδ. Βιβλ. 4, 3, 2. Ψευδοερατ. Καταστερισμὸς 24, 140. A. Olivieri Mythographi Graeci III, 1, 24. Maas Orpheus 139. (Kern Orpheus 9).

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τῆς τριλογίας Λυκούργεια τοῦ Αἰσχύλου (Βασσάραι,

τὸ δρᾶμα, ὅπου ἐπραγματεύετο ὁ ποιητὴς τὸν μῦθον τῆς σπαράξεως τοῦ Ὀρφέως. Αἰσχ. ἀποσ. 23 - 25). ἤκουον τὰς ἐπὶ τοῦ χρυσοφόρου ὄρους μυστικὰς τελετὰς τῶν Μαινάδων, καὶ ἀπὸ τὰς Βάκχας τοῦ Εὐριπίδου τὸ καλύτερον ἐγκώμιον τῆς πλουσίας καὶ ὀργαζούσης εἰς βλάστησιν Μακεδονίας γῆς, τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον. Ἐν Δάτῳ καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Ζυγάκτην (Ἀππιανὸς ἐμφυλ. πόλ. Δ, 105) ἐπιστεύετο ὅτι ἀνηρπάγη ἡ Κόρη ἀνθιζομένη ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος[1]. Πρὸς τὴν χθονίαν σημασίαν τῆς Κόρης ἴσως καὶ ἡ Παρθένος Νεαπόλεως νὰ σχετίζεται κάπως, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ πρὸς τὴν ἐν Ἀμφιπόλει λατρευομένην Ταυροπόλον Ἄρτεμιν (Tit. Liv. XIIV, 44). Εἰς τὴν παραλίαν αὐτῆς τῆς ὑλικῶς καὶ θρησκευτικῶς ὄχι ἀσήμου χώρας καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀρχαίων πόλεων ἔκειτο καὶ ἡ Νεάπολις κατέχουσα τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς πόλεως Καβάλας.

Τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως αὐτῆς ἐν ὀλίγοις θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐκθέσωμεν κατωτέρω ἀντλοῦντες ἐκ τῶν ὀλίγων δυστυχῶς πηγῶν καὶ περισωθέντων περὶ αὐτῆς ἀρχαίων παραδόσεων.

Γ΄ ΠΕΡΙ ΝΕΑΠΟΛΕΩΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

Ἡ μεταξὺ τῆς νήσου Θάσου καὶ τῆς ἔναντι θρᾳκικῆς παραλίας, ὅπου τὸ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Νέστου, στενωτάτη λωρὶς θαλάσσης, διευρύνεται πρὸς Δ καὶ σχηματίζει τὸν μέγαν Πιερικὸν κόλπον[2] (Καβάλας), εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου καὶ ἐπὶ τοῦ τῆς τριγωνικῆς χερσονήσου τμήματος τῆς σημερινῆς πόλεως Καβάλας, ἔκειτο ἡ Νεάπολις παρ' Ἀντισάραν. (χάρτης εἰκ. 53).

Τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ κόλπου αὐτοῦ ἀποτελοῦν τὰ βραχώδη κράσπεδα τοῦ Συμβόλου ὄρους μὲ τὸν μέγαν καὶ ἀσφαλέστατον κόλπον τῶν Ἐλευθερῶν.

Ὁ λιμὴν τῆς Νεαπόλεως δὲν ἦτο μόνον σπουδαία τοποθεσία διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἠπείρου τῶν Θασίων, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχον τὴν ἀφετηρίαν των πᾶσαι αἱ πρὸς τὰ διάφορα σημεῖα αὐτῆς ἐκτεινόμεναι μικρότεραι ὁδοὶ καὶ ἀρτηρίαι, ἀλλὰ ἦτο καὶ τὸ σημεῖον τῆς διὰ ξηρᾶς πλέον συνεχίσεως ἑνὸς ἐπικινδύνου θαλασσίου ταξιδίου ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὸν θερμαϊκὸν διὰ τοῦ περίπλου τοῦ Ἄθω.

Ἡ δυτικῶς τῆς Καβάλας καὶ διὰ τῶν πεδιάδων Πιερίας ἢ Φιλίππων (Δάτου) καὶ Σερρῶν ὁδὸς εἶναι παναρχαία. Τῆς φυσικῆς αὐτῆς ὁδοῦ τὴν τροχιὰν ἐν μέρει ἐχρησιμοποίησε ἡ ἀργότερον χαραχθεῖσα Ἐγνατία ὁδός, τῆς ὁποίας ἡ ἐπὶ τοῦ αὐχένος (Γεντίκι τουρκ.) Καβάλας, τροχιὰ θὰ συμπίπτῃ μὲ τὸ ἑλικοειδὲς λιθόστρωτον τῆς Τουρκοκρατίας, τὸ παραλλήλως πρὸς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Καβάλας - Δράμας περίπου βαῖνον[3]. Ὁ αὐχὴν τῆς

1 Τὴν Περσεφόνην ἐννοεῖ καὶ ἡ ἐν Ἀμφιπόλει πρὸ ὀλίγου χρόνου ἀνευρεθεῖσα ἀναθηματικὴ ἐπιγραφή: Φιλωτέρα Ἀπολλοδώρου Κόρῃ Λειμωνίᾳ. Revue Archéol. 1935, II σ. 67 (M. Feyel) ἀρ. 2.

2 Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχαία ὀνομασία τοῦ κόλπου, κατὰ τὸ χωρίον Θουκυδ. Β, 99, 5, ὁσονδήποτε νεωτέρα καὶ ἂν εἶναι ἡ προσθήκη εἰς τὸ κείμενον.

3 πρβ. καὶ C. Fredrich Ath. Mitt, 1908 σ. 41. Ἡ πλήρης βιβλιογραφία περὶ τῆς ὁδοῦ Ἐγνατίας παρετέθη εἰς τὴν νεωτέραν μελέτην, περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Τραϊανοῦ ἐπισκευῆς της, ὑπὸ P. Collart BCH (LIX) 1935 σ. 395-145. «Une réfection de la «Via Egnatia». Ὅτι ἡ Ἐγνατία διήρχετο διὰ τῆς Νεαπόλεως δὲν μαρτυρεῖται μόνον ὑπὸ τῆς λατ. ἐπιγραφῆς μιλιαρίου παρὰ Collart ἔ. ἀ. σ. 401. 3 εὑρεθείσης ἐν Καβάλᾳ, ἀλλὰ κυρίως ὑπὸ τῶν δύο νεωτέρων ἐπιγραφῶν (μιλιαρίων) παρὰ Collart ἔ. ἀ. σ. 403 καὶ 407, ὧν ἡ β΄ (ἐκ Θεσσαλονίκης) ὁμιλεῖ περὶ ἐπισκευῆς τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Δυρραχίου usque Neapolim, ἡ δὲ α΄ (πεδιάδος Φιλίππων) usque Acontisma, τὸ ὁποῖον Ἀκόντισμα ἔκειτο κατὰ τὰς ἀρχαίας πληροφορίας καὶ τὰ Itineraria 9 μίλια ἀνατολικῶς τῆς Νεαπόλεως· Collart ἔ. ἀ. σελ. 405 σημ. 1.

Καβάλας εἶναι τὸ μόνον σημεῖον τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς πεδιάδος Φιλίππων (Δάτου) εἰς τὸν πλησιέστερον παράλιον λιμένα καὶ αὐτὸς ἦτο ἡ Νεάπολις. Τὴν μεσογειακὴν ὁδὸν ἐχρησιμοποίησε παλαιότερον ὁ Μεγάβαζος, ὅταν ἀπερχόμενος κατὰ τῶν Σιροπαιόνων, ἐπληροφορήθη προφανῶς εἰς τὸν λιμένα Καβάλας τὴν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος κάθοδόν των καὶ συνεχίσας τὴν πορείαν του διὰ ξηρᾶς κατέλαβεν αὐτοὺς ἐκ τῶν νώτων (Ἡροδ. Ε. 12-16. Χρυσοχόος περιοδ. Παρνασσὸς 1892 σ. 728). Ἀντιστρόφως δὲ ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀργότερον ἐξ Ἀμφιπόλεως πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐκκινήσας διὰ τῆς κοιλάδος Πιερίας (Ὀρφάνι – Πράβι – Καβάλα), ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ (Α, 11, 4) ἡ Νεάπολις.

Ἡ διὰ τῶν βραχωδῶν προπόδων τοῦ Συμβόλου ὄρους καὶ τοῦ στενοῦ σημείου[1], ὅπου ἐκτίσθη ἡ Νεάπολις, ἀναγκαστικὴ διέλευσις τῆς ἀπὸ Θρᾴκης εἰς Μακεδονίαν καὶ τἀνάπαλιν ἀγούσης ὁδοῦ, καὶ αἱ περιγραφαὶ τοῦ Ἡροδότου (Ε. 44 καὶ Ζ, 109) περὶ τῆς πορείας τῶν Περσῶν, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἀφήνουν, ὅτι διέβησαν ἐντεῦθεν οἱ Πέρσαι, δυστυχῶς ὅμως ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἀναφέρει λεπτομερῶς τὰ ὀνόματα τῶν παραλιακῶν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πόλεων. Ὅτι ἡ Νεάπολις ἦτο τότε ἤδη ἐκτισμένη (492-480 π.Χ.) τὸ συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τοὺς περὶ τὸ 500 π.Χ. χρόνους ἀνάγονται τὰ πρῶτα ἀνεπίγραφα ἀργυρᾶ νομίσματά της, μὲ τὸ κοῖλον τετράγωνον ἢ τὸν ἰνδικὸν σταυρὸν (σβάστικαν) καὶ τὸ γοργόνειον εἰς τὴν ἑτέραν των ὄψιν, τῶν ὁποίων ὁ τύπος εἶναι Ἐρετρικὸς (Head - Σβορώνου Ἱστορ. Νομ. σ. 262. Svoronos l'Hellénisme primitif κλπ. σ. 65 πίν. IX.). Εἰς τὰς ἀρχάς, καθὼς εἴδομεν, τοῦ Ε' τοὐλάχιστον π.Χ. αἰῶνος ἀνάγονται καὶ τὰ περιγραφέντα ἀνωτέρω παλαιότερα εὑρήματά μας.

Ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τοῦ χρόνου τῆς ἱδρύσεως τῆς Νεαπόλεως εἶναι ἄγνωστος, δὲν πρέπει ὅμως νὰ τὴν φαντασθῶμεν καὶ πολὺ ἀπέχουσαν χρονικῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀγώνων τῶν Παρίων ἀποίκων κατὰ τῶν ἐντοπίων Θρακῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ποιητὴς Ἀρχίλοχος (Hiller RE, τόμ. VA. σ. 1135, 59, λ. Neapolis 1 καὶ Thasos).

Ἂν καὶ δὲν παραδίδεται ὑπὸ οὐδεμιᾶς ἀρχαίας πηγῆς, ὅτι ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως ὀφείλεται εἰς τοὺς Θασίους, ἐν τούτοις ἡ τοποθεσία της καὶ ὁ μικρὸς λιμήν της εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου, εἰς ὃν κατέληγον αἱ πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Περαίας των ὁδοί, δὲν θὰ καταρρίψῃ φαίνεται ποτὲ τὴν ὑπόθεσιν (C. Fredrich IG XII, 8 σ. 80).

Ἡ ἀρχαιοτέρα τοποθεσία, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἴσως νὰ δεικνύῃ τὴν θρᾳκικὴν καταγωγήν της, ἡ Ἀντισάρα (RE τόμ. I σ. 2535, 27), παρὰ τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη ἡ Νεάπολις, ὡς πόλις νεωτέρα προφανῶς ἐν σχέσει μὲ αὐτήν, καὶ τῆς ὁποίας τὸν Εὐβοϊκὸν νομισματικὸν τύπον ἀντέγραψεν ἡ πόλις μας, ἴσως νὰ τὴν σχετίζῃ καὶ μετά τινος τῶν ἐν τῇ Θρᾳκικῇ παραλίᾳ Ἐρετρικῶν ἀποικιῶν. (S. Casson Macedonia, Thrace and Illyria, Oxford 1926 σ. 34). Τὴν τοποθεσίαν ἐκείνην (Ἀντισάραν) πρὸ τῆς ἀρξαμένης ἀνασκαφικῆς ἡμῶν ἐρεύνης, (ΠΑΕ 1935 σ. 30) ἐταύτισε δι' ἁπλῆς ὑποθέσεως ὁ Welch (BSA, XXIII 1918 - 19, σ. 66) πρὸς τὴν Καλαμίτσαν Καβάλας.

1 Ὁ Heuzey ἔ. ἀ. σ. 12-13 ὀρθῶς ἐξαίρει τὴν θέσιν τῆς Καβάλας, ὀνομάζων αὐτὴν Θερμοπύλας τῆς βορείου Ἑλλάδος. Τὰ στενὰ αὐτὰ ἴσως καὶ ὄχι ὁ μικρὸς σχετικῶς λιμήν, ἦτο τὸ προσὸν τῆς ἱδρύσεως τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ μικροῦ βραχώδους αὐτοῦ λαιμοῦ.

Εἰς τοὺς φορολογικοὺς πίνακας τῆς ἐν ἔτει τρίτῳ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν (Ἀριστ. Ἀθην. Πολιτ. ΚΓ', 5.) συσταθείσης ἀρχικῶς μὲν συμμαχίας τῶν ἰωνικῶν πόλεων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Ἀθηναίων, ἐνωρίτατα ὅμως, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Θασίων (466/65 - 465/64 π.Χ. Θουκυδ. Α, 100,10. Πλουτ. Κίμων 4) καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν συμμαχικῶν χρημάτων ἐκ Δήλου εἰς τὰς Ἀθήνας (455 π.Χ.) μετατραπείσης εἰς κυριαρχίαν τῶν Ἀθηναίων, ἔχομεν τὴν α' ἐπιγραφικὴν μνείαν τῆς πόλεως ἡμῶν[1].

Κατὰ τοὺς πίνακας τῶν ἐτῶν: 454/53 π.Χ. ἐπλήρωσεν ὡς «Νεάπολις ἐν Θράκῃ» χιλίας δραχμὰς ἐτησίως, 450/49 π.Χ. ὡς «Νεάπολις παρ' Ἀντισάραν» 500 δραχμὰς μόνον, μετὰ δὲ ὡς «Νεάπολις» ἁπλῶς χωρὶς κανένα προσδιορισμὸν ἀπὸ τοῦ 449/48 - 444/43 π. Χ., ὡς «Νεοπολῖται» καὶ ὡς «Νεοπολῖται παρ' Ἀντισάραν» ἀπὸ τοῦ 443/42 - 430/29 π.Χ. ἐπλήρωσε κανονικῶς χιλίας δραχμάς, καὶ πιθανὸν καὶ μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Κλέωνος αὐξήσεως τῆς εἰσφορᾶς εἰς τὸ διπλοῦν. (Meritt - West The Athenian assessment of 425 B.C. 1934, 83).

Κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν αὔξησιν τοῦ φόρου τῶν Θασίων κατὰ τὸ ἔτος 446 π.Χ. ἐκ 3 ταλάντων εἰς 30 (IG, I, σ. 230; Nesselhauf Unters. Gesch. der Del. Att. Symmachie 1933, 114, φαίνεται ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν 27 ταλάντων θὰ ἰσοφάριζε τὰς προσόδους τῶν ἀποδοθεισῶν κτήσεων) λόγῳ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἐπὶ εἰκοσαετίαν κατεχομένης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων Ἠπείρου των, φαίνεται ὅτι ἡ Νεάπολις ἔμεινε πιστὴ μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων (Hiller ἔ.ἀ.).

Καθ' ὅλον τὸ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου διάστημα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος θὰ εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνεγείρῃ διάφορα κτήρια καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν ἐμφάνισίν της ὡς πόλεως, τῶν ὁποίων δυστυχῶς ἐλάχιστα ἴχνη διεσώθησαν.

Μὲ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον (Πελοποννησιακὸν) ἡ ἐν Θράκῃ ἰσχὺς τῶν Ἀθηναίων χαλαροῦται καὶ ὅτε συγχρόνως πρὸς τὴν ἐν Ἀθήναις κατάστασιν τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐπιβάλλεται καὶ ἐν Θάσῳ ἡ ὀλιγαρχία (412/11 π.Χ. πρβ. Θουκυδ. Η, 64. IG XII, 8, ἀρ. 262 «ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος Ἀθήνησι...», ἀρ. 276 «ὑπὸ τὸν χρόνον καθ' ὃν οἱ ἑξήκοντα καὶ οἱ τριακόσιοι ἦρχον»), καταλήγει εἰς τὴν συμμαχίαν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων ἀμέσως (Θουκ. Η, 64).

1 Ἡ νεωτέρα δημοσίευσις τῶν φορολογικῶν πινάκων εἶναι εἰς τὸ Supplementum Epigraphicum V, 1931 tabulae Hellenotamiarum, σ. 34 «Νεάπολις ἐν Θράκῃ» πρβ. πίν. 1. στήλη VI, στίχ. 9-10, ἔτος 454/53 π. Χ. «Νεάπολις παρ' Ἀντισάραν» πίν. 5 III, 13-14 ἔτος 450/49 π. Χ. «Νεάπολις» ἁπλῶς πίν. 6, I, 18, - πίν. 11, II, 19, ἐτῶν 449/8 - 444/43 π.Χ. «Νεοπολῖται» ἁπλῶς, πίν. 12, II 28, — πίν. 19, VI, 20, ἐτῶν 443/42 - 436/35 π. Χ. καὶ «Νεοπολῖται παρ' Ἀντισάραν» πίν. 20, VI, 3 - 4 — πίν. 25, 1, 19 - 20 ἐτῶν 435/34 - 430/29 π. Χ. Αἱ ἄλλαι δύο ὁμώνυμοι πόλεις ἐν τῷ Θρακικῷ φόρῳ πάντοτε ἀναφέρονται πρὸς ἀντιδιαστολήν: ὡς Νεοπολῖται ἐκ Παλλήνης (Κασσάνδρας) ἢ Μενδαίων ἄποικοι καὶ ὡς Νεάπολις ἀπ' Ἀθηνῶν (Ἑλλησπόντου). Ἡ γραφὴ Νεοπολῖται, ὅπως Μεγαλοπολῖται, Ὀλβιοπολῖται. Αἱ κυριώτεραι δημοσιεύσεις τῶν φορολογικῶν πινάκων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν Νεάπολιν, ἐκτὸς τῆς προαναφερθείσης τελευταίας εἶναι: Boeckh Staatschaushaltung der Athener, II[s] 368, Tributlisten; IG I 226 g, 230, 242$_3$ κλπ. σελ. 230 διὰ τὴν συνεισφορὰν Νεαπολιτῶν. Cavaignac Etudes sur l'histoire financière d'Athènes au Ve siècle 1908, Introduction σ. XVII σ. 49 διὰ τὴν ἀπαρχὴν $^1/_{60}$ καὶ τὴν μεταφορὰν τοῦ θησαυροῦ εἰς Ἀθήνας. σ. 183 - 184 διὰ τὸν νομισματικὸν σταθμὸν τῆς Νεαπόλεως πρὸ τοῦ 478/77 π. Χ. καὶ τὸ νομισματικὸν σύστημα τῶν Θρακικῶν πόλεων. Τὰς φορολογικὰς ἐπιγραφὰς ἐξέδωκαν καὶ οἱ Meritt - West A Revision of Athen. Tribute lists, Harvard Studies in Classical Philology XXXVII 1926 καὶ XXXVIII 1927, βλπ. καὶ πίνακα παρὰ Larfeld, Griech. Epigr. II σ. 32. Ἡ Νεάπολις ἀναφέρεται καὶ εἰς ἕνα παρὰ πολὺ μικρὸν τεμάχιον φορολ. πίνακος, εὑρεθὲν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλύνθου ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν, M^{iss} Mabel Gude A History of Olynthus, Baltimore 1933 ἐκδ. Johns Hopkins University Studies in Archaeology ἀρ. 17, σ. 98.

Ὅτι καὶ τότε ἡ Νεάπολις παραμένει ἀκόμη πιστὴ εἰς τοὺς Ἀθηναίους φαίνεται ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς IG XII, 8 ἀρ. 263; Ch. Picard BCH 1921 σ. 145, κατὰ τὴν ὁποίαν δημεύονται ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος «κατὰ τὸ ἅδον τῶν τριακοσίων» τὰ κτήματα τῶν ἐν Θάσῳ Ἀθηναϊζόντων Νεαπολιτῶν καὶ Θασίων· (ἀναφέρονται ἐκεῖ τὰ ὀνόματα τῶν Διοσκοριάδεω Νεοπολίτεω καὶ Ἀπημάντο Νεοπολίτεω).

Πρὸ τοῦ 410 π. Χ. ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐγκαθιστοῦν τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ οἱ Πάριοι (Διοδ. Σικελ. ΙΓ', 47,8) καὶ συνάπτουν μετὰ τῆς ἀποικίας των (Θάσου) συμμαχίαν (IG XII, 5,199 καὶ Supplementum σ. 308; Rubensohn Ath. Mitt. 1902, 273 πρβ. Wilhelm Neue Beiträge zur griechischen Inschriftenkunde, 30 κέ. καὶ Sitzungsberichte Akad. Wien τομ. 166, 3, 30, 14, 35 διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς IG XII 8, ἀρ. 264), κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ διὰ τοὺς θασίζοντας πρόσφυγας Νεαπολίτας, τοὺς ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων εἰς Θάσον ἐξορισθέντας, λαμβάνεται φροντίς.

Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀποστέλλουν πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατησάντων κατὰ τῶν Ἀθηναίων Θασίων κατ' ἀρχὰς μὲν τὸν Κορίνθιον Τιμόλαον (Oxyr. Paryri V, 147, 14, 206), μὲ ἕνδεκα τριήρεις (ἐπιτύμβια τῶν ὀπαδῶν του δημοσιεύονται IG. XII 8, ἀρ. 402), ἔπειτα δὲ τὸν ἁρμοστὴν Ἐτεόνικον, ὁ ὁποῖος τὸ 411/10 π. Χ. ὁμοῦ μετὰ τῶν Θασίων πολιορκεῖ τὴν πιστὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀπομείναταν Νεάπολιν. (IG I², 108 I 5 ὅπου ἐπαινοῦνται ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ Νεαπολῖται οἱ παρὰ Θάσον, ὅτι συνδιεπολέμησαν τὸν πόλεμον μετ' Ἀθηναίων καὶ ὅτι πολιορκούμενοι ὑπὸ Θασίων καὶ Πελοποννησίων οὐκ ἠθύμησαν πρβ. καὶ Ditt. Syll³ 107; Roberts-Gardner, An Introduction to Greek Epigr. σ. 60-63. Pomtow Ath. Mitt. XXXI (1906), 522). Ἔρχεται ὅμως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 410 π. Χ. Θρασύβουλος μετ' εἴκοσι ἀθηναϊκῶν πλοίων ἐναντίον τῆς Θάσου καὶ οὕτω λύεται ἡ πολιορκία τῆς Νεαπόλεως, ὁ Ἐτεόνικος φεύγει καὶ ἡ Δημοκρατία ἐπανιδρύεται εἰς Θάσον (Ξεν. Ἑλλ. Α, 1, 12, 32. Διοδ. ΙΓ', 49, 3). Καταλυθείσης ἐν Θάσῳ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Θρασυβούλου καὶ πάλιν τῆς Δημοκρατίας, ἐνθαρρυνθέντων τῶν Θασίων ὑπὸ τοῦ περιπλέοντος τὰ θρᾳκικὰ παράλια Σπαρτιατικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Ἀγησανδρίδην (Ξεν. Ἑλλ. Α, 3, 17), ἡ Νεάπολις ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων, διὸ καὶ ἐπαινεῖται πάλιν (IG I² 108, I 410/09 π. Χ.). Ὅτε δὲ τὸ 408/7 ὁ Θρασύβουλος καθυποτάσσει καὶ πάλιν τοὺς Θασίους, (Ξεν. Ἑλλ. Β, 4, 1. Διοδ. ΙΓ', 12, 1), οἱ Νεαπολῖται τὸν βοηθοῦν καὶ ἐπαινοῦνται πάλιν «ὅτι εἰς Θάσον ἦλθον πανδημεὶ συμπολιορκήσοντες μετ' Ἀθηναίων» (IG I², 108 II). Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ εἶναι σπουδαιοτάτη διότι ἐν αὐτῇ γίνεται, καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴδομεν, λόγος καὶ περὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς λατρευομένης ἐν Νεαπόλει Παρθένου. Ἦτο δὲ τόσον τὸ μῖσος τῶν Νεαπολιτῶν κατὰ τῶν Θασίων, ὥστε ἡ ἐπιγραφὴ (στχ. 50) ἀναφέρει ὅτι πρέπει ὁ γραμματεὺς νὰ ἐξαλείψῃ καὶ νὰ μεταγράψῃ παλαιοτέραν ἔκφρασιν «ἀποικία Θασίων» καὶ ἀντ' αὐτῆς νὰ γράψῃ ὅτι συνδιεπολέμησαν τὸν πόλεμον μετ' Ἀθηναίων...

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας (404/03 π.Χ.). φαίνεται ὅτι ἡ Νεάπολις δὲν εἶχε τὰς συνεπείας τῆς μετὰ τῶν Ἀθηναίων φιλίας της. Μεταξὺ τοῦ 411 - 350 π. Χ., ἐπιφέρει μίαν μεταβολὴν εἰς τὸν νομισματικὸν τύπον της, εἰς τὸν ὁποῖον παραμένει μὲν τὸ γοργόνειον, ἀλλὰ τὸ κοῖλον τετράπλευρον ἀντικαθίσταται ὑπὸ κεφαλῆς κόρης, ἡ ὁποία προφανῶς εἶναι ἡ τῆς λατρευομένης ἐνταῦθα Παρθένου καὶ ὄχι ὅπως ἐνό-

μισαν παλαιότερον Ἀφροδίτης ἢ Νίκης (Head - Σβορώνου ἔ.ἀ. σ. 262. L'Hellénisme κλπ. σ. 78. Imhoof Monn. Gr. σ. 84), εἰς τὰ τέσσαρα δὲ σημεῖα ἢ καὶ πρὸ τῆς ἐν καταγραφῇ προτομῆς ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ ΝΕΟΠ[ολιτῶν] (L'Hellénisme κλπ. πίν. IX, ἀρ. 44· ἐνταῦθα εἰκόνα 52).

Ἱδρυθείσης μετὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ἐπειχειρήσεις τῶν Κόνωνος Τιμοθέου καὶ Χαβρίου τῆς β' Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας (378 π.Χ.), ἡ Νεάπολις καὶ πάλιν ἀποτελεῖ μέλος αὐτῆς (Ditt. Syll[3] 147, 130 Νεαπολῖται, πίναξ τῆς β' Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας 378/77 π.Χ. ἐπὶ Ναυσινίκου ἄρχοντος Robert - Gardner II, σ. 80. Casson σ. 206). Εἰς τὸν Ἐπιδαυρικὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων τῶν θεαροδόκων τῶν θρακικῶν πόλεων ἀναφέρεται: ὁ Νεαπολίτης Πυθόδωρος (IG IV, 1[2], ἀρ. 94 - 95, ἐτῶν 365 - 311 π.Χ. στιχ. 27: Νεάπολις. Πυθόδωρος καὶ στίχ. 30 Δάτος. Τίμανδρος, περὶ τῆς πόλεως τῆς ἱδρυθείσης τὸ 360 π.Χ. ὑπὸ τῶν Θασίων τῇ βοηθείᾳ τοῦ Καλλιστράτου ἐν τῇ πεδιάδι Δάτῳ (Fredrich IG XII 8, σ. 81, 1. Σκύλαξ, 67[1], Ἰσοκράτης Εἰρήνης 24). Τὰ μέσα τὸ πολὺ τοῦ 4ου αἰῶνος εἶναι ἡ ἡλικία τῆς ἐπιγραφῆς ἀριθ. 2 ἀνωτέρω σελ. 34. Ὅταν ὁ Φίλιππος Β' τῆς Μακεδονίας μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως (357 π.Χ.), ἐπεκτείνῃ τὰς κτήσεις του μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νέστου καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς πρὸ πενταετίας ἐπὶ τῶν Θασίων ἱδρυθείσης πόλεως Δάτου καὶ παρὰ τὰς Κρηνίδας ἱδρύῃ τὴν πόλιν Φιλίππους[2] (356 π.Χ.), γίνεται τόσον ἀπειλητικὸς διὰ τὴν Νεάπολιν (P. Collart BCH 1928 σ. 78), ὥστε αὕτη συνάπτει μετὰ τῶν Ἀθηναίων, συμμαχοῦντος καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Κετριπόριδος, μίαν συμμαχίαν (ἀρχαὶ 356/55 π.Χ. Ditt. Syll[3]. 197[3] Collart BCH 1929, 353. Kaerst Geschichte des hellenistischen Zeitalters, I, κεφ. 2. Geyer RE λ. Μακεδονία σελ. 723. Beloch Griech. Gesch. τόμ. III[2], 1 σελ. 228 - 232. P. Perdrizet Skaptesylé, Klio 1910 σ. 24 - 25 σημ. 3[3]. Ματαίως ὅμως, διότι ἀφοῦ ὁ Κετρίπορις παρεχώρησεν εἰς τὸν Φίλιππον ὁλόκληρον τὴν μέχρι τοῦ Νέστου περιοχὴν (Κεραμοπούλλου Ἐπίτομος Ἱστορία Φιλίππου Β'. σ. 10) καὶ εἶχον πλέον ἱδρυθῆ οἱ Φίλιπποι, ἀναγκαστικῶς πλέον ἡ Νεάπολις καθίστατο ὁ λιμήν των, τὸ ἐπίνειον (Beloch III[2] 1 σελ. 231 σημ. 2. Perdrizet BCH 1896 σ. 476).

Εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Β' θεμελιωθέντα μαρμάρινον ἰσοδομικὸν περίβολον τῆς ἀνασκαπτομένης σήμερον πόλεως τῶν Φιλίππων, εἰς τὴν πρὸς τὴν Νεάπολιν ΝΑ πλευράν του καὶ ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν σημερινὴν ὁδὸν Καβάλας - Δράμας, ὑπάρχει μεγάλη πύλη, ἡ ὁποία ἐὰν ἐσῴζετο καμμία ἐπιγραφὴ σχετιζομένη μετὰ τοῦ περιβόλου αὐτοῦ, θὰ ἀνεφέρετο ἀσφαλῶς εἰς αὐτὴν ὡς πύλη πρὸς Νεάπολιν. Εἰς αὐτὴν κατέληγεν ἡ παραλλήλως πρὸς τὴν σημερινὴν ὁδὸν βαίνουσά ποτε καὶ ἑνοῦσα τὸ ἐπίνειον μετὰ τῶν Φιλίππων ὁδός. (Collart BCH 1929 σ. 82 σημ. 7. σ. 92, P. Lemerle BCH 1935 Chronique des Fouilles σ. 290 καὶ πίν. XV σχεδιογράφημα τῆς πόλεως Φιλίππων).

Ἦτο μεγάλη ἡ ὠφέλεια τοῦ Φιλίππου ἐκ τῶν ἀνηκόντων πλέον ἀπὸ τοῦ 348/7 π.Χ. ὁλοτελῶς εἰς αὐτὸν θρακικῶν παραλίων καὶ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ἐπινείου τῆς νεωστὶ ἱδρυθείσης

1 Τὸ χωρίον πρέπει νὰ χωρίζεται οὕτω· Νεάπολις· κατὰ ταύτην Δάτον πόλις ἑλληνίς, ἣν ᾤκισε Καλλίστρατος ὁ Ἀθηναῖος. Δηλαδὴ τὸ Δάτον ἔκτισε ὁ Καλλίστρατος καὶ ὄχι τὴν Νεάπολιν.

2 Ἀππιανὸς Ἐμφ. Πόλεμος Δ, 105. Διοδ. Σικελ. ΙϛΊ 8, 6-7 Στράβων Ζ, 331, ἀπόσπ. 41-43. Ἁρποκρ. λ. Δάτος. Στεφ. Βυζαντ. λ. Φίλιπποι πρβ. Geyer RE λ. Macedonia 656.

3 Τὰ ὀνόματα τῶν πρέσβεων Νεαπολιτῶν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ εἶναι: Δημοσθένης Θεοξένου καὶ Διοσκορίδης Ἀμειψίου.

πόλεως τῶν Φιλίππων, διότι τὰ παράλια αὐτὰ ἦσαν προηγμένα ἐμπορικῶς. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν παύουν νὰ ἐνδιαφέρωνται ἀκόμη δι' αὐτὰ καὶ ἡ τελευταία ἀνεπιτυχὴς προσπάθειά των εἶναι ἡ πολιορκία τοῦ Μακεδονικοῦ στόλου εἰς τὸν λιμένα Νεαπόλεως ὑπὸ τοῦ Χάρητος (Πολύαινος Δ, 22, 2. Κεραμοπούλλου ἔ.ἀ. σ. 16).

Ἡ Νεάπολις κατὰ τοὺς ἔπειτα Μακεδονικοὺς χρόνους εἶχεν αὐτονομίαν καὶ νομισματικὴν αὐτοτέλειαν.

Τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα εἰς συνεισφορὰς Δελφῶν ἀναφέρονται οἱ Νεοπολῖται τοὶ ἐν Θρᾴκᾳ καὶ ἀπεσταλμένος τοῦ βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν Κότυος Ραίζδου εἰς Δελφοὺς εἶναι Τύριλλος ὁ Νεαπολίτας (Ditt. Syll³ ἀρ. 239α καὶ 438, 10).

Ὁ 2ος π. Χ. αἰὼν εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἐπιγραφῆς ἀριθ. 1 (ἀνωτερ. σελ. 32) κατ' ἐλάχιστον ὅριον.

Ὅταν τὸ 196 π. Χ. οἱ Ρωμαῖοι διατάσσουν τὸν Φίλιππον Ε' νὰ παραδώσῃ τὴν Θάσον καὶ τὰς ἄλλας πόλεις (Tit. Liv. XXXIII 30) ὁ Λεύκιος Στερτίνιος κατὰ Πολύβιον (ΙΗ', 48) ἀφικόμενος εἰς Θάσον καὶ τὰς ἐπὶ Θρᾴκης πόλεις ἐποίησε παραπλήσιον (ἠλευθέρωσε), πρὸς δὲ τὸν Ἀντίοχον ὥρμησαν οἱ Πόπλιος Βίλλιος καὶ Λεύκιος Τερέντιος (ΙΗ, 50 Tit. Liv. XXXIII, 35). Ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Νεαπόλεως διέρχεται καὶ ὁ Manlius Vulsus (187 π. Χ.) ὁ σταλεὶς κατὰ τοῦ Ἀντιόχου (Ἀππιανὸς Συριακὴ 43, Geyer RE λ. Μακεδονία σ. 757. Fredrich IG XII σ. 80).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πολέμων τοῦ Περσέως, θεαροδόκοι Δελφῶν ἐν Νεαπόλει ἦσαν Φίλτων καὶ Ἀπολλωνίδης Φίλτωνος (175 π. Χ. SGDI,II 2580,77; Plassart BCH 1921 σ. 18, III 82.

Ἕδρα τῆς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους (146 π. Χ.) Μακεδονίας πρώτης μερίδος, εἰς ἣν ὑπήγετο καὶ ἡ Νεάπολις ἦτο ἡ Ἀμφίπολις, μετὰ τὸ 42 π. Χ. ὅμως πρωτεύει ἡ πόλις τῶν Φιλίππων, κατόπιν τῆς διεξαχθείσης αὐτόθι μάχης τῶν Δημοκρατικῶν καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν τῆς Ρώμης στρατευμάτων. Οἱ Δημοκρατικοὶ Βροῦτος καὶ Κάσσιος ἐχρησιμοποίησαν τὴν Νεάπολιν ὡς «ἐνόρμισμα ταῖς τριήρεσιν ἀπέχουσαν ἑβδομήκοντα σταδίων» (Ἀππιανὸς Ἐμφ. Πολ. Δ, 106.).

Συνέπεια τῆς ἐν Φιλίπποις μετὰ τὸ 42 π. Χ. ἱδρυθείσης Coloniae J. Augustae Philippensis (Marquardt Staatsverwaltung I², 320) εἶναι καὶ ἐν Καβάλᾳ ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων ἐξερευνητῶν παρατηρηθεῖσαι καὶ σήμερον περισυλλεχθεῖσαι ρωμαϊκαὶ ἐνεπίγραφοι λάρνακες (Δήμιτσας σ. 765 κέξ. ἐκ τοῦ Heuzey κλπ. ἐπιγραφὰς ἀρ. 1-4.).

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Ἀπὸ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν ὁ λιμὴν τῆς Νεαπόλεως ἦτο τὸ τέρμα μιᾶς μεγάλης ναυτικῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ, διότι εἰς αὐτὴν κατέληγεν ἡ γραμμὴ ἡ ἑνώνουσα τοὺς Φιλίππους μετὰ τῆς Ἀνατολῆς διὰ τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς Τρῳάδος. Διὰ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἔρχονται εἰς Μακεδονίαν καὶ Φιλίππους διάφοροι δοξασίαι καὶ ἰδέαι λατρευτικαὶ ἀσιατικῶν θεοτήτων καὶ τελευταίως ὁ Χριστιανισμὸς διὰ τοῦ Παύλου. (H. Seyrig Quatre cultes de Thasos, BCH 1927 σ. 225).

Ἡ λατρεία τῆς Ἴσιδος, τοῦ Σεράπιδος καὶ γενικῶς τῶν ξένων θεῶν ἔρχεται εἰς τοὺς Φιλίππους διὰ τῆς ναυτικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρείας Τρῳάδος - Θάσου - Νεαπόλεως (Picard BCH 1920, 65. Rev. hist. relig. 86, 1922 σ. 184 κέξ. Collart BCH 1929, 100, ἡ λατρεία δὲ τῆς θεᾶς Μᾶ φθάνει ἔπειτα διὰ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ καὶ μέχρι Βερροίας (Bäge De Macedonum sacris, 113), ὅπως ἀκριβῶς ἀργότερον καὶ ὁ Χριστιανισμός.

Τὴν αὐτὴν ὁδὸν τῆς διαδόσεως τῶν ξένων ἐν Μακεδονίᾳ λατρειῶν, ἐκτὸς τῆς θείας διὰ τοῦ ὀνείρου παρορμήσεως, ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Μέγας Παῦλος (Πράξεις Ἀποστόλων ΙϛΊ, 9 κέξ. ΙΒΊ, 5 - 6, Κορινθ. ΒΊ, 12 - 13). Ἀποβιβασθεὶς μίαν ἡμέραν (περὶ τὸ 50 μ.Χ.) εἰς τὸν λιμένα τῆς Νεαπόλεως καὶ ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Φιλίππους, ἱδρύει τὴν πρώτην ἐν Εὐρώπῃ χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὴν ὁποίαν κατόπιν[1] μέγα ἔδειξε ἐνδιαφέρον. Τὸν λιμένα της ἐπεσκέφθη ἀργότερον καὶ ἕτερος τοῦ χριστιανισμοῦ ἰσαπόστολος, ὁ ἱερὸς Ἰγνάτιος (+ 103), ὅστις «προσέσχε τῇ Τρῳάδι, εἶτα ἐκεῖθεν καταχθεὶς εἰς Νεάπολιν, διὰ Φιλίππων παρῴδευε Μακεδονίαν» (Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου Migne PG. V σ. 984).

Εἶναι δυστύχημα ὅτι τὰ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ Παύλου παλαιοχριστιανικὰ μνημεῖα, τὰ προφανῶς ἱδρυθέντα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ἐκείνου, κατέστρεψε τὸ ἐπικαθήμενον μεσαιωνικὸν καὶ σημερινὸν τμῆμα τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως Καβάλας (βλπ. εἰκ. 2). Τὸ παρελθὸν τῆς Χριστιανικῆς Νεαπόλεως γνωρίζομεν ἐκ τῶν διαφόρων ἱστορικῶν μαρτυριῶν, ἐκ τῶν ὀλίγων διασωθέντων παλαιοχριστιανικῶν γλυπτῶν, προερχομένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν περὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον μεταρρυθμίσεων τῆς σημερινῆς πόλεως Καβάλας καὶ ἔκ τινων ἐπιγραφῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν ἄλλῃ μελέτῃ.

Καβάλα 1935.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ

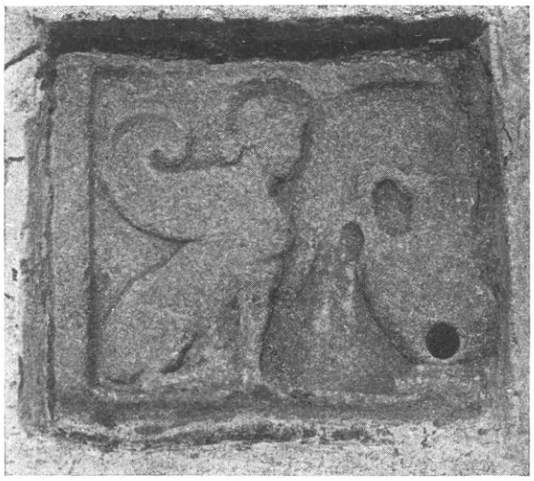

Εἰκ. 54. Τὸ ἐν τῇ ὑποσημειώσει 2 σελ. 28 ἀναφερόμενον ἀνάγλυφον Σφιγγὸς τῆς ἀψῖδος τοῦ ἐν Καβάλᾳ ναοῦ τῆς Παναγιᾶς.

1 Διὰ τὴν χρονολογίαν καὶ παραμονὴν τοῦ Παύλου εἰς Φιλίππους βλ. M. Goguel Rev. Hist. Rel. LXV, 1912, σ. 310, 321, 323 κέξ., διὰ δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῶν Φιλίππων βλπ. Χρυσοστόμου Μητροπολίτου Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως ἄρθρον ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ λ. Φίλιπποι.

ΔΥΟ ΓΑΜΗΛΙΟΙ ΠΟΜΠΑΙ ΕΠΙ ΕΡΥΘΡΟΜΟΡΦΟΥ ΠΥΞΙΔΟΣ

ὑπο ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΕΡΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐπὶ μιᾶς πυξίδος ἐκ τῆς συλλογῆς Preyss ἐν Μονάχῳ, τοῦ ἐλευθέρου ἐρυθρομόρφου ῥυθμοῦ, εἰκονίζονται δύο γαμήλιοι πομπαί.

Εἰκ. 1-1α. Παρίσταται ὁ νυμφίος φέρων ἱμάτιον, ὅπερ ἀφίνει ἐλεύθερον τὸν δεξιὸν ὦμον. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατεῖ δᾷδα, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ὁδηγεῖ τὴν συνεσταλμένην νύμφην ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς (Εὐριπ. Ἄλκ. 917: φιλίας ἀλόχου χέρα βαστάζων) πρὸς τὸ πρὸ αὐτῶν εὑρισκόμενον τέθριππον ἅρμα (πρβ. Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1905 σ. 210 παράστασιν πομπῆς γάμου ἐπὶ ἐρυθρομόρφου κρατῆρος ἐκ Τανάγρας). Ἡ νύμφη φέρει ποδήρη χιτῶνα καὶ ἱμάτιον καὶ ἔχει τὴν κεφαλὴν ὀλίγον κεκαλυμμένην διὰ πέπλου ἐπὶ δὲ τοῦ ἔμπροσθεν ἐλευθέρου μέρους φέρει τὸν νυμφικὸν στέφανον. Ὁμοίως ἐστεφανωμένη εἶναι καὶ ἡ πρὸ αὐτῶν ἀνδρικὴ μορφή, ἥτις φέρει ἱμάτιον καὶ διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς πατεῖ ἐπὶ τοῦ ἅρματος, τὸν δὲ δεξιὸν στηρίζει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους· διὰ τῶν χειρῶν κρατεῖ τὸ μαστίγιον καὶ τὰ ἡνία τῶν ἵππων, τὴν δὲ κεφαλὴν ἔχει ἐστραμμένην πρὸς τοὺς νυμφίους. Ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι νεανικὸς φίλος ἢ πλησιέστερος συγγενὴς τοῦ νυμφίου, ὁ λεγόμενος πάροχος ἢ παράνυμφος, ὅστις «ὀχεῖται ἐπὶ τῷ ὀχήματι ἅμα τῇ νύμφῃ καὶ τῷ νυμφίῳ» (Ἡσύχ. λ. νυμφαγωγός). (Πρβ. παρομοίαν σκηνὴν ἐπὶ μιᾶς λουτροφόρου, Furtwängler Sammlung Sabouroff πίν. 58, 59, ἔνθα εἰκονίζεται ὡσαύτως ὁ πάροχος ἐπὶ τῆς ἁμάξης ἡνιοχῶν). Πρὸ τῶν ἵππων ἕτερος ἐστεφανωμένος νεανίας φέρει χλαμύδα, πέτασον ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ σανδάλια μετὰ ἱμάντων ἐζωσμένων περὶ τὴν κνήμην.

Εἰκ. 1. Πυξὶς μετὰ γαμηλίου πομπῆς ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ Συλλογῇ Preyss.

Εἰκ. 1α. Πυξὶς μετὰ γαμηλίου πομπῆς. Συλλογὴ Preyss ἐν Μονάχῳ.

Οὗτος κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κηρύκειον (τὸ ἄνω μέρος δυσδιάκριτον) καὶ εἶναι ἐστραμμένος πρὸς τὴν ἀνωτέρω σκηνὴν ἀναμένων τὴν ἐκκίνησιν τῆς πομπῆς. Μεταξὺ τοῦ νυμφίου καὶ τοῦ παρόχου κρέμαται στέφανος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρίσταται χλόη.

Εἰκ. 2-2α. Ὄπισθεν τῆς ἀνωτέρω σκηνῆς παρίσταται τέθριππον ἅρμα, τοῦ ὁποίου ἐπιβαίνει ὁ νυμφίος, ὅστις διὰ τῶν χειρῶν του κρατεῖ τὰ ἡνία καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ ἔχει τὸ μαστίγιον. Φορεῖ ὡσαύτως ἱμάτιον ἀφῆνον τὸν δεξιὸν ὦμον ἐλεύθερον, εἶναι καὶ ἐνταῦθα ἐστεφανωμένος καὶ ἔχει τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐστραμμένην πρὸς τοὺς ἵππους τοὺς ὁποίους προσπαθεῖ νὰ καθησυχάσῃ, ἵνα ἐπιβῇ τοῦ ἅρματος καὶ ἡ νύμφη, ἥτις ἵσταται ὄπισθεν τῆς ἁμάξης, εἶναι ἐνδεδυμένη ὡς ἐν τῇ προηγουμένῃ εἰκόνι καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς διακρίνεται ὁ πέπλος καὶ ὁ στέφανος.

Εἰκ. 2. Πυξὶς Συλλογῆς Preyss ἐν Μονάχῳ.

Τὸν νυμφίον ἡνιοχοῦντα ἐπὶ τοῦ ἅρματος παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀγγείων παριστώντων πομπὴν γάμου. 1) Gerhard Auserles. Vasenbilder πίν. 310, ἡ αὐτὴ παράστασις ἐν Catalogue of Vases in the Brit. Mus. τόμ. II. B. 160 μελανόμορφος ἀμφορεύς. 2) Catal. Vases Brit. Mus. B. 174 ἀμφορεύς. 3) Catal. Vas. Brit. Mus. B. 298 γαμικὸς λέβης ἐξ Αἰγίνης. 4) Furtwängler Beschreibung der Berl. Vasensamml. ἀρ. 1923 οἰνοχόη ἐξ Ἀττικῆς. 5) The Hope Vase Cambridge 1923 μελανόμορφος ἀμφορεύς.

Πρὸ τοῦ ἅρματος ἵσταται ἔφηβος, ὅστις εἶναι ἐνδεδυμένος ὡς ἡ νεανικὴ μορφὴ ἡ ἱσταμένη πρὸ τῶν ἵππων τῆς προηγουμένης εἰκόνος καὶ τηρεῖ τὴν αὐτὴν στάσιν ὡς ὁ νεανίας ἐκεῖνος. Κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὸ κηρύκειον καὶ εἶναι ἐστραμμένος πρὸς τὸ ἅρμα. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρίσταται χλόη.

Ἐπὶ τοῦ πώματος παρίστανται κυκλικῶς ἔξωθεν μὲν στέφανος ἐκ μύρτων, ἐσωτερικῶς δὲ ὀκτὼ ἀνθέμια καὶ ἐν τῷ κέντρῳ ῥαβδόσχημον κυμάτιον.

Ὁ πρὸ τῶν ἵππων καὶ τῶν δύο παραστάσεων ἱστάμενος νεανίας εἶναι ἡ συνήθης ἀνδρικὴ μορφή, ἥτις ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν παραστάσεσι πομπῆς γάμου. 1) Catal. of Vas. Brit. Mus. B. 174 ἀμφορεύς. 2) Ἐν τῷ αὐτῷ B. 339 ὑδρία. 3) Ἐν τῷ αὐτῷ B. 340 ὑδρία. 4) Journal of Hell. Stud. 1921 σ. 144 πυξίς. 5) Gerhard Auserl. Vas. πίν. 310 μελανόμορφος ἀμφορεύς. 6) Ἐν τῷ αὐτῷ πίν. 312 οἰνοχόη, α' παράστασις. 7) Ἐθν. Μουσεῖον Ἀθηνῶν ἀρ. 1630 πυξίς. Οὗτος εἶναι ὁ καλούμενος «προηγητὴς» (Ἡσύχιος· προηγητής, ὁ προηγούμενος τοῦ ζεύγους ἐν τοῖς γάμοις. Ὑπερείδης ὑπὲρ Λυκόφρ. IV), ὅστις φέρει τὴν ἀμφίεσιν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ σύμβολα τοῦ Ἑρμοῦ ὡς ὁδηγοῦ τῶν ὁδῶν, τὸν ὁποῖον συναντῶμεν οὐχὶ μόνον πρὸ ὀχημάτων τῶν θεῶν (Gerhard A. V. πίν. 10, 20, 136 κρατεῖ τοὺς ἵππους, πίν. 137, 138, 139. Langlotz Griech. Vasen in Würzburg ἀρ. 230 κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ

πλείστων ἀγγείων ἐφ' ὧν εἰκονίζονται γάμοι θεοτήτων 1) Gerhard A. V. πίν. 312 β' παράστασις, οἰνοχόη. 2) Αὐτόθι πίν. 315 ὑδρία 3) Brit. Mus. B. 197 ἀμφορεύς, γάμος Διὸς καὶ Ἥρας. 4) Berlin. Vasensamml. ἀρ. 1998 λήκυθος. 5) Αὐτόθι ἀρ. 1923 οἰνοχόη, γάμος Πηλέως καὶ Θέτιδος).

Τὸν τύπον τοῦ Ἑρμοῦ ἐν τῇ ἰδιότητι αὐτοῦ ὡς ἡγεμόνος τῶν ὁδῶν ἐχρησιμοποίησαν οἱ ἀγγειογράφοι σὺν τῇ ἀμφιέσει καὶ τοῖς χαρακτηριστικοῖς συμβόλοις αὐτοῦ καὶ ἐπὶ παραστάσεων γάμου τῶν θνητῶν ἀνθρώπων ἐπὶ ἀγγείων τοῦ ὡραίου ἐρυθρομόρφου ῥυθμοῦ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐθίμου «τῆς ἐπὶ γάμῳ γιγνομένης ἁρπαγῆς (Διον. Ἁλικαρν. ἀντ. Ρωμ. II. 30)», ὅπερ διετήρησαν ἐπὶ μακρὸν οἱ Σπαρτιᾶται (Πλούτ. V. Λυκοῦργος 15). Ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς μυθολογίας δι' ἁρπαγῆς ἐγένετο ὁ Πλούτων σύζυγος τῆς Περσεφόνης. Ἐπὶ τεθρίππου ἅρματος ἀπάγοντος τοῦ Ἅδου τὴν Κόρην εἰκονίζεται ὁ Ἑρμῆς ὡς πομπεὺς (Millin ἐν Mythol. Gall. II. πίν. 86 εἰκ. 339). Ὡς τοιοῦτος παρίσταται ὁ Ἑρμῆς ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἀναγλύφου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ τοῦ εἰκονίζοντος τὴν ἁρπαγὴν τῆς Βασίλης ὑπὸ τοῦ Ἐχέλου (Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1893 σ. 132) καὶ ἐπὶ πυξίδος τῶν χρόνων τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (Archäol. Anzeiger 1895 σ. 38) παριστώσης ἀπαγωγὴν κορασίου μετὰ διαδήματος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑπὸ νεανίου ἐστεφανωμένου διὰ στεφάνου ἐκ δάφνης.

Εἰκ. 2α. Πυξὶς Συλλογῆς Preyss ἐν Μονάχῳ.

Ἐπὶ γαμικοῦ λέβητος ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἀρ. 1172 τοῦ προηγμένου αὐστηροῦ ἐρυθρομόρφου ῥυθμοῦ, ἔνθα εἰκονίζεται ἡ ὑποδοχὴ τῶν νεογάμων ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ νυμφίου κρατούσης δᾷδας (Σχόλ. Εὐριπ. Φοινίσσ. 344: ἔθος ἦν τὴν νύμφην ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ γαμοῦντος μετὰ λαμπάδων εἰσάγεσθαι. Πρβ. 1) Samml. Sabouroff πίν. 58, 59, β' παράστασιν ἐπὶ λουτροφόρου. 2) Ἐθν. Μουσεῖον ἀρ. 1249 ἐπὶ λουτροφόρου ***(εἰκ. 3).*** 3) Jahrb. d. Deutsch. Inst. 1900 πίν. 2 ἐπὶ πυξίδος ἐξ Ἐρετρίας) παρίσταται Νίκη κάτωθι τῆς ἑτέρας λαβῆς τοῦ ἀγγείου ἱπταμένη καὶ κρατοῦσα κηρύκειον. Ἡ παρουσία τῆς Νίκης εἰς παραστάσεις γάμου ἐπὶ γαμικῶν λεβήτων ἰδίως κάτωθι τῶν διπλῶν λαβῶν εἶναι λίαν συχνή.

Ταύτην συναντῶμεν πρὸ παντὸς κατὰ τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης εἰς πλείστους γαμικοὺς λέβητας (ἐπὶ ἑνὸς τοιούτου, ἐν Arch. Zeitung 1882 σ. 151 πίν. 7, 2, δύο Νῖκαι αἰωρούμεναι ἄνευ πτερύγων), κρατοῦσαν ὁτὲ μὲν ἀλάβαστρον ὁτὲ δὲ μικρὸν κιβώτιον, ταινίαν ἢ κάλαθον ἢ ἀνημμένην δᾷδα ἢ τύμπανον (Monum. dell' Instit. X, 34, 2. Elite de monum. céramogr. IV πίν. 33β. Collignon - Couve Catal. vas. Mus. Athèn. ἀρ. 1228 (=Ath. Mitt. 1907 πίν. 5, 2), ἀρ. 1577, ἀρ. 1849 κλπ.) Ἡ κατὰ προτίμησιν τοποθέτησις τῶν

Νικῶν ὑπὸ τῶν ἀγγειογράφων ὑπὸ τὰς λαβὰς τῶν ἀγγείων τούτων ***(εἰκ. 4)*** εἶχε μὲν σκοπὸν νὰ παρουσιάζῃ ἁρμονικὴν συμμετρίαν εἰς τὴν ὅλην ἐμφάνισιν τῶν γαμηλίων παραστάσεων, ἀλλ' ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς γαμηλίους ἑορτὰς εἶχεν ἀναμφιβόλως μεγάλην σχέσιν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ γάμου, διότι καὶ ἐπὶ λουτροφόρων, αἵτινες μετὰ τῶν γαμικῶν λεβήτων συγκατελέγοντο μεταξὺ τῶν νυμφικῶν δώρων κατὰ τὴν γαμήλιον πομπὴν (The Formann Collection ἀρ. 364· πυξίς. Jahrb. d. Deutsch. Inst. 1900 πίν. 2 πυξὶς ἐξ Ἐρετρίας) ἐμφανίζονται αἱ Νῖκαι ἰδίως κατὰ τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης (Langlotz Griech. Vas. in Würzburg ἀριθ. 537 λουτροφόρος. Arch. Anz. 1929 σελ. 24 εἰκ. 27 λουτροφόρος Ath. Mitt. 1891 σελ. 383 ἀριθ. 29, σελ. 384 ἀριθ. 32 λουτροφόροι).

Εἰκ. 3.
Γαμήλιος πομπή.
Ἐθν. Μουσεῖον Ἀθηνῶν 1249.

Ἡ Νίκη φέρει τὸ κηρύκειον ἐπὶ ἀγγείων κυρίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐστηροῦ ἐρυθρομόρφου ῥυθμοῦ (ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ γαμικῷ λέβητι ἀρ. 1172 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου) ὡς ἀγγελιαφόρος ἐκτελοῦσα τὴν θέλησιν τῶν ἀπονεμόντων τὴν νίκην θεῶν (Roscher Mythol. Lex. λ. Nike σ. 330. Πρβ. Νίκην μετὰ κηρυκείου σὺν τῇ ἐπιγραφῇ NIKE ἐπὶ πελίκης ἐρυθρομόρφου Gerhard Aus. Vas. πίν. 150). Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θρησκείαν ὁ γάμος ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν γαμηλίων θεῶν ἤτοι τοῦ Διὸς τελείου, τῆς Ἥρας τελείας, τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Πειθοῦς καὶ τῆς Ἀρτέμιδος (Πλουτ. Ζητήμ. ῥωμαϊκὰ 2, 264 Β). Ἀλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τίνα θέλησιν τῶν γαμηλίων θεῶν ἤθελεν ἀγγείλει ἡ Νίκη εἰς τοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους;

Εἰκ. 4. Νίκη ὑπὸ τὴν διπλῆν λαβὴν γαμικοῦ λέβητος.
Ἐθν. Μουσεῖον Ἀθηνῶν 1172.

Τὸν σύζυγον καὶ τὴν σύζυγον τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου καὶ κατὰ τὸν συζυγικὸν βίον φθονοῦσι καὶ ἐπιβουλεύονται πονηροὶ δαίμονες (Πλουτάρχου ἐρωτικαὶ διηγήσ. Α, 772 Β, ἔκδ. Βερναρδ. ...εἰ καὶ τοῦ γάμου ἐφθονήθη ὑπὸ δαιμονίου τινός. Χαρίτ. Βιβλ. ΙΙ. 3. ... ἀλλ' ἐνεμέσησε καὶ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ (τοῦ γάμου) ὁ βάσκανος δαίμων ἐκεῖνος. Θεοδωρήτου περὶ θυσιῶν ed. Raeder 103... ἀκολάστους γὰρ αὐτοὺς (παμπονήρους δαίμονας) ἀπέφηνε... καὶ γάμων ἐπιβούλους) ὡς αἱ Ἐρινύες (Αἰσχ. Ἀγαμ. 1192: ἐν μέρει δὲ ἀπέπτυσαν (Ἐρινύες) εὐνὰς ἀδελφοῦ τῷ πατοῦντι δυσμενεῖς. Λιβάν. IV. 685: τὶς ἐριννὺς συνεφήψατό σοι τῶν γάμων;), οἱ Τελχῖνες (Λιβάν. IV. 611: ἐκεῖνον τὸν γάμον Τελχῖνες ἐζεύξαντο, ἐκείνην τὴν παστάδα Ἐριννύες ἐπήξαντο) καὶ ὁ Πλούτων (Ἀνθολ. Παλατ. VII, 13: Ἅιδας ἐς ὑμέναιον ἀνάρπασεν· ἦ ῥα τόδ' ἔμφρων εἶπ' ἐτύμως ἁ παῖς: «Βάσκανος ἔσσ' Ἅιδα»). Παρὰ

τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐπιστεύετο ὅτι συμφώνως τῷ μύθῳ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ὁ Πλούτων ἐθεωρεῖτο ἁρπάζων τὰς ἀποθανούσας ἵνα νυμφευθῇ αὐτάς (Εὐριπ. Ἰφιγ. Αὐλ. 462: Ἅδης νῦν, ὡς ἔοικε, νυμφεύσει τάχα. Ἀνθολ. Παλατ. VII. 547: κατέστενε δὲ οὐχὶ Ὑμεναίῳ ἀλλ' Ἅιδᾳ νύμφαν δωδεκάτην κατάγων. Εὐριπ. Ὀρέστ. 1109: ἀλλ' οὐκέθ' Ἅδην νυμφίον κεκτημένη, Maas, Orph. 219: Jedes Weib, das stirbt, vermählt sich, nach alter Anschauung, den Hades), οἱ δὲ θανόντες ὅτι ἐνυμφεύοντο τὴν Περσεφόνην (Σιμων. 127,3: οὐκ ἐπιδὼν νύμφια λέχη κατέβην τὸν ἄφυκτον Γόργιππος ξανθῆς Φερσεφόνης θάλαμον. Kaibel ἀριθ. 302: ἄνδρα Μένιππον ἔχει, ὃν γ' Ἑρμῆς... ἤγαγε Περσεφόνης εἰς σκοτίους θαλάμους. Ν. Πολίτης Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων 1874 σ. 287). Κατὰ τὸν συμβολικὸν τοῦτον γάμον τοῦ ἀποθανόντος ἢ τῆς ἀποθανούσης μετὰ τοῦ Ἅδου ἢ τῆς Περσεφόνης πρβ. παραλληλισμὸν τῶν δύο γάμων παρὰ Ἀχιλλ. Τατ. συγγραφεῖ ζήσαντι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5 αἰῶνος Ι. 13... Τάφος μὲν σοι, τέκνον, ὁ θάλαμος, γάμος δὲ ὁ θάνατος, θρῆνος δὲ ὁ ὑμέναιος... ἡ νυμφική σου δαδουχία ταφὴ γίγνεται) αἱ Ἐρινύες κοσμοῦσι τὸν νεκρόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς Χάριτας αἵτινες στολίζουσι τὸν νυμφίον ἢ τὴν νύμφην, Ἱμερίου λόγοι 23,5: Ὦ πρότερον μὲν Χαρίτων νυνὶ δὲ Ἐριννύων καλλώπισμα) καὶ ὁ ἐπιτάφιος θρῆνος εἶναι ὁ παιὰν τῶν Ἐρινύων (Αἰσχ. Ἀγαμ. 645) ὁ ἐχθρὸς ὕμνος τοῦ ὑμεναίου (Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 1034: γαμηλίῳ μὲν οὐ ξὺν παιῶνι δεσμίῳ δέ. Αἰσχ. Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 865 τὸν δυσκέλαδόν θ' ὕμνον Ἐρινύος ἰαχεῖν, Ἅιδα τ' ἐχθρὸν παιᾶν' ἐπιμέλπειν. Αἰσχ. Εὐμεν. 331 ὕμνος ἐξ Ἐρινύων δέσμιος φρενῶν, ἀφόρμικτος, αὐονὰ βροτοῖς. Εὐριπ. Ἄλκ 925: νῦν δ' ὑμεναίων γόος ἀντίπαλος). Αἱ μελανηφοροῦσαι γυναῖκες, αἵτινες θρηνοῦσι τὸν νεκρὸν ἀντιπροσωπεύουσι τὰς καταχθονίους αὐτὰς δαίμονας (Ἐτυμολογ. μέγα 374,5) αἵτινες ἔφερον τὸ ἐπώνυμον μέλαιναι (Αἰσχ. Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 977), διότι τοιαῦται ἦσαν καὶ εἰς τὸ σῶμα (μελαγχρῶτες Εὐρ. Ὀρ. 321. Χρῶτα κελαιναὶ Εὐρ. Ἠλέκτρ. 1345) καὶ εἰς τὴν ἀμφίεσιν (φαιοχίτωνες Αἰσχ. Χοηφ. 1050. Gruppe Mythol. II. 765_3).

Ἡ νεκρικὴ κλίνη (Buschor Griech. Vasenmal. εἰκ. 132 Collignon-Couve 1167 πρόθεσις νεκρᾶς κόρης φερούσης ἐπὶ τῆς κεφαλῆς νυμφικὸν διάδημα ἐπὶ ἐρυθρομόρφου λουτροφόρου. Monum. ined. III, 60 πρόθεσις νεκροῦ ἐστεφανωμένου ἐπὶ λουτροφόρου) ἀντιτίθεται τῇ νυμφικῇ παστάδι, ὁ δὲ τάφος τῷ νυμφικῷ θαλάμῳ (Ἡσύχ. λεχέων στυγερῶν: γάμων στυγνῶν· λέχη, ἐφ' οἷς τοὺς νεκροὺς κοσμοῦσι. Ἀχιλλ. Τάτ. Ι. 13 [ὁ πατὴρ πρὸς τὸν Χαρικλέα ἀποθανόντα]... «Τάφος μέν σοι τέκνον ὁ θάλαμος». Ἱμερ. λόγ. 23.8. Τί δὲ οὐχ' ἡτοίμαζον αὐτῷ τὸν κάτω θάλαμον ἐπειδὴ τὰς ἄνω παστάδας Ἐριννύων φθόνος ἐξήρπαζεν, Λιβάν. IV. 611 τάφος ἦν ὁ γάμος ἐκεῖνος καὶ πυριφλεγέθων αἱ δᾷδες καὶ κωκυτὸς ὁ ὑμέναιος.

Περὶ κόσμου τῆς κεφαλῆς τῶν ἀγάμων ἀποθανόντων ἰδὲ Wolters Athen. Mitt. 1891. XVI σελ. 399.)

Πρὸς τὸ ἱερὸν ὕδωρ, τὰ λουτρὰ (Φώτ. λ. λουτροφόρος καὶ λουτροφορεῖν. Σουΐδας, Ἁρποκ., λ. μέγα Ἐτυμολ. ἐν λουτροφόρος), ἅτινα ἐκομίζοντο ἐν τῇ λουτροφόρῳ καὶ δι' ὧν ἐρραίνοντο οἱ νυμφίοι ἐν τῷ νυμφικῷ θαλάμῳ κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου χάριν παιδοποιΐας καὶ πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν πονηρῶν δαιμόνων (Σχόλ. Εὐρ. Φοίνισσ. 347: εἰώθασι γὰρ οἱ νυμφίοι τὸ παλαιὸν περιρραίνεσθαι... συμβολικῶς παιδοποιΐαν εὐχόμενοι ἐπεὶ ζωοποιὸν τὸ ὕδωρ καὶ γόνιμον. Εὐστάθ. εἰς Ἰλιάδ. 23, 14, σ. 1403, 24. Bekker Σχόλ. Ἰλιάδ.

Ψ 142,50. Πρβ. πραγματείαν μου Die Lutra und ihre Verwendung bei der Hochzeit und im Totenkultus der alt. Griechen σ. 17 καὶ ἑξῆς) ἀντιτίθεται τὸ ἄγονον ὕδωρ, τὰ λουτρά, ἅτινα ἐκόμιζον «τοῖς ἀγάμοις ἀποθανοῦσι (πρβ. ἀνωτέρω λεξικογράφους ἐν λουτροφόρος καὶ λουτροφορεῖν) ἐν τῇ λουτροφόρῳ (ἰδὲ ἀπεικόνισιν ἐν Monum. Piot I. σ. 54 εἰκ. 1) καὶ ὧν ἐποιοῦντο χρῆσιν ἐν τῷ τάφῳ (ἰδὲ πραγματείαν μου σ. 30 κ.ἑ.).

Ὅτε ὅμως ἐτύγχανε νὰ γίνεται ὁ γάμος τοῦ νυμφίου καὶ τῆς νύμφης τῇ ἐποπτείᾳ καὶ προστασίᾳ τῶν γαμηλίων θεῶν (Μουσων. παρὰ Στοβ. Flor. Περὶ γάμου)» αἱ Ἐρινύες κακοδαίμονες καὶ πονηρῶν Τελχίνων θίασος (Νικηφ. Γρηγ. Ἱστορ. XX, 4 p. 615c ἔκδ. Bonnae), ἐφθόνουν καὶ ἐπεβουλεύοντο τὸν γάμον τοῦτον, διότι δὲν ἐγένετο ὁ συμβολικὸς γάμος μετὰ τοῦ Πλούτωνος ἢ τῆς Περσεφόνης, ὅπως λούσωσιν, ἐνδύσωσι, κοσμήσωσι τὸν νεκρὸν καὶ ψάλωσι τὸν στυγνὸν παιᾶνα περὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ. Ἕνεκα τούτου ὁσάκις συνέβαινεν ἀτύχημά τι κατὰ τὸν συζυγικὸν βίον ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὅτι ἐνεμέσησαν καὶ ἐφθόνησαν οἱ πονηροὶ δαίμονες τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου (Χαρίτωνος Βιβλ. ΤΑ: ἀλλ' ἐνεμέσησε καὶ ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ (τοῦ γάμου) ὁ βάσκανος δαίμων ἐκεῖνος) καὶ ὅτι ἀντὶ τῶν Χαρίτων αἱ Ἐρινύες ἔστησαν τὴν νυμφικὴν παστάδα (ἰδὲ Λιβάνιον [τὸν παρὰ τῇ ἀρχαίᾳ θρησκείᾳ παραμείναντα σοφιστὴν] IV, 611: ἐκείνην τὴν παστάδα Ἐριννύες ἐπήξαντο. Ἱμερ. Λόγος, 23,8: τὶ δὲ οὐχ ἡτοίμαζον τὸν κάτω θάλαμον ἐπειδὴ τὰς ἄνω παστάδας Ἐριννύων φθόνος ἐξήρπασεν;). Τὸ αὐτὸ ἐσυνείθιζον νὰ λέγωσι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, οἵτινες παρέλαβον τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο ἔθιμον (Ovid. Metam. VI, 427 non pronuba Iuno, non Hymenäos adest, non illi Gratia lecto. Eumenides tenuere faces de funere raptas, Eumenides stravere torum. Ovid. II. 117; Pronuba Tisiphone Thalamis ululavit in illis). Ὅπως δὲ ἐξιλεώσωσι τὰς Ἐρινῦς καὶ φανῶσιν αὗται εὐμενεῖς τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εὐτυχίας καὶ παιδογονίας κατὰ τὸν συζυγικὸν βίον, προσέφερον θυσίαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς αὐτὰς πρὸ τοῦ γάμου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν προτελείων (Αἰσχ. Εὐμεν. 834...θύη πρὸ παίδων καὶ γαμηλίου τέλους. Σχόλ. ὡς προτέλεια θυόντων Ἀθήνησι ταῖς Ἐριννύσι· τέλος δὲ ὁ γάμος).

Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες Τελχῖνες ἦσαν δαίμονες κακοποιοὶ «οὐκ ἐπὶ καλῷ θέλγοντες», προσέτι δὲ «γόητες καὶ φαρμακοὶ» (Εὐστάθ. 941,2 καὶ 1392,12) καὶ ἐθεωροῦντο γενικῶς βάσκανοι καὶ φθονεροί. Ἦσαν τεχνῖται τῆς μεταλλουργίας καὶ λέγεται ὅτι ἐκ φθόνου ἐρράντισαν δι' ὕδατος τῆς Στυγὸς τοὺς ἀγροὺς τῆς Ρόδου καὶ κατέστρεψαν τὰ σπαρτὰ καὶ τὰ ζῷα (Στράβ. XIV. 654. Νόνν. Διονύσ. XIV. 45). Οὗτοι ἔχοντες τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός, ὅπερ ἦτο δηλητηριῶδες καὶ ὁπουδήποτε ἐρρίπτετο ἐπέφερεν ἀφορίαν, εἰσεχώρησαν εἰς τὸν θάλαμον, ἔνθα ἐγίνετο ἡ τελετὴ τοῦ γάμου, ἐψάλλετο ὁ ὑμέναιος περὶ τὴν νυμφικὴν κλίνην (Αἰσχ. Προμηθ. 543) καὶ περιερραίνοντο οἱ νυμφίοι διὰ τῶν λουτρῶν (Σχόλ. Εὐρ. Φοίνισσ. 347), ἐζεύξαντο τὸν γάμον (κατὰ τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Λιβανίου IV. 611). Ἀντὶ δὲ τοῦ γονίμου ἱεροῦ ὕδατος θὰ ἔρραναν τοὺς νυμφίους διὰ τοῦ ὕδατος τῆς Στυγός, τὸ ὁποῖον ὡς ἄγονον δὲν καθίστα αὐτοὺς ἱκανοὺς πρὸς τεκνοποιΐαν, διότι ὡς προκύπτει ἐξ ἄλλης θέσεως τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἔνθα ὁ πατὴρ φονεύσας τὴν ἑαυτοῦ νυμφευθεῖσαν θυγατέρα ἀπολογεῖται ἐν τῷ δικαστηρίῳ λέγων ὅτι αὕτη δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα. (Λιβαν. IV. 610 ...καὶ τὰ τῆς ἐλπίδος φαιδρὰ παῖδας ἑτέρους ἀπὸ τῆς παιδὸς ὄψεσθαι καὶ πάππος μετὰ καὶ τοῦ πατὴρ ἀκοῦσαι... ἀλλ' ἀντέπνευσέ τις δαίμων βάσκανος, ἵνα μὴ λέγω τοὺς παῖδας,

καὶ τὰ μὲν προσόντα ἀπόλωλε, τὰ δὲ ἐλπιζόμενα προσαπόλωλε). Τὸ ὕδωρ τοῦτο τῆς Στυγός, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἄγονον ὕδωρ ὅπερ διὰ τῆς λουτροφόρου ἐκομίζετο εἰς τοὺς τάφους τῶν ἀγάμων καὶ τοῦ ὁποίου ὕδατος τῆς Στυγὸς ποιεῖται μνείαν καὶ ὁ Ρωμαῖος ἐλεγειακὸς Προπέρτιος (Lib. III 3,15 et Stygio sum sparsa lacu) ἐν τοῖς παραπόνοις τῆς Ἀρεθούσης διὰ τὴν ἐπανειλημμένην ἀπουσίαν τοῦ συζύγου αὐτῆς Λυκότα, μετὰ τοῦ ὁποίου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὅλου ποιήματος, δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατηροῦμεν ὅτι διεξάγεται ἀγὼν ἐπικρατήσεως τοῦ γάμου ἢ τοῦ θανάτου ἐπὶ τῶν ἀγάμων. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς τοιαύτης πάλης ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῶν Μοιρῶν (Kaibel 521: Μοῖραι καὶ Λήθη μὲ κατήγαγον εἰς Ἅΐδαο | οὔπω νυμφείου θαλάμου καὶ παστάδος ὥρης γευσάμενον. Ἐπιγράμμ. Ἀδέσποτα: σ. 279: Ἕβδομον εἰς δέκατόν τε βίον λυκάβαντα περῶντα Μοῖρά με πρὸς θαλάμους ἅρπασε Φερσεφόνας), ὧν τὴν εὔνοιαν ἐπεδίωκον νὰ ἀποκτήσωσι διὰ θυσιῶν πρὸ τοῦ γάμου αἱ κόραι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν προτελείων (Πολυδ. Γ. 38: Ταύτῃ γὰρ (τῇ Ἥρᾳ) προὐτέλουν τὰς κόρας καὶ Ἀρτέμιδι καὶ Μοίραις).

Ὅθεν εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι ἡ Νίκη, ἥτις κρατεῖ τὸ κηρύκειον ἐν τῷ μνημονευθέντι γαμικῷ λέβητι ἀρ. 1172 τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἀγγέλλει τὴν ἔγκρισιν τοῦ γάμου ὑπὸ τῶν γαμηλίων θεῶν, συμβολίζει δηλαδὴ τὴν νίκην τοῦ γάμου κατὰ τοῦ στυγνοῦ γάμου ἤτοι τοῦ θανάτου καὶ ὅτι εἶναι ἡ εὔδοξος Νίκη (Ἀνθολ. Παλατ. VI. 213), ἥτις εἰς τοὺς εὐδόξους γάμους (Πλάτ. Νόμ. 6,773 Α) ἄγει κλέος ἐσθλὸν (Ὀρφ. Ὕμν. Νίκῃ 7). Εἶναι ἡ χρυσοπτέρυξ Νίκη, ἡ Διὸς τοῦ μεγάλου παῖς, εὐπατέρεια καὶ φιλόγελως (Ἱμερίου Λόγ. XIX. 3), ἣν παριστῶσιν οἱ ἀγγειογράφοι μεταξὺ τῶν νεανίδων, φίλων τῆς νύμφης κατὰ τὸν στολισμὸν αὐτῆς προσφέρουσαν διάφορα ἀντικείμενα καὶ συνεορτάζουσαν. Ἐν τῷ γάμῳ τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας ἡ Νίκη «ἵστατο θαλαμηπόλος, ἀμφὶ δὲ παστῷ παρθενίοις στομάτεσσι γαμήλιον ἔπλεκε μολπὴν καὶ ποδὸς ἴχνος ἕλισσεν (Νόνν. Διονυσ. V. 107)».

ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΕΡΓΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΣ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

ὑπὸ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΝΤΗ

1. *Ψήφισμα Κολοφωνίων ἐκ Μηθύμνης.* Τὸ ἐν τῇ ***εἰκ. 1*** τμῆμα ψηφίσματος τιμητικοῦ τοῦ δήμου Κολοφωνίων εὑρίσκετο ἐν τῇ τοπικῇ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ τῆς Μηθύμνης, ἥτις μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Μουσείου Λέσβου μετεφέρθη εἰς τοῦτο.

Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον καὶ συνεπληρώθη προχείρως ὑπὸ τοῦ Paton ἐν IG XII² 680, ἐξ οὐχὶ πιστοῦ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα ἀπογράφου τοῦ Εὐστρ. Δράκου. Μετὰ ταῦτα ἀποκατεστάθη ὀρθότερον ὑπὸ τοῦ L. Robert ἐν BCH L (1926) σελ. 469 κ. ἑξ., ὅστις καὶ προτείνει τὴν συνένωσίν του μετὰ τοῦ ἐν IG XII² 509 τμήματος ἐπιγραφῆς ὁμοίου θέματος ***(εἰκ. 2),*** ἐλπίζων ὅτι οὕτω προστίθεται ἕν, ὁπωσδήποτε πλῆρες, ψήφισμα εἰς τὰ ἐλάχιστα σῳζόμενα τῆς Κολοφῶνος.

Καὶ ὁ Robert ὅμως δὲν εἶδε τὸν λίθον τοῦ πρώτου τμήματος, οὐδ' ἄλλας πληροφορίας εἶχε περὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, τῶν γραμμάτων κ.λ. Ὅθεν εἶναι ἀναγκαῖαι ὀλίγαι τινὲς παρατηρήσεις καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἐπανεξέτασις τοῦ δυνατοῦ τῆς συσχετίσεως τῶν τεμαχίων.

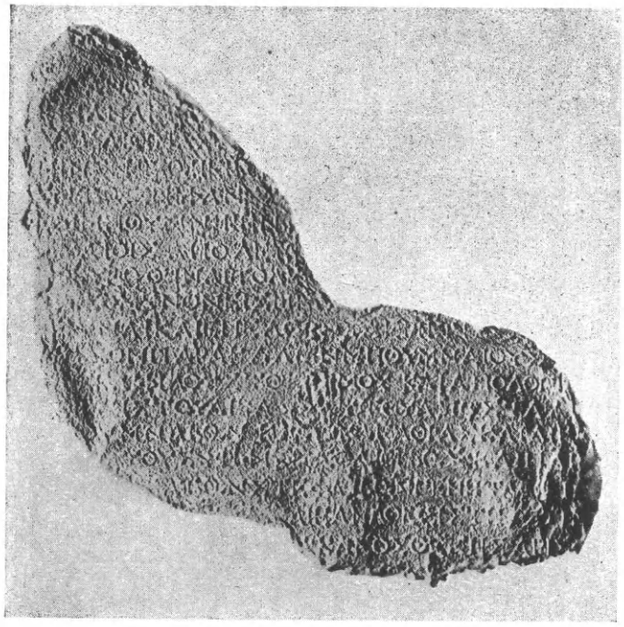

Εἰκ. 1. Ἐπιγραφὴ ἐκ Μυθήμνης IG XII² 680.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 680 τμῆμα στήλης ἐκ τεφροκυάνου μαρμάρου (ὕψ. 0,28 μ. πλ. 0,23 μ. πάχ. 0,12 μ.) ἀπεσπάσθη ἐκ τῆς ὅλης ἐπιγραφῆς ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ μετεσκευάσθη εἰς μικρὰν στήλην, ἔχουσαν πρόσωπον ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ὄψεως. Ἡ στήλη αὕτη κάτω καὶ κατὰ τὴν δεξιὰν ἄνω γωνίαν εἶναι ἀποκεκρουμένη. Ἄνω ἐπὶ τῆς προσθίας καὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν φέρει κυμάτιον, ἐξέχον 0,03 μ. Τοῦτο ἀναγράφεται ἰδιαιτέρως διότι, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ περιθωρίου, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ὁ λιθοξόος εἰς τὰ πλάγια, δεικνύει ὅτι ὑπῆρχε χῶρος νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἐπιγραφὴ καὶ πρὸς ἀριστερὰ καὶ πρὸς δεξιά.

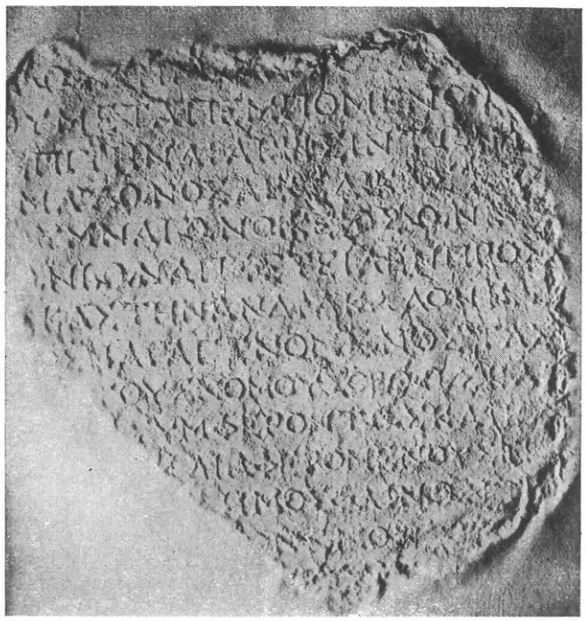

Εἰκ. 2. Ἐπιγραφὴ ἐκ Κολοφῶνος IG XII² 509.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 509 τμῆμα, ἀποτοιχισθὲν ἐκ τοῦ περιβόλου τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος τῆς Μηθύμνης, μετεφέρθη ἐπίσης εἰς τὸ Μουσεῖον Λέσβου. Τὸ μάρμαρόν του εἶναι ὡσαύτως τεφροκύανον. Ἔχει ὕψ. 0,34 μ., πλ. 0,40 μ. καὶ πάχ. 0,15 μ.

Ὁ Paton ἀπέκλεισε τὴν συνένωσιν τῶν τεμαχίων, ὑποθέτων ὅτι οἱ στίχοι τοῦ ὑπ' ἀριθ. 509 πρέπει νὰ εἶναι κατά τι μακρότεροι. Τὸ κώλυμα ὅμως τοῦτο ἐξουδετεροῦται ὁπωσδήποτε κατόπιν τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Robert ἀποκαταστάσεως ἰσομεγέθους στίχου δι' ἀμφότερα ἐκ 34-40 γραμμάτων.

Ὑπὲρ τῆς συσχετίσεως αὐτῶν συνηγορεῖ προσέτι, πλὴν τῆς ὁμοιότητος τοῦ θέματος καὶ ἡ ὁμοιότης τοῦ μαρμάρου, καθὼς καὶ ἡ ὁμοιότης τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων. Ὅθεν θὰ ἠδύνατό τις ἀνεπιφυλάκτως νὰ δεχθῇ ὅτι τὸ χρησιμοποιηθὲν μεταγενεστέρως διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς μικρᾶς στήλης τμῆμα ἀπεσπάσθη πράγματι ἐκ τοῦ ἄνω δεξιοῦ μέρους τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς, εἰς ἣν ἀνήκει

καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 509, καὶ ὅτι μάλιστα τὸ ἀποκεκομμένον κάτω μέρος τῆς στήλης, ἦτο ἐκ τοῦ ἐλλείποντος μεταξὺ τῶν τεμαχίων διαστήματος, ἂν δὲν ὑπῆρχε διαφορὰ τοῦ ὕψους τῶν γραμμάτων: εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 509 τὸ ὕψος των εἶναι 0,012 μ. ἐνῷ εἰς τὸ ἄλλο 0,010 μ.

Ὅσον ἀσήμαντος καὶ ἂν φαίνεται ἡ διαφορὰ αὕτη τῶν 2-3 χ. μ., εἶναι ἀρκετὰ αἰσθητὴ προκειμένου περὶ μικροῦ σχετικῶς μεγέθους γραμμάτων καὶ δὲν δικαιολογεῖται ὁπωσδήποτε εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, δεδομένου μάλιστα ὅτι ὑπάρχει σταθερότης τοῦ ὕψους τῶν γραμμάτων εἰς ἀμφότερα τὰ τμήματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ ἀπεῖχον καὶ πολύ, ἐὰν ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιγραφήν.

Πρέπει νὰ δεχθῶμεν λοιπὸν ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ δύο ὁμοίου θέματος ἐπιγραφῶν τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Τοῦτο δὲν εἶναι δύσκολον λόγῳ τῆς συχνότητος τῶν ξενικῶν δικαστηρίων. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται προκειμένου περὶ μικρᾶς πόλεως δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἐγράφησαν καὶ ὑπὸ τῆς ἰδίας χειρός.

Ἀπαραίτητοι εἶναι ἀκόμη ὀλίγαι τινὲς διορθώσεις εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 680 ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναγιγνωσκομένων ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἰδοὺ τὸ κείμενον:

[Ἔδοξε τῆι βουλῆι καὶ] τῶι δήμωι· [πρ]οέδ[ρων γνώ]-
[μη· ἐπειδὴ τοῦ δήμ]ου μεταπεμπομένο[υ παρὰ Μη]-
[θυμναίων δικαστὴν] ἐπὶ τὴν διάκρισιν τῶν [συναλλαγ]-
[μάτων καὶ τῶν ἐγκλη]μάτων ὅσα εἰς δικαστ[τήριον ἔδει]
5 [εἰσάγεσθαι, ὁ δῆμος ὁ Μη]θυμναίων οἰκεῖος ὢν κ[αὶ φίλος]
[τοῦ δήμου τοῦ Κολο]φωνίων, ἀπέστειλεν πρὸς [ἡμᾶς τὸν δεῖνα
τοῦ δεῖνος δ]ικαστήν, ἄνδρα καλὸν κάγ[αθὸν καὶ ἄξιον]
[τῶν πόλεων ἀμφοτέρων], ὃς παραγενόμενος τὰς [μὲν ἐδίκα]-
[σεν τῶν δικῶν κατὰ] τοὺς νόμους ὀρθῶς καὶ [δικαί]-
10 [ως, τὰς δὲ διέλυσεν] συμφερόντως καὶ κα[θηκόν]-
[τως, σπεύδων τοὺ]ς διαφερομένους εἰς [ὁμόνοιαν κατα]-
[στῆσαι. ὅπως οὖν ἥ τε βουλὴ καὶ ὁ] δῆμος φαίνωντα[ι τοῖς ἀγα]-
[θοῖς ἀνδράσι χάριτας ἀπ[ονέμοντ[ες τὰς ἀξίας]
[δεδόχθαι τῶι δήμωι· ἐπαι]νέσα[ι μὲν τὸν δῆμον τὸν]
15 [Μηθυμναίων--

Στίχ. 1. *[πρ]οέδ[ρων γνώμη].* Ἐπὶ τοῦ λίθου σῴζεται τὸ κάτω μέρος τῶν ΟΕ. Πρόεδροι ἐν Κολοφῶνι δὲν μαρτυροῦνται ἄλλοθεν. Μετὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος ὅμως, π. Χ. ὅτε καθιερώθη ὁ θεσμὸς οὗτος ἐν Ἀθήναις, διὰ νὰ ἀφαιρεθῇ ἡ διεύθυνσις τῶν συνεδριάσεων τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἀπὸ τῶν πρυτάνεων (Busolt-Swoboda Staatsk. II σελ. 924), πρόεδροι ἀναφέρονται, ὡς γνωστόν, καὶ εἰς ἄλλας πολιτείας τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, μετὰ διαφορᾶς ὅμως ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν δικαιωμάτων. Διὰ τὸν τύπον «προέδρων γνώμη» πρβ. εἰς ἐπιγραφὴν Ἐφέσου (Syllog.[3] 742 21): *γνώμη προέδρων καὶ τοῦ γραμματέως τῆς βουλῆς.*

Στίχ. 4. Ὁ Robert διορθώνει: *ὅσα [ἦν ἀ]δίκαστ[α παρ' ἡμῖν.].* Τὸ σημεῖον ὅμως τοῦτο ἔχει ὀρθῶς ἐν τῷ ἀπογράφῳ. Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Μηθυμναῖος δικαστὴς προσεκλήθη ἐπὶ

τὴν διάκρισιν τῶν συναλλαγμάτων καὶ ἐγκλημάτων, ὅσα, μὴ καταστάντος δυνατοῦ νὰ διευθετηθῶσιν ὑπὸ ἐγχωρίων κριτῶν, ἔπρεπε κατὰ τοὺς νόμους (πρβ. νόμον διευθετήσεως χρεῶν Ἐφέσου. Syllog.[3] 364) νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς δικαστήριον ξενικόν· ὁ καθορισμὸς τοῦ εἴδους τοῦ δικαστηρίου ἐν τῇ ἐπιγραφῇ περιττεύει λόγῳ τῆς φύσεως αὐτῆς.

Εἰκ. 3. Προσθία ὄψις τοῦ ἐν Μυτιλήνῃ θρόνου τοῦ Ποτάμωνος.

Στίχ. 6-7. Ὁ Robert συμπληρώνει: *ἀπέστειλεν πρὸς [τὴν πόλιν μετάπεμπτον] δικαστήν.* Θὰ εἶχέ τις ὅμως νὰ παρατηρήσῃ ὅτι καὶ εἰς τὰ ἀναφερόμενα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συμπληρώσεως παραδείγματα, ἡ λέξις *μετάπεμπτον*, συμβάλλει οὐσιωδέστερον εἰς τὴν ἔννοιαν, ἐνῷ ἐδῶ, μετὰ τὸν στίχ. 2 μάλιστα *(τοῦ δήμου μεταπεμπομένου κλ.)*, εἶναι μία ἄσκοπος ἐπανάληψις. Ἀντιθέτως θὰ ἀνέμενέ τις μᾶλλον τὸ σύνηθες, ὅτι ὁ δικαστὴς εἶναι ἄξιος ἀμφοτέρων τῶν πόλεων, (πρβ. Milet Delphinion 315 10): *ἐξαπέστειλαν Μιλάτιοι δικα[στὰ]ν Ἀπελλωνίδαν Μέμνονος, ἄνδρα καλὸν κἀγαθὸν καὶ ἄξιον τῶν πόλεων ἀμφοτέρων, ὃς παραγενόμενος* κλ.

Στίχ. 12-13. Ὁ Robert διορθώνει: *[ὅπως οὖν ὁ] δῆμος φαίν[η]τα[ι... χάριτας ἀ]πονέμων τ[ὰς ἀξίας..* Καὶ τὰ σημεῖα ὅμως ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν ὀρθῶν τοῦ ἀπογράφου. Ὁ Paton γράφει: *[ὅπως οὖν ὁ] δῆμος φαίνωντα[ι.... ἀπ]ονέμοντ[ες...].* Ἂν καὶ δὲν εἶναι ὅλως ἀδύνατος ἡ κατὰ τὸ νοούμενον σύνταξις, μετὰ τὴν διατηροῦσαν ὅλην τὴν ζωηρότητα τῆς ἐννοίας της λέξιν *δῆμος*, ἐν τούτοις, ἐφ' ὅσον δεχόμεθα ὅτι ἐν τῷ στίχ. 1 ἀναφέρεται καὶ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, εἶναι πολὺ φυσικώτερον νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐνταῦθα, κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τῆς κυρίως ἀποφάσεως, ἐπαναλαμβάνονται ἀμφότερα τὰ ὀνόματα, ὅπως γίνεται συχνάκις, ἰδίως εἰς τιμητικὰ ψηφίσματα. Πρβ. π. χ., *ὅπως οὖν ἥτε βου[λὴ καὶ ὁ] δῆμος φ[αίν]ωνται τιμῶντες.* καὶ ἄλλα πολλά. (Larfeld, Epigr.[3] σελ. 378).

2. *Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ θρόνου τοῦ Ποτάμωνος.* Ὁ μαρμάρινος οὗτος θρόνος ***(εἰκ. 3-5)*** εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς Μητροπόλεως Μυτιλήνης μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ

Μουσείου Λέσβου, ὅτε μετεφέρθη εἰς τοῦτο, τῇ φροντίδι τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κ. Ἰακώβου. Ἂν καὶ ἡ προέλευσίς του δὲν εἶναι γνωστή, ἐν τούτοις πιστεύεται γενικῶς ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ θέατρον τῆς πόλεως, τοῦ ὁποίου μάλιστα εἶναι τὸ ἀρτιώτερον ὑπόλειμμα

Εἰκ. 4. Δεξιὰ πλευρὰ τοῦ θρόνου τοῦ Ποτάμωνος.

Εἰκ. 5. Ἀριστερὰ πλευρὰ τοῦ θρόνου τοῦ Ποτάμωνος.

(πρβ. Koldewey Baureste d. I. Lesbos σελ. 9 καὶ Δ. Εὐαγγελίδου ἐν Παραρτ. Ἀρχ. Δελτίου, 1927-28 σελ. 17). Τὴν ἐπιγραφὴν (εἰκ. 3), ἥτις, ὡς συνήθως εὑρίσκεται εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ καθίσματος καὶ ὑποποδίου διάστημα, ἐδημοσίευσαν κατὰ καιροὺς διάφοροι ἀναφερόμενοι ἐν IG XII² 272.

Ποτάμωνος
τῶ Λεσβώνακτος
προεδρία.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶναι τὸ σύνηθες τῶν περὶ τὸ τέλος τοῦ α΄ π. Χ. καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑπομένου αἰῶνος χρόνων. Ἐντύπωσιν ὅμως κάμνει ἡ ἀμέλεια τῆς γραφῆς, ὅλως

ἀσύμφωνος πρὸς τὴν προσεκτικὴν ἐργασίαν καὶ τὴν πλουσίαν γλυπτικὴν διακόσμησιν τοῦ μνημείου. Ἐν πρώτοις δὲν τηρεῖται κἂν ἐντελῶς εὐθεῖα κατὰ τὴν χάραξιν· τὸ βάθος τῆς χαράξεως ποικίλλει, τὸ δὲ ὕψος τῶν γραμμάτων παρουσιάζει ἀκαταστασίαν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ἀκόμη λέξιν: τὰ τρία λ. χ. γράμματα ΠΟΤ εἶναι αἰσθητῶς μικρότερα τῶν λοιπῶν. Ἀνάλογος διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ τελευταίων γραμμάτων τῆς δευτέρας λέξεως.

Ὅλα αὐτά, εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ κακὸν σχῆμα μερικῶν γραμμάτων, δυνατὸν μὲν νὰ εἶναι φυσικὰ δι' ἄλλην ἐποχήν, διὰ τοὺς χρόνους ὅμως τούτους, δεικνύουν βεβαίως ἐπιγραφὴν γεγραμμένην μὲ πολλὴν προχειρότητα, ἥτις, ὡς εἴπομεν, εἶναι ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν τῆς κατασκευῆς τοῦ ὅλου μνημείου.

Πράγματι, ἐάν τις ἐξετάσῃ τὸ περὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἔδαφος, βλέπει ὅτι τοῦτο εὑρίσκεται βαθύτερον τοῦ λοιποῦ (ἡ διαφορά, ἄνω καὶ κάτω ἰδίως, εἶναι πολὺ αἰσθητή), καθ' ὅλην δὲ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ φέρει καταφανῆ ἴχνη κτυπημάτων σμίλης. Ἐκ τοιούτων κτυπημάτων φαίνεται ὅτι προέρχονται μερικαὶ γραμμαὶ ἄσχετοι πρὸς τὰ γράμματα, ὑπάρχουσαι πλησίον αὐτῶν καὶ ἄλλαι φθοραὶ τοῦ ἐδάφους, ὅπως λ. χ. τοῦ Δ τῆς λέξεως *προεδρία*, τὸ ὁποῖον ἔχει χαραχθῆ ἐπὶ λάκκου. Ἐκ τούτων δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ σημερινὴ ἐπιγραφὴ δὲν εἶναι ἡ πρώτη τοῦ θρόνου, ἀλλ' ὅτι προϋπῆρξεν αὐτῆς ἄλλη, ἀποξεσθεῖσα διὰ τὴν δευτέραν χάραξιν. Τῆς προηγηθείσης ταύτης ἐπιγραφῆς δὲν εἶναι δυνατόν, διὰ τὸ βάθος τῆς ἀποξέσεως, νὰ διακρίνωμεν ἀσφαλῆ τουλάχιστον ἴχνη.

Οὐδὲ ὁ θρόνος ἔγινεν ἄρα εἰδικῶς διὰ τὸν σοφιστὴν Ποτάμωνα, ὡς ἐπιστεύετο μέχρι τοῦδε. Οἱ ἐπὶ τῶν πλαγίων του ἄλλωστε ἀνάγλυφοι τρίποδες μετὰ τῶν ἀνελισσομένων ἐπ' αὐτῶν ὄφεων, οὓς ὁ Texier νομίζει ὡς σημαίνοντας ὅτι ὁ Ποτάμων ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ασκληπιάδας (Déscr. Asie Min. σελ. 248), εἶναι φυσικώτερον νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία ἦτο ἐκ τῶν πρωτευουσῶν ἐν Μυτιλήνῃ.

Ὅθεν εἰς τὸν ἱερέα τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Μαλόεντος ἢ ἄλλου τινὸς ἱεροῦ ἀνῆκεν ὁ θρόνος μέχρι τῆς ψηφίσεως προεδρίας διὰ τὸν Ποτάμωνα, ὅτε οἱ Μυτιληναῖοι ὥρισαν τὸν θρόνον τοῦτον δι' αὐτόν, πιθανῶς ἕνεκα τῆς θέσεως, ἣν θὰ κατεῖχεν ἐν τῷ θεάτρῳ ἐξοικονομηθέντος εἰς ἄλλο κάθισμα τοῦ ἱερέως.

Ἡ μετατόπισις αὕτη τοῦ ἱερέως χάριν ἰδιώτου, ἥτις εἰς οἱανδήποτε ἄλλην περίπτωσιν, θὰ ἐφαίνετο ἴσως ἀπίθανος, εἶναι πολὺ φυσικὴ προκειμένου περὶ τοῦ Ποτάμωνος, τὸν ὁποῖον οἱ Μυτιληναῖοι ἐτίμησαν δι' ὅλως ἐξαιρετικῶν τιμῶν.

Ἀντικαταστάσεις ἐπιγραφῶν ἔχομεν, ὡς γνωστόν, καὶ εἰς ἕδρας τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου τῶν Ἀθηνῶν (Fiechter Dionysos-Theat. I σελ. 64 κ. ἑξ. IG III$_1$, 240-98).

Μυτιλήνη 1934.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Ο ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΤΕΡΟΣΤΟΜΟΣ ΑΜΦΟΡΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΕΥΣΙΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΑΔΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

ὑπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ε. ΜΥΛΩΝΑ

Κατὰ τὴν σκαφὴν τοῦ 1933 καὶ ὑπὸ τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν τῶν Μικρῶν Προπυλαίων τῆς Ἐλευσῖνος, ὁ κ. Κ. Κουρουνιώτης ἀνεῦρεν ἑτερόστομον ἀμφορέα, φέροντα ἐπὶ τοῦ ὤμου Ἑλλαδικὴν γραπτὴν ἐπιγραφὴν ***(Εἰκ. 1*** καὶ ***2)***. Τὴν ἀνακάλυψίν του ταύτην ὁ κ. Κουρουνιώτης ἀνέφερεν ἐν ὀλίγοις εἰς ἔκθεσιν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ Παράρτημα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου[1], εἰδικώτερον δὲ τὸν Ἐλευσινιακὸν ἀμφορέα ὡς καὶ τὰ προϊστορικὰ λείψανα τῆς Ἐλευσινιακῆς ἀκροπόλεως περιέγραψα εἰς προκαταρκτικὴν μελέτην, δημοσιευομένην εἰς τὸ American Journal of Archaeology, ὑπὸ τὸν τίτλον «Eleusiniaka»[2]. Μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς μελέτης μου ἐκείνης ἐκυκλοφόρησεν ὁ τέταρτος τόμος τοῦ μνημειώδους ἔργου τοῦ Sir Arthur Evans, σπουδαῖον μέρος τοῦ ὁποίου ἀφιερώνεται εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐνεπιγράφων προϊστορικῶν λειψάνων τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος[3]. Ἡ δημοσίευσις τῶν προϊστορικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τὰ βαρυσήμαντα σχετικὰ πρὸς ταύτας συμπεράσματα τοῦ Sir Arthur Evans ἐπιβάλλουσι τὴν ἀνάγκην λεπτομερεστέρας μελέτης τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως καὶ τῶν συναφῶν πρὸς τοῦτον προβλημάτων[4].

Εἰκ. 1. Ἐνεπίγραφος ἀμφορεὺς Ἐλευσῖνος.

Ἤδη ὁ κ. Κουρουνιώτης ἐσημείωσεν ὅτι ὁ ἀμφορεὺς ἀνευρέθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δωμάτιον κτίσματος καὶ εἰς ἀδιατάρακτον ἐπίχωσιν, ἀναγομένην εἰς τὴν Ὑστεροελλαδικὴν ἐποχήν[5]. Ἡ διαπίστωσις αὕτη βεβαίως εἶναι ἀρκετὴ

1 1931-32, σ. 23-24.

2 Πρβ. καὶ AJA XL, 1936, σ. 122. Καὶ πάλιν ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τὸν κ. Κουρουνιώτην διότι μοι ἐπέτρεψε νὰ μελετήσω καὶ νὰ δημοσιεύσω τὸ εὕρημα τοῦτο. Εὐχαριστίας ὀφείλω εἰς τὸν συνεργάτην κ. Ἰωάννην Θρεψιάδην διότι μοι ἐπέτρεψε νὰ συμβουλευθῶ ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἡμερολογίου του σκαφῆς σχετικὰ πρὸς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀμφορέως καὶ διότι μὲ ἐβοήθησεν εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ μελέτην τῶν μετὰ τοῦ ἀμφορέως ἀνευρεθέντων ὀστράκων.

3 Sir Arthur Evans The Palace of Minos at Knossos, IV, (1935), σ. 666-769.

4 Εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν ὀφείλω χάριτας διὰ τὴν φιλοξενίαν, τὴν ὁποίαν παρέχει εἰς τὸς μελέτας μου, εὐγνωμοσύνην δὲ εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Γεώργιον Π. Οἰκονόμον διὰ τὴν πρόθυμον βοήθειαν τὴν ὁποίαν πάντοτε μοι παρέχει.

5 ἔ. ἀ. σ. 23.

διὰ νὰ θέσῃ τὸν ἀμφορέα εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐπειδὴ ὅμως νομίζομεν ὅτι ὁ ἀκριβέστερος κατὰ τὸ δυνατὸν ὁρισμὸς τῆς ἡλικίας τοῦ ἀγγείου εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα συμβολή, τὴν ὁποίαν ὁ Ἐλευσινιακὸς ἀμφορεὺς παρέχει εἰς τὴν μελέτην ὁμοίων εὑρημάτων ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο θὰ ἐπιμείνωμεν εἰς λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῶν διαφόρων

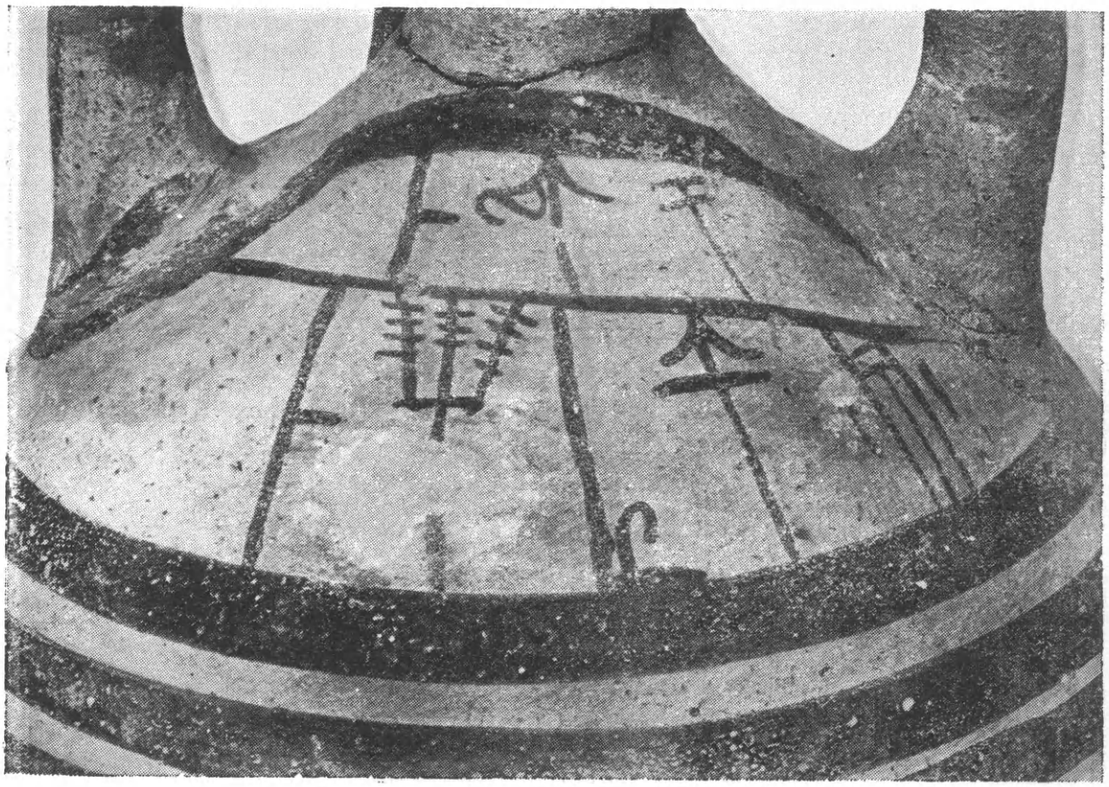

Εἰκ. 2. Ἐνεπίγραφον τμῆμα τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως.

στοιχείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζόμενοι δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβέστερον τοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.

1. Τὸ δάπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη ὁ ἀμφορεύς, ἀνήκει εἰς τμῆμα κτίσματος, μικρὸν μέρος τοῦ ὁποίου ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνασκαφῇ. Τὸ μικρὸν τοῦτο μέρος καθιστᾷ δύσκολον οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδύνατον τὴν ἀκριβῆ χρονολόγησιν τοῦ ὅλου κτίσματος. Τὸ δάπεδον τοῦτο ἀνευρέθη σχεδὸν ἀμέσως κάτωθεν γεωμετρικῆς ἐπιχώσεως καὶ στρώσεως· κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐπίχωσις τοῦ κτίσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν, ἐπῆλθε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐποχῆς, ἡ ὁποία προηγήθη τῆς Γεωμετρικῆς. Αἱ ἀνασκαφαί, αἱ γενόμεναι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Τελεστηρίου ἐδίδαξαν ὅτι εἰς Ἐλευσῖνα ἡ Ὑστεροελλαδικὴ ΙΙΙ ἐποχὴ προηγήθη ἀμέσως τῆς Γεωμετρικῆς καὶ ὅτι κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν ἐκείνην ἐποχὴν ἔχομεν τοὐλάχιστον τρεῖς ἀρχιτεκτονικὰς περιόδους, σαφῶς ὁριζομένας, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων διάφοροι μεταβολαὶ καὶ προσθῆκαι ἐγένοντο εἰς τὸ μέγαρον, τὸ ὁποῖον δεχόμεθα ὡς τὸ ἀρχαιότερον ἱερὸν τῆς Ἐλευσῖνος[1]. Ἡ διάρκεια τῶν τριῶν τούτων ἐποχῶν

1 Κουρουνιώτης ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΑΔ, 1930-31, σ. 18 ἑξ. καὶ «Das eleusinische Heiligtum», Archiv für Religionswissenschaft, XXXII, σ. 52. Πρβλ. καὶ AJA, XXXVII, 1933, σ. 271 ἑξ.

δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἀσφαλῶς, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ πρώτη διήρκεσεν ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα. Αἱ δοκιμαὶ αἱ γενόμεναι μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Τελεστηρίου εἰς τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ χώρου, τοῦ περικλειομένου ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἱστορικοῦ περιβόλου, ἀπέδειξαν ὅτι τὰ ἀρχαιότερα τῶν ὑστεροελλαδικῶν λειψάνων τῆς περιοχῆς τῶν Μικρῶν Προπυλαίων ἀνάγονται εἰς τὴν δευτέραν ἀρχιτεκτονικὴν περίοδον καὶ ὅτι τὰ κτίσματα, τὰ ἀνευρεθέντα ἀμέσως ὑπὸ γεωμετρικὴν ἐπίχωσιν ἀνάγονται εἰς τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν περίοδον. Κατ' ἀκολουθίαν στρωματογραφικοὶ λόγοι μᾶς ἀναγκάζουσι νὰ ἀναγάγωμεν τὸ ὑπὸ τὰ Μικρὰ Προπύλαια εὑρεθὲν κτίσμα καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, ἤτοι τὸν ἀμφορέα, τὸ πολὺ εἰς τὴν δευτέραν ἀρχιτεκτονικὴν περίοδον καὶ νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ κτίσμα ἐκεῖνο ἐπεχώσθη διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς.

2. Θετικώτερα χρονολογικὰ δεδομένα παρέχουσι τὰ ὄστρακα, τὰ ἀνευρεθέντα μετὰ τοῦ ἀμφορέως ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ κτίσματος. Πάντα τὰ εἰς τὴν ἐπίχωσιν ἀνευρεθέντα ὄστρακα ἀνάγονται εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ὑστεροελλαδικῆς III ἐποχῆς. Τὰ μετὰ τοῦ ἀμφορέως καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἀνευρεθέντα γραπτὰ ὄστρακα ἀνέρχονται εἰς 20 διάφορα τεμάχια. Ἐκ τούτων τὰ 9 ἀνήκουσιν εἰς τὸν ῥυθμόν, τὸν ἀποκληθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. AJB. Wace, «Granary Style»[1], τὰ δὲ λοιπὰ 11 εἰς ἄλλους ῥυθμοὺς τῶν ὑστεροελλαδικῶν III χρόνων. Ἡ ἀναλογία, τὴν ὁποίαν παρέχουσι τὰ ὄστρακα ταῦτα σαφῶς ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ὑπὸ τὰ Μικρὰ Προπύλαια κτίσμα ἐπεχώσθη καὶ ὁ ἀμφορεὺς ἀφέθη εἰς τὴν θέσιν του εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ῥυθμὸς Granary καθίστατο κοινός. Ἐπειδὴ δ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἰσήχθη καὶ ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τὴν 12ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι καὶ τὸ κτίσμα κατεστράφη καὶ ἐπεχώσθη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἰδίας ἑκατονταετηρίδος. Ἡ μικρὰ σχετικῶς ἀξία τοῦ ἀγγείου, ἡ πενιχρὰ καὶ χονδροειδὴς κατεργασία του, ἡ δυσκολία, τὴν ὁποίαν θὰ παρουσίαζε διὰ καθημερινὴν χρῆσιν, ἐπιτρέπουσι νὰ ἀναγάγωμεν τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 12ης ἢ τὸ πολὺ εἰς τὸ τέλος τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος. Ἀκόμη καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἑτερόστομος οὗτος ἀμφορεὺς ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς ἱεροπραξίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅτι εἶχε πιθανότητας μακροτέρας τῆς συνήθους ζωῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναβιβάσωμεν τὴν κατασκευήν του πολὺ πέραν τοῦ τέλους τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος.

3. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀγγείου ἐπίσης παρέχει ὡρισμένας χρονολογικὰς ἐνδείξεις. Ἤδη ὁ Evans ἐδέχθη ὅτι οἱ ψευδόστομοι ἀμφορεῖς κατάγονται ἐκ Κρητικῶν τῆς Μεσομινωϊκῆς III περιόδου[2], ὁ δὲ Wace ὅτι εἰσήχθησαν ἀρχικῶς εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς. Ἔτι δ' ὁ Wace ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ ἀγγείου, τὸ μιμούμενον πρότυπα ἐκ μετάλλου, ἐξελιχθὲν βαθμηδὸν κατέληξεν εἰς δύο διαφόρους τύπους. Ὁ πρῶτος περιλαμβάνει ἀγγεῖα, ἔχοντα πεπιεσμένον σφαιρικὸν κορμόν, ὁ δὲ δεύτερος ἀμφορεῖς μὲ ἐπιμήκη ὑψηλὸν κορμὸν καὶ συνήθως ὑψηλὰς λαβὰς καὶ προχοήν. Εἰς τὸν δεύτερον τοῦτον τύπον ἀνήκουσιν οἱ ἀμφορεῖς τοῦ ῥυθμοῦ Granary, εἰς τὸν τύπον δὲ τοῦτον προφανῶς ἀνήκει καὶ τὸ Ἐλευσινιακὸν ἀγγεῖον. Κατὰ τὸν Wace τὰ ἀγγεῖα

1 BSA, XXV, σ. 40, 47, 50 ἑξ. JHS, 1926, σ. 117 ἑξ. Chamber Tombs at Mycenae σ. 184 ἑξ.

2 Prehistoric Tombs of Knossos I, σ. 120 ἑξ. Πρβ. καὶ Palace of Minos, II, 381 εἰκ. 213b. Boyd-Hawes Gournia, πίν. IX, 4, 5, 6. Bosanquet-Dawkins, Unpublished Objects, σ. 44, εἰκ. 33, σ. 64.

τοῦ τύπου τούτου δὲν εἶναι προγενέστερα τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος, γίνονται δὲ συνήθη καὶ εἶναι ἐν χρήσει κατὰ τὴν 12ην π.Χ. ἑκατονταετηρίδα[1].

Ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Carl W. Blegen ἐνεργουμένη ἀνασκαφὴ εἰς Χισσαρλὶκ φαίνεται ἐπικυροῦσα τὸ συμπέρασμα τοῦτο τοῦ Wace. Ἑτεροστόμους ἀμφορεῖς ἀνεῦρεν ὁ Blegen εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς 6ης πόλεως, τὸ ἀνακαλυφθὲν τῷ 1934. Ἕνα τούτων καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἔκθεσίν του διὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο[2]. Μολονότι ὁ Τρωϊκὸς ἐκεῖνος ἀμφορεὺς ἔχει ἐπιμήκη κορμόν, ἐν τούτοις ὅμως εἶναι μᾶλλον σφαιρικὸς καὶ ἔχει καλῶς διακρινομένην βάσιν, ἐνθυμίζουσαν ἀρχαιότερα δείγματα, ἀπομιμούμενα μεταλλικὰ πρότυπα. Εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἑβδόμης «α» πόλεως ὅμως καὶ εἰς τὰ τῆς ἑβδόμης «β», ὁ Blegen ἀνεῦρε καὶ ἄλλους ἑτεροστόμους ἀμφορεῖς, οἵτινες ἔχουσιν ἐπιμήκη κορμόν, ὑψηλὰς προχοάς, στεροῦνται ὤμου καὶ ὁμοιάζουσι κατὰ πολὺ πρὸς τὸ Ἐλευσινιακὸν δεῖγμα. Ὡς γνωστὸν ὁ Blegen ἐδέχθη ὅτι ἡ ἕκτη πόλις κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ καὶ τὸ νεκροταφεῖον αὐτῆς ἐγκατελείφθη περὶ τὰ 1300 π.Χ., ὅτι ἡ ἑβδόμη «α» πόλις κατεστράφη διὰ πυρὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 12ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ ὅτι ἡ ἑβδόμη «β» πόλις, κτισθεῖσα ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς προγενεστέρας, κατῳκήθη μέχρι τέλους τῶν προϊστορικῶν χρόνων[3]. Ἑτερόστομοι λοιπὸν ἀμφορεῖς, ἀνήκοντες εἰς τὸν τύπον τοῦ Ἐλευσινιακοῦ, ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὴν Τροίαν κατὰ τὴν 13ην καὶ τὴν 12ην π.Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Τρωϊκὴ κεραμεικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων φαίνεται ἰσχυρῶς ἐπηρεασμένη ὑπὸ τῆς Ἑλλαδικῆς, δικαιούμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν Τρωϊκὴν μαρτυρίαν ὡς ἐνισχυτικὴν τῶν συμπερασμάτων τοῦ Wace τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ σχήματος τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Κνωσὸν καὶ εἰς τὸ ἐπικληθὲν «reoccupation level», τὸ ἀνῆκον εἰς χρόνους μεταγενεστέρους τῆς μεγάλης καταστροφῆς τοῦ Ἀνακτόρου, ἀνεῦρεν ὁ Evans ἑτεροστόμους ἀμφορεῖς ἔχοντας ἐπιμήκεις κορμούς, ὑποδεικνύοντας τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους τῆς κατασκευῆς τῶν ἀγγείων τοῦ τύπου τούτου[4]. Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀμφορέως ἀνάγει τοῦτον εἰς τὴν 13ην ἢ τὴν 12ην π.Χ. ἑκατονταετηρίδα.

Συνοψίζοντες τὰ ἀνωτέρω καὶ βασιζόμενοι ἐπὶ στρωματογραφικῶν, τυπολογικῶν καὶ μορφολογικῶν δεδομένων, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἐνεπίγραφος ἑτερόστομος ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσῖνος κατεσκευάσθη πρὸς τὸ τέλος τῆς 13ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τὸ χρονολογικὸν τοῦτο συμπέρασμα θὰ ἀποτελέσῃ ἴσως τὴν θετικωτέραν συμβολὴν τοῦ ἀμφορέως ἡμῶν εἰς τὴν προϊστορικὴν ἔρευναν. Διότι, ὡς γνωστόν, πολὺ ὀλίγα τῶν μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθέντων ἱκανῶν ἐνεπιγράφων προϊστορικῶν λειψάνων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἔχουσιν ἐπαρκῶς χρονολογηθῆ. Μερικὰ τούτων, ὡς ὁ ἀμφορεὺς τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τὰ τεμάχια τῶν Μυκηνῶν, τῆς Προνοίας καὶ τοῦ Μενιδίου, ἀνακαλυφθέντα εἰς τὴν πρώϊμον περίοδον τῶν προϊστορικῶν ἐρευνῶν, ἐτέθησαν ἁπλῶς εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν Ἐποχήν, περιλαμβάνουσαν 500 περίπου ἔτη. Τὰ ὄστρακα τῆς Τίρυνθος ἐχρονολογήθησαν ἀκριβέστερον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Johannes Sundwall, ὅστις τὰ ἀνάγει εἰς «spätmykenische Zeit, doch nicht die allerletzte»[5]. Μόνος δ' ὁ σκύφος τῆς Ἀσίνης ἐτέθη ὁριστικῶς εἰς τὰ 1200 π.Χ.

1 Chamber Tombs at Mycenae, σ. 169-171 καὶ ὑποσημειώσεις.
2 AJA, XXXIX, 1935, σ. 26 ἑξ. καὶ εἰκ. 20.
3 AJA, XXXIX, 1935, σ. 550 ἑξ. καὶ εἰκ. 20.
4 Palace of Minos IV, σ. 733-36 καὶ εἰκ. 720α καὶ β, ἰδίως 720β.
5 Johannes Sundwall «Zur vorgriechischen Festlandsschrift», Klio, 22, 1929, σ. 230.

ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Axel W. Persson[1]. Οἱ ἀμφορεῖς τῶν Θηβῶν, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν σπουδαιοτέραν ὁμάδα τῶν ἐνεπιγράφων ἠπειρωτικῶν λειψάνων, γενικῶς τοποθετοῦνται εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 14ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος[2], νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ χρονολογία των αὕτη πρέπει νὰ ἀναθεωρηθῇ.

Ὡς γνωστὸν οἱ ἑτερόστομοι ἀμφορεῖς τῶν Θηβῶν ἀνευρέθησαν εἰς τὸν διάδρομον Δ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Κάδμου, ὅπου ἐγκατελείφθησαν μετὰ τὴν τελευταίαν καταστροφὴν τοῦ ἀνακτόρου ἐκείνου[3]. Ἡ καταστροφὴ αὕτη βεβαίως ἀποτελεῖ ἀξιόλογον χρονικὸν δεδομένον διὰ τὴν ἡλικίαν τῶν ἀμφορέων. Ὡς ἦτο φυσικόν, ὁ ἐρευνητὴς τοῦ ἀνακτόρου καθηγητὴς κ. Ἀ. Κεραμόπουλλος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ἐταύτισε τὰ ἐκ τοῦ Θηβαϊκοῦ κτίσματος εὑρήματα πρὸς Κρητικὰ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ταυτισμοῦ ἐκείνου ἔθεσε προκαταρκτικῶς τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνακτόρου εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 14ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος[4]. Αἱ ἀνακαλύψεις ὁμοίων εὑρημάτων, αἱ γενόμεναι κατὰ τὰς τελευταῖα ἔτη εἰς ἠπειρωτικοὺς συνοικισμοὺς παρέχουσι νέας ἐνδείξεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων νομίζομεν ὅτι ἀσφαλέστερον θὰ στηριχθῶσι χρονολογικὰ συμπεράσματα διὰ συνοικισμοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Τεμάχια τοιχογραφιῶν καὶ ὄστρακα ἀγγείων ἀποτελοῦσι τὰς πηγάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρυόμεθα τὰς ἐνδείξεις ταύτας. Σχετικῶς πρέπει νὰ τονίσωμεν ὅτι αἱ πηγαὶ αὗται συνήθως παρέχουσι μόνον γενικὰς χρονολογίας καὶ ὅτι προτοῦ δεχθῶμεν τοιαῦτα λείψανα ὡς παρέχοντα ἀπόλυτα, ἀκριβῆ καὶ τελικὰ χρονολογικὰ δεδομένα πρέπει νὰ ἀποδείξωμεν οὐχὶ πότε ἤρχισαν δημιουργούμενα, ἀλλὰ μέχρι ποίας ἐποχῆς ἐδημιουργοῦντο καὶ ἦσαν ἐν χρήσει οὐ μόνον εἰς Κρήτην, ἢ εἰς Αἴγυπτον, ἢ καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκονται. Ἕως ὅτου ἐξακριβωθῇ τὸ κατώτατον χρονικὸν ὅριον τοιούτων στοιχείων δὲν δικαιούμεθα νὰ στηρίξωμεν ἐπ' αὐτῶν τελικὰ χρονολογικὰ συμπεράσματα.

Αἱ ὑπὸ τῶν Θηβαϊκῶν τοιχογραφιῶν παρεχόμεναι ἐνδείξεις διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Κάδμου εἶναι ἀβέβαιοι. Διὰ τὰς τοιχογραφίας ταύτας ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλλος λίαν ἐπιτυχῶς παρατηρεῖ: «Τὸ ἀνάκτορον ἐκτίσθη πιθανῶς κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν ΙΙ περίοδον καὶ προσέλαβε τοιχογραφίας κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης ἢ τὴν ἀρχὴν τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ περιόδου αἱ τοιχογραφίαι εἶχον, ὡς φαίνεται, βλαβῆ ἐνιαχοῦ καὶ ἀντικατεστάθησαν»[5]. Ἡ κατασκευὴ λοιπὸν

1 Axel W. Persson Schrift und Sprache in Alt-Kreta σ. 4. Palace of Minos IV, σ. 756.

2 Οἱ ἐνεπίγραφοι ἀμφορεῖς τῶν Θηβῶν ἀνέρχονται εἰς 28. Διὰ τοὺς ἀμφορεῖς τούτους, ὡς καὶ διὰ τὰ λοιπὰ ἐνεπίγραφα μνημεῖα τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος βλέπε κατωτέρω.

3 Α., Κεραμόπουλλος Πρακτικά, 1921, σ. 32-34 καὶ 1922-23, σ. 28-31. ΑΕ, 1930, σ. 33.

4 ΑΕ 1909 σ. 105 ἑξ.

5 ΑΕ 1930 σ. 32-33. Διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν τοιχογραφιῶν τούτων ὅρα Κεραμόπουλλον ΑΕ, 1909, σ. 57 ἑξ. 1910, σ. 177 ἑξ. Πρακτικὰ 1911, σ. 152 ἑξ. ΑΔ 1917, σ. 339 καὶ εἰκ. 193. Rodenwaldt Tiryns, II, σ. 92 ἑξ., σ. 188 ἑξ. καὶ χρονολογικὸν πίνακα σ. 201 καὶ εἰς Jahrbuch XXXIV, 1919, σ. 99 ὑποσ. 2. Ὁ Rodenwaldt δέχεται ὅτι ἡ ζωφόρος τοῦ μεγάρου τῶν Μυκηνῶν καὶ αἱ τοιχογραφίαι τῶν Θηβῶν ἦσαν σύγχρονοι πρὸς τὸ πρῶτον ἀνάκτορον τῆς Τίρυνθος, τὸ ὁποῖον θέτει εἰς τὴν Ὑστεροελλαδικὴν Ι ἐποχήν. Ὁ Wace ὅμως ἀπέδειξεν (BSA, XXV, σ. 254 ἑξ.) ὅτι τὸ μέγαρον τῶν Μυκηνῶν ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ ἐποχῆς, εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους πρέπει νὰ ἀναχθῇ καὶ ἡ ζωφόρος αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις σημειώνει (αὐτ. σ. 255 καὶ ὑποσ. 5) ὅτι δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξηκριβωμένον ἐὰν τὸ πρῶτον ἀνάκτορον τῆς Τίρυνθος ἐκτίσθη κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν Ι ἢ ΙΙ ἐποχήν. Κατ' ἀκολουθίαν οἱ χρονολογικοὶ ταυτισμοὶ τοῦ Rodenwaldt, οἱ γενόμενοι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τεχνοτροπίας τῶν τοιχογραφιῶν δὲν ἐπιβεβαιοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολογικῶν δεδομένων. Σχετικῶς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῶν τοιχογραφιῶν δυνάμεθα νὰ σημειώ-

τῶν νεωτέρων τμημάτων τῶν τοιχογραφιῶν ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ὑστεροελλαδικῆς III ἐποχῆς. Ἀλλ' ἕως πότε αἱ τοιχογραφίαι αὗται παρέμειναν εἰς τὴν θέσιν των, δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων. Ὡς γνωστόν, γραπτὰ ἔργα τῆς τεχνοτροπίας «Fresco» δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν εἰς πολὺ καλὴν κατάστασιν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα μετὰ τὴν δημιουργίαν των καὶ κατ' ἀκολουθίαν παρέχουσι μόνον ἐνδείξεις διὰ τὴν γενικὴν χρονολόγησιν τῆς χρήσεως τοῦ κτιρίου. Βεβαίως παρέχουσι σαφεστέρας πληροφορίας διὰ τοὺς χρόνους τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κτιρίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνευρίσκονται, ἀλλὰ

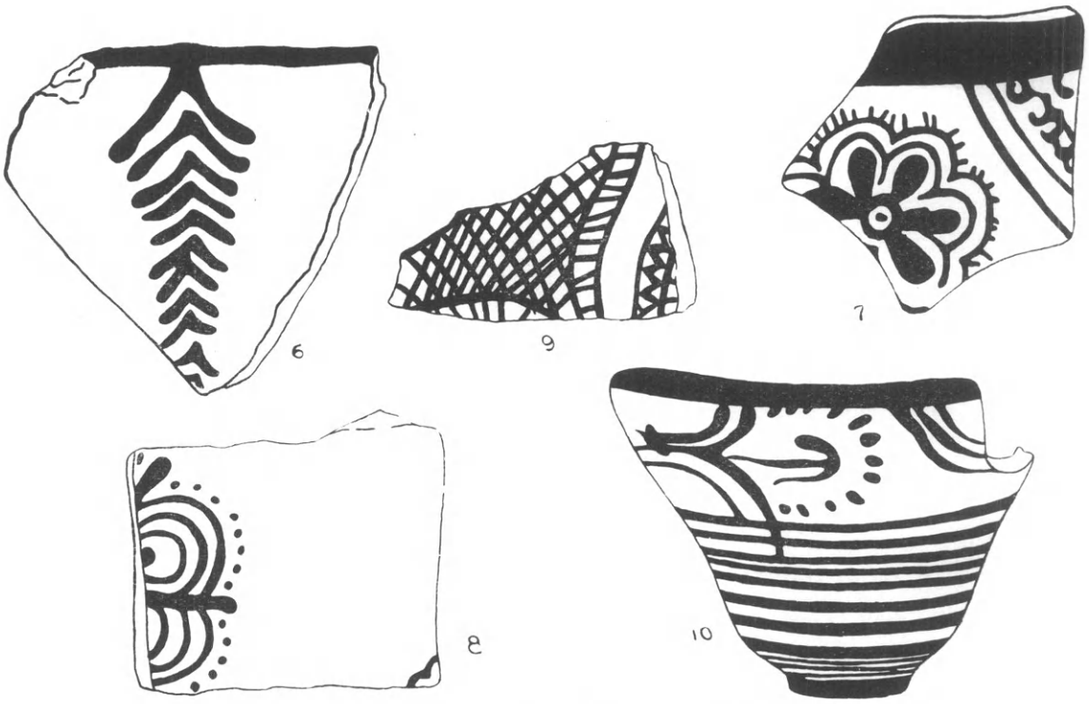

Εἰκ. 3. Γραπτὰ ὄστρακα ἐκ τοῦ Καδμείου (ΑΕ 1909, πίν. 3).

μόνον γενικὰς ἐνδείξεις διὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ δημιουργία αὐτῶν προηγήθη ἀμέσως τῆς καταστροφῆς. Νομίζομεν δ' ὅτι τοιοῦτόν τι δὲν ἀπεδείχθη διὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κάδμου.

Εἰς τὰ αὐτὰ γενικὰ συμπεράσματα καταλήγομεν καὶ ἐὰν ἐξετάσωμεν τὰ δημοσιευθέντα ὄστρακα τοῦ Καδμείου ***(Εἰκ. 3*** καὶ ***4)***[1]. Ἐκ τούτων τὸ ὄστρακον ὑπ' ἀριθμὸν 10 ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν, διότι ἀνήκει εἰς τὸν γνωστὸν ῥυθμὸν τῆς Tell-el-Amarna[2]. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ φέρει γραμμικὴν διακόσμησιν, τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ὁποίας στοιχεῖον εἶναι ἄνθος παπύρου, γεγραμμένον μετὰ μεγάλης σχηματικότητος, ἐπὶ τῆς ζώνης, τῆς σχηματιζομένης κάτωθεν τοῦ χείλους τοῦ ἀγγείου. Τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Akhenaten, ἤτοι 1377 π. Χ., καὶ οἱ χρόνοι τοῦ θανάτου τοῦ Tutankhamen ἤτοι 1332 π. Χ.,

σωμεν ὅτι ἡ ζωοφόρος τοῦ μεγάρου τῶν Μυκηνῶν διετηρήθη εἰς τὴν θέσιν της τοὐλάχιστον 200 ἔτη. Ἐὰν δὲ δεχθῶμεν τὰς χρονολογίας τοῦ Rodenwaldt περὶ τὰ 400 ἔτη (Wace ἔ.ἀ. 255). Ὅρα καὶ Evans ἔ.ἀ. II σ. 749, καὶ IV, σ. 740-741.

1 ΑΕ 1909, σ. 95 ἑξ. καὶ πίν. 3, 6-10. Ἐκ τοῦ πίνακος ἐκείνου ἀντεγράφησαν τὰ ὄστρακα τῆς εἰκόνος 3.

2 Αὐτ. σ. 106 καὶ πίν. 3, 10 Palace of Minos IV σ. 748 ἑξ. F. Petrie Tell-el-Amarna, σ. 15 ἑξ., πίν. 26-30.

ἀποτελοῦσι τὰ χρονικὰ ὅρια τῶν ἐπιχώσεων τῆς Tell-el-Amarna, εἰς τὰς ὁποίας τοιαῦτα ὄστρακα ἔχουσιν ἀνευρεθῆ. Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶναι ἀκόμη ἐξηκριβωμένον μέχρι τίνος χρόνου τὰ ἀγγεῖα τοῦ τύπου τούτου ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, εἶναι δὲ πιθανὸν ὅτι ἐξηκολούθησαν ἐν χρήσει καὶ μετὰ τὴν περίοδον τῆς Tell-el-Amarna. Ἕως ὅτου τὸ χρονικὸν τοῦτο ὅριον ἐξακριβωθῇ, νομίζομεν ὅτι δὲν δικαιούμεθα νὰ βασισθῶμεν ἀπολύτως ἐπὶ τῆς μαρτυρίας ἑνὸς μόνον ὀστράκου τοῦ τύπου τούτου διὰ νὰ ὁρίσωμεν τοὺς χρόνους τῆς καταστροφῆς τοῦ Καδμείου[1]. Ἡ σπουδαιότης τοῦ ὀστράκου τούτου ἐλαττοῦται

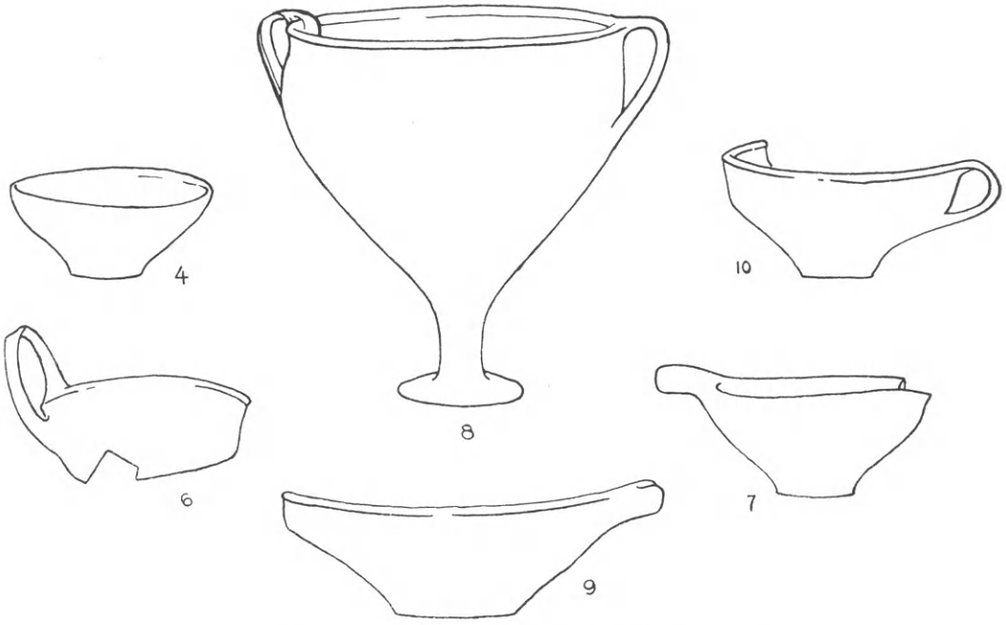

Εἰκ. 4. Ἄγραφα ἀγγεῖα ἐκ τοῦ Καδμείου (ΑΕ 1909, εἰκ. 1).

ἀκόμη περισσότερον, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ λοιπὰ ὄστρακα γραπτὰ καὶ ἄγραπτα, τὰ ἀνευρεθέντα εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Καδμείου ἀνακτόρου.

1 Ἓν ὄστρακον ὅμοιον πρὸς τὸ Θηβαϊκὸν ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Wace εἰς τὸν δρόμον τοῦ θαλαμωτοῦ τάφου 505 τῶν Μυκηνῶν. Τὸ ὄστρακον ἐκεῖνο ὁ Wace θέτει εἰς τὴν τάξιν Tell-el-Amarna, περὶ δὲ τῶν μετ' αὐτοῦ καὶ εἰς τῶν τάφον ἀνευρεθέντων ἀγγείων παρατηρεῖ «The bulk of the pottery from this tomb can be taken as good, well developed, representative of L.H.III ware early rather than late» (Chamber Tombs at Mycenae σ. 18). Τὸ ὄστρακον τοῦτο προσθέτει ἓν ἀκόμη παράδειγμα εἰς τὰ γνωστὰ χωρὶς νὰ συντείνῃ καὶ πολὺ εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος ἡμῶν. Οὐδὲ καὶ τὸ διακοσμητικὸν στοιχεῖον τοῦ ἄνθους τοῦ παπύρου, δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ὁριστικὴν χρονολόγησιν τοῦ ὀστράκου, διότι τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐξελιχθέν, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν παραδειγμάτων τῶν Κρητικῶν τοιχογραφιῶν καὶ τῆς διακοσμήσεως τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ (Palace of Minos IV, σ. 322 ἑξ. καὶ εἰκ. 264), παρέμεινεν ἐν χρήσει εἰς τὴν Αἰγαίαν περιοχὴν καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Ὁ Wace ἔ. ἀ. σ. 176, λέγει σχετικῶς. «Ἄνθη παπύρου» continue in use in the early part of the period (ὡς δεῖγμα δὲ τῆς πρωΐμου ταύτης περιόδου ἀναφέρει κύλικα ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Ζυγουριῶν) and are found on the Tell-el-Amarna fragments . . . . . As the period advances there is an increasing tendency to treat them more as abstract patterns than as actual representations of flowers». Εἰς Κρήτην ἀνευρίσκομεν τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐπὶ τοῦ κρατῆρος «p», τοῦ ἀνευρεθέντος ὑπὸ τοῦ Evans εἰς τὸ βασιλικὸν τάφον τῆς Κνωσοῦ (ἔ. ἀ. IV, σ. 1016 καὶ εἰκ. 965). Κατὰ τὸν Evans ὁ τάφος ἐκεῖνος ἐγκατελείφθη εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος καὶ κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ κρατὴρ «p» κατεσκευάσθη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης. Ὑστερώτερα δείγματα τοῦ διακοσμητικοῦ τούτου στοιχείου ἔχομεν ἐπὶ Κυπριακῶν ἀγγείων (ὅρα Fimmen Die Kretisch-mykenische Kultur, σ. 97, εἰκ. 82). Εἶναι βεβαίως ἀδύνατον νὰ βασισθῶμεν ἐπὶ τοῦ διακοσμητικοῦ τούτου στοιχείου διὰ νὰ ὁρίσωμεν τοὺς ἀκριβεῖς χρόνους τῶν ἀγγείων ἢ τῶν ὀστράκων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπαντᾷ.

Τὸ ὄστρακον «6», εἰκὼν 3, ἴσως ἀνῆκεν εἰς ὑψίποδα κύλικα[1]. Τοιαύτας κύλικας, φερούσας τὴν αὐτὴν διακόσμησιν, ἀποτελουμένην ἐκ παραλλήλων γωνιῶν, ἀνεῦρεν ὁ Blegen εἰς τὸ ἐργαστήριον τῶν Ζυγουριῶν. Αἱ κύλικες ἐκεῖναι εἶναι σημαντικαὶ διότι ἦσαν ἀχρησιμοποίητοι καὶ ἀνευρέθησαν εἰς κτίσμα ἡ καταστροφὴ τοῦ ὁποίου χρονολογικῶς ἔχει ἐξακριβωθῆ. Κατὰ τὸν Blegen τὸ ἐργαστήριον τῶν Ζυγουριῶν κατεστράφη «perhaps not far from the close of the fourteenth century»[2]. Κατ' ἀκολουθίαν αἱ κύλικες τῶν Ζυγουριῶν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἀγγεῖα τοῦ τύπου τούτου, φέροντα τὴν ἐπὶ τοῦ Θηβαϊκοῦ ὀστράκου διακόσμησιν κατεσκευάζοντο ἀκόμη εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ τέλος τῆς 14ης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 13ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Ζυγουριῶν ἦτο τοπικὴ καὶ οὐχὶ γενική, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τοιαῦτα ἀγγεῖα κατεσκευάζοντο εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα τοὐλάχιστον ἐπ' ὀλίγον καὶ μετὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Τὸ ὄστρακον τοῦτο ἠδύνατο ἐπίσης νὰ ἀνήκῃ καὶ εἰς βαθὺν δίωτον σκύφον, ὅμοιον πρὸς τὸν ἀνευρεθέντα εἰς τὸν 25ον τάφον τοῦ Κολωνακίου. Ὁ σκύφος ἐκεῖνος φέρει τὴν αὐτὴν διακόσμησιν, ἤτοι «σύστημα ἐναλλήλων γωνιῶν κατιουσῶν (ἰχθυάκανθαν) καὶ μεταξὺ αὐτῶν κλιμακῶδες σχέδιον»[3]. Τὸ κλιμακῶδες τοῦτο σχέδιον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ ὄστρακον τοῦ Καδμείου, ἀλλὰ τὸ ὄστρακον ἐκεῖνο εἶναι πολὺ μικρὸν καὶ ἴσως διετήρησε μέρος μόνον τῆς ὅλης τοῦ ἀγγείου διακοσμήσεως. Εἰς τὸν 25ον τάφον καὶ μετὰ τοῦ διώτου σκύφου ἀνευρέθησαν καὶ ἑτερόστομοι ἀμφορεῖς, δύο τοὐλάχιστον τῶν ὁποίων (Θηβαϊκά, εἰκ. 136, 1, 4) ἀνήκουσιν εἰς τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα[4]. Ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλλος πολὺ ὀρθῶς θέτει τὸν 25ον τάφον εἰς τὴν νεωτέραν μυκηναϊκὴν ὁμάδα, τὴν ἀνήκουσαν εἰς προκεχωρημένους ὑστεροελλαδικοὺς ΙΙΙ χρόνους[5]. Ὅμοιον σκύφον, φέροντα τὴν αὐτὴν περίπου διακόσμησιν ἔχομεν καὶ ἐκ Μυκηνῶν, φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἐκεῖνος, ὡς καὶ ἕτερον ὄστρακον φέρον τὴν αὐτὴν διακόσμησιν, ἀνήκει εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ ἐποχῆς[6]. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὸ ὄστρακον «6» τοῦ Καδμείου ἀνήκει εἰς τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα[7].

Τὸ τεμάχιον «9», εἰκ. 3, διακρίνεται μόνον ὑπὸ τῆς δικτυωτῆς αὐτοῦ διακοσμήσεως. Αὕτη, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἔχει νεολιθικὰ καὶ μεσοελλαδικὰ πρότυπα, εἶναι ἐν μεγάλῃ χρήσει κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν ἐποχήν, τὴν ἀνευρίσκομεν δὲ ἀκόμη

1 ΑΕ 1909 πίν. 3, 6.

2 Blegen C. W. Zygouries, σ. 143-167 καὶ πίν. XVI, 2. Διὰ τὴν χρονολογίαν, σ. 166-167.

3 Θηβαϊκὰ εἰκ. 136, 2 καὶ σ. 192.

4 Wace, Chamber Tombs at Mycenae, σ. 170 καὶ ὑποσ. 9.

5 Θηβαϊκὰ σ. 208.

6 BSA XXV, πίν., Va, σ. 23 καὶ εἰκ. 6 f.

7 Τὸ σχῆμα τοῦ σκύφου τούτου, κοινὸν εἰς τοὺς διαφόρους ἠπειρωτικοὺς συνοικισμοὺς καὶ σπάνιον εἰς τάφους, ἐξηκολούθησεν ἐν χρήσει καὶ μέχρι τοῦ τέλους τῶν προϊστορικῶν χρόνων, διότι τὸ ἀνευρίσκομεν καὶ μεταξὺ τῶν σχημάτων τοῦ ῥυθμοῦ Granary (βλ. BSA. XXV, σ. 33 καὶ εἰκ. 9. Πρβ. καὶ Wace ἔ. ἀ., σ. 172 καὶ ὑποσ. 6). Ἄλλα ἠπειρωτικὰ δείγματα τοῦ σχήματος τούτου ἔχομεν ἐκ Κοράκου (Blegen Korakou εἰκ. 83, 85, 86), ἐκ Ζυγουριῶν (Blegen Zygouries εἰκ. 131), ἐκ τῆς Εὐτρήσεως (Goldman Eutresis εἰκ. 260), ἐκ τῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν (Wace ἔ.ἀ., σ. 172 καὶ πίν. XLV, 5), ἐκ τῶν τάφων τῆς Ἀσίνης (Bull. Soc. d. Lettres de Lund, 1924-5, π. XXXIII, 1, XLV, 1) Πρβλ. καὶ Furtwaengler-Loeschcke πίν. XXVIII, 237, 241, 242, XXXIII, 328. Καὶ αἱ παράλληλοι γωνίαι ὡς δευτερεῦον διακοσμητικὸν στοιχεῖον ἔμειναν ἐν χρήσει μέχρι τοῦ τέλους τῶν προϊστορικῶν χρόνων, εἶναι δὲ συνηθέσταται ἐπὶ τῶν Κυπριακῶν ἀγγείων. (Πρβ. Palace of Minos IV, σ. 370 καὶ εἰκ. 309, εἰκ. 374 α, β).

καὶ εἰς ἀγγεῖα τοῦ ῥυθμοῦ «Granary»[1]. Τὸ ὄστρακον «8» δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς ὑψίποδα κύλικα, φέρουσαν θαλάσσιον διακοσμητικὸν στοιχεῖον, κοινὸν εἰς τοὺς ὑστεροελλαδικοὺς χρόνους, ἀλλὰ τοὺς συγκεντρικοὺς κύκλους, τοὺς περιβαλλομένους ὑπὸ στιγμῶν ἀνευρίσκομεν ἀκόμη καὶ ἐπὶ ἑτεροστόμων ἀμφορέων τοῦ ῥυθμοῦ Granary[2]. Τὴν ἐπὶ τοῦ ὀστράκου «7», εἰκ. 3, διακόσμησιν τοῦ ῥόδακος ἀνευρίσκομεν, σχεδὸν τὴν αὐτήν, εἰς ἀγγεῖον ἐκ Μυκηνῶν[3]. Αἱ περιβάλλουσαι τὸν Θηβαϊκὸν ῥόδακα ἀκτῖνες μόνον ἔχουσι παραληφθῆ εἰς τὸ παράδειγμα τῶν Μυκηνῶν. Ἀκόμη καὶ τὴν ἀγκύλον διακόσμησιν τὴν περικλειομένην πιθανῶς εἰς τριγωνικὴν μετόπην, τὴν ἐξηρτημένην ἐκ τῆς ταινίας τοῦ χείλους, ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ ἀγγεῖον ἐκεῖνο. Τὸ μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον πρέπει νὰ ἀνήκῃ τοὐλάχιστον εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ ἐποχῆς, ἀφ' οὗ ἡ ἐπίχωσις μέχρι βάθους ἑνὸς μέτρου κάτωθεν τοῦ δαπέδου τοῦ δωματίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη τὸ ἀγγεῖον περιελάμβανεν ὑστεροελλαδικὰ ΙΙΙ ὄστρακα. Ὁ Wace ἐδέχθη ὅτι ἡ ἐπίχωσις ἐκείνη ἦτο τεχνητή· ἀλλὰ καὶ ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ἐκδοχήν του ταύτην, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ οἴκημα ἐκτίσθη εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀγγεῖα τῆς πρώτης περιόδου τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ ἐποχῆς εἶχον κατασκευασθῆ εἰς μέγαν ἀριθμὸν ὥστε νὰ εὑρίσκωνται εἰς φορητὸν χῶμα, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν τεχνητὴν ἐπίχωσιν, θὰ κατεστράφη δ' εἰς ἀκόμη μεταγενεστέρους χρόνους, εἰς τοὺς χρόνους δ' ἐκείνους ἀνήκει καὶ τὸ ἀγγεῖον τὸ παρουσιάζον τόσας ὁμοιότητας πρὸς τὸ Θηβαϊκὸν ὄστρακον. Καὶ τὸ ὄστρακον τοῦτο δικαιούμεθα νὰ θέσωμεν εἰς τὰ μέσα τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος.

Ὁ καθηγητὴς κ. Κεραμόπουλλος λίαν εὐστόχως σημειώνει ὅτι μεταξὺ τῶν κεραμεικῶν λειψάνων τοῦ Καδμείου δὲν καταλέγονται καὶ «μικροὶ ἑτερόστομοι ἀμφορίσκοι καὶ τὰ λοιπὰ πολυάριθμα μικρὰ ἀγγεῖα, τεκμήρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀποκρυσταλλωθέντος ὕφους τῶν χρόνων τῆς ἐκπνοῆς τοῦ Αἰγαίου πολιτισμοῦ». Καθ' ὅσον ὅμως γνωρίζω, μέχρι τοῦδε, τοιαῦτα μικρὰ ἀγγεῖα ἀνευρέθησαν μόνον εἰς τάφους καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀπουσία των ἐκ τῶν ἐρειπίων τοῦ Καδμείου εἶναι ὅλως φυσική[4].

Τὰ ἐκ τοῦ Καδμείου δημοσιευθέντα χαρακτηριστικὰ ἄγραφα ἀγγεῖα, ***(εἰκ. 4)***, ἀνερχόμενα εἰς ἕξ, ἀνευρίσκομεν καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν ἀγγείων τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Ζυγουριῶν[5]. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν τέσσαρες τύποι τοὐλάχιστον, ἤτοι ὁ μικρὸς σκύφος (ἀρ. 4), ἡ ἀρύταινα (ἀρ. 6), καὶ τὰ μόνωτα κύπελλα (ἀρ. 9 καὶ 10), ἐξηκολούθησαν κατασκευαζόμενοι καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κτιρίου ἐκείνου, διότι τοὺς ἀνευρίσκομεν εἰς ἄλλους ὑστερωτέρους συνοικισμοὺς καὶ δὴ εἰς τὰ ἀνώτατα στρώματα τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς τελευταίους προϊστορικοὺς χρόνους, εἰς τὴν 12ην π.Χ. ἑκατονταετηρίδα[6]. Εἰς τὸν 515ον θαλαμωτὸν τάφον τῆς ἔξω πόλεως τῶν Μυκηνῶν ἀγγεῖα τῶν τύπων τούτων

1 Πρβ. Zygouries πίν. XVIII. Wace, ἔ.ἀ. πίν. XXXII, 1, XLVIII, 12 καὶ ὑποσ. 1 διὰ ἄλλα παραδείγματα BSA XXV, πίν. VIIb καὶ πίν. Xg.

2 Zygouries σ. 146 καὶ εἰκ. 137. BSA XXV, εἰκ. 25β, δι' ὁμοίαν διακόσμησιν, πίν. IXb, Xg, VIIIa, Ve, f, καὶ Wace ἔ.ἀ. πίν. XI, 7-10.

3 BSA XXV, πίν. VIIa καὶ σ. 92 ἑξ. Πρβ. καὶ Palace of Minos IV, σ. 295 καὶ εἰκ. 231α.

4 ΑΕ 1909, σ. 106. Θηβαϊκά, σ. 97 εἰκ. 70β. Μυλωνᾶ Προϊστορικὴ Ἐλευσὶς εἰκ. 106, 108 κλπ., Hesperia I, σ. 56 ἑξ. καὶ εἰκ. 8. Korakou σ. 53 καὶ εἰκ. 73. Zygouries σ. 172 καὶ εἰκ. 168, 169. Wace ἔ.ἀ. σ. 172 καὶ πίν. XIX 4, XX 1, 4, 14, κλπ. Evans Prehistoric Tombs of Knossos I, σ. 487 ἑξ. καὶ εἰκ. 99, 100. Palace of Minos IV, σ. 1007 ἑξ. εἰκ. 961, κλπ.

5 ΑΕ 1909, εἰκ. 7 καὶ Zygouries εἰκ. 141-145.

6 AJA XXXVIII, 1934, σ. 266 καὶ εἰκ. 9γ.

ἀνευρέθησαν μετὰ δειγμάτων τοῦ ῥυθμοῦ Granary[1]. Τὸ δίωτον κύπελλον ἀρ. 8, δύναται ἴσως νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ ἐποχῆς καὶ εἶναι ἀρχαιότερον τῶν λοιπῶν, ἴσως δ' ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνακτόρου. Ἀκόμη καὶ οἱ ἑτερόστομοι ἀμφορεῖς, οἱ εἰκονιζόμενοι εἰς τὴν εἰκόνα 10 καὶ 17 τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος 1907, δύνανται νὰ παραλληλισθῶσι πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ Ζυγουριῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Blegen θέτει εἰς τὴν «intermediate stage» τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ κεραμεικῆς, ἡ ὁποία προηγήθη τοῦ ῥυθμοῦ Granary[2].

Ἡ ἐξέτασις τῶν ὀστράκων τοῦ Καδμείου ἀπέδειξε, νομίζομεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνακτόρου εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος. Τὰ περισσότερα τούτων δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα καὶ εἰς τὰ μέσα τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκείνης νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Κάδμου[3].

Ὁ κ. Κουρουνιώτης εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν ἐτόνισεν ὅτι ὁ Ἐλευσινιακὸς ἀμφορεὺς «εἶναι ὅμοιος ἀπολύτως πρὸς τοὺς εὑρεθέντας ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κεραμοπούλλου ἐν τῷ Καδμείῳ τῶν Θηβῶν, φέρων, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κοιλίας διπλῆν σειρὰν μυκηναϊκῶν γραμμάτων»[4]. Πρὸς τούτοις εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν ἀμφορέα, τὸν ἀνακαλυφθέντα εἰς τὸν Ὀρχομενὸν ὑπὸ τῆς Βαυαρικῆς ἀποστολῆς[5]. Ἡ ὁμοιότης αὕτη δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ σχῆμα καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν ἀτέλειαν τῶν ἀγγείων, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸ σχῆμα, τὴν διαρρύθμισιν καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν γραμμάτων. Εἶναι δὲ κἄπως δύσκολον νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ὁμοιότης αὕτη ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα χωρίζει τὰ μνημεῖα ταῦτα τῶν Θηβῶν, τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Ἐλευσῖνος, ἐξηγεῖται ὅμως εὐκόλως ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι τὰ ἐνεπίγραφα ταῦτα μνημεῖα εἶναι περίπου σύγχρονα. Ὁ Ἐλευσινιακὸς ἀμφορεὺς δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ τέλος τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος. Οἱ ὅμοιοι πρὸς τοῦτον ἑτερόστομοι τῶν Θηβῶν δὲν δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς πολὺ ἀρχαιοτέρους χρόνους[6]. Οἱ ἀμφορεῖς τῶν Θηβῶν χρονολογοῦνται ἐπίσης καὶ ὑπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ Καδμείου. Εἴδομεν ὅτι ἡ καταστροφὴ αὕτη δύναται, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μαρτυρίας τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ἀγγείων, νὰ τεθῇ εἰς τὰ μέσα τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ μαρτυρία αὕτη καὶ ἡ ἐκ τῆς Ἐλευσῖνος μᾶς ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ οἱ ἐνεπίγραφοι ἑτερόστομοι ἀμφορεῖς τῶν Θηβῶν κατεσκευάσθησαν περὶ τὰ μέσα τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκείνης. Εἰς τοὺς ἰδίους χρόνους δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν καὶ τὸν ἀμφορέα τοῦ Ὀρχομενοῦ, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ Ἑλλαδικὰ δείγματα καὶ τὰ ὄστρακα τῆς Τίρυνθος τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς μέσους χρόνους τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ ἐποχῆς[7] καὶ νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ὁμὰς αὕτη τῶν ἐνεπιγράφων ἑτεροστόμων ἀμφορέων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀνήκει γενικῶς εἰς τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα[8].

Τὰ ἐπὶ τῶν ἀμφορέων τούτων γράμματα διαφέρουσί πως τῶν ἐπὶ τοῦ σκύφου τῆς

1 Wace ἔ. ἀ. σ. 61, καὶ πίν. XXXI, 14, 48, 49, 52.

2 Zygouries σ. 141 καὶ εἰκ. 132 β.

3 Πρβ. καὶ J. P. Harland Scripta Helladica AJA 1934 σ. 85 καὶ ὑπ. 2.

4 Παράρτημα ΑΔ 1931-32, σ. 24.

5 H. Bulle Die Woche, 1904 Heft 5, 216. Scripta Minoa σ. 57, εἰκ. 31 Π. Καββαδία Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία σ. 837 εἰκ. 802.

6 Ἀκόμη καὶ μορφολογικῶς, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω.

7 Πρβ. καὶ Sundwall Klio 22, 1929, σ. 229-230.

8 Ἴσως ὁ ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσῖνος ἀποτελεῖ τὸ νεώτερον δεῖγμα τῆς ὁμάδος ταύτης.

Ἀσίνης, ὁ ὁποῖος ἐτέθη εἰς τὰ 1200 π.Χ., ἡ διαφορὰ δ' αὕτη παρουσιάζει δυσκολίαν, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι φαινομενική. Δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπόδειξις τῆς διαφόρου ἡλικίας τῶν μνημείων τῆς Ἀττικῆς, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀργολίδος. Ἐπειδὴ δ' ὁ σκύφος τῆς Ἀσίνης ἐχρονολογήθη περὶ τὰ 1200, οἱ δ' ἑτερόστομοι ἀμφορεῖς δὲν δύνανται νὰ τεθῶσιν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, θὰ ἠδύνατό τις, βασιζόμενος ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῶν σημείων, νὰ τοὺς δεχθῇ ὡς πολὺ ἀρχαιοτέρους. Σχετικῶς ὅμως παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς J. P. Harland «The apparent difference between the signs of Asine and the Theban ones may be largely due to the fact that at Asine the signs are tiny and are rather crudely scratched in a cursive fashion in the soft clay, while those at Thebes are painted on the shoulders of fairly large vases»[1]. Ἡ παρατήρησις αὕτη, καθὼς καὶ ἡ γνώμη τοῦ Evans, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ὀλίγα σημεῖα τοῦ σκύφου τῆς Ἀσίνης, τὰ δυνάμενα μετὰ βεβαιότητος νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς γράμματα, ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδίαν γραφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων γεγραμμένα σημεῖα, ἤτοι εἰς τὴν Κρητικὴν γραμμικὴν γραφὴν «Β»[2], διαλύουσι καὶ τὴν δυσκολίαν ταύτην καὶ ἐπιτρέπουσι νὰ δεχθῶμεν ὅτι σχετικῶς μικρὸν χρονικὸν διάστημα χωρίζει τὸν νεώτερον τῶν ἐνεπιγράφων ἑτεροστόμων ἀμφορέων καὶ τὸν σκύφον τῆς Ἀσίνης.

Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἄγει καὶ ἡ ἐξέτασις αὐτῶν τούτων τῶν σημείων, τῶν γεγραμμένων ἐπὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων. Ὁ Sundwall πρῶτος ἐτόνισεν ὅτι ἡ Ἑλλαδικὴ γραφή, ὡς παρουσιάζεται ἐπὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων, κατάγεται ἐκ τῆς Κρητικῆς γραμμικῆς γραφῆς Β, τὴν ὁμοιότητα δὲ τῶν δύο τούτων γραφῶν καὶ τὴν καταγωγὴν τῆς μιᾶς ἐκ τῆς ἑτέρας ἀπέδειξε τελευταίως ὁ Evans μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν ἐπιστημονικῆς σαφηνείας καὶ πειστικότητος[3]. Ἁπλῆ ἐξέτασις τῆς εἰκ. 5, ἀποδεικνύει τὴν τοιαύτην καταγωγήν. Οὐ μόνον 43 ἐκ τῶν γνωστῶν μέχρι τοῦδε 60 σημείων εἶναι κοινὰ εἰς τὰς δύο γραφάς, ἀλλὰ καὶ ἓξ εἰδικὰ στοιχεῖα, χαρακτηρίζοντα τὴν γραφὴν Β, συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν Ἑλλαδικῶν[4], ἔτι δὲ καὶ τὸ σύνθετον σημεῖον Ε 57, ἓν τῶν ὀλίγων ἐν χρήσει εἰς τὴν γραμμικὴν γραφὴν Β (= Β31), ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἀμφορέων. Τὸ σύνθετον σημεῖον Ε58 δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποδεικνῦον συγγένειαν τῆς γραφῆς τῶν ἀμφορέων πρὸς τὴν γραμμικὴν γραφὴν Α, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγένετο μεγαλητέρα χρῆσις συνθέτων σημείων, διότι καὶ εἰς τὴν γραφὴν Β τῆς Κνωσοῦ ἀνευρίσκομεν τοιαῦτα σύνθετα σημεῖα (ὡς τὸ Ε57=Β31). Ὡς γνωστόν, ἡ γραμμικὴ γραφὴ Β τῆς Κρήτης ἦτο ἐν χρήσει εἰς μόνην τὴν Κνωσὸν καὶ ἐπὶ βραχὺ μόνον διάστημα πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς. Φαίνεται δ' ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην, τὴν ἐπελθοῦσαν περὶ τὰ 1400 π.Χ., ἡ γραμμικὴ αὕτη γραφὴ διεσπάρη εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα[5].

Εἰσαγωγὴν γραφῆς εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ἀναφέρει καὶ ἡ παράδοσις. Κατ' αὐτὴν ὁ Κάδμος καὶ οἱ ὀπαδοί του μετὰ τῶν ἄλλων στοιχείων πολιτισμοῦ

1 Ἔ.ἀ. σ. 88 καὶ 89.

2 Palace of Minos IV, σ. 755 ἑξ.

3 Ἔ.ἀ. σ. 230. Palace of Minos IV, σ. 742 ἑξ. Τὰ ἐπὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων σημεῖα ἀποκαλοῦμεν πρὸς εὐχερεστέραν διάκρισιν Ἑλλαδικά, κατὰ τὸν Harland ἔ.ἀ., καὶ τὰ διακρίνομεν διὰ τοῦ γράμματος Ε. Ὡς γνωστὸν τὸ γράμμα Β ὑποδεικνύει τὴν γραμμικὴν γραφὴν Β, τὸ δὲ Α τὴν γραμμικὴν γραφὴν Α.

4 Palace of Minos, IV, σ. 683. Β18, Β27, Β30, Β31, Β36, Β40.

5 Αὐτ. σ. 754.

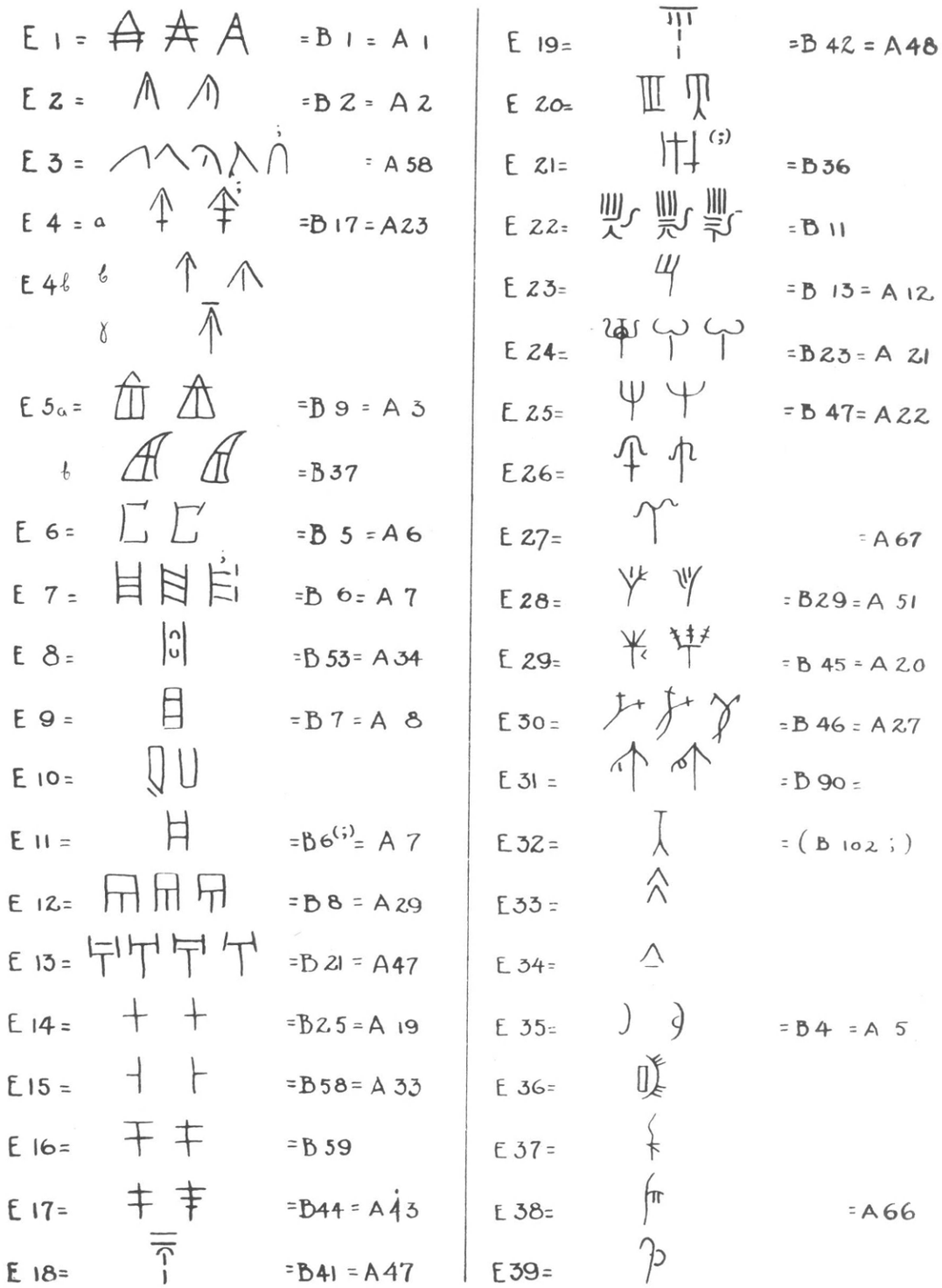

Εἰκ. 5. Σημεῖα γραφῆς ἑτεροστόμων ἀμφορέων (=E) καὶ τὰ Κρητικὰ αὐτῶν ἀντίστοιχα — τῆς γραφῆς B=B καὶ τῆς γραφῆς A=A (πρβ. Sir Arthur Evans Palace of Minos IV, εἰκ. 728).

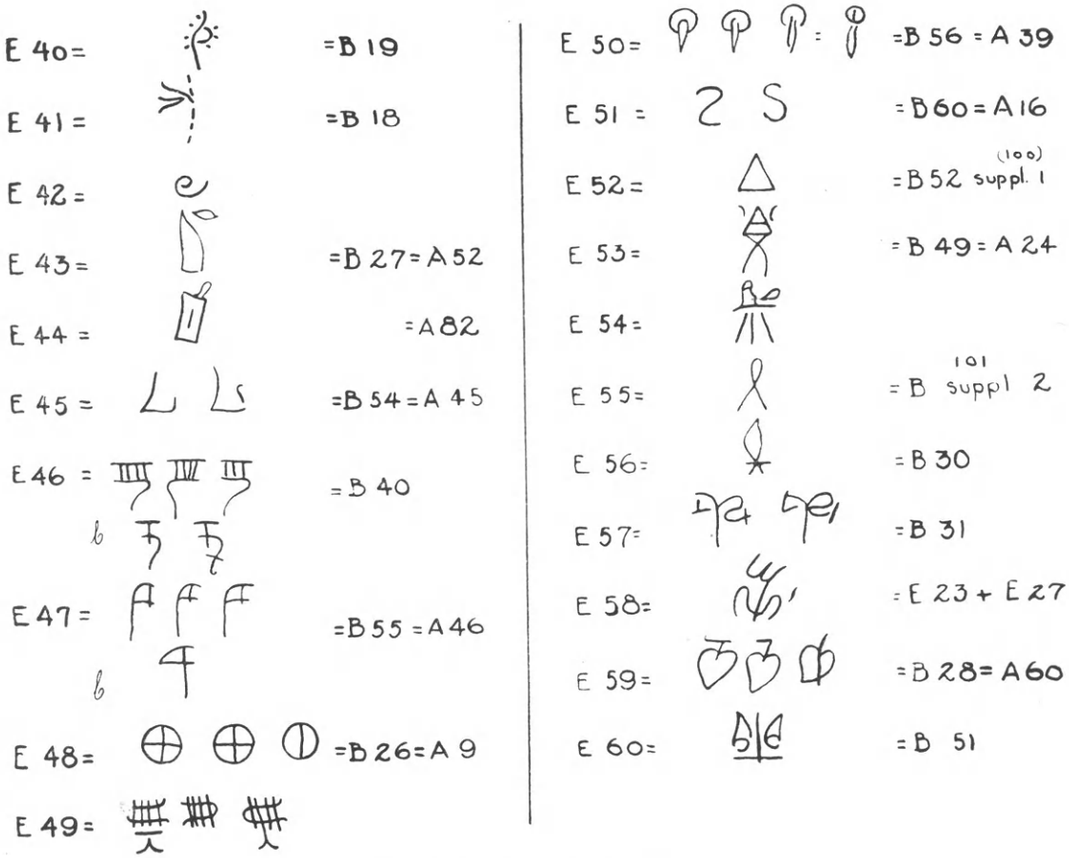

Εἰκ. 5α. Συνέχεια τῆς εἰκόνος 5.

εἰσήγαγον εἰς Θήβας καὶ τὰ Φοινικικὰ γράμματα. Ὅτι ὁ Κάδμος καὶ οἱ ὀπαδοί του δὲν ἦσαν Φοίνικες καὶ ἡ Καδμεία Φοινικικὸν ἐμπορεῖον ἀπέδειξε πλήρως ὁ καθηγητὴς Κεραμόπουλλος, τελευταίως δ' ὁ καθηγητὴς J. L. Myres ἐδέχθη ὅτι ὁ μυθικὸς ἐκεῖνος ἄρχων τῶν Θηβῶν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ κατελθόντες εἰς Ἑλλάδα ἦσαν Κρῆτες[1]. Ἀκολουθῶν τὴν ὑπόδειξιν ταύτην τοῦ Myres ὁ καθηγητὴς R. Carpenter εἰς νεωτέραν του μελέτην ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Κάδμου εἰσαχθεῖσα γραφὴ εἰς Θήβας ἦτο ἡ προϊστορικὴ Κρητικὴ γραφὴ καὶ οὐχὶ τὸ ἱστορικὸν Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον[2]. Ἀνάμνησιν δὲ τοιαύτης προγενεστέρας γραφῆς τῆς ἱστορικῆς φαίνεται ὅτι ἀπηχεῖ καὶ ὁ Διόδωρος ὅταν λέγει «κοινῇ μὲν οὖν τὰ γράμματα Φοινίκεια κληθῆναι διὰ τὸ παρὰ τοὺς Ἕλληνας ἐκ Φοινίκων μετενεχθῆναι, ἰδίᾳ δὲ τῶν Πελασγῶν πρώτων χρησαμένων τοῖς μετατεθεῖσι χαρακτῆρσι Πελασγικὰ προσαγορευθῆναι» (III, 67).

Οἱ χρόνοι τῆς εἰσαγωγῆς ἐκ Κρήτης τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β, ἤτοι οἱ περὶ τὰ 1400 π.Χ. χρόνοι, θὰ ἀποτελέσωσι τὸ ἀνώτατον χρονικὸν ὅριον διὰ τὴν ἡλικίαν τῶν ἐνεπιγράφων Ἑλλαδικῶν ἀμφορέων. Ὁ Evans βεβαιοῖ ὅτι μικρὸν μόνον χρονικὸν διάστημα χωρίζει τὴν γραμμικὴν γραφὴν Β τῆς Κνωσοῦ, τὴν ἐν χρήσει μέχρι τοῦ 1400 περίπου, καὶ τὰ δείγματα

1 Ἡρόδοτος V, 58. Θηβαϊκὰ σ. 5, 335 ἑξ. J. L. Myres Who were the Greeks σ. 321-322.

2 R. Carpenter Letters of Cadmus Am. Journal of Philology 56, 1935, σ. 5-13.

τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλαδικῆς γραφῆς τὰ γνωστὰ ἰδίως ἐκ Θηβῶν καὶ τονίζει ὅτι «it would be unsafe to bring down the inscriptions of the Mainland class..... to a later date than the close of the 14th century BC»[1]. Κατ' αὐτὸν τὰ δείγματα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος· κατ' ἀκολουθίαν εἰς τοὺς ἰδίους χρόνους ἀνάγει καὶ τοὺς ἀμφορεῖς, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι γεγραμμέναι αἱ Ἑλλαδικαὶ ἐπιγραφαί. Ἡ ἐξέτασις καὶ πάλιν τοῦ πίνακος ἡμῶν ἄγει εἰς τὰς ἀκολούθους σχετικὰς παρατηρήσεις. Τὸ ἐκ τῶν ἀμφορέων γνωστὸν σύνολον ἀνέρχεται εἰς 60 διάφορα στοιχεῖα. Ἐκ τούτων 43 εἶναι κοινὰ εἰς τὴν Κρητικὴν γραφὴν Β καὶ εἰς τὴν Ἑλλαδικήν, 15 ἰδιάζουσιν εἰς τὴν Ελλαδικὴν

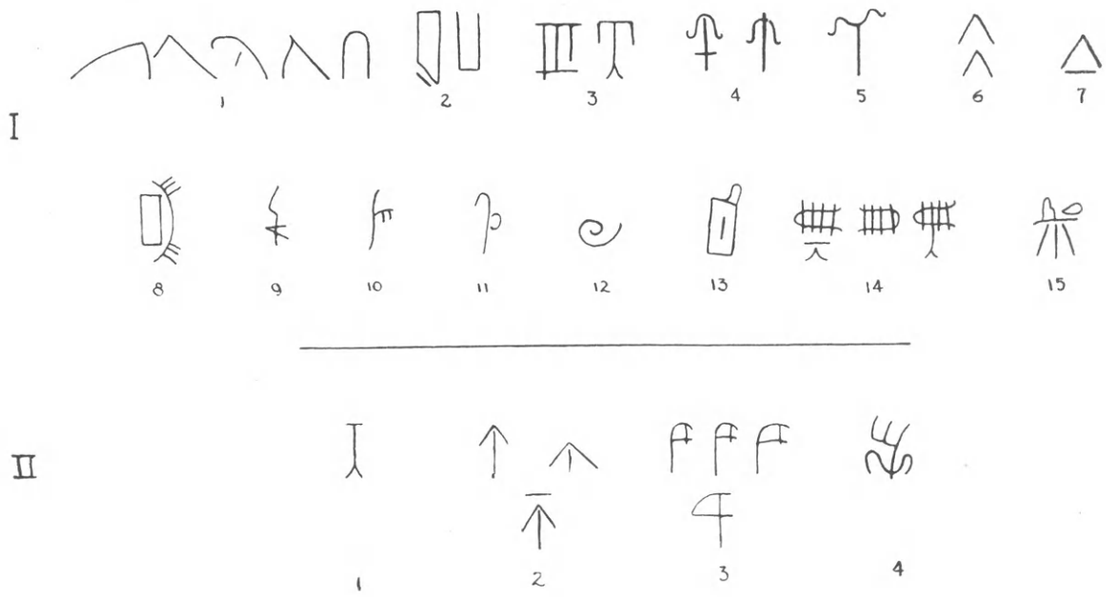

Εἰκ. 6. I. Σημεῖα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἑλλαδικῆς γραφῆς.
II. Παραλλαγαὶ Κρητικῶν σημείων ἀπαντῶσαι εἰς τὴν Ἑλλαδικὴν γραφήν.

γραφὴν (εἰκ. 6 I, 1-15), ἓν εἶναι σύνθετον (Ε 58) καὶ ἓν (Ε 32) ἀπαντᾷ ἐπὶ Κρητικοῦ ὀστράκου τῆς Ὑστερομινωϊκῆς III ἐποχῆς εἰς κάπως διάφορον μορφὴν ***(Εἰκ. 6,*** I 1***)***[2]. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν Ἑλλαδικὴν γραφὴν ἀνευρίσκομεν δύο ἀκόμη στοιχεῖα (Ε 4 β, γ καὶ Ε 47 β, πρβλ. εἰκ. 5 καὶ εἰκ. 6 II), τὰ ὁποῖα προφανῶς ἀποτελοῦσι Ἑλλαδικὰς παραλλαγὰς τῶν ἀντιστοίχων Κρητικῶν. Τὰ διάφορα ταῦτα καὶ ἰδιάζοντα στοιχεῖα ἀσφαλῶς ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς γραφῆς. Ὅταν λάβωμεν δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ νέα ταῦτα γράμματα ἀποτελοῦσι τὸ $^1/_4$ περίπου τοῦ συνόλου, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀποτελοῦσι σημαντικωτάτην προσθήκην, ἡ ὁποία θὰ ἀπῄτησε μακρὸν χρονικὸν διάστημα διὰ νὰ δημιουργηθῇ καὶ νὰ τεθῇ εἰς χρῆσιν, ἰδίως ὑπὸ ἀνθρώπων ἀσυνηθίστων εἰς ἀσκήσεις τοῦ εἴδους τούτου, ὡς φαίνεται ὅτι ἦσαν οἱ κάτοικοι τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος[3]. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς γραφῆς κατὰ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα καὶ

1 Palace of Minos IV, σ. 755.

2 Αὐτ. σ. 738 καὶ εἰκ. 722.

3 Πρβλ. καὶ M. Nilsson Homer and Mycenae σ. 78-79. Εἰς τοῦτο ἴσως ὀφείλεται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερομένη παράδοσις τῶν «λυγρῶν σημάτων» (Ιλ. VI, 168 ἑξ). Δύναται ἐπίσης νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ γραφὴ ἦτο ἐπὶ μακρὸν ἐν χρήσει ὅτε αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων ἐγράφοντο.

εἰς χρόνους μὴ ὁρισθέντας ἐπακριβῶς ἀκόμη, καὶ ὁ σχετικὸς μέγας ἀριθμὸς τῶν νέων στοιχείων ἐπιβάλλει τὴν τοποθέτησιν τῶν σημείων τῶν ἐνεπιγράφων ἀμφορέων εἰς τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα. Ἄλλως τε καὶ ἡ θετικὴ μαρτυρία τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως ὑποδεικνύει τοὺς ἰδίους χρόνους καὶ καθιστᾷ ἀμφίβολον τὴν γνώμην τοῦ Evans.

Ἐπανερχόμενοι καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἐλευσινιακὸν ἀμφορέα, ἂς ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφήν. Ὡς γνωστόν, ἡ Ἐλευσινιακὴ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ σημείων, τεθειμένων εἰς δύο στίχους ***(Εἰκ. 7)***[1]. Τρία τούτων, (α, β, γ), ἀποτελοῦσι τὸν πρῶτον στῖχον καὶ τὰ λοιπὰ πέντε, (δ, ε, ζ, η, θ), τὸν δεύτερον. Πάντα τὰ στοιχεῖα

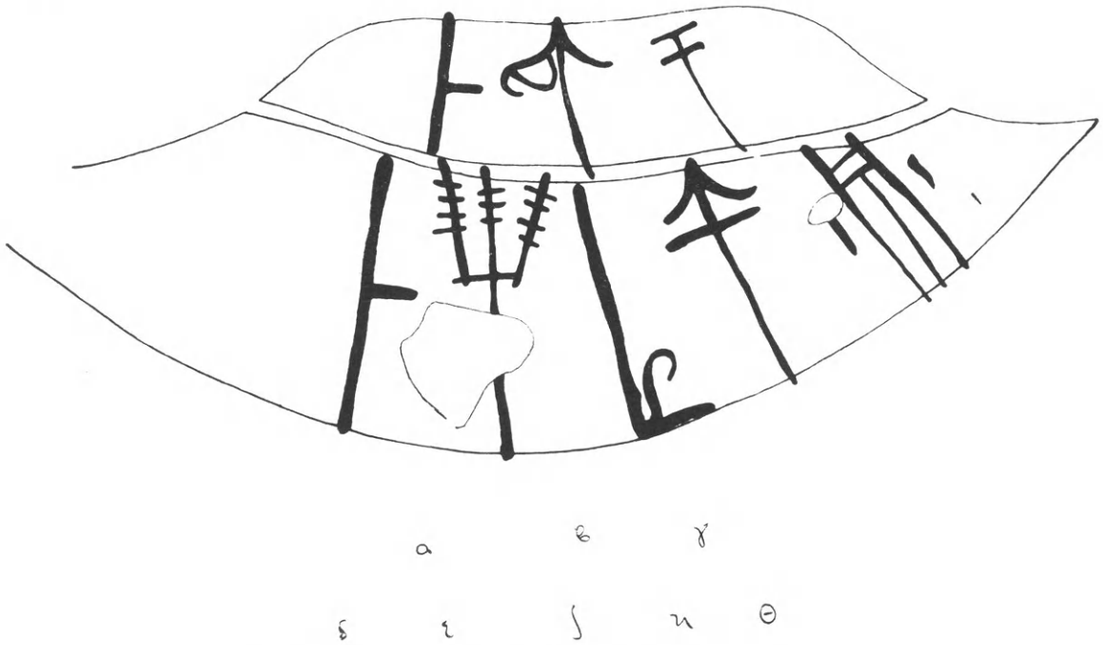

Εἰκ. 7. Ἐπιγραφαὶ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως (ἀντίγραφον Τραυλοῦ).

ταῦτα ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κνωσοῦ ***(Εἰκ. 8)***. Πρὸς τούτοις τὰ στοιχεῖα «η» καὶ «θ» ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ἐκ Τίρυνθος ὄστρακα. Πιθανὴν παραλλαγὴν τοῦ στοιχείου «η» ἀνευρίσκομεν ἐπίσης εἰς τοὺς ἀμφορεῖς τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ. Τὸ στοιχεῖον «β» δεχόμεθα ὡς ὅμοιον πρὸς τὸ ἐκ Θηβῶν Ε 31α καὶ τὸ ἐκ Κρήτης Β 90, τὸ ὁποῖον ὁ Evans ἐταύτισε πρὸς τὸ Θηβαϊκόν[2], καίτοι παρουσιάζει μικρὰς διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν εἶναι τόσον σημαντικαὶ ὥστε νὰ ἐπιτύχωσιν ἰδίαν θέσιν διὰ τὸ Ἐλευσινιακὸν στοιχεῖον. Τὸ σημεῖον «γ» (Ε 16 = Β 59) φαίνεται ὡς χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς γραφῆς Β, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ μόνην ἀπαντᾷ. Ἀλλὰ παρουσιάζει τόσα κοινὰ στοιχεῖα πρὸς τὸ Ε 17 = Β 44 γ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Α 13α τῆς ἀρχαιοτέρας γραφῆς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὅλως ἀπίθανος ἡ ἐκδοχὴ τῆς ἐκ τοῦ αὐτοῦ προτύπου καταγωγῆς τῶν δύο τούτων σημείων, ἴσως δὲ καὶ τῆς συγγενείας τῆς συλλαβικῆς ἢ ἰδεογραφικῆς αὐτῶν ἀξίας. Ἰδίως διότι εἰς τὰς Θηβαϊκὰς ἐπιγραφάς, τοὐλάχιστον εἰς δύο περιπτώσεις (ἐπιγραφὴ ἀρ. 5 καὶ

1 Ἡ ἐπιγραφὴ ἀντεγράφη ὑπὸ τοῦ συνεργάτου κ. Ἰωάννου Τραυλοῦ.

2 Palace of Minos IV, εἰκ. 728.

ἀρ. 6, εἰκ. 9), ἡ κατακόρυφος γραμμὴ ἐπεκτείνεται κατά τι καὶ πέραν τῆς πρώτης ὁριζοντίας καὶ οὕτως τὸ γράμμα πλησιάζει πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ Ε 17 = Β 44. Ἐπίσης ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι εἰς τὴν Κυπριακὴν συλλαβικὴν γραφὴν δὲν ἀνευρίσκομεν σημεῖον ὁμοιάζον πρὸς τὸ Ε 16, ἐν ᾧ τοιοῦτον ὅμοιον πρὸς τὸ Ε 17 χρησιμοποιεῖται διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν συλλαβὴν «πα».

Τὸ σημεῖον «ε», ταυτισθὲν πρὸς τὸ Θηβαϊκὸν Ε 29α, ἀποτελεῖ τὴν πιστοτέραν ἀναπαράστασιν εἰς τὴν ἑλλαδικὴν γραφὴν τοῦ Κρητικοῦ σημείου Β 45, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Evans

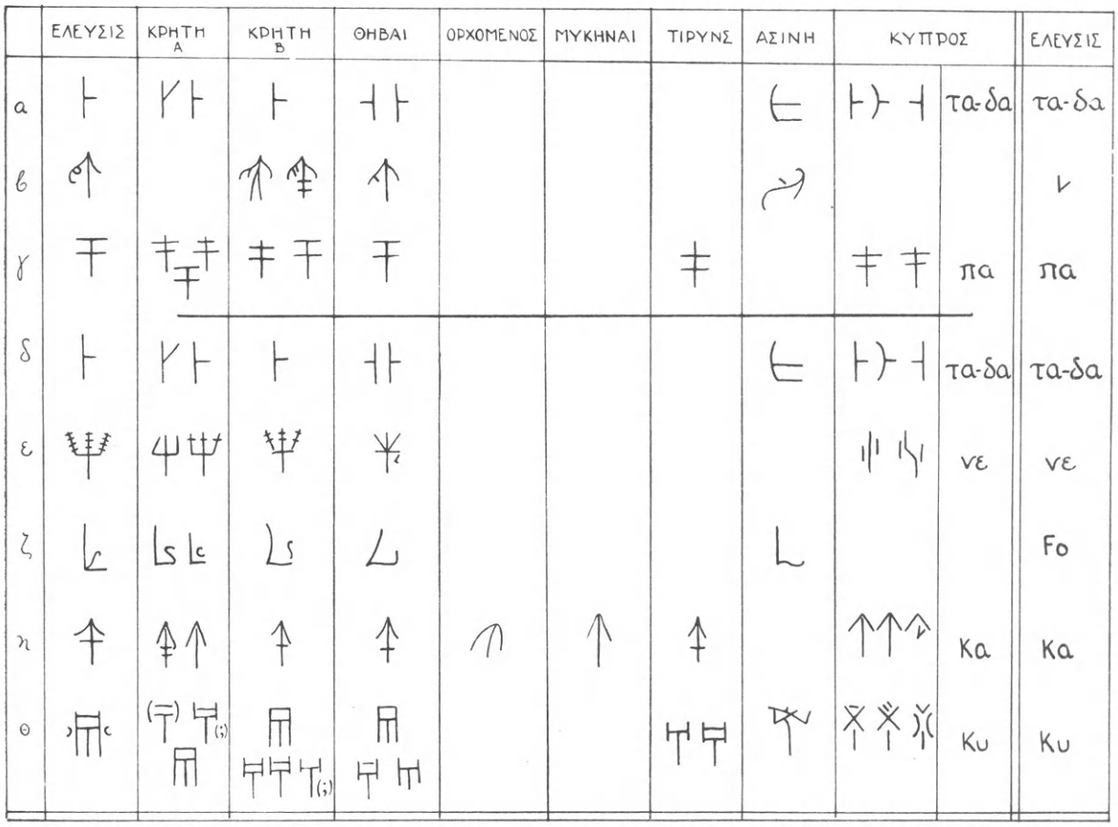

Εἰκ. 8. Ἐλευσινιακὰ σημεῖα, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ λοιπὰ Ἑλλαδικά, τὰ Κρητικὰ (γραφῆς Α καὶ Β) καὶ τὰ Κυπριακά.

κατάγεται ἐκ τῆς παραστάσεως δένδρου[1]. Αἱ ὁριζόντιοι γραμμαί, αἱ ποικίλλουσαι τὸ στοιχεῖον τοῦτο, εἶναι διακοσμητικαὶ καὶ παριστῶσι τὸ φύλλωμα τοῦ δένδρου. Εἰς τὴν Κρήτην συχνάκις τὸ σημεῖον τοῦτο συμβολίζει δένδρα καὶ ἰδίως ἐλαιῶνας. Τὸ στοιχεῖον «ζ» (= Ε 45), εὑρίσκομεν μὲ μικρὰν διαφορὰν εἰς τὰς Θηβαϊκὰς ἐπιγραφὰς καὶ εἰς τὴν Κρητικὴν γραφήν, = Β 54. Ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἐλευσινιακὴν ἐπιγραφήν, ὁ Evans φαίνεται ὅτι δέχεται τὸ σημεῖον τοῦτο ὡς τὸ γνωστὸν σημεῖον τοῦ «μετὰ σκήπτρου θρόνου»[2]. Τὸ σημεῖον «ζ» ὅμως εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Β 54, τὸ ὁποῖον ὁ Evans δέχεται ὡς διάφορον τοῦ σημείου τοῦ θρόνου, Β 27, καὶ ὡς ἐναλλάσσον τοῦ σημείου 45 τῆς γραμμικῆς γραφῆς Α καὶ ὡς εἰδικῶς ἐν χρήσει εἰς τοὺς χρόνους τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β[3]. Εἶναι δὲ διάφορον καὶ

1 Αὐτ. σ. 716.

2 Αὐτ. σ. 744. «The signs (παραθέτων καὶ τὰ σχήματα τῶν γραμμάτων Ε29 = Β45 καὶ Ε45 = Β54) are typically class B and better than the Theban examples.

3 Αὐτ. σ. 682-683.

τῆς τελευταίας μορφῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξειλίχθη τὸ σημεῖον τοῦ θρόνου κατὰ τὴν εἰκόνα 670. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ τὸ δεχθῶμεν ὡς παράλληλον μορφὴν τοῦ σημείου τοῦ θρόνου καὶ ὡς χρησιμοποιούμενον εἰς εἰδικὰς μόνον περιπτώσεις ἀγνώστους ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Τὸ σημεῖον «θ» δεῖται ἰδίας μνείας. Κατὰ τὸν Evans τὸ σημεῖον τοῦτο, ὑποδηλοῦν τὸ ἄρρεν γένος, φαίνεται ὅτι ἐξειλίχθη ἐκ τῆς παραστάσεως προσόψεως στοᾶς ἢ κτιρίου[1]. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ περισσοτέρας τῆς μιᾶς καὶ τοὐλάχιστον δύο κατακορύφους γραμμὰς κάτωθεν τοῦ παραλληλογράμμου καὶ μεταξὺ τῶν πλαγίων σκελῶν, ὡς εἰς τὸ σημεῖον 31 τῆς γραφῆς Α[2]. Ἀφ' ἑτέρου τὸ σημεῖον «θ», (Ε 12 = Β 8), παρουσιάζει κοινὰ στοιχεῖα πρὸς τὸ Ε 13 = Β 21 (καὶ Α 47) τοῦ διπλοῦ πελέκεως. Ὁ ἴδιος ἀριθμὸς κατακορύφων καὶ πλαγίων γραμμῶν χαρακτηρίζει καὶ τὰ δύο σημεῖα καὶ μόνον τὸ μῆκος τῶν πλαγίων σκελῶν διαφέρει. Αἱ πλάγιαι αὗται γραμμαὶ εἶναι ἀρκετὰ μακραὶ εἰς Θηβαϊκὰ δείγματα, ἰδίως εἰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ σημεῖον τοῦτο ἀποτελεῖ σύμβολον καὶ συναντᾶται, μόνον του ἐπὶ τοῦ ὤμου τῶν ἀγγείων[3]. Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη γίνεται κάπως πιθανωτέρα ὅταν παρατηρήσωμεν ὅτι ἐπὶ τῶν Θηβαϊκῶν ἀγγείων τὸ σημεῖον τοῦ διπλοῦ πελέκεως, τὸ Ε 13 = Β 21, ἐνίοτε ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Ε 12 = Β 8. Ἐπὶ τριῶν ἀγγείων ἐκ Θηβῶν ἔχομεν περίπου τὴν αὐτὴν ἐπιγραφήν, ἀρ. 2, 3, 4. ***(Εἰκὼν 9).*** Τὰ τρία πρῶτα σημεῖα τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 2 ἐπαναλαμβάνονται εἰς τὸ μέσον τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 3 καὶ ἀρ. 4. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἀρ. 2 τὸ δεύτερον σημεῖον ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ Ε 12 = Β 8. Τὸ αὐτὸ δὲ σχῆμα ἔχει καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἀρ. 4. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ἀρ. 3 καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ε 12 = Β 8 ἀνευρίσκομεν τὸ σημεῖον τοῦ διπλοῦ πελέκεως, Ε 13 = Β 21[4]. Ἐπίσης ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὸ σημεῖον Ε 12 = Β 8 δὲν εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν Κυπριακὴν συλλαβικὴν γραφὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ἡ ὁποία κατά τινας ἐξειλίχθη ἐκ τῆς Ἑλλαδικῆς, εἰς τὴν γραφὴν ὅμως ἐκείνην ἀνευρίσκομεν τὸ σημεῖον τοῦ διπλοῦ πελέκεως. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν εἰς ἡμᾶς στοιχείων βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ταυτότητα τῶν στοιχείων Ε 12 καὶ Ε 13, ἴσως ὅμως καὶ νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν τελείως καὶ τὸν παραλληλισμὸν αὐτῶν, ἰδίως ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ σημεῖον Ε 45 = Β 54 εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Ε 43 = Β 27, ὡς φαίνεται ἀποδεχόμενος ὁ Evans.

Τὸ σημεῖον «θ» περικλείεται ὑπὸ δύο μικρῶν κατακορύφων γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἐκλειφθῶσιν ὡς σημεῖα χωρίζοντα λέξεις ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὰ Κρητικὰ πρότυπα. Ὡς τοιαῦτα σημεῖα φαίνεται ὅτι τὰς δέχεται ὁ Evans, διότι δέχεται ὅτι ἡ Ἐλευσινιακὴ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν λέξεων[5]. Ἡ χρῆσις ὅμως τῶν σημείων τούτων δὲν δύναται ἀκόμη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποδειχθεῖσα, τοὐλάχιστον διὰ τὴν Ἑλλαδικὴν γραφήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίοτε ἔχομεν 13 ὅλα στοιχεῖα μὴ χωριζόμενα ὑπὸ τοιούτων σημείων καὶ ὁ ρόλος των εἰς τὴν ἔκφρασιν ἐννοιῶν δὲν δύναται μετ' ἀσφαλείας νὰ καθορισθῇ. Εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῆς Θηβαϊκῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 1, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχομεν 13 σημεῖα, ὁ Evans θέτει μίαν μόνον

1 Αὐτ. σ. 708.

2 Τὸ σημεῖον μετὰ δύο καθέτων γραμμῶν τεθειμένων κάτωθεν τοῦ παραλληλογράμμου καὶ μεταξὺ τῶν πλαγίων γραμμῶν ἀποτελεῖ ἴδιον σημεῖον, τὸ Α 31, παραλλήλως πρὸς τὸ ὁποῖον ἦτο ἐν χρήσει καὶ εἰς τὴν γραφὴν Α τὸ Β 8 = Ε 12.

3 Πρβ. εἰκ. 9, 23 καὶ Palace of Minos IV, εἰκ. 727.

4 Τὸ ὅτι τὸ σημεῖον ἐκεῖνο εἶναι διπλοῦς πέλεκυς παραδέχεται καὶ ὁ Evans Palace of Minos IV εἰκ. 724α καὶ εἰκ. 727 καὶ σ. 742.

5 Palace of Minos IV, σ. 744.

Εἰκ. 9. Ἐπιγραφαὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων τοῦ Καδμείου. (Palace of Minos, εἰκ. 724 α, β, 727).

κατακόρυφον γραμμὴν — σημεῖον στίξεως; — μετὰ τὸ ὄγδοον σημεῖον (Evans, ἔ. ἀ. σ. 750 εἰκ. 733). Ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιγραφήν, ὡς ἀναπαρίσταται ὑπὸ τοῦ Evans, μετὰ τὸ ὄγδοον στοιχεῖον ἔχομεν δύο, ἀντὶ τῆς μιᾶς, κατακορύφους γραμμάς. Καὶ αἱ δύο κατακόρυφαι γραμμαὶ εἶναι σημεῖα στίξεως, ἢ ἔχουσι διάφορον αἰτίαν ὑπάρξεως ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς ἀκόμη; Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀβεβαιότητα τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν σημασίαν τῶν κατακορύφων τούτων γραμμῶν, δὲν δυνάμεθα καὶ νὰ ἀποκλείσωμεν τελείως τὴν πιθανότητα τοιαύτης των χρήσεως (ὅρα καὶ κατωτέρω).

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς Ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς δὲν δύναται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐπιτευχθῇ μετὰ βεβαιότητος καὶ ἐπιστημονικῆς τελικότητος, ὡρισμέναι ὅμως ὑποθέσεις εἶναι ἄξιαι προσοχῆς. Ὡς γνωστόν, ὁ καθηγητὴς Persson ἐπεξειργάσθη πίνακα ταυτισμοῦ τῶν σημείων τῆς Ἀσίνης, τῆς Κρητικῆς γραφῆς καὶ τῶν Κυπριακῶν συλλαβικῶν γραμμάτων[1]. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πίνακος ἐκείνου ὁ Persson κατώρθωσε νὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἀσίνης. Οὐ μόνον ἡ ἀνάγνωσις αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτὴ παρὰ πάντων, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ σημεῖα τῆς ἐπιγραφῆς ἐτέθησαν ἐν ἀμφιβόλῳ τελευταίως. Ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ πλέον σημείων, τὰ ὁποῖα διέκρινεν ὁ Persson εἰς τὸν σκύφον τῆς Ἀσίνης, ὁ Evans ἐδέχθη μόνον τὰ πέντε, τὰ δὲ λοιπὰ ἀποκαλεῖ ἁπλᾶ διακοσμητικὰ σημεῖα[2]. Βεβαίως τὸ ζήτημα τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ἀσίνης δὲν εἶναι ἁπλοῦν καὶ θὰ ἀπασχολήσῃ ἐπὶ πολὺ τοὺς ἐνδιαφερομένους, ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως δὲν θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν ὑπὸ τοῦ Persson προτεινόμενον πίνακα εἰς τὸν ταυτισμὸν τῶν Ἐλευσινιακῶν πρὸς τὰ Κυπριακὰ σημεῖα. Τὰ Ἐλευσινιακὰ σημεῖα «α», «δ» καὶ «η» δύνανται νὰ ταυτισθῶσιν ἄνευ δυσκολίας πρὸς τὰ Κυπριακά, λόγῳ τῆς ταυτότητος τοῦ σχήματος αὐτῶν καὶ νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτὰ ἡ συλλαβικὴ ἀξία ἐκείνων. Ἡ ἀξία τῶν σημείων «β», «ε» καὶ «ζ» δύναται νὰ ὁρισθῇ τῇ βοηθείᾳ τοῦ πίνακος τοῦ Persson. Διὰ τὰ στοιχεῖα «γ» καὶ «θ» δὲν ἔχομεν ἀκριβῆ παράλληλα εἰς τὴν γραφὴν τῆς Κύπρου ἢ εἰς τὰ σημεῖα τῆς Ἀσίνης. Ἄνευ τούτων ἡ Ἐλευσινιακὴ ἐπιγραφὴ δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά:

δα - ι - ; / δα - νε - ϝο - κα - ;

ἢ *; - ι - δα / ; - κα - ϝο - νε - δα*

ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά. Εἰς τὰς ἀναγινωσκομένας συλλαβὰς διακρίνομεν ἀσφαλῶς Ἑλληνικοὺς φθόγγους. Ἐὰν νῦν, ἐνισχυόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν παρατηρήσεων τῶν γενομένων ἀνωτέρω σχετικῶς πρὸς τὰ σημεῖα «γ» καὶ «θ», ταυτίσωμεν ταῦτα πρὸς τὰ Κρητικὰ B44 καὶ B21 καὶ πρὸς τὰ ὁμοιόσχημα Κυπριακὰ σημεῖα, χρησιμοποιήσωμεν δὲ τὴν συλλαβικὴν ἀξίαν τῶν Κυπριακῶν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιγραφῆς, καταλήγομεν εἰς ὑποθετικὸν μὲν ἀλλ' ἄξιον προσοχῆς κείμενον. Ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος τοῦ Persson καὶ ἐκ τοῦ ἡμετέρου, εἰκ. 8, ἡ ἀξία τῶν ταυτιζομένων σημείων εἶναι «πα» καὶ «κυ», τὸ δὲ κείμενον συμπληρούμενον ὑπὸ τῶν συλλαβῶν τούτων παρέχει τοὺς φθόγγους:

δα - ι - πα / δα - νε - ϝο - κα - κυ,

ἀναγιγνωσκόμενον ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, ἢ

πα - ι - δα / κυ - κα - ϝο - νε - δα,

1 Persson Schrift und Sprache in Alt-Kreta σ. 17.

2 Palace of Minos IV, σ. 755 ἑξ.

ἀναγιγνωσκόμενον ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ***(Εἰκ. 10).*** Εἰς τὸ κείμενον τοῦτο ἀναγνωρίζομεν οὐ μόνον Ἑλληνικὰς λέξεις, ἀλλὰ λέξεις, αἵτινες ἔχουσι στενὴν σχέσιν πρὸς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἑτερόστομος ἀμφορεὺς εὑρέθη, ἤτοι πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσῖνος. Εἰς τὸ ἄρθρον μου «Eleusiniaka» ἐπρότεινα τὸν χωρισμὸν τῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς λέξεις

«*παι / δα / κυκαϝονεδα*»

καὶ τὴν ἐξήγησιν

«ὦ παῖ» (Περσεφόνη), τὸν κυκεῶνα τοῦτον (τὸν ἐμπεριεχόμενον εἰς τὸ ἀγγεῖον)

(ἀφιερώνω, ἀνατίθημι, ἢ δέχθητι).

Ὀφείλομεν καὶ πάλιν νὰ τονίσωμεν ὅτι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην ὑπεθέσαμεν τὴν

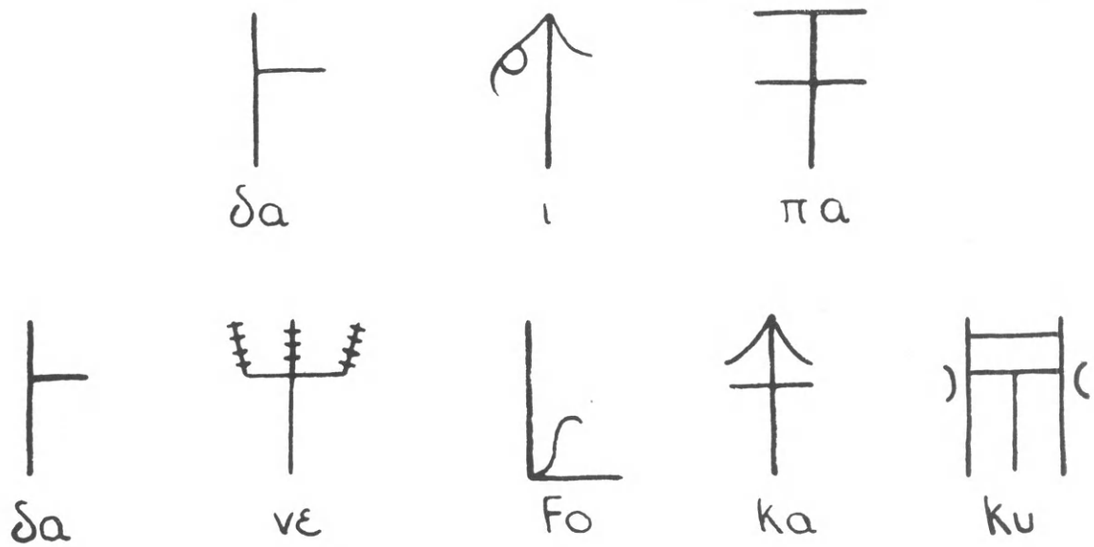

Εἰκ. 10. Κείμενον τῆς Ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς.

ἀξίαν τῶν σημείων «γ» καὶ «θ», χωρὶς νὰ δυνάμεθα καὶ νὰ ἀποδείξωμεν πλήρως τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ ὅτι παρείδομεν τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἔχωσιν αἱ γραμμαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔχει τεθῆ τὸ σημεῖον «θ» [1]. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως παρέχει λύσιν, ἥτις εἶναι τοὐλάχιστον ἀξία προσοχῆς. Καὶ ἄνευ τοῦ ταυτισμοῦ τῶν σημείων «γ» καὶ «θ» πρὸς τὰ Κυπριακά, αἱ λοιπαὶ συλλαβαὶ παρέχουσιν Ἑλληνικοὺς φθόγγους καὶ ὑποδηλοῦσι τὸ κείμενον, εἰς τὸ ὁποῖον κατελήξαμεν μετὰ τὸν ταυτισμόν. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ ἀνάγνωσις αὕτη, ἡ γενομένη μετὰ τόσων ἐπιφυλάξεων, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Persson ἔχει

1 Ὁ ταυτισμὸς οὗτος εἶναι αὐθαίρετος καὶ ὑποθετικὸς ἐπὶ τοῦ παρόντος. Πρέπει σχετικῶς νὰ τονίσωμεν ὅτι αἱ γνώσεις ἡμῶν αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν προϊστορικὴν γραφήν, ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι τόσον περιωρισμέναι, ὥστε ὄχι μόνον δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς διαφοράς, ἀλλ' οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν σοβαρότητα τῶν διαφορῶν τούτων. Κατ' ἀκολουθίαν ἐπὶ πλήρως ταυτιζομένων σημείων καὶ μόνον πρέπει νὰ στηρίζωμεν τελικὰ συμπεράσματα. Ἀλλὰ εἰς τὴν συμπλήρωσιν ταύτην τῆς ἐπιγραφῆς ἴσως θὰ προεβαίνομεν καὶ ἐὰν ἀκόμη αὕτη ἦτο γεγραμμένη εἰς τὴν ἱστορικὴν Ἑλληνικὴν γραφὴν καὶ τὰ πρῶτα αὐτῆς γράμματα εἶχον φθαρῆ. Ὁ κ. Κουρουνιώτης μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι καὶ ὁ Dr. Oscar Bronner, τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, χρησιμοποιῶν τὸν πίνακα τοῦ Persson, κατέληξεν εἰς τὸ αὐτὸ κείμενον.

δίκαιον πιστεύων ὅτι τῇ βοηθείᾳ τῶν Κυπριακῶν συλλαβικῶν γραμμάτων θὰ δυνηθῶμεν νὰ ὁρίσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν Ἑλλαδικῶν ἀκόμη δὲ καὶ τῶν Κρητικῶν σημείων[1].

Ὁ ὁρισμὸς τοῦ κειμένου τῆς ἐπιγραφῆς μετὰ ἢ καὶ ἄνευ τῶν σημείων «γ» καὶ «θ» εἶναι σημαντικὸς οὐ μόνον διότι βοηθεῖ κατά τι εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς συλλαβικῆς ἀξίας τῶν Ἑλλαδικῶν σημείων, ἀλλὰ καὶ διότι παρέχει μίαν εἰσέτι ἔνδειξιν τῆς ὑπάρξεως Ἑλληνοφώνων φύλων εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν III ἐποχήν. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ σχετικὰ διδάγματα τοῦ Evans. Εἰς τὴν σελίδα 751 καὶ τὴν εἰκόνα 734 τοῦ τετάρτου τόμου τοῦ μνημειώδους ἔργου του «The Palace of Minos at Knossos» ὁ σοφὸς ἐρευνητὴς τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ παρέχει πίνακα, εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνονται ὁμάδες σημείων, εἰλημμέναι ἐκ τῶν ἐνεπιγράφων πινακίδων τῆς Κνωσοῦ τῆς Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἐκ τῶν Θηβαϊκῶν ἀγγείων καὶ ἐκ τῶν Τιρυνθίων ὀστράκων. Αἱ ὁμάδες τῶν σημείων τούτων κατὰ τὸν Evans εἶναι ὀνόματα καὶ ἀποδεικνύουσι 1) τὴν χρῆσιν τῆς Κρητικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ὑστεροελλαδικοὺς χρόνους καὶ 2) τὴν ὕπαρξιν Κρητῶν ἢ τοὐλάχιστον Κρητοφώνων ἀρχόντων εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. «To at least the middle of the Fourteenth century B. C. there is no place either at Mycenae or at Thebes for Greek speaking dynasts» λέγει, συνοψίζων τὰς παρατηρήσεις του. Καὶ πάλιν: «Its reappearance (δηλ. τῆς γραφῆς Β) on so many urban sites would naturally imply that the language and script (ἡ Κρητικὴ δηλαδὴ) was current at this time not only at the courts but among the ordinary citizens, both in the Peloponnese and throughout a large tract of Northern Greece beyond the gulf» (ἔ. ἀ. 754-755).

Τὰς παραλλήλους ταύτας ἐπιγραφάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνομεν νῦν καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἐλευσῖνος, ***(εἰκ. 11)*** διακρίνομεν εἰς τὰς ἀκολούθους ὁμάδας[2]:

1. Εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα περιλαμβάνομεν τὰς ἐπιγραφάς, τὰς ἀποτελουμένας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ ἀναμφισβητήτως ὁμοίων σημείων, ἤτοι τὰς ἐπιγραφὰς Α, Β, Γ καὶ Δ (εἰκ. 11).

Τὴν ἐπιγραφὴν Α ἀνευρίσκομεν ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἀγγείων τῆς Τίρυνθος ***(εἰκ. 13,*** 1) καὶ ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον πινακίδων τῆς Κνωσοῦ, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων δὲν ἔχει εἰσέτι ὁρισθῆ. Ἡ ἐπιγραφὴ Β, γνωστὴ ἐκ τῶν Θηβαϊκῶν ἀμφορέων (εἰκ. 9 : 10), συναντᾶται ἐπὶ πινακίδος ἐκ Κνωσοῦ, περιλαμβανούσης κατάλογον ὀνομάτων ἀνδρῶν. Τὰ τρία ὅμως σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην, εἶναι μέρος προοιμίου, προτασσομένου τοῦ καταλόγου τῶν ὀνομάτων καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν δύνανται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀποδειχθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντα κύριον ὄνομα (πρβ. Evans ἔ. ἀ. εἰκ. 686 καὶ στ. 12). Τὰ σημεῖα τῆς ἐπιγραφῆς «Γ» εἰς Θηβαϊκὸν ἀγγεῖον ἀκολουθοῦσι τὰ τῆς «Δ», ἀπὸ τὰ ὁποῖα χωρίζονται διὰ κατακορύφου γραμμῆς (εἰκ. 9 : 5, 6). Εἰς Κνωσὸν ἀνευρίσκομεν τὰ σημεῖα τῆς «Δ», χωριζόμενα ἀπὸ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτὰ διὰ κατακορύφου γραμμῆς, ὡς καὶ τὰ σημεῖα τῆς «Γ».

1 Πρβ. καὶ Evans Palace of Minos, IV, σ. 758, ὑποσ. 2. Ἀλλὰ βλ. καὶ P. Kretschmer Literaturberichte fuer die Jahre 1931-1932, Gr., Glotta, 22, 1934, σ. 193 ἑξ.

2 Τὰ διάφορα ταῦτα παραδείγματα ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ τῆς Κρήτης πρὸς εὐκολίαν ἀποκαλοῦμεν λέξεις, μολονότι δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἕκαστον παράδειγμα εἶναι καὶ μία λέξις, ἢ περισσότεραι, ἢ καὶ μέρος μόνον λέξεως.

Εἰκ. 11. Παράλληλοι ὁμάδες σημείων ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης (πρβ. Evans IV, εἰκ. 734).

ἀκολουθούμενα ὑπὸ τοῦ σημείου ἀνδρός[1]. Ὁ Evans λίαν εὐστόχως παρετήρησεν (ἔ. ἀ. σ. 752) ὅτι ἡ ἐπανάληψις τῆς ἰδίας συλλαβῆς εἰς ὀνόματα ἐνθυμίζει τὸ «Lallnamen», τὸ χαρακτηριστικὸν ἀνατολικῶν διαλέκτων. Ἐὰν λοιπὸν δεχθῶμεν ὅτι τὰ παραδείγματα «Γ» καὶ «Δ» εἶναι ὀνόματα, τότε ἴσως θὰ πρέπῃ νὰ τὰ ἑνώσωμεν εἰς μίαν λέξιν ἀσχέτως πρὸς τὴν χωρίζουσαν αὐτὰ γραμμήν, διότι κύριον ὄνομα, ἀποτελούμενον ὑπὸ μιᾶς συλλαβῆς ἐπαναλαμβανομένης φαίνεται ἀσύνηθες ἐὰν δυνατόν, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Evans παρεχόμενα ἐκ Κνωσοῦ δείγματα, τὰ δυνάμενα μετὰ σχετικῆς βεβαιότητος νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ὀνόματα, διότι ἀκολουθοῦνται ὑπὸ τοῦ σημείου «ἀνδρὸς» ἢ «γυναικός», ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων σημείων. Ἐὰν τὰ σημεῖα τῶν παραδειγμάτων «Γ» καὶ «Δ» ἀποτελοῦσιν ἓν ὄνομα, τότε τοῦτο εἶναι διάφορον τῶν Κρητικῶν κατὰ τὸ πρῶτον

1 Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ κατακόρυφος γραμμή, ἡ χωρίζουσα τὰ σημεῖα τοῦ Κρητικοῦ παραδείγματος ἀπὸ τοῦ σημείου ἀνδρός, διότι δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἄλλας ὁμάδας σημείων, αἱ ὁποῖαι τελειώνουσι μὲ τὸ σημεῖον ἀνδρός, ἢ γυναικὸς (Evans ἔ. ἀ. εἰκ. 686). Ἐὰν ἡ κατακόρυφος γραμμὴ εἶναι σημεῖον χωριστικόν, διατὶ τίθεται εἰς τὸ Κρητικὸν παράδειγμα «Γ» παραλείπεται δὲ εἰς τὰς ἄλλας περιπτώσεις;

ἢ τὸ δεύτερον αὐτοῦ μέρος. Σημειωτέον ὅτι τὸ Κρητικὸν ἀντίστοιχον τοῦ παραδείγματος «Δ» δὲν ἀκολουθεῖται ὑπὸ τοῦ χαρακτηριστικοῦ σημείου «ἀνδρὸς» ἢ «γυναικὸς» καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ θεωρηθῇ ὡς ὄνομα. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰ Κρητικὰ ἀντίστοιχα σημεῖα τοῦ παραδείγματος «Γ», ὁ Evans σημειώνει «No 24 Connected with Man sign», τοῦτο δὲ δὲν ἀποδεικνύει ὅτι πράγματι ἀποτελοῦσιν ὄνομα ἀνδρός. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν, ἀνευρίσκομεν ὡς τελικὰ μέλη τετραμελοῦς Κρητικοῦ ὀνόματος ἀνδρὸς (εἰκ. 11, Γ-Δ 1) καὶ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τετρασύλλαβον ὄνομα γυναικὸς (εἰκ. 11, Γ-Δ 2 καὶ Evans ἔ. ἀ. εἰκ. 686 στ. 18 καὶ εἰκ. 693 α καὶ β). Ἐὰν τὸ Κρητικὸν ἀντίστοιχον τοῦ παραδείγματος «Γ» ἀναφέρεται εἰς τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα, τότε τὸ Θηβαϊκὸν παράδειγμα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ τελευταῖον ἥμισυ Κρητικοῦ ὀνόματος, αἱ πρῶται δύο συλλαβαὶ τοῦ ὁποίου

Εἰκ. 12. Διάκρισις εἰς λέξεις; τῶν σημείων τῶν Θηβαϊκῶν ἐπιγραφῶν 2, 3 καὶ 4.

δὲν ἀπαντῶσιν εἰς τὸ ἐκ Θηβῶν παράδειγμα, ἢ εἶναι διάφοροι, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὰ σημεῖα τοῦ «Δ» ἀποτελοῦσι τὸ πρῶτον μέρος τῆς Θηβαϊκῆς λέξεως. Ὅτι τὰ δύο ταῦτα σημεῖα τοῦ «Γ» δὲν ἀπαντῶσι μόνον εἰς Κρητικὰ ὀνόματα, συνάγεται καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁμάδος σημείων, ἀποτελούντων ἐπιγραφήν, ἀναφερομένην οὐχὶ εἰς ὀνόματα ἀλλ' εἰς ἀγέλας ζῴων (εἰκ. 11 Γ-Δ 3 καὶ Evans ἔ. ἀ. εἰκ. 707 γ). Ἐὰν νῦν δεχθῶμεν ὅτι τὰ ἐκ Θηβῶν παραδείγματα «Γ» καὶ «Δ» ἀποτελοῦσι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὕτη ἦτο τελείως διάφορος τῶν ἀντιστοίχων Κρητικῶν κατὰ δύο συλλαβάς.

2. Εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα ἀνήκουσιν ἐπιγραφαί, ἀποτελούμεναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ σημείων, ἓν τῶν ὁποίων φαίνεται διάφορον τοῦ ἀντιστοίχου.

Τὴν Θηβαϊκὴν λέξιν «Ε» ὁ Evans ἐταύτισε πρὸς τὴν «Ε 1», γεγραμμένην εἰς τὴν Κρητικὴν Α γραφήν, καὶ πρὸς τὴν «Ε 2», γεγραμμένην εἰς τὴν γραμμικὴν γραφὴν Β (ἔ. ἀ. εἰκ. 665 καὶ εἰκ. 734). Τὸν ταυτισμὸν τοῦτον δεχόμεθα μετ' ἐπιφυλάξεων, διότι τὰ πρῶτα σημεῖα τῶν ἐπιγραφῶν τούτων δὲν εἶναι τελείως τὰ αὐτά. Τὸ Θηβαϊκὸν σημεῖον φαίνεται ὅτι ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ σημείου τοῦ θρόνου καὶ ἐξ ἑτέρου, ἀποτελουμένου ἐκ τριῶν σχεδὸν κατακορύφων γραμμῶν καὶ ἐνθυμίζοντος τρίποδα. Τὸ ἀντίστοιχον Κρητικὸν σημεῖον τῆς γραφῆς Β (τὸ Β 50), ἀφ' ἑτέρου φαίνεται ὅτι ἐξειλίχθη ἐκ τοῦ ἰδίου προτύπου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπήγασε τὸ σημεῖον τῆς γραφῆς Α, τὸ Α 25, τὸ ἀρχαιότερον δὲ τοῦτο σημεῖον φαίνεται ὅτι

κατάγεται ἐξ ἰδεογράμματος, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὸ σημεῖον τοῦ θρόνου. Μᾶλλον ἐνθυμίζει παράστασιν διώτου σκύφου, τεθειμένου ἐπὶ τρίποδος[1]. Πρὸς τούτοις τὰ Θηβαϊκὰ σημεῖα τοῦ παραδείγματος «Ε», ἀποτελοῦσι μέρος ἐπιγραφῆς, περιλαμβανούσης 13 σημεῖα. Ἡ διαίρεσις τῶν σημείων τούτων εἰς λέξεις ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν φαίνεται δυνατή, ὁ δὲ

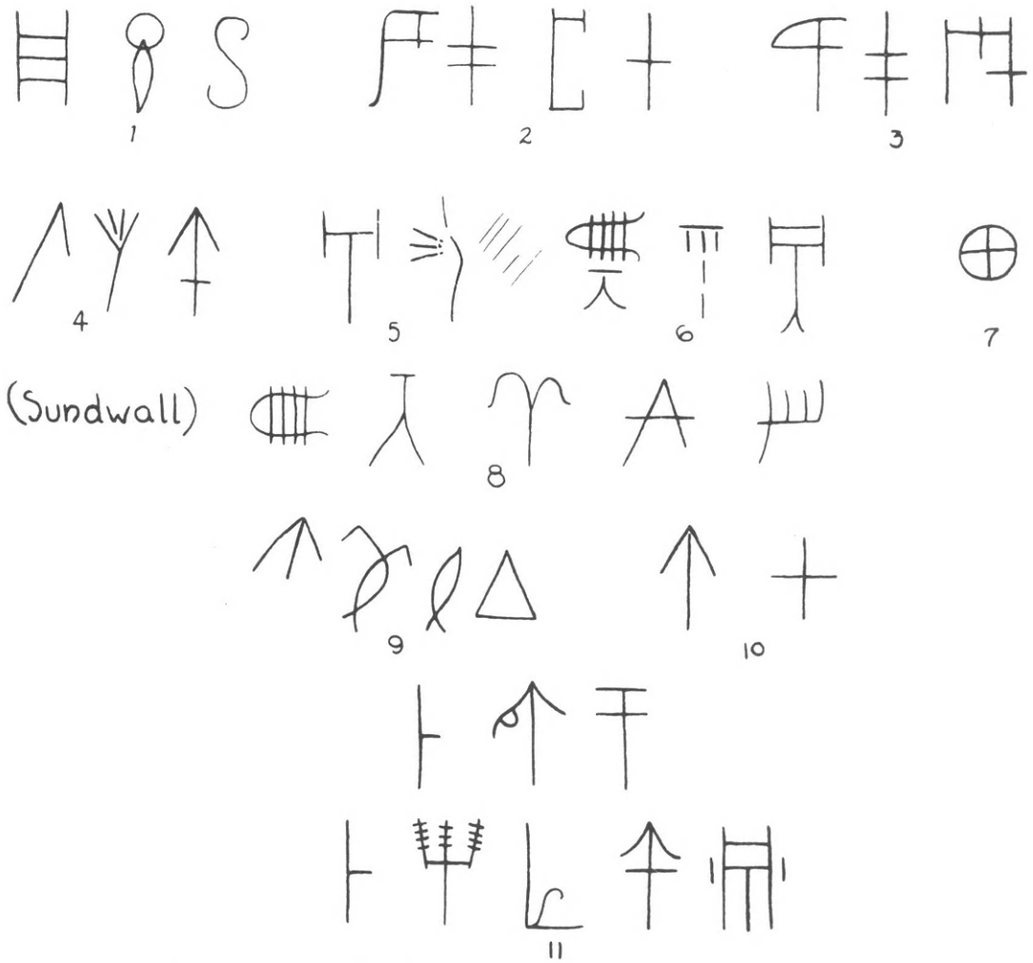

Εἰκ. 13. Ἐπιγραφαὶ ἑτεροστόμων ἀμφορέων Τιρυνθος (1-8), Μυκηνῶν (10), Ὀρχομενοῦ (α) καὶ Ἐλευσῖνος (10).

χωρισμὸς τῶν τριῶν τούτων σημείων ἐκ τῶν λοιπῶν εἶναι κἄπως αὐθαίρετος[2]. Ἐὰν παρίδωμεν τὰς διαφορὰς ταύτας καὶ ταυτίσωμεν τὰς ἐπιγραφάς, ὡς ἔπραξεν ὁ Evans, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ Θηβαϊκὴ λέξις εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν Κρητικὴν «Ε 1», διάφορος δὲ κατὰ τὸ τελικὸν σημεῖον πρὸς τὴν Κρητικὴν λέξιν «Ε 2». Ἡ σπουδαιότης τῆς διαφορᾶς ταύτης ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ. Ὁ Evans λίαν εὐστόχως ἀπέδειξεν ὅτι

1 Πρβ. π. χ. Palace of Minos IV, εἰκ. 715, στ. 2 καὶ σ. 732. Αἱ πλάγιαι καμπύλαι γραμμαὶ τοῦ Κρητικοῦ σημείου ἐνθυμίζουσι τὰς λαβὰς τοῦ εἰκονιζομένου ἐκεῖ ἀγγείου, ἴσως δὲ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου ἐκείνου ἔχομεν τὴν ἰδεογραμμικὴν αὐτοῦ παράστασιν. Ἄλλως τε τὸ σημεῖον τοῦ θρόνου, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Evans, εἶχε τελείως διάφορον σχῆμα εἰς τὴν γραμμικὴν γραφὴν Α.

2 Πρβ. καὶ Palace of Minos IV, εἰκ. 734 Ε, ὅπου τὰ τρία πρῶτα σημεῖα τῆς ἐπιγραφῆς ἐπίσης χωρίζονται τῶν λοιπῶν. Οὕτως τὸ 4ον καὶ τὸ 8ον σημεῖον ἀφίνονται μόνα των ἄνευ λόγου.

ὡρισμένον τελικὸν στοιχεῖον, τὸ Β 7 = Ε 9, μεταβάλλεται εἰς τὸ σημεῖον Β 40 = Ε 46, ὅταν ἀκολουθῆται ὑπὸ ἑτέρου ὑποδηλοῦντος ἀριθμόν[1]. Εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὸ τελικὸν σημεῖον τῶν λέξεων «Ε» καὶ «Ε 1» μετεβλήθη εἰς τὸ τῆς λέξεως «Ε 2» διότι μετ' αὐτὸ εἰς τὴν λέξιν ἐκείνην ἐτέθη τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον «ἀνδρός»; Ἡ ἐξέτασις τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων ὀνομάτων δὲν φαίνεται ἀποδεικνύουσα μίαν τοιαύτην πιθανότητα. Εἰς τὴν εἰκόνα 693α-β τοῦ Evans ἔχομεν τοὐλάχιστον ἑπτὰ διάφορα ὀνόματα, τὰ τελικὰ στοιχεῖα τῶν ὁποίων δὲν πάσχουσι μεταβολὴν καὶ μετὰ τὴν προσθήκην τοῦ σημείου, τοῦ ὑποδηλοῦντος τὸ γένος. Πρέπει ὅμως νὰ τονίσωμεν συγχρόνως, ὅτι οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐκείνων λήγει εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον λήγουσι τὰ παραδείγματα Ε καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν ἀπολύτως καὶ τὴν πιθανότητα μεταβολῆς εἰδικῶς τοῦ σημείου τούτου εἰς ὡρισμένας, ἀγνώστους νῦν, περιπτώσεις. Ἐὰν δεχθῶμεν τοὺς ταυτισμοὺς τοὺς ὑποδεικνυομένους εἰς τὴν εἰκόνα 11, τότε τὸ Θηβαϊκὸν παράδειγμα «Ε» εἶναι ταὐτὸν πρὸς λέξιν γεγραμμένην εἰς τὴν Κρητικὴν γραφὴν Α, ἡ ὁποία ἐταυτίσθη πρὸς ὄνομα γεγραμμένον εἰς τὴν γραφὴν Β.

Τὸ παράδειγμα «Ζ», ***(Εἰκ. 11)*** ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν γραμμάτων καὶ προερχόμενον ἐκ Θηβῶν, (πρβλ. εἰκ. 9 : 13), ἐταυτίσθη πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 1267 ἐπιγραφὴν τῆς Κνωσοῦ. Τὸ τελευταῖον ἢ τρίτον σημεῖον τοῦ παραδείγματος τούτου παρουσιάζει διαφορὰς πρὸς τὸ ἀντίστοιχον Κρητικόν. Σχετικῶς καὶ πάλιν πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ σπουδαιότης τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλης ταύτης διαφορᾶς ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνον προσοχὴν πρὸς τὴν διαφορὰν ταύτην δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἐπισύρωμεν. Ἡ σημασία τῆς ἀντιστοίχου Κρητικῆς λέξεως «Ζ» εἶναι ἀκαθόριστος.

3. Εἰς τὴν τρίτην ὁμάδα ἀνήκει τὸ παράδειγμα «Η», (εἰκ. 11, καὶ 9 : 14), τὸ ὁποῖον ἔχει ἓν ἐπὶ πλέον σημεῖον τοῦ ἀντιστοίχου Κρητικοῦ, πρὸς τὸ ὁποῖον ἐταυτίσθη. Τὸ ἐπὶ πλέον τοῦτο σημεῖον δὲν δύναται, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, νὰ ἀποδειχθῇ ὡς ἀποτέλεσμα καταληκτικῆς μεταβολῆς, διότι ἡ μόνη μέχρι τοῦδε γνωστὴ καταληκτικὴ μεταβολὴ περιορίζεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν ἑνὸς εἰς ἕτερον σημεῖον[1]. Κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Κρητικὴ λέξις ἀποτελεῖ μέρος μόνον, τὰς δύο πρώτας συλλαβάς, τρισυλλάβου Θηβαϊκῆς. Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι δὲν ἔχει ἐξακριβωθῆ ἐὰν τὸ ἐκ Κνωσοῦ δεῖγμα εἶναι ὄνομα ἢ ἔχει ἄλλην τινὰ ἰδιότητα καὶ σημασίαν.

4. Εἰς τὴν τετάρτην ὁμάδα ἀνήκουσι τὰ παραδείγματα «Θ» καὶ «Ι», τὰ ὁποῖα ἔχουσι διάφορον ἀρχικὸν ἢ τελικὸν σημεῖον. Ὅσα ἐλέχθησαν διὰ τὸ «Η» ἰσχύουσι καὶ διὰ τὸ παράδειγμα «Θ», (εἰκ. 11, 13 : 2). Τὸ μόνον δυνατὸν συμπέρασμα ἐκ τοῦ προτεινομένου ταυτισμοῦ εἶναι ὅτι αἱ δύο πρῶται συλλαβαὶ τρισυλλάβου γυναικείου Κρητικοῦ ὀνόματος ἀποτελοῦσι τὰς δύο πρώτας συλλαβὰς τετρασυλλάβου λέξεως ἐκ τῆς Τίρυνθος. Διὰ τὸ παράδειγμα «Ι» (εἰκ. 11, 9 : 8), δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τρισύλλαβος Θηβαϊκὴ λέξις ἔχει τὰς δύο τελευταίας συλλαβὰς κοινὰς πρὸς Κρητικήν, τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος γνωστή.

5. Εἰς τὴν πέμπτην ὁμάδα ἀνήκουσι παραδείγματα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι κοινὰ σημεῖα εἰς τὴν ἀρχήν, τὸ μέσον, ἢ τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς. Τὰ Ἑλλαδικὰ σημεῖα τοῦ παραδείγματος

1 Αὐτ. σ. 714 καὶ εἰκ. 696.

«Κ» ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἐπὶ δύο Θηβαϊκῶν ἀγγείων καὶ μὲ μικρὰν παραλλαγὴν καὶ εἰς τρίτον (εἰκ. 11, 9: 2-4). Φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσι μέλη τῆς αὐτῆς λέξεως, ὁ ἀριθμὸς τῶν συλλαβῶν τῆς ὁποίας δὲν ἔχει καθορισθῆ. Εἰς τὴν εἰκόνα 12 διακρίνομεν εἰς λέξεις τὰς συλλαβὰς τῶν ἐπιγραφῶν, εἰς τὰς ὁποίας τὰ δύο ταῦτα σημεῖα συναντῶνται[1]. Συμφώνως πρὸς τὴν διάκρισιν ταύτην, τὰ Ἑλλαδικὰ σημεῖα τοῦ παραδείγματος «Ι» ἀποτελοῦσι τὰς δύο πρώτας συλλαβὰς πολυσυλλάβου λέξεως, τὸ τελευταῖον σημεῖον τῆς ὁποίας εἶναι σύνθετον καὶ ἴσως εἶχεν ἀξίαν περισσοτέραν τῆς μιᾶς συλλαβῆς. Τὸ μόνον δυνατὸν συμπέρασμα τὸ δυνάμενον νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦ Ἑλλαδικοῦ πρὸς τὸ Κρητικὸν παράδειγμα εἶναι ὅτι ἡ Θηβαϊκὴ λέξις ἔχει δύο συλλαβὰς ἀπαντώσας εἰς Κρητικήν. Ποία ἡ ἀξία τῆς Κρητικῆς λέξεως, εἶναι ὄνομα ἢ εἶναι σύμβολον ἄλλης ἐννοίας, δὲν ἔχει καθορισθῆ μέχρι τοῦδε.

Τῆς Θηβαϊκῆς λέξεως «Λ», (εἰκ. 11 καὶ 9: 1), ἀποτελουμένης ἐκ πέντε τοὐλάχιστον συλλαβῶν μόνον δύο ἀπαντῶσιν εἰς πιθανῶς ἀτελῆ Κρητικὴν λέξιν ἀκαθορίστου ἐννοίας, ἐν ᾧ αἱ δύο συλλαβαὶ τῆς ἐκ Τίρυνθος ἀτελοῦς ἐπιγραφῆς «Μ», (εἰκ. 11 καὶ 13: 5), ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τετρασυλλάβου Κρητικῆς ὁμοίως ἀκαθορίστου ἐννοίας. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸ παράδειγμα «Ν» ἐκ Θηβῶν (εἰκ. 11 καὶ 9: 3, 4). Αἱ δύο πρῶται συλλαβαὶ τετρασυλλάβου λέξεως ταυτίζονται πρὸς δύο συλλαβὰς Κρητικῆς, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἔχει περισσοτέρας τῶν δύο συλλαβῶν καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια δὲν εἶναι καθωρισμένη. Σχετικῶς πρὸς τὴν λέξιν ταύτην πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ δεύτερον σημεῖον τῆς Θηβαϊκῆς δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ δεύτερον σημεῖον τῆς Κρητικῆς λέξεως. Δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ποῦ τελειώνει ἡ λέξις τοῦ παραδείγματος «Ξ» ἐκ Θηβῶν (εἰκ. 11 καὶ 9: 1). Ἡ σιγμοειδὴς γραμμή, ἡ ἀκολουθοῦσα τὸ τρίτον σημεῖον ἀποτελεῖ μέρος ἀναπόσπαστον αὐτοῦ καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σημεῖον στίξεως. Ὁ Evans, παραλείπων τὴν γραμμὴν ἐκείνην, τερματίζει τὴν λέξιν εἰς τὸ τρίτον σημεῖον ἄνευ ἐπεξηγήσεως. Τὸ σημεῖον Ε22=Β11, χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὡς τελικὸν εἰς ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀλλὰ τὸ ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὸ μέσον λέξεων, αἱ ὁποῖαι προφανῶς δὲν ἔχουσι σχέσιν πρὸς ὀνόματα[2]. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ὡς τελικὸν τῆς πρώτης λέξεως τῆς Θηβαϊκῆς ἐπιγραφῆς. Ἀφ' ἑτέρου τὰ σημεῖα «&c. 24», τὰ ὁποῖα ὁ Evans παραθέτει εἰς τὴν

1 Τὰ τρία πρῶτα σημεῖα τῆς ἐπιγραφῆς 2, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντα μίαν λέξιν, διότι χωρίζονται ἀπὸ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτὰ ὑπὸ πλαγίας γραμμῆς. Τὰ τρία ταῦτα σημεῖα ἀνευρίσκομεν καὶ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἐπιγραφῆς 3 καὶ ἐκεῖ ἀσφαλῶς σχηματίζουσι τὴν αὐτὴν λέξιν. Εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦσι τὴν λέξιν ταύτην καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν πρὸ αὐτῆς ἀποτελοῦσι ἰδίας λέξεις, σχηματιζομένας ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων σημείων. Τὰς λέξεις ταύτας ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν 2 εἰς φαινομενικῶς διάφορον τάξιν, ἀλλὰ πραγματικῶς τὴν αὐτήν. Ἡ διαφορὰ ἐπῆλθε διότι ἡ ἐπιγραφὴ 2 ἀρχίζει ἀπὸ διάφορον λέξιν. Οὕτως καὶ ἄνευ πολλῶν σημείων στίξεως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὰς διαφόρους λέξεις τῶν τριῶν τούτων ἐπιγραφῶν. Καὶ ἡ διάκρισις αὕτη, μολονότι ἐνδιαφέρουσα, δὲν δύναται νὰ μᾶς βοηθήσῃ εἰς τὸν χωρισμὸν ἄλλων ἐπιγραφῶν. Διότι ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς παραβολῆς δύο ὁμοίων ἐπιγραφῶν γεγραμμένων εἰς δύο διάφορα ἀγγεῖα καὶ εἰς διάφορον τάξιν. Πρὸς τούτοις παραμένει ἀνεξήγητον διατὶ καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐπιγραφὰς τὸ χωριστικὸν σημεῖον ἐτέθη μόνον μετὰ τὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς ἰδίας ὁμάδος. Διακρίνει ἄρά γε τὴν πρώτην λέξιν τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 2, ἢ δεικνύει τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος ἐπιγραφῆς, γεγραμμένης ἐπὶ κυκλικῆς ἐπιφανείας. Ἀσφαλῶς καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ρόλος τῶν σημείων τούτων δὲν εἶναι ἀκόμη τελείως γνωστός.

2 Palace of Minos IV, σ. 714 καὶ αὐτ. σ. 699 καὶ εἰκ. 683. Εἰς ὁμάδα 100 ὀνομάτων ἀπαντᾷ 6 φοράς, ἐν ᾧ τὸ σημεῖον Ε15=Β20 ἀπαντᾷ 20 φοράς, τὸ Ε16=Β59 14 φοράς, καὶ τὸ Ε6=Β5 11 φοράς. Εἰς ὁμάδα 55 ὀνομάτων γυναικῶν ἀπαντᾷ 5 φοράς, ἐν ᾧ τὸ σημεῖον Ε9=Β7 16 φοράς.

ἀντίστοιχον Κρητικὴν λέξιν, φαίνεται ὅτι ὑποδεικνύουσιν ὅτι ἡ λέξις ἐκείνη ἔχει καὶ ἄλλα σημεῖα καὶ ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ περισσοτέρων συλλαβῶν. Εἶναι ἐπίσης ἄγνωστον ἐὰν ἡ Κρητικὴ λέξις εἶναι ὄνομα ἢ ὄχι. Τὸ μόνον συμπέρασμα, τὸ δυνάμενον νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως τοῦ παραδείγματος «Ξ», εἶναι ὅτι αἱ δύο πρῶται συλλαβαὶ πολυσυλλάβου Θηβαϊκῆς λέξεως ἀπαντῶσιν εἰς Κρητικὴν λέξιν ἴσως πολυσύλλαβον. Ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ἐλευσῖνος, ὁ Evans λέγει ὅτι τὰ δύο πρῶτα σημεῖα τῆς δευτέρας γραμμῆς (παράδειγμα «O_1» εἰκ. 11 καὶ B: 11) ἀνευρίσκονται μεταξὺ σημείων, ἀποτελούντων Κρητικὰ ὀνόματα[1]. Τὸ δεύτερον καὶ τρίτον σημεῖον τῆς ἰδίας γραμμῆς ἀνευρίσκομεν εἰς τετρασύλλαβον ὄνομα, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ παράδειγμα «O_2» (Εἰκ. 11).

6. Εἰς τὴν τελευταίαν ὁμάδα ἀνήκει τὸ παράδειγμα «Π». Ἡ Ἑλλαδικὴ ἐκ Θηβῶν ἐπιγραφὴ (εἰκ. 11 καὶ 9: 11) ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν σημείων, ἀπαντώντων εἰς διάφορον τάξιν εἰς τετρασύλλαβον Κρητικὴν ἐπιγραφήν, τῆς ὁποίας ἡ σημασία παραμένει ἀκαθόριστος.

Ἡ μακρὰ καὶ λεπτομερὴς αὕτη ἐξέτασις τῶν παραδειγμάτων τῆς εἰκόνος 11 προάγει εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἑξῆς: Ἐκ τῶν 16 παραλλήλων παραδειγμάτων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης, τῶν παρεχομένων ὑπὸ τοῦ Evans, 12 ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς ἐνεπιγράφους ἀμφορεῖς τῶν Θηβῶν, 1 εἰς τὸν τῆς Ἐλευσῖνος καὶ 3 εἰς τὰ ὄστρακα τῆς Τίρυνθος. Ἐκ τούτων πάλιν μόνον δύο παραδείγματα, τὸ «Α» ἐκ Τίρυνθος καὶ τὸ «Β» ἐκ Θηβῶν, δύνανται νὰ ταυτισθῶσιν ἀσφαλῶς καὶ ἄνευ ἀντιρρήσεων πρὸς Κρητικά. Καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων, αἱ Κρητικαὶ λέξεις αἱ ταυτιζόμεναι πρὸς τὰ Ἑλλαδικὰ ταῦτα παραδείγματα δὲν ἦσαν ὀνόματα ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν ἢ παιδίων. Δύο Κρητικαὶ λέξεις, παράδειγμα Ε, καὶ Ζ, δύνανται νὰ ταυτισθῶσι πρὸς δύο λέξεις ἐκ Θηβῶν μετ' ἐπιφυλάξεων, διότι ἓν τῶν σημείων αὐτῶν εἶναι κατά τι διάφορον τοῦ ἀντιστοίχου Ἑλλαδικοῦ καὶ διότι ἡ μία ἐξ αὐτῶν διεκρίθη αὐθαιρέτως τῶν λοιπῶν λέξεων τῆς Θηβαϊκῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 1. Μία τῶν Κρητικῶν τούτων λέξεων, ἡ Ε 1, ἦτο ὄνομα ἐν χρήσει εἰς τὴν Κνωσὸν ἀκόμη εἰς τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ γραφὴ Α ἦτο κοινή. Δύο παραδείγματα «Γ» καὶ «Δ», ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιγραφὴν ἐκ Θηβῶν καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀποτελοῦσι μίαν λέξιν, μέρος τῆς ὁποίας μόνον ἀπαντᾷ ὡς μέλος πολυσυλλάβων Κρητικῶν λέξεων. Τρία παραδείγματα, «Η», «Θ» καὶ «Ι», ἔχουσι διάφορον ἀριθμὸν συλλαβῶν τῶν ἀντιστοίχων Κρητικῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν μέρος μόνον αὐτῶν ταυτίζεται πρὸς τὰ Κρητικὰ ἐκεῖνα ἀντίστοιχα. Ἓξ παραδείγματα, «Κ» «Ο», ἀποτελοῦνται ἐκ δύο ἕως ὀκτὼ συλλαβῶν, μερικαὶ τῶν ὁποίων (κατὰ κανόνα δύο) ἐπαναλαμβάνονται εἰς Κρητικὰς πολυσυλλάβους λέξεις. Ἐκ τῶν Κρητικῶν ἐκείνων λέξεων δύο μόνον δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς κύρια ὀνόματα. Ἓν παράδειγμα περιλαμβάνει Θηβαϊκὴν λέξιν, τὰ σημεῖα τῆς ὁποίας, ηὐξημένα κατὰ ἓν καὶ τεθειμένα εἰς διάφορον τάξιν, σχηματίζουσι Κρητικὴν λέξιν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνάλυσις ἡμῶν καθιστᾷ φανερὸν ὅτι μέχρι τοῦδε μόνον δύο Ἑλλαδικαὶ λέξεις δύναναι νὰ ταυτισθῶσιν ἀσφαλῶς πρὸς δύο Κρητικάς, ἑτέρα τρίτη δύναται νὰ ταυτισθῇ μετ' ἐπιφυλάξεων, τετάρτη ἐπίσης μετ' ἐπιφυλάξεως δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς Κρητικὸν ὄνομα καὶ 12 Ἑλλαδικαὶ λέξεις ἔχουσιν ἀνὰ δύο συνεχομένας συλλαβὰς ἀπαντώσας εἰς Κρητικὰς λέξεις. Ἐκ τῶν ταυτιζομένων λέξεων, ἡ μία ἀπαντᾷ εἰς ἀγγεῖον ἐκ

1 Αὐτ. σ. 744. Τὰ Κρητικὰ ὀνόματα, εἰς τὰ ὁποῖα συναντῶσι τὰ δύο Ἐλευσινιακὰ σημεῖα δὲν ἔχουσιν ἀκόμη δημοσιευθῆ.

Θηβῶν καὶ ἡ ἑτέρα ἐπὶ ὀστράκου τῆς Τίρυνθος. Ἡ Ἑλλαδικὴ λέξις, ἡ ὁποία ἐταυτίσθη πρὸς Κρητικὸν ὄνομα ἐπίσης εὑρίσκεται ἐπὶ Θηβαϊκοῦ ἀγγείου.

Δικαιούμεθα ἄρα γε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ταυτισμοῦ τριῶν λέξεων καὶ ἑνὸς οὐχὶ τόσον βεβαίου ὀνόματος νὰ συμπεράνωμεν μετὰ τοῦ Evans «The language and script (τῆς Κρητικῆς) was current at this time... both in the Peloponnese and throughout a large tract of Northern Greece beyond the gulf» (ἔ.ἀ., 754); Καὶ ὅτι «It is clear that both at Knossos and the Mainland sites we have to do with the same language» (ἔ. ἀ. 752);

Νομίζομεν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον τὰ γνωστὰ στοιχεῖα δὲν ἐπιτρέπουσι τοιοῦτον συμπέρασμα, οὐδὲ δύνανται νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ Κρητικὴ γλῶσσα ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν ἐποχὴν καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἀποκλείσῃ τὴν προτεινομένην ἀνάγνωσιν τῆς Ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς, ὅσον ὑποθετικὴ καὶ ἐὰν εἶναι αὕτη[1]. Ὅτι ὑπάρχουσι κοινὰ στοιχεῖα εἰς Κρητικὰς καὶ Ἑλλαδικὰς ἐπιγραφὰς εἶναι ἐξηκριβωμένον. Ἀλλὰ τὰ κοινὰ ταῦτα στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύνανται νὰ ἀποδείξωσι τὴν ὕπαρξιν Κρητῶν δυναστῶν εἰς τὰ Μυκηναϊκὰ κέντρα τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Μία καὶ μόνη λέξις (παράδειγμα Α) ἀκαθορίστου σημασίας, κοινὴ εἰς Τίρυνθα καὶ εἰς Κρήτην δὲν εἶναι νομίζομεν ἀρκετὴ διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξιν Κρητικῆς δυναστείας εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, ἢ εἰς τὰς Μυκήνας ἢ καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον[2]. Τὰ κοινὰ ταῦτα στοιχεῖα δὲν εἶναι ὅλως ἀνεξήγητα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι καὶ μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐπέζησαν πολυάριθμοι Προελληνικαὶ λέξεις, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἀναφέροντα εἰς γεωργικὰ προϊόντα[3]. Αἱ λέξεις αὗται βεβαίως ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ὑστεροελλαδικοὺς χρόνους, δυνάμεθα δὲ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι μία ἢ καὶ περισσότεραι τούτων, ἢ καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν σύνθετα, ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Ἑλλαδικὰς καὶ τὰς Κρητικὰς ἐπιγραφάς[4]. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη γίνεται πιθανωτέρα ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλαὶ τῶν Κρητικῶν πινακίδων φέρονται ὡς κατάλογοι γεωργικῶν προϊόντων. Τὸ ὅτι μέλη τοιούτων λέξεων σχηματίζουσι μέρος κυρίων ὀνομάτων ἐν χρήσει εἰς τὴν Κρήτην, δὲν ἀποκλείει καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν ὡς λέξεων μὲ τὴν ἰδίαν αὐτῶν σημασίαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἢ καὶ εἰς τὴν Κρήτην[5]. Τὸ μόνον Κρητικὸν ὄνομα τὸ ἀπαντῶν εἰς τὴν Θηβαϊκὴν ἐπιγραφήν, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς κύριον ὄνομα ἔχον τοιαύτην τινὰ σημασίαν, π.Χ. Ὄλυνθος, ὄνομα πόλεως-ὄλυνθος, καρπός, καὶ εἰς τὴν νεωτέραν Ἀγγλικὴν Mr. Rice, ὄνομα ἀλλὰ καὶ rice, ὄρυζα. Ἢ ἀκόμη δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τοῦτο καὶ ὡς κύριον ὄνομα ἑνὸς τῶν ἀπογόνων τοῦ Κάδμου τῶν

1 Τοιαῦτα γενικῆς φύσεως συμπεράσματα θὰ εἶναι δυνατὰ μόνον μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἄλλων ἠπειρωτικῶν ἐπιγραφῶν καὶ τὴν πλήρη δημοσίευσιν ὅλων τῶν Κρητικῶν ἐπιγραφῶν.

2 Τὰ ἐπὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων τῶν Μυκηνῶν σημεῖα καὶ αὐτὸς ὁ Evans (ἔ.ἀ. σ. 742 ἑξ.) δέχεται ὡς σύμβολα. Τοιαῦτα σύμβολα, ὡς γνωστόν, ἀπαντῶσιν ἐπὶ ἀγγείων ἀπὸ τῆς Πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς, Πρβ. Phylakopi πίν. IX (ἔνθα ἀνευρίσκομεν τὰ σημεῖα E14 = B25 καὶ E18 = B41) καὶ σ. 177 ἑξ. Zygouries εἰκ. 92. Eutresis εἰκ. 168, Προϊστορικὴ Ἐλευσὶς εἰκ. 50, καὶ AJA 1934, σ. 266.

3 Kretschmer Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache 1896, σ. 401 ἑξ. G. Glotz La Civilization Égéenne σ. 439 ἑξ. Διὰ τοπωνυμίας ἰδίως, A. Fick Die vorgriechischen Ortsnamen, 1905. Πρβ. καὶ C. D. Buck Language of Greece, 2000-1000 B. C., Classical Philology XXI, 1926 σ. 8 ἑξ. Haley-Blegen The Coming of the Greeks AJA, XXXII, 1928, σ. 141 ἑξ.

4 Ὁ Sundwall ἔ. ἀ. σ. 230, παρατήρησεν ἤδη ὅτι τὰ σημεῖα ταῦτα ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς δήλωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀγγείων. Τοῦ τε ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ.

5 Πρβ. τὰ Ναύστρατος, Ναυσικλῆς, Ναυσικάα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Evans εἰς σ. 711, Χοιροβοσκὸς καὶ τὰ σύνθετα ἐκ τοῦ ἱππο-, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἀναφέρει εἰς σ. 711-714.

ἐγκατεστημένων εἰς Θήβας· ἀφ' οὗ ὁ Κάδμος φέρεται ὡς ὁρμηθεὶς ἐκ Κρήτης, εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ διετήρησαν Κρητικὰ ὀνόματα. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν Θηβῶν ἀνευρίσκομεν τὰ περισσότερα παράλληλα παραδείγματα τὰ γνωστὰ καὶ ἐκ Κρήτης. Τοῦτο ἴσως εἶναι φυσικόν, διότι αἱ Θηβαϊκαὶ ἐπιγραφαὶ εἶναι καὶ αἱ πολυαριθμότεραι. Ἀλλ' ἴσως δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐὰν ὑποθέσωμεν μετὰ τοῦ Persson ὅτι αἱ Θῆβαι ἦσαν Κρητικὴ πόλις[1]. Ἡ τοιαύτη ὅμως ὑπόθεσις πρέπει καὶ νὰ ἀποδειχθῇ. Αἱ μεταξὺ τῶν Θηβαϊκῶν καὶ Κρητικῶν ἐπιγραφῶν παρατηρούμεναι ὁμοιότητες δὲν δύνανται καὶ νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ Τίρυνς, αἱ Μυκῆναι καὶ ἡ λοιπὴ Πελοπόννησος καὶ Στερεὰ εἶχον Κρῆτας ἄρχοντας καὶ πληθυσμὸν Κρητόφωνον. Ἡ ταυτότης σημείων τινῶν εἰς τὰς Ἑλλαδικὰς καὶ τὰς Κρητικὰς ἐπιγραφὰς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ταυτότης φθόγγων ἢ καὶ περιωρισμένης σειρᾶς φθόγγων δὲν δύναται νομίζομεν νὰ ἀποδείξῃ πλήρως τὴν ταυτότητα δύο γλωσσῶν διότι καὶ μεταξὺ τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων γλωσσῶν δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν τοιαύτας ὁμοιότητας[2]. Πολλῷ δὲ μᾶλλον ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ ἀριθμὸς τῶν κοινῶν λέξεων ὁ ὑφιστάμενος μεταξὺ τῶν δύο κατὰ τὰ ἄλλα διαφόρων γλωσσῶν.

Μεγαλυτέρας φθογγικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῆς Κρητικῆς καὶ τῆς Ἑλλαδικῆς γλώσσης τῶν ὑστεροελλαδικῶν χρόνων ὑποδεικνύουσι τὰ νέα συλλαβικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Κρητικῆς γραφῆς Β, εἰκ. 6. Ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ταῦτα ἀνέρχονται εἰς 15 τοὐλάχιστον. Καὶ πάλιν ἀδυνατοῦμεν νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Evans παρεχομένην ἐξήγησιν τῆς ἀνάγκης, ἡ ὁποία ἐπέβαλε τὴν δημιουργίαν τῶν σημείων τούτων. Διότι εἶναι φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐὰν οἱ Κρῆτες ἐγκαθίσταντο εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, κατὰ κανόνα θὰ ὑπεδήλουν διὰ Κρητικῶν λέξεων τὰς διαφόρους συνθήκας, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδεται ἡ δημιουργία τῶν νέων σημείων. Αἱ λέξεις αὗται καὶ αἱ τούτων παραπλήσιαι ἀκόμη δὲ καὶ αἱ σχετικῶς ὀλίγαι λέξεις τῶν ἰθαγενῶν, τὰς ὁποίας ἴσως ἠναγκάσθησαν νὰ δανεισθῶσιν οἱ Κρῆτες θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκφρασθῶσι διὰ τῶν ἤδη ὑπαρχόντων σημείων γραφῆς, ἥτις κατὰ τὴν τελειότητα παρεβλήθη πρὸς τὴν ἱστορικὴν Ἑλληνικήν, ἢ καὶ διὰ ἰδεογραμμάτων, ἐὰν τὰ συλλαβικὰ στοιχεῖα δὲν ἦσαν ἀρκετά. Τὸ ὅτι οἱ Κρῆτες δὲν ἀπέφευγον τὴν χρῆσιν ἰδεογραμμάτων ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν γραφὴν Β (Σημεῖα Β 67-72). (Ἀκόμη καὶ τὸ σημεῖον Ε 49, τὸ ὁποῖον ἐξελήφθη ὡς ἐσχάρα (Gridiron), δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξελιχθὲν ἐκ τοῦ ἰδίου προτύπου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξειλίχθη καὶ τὸ Κρητικὸν Β 91 (Evans, ἔ.ἀ. σ. 722) τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται εἰς πινακίδας ἀναφερομένας εἰς ἀγέλας κερασφόρων ζῴων. Τὸ Ἑλλαδικὸν σημεῖον εἶναι περισσότερον ἐξειλιγμένον τοῦ Κρητικοῦ ἐκείνου ἰδεογράμματος)[3]. Τὰ νέα

1 The Royal Tombs at Dendra near Midea 1931, σ. 132. Ἐκ τῆς ὑποσημειώσεως τοῦ Persson δὲν καθορίζεται ἐὰν καὶ ὁ Κεραμόπουλλος συμμερίζεται τὴν γνώμην ταύτην.

2 Πρβ. π.χ. «ἀνέμ», ἡ μήτηρ μου, καὶ ἄνεμος, κατανέμω· «νὲ», τί;, καὶ νέος, ἢ τὴν συλλαβὴν νε εἰς διαφόρους θέσεις· «ἰστίορσουν», θέλεις, καὶ ἱστίον, ἱστιοπλοῖα κλπ. Αἱ ὁμοιότητες αὗται δὲν δύνανται νὰ ἀποδείξωσι γλωσσικὴν συγγένειαν τῆς Τουρκικῆς καὶ τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης. Πολλὰ ἐπίσης παραδείγματα δυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν, ἀποδεικνύοντα κοινότητα φθόγγων μεταξὺ τῆς Νεοελληνικῆς καὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἰνδιάνων τῆς Ἀμερικῆς, δύο διαφόρων τελείως γλωσσῶν.

3 Ἡ θέσις τῶν σημείων αὐτῶν εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς ἐπιγραφὰς ἀποδεικνύει ὅτι δὲν ἦσαν ἰδεογράμματα. Π.χ. τὸ σημεῖον Ε26 συναντᾷ δὶς εἰς Θηβαϊκὰς ἐπιγραφάς. Μίαν φορὰν ὡς τρίτον σημεῖον ἐπιγραφῆς ἐξ ἕνδεκα σημείων καὶ δευτέραν φορὰν ὡς τελικὸν ἢ τρίτον σημεῖον λέξεως τρισυλλάβου. Τὸ σημεῖον Ε 37, ἀπαντᾷ μίαν φορὰν εἰς Θηβαϊκὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν πέμπτην θέσιν ὁμάδος ἀποτελουμένης ἐξ ἕνδεκα σημείων, ἢ εἰς τὴν τελικὴν θέσιν πεντασυλλαβου

ἠπειρωτικὰ σημεῖα ἐδημιουργήθησαν προφανῶς διὰ νὰ δηλώσωσι φθόγγους, μὴ ὑφισταμένους εἰς τὴν Κρητικὴν διάλεκτον, φθόγγους ἰδιάζοντας εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, τὸ ἓν τέταρτον τοῦ συνόλου τῶν γνωστῶν σημείων, ὑποδεικνύει τὴν μεγάλην φθογγικὴν διαφοράν, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ὑστεροελλαδικοὺς χρόνους. Ἡ διαφορὰ δ' αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Κρητικὴ γλῶσσα δὲν ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὡς βεβαιοῖ ὁ σοφὸς ἐρευνητὴς τῶν Κρητικῶν ἀρχαιοτήτων, ἀλλ' ὅτι ἑτέρα γλῶσσα ἦτο ἡ κοινή, φθόγγους τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζομεν εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως καὶ εἰς τὴν τοῦ κυπέλλου τῆς Ἀσίνης, ἤτοι ἡ Ἑλληνική.

Συνοψίζοντες νῦν τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον τὰ γνωστὰ δεδομένα δὲν δύνανται νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι ἐπὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων ἔχομεν ἐπιγραφάς, λέξεις ἢ ὀνόματα, εἰς Προελληνικὴν γλῶσσαν. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ ὑφ' ἡμῶν προτεινόμενον κείμενον τῆς Ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς, μολονότι βασίζεται ἐπὶ ὑποθετικοῦ ταυτισμοῦ δύο τοὐλάχιστον σημείων, δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ὡς ἀπαράδεκτον μόνον διότι ἀποτελεῖται ἐξ Ἑλληνικῶν λέξεων καὶ φθόγγων. Τοῦτο δ' ὡς ἐτονίσαμεν καὶ ἀνωτέρω ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν Ἑλληνοφώνων φύλων εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ὑστεροελλαδικοὺς χρόνους.

Μέχρι τοῦδε περιωρίσαμεν τὴν μελέτην τῆς ἠπειρωτικῆς γραφῆς εἰς τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς ἑτεροστόμους ἀμφορεῖς. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἀμφορέων ἔχομεν καὶ ἄλλας ἐπιγραφάς, ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ κυπέλλου τῆς Ἀσίνης. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐκείνην δυστυχῶς κατόπιν τῶν ὑπὸ τοῦ Evans δημοσιευθέντων, ἐπὶ τοῦ παρόντος εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραλείψωμεν[1]. Τὰ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπιγραφῶν γνωστὰ σημεῖα καὶ τὰ πρὸς ταῦτα συναφῆ προβλήματα θὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων, διότι ἄνευ αὐτῶν ἡ προκαταρκτικὴ ἡμῶν μελέτη τῆς ἠπειρωτικῆς γραφῆς θὰ εἶναι ἀτελής.

Τῷ 1892 ὁ ἀείμνηστος πρωτεργάτης τῶν προϊστορικῶν σπουδῶν Χρῆστος Τσούντας, ἀνεῦρεν ἐπὶ τῆς Μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως καὶ μεταξὺ ἐρειπίων οἰκίας τεμάχιον λιθίνου ἀγγείου, εἰς τὴν λαβὴν τοῦ ὁποίου ἦσαν χαραγμένα τέσσαρα τοὐλάχιστον σημεῖα ***(εἰκ. 14,*** 1***)***[2]. Εἶναι ἄξιον ἰδίας προσοχῆς ὅτι ἐκ τῶν τεσσάρων ἐκείνων σημείων τὸ πρῶτον φαίνεται ὡς συλλαβικόν, ταυτίζεται πρὸς σημεῖον τῆς γραφῆς A, A 63, καὶ δὲν συμπεριλαμβάνεται μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς γραφῆς B. Τῷ 1889 ἐπὶ τῆς Μυκηναϊκῆς ἀκροπόλεως ἀνεῦρε καὶ πάλιν ὁ Τσούντας τριπτῆρα κωνικὸν λίθινον, φέροντα «ἐσκαλισμένον τὸ σημεῖον ⊤ /» (εἰκ. 14: 2). Τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ γνωστὸν συλλαβικὸν Κυπριακὸν σημεῖον,

λέξεως, ἐὰν ἡ ἐπιγραφὴ ἐκείνη διαιρεθῇ εἰς τρεῖς λέξεις. Τὸ σημεῖον E36 ἀπαντᾷ ἅπαξ εἰς Θηβαϊκὴν ἐπιγραφὴν καὶ εἰς τὴν ἑνάτην θέσιν ὁμάδος ἀποτελουμένης ἐξ ἕνδεκα σημείων, ἢ εἰς τὴν δευτέραν θέσιν τετρασυλλάβου λέξεως, ἐὰν ἡ ἐπιγραφὴ χωρισθῇ εἰς ὑποθετικὰς λέξεις. Τὸ σημεῖον E49 ἀνευρίσκομεν δίς, εἰς τὸ μέσον τρισυλλάβου Θηβαϊκῆς ἐπιγραφῆς. Τὸ E38 ἀνευρίσκομεν δύο φορὰς εἰς τὴν πρώτην θέσιν Θηβαϊκῶν ἐπιγραφῶν. Ἐτέθη ὅμως κατόπιν καμπύλης γραμμῆς, ἡ ὁποία ἴσως νὰ παριστᾷ σημεῖον καὶ τότε τὸ E38 κατέχει τὴν δευτέραν θέσιν τετρασυλλάβου λέξεως κλπ. (Χάριν εὐκολίας τὰ σημεῖα τῶν Θηβαϊκῶν ἐπιγραφῶν διακρίνομεν ἀπὸ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά).

1 Persson Schrift und Sprache in Alt-Kreta. (1930). «Die spät-mykenische Inschrift aus Asine», Corolla Archeologica 1932, σ. 208 ἑξ. καὶ I., Lindquist «A propos d'une inscription de la fin de la période mycénienne», Bull. de Lettres de Lund, 1930-31, σ. 111 ἑξ. Palace of Minos IV, σ. 755 ἑξ.

2 Tsountas and Manatt Mycenaean Age σ. 269 καὶ εἰκ. 138, 139. Evans Scripta Minoa σ. 58, εἰκ. 34.

τὸ ὑποδηλοῦν τὴν συλλαβὴν «να» καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κρητικὴν γραφὴν Α, σημεῖον Α 47, κατά τι δὲ παρηλλαγμένον εἰς τὴν γραφὴν Β, σημεῖον Β 41, καὶ εἰς τὴν Ἑλλαδικήν, σημεῖον Ε 18 ***(εἰκ. 15)***[1]. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος καὶ ἐντὸς θαλαμωτοῦ τάφου εἰς τὴν κάτω πόλιν τῶν Μυκηνῶν, ὁ Τσούντας ἀνεῦρε δύο ἁπλοῦς ἀμφορεῖς, ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ ἑτέρου τῶν ὁποίων ἦσαν κεχαραγμένα τρία σημεῖα, ἀποτελοῦντα προφανῶς ἐπιγραφὴν πλήρη (εἰκ. 14:3). Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον σημεῖον ἐξ ἀριστερῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ Ἑλλαδικὸν Ε 12, τὸ δεύτερον πρὸς τὸ Ε 3 καὶ τὸ τρίτον, ὑπενθυμίζον τὸ ἐξ Ἀσίνης σημεῖον τοῦ διπλοῦ πελέκεως, ἀντιστοιχεῖ πρὸς σημεῖον τῆς γραφῆς Α, πρὸς τὸ Α 71 (εἰκ. 15)[2].

Δύο προϊστορικὰ σημεῖα ἀνευρέθησαν κεχαραγμένα ἐπὶ τῶν λαβῶν δύο ἀμφορέων,

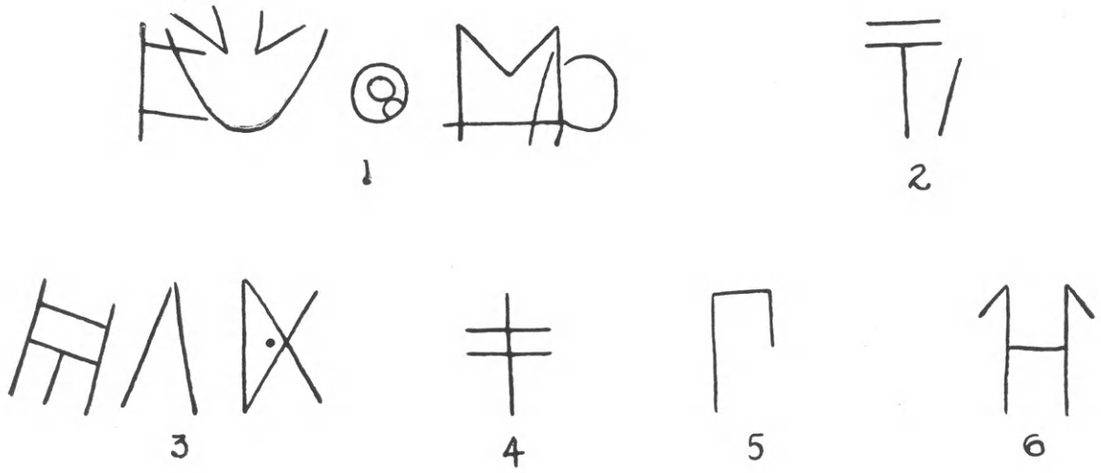

Εἰκ. 14. Ἑλλαδικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ διαφόρων ἀγγείων καὶ ἀντικειμένων. — Δευτέρα σειρὰ ἐπιγραφῶν.

ὑστέρων χρόνων, εὑρεθέντων εἰς τὸν θολωτὸν τάφον τῶν Ἀχαρνῶν (εἰκ. 14:4,5). Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεπιγράφων ἑτεροστόμων ἀμφορέων καὶ ταυτίζεται πρὸς τὸ ἑλλαδικὸν Ε 17, πρὸς τὸ Κρητικὸν Β 44, καὶ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ Κυπριακὸν σημεῖον, τὸ δηλοῦν τὴν συλλαβὴν «πα». Τὸ δεύτερον, κατὰ τὸ σχῆμα ὅμοιον πρὸς τὸ γράμμα «Π» τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, δὲν συναντᾶ εἰς τὴν Κρητικὴν γραφὴν Β, ἀλλὰ δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ σημεῖον Α 67 τῆς ἀρχαιοτέρας γραμμικῆς γραφῆς (εἰκ. 15)[3]. Πρὸς ἕτερον σημεῖον τῆς ἰδίας γραφῆς Α, πρὸς τὸ σημεῖον Α 7 γ, δύναται νὰ παραβληθῇ καὶ τὸ σημεῖον τῆς Προνοίας, τὸ χαραγμένον ἐπὶ τῶν λαβῶν τριώτου ἀγγείου, ἀνευρεθέντος τῷ 1892 ὑπὸ τοῦ Στάη. (Εἰκ. 14:6). Τὸ σημεῖον τοῦτο, ὁμοιάζον κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὸ γράμμα «Η», δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ Α 7 τῆς Κρητικῆς γραφῆς Α, μολονότι τὸ Κρητικὸν σημεῖον δὲν ἔχει τὰς λοξὰς γραμμάς, αἵτινες ποικίλλουσι τὰ ἄκρα τῶν κατακορύφων κεραιῶν τοῦ σημείου[4]. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο εἰς τὴν Κρητικὴν αὐτοῦ μορφὴν συναντᾷ εἰς τὴν Κυπριακὴν συλλαβικὴν γραφὴν (πρβ. εἰκ. 15).

1 Πρακτικὰ 1889, σ. 19. Τὸ ὑπὸ τοῦ Evans ὑποδηλούμενον ἀντίστοιχον τοῦ σημείου τούτου τῆς γραφῆς Β εἰς τὴν εἰκόνα του 744 δὲν ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν σύνοψιν τῶν σημείων τῆς γραφῆς Β τῆς εἰκόνος 666. Tsountas-Manatt ἔ. ἀ. σ. 268.

2 Τσούντας Μυκῆναι, σ. 213 καὶ 214. Cretan Pictographs σ. 4, εἰκ 2 καὶ Scripta Minoa σ. 58 εἰκ. 33.

3 Tsountas-Manatt, ἔ ἀ. σ 268 καὶ σ. 279 καὶ εἰκ. 148. Scripta Minoa σ. 58.

4 Αὐτ. σ. 268 καὶ 269, εἰκ 137 Scripta Minoa, σ. 1. Πρακτικὰ 1892, σ 53. Τὸ ἀγγεῖον ἀνήκει εἰς τοὺς ὑστάτους προϊστορικοὺς χρόνους.

E 18		A 47	πρβλ B 41	K "va"
E 12		A 29	B 8	
E 3		A 58		K "ko"
E 61		A 71		
E 17		A 13	B 44	K "πα"
E 62		A 68		
E 63		A 7c		K "Fε Fη"
E 64		A 63		K "το, δο"
E 65				
E 66				
E 67				

Εἰκ. 15. Σημεῖα τῶν Ἑλλαδικῶν ἐπιγραφῶν τῆς δευτέρας σειρᾶς.

Τὸ σύνολον τῶν σημείων, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐπιγραφὰς ἀνέρχεται εἰς 8 συλλαβικά, καὶ τρία ἰδεογράμματα (εἰκ. 15). Ἐκ τούτων τέσσαρα συλλαβικὰ σημεῖα περιλαμβάνονται εἰς τὴν γραφὴν τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων, (Ε18, Ε12, Ε17, Ε3), τρία εἰς τὴν Κρητικὴν γραφὴν Β, (Ε12, Ε17, Ε18), πέντε εὑρίσκουσιν ἀντίστοιχα εἰς τὴν Κυπριακὴν γραφήν, (Ε3, Ε17, Ε18, Ε63, Ε64), καὶ ἅπαντα συναντῶνται εἰς τὴν Κρητικὴν γραφὴν Α. Τρία τῶν σημείων τούτων, (Ε3, Ε63, Ε64), μὴ ἀπαντῶντα εἰς τὴν γραφὴν Β, ἔχουσιν ἀντίστοιχα Κυπριακά, ἐν ᾧ ἕτερα δύο θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ Evans ὡς χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς γραφῆς Α (τὰ σημεῖα Ε3, καὶ Ε62)[1]. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ σημειώσωμεν ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν ὑπὸ τοῦ Persson ταυτιζομένων σημείων τοῦ σκύφου τῆς Ἀσίνης ἀνευρίσκομεν τοὐλάχιστον τρία σημεῖα ἰδιάζοντα εἰς τὴν γραφὴν Α, ἐν ᾧ εἰς τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα δέχεται ὁ Evans ἔχομεν ἓν χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς γραφῆς Β.

Ἡ μεγάλη αὕτη χρῆσις τῶν σημείων τῆς γραφῆς Α εἰς λείψανα, προφανῶς ἀναγόμενα εἰς τοὺς ὑστερωτέρους προϊστορικοὺς χρόνους, φαίνεται ὡς ὑποδεικνύουσα τὴν χρῆσιν τῆς Κρητικῆς γραφῆς Α εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους τούτους χρόνους. Εἴδομεν ὅμως ἀνωτέρω ὅτι ὁ Evans ἀπέδειξεν ὅτι ἡ γραφή, ἡ ἀπαντῶσα ἐπὶ τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων, προέρχεται ἐκ τῆς γραφῆς Β. Γεννᾶται λοιπὸν τὸ ἐρώτημα, ποία εἶναι ἡ σχέσις τῆς γραφῆς ταύτης πρὸς τὴν παρουσιαζομένην ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐνεπιγράφων λειψάνων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος; Νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν λειψάνων τῆς δευτέρας σειρᾶς συναντώμενα σημεῖα εἶναι μόνον σύμβολα, ἀφ' οὗ ἀπαντῶσι σχεδὸν μόνα ἢ καὶ μετὰ ἰδεογραμμάτων καὶ ὡς τοιαῦτα ἦσαν ἐν χρήσει ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα καὶ εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ἑλλαδικὸν ἀλφάβητον τῶν ἑτεροστόμων ἀμφορέων ἦτο ἐν χρήσει; Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν νέων σημείων τῶν προφανῶς δημιουργηθέντων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, τῶν ἀγνώστων εἰς τὴν γραφὴν Β, ἀνευρίσκομεν τρία τοὐλάχιστον σημεῖα, τὸ Ε3=Α53, τὸ Ε38=Α66 καὶ τὸ Ε27=Α65, τὰ ὁποῖα ἀνεγνωρίσθησαν ὡς χαρακτηριστικὰ τῆς γραφῆς Α. Νὰ δεχθῶμεν ἆρά γε ὅτι ἡ γραφὴ Α εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ὅτι μετ' αὐτὴν εἰσήχθη ἡ γραφὴ Β, ὡς φαίνεται δεχόμενος ὁ Evans[2], καὶ ὅτι αἱ δύο γραφαὶ ἦσαν ἐκ παραλλήλου ἐν χρήσει εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ὑστεροελλαδικὴν ἐποχήν; Νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ τὰ σημεῖα ταῦτα εἰσήχθησαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῆς Κνωσοῦ καὶ ἐκ Κρητικῆς περιοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ γραφὴ Β δὲν ἦτο ἐν χρήσει; Νομίζομεν ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην περισσοτέρων ἐνεπιγράφων λειψάνων διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀπαντήσωμεν τὰ ἐρωτήματα ταῦτα. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς σημεῖα τῆς Κρητικῆς γραφῆς Α ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Μερικὰ δὲ τῶν σημείων τούτων ἀνευρίσκομεν εἰς τε τὴν προϊστορικὴν καὶ εἰς τὴν συλλαβικὴν ἱστορικὴν γραφὴν τῆς Κύπρου (τὸ Ε3, Ε18, Ε63 καὶ Ε64) ***(Εἰκ. 15).*** Τὰ σημεῖα ταῦτα ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην εἴτε ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς

1 Palace of Minos, IV σ. 683. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι τὸ σημεῖον τὸ κεχαραγμένον ἐπὶ τοῦ λιθίνου τριπτῆρος τῶν Μυκηνῶν ἀπαντᾷ ὡς σημεῖον κεραμέων ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς Φυλακωπῆς (Scripta Minoa σ. 112 εἰκ. 46). Ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἐν χρήσει εἰς ὅλας τὰς γραφὰς δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ τὰ ἐπὶ τῶν σημείων τούτων συμπεράσματα.

2 Αὐτ. σ. 746.

Ἑλλάδος κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ΙΙΙ ἐποχῆς, ἢ καὶ ἐκ Κρήτης εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ γραφὴ Α ἦτο ἀκόμη ἐν χρήσει. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ ἀποδείξωσι τὴν ἐκ Κρήτης εἰσαγωγὴν τῆς γραφῆς εἰς τὴν Κύπρον[1]. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ὕπαρξις εἰς τὴν Κυπριακὴν ἱστορικὴν γραφὴν σημείων ὡς τὸ Ε33, Ε58 (τὸ ἕτερον μόνον στοιχεῖον), Ε4β,γ, Ε27, φαίνεται ὅτι ἐνισχύει τὴν πιθανότητα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς γραφῆς εἰς τὴν Κύπρον ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Καὶ τοῦτο ὅμως, ἐπὶ τοῦ παρόντος, δὲν δύναται ἀσφαλῶς νὰ ἀποδειχθῇ πλήρως. Ἂς ἐλπίσωμεν ὅτι μελλοντικαὶ ἀνασκαφαὶ θὰ φέρωσιν εἰς φῶς περισσοτέρας Ἑλλαδικὰς ἐπιγραφὰς καὶ ὅτι θὰ συμπληρώσωσι τὰς γνώσεις ἡμῶν εἰς βαθμὸν ἐπιτρέποντα τὴν τελειωτικὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τούτων.

Ἡ περιγραφὴ τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως, ἡ ὁποία μᾶς εἰσήγαγεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἠπειρωτικῆς προϊστορικῆς γραφῆς καὶ εἰς τὰ ἐκ ταύτης προερχόμενα προβλήματα, ἀναγκαίως μᾶς φέρει καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑτέρου προβλήματος σχετιζομένου πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἱστορικοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ὡς γνωστόν, ὁ καθηγητὴς Rhys Carpenter τελευταίως, ἀπαρνούμενος τὴν ἀρχαιοτέραν ἐκδοχὴν τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν ἐνάτην π.Χ. ἑκατονταετηρίδα, ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον εἰσήχθη εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ 700 π.Χ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὁ Carpenter στηρίζει ἰδίως ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦ 1933 γνωστῶν Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἐπὶ τῶν Σημιτικῶν ἐνεπιγράφων μνημείων. Παραβάλλων τὰ ἀρχαιότερα γνωστὰ σχήματα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνάγει εἰς τὰ 680 π.Χ. περίπου, πρὸς τὰ σημιτικὰ σημεῖα τὰ γνωστὰ ἐκ τοῦ Μοαβίτου λίθου, πρὸς τὰ ἐκ τῶν ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ βασιλέως Panammu καὶ τοῦ βασιλέως Barrekoub τοῦ Sendschirli καὶ ἰδίως πρὸς τὰ ἐπὶ τῆς χαλκῆς φιάλης τῆς Κύπρου, τῆς χρονολογουμένης νῦν περὶ τὰ 738 π.Χ., ὁ Carpenter συμπεραίνει ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι διασωθεῖσαι μορφαὶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ σημιτικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐν χρήσει πρὸς τὸ τέλος τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος καὶ κατ' ἀκολουθίαν δέχεται ὅτι τὸ σημιτικὸν ἀλφάβητον εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ 700 π.Χ.[2].

Τὴν χρονολογίαν ταύτην ἠμφεσβήτησεν ἀμέσως ὁ καθηγητὴς B. L. Ullman εἰς λεπτομερῆ πραγματείαν, ἐπιγραφομένην «How Old is the Greek Alphabet». Προσεκτικὴ καὶ συστηματικὴ παραβολὴ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων πρὸς τὰ σημιτικά, τὰ περιεχόμενα ἰδίως εἰς νεωστὶ ἀνακαλυφθέντα μνημεῖα κατὰ πολὺ ἀρχαιότερα τοῦ Μοαβίτου λίθου, ἄγει τὸν Ullman εἰς ὅλως ἀντίθετα συμπεράσματα. Κατ' αὐτὸν τὰ ἀρχαιότερα Ἑλληνικὰ γράμματα

1 Αὐτ. 761 καὶ Harland ἔ.ἀ. σ. 87. Schrift und Sprache σ. 14 ἑξ. Διὰ τὴν γραφὴν τῆς Κύπρου ὅρα καὶ Larfeld Handbuch der Gr. Epigraphik, σ. 326 ἑξ. πίν. ΙΙ. Παρ' ἡμῖν ὅρα Καββαδία Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία, σ. 850.

2 The Antiquity of the Greek Alphabet AJA, XXXVII, 1933, σ. 8-29. Διὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Μοαβίτου λίθου, ὅρα Lidzbarski Handbuch der Nortsemitischen Epigraphik nebst Ausgewaehlten Inschriften, I, 103 104, 416-417, 2. πίν. I. (Weimar, 1898). Cook G. A., A Text-Book of North Semitic Inscriptions (1903), 1-14. Διὰ τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Βύβλου, Dussaud, R. Les inscriptions phéniciennes du tombeau d'Ahiram, Syria V, 1924, σ. 145 ἑξ. «Dédicace d'une statue d'Osorkon I par Eliba' al., roi de Byblos», VI, 1925, σ. 101 ἑξ. Διὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου Ahiram τῆς Βύβλου, ὅρα, Dussaud, R., Les Inscriptions phéniciennes du tombeau d'Ahiram, roi de Byblos, Syria V, 1924, σ. 135 ἑξ. Διὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς χαλκῆς φιάλης τῆς Κύπρου, Lidzbarski ἔ.ἀ. I, 118. 176, 2 πίν. II, 1. Διὰ τὰς ἐπιγραφὰς Sendschirli, ὅρα, Ausgrabungen in Sendschirli im Auftrage des Orient-Comites zu Berlin, I, σ. 55 ἑξ 4, σ. 377 ἑξ.

παρουσιάζουσι μεγαλυτέραν ὁμοιότητα πρὸς σημιτικὰ σημεῖα ἀρχαιότερα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκομεν ἐπὶ τοῦ Μοαβίτου λίθου καὶ τῆς Κυπριακῆς φιάλης. Ἡ ὁμοιότης δ' αὕτη, κατὰ τὸν Ullman, ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἀλφάβητον εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα «κατὰ τὴν ἐνδεκάτην, ἢ δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, ἢ καὶ ἔτι προγενέστερον» [1].

Ἐξετάζων τὰς ἰδίας περίπου σημιτικὰς πηγάς, τὰς χρησιμοποιουμένας ὑπὸ τοῦ Carpenter καὶ ὑπὸ τοῦ Ullman ὁ καθηγητὴς John Day καταλήγει εἰς διάφορον συμπέρασμα. Κατ' αὐτὸν τὸ ἀλφάβητον εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀλίγον πρὶν τοῦ 800 π.Χ.[2]. Ἴσως δὲ καὶ ἄλλοι, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ἰδίων σημιτικῶν πηγῶν θὰ καταλήξωσιν εἰς ἄλλα συμπεράσματα καὶ τὸ ὅλον πρόβλημα θὰ παραμείνῃ ὑπὸ συζήτησιν ἕως ὅτου τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὸ συμπεράσματα ἀποδειχθῶσι καὶ ἀρχαιολογικῶς. Δυστυχῶς τὰ μέχρι τοῦδε ἀνακαλυφθέντα ἐνεπίγραφα Ἑλληνικὰ μνημεῖα, τὰ δυνάμενα νὰ βοηθήσωσιν εἰς τὴν τελικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, εἶναι σχετικῶς ὀλίγα· εἶναι ὅμως ἀρκετὰ διὰ νὰ περιορίσωσι τὸ πρόβλημα ἐντὸς ἑνὸς ὡρισμένου θετικοῦ ἀρχαιολογικοῦ πλαισίου.

Εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Carpenter ἀναφερόμενα ἐνεπίγραφα Ἑλληνικὰ μνημεῖα, προσετέθησαν τῷ 1930 τρία ἐνεπίγραφα ὄστρακα, τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν ὑπὸ τῆς Κας Agnes Newhall Stillwell εἰς τὸ ἐργαστήριον κεραμέως τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου. Δύο ἐξ αὐτῶν ἀνευρέθησαν μετ' ἄλλων ὀστράκων ὑπὸ λιθίνην λεκάνην εἰς τμῆμα τοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τῆς ἀνασκαφέως εἰς τὰ 750-725 π.Χ. περίπου. Αἱ ἀκριβεῖς καὶ τελείως ἐξειλιγμέναι μορφαὶ τῶν ἐπὶ τῶν ὀστράκων τούτων γραμμάτων ἔφερον τὴν Καν Stillwell εἰς τὸ συμπέρασμα «by 775-750 writing (χρῆσις τῆς ἱστορικῆς γραφῆς δηλ.) must already have become a permanent feature of Greek civilization» [3].

Προτοῦ ὅμως δεχθῶμεν τὸ συμπέρασμα τοῦτο, τὸ ἀποδεικνῦον ὡς ἐσφαλμένον τὸ ὑπὸ τοῦ Carpenter προτεινόμενον ὅριον τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀλφαβήτου, ἅς ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας τῶν Κορινθιακῶν τούτων ὀστράκων. Τὰ ἐκ τῆς στρωματογραφίας προερχόμενα δεδομένα ἀποδεικνύουσι μόνον ὅτι τὰ ὄστρακα εἶναι προγενέστερα τῆς λεκάνης, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἀνευρέθησαν. Οἱ χρόνοι τῆς τοποθετήσεως τῆς λεκάνης εἰς τὴν θέσιν της ἀκόμη δὲν καθωρίσθησαν. Εἰς τὴν ἔκθεσίν της ἡ Κα Stillwell σχετικῶς λέγει ὅτι τὸ κτίσμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη ἡ λεκάνη, ἀνήκει εἰς τὴν πρώϊμον περίοδον τῆς 4ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος[4]. Εἰς τὴν μελέτην τῶν ὀστράκων ἀναφέρει ὅτι ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸ ἀρχαιότερον τμῆμα τοῦ κτίσματος τούτου. Ἡ πληροφορία αὕτη δὲν εἶναι τόσον σαφὴς διότι τὸ

1 AJA, XXXVIII, 1934, σ. 359 ἑξ. Ἐκτὸς τῶν ἐνεπιγράφων μνημείων τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Carpenter ὁ Ullman ἐξετάζει 1) τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ βασιλέως Yehimilk τῆς Βύβλου, Dunand, M. Nouvelle inscription phénicienne archaique, Revue Biblique, XXXIX, 1930, σ. 321 ἑξ. 2) Τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ αἰχμῆς βέλους Roueisseh-Guigues, P. E. Pointe de fléche en bronze à inscription phénicienne, Mélanges de l'Université Saint-Joseph Beyrouth, II, 1926, σ. 325 ἑξ. Ronzevalle, S. Note sur le texte phénicien de la fléche publié par M. P. E. Guigues, Mélanges de l'Université Saint-Joseph, Beyrouth II, 1926, σ. 329 ἑξ. Dussaud, R. Syria VIII, 1927, σ. 185-186. 3) Τὴν ἐπιγραφὴν Gezer καὶ τὰ ὄστρακα τῆς Σαμαρίας Dussaud Samarie au temps d'Achab, Syria, VI, 1925, σ. 327 ἑξ. Lidzbarski, Ephemeris fuer Semitische Epigraphik, III, σ. 36 ἑξ. Ronzevalle, Notes et études, III, πίν. XVI.

2 The Date of the Adoption by the Greeks of the Phoenician Alphabet, Classical Weekly, XXVIII, Dec. 17, 1934, σ. 73 ἑξ. Διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς εἰσαγωγῆς πρβ. καὶ Καββαδία ἔ.ἀ. σ. 839 ἑξ. Σιγάλα Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γραφῆς, 1934, σ. 64 ἑξ. καὶ Μαρινᾶτον, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν «Ἀλφάβητον».

3 Stillwell, A. N, Eighth Century B.C Inscriptions from Corinth, AJA, XXXVII, 1933, σ. 605 ἑξ. καὶ σ. 610.

4 AJA, XXXV, 1931, σ. 6.

κτίσμα τοῦτο ἦτο τὸ τελευταῖον σειρᾶς ὅλης κτισμάτων, τὸ ἀρχαιότερον τῶν ὁποίων ἐκτίσθη κατὰ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδα, ὁ δὲ χρόνος τὸν ὁποῖον κατέχει ἦτο ἐν διαρκῇ χρήσει ἀπὸ τῆς 8ης μέχρι τοῦ τέλους τῆς 4ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος[1]. Ἀρχαιότερον τμῆμα τοῦ κτίσματος δύναται νὰ τεθῇ εἰς ὁποιονδήποντε χρόνον μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁρίων τῆς χρήσεως τοῦ χώρου καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ μαρτυρία, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ καλῶς ἐξετασθεῖσα στρωματογραφία ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶναι μᾶλλον ἀβεβαία.

Ἐξ ἴσου ἀβεβαία εἶναι καὶ ἡ μαρτυρία, ἡ συναγομένη ἐκ τῆς ποιότητος καὶ τῆς μορφῆς τῶν ὀστράκων. Τὰ ἐνεπίγραφα ὄστρακα εἶναι ἄγραφα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἡλικία αὐτῶν δὲν δύναται ἀκόμη νὰ ἐξακριβωθῇ ἐξ αὐτῶν τῶν ἰδίων. Οἱ χρόνοι τῶν ἄλλων ὀστράκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν δύνανται νὰ ὁρισθῶσι καὶ τοῦτο κατ' ἀρχὴν φαίνεται ὡς ἀρκετὸν διὰ νὰ χρονολογήσῃ καὶ τὰ ἐνεπίγραφα τεμάχια. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ὄστρακα ἀνευρέθησαν εἰς τεχνητὸν καὶ οὐχὶ εἰς φυσικὸν στρῶμα, προτοῦ δὲ συγχρονίσωμεν ταῦτα πρέπει πρῶτον νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι πάντα ἐτέθησαν εἰς τὸ τεχνητὸν ἐκεῖνο στρῶμα εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἦσαν ἐν χρήσει γραπτὰ ἀγγεῖα τοῦ εἴδους τούτου. Σωροὶ ὀστράκων ἀνευρέθησαν εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἐργαστηρίου, εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐκ τοιούτου σωροῦ καὶ εἰς χρόνους μεταγενεστέρους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁρίζει ἡ τεχνοτροπία τῶν γραπτῶν ὀστράκων, μερικὰ τούτων ἐλήφθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς βάσεως τῆς λεκάνης, ὅτι δ' εἰς αὐτὰ προσετέθησαν κατὰ τὴν κατασκευὴν τυχαίως ἓν ἢ καὶ περισσότερα μεταγενέστερα ὄστρακα. Ἡ πιθανότης μιᾶς τοιαύτης ἐκδοχῆς ἴσως εἶναι μικρά, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ καὶ τελείως ἀβάσιμος. Πρὸς τούτοις ἡ ἀνασκάψασα ἤδη παρετήρησεν ὅτι τὰ ὄστρακα ὠπτήθησαν ἐκ δευτέρου μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν χάραξιν τῶν ἐπιγραφῶν[2]. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς δευτέρας ὀπτήσεως Κορινθιακῶν ἀγγείων μετὰ τὴν προσθήκην ἐγχαράκτων λεπτομερειῶν ἐπὶ τοῦ διακόσμου των ἦτο ἐν χρήσει εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν, καθ' ὅσον δ' ἐγὼ γνωρίζω ἦτο ἄγνωστος κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους τίθενται τὰ ὄστρακα. Ἡ μικρὰ αὕτη τεχνικὴ λεπτομέρεια, ἡ ἔλλειψις θετικῶν στρωματογραφικῶν δεδομένων, ἡ χρονικὴ ἀβεβαιότης τῆς κατασκευῆς τοῦ δαπέδου, ἡ ἀνακάλυψις ὁμοίου ἐνεπιγράφου τεμαχίου εἰς ἕτερον μέρος τοῦ κτιρίου καὶ εἰς ἀκαθόριστον, ἀλλὰ πιθανῶς οὐχὶ τόσον ἀρχαῖον περιβάλλον, ὅλα τὰ σημεῖα ταῦτα συγκεντρούμενα δημιουργοῦσιν ἀμφιβολίας, σημαντικὰς ἢ ἀσημάντους, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποκειμενικὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐρευνητῶν, ἀρκετὰς ὅμως διὰ νὰ ἀποκλείσωσι τὴν συμβολὴν τῶν Κορινθιακῶν ὀστράκων ἀπὸ τὴν ἔρευναν τὴν σχετικὴν πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

Τῷ 1927, αἱ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Carl W. Blegen ἐνεργηθεῖσαι ἀνασκαφαὶ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ μοναστηρίου τῆς Καισαριανῆς, ἔφερον εἰς φῶς μεταξὺ ἄλλων καὶ περὶ τὰ 22 ἐνεπίγραφα ὄστρακα. Εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ὀστράκων τούτων[3], ὁ Blegen ἀπέδειξεν. 1) Ὅτι αἱ ἐπιγραφαί, τὰς ὁποίας τὰ ὄστρακα ταῦτα φέρουσιν ἀρχικῶς εἶχον χαραχθῇ ἐπὶ ἀγγείων καὶ οὐχὶ ἐπὶ ὀστράκων. 2) Ὅτι ἐχαράχθησαν μετὰ τὴν ὄπτησιν τῶν ἀγγείων, ἀλλὰ πρὸ τοῦ θρυμματισμοῦ των. 3) Ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι σύγχρονοι

1 Αὐτ., XXXVII, 1933, σ. 607 καὶ 1931, σ. 2, 29.

2 Αὐτ., XXXVII, 1933, σ. 605.

3 Inscriptions on Geometric Pottery from Hymettos, AJA XXXVIII, 1934, σ. 10 ἑξ., πίν. 1-3. Τὰ γράμματα τῆς πρώτης στήλης τῆς εἰκόνος 16 ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ 3ου πίνακος τοῦ Blegen.

πρὸς τὰ ἀγγεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐχαράχθησαν. Τὰ ἐκ τοῦ Ὑμηττίου ἱεροῦ ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὰ μέσα τῆς 8ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς τοὺς ἰδίους χρόνους δύνανται νὰ τεθῶσι καὶ αἱ ἐπιγραφαί. Αἱ μορφαὶ τῶν γραμμάτων «no longer crude and primitive, but already established and conventional», ἀποδεικνύουσιν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἡ γραφὴ εἶχεν ἤδη ἀρκούντως ἐξελιχθῆ. Ἁπλῆ παραβολὴ τῶν γραμμάτων τοῦ Ὑμηττοῦ πρὸς τὰ τῆς Κυπριακῆς φιάλης, ***εἰκ. 16,*** ἀποδεικνύει τὴν μεταξὺ τούτων ὑφισταμένην διαφοράν, ἰδίως εἰς τὰ γράμματα Α, Β, Δ, Ι, Κ, Μ, Τ. Πρὸς τούτοις μεταξὺ τῶν Ὑμηττίων καταλέγονται καὶ τὰ γράμματα Φ (ἓν παράδειγμα) καὶ Χ (τρία παραδείγματα), τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς δὲν εἶναι σημιτικά. Τὰ γράμματα τῶν ὀστράκων τοῦ Ὑμηττοῦ φαίνονται περισσότερον ἐξειλιγμένα πρὸς τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν μορφήν, ἡ δὲ ἐξέλιξίς των αὕτη, γενομένη ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους, προϋποθέτει χρονικὸν διάστημα παραμονῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ἀττικήν. Τὰ ἐνεπίγραφα ὄστρακα τοῦ Ὑμηττοῦ ἐτέθησαν εἰς τὰ μέσα τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος· ἡ Κυπριακὴ φιάλη χρονολογεῖται περὶ τὰ 738 π.Χ.[1]. Ἐὰν εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν ὀστράκων προσθέσωμεν καὶ τὸ μικρὸν ἢ μέγα χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον ἀπῃτήθη διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν Ὑμηττίων γραμμάτων, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς γραφῆς καὶ πρὸ τῶν μέσου τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος. Κατ' ἀκολουθίαν ἡ εἰς τὴν φιάλην τῆς Κύπρου ἀποδιδομένη σπουδαιότης δὲν δικαιολογεῖται, αἱ δὲ ὁμοιότητες αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν Carpenter ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῶν Κυπριακῶν καὶ αἱ ὁποῖαι διακρίνουσι τὰ γράμματα ταῦτα ἀπὸ τῶν σημιτικῶν, ἀποδεικνύουσι μόνον ὅτι καὶ αἱ δύο σειραὶ τῶν γραμμάτων τούτων κατάγονται ἐκ τοῦ αὐτοῦ προτύπου. Πότε τὸ πρότυπον τοῦτο ἔφθασε τὴν μορφήν, ἥτις τὸ διέκρινε τῶν σημιτικῶν γραμμάτων, καὶ ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς Κύπρον ἀφ' ἑτέρου, ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ[2].

Τὴν πιθανότητα τῆς ὑπάρξεως γραφῆς εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς ἀρχαιοτέρους ἀκόμη χρόνους ἐπικυρώνει καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἡ κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἀγγείου τοῦ Διπύλου, τοῦ ἀνακαλυφθέντος τῷ 1871 εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικόν[3]. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐκείνη, ὡς γνωστόν, περιλαμβάνει δέκα ἑπτὰ διάφορα γράμματα καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κειμένου: ΗΟΣ ΝΥΝ ΟΡΧΕΣΤΟΝ ΠΑΝΤΟΝ ΑΤΑΛΟΤΑΤΑ ΠΑΙΖΕΙ ΤΟΤΟ ΔΕΚΑΝ ΜΙΝ (ὅς νῦν ὀρχηστῶν πάντων ἀταλώτατα παίζει τοῦτο δεκᾶν μιν). Παραβάλλων τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης πρὸς τὰ συναντώμενα ἐπὶ τῶν ὀστράκων τοῦ Ὑμηττοῦ, ὁ Blegen δικαίως συμπεραίνει (ἔ.ἀ. σ. 26) ὅτι ταῦτα ἔχουσιν ἀρχαϊκωτέραν μορφὴν καὶ συνεπῶς εἶναι ἀρχαιότερα τῶν τοῦ Ὑμηττοῦ. Καὶ ὅμως μερικὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀγγείου τοῦ Διπύλου, ὡς τὸ Ι, Μ, Λ, Σ, Τ, (πρβ. εἰκ. 16)

1 Ed. Meyer Geschichte des Altertums, 1931, 2, II, 126.

2 Πρβ. καὶ Blegen, AJA, XXXVIII, 1934, σ. 27. Καὶ αὐτὸς ὁ Carpenter πιεσθεὶς ὑπὸ τῆς νέας μαρτυρίας, τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῶν ὀστράκων τοῦ Ὑμηττοῦ προσέθεσεν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ χρονολογίαν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀλφαβήτου τέταρτον αἰῶνος. Δυνάμεθα ἄρά γε νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν πιθανότητα ἀνευρέσεως καὶ νέων δειγμάτων γραφῆς εἰς νεωτέρας ἀνασκαφὰς εἴς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν σημιτικὴν περιοχήν, καὶ νὰ βεβαιώσωμεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι καὶ νέαι προσθέσεις δὲν θὰ ἐπακολουθήσωσι τὰς βραδέως μὲν ἀλλὰ διαρκῶς αὐξανομένας πηγάς; (Carpenter «Letters of Cadmus»). Σημειωτέον ὅτι εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ τέλους τῆς ὀγδόης καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς 7ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος νῦν προστίθενται καὶ ἕτεραι δύο, ἀπαντῶσαι ἐπὶ πρωτο-Ἀττικῶν σκύφων, ἀνευρεθέντων ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Τ. Leslie Shear εἰς τὴν σκαφὴν τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν. AJA, XL, 1936, σ. 193-194, Hesperia V, 1936, σ. 33.

3 Ath. Mith. VI, 1881, σ. 106 ἑξ. XVIII, 1893, πίν. X, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντεγράφησαν τὰ γράμματα τῆς τρίτης στήλης τῆς εἰκόνος 16. Ὅρα καὶ Καββαδίαν ἔ. ἀ., σ. 845.

	ΥΜΗΤΤΟΣ	ΚΥΠΡΟΣ	ΔΙΠΥΛΟΝ
Α			
Β			
Γ			
Δ			
Ε			
Η			
Θ			
Ι			
Κ			
Λ			
Μ			
Ν			
Ο			
Π			
Ρ			
Σ			
Τ			
Υ			
Φ			
Χ			

Εἰκ. 16. Γράμματα ἐπὶ τῶν ἀγγείων τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Διπύλου καὶ τῆς Κύπρου.

παρουσιάζουσι μορφὴν περισσότερον ἐξειλιγμένην τῆς τῶν Κυπριακῶν, τοῦτο δὲ νομίζομεν ὅτι ἀποδεικνύει τὴν ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἐξέλιξιν τῶν γραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκομεν ἐπὶ τῶν Ὑμηττίων ὀστράκων καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Διπύλου ἐκ τῶν γραμμάτων τοῦ σημιτικοῦ προτύπου, ἐκ τοῦ ὁποίου κατάγονται τό τε Ἑλληνικὸν καὶ τὸ Κυπριακὸν τῆς φιάλης ἀλφάβητον. Τὸ ἀγγεῖον τοῦ Διπύλου ὀρθῶς ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Schweitzer καὶ τοῦ Poulsen εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 8ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ δύναται νὰ τεθῇ εἰς τοὺς ἰδίους χρόνους κατόπιν τῆς μαρτυρίας τῶν Ὑμηττίων ὀστράκων[1]. Κατ' ἀκολουθίαν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνευρίσκομεν δείγματα γραφῆς εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 8ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τὸ ἀγγεῖον τοῦ Διπύλου καὶ εἰς τὰ ὄστρακα τοῦ Ὑμηττοῦ πρέπει νὰ προστεθῇ, ὡς ὁ Blegen ὑπέδειξεν, ἓν ἐνεπίγραφον ὄστρακον τοῦ ῥυθμοῦ Διπύλου ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ μερικὰ γεωμετρικὰ ὄστρακα ἐκ Θήρας, φέροντα ἐγχάρακτα γράμματα[2].

Πρὸς τὰ διδάγματα τῶν ἱστορικῶν ἐνεπιγράφων μνημείων δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐκ τῆς μελέτης τῶν προϊστορικῶν λειψάνων προελθόντα καὶ νὰ σχηματίσωμεν οὕτως τὸ ἀρχαιολογικὸν πλαίσιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ τεθῇ τὸ ὅλον πρόβλημα τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἱστορικοῦ ἀλφαβήτου. Εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ περὶ τὸ τέλος τῆς 13ης καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 12ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀνευρίσκομεν γραφήν, πιθανώτατα συλλαβικήν, προελθοῦσαν ἐκ τῆς Κρητικῆς καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσαν πρὸς τὰ γράμματα τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἀφ' ἑτέρου ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος τὸ ἱστορικὸν Ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, εἰσαχθὲν ἐκ τῆς σημιτικῆς περιοχῆς κατὰ τὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὰ διδάγματα τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν. Δυνάμεθα κατ' ἀκολουθίαν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ 12η καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος ἀποτελοῦσι τὰ χρονικὰ ὅρια, τὰ ὁρίζοντα τὸ πρόβλημα καὶ νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἱστορικὸν ἀλφάβητον εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ διάστημα τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὁρίων. Ἀκριβῶς πότε τοῦτο εἰσήχθη, ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν δύναται νὰ βεβαιωθῇ ἀρχαιολογικῶς, κάθε δὲ προσπάθεια πρὸς τοῦτο θὰ καταλήξῃ εἰς ἁπλᾶς ὑποκειμενικὰς εἰκασίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται μὲν νὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσαι, ἀλλὰ στεροῦνται θετικῆς ἀξίας.

Ἐναπόκειται νῦν νὰ συνοψίσωμεν τὰ γενικὰ συμπεράσματα, τὰ συναχθέντα ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ἐνεπιγράφου Ἐλευσινιακοῦ ἑτεροστόμου ἀμφορέως. Ὁ ἀμφορεὺς οὗτος προσθέτει καὶ τὴν Ἐλευσῖνα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν προϊστορικῶν κέντρων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν δείγματα προϊστορικῆς γραφῆς. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο δύναται νὰ τεθῇ μετὰ σχετικῆς βεβαιότητος εἰς τὸ τέλος τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος. Αἱ ὁμοιότητες, τὰς ὁποίας παρουσιάζει πρὸς τοὺς λοιποὺς ἠπειρωτικοὺς ἐνεπιγράφους ἀμφορεῖς ἀποδεικνύουσιν ὅτι καὶ οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν 13ην ἑκατονταετηρίδα. Ἡ ἐξέτασις τῶν στοιχείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ μέχρι τοῦδε φερομένη ἀρχαιοτέρα αὐτῶν χρονολογία, ἀπέδειξε τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὡς ἀνεπαρκῆ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπέτρεψε τὸν χρονολογικὸν παραλληλισμόν, εἰμὴ ταυτισμόν, αὐτῶν πρὸς τὸ Ἐλευσινιακὸν ἀγγεῖον. Ἡ ἐξέτασις αὕτη ἐπέβαλε τὴν προκαταρκτικὴν μελέτην τῆς προϊστορικῆς ἠπειρωτικῆς γραφῆς, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν Harland ἀπεκαλέ-

1 Ath. Mith. 43, 1918, σ. 141 ἑξ. Poulsen Die Dipylongraeber und die Dipylonvasen σ. 106 ἑξ.

2 Blegen ἔ. ἀ. 27 καὶ Graef Die Vasen von der Akropolis, πίν. 11, ἀρ. 309 Thera II, σ. 63, εἰκ. 217 καὶ I. G. XII, 3, 983 ἑξ. 986 ἑξ.

σαμεν Ἑλλαδικήν, καὶ ὑπέδειξε τὴν χρῆσιν αὐτῆς μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 12ης π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἐσχημάτισαν τὸ ἀνώτατον ὅριον, τόν terminus post quem, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἱστορικοῦ ἀλφαβήτου, τὸ δὲ κατώτατον ὅριον, τὸ terminus ante quem, τὸ παρέσχον τὰ ὄστρακα τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦ Διπύλου. Ἡ προσπάθεια πρὸς ἀνάγνωσιν τῆς Ἐλευσινιακῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Persson καὶ τοῦ Evans καὶ τῶν Κυπριακῶν στοιχείων, κατέληξεν εἰς ἐνδιαφέρον κείμενον, στενὴν σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσῖνος καὶ εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ὑπάρξεως Ἑλληνοφώνων φύλων εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν Ἐποχήν. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀντίθετον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Evans, μᾶς ἠνάγκασεν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ δεδομένα, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει τὰ συμπεράσματα αὐτοῦ ὁ βαθὺς τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ γνώστης καὶ νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε δημοσιευθέντων στοιχείων δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἡ χρῆσις τῆς Κρητικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς Ὑστεροελλαδικοὺς χρόνους, οὔτε καὶ ἡ ὕπαρξις Κρητῶν ἀρχόντων εἰς τὰ Μυκηναϊκὰ κέντρα τῆς Πελοποννήσου. Τοὐναντίον τὰ δεδομένα ταῦτα ἐνισχύουσι τὰ ἐκ τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἀμφορέως συναχθέντα συμπεράσματα καὶ ὑποδεικνύουσι τὴν ὕπαρξιν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα φύλων διαφόρων τῶν τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἡ συμβολή, τὴν ὁποίαν παρέχει ὁ Ἐλευσινιακὸς ἀμφορεὺς εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὅλου προβλήματος τῆς προϊστορικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς γραφῆς καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὑστεροελλαδικῶν χρόνων εἶναι σημαντικὴ καὶ λίαν ἐπίκαιρος. Ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ θὰ εἶναι ἐξ ἴσου σημαντική, ἐὰν τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς προὐτάθη, μετὰ τόσων ἐπιφυλάξεων, ἐπιβεβαιωθῇ ὑπὸ μεταγενεστέρων ἐρευνῶν καὶ νεωτέρων εὑρημάτων.

Washington University, St. Louis, Mo.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε. ΜΥΛΩΝΑΣ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΚΙΒΩΤΙΔΙΟΝ ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ὑπὸ ΑΝΔΡΕΟΥ ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ κιβωτίδιον τὸ μέλλον ν' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς ἐνταῦθα εὑρίσκεται ἐν τῷ Σκευοφυλακίῳ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Μονῆς Βατοπεδίου, εἶχε δὲ παραδόξως μείνει ἐντελῶς ἄγνωστον μέχρι τοῦδε[1]. Τὸ πολύτιμον τοῦτο κειμήλιον εἶναι ἄξιον πολλοῦ λόγου, καθ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι ὀλίγα ἔργα Βυζαντινῶν χρόνων ἐπὶ μετάλλου διεσώθησαν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἐλάχιστα δὲ κιβωτίδια λειψάνων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ Σκευοφυλάκια, ὄχι μόνον τῶν Ἁγιορειτικῶν, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν Μονῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶναι πλήρη μεταλλίνων κιβωτιδίων καὶ παντὸς σχήματος θηκῶν ἁγίων λειψάνων, πάντα ὅμως τὰ ἔργα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνους.

Τὸ κιβωτίδιον ὅμως τῆς Μονῆς Βατοπεδίου εἶναι ἄξιον ἰδιαιτέρας μελέτης, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν ἀρίστην αὐτοῦ τέχνην, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλον ἀκόμη λόγον. Αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἀνάγλυφοι εἰκόνες παρέχουσι σπουδαιοτάτην, ὡς τοὐλάχιστον νομίζω, συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς εἰκονογραφίας τῶν παραστάσεων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸν βίον, τὸ μαρτύριον καὶ τὰ θαύματα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, διαφωτίζουσι δὲ πολλὰ σημεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ περίφημον ναὸν τοῦ Μάρτυρος.

I

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κιβωτίδιον ***(εἰκ. 1)*** ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον καὶ εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ἀργύρου ἐπιχρύσου. Αἱ ἐξωτερικαὶ αὐτοῦ διαστάσεις εἶναι: μῆκος 0,117, πλάτος 0,065 καὶ ὕψος μετὰ τοῦ καλύμματος 0,065. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν στενῶν πλευρῶν φέρει λαβὴν πρὸς ἀνάρτησιν σχήματος σταυροειδοῦς (0,04×0,034). Αἱ τέσσαρες κάθετοι πλευραί, τὸ κάλυμμα καὶ ἡ πρὸς αὐτὸ ἀντίστοιχος ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ πυθμένος φέρουσιν ἐκτύπους παραστάσεις, εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ὁποίων θέλομεν προβῆ εὐθὺς ἀμέσως.

Αἱ παραστάσεις αὗται εὑρίσκονται ἐπὶ λεπτῶν πλακῶν ἐξ ἐπιχρύσου ἀργύρου, προσκεκολλημένων δι' ἥλων ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τοῦ κιβωτιδίου.

1 Τὴν γνῶσιν τοῦ πολυτίμου τούτου μνημείου ὀφείλομεν εἰς τὴν εὐμένειαν τοῦ ἄλλοτε Σκευοφύλακος τῆς Μονῆς πανοσιολ. Γέροντος Δουμετίου, ὅστις εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ ἐπιδείξῃ ἡμῖν αὐτὸ κατὰ τὸ ἔτος 1926 καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ λίαν εὐγενῶς τὴν φωτογράφησιν καὶ μελέτην αὐτοῦ. Ἔκτοτε, κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας μεταβάσεις ἡμῶν εἰς τὴν Μονὴν Βατοπεδίου, ἐξητάσαμεν πολλάκις τὸ κιβωτίδιον, διευκολυνθέντες τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐργασίαν ἡμῶν ὑπὸ τῶν Προϊσταμένων καὶ τοῦ ἑκάστοτε Σκευοφύλακος τῆς Μονῆς. Εἰς τὸν Γέροντα Δουμέτιον, τοὺς Προϊσταμένους καὶ τοὺς κατὰ καιροὺς Σκευοφύλακας τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ἐκφράζομεν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς ἀπείρους ἡμῶν εὐχαριστίας.

«Μύρον τίμιον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου» ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἁγίων λειψάνων τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ἤδη κατὰ τὸ 1701 ὁ Ἰωάννης Κομνηνός, Προσκυνητάριον τοῦ Ἁγίου Ὄρους τοῦ Ἄθωνος, ἔκδ. Βενετίας, 1864, 30.

Τὸ ἐξωτερικὸν κάλυμμα, πάχους 0,01, εἶναι συρτόν, μὲ τὰς πλευρὰς αὐτοῦ λοξοτμήτους, εἰς δὲ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος, ἀκριβῶς ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκεῖ εἰκονιζομένου Ἁγίου Δημητρίου, ὑπάρχει μικρὸν κομβίον χρησιμεῦον διὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ καλύμματος. Συρομένου τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου καλύμματος, παρουσιάζεται δεύτερον τοιοῦτον, ἐφ' οὗ εὑρίσκονται δύο ἀνοίγματα, ὧν ἕκαστον κλείεται διὰ δύο μικρῶν φύλλων ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἔκτυποι εἰκόνες Ἁγίων, ἃς θὰ ἐξετάσωμεν. Τέλος, ἀνοιγομένων καὶ τῶν μικρῶν τούτων φύλλων, βλέπομεν εἰς μὲν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἄνω ἀνοίγματος εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, περὶ ἧς κατωτέρω ὁ λόγος, εἰς δὲ τὸ κάτω ἄνοιγμα μᾶζαν σκοτεινοῦ χρώματος θεωρουμένην ὡς μύρον ἢ λύθρον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Εἰκ. 1. Κιβωτίδιον ἐν τῇ Μονῇ Βατοπεδίου.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παραστάσεων, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἄνω μέρους, δηλαδὴ ἀπὸ τῶν ἐπαλλήλων καλυμμάτων.

1) ***Ἐξωτερικὸν κάλυμμα.*** *Ὁ Ἅγιος Δημήτριος δεόμενος* ***(πίν. Α. 1).*** Ἐπὶ τοῦ συρτοῦ τούτου καλύμματος παρίσταται ὁ Ἅγιος Δημήτριος ὄρθιος κατ' ἐνώπιον, μὲ τὰς χεῖρας ὑψωμένας εἰς σχῆμα δεήσεως καὶ πατῶν ἐπὶ προσκεφαλαίου. Ὁ Ἅγιος ἔχει κόμην οὔλην, τῶν βοστρύχων δηλουμένων διὰ σειρᾶς μικρῶν δίσκων (πρβ. εἰκ. 11), φέρει δὲ χειριδωτὸν ἐζωσμένον χιτῶνα μετ' ἐγχαράκτων κοσμημάτων ἐπὶ τοῦ στήθους, κατὰ τὰ ἄκρα τῶν χειρίδων, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ κάτω αὐτοῦ κράσπεδον. Ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου χιτῶνος ἔχει ἐπερριμμένην χλαμύδα, ἥτις πορποῦται κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στήθους, μικρὸν δὲ αὐτῆς μέρος πίπτει ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Ἁγίου. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν τοῦ στήθους μέρος ἡ χλαμὺς φέρει ὀρθογώνιον «ταβλίον», ἐφ' οὗ ἐγχάρακτος ρόμβος περικλείων μικρὸν σταυρόν. Ὁ περὶ τὴν κεφαλὴν τέλος τοῦ Ἁγίου φωτοστέφανος φέρει λεπτοτάτην διακόσμησιν διὰ μικρῶν στιγμῶν.

Ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἁγίου ἡ ἐγχάρακτος ἐπιγραφή:

Ο ΑΓ(ιος) ΔΗ ΜΗΤΡΙΟ(ς)

2) ***Ἐσωτερικὸν κάλυμμα.*** *Τέσσαρες Ἅγιοι* ***(πίν. Α. 2).*** Συρομένου τοῦ περιγραφέντος ἤδη ἐξωτερικοῦ καλύμματος, ἀναφαίνεται, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, δεύτερον τοιοῦτον φέρον δύο ἀνοίγματα φρασσόμενα διὰ δύο μικρῶν φύλλων ἕκαστον. Ἐπὶ τῶν φύλλων τούτων εἰκονίζονται ἐν ἀναγλύφῳ τέσσαρες Ἅγιοι, οἱ ἑξῆς:

α) *Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς* ***(εἰκ. 2)***. Παρίσταται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ φύλλου τοῦ ἄνω ἀνοίγματος ὄρθιος κατ' ἐνώπιον. Φέρει μύστακα καὶ βραχὺ γένειον. Εἶναι ἐνδεδυμένος χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ χλαμύδα. Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ κοχλιάριον, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν θήκην φαρμάκων. Ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἡ ἐγχάρακτος ἐπιγραφή: Ο [Α]Γ(ιος) ΚΟΣ ΜΑΣ

β) *Ὁ Ἅγιος Λοῦπος* (εἰκ. 2). Εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ φύλλου τοῦ ἄνω ἀνοίγματος καὶ παρίσταται ὄρθιος κατ' ἐνώπιον, ἀγένειος, φέρων χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ χλαμύδα, κάτω

Εἰκ. 2. Οἱ Ἅγ. Κοσμᾶς καὶ Λοῦπος ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α. 2).

Εἰκ. 3. Οἱ Ἅγ. Νέστωρ καὶ Δαμιανὸς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α. 2).

τῆς ὁποίας κρύπτεται ἡ ἀριστερὰ αὐτοῦ χείρ. Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ μικρὸν σταυρόν. Ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφή: Ο ΑΓ(ιος) ΛΟΥ ΠΟΣ

γ) *Ὁ Ἅγιος Νέστωρ* ***(εἰκ. 3)***. Εἰκονίζεται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ φύλλου τοῦ κάτω ἀνοίγματος ὄρθιος κατ' ἐνώπιον, ἀγένειος μὲ οὔλην κόμην. Φέρει χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ χλαμύδα πορπουμένην εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στήθους καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἄκρον κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς. Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ σταυρόν. Ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφή: Ο ΑΓ(ιος) ΝΕΣ ΤΟΡ

δ) *Ὁ Ἅγιος Δαμιανὸς* (εἰκ. 3). Παρίσταται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ φύλλου τοῦ κάτω ἀνοίγματος ὄρθιος κατ' ἐνώπιον. Φέρει χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἱμάτιον. Δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κρατεῖ κυλινδρικὴν θήκην φαρμάκων. Ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφή: Ο Α(γιος) ΔΑ ΜΙΑΝΟΣ

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ θέσις, ἣν νῦν κατέχει τὸ τελευταῖον τοῦτο φύλλον, δὲν εἶναι ἡ ἀρχική. Κατά τινα ἐπισκευὴν τοῦ κιβωτιδίου τοῦτο μετετέθη, λαβὸν τὴν θέσιν τοῦ νῦν εἰς τὸ ἄνω ἄνοιγμα εὑρισκομένου δεξιοῦ φύλλου, ἐφ' οὗ ὁ Ἅγιος Λοῦπος. Ἀρχικῶς δηλαδὴ εἰκονίζοντο εἰς μὲν τὰ φύλλα τοῦ ἄνω ἀνοίγματος οἱ Ἅγιοι Κοσμᾶς καὶ Δαμιανός, εἰς δὲ τὰ τοῦ κάτω οἱ Ἅγιοι Νέστωρ καὶ Λοῦπος.

3) ***Τὰ ὑπὸ τὸ ἐσωτερικὸν κάλυμμα.*** *Ὁ Ἅγιος Δημήτριος νεκρὸς* ***(πίν. Α. 3)***. Ἀνοίγοντες τὰ φύλλα τῆς ἄνω ὀπῆς εὑρίσκομεν ἔκτυπον παράστασιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατ' ἐνώ-

πιον, εἰκονιζομένου μέχρι περίπου τῆς ὀσφύος ***(εἰκ. 4)***. Ὁ Ἅγιος παρίσταται νεκρός, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστοὺς καὶ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους. Φέρει τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπὶ τῆς παραστάσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ καλύμματος (πίν. Α. 1), χειριδωτὸν δηλαδὴ χιτῶνα καὶ χλαμύδα πορπουμένην εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ στήθους. Ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἁγίου ἡ ἐπιγραφή:

Ο ΑΓ(ιος) ΔΗ ΜΗΤΡΗΟΣ

Εἰκ. 4. Ὁ Ἅγ. Δημήτριος νεκρός. Λεπτομέρεια ἐκ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α. 3).

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν παραστάσεων, τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῶν καθέτων πλευρῶν τοῦ κιβωτιδίου, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς μακρᾶς τοιαύτης, τῆς εὑρισκομένης πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἐπὶ τοῦ καλύμματος εἰκόνος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, δηλαδὴ τῆς ἀριστερᾶς ὡς πρὸς τὸν θεατήν. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἑκάστη τῶν μακρῶν πλευρῶν περιλαμβάνει δύο σκηνάς.

4) ***Ἀριστερὰ μακρὰ πλευρά.*** *α΄ Ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐν τῇ φυλακῇ* ***(πίν. Β. 1. α)***. Ἡ παράστασις καταλαμβάνει τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς. Ὁ Ἅγιος ἵσταται ὄρθιος καὶ φέρει τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καλύμματος (πίν. Α. 1). Τὸ ἔνδυμα τοῦτο φέρει καὶ εἰς πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου ἀπεικονίσεις αὐτοῦ, πλὴν τῆς ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πρὸς τὸ κάλυμμα πλευρᾶς, περὶ ἧς θὰ γίνῃ λόγος ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Ὁ μάρτυς εἶναι ἐστραμμένος πρὸς δεξιά, ἔχων τὰς χεῖρας εἰς σχῆμα δεήσεως καὶ προσβλέπων τὴν κατὰ τὴν δεξιὰν ἄνω γωνίαν εὐλογοῦσαν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἥτις ἐξέρχεται ἀπὸ τμῆμα κύκλου ὑποδηλοῦν τὸν οὐρανόν. Κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς συνθέσεως παρίσταται οἰκοδόμημα στεγαζόμενον ὑπὸ τρούλλου κεραμοσκεπάστου καὶ ἔχον εἴσοδον κοσμουμένην ὑπὸ δύο κιόνων μετὰ σπειροειδῶν ραβδώσεων καὶ γεγλυμμένων κιονοκράνων καὶ βάσεων. Οἱ κίονες οὗτοι εἶναι προσκεκολλημένοι ἐπὶ τοίχου ἰσοδομικῶς ἐκτισμένου καὶ φέροντος γεγλυμμένα γεῖσα καὶ μικρὸν παράθυρον. Ἐπὶ τοῦ βάθους τῆς παραστάσεως ἡ ἐγχάρακτος ἐπιγραφή:

+ ΟΙ ΜΕ ΝΕΙ
ΧΕ
ΣΚΕΠΗ ΜΟΙ
ΜΑΡΤΥΣ
ΛΕΓΕΙ ΘΗ
ΟΣ Δ ΑΓΓ
ΕΛΟΣ Σ
ΤΕΦΕΙ
ΚΑΡΣΗ
ΦΑ
ΕΙ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἀνορθόγραφος καὶ κακῶς ἀντιγεγραμμένη ὑπὸ τοῦ χαράκτου, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ κιβωτιδίου, εἶναι προφανῶς ἔμμετρος. Αὕτη νομίζομεν ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀναγνωσθῇ ὡς ἑξῆς:

+ *Σὺ μὲν εἶ, Χ(ριστ)έ, σκέπη ἐμὴ μάρτυς λέγει,*
θεῖος δ' ἄγγελος στέφει καὶ θαρσεῖν φησί.(;)

β' *Ὁ Ἅγιος Δημήτριος θανατώνει τὸν σκορπίον* ***(πίν. Β. 1. β).*** Ἡ παράστασις εὑρίσκεται εἰς τὸ δεξιὸν ἥμισυ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς. Ὁ Ἅγιος παρίσταται καθήμενος πρὸς δεξιὰ ἐπὶ λίθου καλυπτομένου ὑπὸ τῆς χλαμύδος καὶ τείνων τὴν δεξιὰν εἰς σχῆμα εὐλογίας. Πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ μέγας σκορπίος πλησίον ὀπῆς. Ὄπισθεν τοῦ Ἁγίου οἰκοδόμημα ἐντελῶς σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ εἰκονιζόμενον ἐν τῇ προηγουμένῃ συνθέσει. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀναγλύφου ἡ ἐπιγραφή:

+ ΕΙΡ ΚΤΗ ΒΛΗΘΕΙ
Ο ΓΕΝΝΑΔΑΣ
ΕΥΘΕΩΣ ΣΤΡΟ
ΣΦΡΑΓΙΔΙ ΘΑ
ΑΤΟΙ ΤΟΝ
ΣΚΟΡ
ΠΙ
Ο

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἔμμετρος ἐπίσης, θὰ ἠδύνατο νὰ μεταγραφῇ οὕτως:

+ *Εἱρκτῇ βληθεὶ[ς] ὁ γεννάδας εὐθέως,*
στ(αυ)ρο[ῦ] σφραγῖδι θα[ν]ατοῖ τὸν σκορπίο[ν].

Μετρικῶς ὅμως αὕτη δύναται, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἐμμ. Πεζοπούλου, ν' ἀποκατασταθῇ, διὰ μικρᾶς μεταβολῆς καὶ μεταθέσεως τῶν λέξεων, ὡς ἑξῆς:

Βληθεὶ[ς] ὁ γεννάδας ἐς εἱρκτὴν εὐθέως,
στ(αυ)ρο[ῦ] σφραγῖδι θα[ν]ατοῖ τὸν σκορπίο[ν].

5) ***Κάτω στενὴ πλευρά.*** *Ὁ Νέστωρ ἐπισκεπτόμενος τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ.* ***(πίν. Β. 3).*** Ἡ παράστασις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς στενῆς πλευρᾶς τῆς πρὸς τὸ μέρος τῶν ποδῶν τοῦ ἐπὶ τοῦ καλύμματος εἰκονιζομένου Ἁγίου Δημητρίου. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος παρίσταται καθήμενος εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς εἰκόνος, ἐστραμμένος πρὸς δεξιὰ καὶ τείνων τὴν χεῖρα εἰς σχῆμα εὐλογίας πρὸς τὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ἱστάμενον Νέστορα. Οὗτος εἰκονίζεται φέρων στολὴν στρατιωτικήν, βραχὺν δηλαδὴ χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ θώρακα κεκοσμημένον, ἐπὶ δὲ τοῦ θώρακος χλαμύδα πορπουμένην εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στήθους καὶ πίπτουσαν πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ πόδες αὐτοῦ εἰς τὸ κάτω μέρος περιβάλλονται ὑπὸ ταινιῶν. Ὁ Νέστωρ τὴν μὲν δεξιὰν τείνει πρὸς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν κρατεῖ δόρυ (πρβ. εἰκ. 9). Ὄπισθεν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου οἰκοδόμημα ἀνάλογον πρὸς τὸ δὶς εἰκονιζόμενον ἐπὶ τῆς προηγουμένης πλευρᾶς (πίν. Β. 1), μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι

οἱ κίονες τῆς εἰσόδου ἔχουσι τοὺς κορμοὺς διπλοῦς συνδεομένους διὰ κόμβων. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀναγλύφου ἡ ἐπιγραφή:

ΚΑ Ι ΑΜΦΩ
ΔΙ ΠΛΩ Σ
Τ ΕΦΕΙ ΤΑΙ
ΝΙ Ω
Ν
ΣΗ ΒΑ
ΛΩΝ ΛΙ
ΑΙΟΝ ΚΑΙ
ΣΕΠΤΩ
Ν ΕΝΑ
ΘΛΗ
ΣΑΣ
Ι

Ἡ ἀρχικῶς ἔμμετρος αὕτη ἐπιγραφὴ ἔχει δεινῶς παραμορφωθῆ ὑπὸ τοῦ χαράκτου, παραλειφθέντος ἴσως καὶ μέρους αὐτῆς. Ὡς νῦν ἔχει αὕτη θὰ ἠδύνατο ἴσως ν' ἀναγνωσθῇ ὡς ἑξῆς:

Καὶ ἄμφω διπλῷ στέφει ταινιῶν [.....]
καὶ βαλὼν Λυαῖον καὶ σεπτῶς ἐναθλήσας.

6) ***Δεξιὰ μακρὰ πλευρά.*** *α' Ὁ Νέστωρ φονεύων τὸν Λυαῖον* ***(πίν. Β. 2. α).*** Ἡ παράστασις εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς. Ὁ Νέστωρ εἰκονίζεται ἀριστερὰ φέρων τὴν αὐτὴν στολήν, ἣν καὶ εἰς τὴν προηγουμένην σύνθεσιν (πίν. Β. 3 καὶ εἰκ. 9), μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι αἱ ταινίαι τῶν ποδῶν φθάνουσι μέχρι τῶν γονάτων. Εἶναι ἐστραμμένος πρὸς δεξιὰ πατῶν ἐπὶ μικροῦ ρομβοειδοῦς κατασκευάσματος καὶ τείνων τὴν δεξιὰν πρὸς τὰ ἄνω. Φαίνεται παριστάμενος καθ' ἣν στιγμὴν ἔχει ρίψει τὸ δόρυ κατὰ τοῦ Λυαίου. Οὗτος κεῖται κατὰ γῆς πρὸ τοῦ Νέστορος, ἐνδεδυμένος ὁμοίως πολεμικὴν στολὴν μετὰ κωνοειδοῦς κράνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ φέρων τὴν δεξιὰν εἰς τὸ στῆθος, ὅπου εἶναι ἐμπεπηγμένον τὸ δόρυ. Ἄνωθεν τοῦ Λυαίου, κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος, παρίσταται ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιανὸς μετὰ χλαμύδος καὶ στέμματος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, φέρων τὴν δεξιὰν εἰς τὸ γένειον. Ὁ Μαξιμιανὸς εἰκονίζεται μέχρι τῆς ὀσφύος προβάλλων ἐκ θεωρείου ἐκτισμένου κατ' ἰσοδομικὸν τρόπον καὶ φέροντος εἰς τὸ κάτω μέρος μικρὸν κιγκλιδωτὸν παράθυρον. Εἰς τὸ βάθος ἡ ἐπιγραφή:

ΙΑΙ Ν ΧΕΙΡΟΙ ΝΕ
ΣΤΩ Ρ ΒΑΛΛΕΙ
Κ ΤΑΦΩ ΣΟΣ
ΘΙΑ ΕΡΚΟΥΚ ΑΚ
ΟΥΚ Σ ΤΩ Η ΒΡΩ
ΔΑ ΛΛΟ
Υ

Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἔχει λίαν παραμορφωθῆ ὑπὸ τοῦ χαράκτου μόνον δὲ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εἶναι ἴσως δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ καὶ νὰ μεταγραφῇ.

[Λ]υαῖ[ο]ν χειρὶ Νέστωρ βάλλει
καὶ τάφῳ . . . . . .
. . . . . .

β' *Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου* ***(πίν. Β. 2. β).*** Κατέχει τὸ δεξιὸν ἥμισυ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς. Δεξιὰ εἰκονίζεται ὁ Ἅγ. Δημήτριος ὄρθιος τείνων τὰς χεῖρας εἰς σχῆμα δεήσεως πρὸς δεξιά, ὅπου κατὰ τὴν ἄνω γωνίαν παρίσταται ἡ εὐλογοῦσα χεὶρ τοῦ Θεοῦ ἐξερχομένη τμήματος κύκλου. Ὁ Ἅγιος στρέφει τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀριστερά, ὅπου παρίστανται δύο στρατιῶται διατρυπῶντες αὐτὸν διὰ λογχῶν. Εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον ἡ ἐπιγραφή:

+ΛΟΓΧ
Σ ΤΡΩ
ΗΣ
ΕΓΙΟ
ΤΕ ΣΩ
ΜΑ Μ
ΜΕΛΕ
ΠΟΙΗΝ
ΘΙΣΑΥΡ
ΠΡΣ ΧΡΙ
ΤΟΝ ΠΝ
ΥΜΑ Δ Ε
ΠΤ

Ἡ ἔμμετρος αὕτη ἐπιγραφὴ θὰ ἠδύνατο, μέ τινας μικρὰς διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις, ν' ἀναγνωσθῇ κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος ὡς ἑξῆς:

+Λόγχ[αι]ς τρω[θ]εὶς . . . . . .
σῶμα μ[ὲν ἔ]μελ[λ]ε ποιεῖν θησαυρ[ό]ν,
πρ[ὸ]ς Χρι[σ]τὸν πν[ε]ῦμα δ' ἔπτ[η].

7) ***Ἄνω στενὴ πλευρά.*** *Ὁ Ἅγιος Δημήτριος θεραπεύων τὸν Μαριανόν* ***(πίν. Β. 4).*** Ἡ παράστασις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς στενῆς πλευρᾶς πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐπὶ τοῦ καλύμματος εἰκονιζομένου Ἁγίου Δημητρίου. Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος εἰκονίζεται ὁ Ἅγιος Δημήτριος ὄρθιος, ἐστραμμένος πρὸς ἀριστερά, τὴν μὲν δεξιὰν τείνων εἰς σχῆμα εὐλογίας, τὴν δὲ ἀριστερὰν ἔχων ἐπὶ τοῦ στήθους μὲ τὴν παλάμην πρὸς τὰ ἔξω. Ἀριστερὰ εἰκονίζεται ὁ Μαριανὸς κατακεκλιμένος ἐπὶ πολυτελοῦς στρωμνῆς, κοιμώμενος καὶ στηρίζων τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς δεξιᾶς. Οὗτος παρίσταται φέρων μανδύαν πορπούμενον εἰς τὸ στῆθος καὶ πλουσίως κεκοσμημένας περικνημῖδας. Ὑπεράνω τοῦ Μαριανοῦ ἡ ἐπιγραφή:

ΚΣ ΣΕ ΡΩΝΝΥΣΙΝ Ο ΘΣ
ΗΜΩΝ Ο ΑΝΩΡ
ΘΩΝ ΑΕΙ ΤΟΥΣ
ΚΑΤΘ
ΕΡ

Αὕτη δύναται νὰ μεταγραφῇ ὡς ἑξῆς:

Κ(ύριό)ς σε ῥώννυσιν, ὁ Θ(εὸ)ς ἡμῶν,
ὁ ἀνορθῶν ἀεὶ τοὺς κατερ[ραγμένους].

8) ***Ἐξωτερικὴ ὄψις πυθμένος.*** *Ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐκδιώκων τοὺς Σλαύους ἐκ Θεσσαλονίκης* ***(πίν. Β. 5).*** Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς εἰκόνος παρίσταται πόλις (ἡ Θεσσαλονίκη) περιβαλλομένη ὑπὸ ἰσοδομικῶς ἐκτισμένου τείχους μετὰ πύλης κεκοσμημένης καὶ πύργων καλυπτομένων διὰ κεραμοσκεπάστων τρούλλων. Ἄνω τῆς πύλης, εἰς τὸ τεῖχος, εἰκονίζεται ὁ Ἅγιος Δημήτριος μέχρι τῆς ὀσφύος, φέρων θώρακα καὶ χλαμύδα πορπουμένην πρὸ τοῦ στήθους καὶ ἐρριμμένην πρὸς τὰ ὀπίσω. Εἰς τὴν ἀριστερὰν κρατεῖ μικρὰν στρογγύλην ἀσπίδα, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν μακρὸν σταυροφόρον ἄνω δόρυ, διὰ τοῦ ὁποίου διασκορπίζει τοὺς ἔξω τοῦ τείχους καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς συνθέσεως εἰκονιζομένους Σλαύους. Οὗτοι ***(εἰκ. 5)*** εἶναι τρεῖς ἔφιπποι, φέροντες στολὴν στρατιωτικήν, εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ὁ κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον, ἔχει τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην μὲ κράνος κωνοειδές. Τῶν ἱππέων τούτων ὁ εἷς βαίνει καλπάζων πρὸς δεξιά, οἱ δὲ ἕτεροι δύο πρὸς ἀριστερά, ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ μὲν πίπτει ἐκ τοῦ ἵππου, ὁ δὲ ἄλλος, ὁ φέρων τὸ κράνος, κρατεῖ δόρυ καὶ μικρὰν κατάκοσμον σημαίαν. Ἄνω ἀριστερὰ ἡ ἑξῆς κιονηδὸν κεχαραγμένη ἐπιγραφή:

Εἰκ. 5. Οἱ Σλαῦοι φεύγοντες ἐκ Θεσσαλονίκης. Λεπτομέρειαι ἐκ τῆς παραστάσεως τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Προβ. πίν. Β. 5).

Ο ΑΓ(ιος) ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Καὶ αὐταὶ μὲν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παραστάσεις. Προτοῦ προβῶμεν εἰς τὴν λεπτομερεστέραν αὐτῶν ἐξέτασιν, ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν ὅτι τὸ ἐνταῦθα περιγραφόμενον κιβωτίδιον δὲν εἶναι μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Ὅμοια πρὸς αὐτὸ εἶναι γνωστά, εἰς ἐμὲ τουλάχιστον, ἕτερα δύο. Τὸ ἓν τούτων εὑρίσκεται εἰς τὸ Σκευοφυλάκιον τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τῆς Halberstadt ἐν Γερμανίᾳ. Τοῦτο φέρει παραστάσεις μόνον ἐπὶ τῶν καλυμμάτων, ὄχι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πλευρῶν, ὡς τὸ ἐνταῦθα ἐξεταζόμενον. Αἱ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ συρτοῦ καλύμματος καὶ αἱ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ παραστάσεις εἶναι ἐντελῶς ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας[1]. Ὅμοιον ἐντελῶς πρὸς τὸ κιβωτίδιον τῆς

1 Τὸ ἐξωτερικὸν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν κάλυμμα ἐν G. Schlumberger L'épopée byzantine, II, 505, 525, μόνον τὸ ἐξωτερικὸν ἐν O. M. Dalton Byzantine Art and Archaeology, Oxford, 1911, 551, εἰκ. 338.

Halberstadt εἶναι τὸ εὑρισκόμενον ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Μονῆς τῆς Λαύρας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Τὸ κιβωτίδιον τοῦτο (μῆκ. 0,043, πλ. 0,025, ὕψ. 0,013) δὲν φέρει, ὅπως καὶ τὸ ἐν Halberstadt, παραστάσεις ἐπὶ τῶν πλευρῶν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τῶν καλυμμάτων. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἐξωτερικοῦ καλύμματος ὑπάρχει ἔκτυπος εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὀρθίου εἰς στάσιν δεήσεως, εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικὸν παράστασις αὐτοῦ νεκροῦ μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν στενῶν πλευρῶν ὑπάρχει, ὅπως καὶ εἰς τὸ κιβωτίδιον τοῦ Βατοπεδίου, λαβὴ πρὸς ἀνάρτησιν, τὰς τρεῖς δὲ ἄλλας πλευρὰς καταλαμβάνει ἡ ἑξῆς ἐγχάρακτος ἐπιγραφή: «*Τὸ σεπτὸν αἷμα μάρτυρος Δημητρίου* | *συντετήρηται ἐνταῦθα θείαν* | *πίστιν βεβαιοῦν Ἰωάννου καὶ πόθον*».

Ἐπὶ τῆς τετάρτης τέλος πλευρᾶς, ἐφ᾽ ἧς ἡ πρὸς ἀνάρτησιν λαβή, διὰ μικροτέρων γραμμάτων ἡ ἑξῆς, πιθανῶς μεταγενεστέρα, ἐπιγραφή:

«*Ἅγιον αἷμα, ἅγιον μύρον*» [1].

II

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω γενομένην περιγραφὴν τῶν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τῆς Μονῆς Βατοπεδίου παραστάσεων ἐρχόμεθα εἰς τὴν λεπτομερεστέραν ἐξέτασιν αὐτῶν ἀπὸ εἰκονογραφικῆς ἰδίως ἀπόψεως.

Τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν κιβωτίδιον, ὅπως καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτὸ τὰ ἀποκείμενα ἐν Halberstadt καὶ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Λαύρας, ἔχουσι μορφὴν σαρκοφάγου. Τὸ σχῆμα τουλάχιστον τοῦ καλύμματος μὲ τὰς λοξοτμήτους αὐτοῦ πλευρὰς ὁμοιάζει πρὸς τὰ ὀλίγα ἐκ Βυζαντινῶν χρόνων διασωθέντα τοιαῦτα, μεταξὺ τῶν ὁποίων πλείστας ἀναλογίας παρουσιάζει τὸ ἐκ πορφυροῦ λίθου εἰς τεμάχια διασῳζόμενον ἐν τῇ κατὰ τὸν Κιθαιρῶνα Μονῇ τοῦ Ὁσίου Μελετίου ***(εἰκ. 6)***.

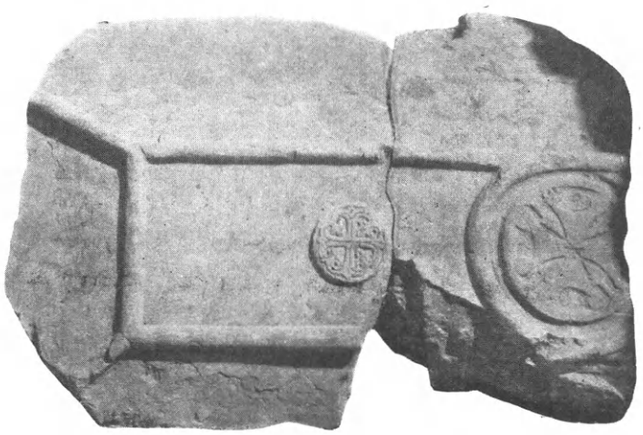

Εἰκ. 6. Κάλυμμα σαρκοφάγου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ὁσίου Μελετίου.

Ἡ παρατήρησις αὕτη ἔχει νομίζω πολλὴν σημασίαν, ἂν σχετισθῇ πρὸς τὰς μαρτυρίας περὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ εὑρισκομένου ἐν τῷ περιφήμῳ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναῷ αὐτοῦ. Εἰς τὸν κώδ. 524 τῆς

1 Τὸ κιβωτίδιον τοῦτο εἴδομεν πρὸ ἐτῶν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Λαύρας, ἀλλ᾽ ὁ τότε Σκευοφύλαξ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς ἡμᾶς οὔτε νὰ φωτογραφήσωμεν αὐτό, οὔτε ν᾽ ἀνοίξωμεν τὸ ἐξωτερικὸν κάλυμμα. Ἔκτοτε δὲν ἐδόθη εἰς ἡμᾶς εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Λαύραν. Τὰς ἐνταῦθα παρατιθεμένας πολυτίμους πληροφορίας παρέσχεν εἰς ἡμᾶς μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν προθυμίας ὁ σοφὸς ἰατρὸς καὶ διακεκριμένος λόγιος Γέρων Σπυρίδων Λαυρεώτης, πρὸς ὃν καθῆκον ἐπιβεβλημένον θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὰς θερμοτάτας ἡμῶν εὐχαριστίας καὶ τὴν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην.

Μύρον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἀναφέρουσι μεταξὺ τῶν ἁγίων λειψάνων τῆς Λαύρας καὶ ὁ Κομνηνός, ἔνθ᾽ ἀν. 19, καὶ ὁ Μακάριος Τριγώνης, Προσκυνητάριον τῆς βασιλικῆς καὶ σεβασμίας Μονῆς Μεγίστης Ἁγίας Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ, Βενετία, 1772, 21.

ἐν Βενετίᾳ Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης ὑπάρχει ἐπίγραμμα δημοσιευθὲν ὑπὸ Σ. Λάμπρου[1], τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὰ κιβωτίδια τοῦ εἴδους τούτου, τὰ περιέχοντα μύρον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔδιδον τὸ σχῆμα τῆς σαρκοφάγου, ἣν οἱ πιστοὶ προσεκύνουν ὡς τὸν τάφον τοῦ Ἁγίου ἐν τῷ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναῷ αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο, γραφέν ὡς λέγει ἡ ἐπιγραφὴ αὐτοῦ, ἵνα τεθῇ «*Εἰς κιβώτιον ἔχον μύρον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Δημητρίου*», ὁ ἀνώνυμος μοναχὸς ὁ ἀφιερὼν τὸ ἀργυροῦν κιβωτίδιον εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα, ἀποτεινόμενος εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, λέγει μεταξὺ ἄλλων:

10 *τάφου τύπον σοῦ συντιθεὶς ἐξ ἀργύρου*
σὸν μύρον ἔνδον ἐμβαλών, πίστει φέρω.

Νομίζω ὅτι τὸ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἀναφερόμενον ἀργυροῦν κιβωτίδιον θὰ ἦτο ἀναλόγου μορφῆς πρὸς τὸ τῆς Μονῆς Βατοπεδίου καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτό.

Τὰ κιβωτίδια λοιπὸν ταῦτα εἶναι μικρογραφίαι τῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης σαρκοφάγου τοῦ Μάρτυρος.

Ἡ σαρκοφάγος αὕτη ἔκειτο ἐντὸς τοῦ περιφήμου Κιβωρίου. Τοῦτο ἐξάγεται σαφῶς ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Ἰωάννου Σταυρακίου, διηγουμένου τὰ κατὰ τὸ ὄνειρον τοῦ μοναχοῦ Βιταλίου[2]. Ἐπίσης περὶ τῆς ἐν τῷ Κιβωρίῳ σαρκοφάγου ὁμιλεῖ κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Νικήτας[3]. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη, ὡς καὶ ἡ τοῦ Σταυρακίου, ἀναγομένη εἰς τὸν 13ον αἰῶνα[4], ἀναφέρονται εἰς τὰ κατὰ τὸ Κιβώριον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς εἶχον κατὰ τοὺς μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα χρόνους. Ἡ περίοδος ὅμως αὕτη ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἐνδιαφέρουσα ἡμᾶς ἐνταῦθα, ἀφοῦ τὸ κιβωτίδιον τοῦ Βατοπεδίου καὶ τὰ ὅμοια πρὸς αὐτὸ ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα χρόνους.

Ὅτι ὅμως καὶ εἰς παλαιοτέραν τοῦ 10ου αἰῶνος ἐποχὴν ὑπῆρχεν ἐντὸς τοῦ Κιβωρίου τοιαύτη σαρκοφάγος, ἀργυρᾶ μάλιστα, ἐξάγεται νομίζω ἀπὸ χωρίον τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἴασιν τοῦ Μαριανοῦ, περὶ ἧς κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος. Εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο ἀναφέρεται «*κραβάτιον ἐξ ἀργύρου*», ἐπὶ τοῦ ὁποίου μάλιστα ὑπῆρχεν εἰκὼν τοῦ Ἁγίου, περὶ ἧς κατωτέρω θὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενῶς[5]. Νομίζω ὅτι τὸ «*κραβάτιον*» ἐκεῖνο, τὸ μέχρι τοῦδε ἑρμηνευόμενον ὡς κλίνη[6], εἶναι αὐτὴ ἡ σαρκοφάγος, ὡς θέλει δείξει ἡ κατωτέρω ἔρευνα περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ «*κραβατίου*» εἰκόνος τοῦ Ἁγίου. Εἰς ἓν τῶν ψηφιδωτῶν τῆς βορείας μικρᾶς κιονοστοιχίας τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ, ἅτινα κατεστράφησαν κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1917, ὑπῆρχεν ἡ ἀπεικόνισις σαρκοφά-

1 Νέος Ἑλληνομνήμων, 8, 1911, 43, ἀριθ. 79.

2 Migne P. G. 116, 1418: «*Ὡς δὲ ἐγγὺς τῆς θείας κιβωτοῦ* (=κιβωρίου) *τοῦ μάρτυρος γένοιντο* (ὁ Βιτάλιος καὶ ὁ νεωκόρος), *εἰσελθέτην ἄμφω ἐκ τοῦ ἐλαίου (;), καὶ τὰς θύρας μετέθεντο, καὶ τὴν ἱερὰν μετέστησαν λάρνακα..*» *1419.* «*Εἶθ' οὕτω τὴν σεπτὴν καὶ πάλιν μαρτυρικὴν κιβωτὸν θυρώσαντες ὡς τὸ πρότερον ἐξῆλθον καὶ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς πόλεως*».

3 Ἐπετηρὶς Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδ. 12, 1936, 332. 26 «*... τὴν θαυματουργὸν περιγράφον* (τὸ Κιβώριον) *σορόν..*». 333. 3 «*..θαυματουργὸν καὶ μυρορρόην σορόν...*»

4 Περὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ Σταυρακίου βλ. Ν. Ἑλληνομνήμονα, 15, 1921, 190.

5 Migne, P. G. 116, 1217: «*Ὁ δὲ* (Μαριανὸς) *... ἄπεισιν εἰς τὸ λεγόμενον κιβώριον τὸ ἀργυροῦν τοῦ ἁγίου καὶ πανενδόξου μάρτυρος Δημητρίου, ἔνθα φασίν τινες κεῖσθαι ὑπὸ γῆν τὸ πανάγιον αὐτοῦ λείψανον. Ἐκεῖσε τοίνυν παραγεγονὼς ὁ ἔπαρχος οἰκείοις ποσὶ καὶ ἀπερείσας τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὂν αὐτόθι, ὡς ἂν εἰ κραβάτιον ἐξ ἀργύρου, ἔνθα καὶ ἐντετύπωται τὸ θεοειδὲς προσώπιον τοῦ αὐτοῦ πανσέπτου ἀθλοφόρου ...*»

6 Ch. Diehl - M. Le Tourneau - H. Saladin Les monuments chrétiens de Salonique, Paris, 1918, 64.

γου μαρμαρίνης τύπου ἀρχαίου, μὲ κάλυμμα δηλαδὴ σαμαρωτόν[1]. Τὴν σαρκοφάγον ταύτην ἐξέλαβον ὡς παριστῶσαν τὴν λάρνακα τοῦ Μάρτυρος[2]. Ὁ ταυτισμὸς ὅμως οὗτος δὲν εἶναι δυνατός, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἡ λάρναξ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εὑρίσκετο, ὡς εἴδομεν, ἐντὸς τοῦ Κιβωρίου καὶ ὄχι ἔξω αὐτοῦ, ὅπως ἡ εἰκονιζομένη ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ ἐν τῷ Κιβωρίῳ σαρκοφάγος εἶχε τὸ κάλυμμα ἐπίπεδον φέρον ἄνω εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, περὶ ἧς κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος.

Ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ Ἰωάννου Σταυρακίου περὶ τοῦ ἐνυπνίου τοῦ Βιταλίου, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐκ τῶν εἰς τὸ αὐτὸ θέμα ἀναφερομένων σχετικῶν χωρίων τῶν εἰς Ἅγιον Δημήτριον ἐγκωμίων τοῦ Κωνσταντίνου Ἀκροπολίτου (βλ. σημ. 4) καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Νικήτα[3], ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι κατὰ τοὺς μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα χρόνους ἐπιστεύετο ἡ ἐντὸς τοῦ Κιβωρίου ὕπαρξις δύο ὑπερκειμένων ἀλλήλων σαρκοφάγων, ὧν ἡ μὲν εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἡ δὲ κάτω αὐτῆς, ὑπὸ τὸ ἔδαφος. Ἐντὸς τῆς δευτέρας ταύτης, τῆς κεχωσμένης εἰς τὸ ἔδαφος, ὑπῆρχεν ἡ δοξασία ὅτι εὑρίσκετο τὸ σῶμα τοῦ Μάρτυρος, ἐκ τῶν πληγῶν τοῦ ὁποίου ἐξήρχετο τὸ μύρον[4].

Καὶ ἡ μὲν ἄνω, ἡ ὁρατή, σαρκοφάγος κατὰ τὸν 7ον τουλάχιστον αἰῶνα, ὁπότε ἐγράφη τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων[5], ἐν ᾧ περιλαμβάνεται ἡ περὶ Μαριανοῦ διήγησις, ἦτο ἀργυρᾶ, κατὰ δὲ τοὺς μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἀπετελεῖτο ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Σταυρακίου καὶ τοῦ Ἀκροπολίτου, πρὸς οὓς συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀναγνώστης ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Μάρτυρος βανδαλισμῶν τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1430 ἅλωσιν ὑπ' αὐτῶν τῆς Θεσσαλονίκης[6]. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ ἀργυρᾶ αὕτη σαρκοφάγος διηρπάγη κατά τινα ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἴσως κατὰ τὴν ἐν ἔτει 904 ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἀντικατεστάθη ὑπ' ἄλλης ἀποτελουμένης ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν.

Περὶ τῆς δευτέρας, τῆς ὑπὸ τὴν γῆν, σαρκοφάγου κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 10ου αἰῶνος χρόνους οὐδεὶς γίνεται λόγος, ἂν καὶ εἰς τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν ἴασιν τοῦ Μαριανοῦ χωρίον τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων τὸ ἀνωτέρω παρατεθέν (σ. 110, σημ. 5), ἀπαντᾷ ἡ φράσις «... *ἔνθα* (ἐν τῷ Κιβωρίῳ) *φασίν τινες κεῖσθαι ὑπὸ γῆν τὸ πανάγιον αὐτοῦ* (τοῦ Ἁγ. Δημητρίου) *λείψανον*», ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπῆρχεν ἀόριστος δοξασία περὶ τοῦ ἐκεῖ ἐνταφιασμένου λειψάνου τοῦ Ἁγίου[7]. Ἡ δοξασία αὕτη γίνεται περισσότερον συγκεκρι-

1 Ἀπεικόνισις παρὰ Th. Uspenskij ἐν Δελτίῳ τοῦ Ρωσσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου Κωνσταντινουπόλεως, 14, 1909, πίν. X.

2 Diehl - Le Tourneau - Saladin, ἔνθ' ἀν. 101.

3 Ἐπετηρὶς Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν, ἔνθ' ἀν. 351.

4 Ἰωάννης Σταυράκιος παρὰ Migne, ἔνθ' ἀν. 1418: «.. *καὶ τὴν ἱερὰν μετέστησαν* (ὁ Βιτάλιος καὶ ὁ νεωκόρος) *λάρνακα, καὶ μαρμάρους ἦραν ἐκεῖθεν ἐκ μέσου ἑπτά· καὶ πρὸς ὀρυγὴν μὲν ἀμοιβαδόν(;) τοῦ ἐκεῖσε χώματος.... Ἐπεὶ δὲ ἡ ὀρυγὴ φθάσοι πήχεων ἄχρι τριῶν, καὶ μικρόν τι πρός, λάρναξ ἐφάνη τούτοις περικεκαλυμμένη μαρμάρῳ λευκῇ, ἣν καὶ ταύτην ἐκεῖθεν διάραντες, καὶ τὴν λάρνακα ἀνακαλυψάμενοι, εἶδον ἔνδον ταύτης ἀκτινοβολοῦντα τὸν μάρτυρα...*»

Πρβ. καὶ τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Κωνστ. Ἀκροπολίτου ἐν Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, I, Πετρούπολις, 1891, 193: «.. *εἰσιέναι τὸν νεὼν ἔδοξε* (τῷ Βιταλίῳ) *καὶ παρὰ τῇ σορῷ γενέσθαι... συχνάς τε λίθους τῶν ἐπικειμένων ἀφελέσθαι καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐγκύρσαι χοῖ ἐμπλέῳ μύρου, μετὰ δὲ γε ἀμιγεστάτῳ μὲν καὶ ἀκραιφνεστάτῳ χοῖ, πληρεστάτῳ δὲ εὐωδίας, καὶ δὴ παρ' αὐτὴν φθάσαι τὴν λάρνακα - λευκὴν οὖν ταύτην καὶ διαφανεστάτην φανῆναι καὶ λευκοτάτῳ ἐπιπωματιζομένην τῷ ἐπιθέματι...*»

5 Διὰ τὴν χρονολογίαν τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων βλ. O. Tafrali Mélanges d'archéologie et d'épigraphie byzantines, Paris, 1913, 12 κ. ἑξ.

6 Ἰωάννης Ἀναγνώστης (Bonn) 514 ις' «*Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῆς μυροδόχου τιμίας λάρνακος τοῦ ἡμεδαποῦ τροπαιούχου καὶ μάρτυρος;* 515 ..*δι' ὃ καὶ καταβεβληκότες* οἱ (Τοῦρκοι) *τὰς ἐπ' αὐτῇ μαρμάρους...*»

7 Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Νικήτας (12ος αἰών) ἀναφέρει τὴν ὑπὸ γῆν ὕπαρξιν τοῦ λειψάνου εἰς τὴν ἴασιν τοῦ ἐπάρχου Λεοντίου, λόγῳ τῆς ὁποίας ἀνηγέρθη ὁ Ναός. Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπ. ἔνθ' ἀν. 331.3.

μένη κατὰ τοὺς μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα χρόνους. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπιστεύετο, ὡς εἴδομεν ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τοῦ Σταυρακίου καὶ τοῦ Ἀκροπολίτου, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Μάρτυρος, ἐκ τῶν πληγῶν τοῦ ὁποίου ἐξήρχετο τὸ μύρον, εὑρίσκετο ἐντὸς τῆς ὑπὸ τὴν γῆν σαρκοφάγου, ἥτις ἦτο ἐκ λευκοῦ μαρμάρου.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι τὸ κιβωτίδιον τοῦ Βατοπεδίου καὶ τὰ πρὸς αὐτὸ ὅμοια παριστάνουσιν ἐν μικρογραφίᾳ τὴν ἐν τῷ Κιβωρίῳ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὁρατὴν σαρκοφάγον, ἥτις ὅτε ἐποιήθησαν τὰ κιβωτίδια ταῦτα ἀπετελεῖτο ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν καὶ ἔφερε κάλυμμα, ἐφ' οὗ ἡ εἰκὼν τοῦ Μάρτυρος, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὁποίας ἐρχόμεθα ἤδη.

Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δεομένου (πιν. Α. 1 καὶ εἰκ. 11). Ἡ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ συρτοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτιδίου παράστασις αὕτη, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν κιβωτιδίων τῆς Halberstadt[1] καὶ τῆς Λαύρας, σχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὰς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου τὰς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ εἶναι σύμφωνος, ὡς πρὸς τὴν ἐνδυμασίαν τοὐλάχιστον, πρὸς «*τὴν γραφὴν τὴν ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις αὐτοῦ* (τοῦ Ἁγ. Δημητρίου) *εἰκόσιν ἐγγεγραμμένην*». (Migne, P. G. 116, 1317 ρν'). Πράγματι δὲ εἰς τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων ὁ Ἅγιος περιγράφεται πολὺ συχνὰ ἐνδεδυμένος χλαμύδα[2], οὕτω δὲ παριστάνουσιν αὐτὸν καὶ τὰ ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης ψηφιδωτά. Μεταξὺ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων παραστάσεων δύο παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς νομίζω πιστὸν ἀντίγραφον αὐτῆς τῆς ἐν τῷ ναῷ λατρευτικῆς εἰκόνος. Αὗται εἶναι ἓν τῶν ἀπωλεσθέντων κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1917 ψηφιδωτῶν τῆς βορείας μικρᾶς κιονοστοιχίας[3] ὡς καὶ τὸ διασωθὲν ψηφιδωτὸν τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸ πρὸς νότον μέρος τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ κυρίως Ναοῦ[4]. Τὴν εἰκασίαν ἡμῶν ταύτην ἐνισχύουσι δύο γεγονότα. Ἀφ' ἑνὸς ὅτι εἰς τὸ διασωθὲν ψηφιδωτὸν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ αἱ παλάμαι τῶν εἰς σχῆμα δεήσεως τεινομένων χειρῶν τοῦ Ἁγίου εἶναι κατεσκευασμέναι διὰ χρυσῶν ψηφίδων καὶ ὄχι μὲ τὸ σύνηθες χρῶμα τῆς σαρκός[5]. Τοῦτο εἶναι νομίζομεν ἔνδειξις ὅτι ὁ ψηφιδογράφος δὲν ἤθελε ν' ἀπεικονίσῃ τὸν Ἅγιον ὅπως εἰς τὰς ἄλλας παραστάσεις, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν ἐν τῷ ναῷ λατρευτὴν εἰκόνα. Ἄλλη ἀφ' ἑτέρου ἔνδειξις εἶναι ἡ ἑξῆς: Εἰς τὰς δύο μνημονευθείσας συνθέσεις ὁ Ἅγιος δὲν φαίνεται ὑποδεχόμενος τοὺς εἰς αὐτὸν προστρέχοντας θνητούς, ἀλλ' ἵσταται ἐντελῶς ἀκίνητος καὶ ἀπαθής. Τὴν στάσιν ὅμως αὐτὴν δὲν βλέπομεν εἰς ἄλλας αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ ἀπεικονίσεις, ὅπου παρίσταται ἐναγκαλιζόμενος τοὺς δωρητάς, ἐπιθέτων προστατευτικῶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀφιερουμένων παιδίων ἢ ὁπωσδήποτε μετέχων εἰς τὴν ἀπεικονιζομένην σκηνήν. Ἀντιθέτως ἡ εἰς τὰς δύο μνημονευθείσας παραστάσεις ἀκίνητος καὶ ἀδιάφορος αὐτοῦ ἀπεικόνισις δεικνύει νομίζω ὅτι εἰς αὐτὰς πρόκειται περὶ ἀναπαραστάσεως τῆς ἐν τῷ ναῷ λατρευτικῆς αὐτοῦ εἰκόνος.

1 Schlumberger Epopée, II, 505 Dalton ἔνθ' ἀν. 551, εἰκ. 338.

2 Μέχρι τέλους περίπου τοῦ δευτέρου βιβλίου ὁ Ἅγιος περιγράφεται πάντοτε μὲ χλαμύδα λευκήν. Migne, P. G. 116, 1232 λς', 1313 ρμς', 1332 ρξδ', 1352 ρπζ', ἐφεξῆς οὗτος περιγράφεται μὲ στολὴν στρατιωτικὴν καὶ ἔφιππος: Migne, ἔνθ' ἀν. 1380 σθ', σι', 1389 σκγ', 1397 σλβ'.

3 Uspenskij ἔνθ' ἀν. πίν. I, VI. Diehl - Le Tourneau - Saladin ἔνθ' ἀν. πίν. XXXI 1.

4 Uspenskij ἔνθ' ἀν. πίν. XIIIc, Diehl - Le Tourneau - Saladin ἔνθ' ἀν. πίν. XXXII 2.

5 Βλ. τὸ ἀντίγραφον ὑπ' ἀριθ. 8 ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν. G. Sotiriou, Guide du Musée Byzantin d'Athénes, trad. O. Merlier, Athénes, 1932, 150 No 8 καὶ εἰκ. 84.

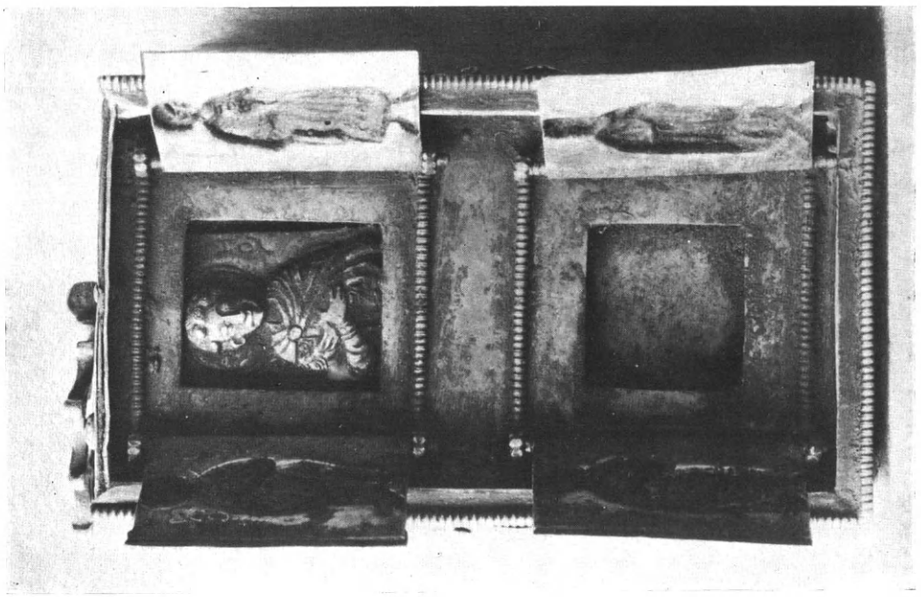

3.— Τὸ ἐσωτερικὸν κάλυμμα τοῦ κιβωτιδίου μὲ τὰς θυρίδας ἀνοικτάς.

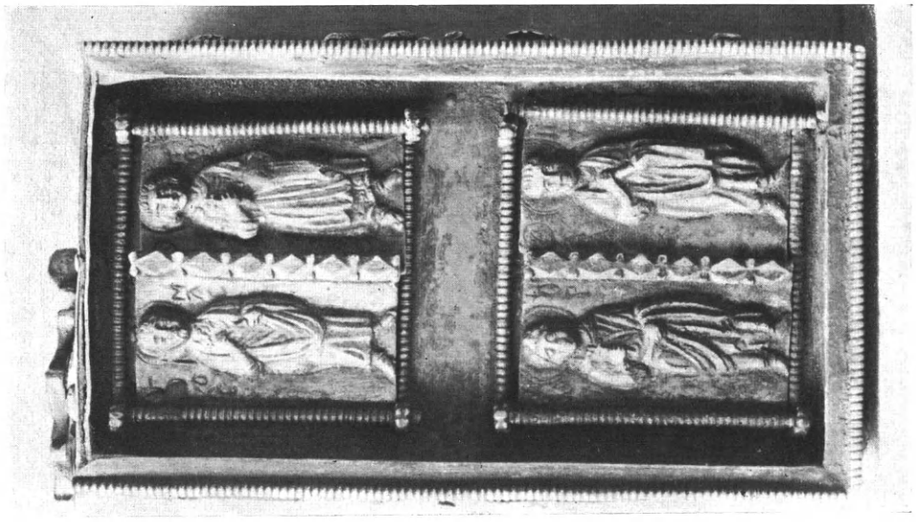

2.— Τὸ ἐσωτερικὸν κάλυμμα τοῦ κιβωτιδίου μὲ τὰς θυρίδας κλειστάς

1.— Τὸ ἐξωτερικὸν κάλυμμα τοῦ κιβωτιδίου.

ΚΙΒΩΤΙΔΙΟΝ ΜΟΝΗΣ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ

Ἡ ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου καὶ τῶν ὁμοίων πρὸς αὐτὸ παράστασις τοῦ Ἁγίου ἀντιγράφει τὴν λατρευτικὴν αὐτὴν εἰκόνα;

Ἐκ τῶν πηγῶν δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν κιβωτιδίων παράστασις αὕτη εἶναι ἀντίγραφον τῆς ἀναγλύφου πιθανώτατα εἰκόνος τοῦ Μάρτυρος τῆς εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς ἐν τῷ Κιβωρίῳ σαρκοφάγου, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. Ἡ ἀνάγλυφος δὲ αὕτη εἰκὼν φαίνεται ὅτι ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν λατρευτικὴν τοιαύτην. Πράγματι τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν (σ. 110, σημ. 5) χωρίον τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων, τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν ἴασιν τοῦ Μαριανοῦ, ὁμιλεῖ σαφῶς περὶ εἰκόνος τοῦ Ἁγίου εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ «*κραβατίου*», τὸ ὁποῖον ὡς εἴδομεν, πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς σαρκοφάγος. Πλὴν ὅμως τῆς μαρτυρίας ταύτης, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα, ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἄλλαι, ἀναγόμεναι εἰς τοὺς μετὰ τὸν 10ον αἰῶνα χρόνους, τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ καθ' ἣν κατεσκευάσθησαν καὶ τὰ κιβωτίδια.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Ἁγίου, ἡ χρησιμεύουσα ὡς κάλυμμα τῆς ἐν τῷ Κιβωρίῳ σαρκοφάγου, μετεκομίσθη ἐν ἔτει 1149, προσταγῇ τοῦ Βασιλέως Μανουὴλ Κομνηνοῦ, εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονὴν τοῦ Παντοκράτορος, ἀντικατασταθεῖσα δι' ἄλλης ὁμοίας ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἑορτάζεται τὴν 26 Ὀκτωβρίου, τὸ δὲ Συναξάριον παρέχει πληροφορίας λίαν διαφωτιστικάς[1]. Ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν ὅτι τὸ «*προκάλυμμα*» τοῦτο ἔφερεν «*ὄρθιον... τὸν μέγαν Δημήτριον ἐκτεταμμέναις παλάμαις*»[2], ἀκριβῶς δηλαδὴ ὡς εἰκονίζεται οὗτος ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου καὶ τῶν ὁμοίων πρὸς αὐτό. Τὴν ὕπαρξιν ἐπίσης τῆς ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου εἰκόνος ταύτης μαρτυρεῖ καὶ ὁ Κ. Ἀκροπολίτης[3].

Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων ἐξάγεται νομίζω τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὸ παράστασις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀντιγράφει αὐτὴν τὴν ἐπὶ τοῦ πώματος τῆς σαρκοφάγου εἰκόνα τοῦ Μάρτυρος, ὅπως καὶ ὁλόκληρον, ὡς εἴδομεν, τὸ κιβωτίδιον εἶναι μικρογραφία τῆς ἐν τῷ Κιβωρίῳ σαρκοφάγου[4]. Ἡ εἰκὼν δὲ αὕτη ἦτο φαίνεται ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν ἐν τῷ ναῷ λατρευτικὴν τοιαύτην.

Οἱ τέσσαρες Ἅγιοι τοῦ ἐσωτερικοῦ καλύμματος (πίν. Α. 2 καὶ εἰκ. 2, 3). Οὗτοι, ὡς εἴδομεν, εἶναι οἱ Κοσμᾶς, Δαμιανός, Νέστωρ καὶ Λοῦπος[5]. Καὶ ὁ μὲν Ἅγιος Νέστωρ σχετίζεται ἀμέσως

1 Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, IV, Πετρούπολις, 1897, 238 κ. ἑξ. Βλ. καὶ τὰς ἐν τόμ. V, 400 κ. ἑξ. διορθώσεις καὶ προσθήκας.

2 Ἔνθ' ἀν. 242. Βλ. καὶ τὰς ἐν τ. V, 401 στ. 18 διορθώσεις. Τὴν πηγὴν ταύτην ἔχων πιθανῶς ὑπ' ὄψει του ὁ Νικόδημος περιγράφει εἰς τὸν Συναξαριστήν του τὴν εἰκόνα ὡς ἔχουσαν: «*ἐζωγραφισμένον τὸν μέγαν Δημήτριον ὄρθιον, ὑψωμένας ἔχοντα τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν*». (26 Ὀκτωβρίου).

3 Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, I, 161: «*..μόνον οὐ τὸν περιώνυμον εἰσήειν νεών, μόνον οὐ γονυπετήσας τὴν κεφαλὴν ὑπέθηκα τῇ σορῷ καὶ τὴν θείαν περιεπτυξάμην εἰκόνα...*»

4 Ὅμοιον κιβωτίδιον μὲ ὁμοίαν παράστασιν τοῦ Ἁγ. Δημητρίου φαίνεται περιγράφων καὶ ὁ Μανουὴλ Φιλῆς εἰς ἓν τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ. Manuelis Philae carmina, ed. E. Miller, Parisiis, 1855-57, I, 135, CCLXXVII: *Εἰς τὸν αὐτὸν* (Ἅγ. Δημήτριον) *ἱστάμενον εἰς τὸ κιβώτιον.*

5 Τὸ κιβωτίδιον τῆς Halberstadt διασώζει τρία ἐκ τῶν φύλλων τῶν κλειόντων τ' ἀνοίγματα. Ἐπ' αὐτῶν ὑπάρχουσιν ἔκτυποι εἰκόνες Ἁγίων, ἂν ὅμως εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου δὲν δύναμαι νὰ γνωρίζω. Schlumberger, Epopée, II, 525. Δὲν ἔχω ἐπίσης ἀσφαλεῖς πληροφορίας, ἂν καὶ εἰς τὸ κιβωτίδιον τῆς Λαύρας ὑπάρχουσι φύλλα μὲ παραστάσεις Ἁγίων.

πρὸς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ ὁποίου κατέβαλε τὸν Λυαῖον. Ἐπίσης ὁ Ἅγιος Λοῦπος εἶναι ὁ ὑπηρέτης τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅστις κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τοῦ Μάρτυρος «*λαβὼν τὸ ὀράριον τοῦ ἁγίου, ἐν αὐτῷ ἀνελέξατο τὸ αἷμα αὐτοῦ. Ἀφελόμενος δὲ καὶ τὸ βασιλικὸν δακτύλιον, ὃ ἐφόρει* (ὁ Ἅγιος Δημήτριος) *ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸ ἐγκλείσας ἐν τῷ ἁγίῳ αἵματι, ἐπετέλει δι' αὐτοῦ ἰάσεις*». (Migne P. G. 116, 1181, 1197). Λόγῳ δὲ τῶν ἰάσεων τούτων ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Μαξιμιανοῦ. Πῶς ὅμως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ ἡ ἀπεικόνισις τῶν δύο Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ; Αἱ εἰκόνες τῶν δύο τούτων ἰαματικῶν Ἁγίων εὑρίσκοντο μεταξὺ τῶν καταστραφέντων κατὰ τὴν πυρκαϊὰν ψηφιδωτῶν τῆς βορείας μικρᾶς κιονοστοιχίας τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν παράστασιν ἐκείνην, περὶ ἧς καὶ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, τὴν ἀντιγράφουσαν, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, αὐτὴν τὴν λατρευτικὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου. Πράγματι εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς παραστάσεως ἐκείνης, κατὰ τὰς γωνίας, ὑπῆρχον ἐντὸς κύκλων δύο προτομαὶ κατ' ἐνώπιον, εἰς τὴν δεξιὰν τῶν ὁποίων διεσῴζετο ἡ ἐπιγραφή: Ο ΑΓ[ΙΟΣ ΔΑΜΙΑ]ΝΟΣ. Εἶναι φανερόν, ὡς ἤδη παρετηρήθη καὶ ὑπὸ ἄλλων, ὅτι καὶ ἡ κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον ἀνάλογος μορφὴ εἰκόνιζε τὸν Ἅγιον Κοσμᾶν[1]. Αἱ παραστάσεις αὗται δεικνύουσιν, ὡς ἤδη παρετήρησε καὶ ὁ Diehl, ὅτι οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι συνελατρεύοντο ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἡ ὕπαρξις ὅμως τῶν εἰκόνων τῶν δύο τούτων Ἁγίων ἐπὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην κιβωτιδίου δεικνύει κατὰ τρόπον βέβαιον ὅτι αἱ ἐπ' αὐτοῦ παραστάσεις συνδέονται λίαν στενῶς πρὸς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τοῦ Μάρτυρος. Εἶναι ἐν τούτοις περίεργον ὅτι καὶ ἐν τῇ Μητροπόλει τοῦ Μυστρᾶ, τιμωμένῃ εἰς ὄνομα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, συνελατρεύοντο φαίνεται καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι Κοσμᾶς καὶ Δαμιανός, ὧν αἱ εἰκόνες καὶ σκηναὶ ἐκ τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων αὐτῶν καλύπτουσι τοὺς τοίχους τοῦ Διακονικοῦ[2]. Αἱ τοιχογραφίαι αὗται εἶναι σύγχρονοι πρὸς τὴν ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ σειρὰν τῶν σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, περὶ ὧν κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος. Ὅτι δὲ τὸ ἡμέτερον κιβωτίδιον δὲν εἶναι μοναδικὸν παράδειγμα τῆς τοιαύτης ἀπεικονίσεως καὶ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων καὶ τῶν ὡς φυλάκων ὑποτιθεμένων δύο Μαρτύρων, Νέστορος καὶ Λούπου, δεικνύουσι δύο ἐπιγράμματα τοῦ Μανουὴλ Φιλῆ, περιγράφοντος πιθανώτατα εἰς ἀμφότερα ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κιβωτίδιον[3].

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος νεκρός. (πίν. Α. 3 καὶ εἰκ. 4). Ἡ παράστασις αὕτη, ἣν εὑρίσκομεν ἐντελῶς ὁμοίαν καὶ εἰς τὸ κιβωτίδιον τῆς Halberstadt[4] καὶ εἰς τὸ τῆς Λαύρας, σχετίζεται ἐπίσης στενῶς πρὸς τὴν σαρκοφάγον τὴν εὑρισκομένην ἐν τῷ Κιβωρίῳ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ. Τὰ κατὰ τὴν εἰκόνα ταύτην διευκρινίζουσιν αἱ μεταγενέστεραι τοῦ 10ου αἰῶνος πηγαί, αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰς δοξασίας περὶ τοῦ ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Ἁγίου ἐξερχομένου μύρου.

Εἴδομεν ἀνωτέρω, ἐκ τῶν μαρτυριῶν ἰδίᾳ τοῦ Σταυρακίου καὶ τοῦ Ἀκροπολίτου, ὅτι ἐπιστεύετο ἡ εἰς τὸ ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης Κιβώριον ὕπαρξις δύο ὑπερκειμένων ἀλλήλων σαρκοφάγων, ὧν ἡ κατωτέρω ἦτο κεχωσμένη ἐντὸς τῆς γῆς καὶ περιεῖχε τὸ σῶμα

1 Uspenskij ἔνθ' ἀν. 8 καὶ πίν. VI. Diehl - Le Tourneau - Saladin ἔνθ' ἀν. 102 καὶ πίν. XXXI. 1.

2 G. Millet Monuments byzantins de Mistra, Paris, 1910, πίν. 73.3, 74.2-3.

3 Manuelis Philae carmina, I, 135, CCLXXIV: *Εἰς τὴν μυροδόχον κιβωτὸν τοῦ μεγάλου Δημητρίου, ἐν ᾗ ἵσταντο ἑκατέρωθεν οἱ ἅγιοι Ἀνάργυροι.* CCLXXVI: *Εἰς τὸ κιβώτιον ἔνθα ἵσταντο μάρτυρες φύλακες.*

4 Schlumberger Epopée, II, 525.

τοῦ Μάρτυρος, ἐκ τῶν πληγῶν τοῦ ὁποίου ἐξήρχετο τὸ μύρον. Ὁ Σταυράκιος ἐν τῇ διηγήσει τῶν κατὰ τὸ ἐνύπνιον τοῦ Βιταλίου λέγει ὅτι ὁ Βιτάλιος καὶ ὁ νεωκόρος ἀποκαλύψαντες τὴν κάτω, ἐντὸς δηλαδὴ τῆς γῆς κεχωσμένην, λάρνακα «..*εἶδον ἔνδον ταύτης ἀκτινοβολοῦντα τὸν μάρτυρα κείμενον, ζῶντα καθαρῶς, καὶ ἐοικότα ὑπνώττοντι, ὑπομειδιῶντα καὶ φαιδρωπόν*». (Migne, P. G. 116, 1418). Ὁμοίως καὶ ὁ Ἀκροπολίτης ἀφηγούμενος τὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐνύπνιον, λέγει ὅτι ἐντὸς τῆς κάτω λάρνακος «... *ἦν ὁ μάρτυς περικαλλής, περιαυγὴς ἀνακείμενος, ἡλίου δίκην ἀστράπτων* ...»[1].

Φαίνεται ὅμως ὅτι πολλάκις ἐγίνετο σύγχυσις μεταξὺ τῶν δύο σαρκοφάγων καὶ πολλοὶ ἐπίστευον ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἁγίου εὑρίσκετο ὄχι εἰς τὴν ὑπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Κιβωρίου ὁρατὴν σαρκοφάγον, ἐκείνην δηλαδή, ἥτις ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἔφερεν ἐπὶ τοῦ καλύμματος τὴν εἰκόνα τοῦ Μάρτυρος. Τοῦτο γίνεται ἰδίως φανερὸν ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐν τῷ κώδικι τῆς Μαδρίτης διηγήσεως περὶ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μετακομιδῆς τῆς ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς σαρκοφάγου εἰκόνος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω[2]. Ὅμοιον ἐπίσης συμπέρασμα ἐξάγεται ἐκ τοῦ Ἰωάννου Ἀναγνώστου περιγράφοντος τοὺς βανδαλισμοὺς τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1430 ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης[3].

Εἰκ. 7. Ὁ Ἅγ. Δημήτριος νεκρός. Ἐγκόλπιον ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.

Τὸ ἡμέτερον κιβωτίδιον καὶ τὰ πρὸς αὐτὸ ὅμοια φαίνεται ὅτι ἀκολουθοῦσι τὴν δοξασίαν ταύτην καὶ διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς αὐτὸν ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰκονίζεται νεκρὸς ἐντὸς τῶν κιβωτιδίων, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπανειλημμένως μέχρι τοῦδε εἴπομεν, ἀντιγράφουσι τὴν μορφὴν τῆς ἐν τῷ Κιβωρίῳ ὁρατῆς σαρκοφάγου. Διὰ τὸν ἴδιον ἐπίσης λόγον καὶ εἰς τὸ κιβωτίδιον τοῦ Βατοπεδίου, ὅπως καὶ εἰς τὸ ἐν Halberstadt, κάτω τῆς θυρίδος, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ὁ Μάρτυς νεκρός, εὑρίσκεται καὶ ἄλλη ὁμοία θυρίς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ μύρον, ὅπερ ὡς εἴδομεν, ὑπετίθετο ἐξερχόμενον ἐκ τῶν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ Ἁγίου πληγῶν.

Τὴν ἐντὸς τῆς σαρκοφάγου παράστασιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου νεκροῦ εὑρίσκομεν, ἀλλὰ πολὺ ἁπλοποιημένην, ἐπὶ μικροῦ χρυσοῦ ἐγκολπίου ἀποκειμένου εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ ἐγκολπίου τούτου ὑπάρχει μικρὰ θυρίς, ἐφ' ἧς εἰκονίζεται διὰ σμάλτου ὁ Ἅγιος νεκρός, μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ μεγάλη κανδήλα κρεμαμένη ***(εἰκ. 7)***. Ἀνοιγομένης τῆς θυρίδος ταύτης, φαίνεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δευτέρα ὁμοία ἀπεικόνισις τοῦ Ἁγίου ἀνάγλυφος ἐκ χρυσοῦ[4]. Ἡ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐκ σμάλτου παραστάσεως εἰκονιζομένη κανδήλα ἐντοπίζει τὴν παράστασιν ταύτην ἐντὸς τοῦ ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης Κιβωρίου. Πράγματι, οὐδεμία δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία

1 Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἀνάλεκτα, I, 193.

2 Παπαδοπούλου Κεραμέως Ἀνάλεκτα, V, 400 «..*διήγησις περὶ τῆς περιφανεστάτης μεταγωγῆς τῆς σκέπης, τὴν λαμπρὰν σορὸν τὴν εὐωδέστατα καὶ σωτηριώδη μύρα βλύουσαν σκεπούσης μυροθήκην, τὴν σῶα καὶ ἀβλαβῆ τὰ ἱερὰ λείψανα διατηροῦσαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου*....»

3 Ἰωάννης Ἀναγνώστης (Bonn) 515 «..*διὸ καὶ καταβεβληκότες τὰς ἐπ' αὐτῇ* (τῇ λάρνακι) *μαρμάρους τῶν μύρων ἔσπευδον αὐτὴν ἐκκενῶσαι καὶ τὸ ἱερὸν καὶ θεῖον λείψανον τοῦ μάρτυρος ἐκβαλεῖν*..»

4 O. M. Dalton ἐν Recueil d'études dédiées à la mémoire de N. P. Kondakov, Prague, 1926, 275 κ. ἑξ. Πρβ. καὶ Dalton ἐν The British Museum Quarterly, I, No 2, London, 1926, 33 κ. ἑξ. πίν. XVI.

ὅτι ἡ κανδήλα αὕτη εἶναι ὁ ἀργυροῦς «*κρατήρ*», ὁ ὁποῖος ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων, ἐκρέματο δι' ἁλύσεως ἐντὸς τοῦ Κιβωρίου ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ[1]. Ὁ «*κρατὴρ*» δὲ οὗτος εἰκονίζετο καὶ εἰς παράστασιν τοῦ Κιβωρίου εὑρισκομένην μεταξὺ τῶν ἀπολεσθέντων κατὰ τὴν πυρκαϊὰν ψηφιδωτῶν τῆς βορείου μικρᾶς κιονοστοιχίας τοῦ ναοῦ[2]. Τὸ ἐγκόλπιον λοιπὸν τοῦτο τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, τὸ περιέχον, ὡς δηλοῖ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφή, αἷμα καὶ μύρον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ ὅμοιον τοῦ ὁποίου, ἀνῆκον μάλιστα εἰς τὸν Δεσπότην Δημήτριον Παλαιολόγον, φαίνεται περιγράφων ὁ Μανουὴλ Φιλῆς[3], ἀποδεικνύει νομίζω ὁμοίως τὴν δοξασίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ σώματος τοῦ Μάρτυρος ἐντὸς τῆς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ Κιβωρίου, τῆς ὁρατῆς, σαρκοφάγου.

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος ἐν τῇ φυλακῇ ***(πίν. Β'. 1. α).*** Ἡ παράστασις αὕτη, ἀποτελοῦσα τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου κύκλου τοῦ μαρτυρίου καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου, εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς διηγήσεις περὶ τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ, καθ' ἃς ὁ Μάρτυς μετὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ Μαξιμιανοῦ ὁμολογίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐφυλακίσθη «*παρὰ τὸ στάδιον δημοσίου γειτνιῶντος βαλανείου περὶ τὰς τῶν ἐκεῖσε καμίνων καμάρας*». (Migne, P. G. 116, 1177 ς', 1189).

Ἤδη δέον νὰ ἐξετασθῇ τί παριστᾷ τὸ κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τῆς συνθέσεως εἰκονιζόμενον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν ἐπαναλαμβανόμενον ἀπαράλλακτον ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς, εἰς τὴν δευτέραν σύνθεσιν, καὶ μίαν ἀκόμη φορὰν ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν στενῶν πλευρῶν (πίν. Β'. 3). Ἡ πρώτη σκέψις θὰ ἦτο νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸ ὡς εἰκονίζον τὴν φυλακήν, δηλαδὴ τὰς «*τῶν καμίνων καμάρας*», ὅπου ἐφρουρεῖτο ὁ Ἅγιος. Εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅμως αὐτὴν ἀντιτίθενται δύο γεγονότα. Οἰκοδόμημα τόσον πολυτελές, οἷον τὸ ἐπὶ του κιβωτιδίου εἰκονιζόμενον, δυσκόλως εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι παριστᾷ φυλακήν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη παρεβλέπετο ἡ λεπτομέρεια αὕτη, ὑπάρχει καὶ ἄλλο σπουδαῖον κώλυμα. Ὁ Ἅγιος δηλαδὴ δὲν εἰκονίζεται ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος τούτου, τοῦ ὑποτιθεμένου ὡς παριστῶντος τὴν φυλακήν, ἀλλ' ἔξω αὐτοῦ. Τοῦτο βεβαίως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς συμβατικὴ παράστασις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς φυλακῆς, διότι ἡ μεσαιωνικὴ τέχνη, ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιοχριστιανικῶν χρόνων, ἐξεικόνιζε κατὰ τρόπον λίαν παραστατικὸν τὰ ἐντὸς φυλακῆς ἢ κλειστοῦ γενικῶς χώρου παριστανόμενα πρόσωπα[4]. Ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς διὰ τὴν παράστασιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν τῇ φυλακῇ ἔχομεν ἀνάλογα παραδείγματα, ἀφ' ἑνὸς τὴν τοιχογραφίαν

1 Migne P. G. 116, 1276 ης' «...*ἐκ τῆς διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ κιβωρίου κρεμαμένης ἁλύσεως σιδηρᾶς, ἐξ ἧς πολύφωτός τις ἀπηωρεῖτο καὶ ἀργύρεος τηνικαῦτα κρατήρ...*»

2 Uspenskij ἔνθ' ἀν. 22 καὶ πίν. IX. Diehl - Le Tourneau - Saladin ἔνθ' ἀν. 64, 101.

3 Manuelis Philae carmina, I, 133, CCLXIX: *Εἰς ἐγκόλπιον ἐν ᾧ ἦν ὁ μέγας Δημήτριος, τοῦ δεσπότου κυροῦ Δημητρίου. Χρυσοῦν σε νεκρὸν εἰς χρυσῆν φέρων θίβην* κλπ.

4 Βλ. προχείρως: W. R. von Hartel - F. Wickhoff, Die Wiener Genesis, Wien, 1895 πίν. XXXIII. Il Menologio di Basilio II, (Codices e Vaticanis selecti... VIII) Torino, 1907, πίν. 52, 111, 115, 373 κλπ. O. K. Tréneff Miniatures du Menologe grec du XIe siècle, N° 183 de la Bibliothèque Synodale à Moscou, Moscou, 1911 πίν. VII. 30. Th. Uspenskij Ἡ Ὀκτάτευχος τοῦ Σεραγίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ρωσσ.) ἐν Δελτίῳ τοῦ Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογ. Ἰνστιτούτου Κων/πόλεως, 12, 1907, Λεύκωμα, πίν. XVII, 67. V. Petkovic La peinture serbe du moyen-âge, I, Beograd, 1930 πίν. 22 c. [H. Omont] Evangiles avec peintures byzantines du XIe siècle, Paris, [1908] I, πίν. 25, 59, 68, II, 99. Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας, περίοδ. Β', τόμ. Α', τεύχ. α' - β', 1924, 10, εἰκ. 1. Schlumberger Epopée, III, 440, πίν. VI.

τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, ὅπου ὁ Ἅγιος εἰκονίζεται ἐν τῇ φυλακῇ φονεύων τὸν σκορπιὸν καὶ περὶ ἧς θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐν τῇ Κρύπτῃ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀποκαλυφθεῖσαν τοιχογραφίαν, παριστάνουσαν τὸ ἴδιον θέμα[1]. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἕτερος ἀκόμη λόγος πείθων ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου οἰκοδόμημα δὲν παριστᾷ τὴν φυλακήν. Τοῦτο δηλαδὴ εἰκονίζεται ἄνευ θύρας καὶ ἐντελῶς ἀνοικτόν, ἐνῷ τὸ ἀρκούντως ἀνάλογον οἰκοδόμημα εἰς τὴν σύγχρονον περίπου πρὸς τὸ κιβωτίδιον μικρογραφίαν τοῦ Παρισινοῦ κώδικος 74, τὸ παριστάνον τὴν φυλακήν, πρὸς ἣν ὁδηγεῖται ὁ Πρόδρομος, ἔχει καὶ θύραν καὶ κιγκλιδωτὸν παράθυρον ὑπεράνω αὐτῆς[2].

Εἰκ. 8. Μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Μικρογραφία τοῦ Μηνολογίου τοῦ Βατικανοῦ.

Τὸ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου λοιπὸν κιβωτιδίου οἰκοδόμημα δὲν εἰκονίζει τὴν φυλακήν. Τοῦτο παριστᾶ αὐτὸν τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν ἀνεγερθέντα εἰς τὸν τόπον ὅπου ὁ Ἅγιος ὑπέστη τὸ μαρτύριον. Μολονότι μία τοιαύτη σκέψις θὰ ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξος, ἐν τούτοις ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἄλλα ἀνάλογα παραδείγματα, ὧν ἄφθονα παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ περίφημον ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ Μηνολόγιον τοῦ Βασιλείου Β'. Παρετηρήθη ἤδη ὅτι ὡρισμένα οἰκοδομήματα ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ ἀρχιτεκτονικὸν βάθος πολλῶν ἐκ τῶν μικρογραφιῶν τοῦ χειρογράφου τούτου παριστάνουσι, κατὰ σχῆμα πρωθύστερον, αὐτοὺς τοὺς ναοὺς τοὺς ἀνεγερθέντας εἰς τιμὴν τῶν εἰκονιζομένων Ἁγίων καὶ πολλάκις εἰς τὴν θέσιν ὅπου οὗτοι ἐμαρτύρησαν[3]. Ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς διὰ τὸ ἡμέτερον ζήτημα ἔρχεται εἰς ἐπικουρίαν ἡ μικρογραφία τοῦ Μηνολογίου ἡ εἰκονίζουσα τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Εἰς τὴν μικρογραφίαν ταύτην, περὶ ἧς καὶ κατωτέρω θὰ λάβωμεν ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσωμεν, ὄπισθεν τοῦ λογχιζομένου Μάρτυρος βλέπομεν μεγαλοπρεπῆ Βασιλικήν, λίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου οἰκοδόμημα, ἥτις παριστᾶ αὐτὸν τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ***(εἰκ. 8)***[4].

Ἡ ἐπιγραφὴ ἡ συνοδεύουσα τὴν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην κιβωτιδίου παράστασιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν τῇ φυλακῇ δέον ν' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς ἐπὶ μικρόν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ὡς καὶ

1 Βλ. τὸ ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν ἀντίγραφον ὑπ' ἀριθ. 86. Γ. Σωτηρίου Ὁδηγὸς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν, ἔκδ. 2α, Ἀθῆναι, 1931, 138, ἀριθ. 86.

2 [Omont] Evangiles, I, πίν. 10. Πρβ. καὶ τὸ Βουλγαρικὸν ἀντίγραφον τοῦ 14ου αἰῶνος τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον: B. Filov Les miniatures de l'Evangile du roi Jean Alexandre à Londres, Sofia, 1934, πίν. 10.

3 G. Millet L'art byzantin I (ἐν A. Michel, Histoire de l'art, I) 238. Dalton, Byzantine Art and Archaeology, 480, Dalton East Christian Art, Oxford, 1925, 316. O. Wulff, Altchristliche und byzantinische Kunst, II, 529.

4 Il Menologio di Basilio II, πίν. 139.

πᾶσαι αἱ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου, ἀντεγράφη ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ὑπὸ τεχνίτου ἐντελῶς φαίνεται ἀγραμμάτου. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἡ ὀρθογραφία εἶναι ἐσφαλμένη, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληροι στίχοι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωσθῶσι. Ἐν τῇ προκειμένῃ ἐπιγραφῇ ὁ μὲν πρῶτος στίχος σχετίζεται στενῶς πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ Μεταφράστου, καθ' ἣν ὁ Ἅγιος ἐγκλεισθεὶς εἰς τὴν φυλακὴν ἤρχισε προσευχόμενος, ἡ δὲ προσευχὴ αὐτοῦ, ὡς παραθέτει ταύτην ὁ Μεταφράστης, ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ στίχων τοῦ 70ου Ψαλμοῦ. (Migne, P. G. 116, 1192 θ'). Ὁ δεύτερος ὅμως στίχος τῆς ἐπιγραφῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται μνεία τοῦ Ἀγγέλου τοῦ στέψαντος τὸν Μάρτυρα, δὲν ἀνήκει εἰς τὴν παράστασιν αὐτήν, εἰς ἣν οὐδὲ εὑρίσκομεν τὸν Ἄγγελον. Πράγματι κατὰ τὰ συναξάρια ὁ Ἄγγελος ἐνεφανίσθη μετὰ τὸν φόνον τοῦ σκορπίου, περὶ οὗ κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος, «*Καὶ παραχρῆμα* (μετὰ τὸν φόνον δηλαδὴ τοῦ σκορπίου) *θεῖος ἄγγελος ἐπιφανείς, στέφανον αὐτοῦ τῇ κορυφῇ ἐπιτίθησιν, προσειπών, Εἰρήνη σοι, ἀθλητὰ τοῦ Χριστοῦ, ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου*». (Migne, P. G. 116, 1177 ς', 1192 ι'). Τὴν χρονολογικὴν δὲ αὐτὴν σειρὰν ἀκολουθεῖ πιστῶς καὶ ὁ Κ. Ἀκροπολίτης, ὅστις μάλιστα ἐπεκτείνει ἀρκούντως τοὺς ὑπὸ τῶν συναξαριστῶν ἀναφερομένους ἐνθαρρυντικοὺς λόγους τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὸν Μάρτυρα[1], καὶ ὁ ζωγράφος τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, εἰκονίζων τὸν Ἄγγελον εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ φόνου τοῦ σκορπίου[2], καθὼς τέλος καὶ ὁ Μανουὴλ Φιλῆς εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἐπιγραμμάτων αὐτοῦ τῶν ἀφιερωμένων εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, περὶ ὧν κατωτέρω θὰ γίνῃ εὐρύτερος λόγος[3]. Ὁ δεύτερος λοιπὸν στίχος φαίνεται ὅτι ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν ἀμέσως ἀκολουθούσαν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου σκηνὴν τοῦ φόνου τοῦ σκορπίου καὶ πιθανώτατα μετεφέρθη κατὰ λάθος ὑπὸ τοῦ χαράξαντος τὰς ἐπιγραφὰς εἰς τὴν ἀπασχολήσασαν ἡμᾶς παράστασιν.

Ὁ Ἅγιος Δημήτριος φονεύων τὸν σκορπίον ***(πίν. Β'. 1. β).*** Ἡ παράστασις ἀκολουθεῖ πιστῶς τὴν διήγησιν τοῦ Μεταφράστου, μέχρι καὶ τῆς πρὸς τὰ ἄνω ὀρθουμένης οὐρᾶς τοῦ σκορπίου, «*ὁρᾷ* (ὁ Ἅγιος) *σκορπίον ἕρποντα κατὰ γῆς τὸ κέντρον τε ἠρκότα, καὶ αὐτοῦ τὸν πόδα βαλλεῖν μέλλοντα*». (Migne, P. G. 116, 1192 ι'). Ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου ὅμως εἰκόνος λείπει ὁ Ἄγγελος ὁ σπεύδων νὰ στεφανώσῃ τὸν Ἅγιον μετὰ τὸν φόνον τοῦ σκορπίου. Περὶ τῆς λεπτομερείας ταύτης τοῦ Ἀγγέλου, ὅστις εὑρίσκετο πιθανώτατα εἰς τὸ πρωτότυπον τὸ ὁποῖον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ τεχνίτης, ὅπως ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν τοιχογραφίαν τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, ἐγένετο ἤδη ἀμέσως ἀνωτέρω λόγος.

Ὁ Νέστωρ ἐπισκεπτόμενος τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ ***(πίν. Β'. 3).*** Καὶ ἡ παράστασις αὕτη σχετίζεται πρὸς τὴν διήγησιν τῶν συναξαρίων, καθ' ἣν ὁ Νέστωρ προτοῦ ἀγωνισθῇ κατὰ τοῦ Λυαίου ἐπεσκέφθη ἐν τῇ φυλακῇ τὸν Ἅγιον Δημήτριον καὶ ἔλαβε τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ. (Migne, P. G. 116, 1177 ζ', 1193 ιγ'). Ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασις εἶναι λίαν ἀνάλογος πρὸς τὴν τοιχογραφίαν τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐκεῖ ὁ Νέστωρ κρατεῖ δόρυ καὶ ἀσπίδα[4], ἐνῷ ἐνταῦθα ***(εἰκ. 9)*** μόνον δόρυ.

1 Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσ. σταχ. Ι, 175. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συναξαρίου καὶ τοῦ Ἀκροπολίτου ἀπεκαταστήσαμεν τὸ τέλος τοῦ δευτέρου στίχου τῆς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου ἐπιγραφῆς.

2 Millet Mistra, πίν. 68. 3.

3 Manuelis Philae carmina, II, 303, LXXVII.

4 Millet Mistra, πίν. 70. 1.

Ἡ ἐπιγραφή, ἡ συνοδεύουσα τὴν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασιν, σχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὰ περὶ τοῦ Νέστορος λεγόμενα ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἐγκωμίων εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον, εἰς τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῆς.

Ὁ Κ. Ἀκροπολίτης (ἔνθ' ἀν. 178) ἀναφέρων τὴν φράσιν, ἣν κατὰ τὰ συναξάρια (Migne, P. G. 116, 1177 ζ', 1193 ιδ') εἶπεν ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰς τὸν Νέστορα ἐπισκεφθέντα αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, «*ἄπιθι καὶ τὸν Λυαῖον νικήσεις καὶ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσεις*», ἐξηγεῖ αὐτὴν ὡς ἑξῆς: «*Διπλῆν τὴν ἀριστείαν, διπλοῦν προαγγέλλει* (ὁ Δημήτριος) *τὸν στέφανον*». Τῆς διπλῆς δὲ ταύτης ἀριστείας μνείαν εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὸν λόγον εἰς Ἅγιον Δημήτριον Λέοντος τοῦ Σοφοῦ[1]. Ἐπίσης ὁ διάκονος καὶ ρεφερενδάριος Γρηγόριος ἐν τῷ Ἐγκωμίῳ εἰς Ἅγιον Δημήτριον, παραβάλλει τὴν νίκην τοῦ Νέστορος κατὰ τοῦ Λυαίου πρὸς τὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κατὰ τοῦ σκορπίου. Κατὰ τὸν ἐγκωμιαστὴν δηλαδή, ὁ Λυαῖος καὶ ὁ σκορπίος εἶναι δύο ἐνσαρκώσεις τοῦ διαβόλου, μετὰ τὴν ἧττταν τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς πέμπει πρὸς τὸν Ἅγιον Δημήτριον Ἄγγελον «*τήν τε κορυφὴν διαδήματι ἀναδούμενον, καὶ τὴν προθυμίαν ἐπιρρωνύοντα, δυσὶν ἐπάθλοις, δύο τρόπαια δεξιούμενον, τῷ ἐν τῷ Λυαίῳ καὶ τῷ ἐν τῷ θηρί*» (δηλ. τῷ σκορπίῳ)[2]. Πρὸς τὰς ἑρμηνείας λοιπὸν ταύτας φαίνεται σχετιζομένη ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ὑπὸ μελέτην κιβωτιδίου, ἧς ὁ πρῶτος στίχος ἀναφέρεται εἰς τὸν Νέστορα καὶ τὸν Ἅγιον Δημήτριον, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου λεχθεῖσαν εἰς τὸν Νέστορα φράσιν.

Εἰκ. 9. Ὁ Ἅγ. Νέστωρ. Λεπτομέρεια ἐκ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Β. 3.)

Ὁ Νέστωρ φονεύων τὸν Λυαῖον ***(πίν. Β'. 2. α).*** Ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασις ἀπομακρύνεται κατά τι ἀπὸ τὰς περὶ τοῦ γεγονότος τούτου διηγήσεις τῶν συναξαριστῶν, ὅπως καὶ ἀπὸ τὰς μεταγενεστέρας ἀπεικονίσεις τοῦ θέματος τούτου. Κατὰ τὸν ἀνώνυμον συναξαριστὴν καὶ κατὰ τὸν Μεταφράστην, ὁ Νέστωρ ὡς ὅπλον εἶχεν «*ἀκινάκην*», διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐφόνευσε τὸν Λυαῖον. (Migne, P. G. 116, 1180 ι', 1196 ις'). Ἐπίσης κατὰ τὸν Κ. Ἀκροπολίτην (ἔνθ' ἀν. 179) ὁ Νέστωρ «*γυμνοῖ τὸ ξίφος*», ὁ δὲ Μαξιμιανὸς μετὰ τὸν φόνον τοῦ Λυαίου διατάσσει ν' ἀποκοπῇ ἡ κεφαλὴ τοῦ Νέστορος «*οὐ διὰ ξίφους ἑτέρου, ἀλλ' ὅτῳ δη Λυαῖον φθάσας ἀνῄρηκε*». Πράγματι δὲ εἰς τὰς γνωστὰς παραστάσεις τοῦ μαρτυρίου τοῦ Νέστορος

1 Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, Πανηγυρικοὶ λόγοι, ἐκδοθέντες σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ Ἀκακίου Ἱερομονάχου ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, Ἀθῆναι, 1868, 130 «.. *ὡς καταβαλεῖ τε* (ὁ Νέστωρ) *τὸν ἀντίπαλον, καὶ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ δι' αἵματος ἀναδήσεται στέφανον...*»

2 Θ. Ἰωάννου Μνημεῖα ἁγιολογικά, Βενετία, 1884, 59.

βλέπομεν πάντοτε ἀποκεφαλιζόμενον αὐτὸν διὰ ξίφους[1]. Τὸν τοιοῦτον δὲ διὰ ξίφους θάνατον τοῦ Νέστορος ἀναφέρουσι καὶ ὁ Λέων ὁ Σοφὸς[2] καὶ ὁ Πλωτῖνος[3]. Ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ὅμως κιβωτιδίου, ὅπως καὶ εἰς τὴν τοιχογραφίαν τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ[4], ὁ Νέστωρ φονεύει τὸν Λυαῖον διὰ δόρατος, τὸ ὁποῖον μάλιστα ὁ τεχνίτης τοῦ κιβωτιδίου παριστᾶ ἐμπεπηγμένον εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Λυαίου. Πρόκειται λοιπὸν ἴσως ἐνταῦθα περὶ διαφόρου εἰκονογραφικῆς παραδόσεως, ἣν φαίνεται ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ Λέων ὁ Σοφὸς ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ[5] καὶ τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη ἐπανευρίσκομεν εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους ἐν τῇ Ἑρμηνείᾳ τῶν ζωγράφων, ὅπου ὁ Νέστωρ περιγράφεται «*ἔχων μαχαιρίδιον ἐν τῇ δεξιᾷ του*»[6]. Ὁ συγγραφεὺς ὅμως τῆς Ἑρμηνείας εἶναι ζήτημα ἂν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν διήγησιν τοῦ Μεταφράστου ἢ ἂν δὲν ἠρύσθη τὴν λεπτομέρειαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θησαυρὸν τοῦ Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, ὅπου λέγεται ὅτι ὁ Νέστωρ «*εὔγαλε τὸ παραμάχαιρόν του καὶ ἐκτύπησε τὸν Λυαῖον ἀνάμεσα εἰς τὴν καρδίαν*»[7].

Ἄλλο σημεῖον ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι ἡ εἰκονογραφικὴ παράδοσις γνωρίζει δύο σκηνὰς σχετικὰς πρὸς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Νέστορος καὶ Λυαίου, τὴν πάλην δηλαδὴ μεταξὺ αὐτῶν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν πρώτην φάσιν τῆς μονομαχίας, καὶ τὸν φόνον τοῦ Λυαίου, ὅστις εἶναι τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. Τὰς δύο ταύτας σκηνὰς εὑρίσκομεν ἤδη εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Μυστρᾶ[8], ὅπως κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα εὑρίσκομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Bobosevo ἐν Βουλγαρίᾳ τὴν πάλην[9], ἣν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς πολλὰς εἰκόνας τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, συνδεδεμένην ὅμως μὲ τὸν φόνον τοῦ Λυαίου διὰ τοῦ «*μαχαιριδίου*» τὸ ὁποῖον φέρει ὁ Νέστωρ συμφώνως πρὸς τὴν Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων[10]. Πάλης ἄλλωστε καὶ φόνου τοῦ Λυαίου διὰ ξίφους γίνεται μνεία καὶ εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἀκροπολίτου[11]. Ὁ τεχνίτης τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου ἀπεικονίζει τὴν τελευταίαν μόνον φάσιν τοῦ ἀγῶνος, εἴτε ἐλλείψει χώρου, εἴτε ἴσως καὶ διότι ἡ σκηνὴ τῆς πάλης δὲν εὑρίσκετο εἰς τὸν εἰκονογραφικὸν κύκλον, ὃν οὗτος ἠκολούθει.

Εἰς τὰς διηγήσεις τῶν συναξαριστῶν δὲν φαίνεται νὰ γίνεται λόγος περὶ ἁπλῆς πάλης, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ ἐνόπλου συγκρούσεως. Τοῦτο εἶναι κυρίως φανερὸν εἰς τὸ ἐγκώμιον εἰς Ἅγιον Δημήτριον τοῦ Πλωτίνου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, λέγοντος ρητῶς: «*παρεκελεύσατο* (ὁ Μαξιμιανὸς) *τῷ ἀρτιφανεῖ ἀντιπάλῳ* (δηλ. τῷ Λυαίῳ) *μεθ' ὅπλων συμπλέκεσθαι*»[12]. Ὁ δὲ Ἀκροπολίτης (ἔνθ' ἀν. 176) ἀποκαλεῖ τὸν ἀγῶνα μονομαχίαν: «*Τοίνυν γε καὶ πάλης ἀγῶνα ξένον προτίθησι* (ὁ Μαξιμιανός)· *μονομαχία γὰρ ἡ πάλη καὶ θάνατος ἡ ἧττα*...»

1 Il Menologio, πίν. 141. Millet Mistra, πίν. 69. 4. Petkovic πίν. 117b G. Millet Monuments de l'Athos, I, Les peintures, Paris, 1927, πίν. 147. 2.

2 Ἔνθ' ἀν. 132: «...*καὶ αὐτίκα τὸν διὰ ξίφους θάνατον ὑποσχεῖν* (τὸν Νέστορα) *κελεύει* (ὁ Μαξιμιανός)...»

3 Θ. Ἰωάννου, ἔνθ' ἀν. 46.

4 Millet Mistra, πίν. 70. 3.

5 Λέοντος τοῦ Σοφοῦ Πανηγυρικοὶ λόγοι, 132 «*Ταῦτα εἰπών* (ὁ Νέστωρ), *ὁρμᾷ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου, καὶ βαλὼν καιρίαν, ἔρημον ἔδειξε μιᾷ πληγῇ τῆς ζωῆς*..»

6 Διονυσίου ἐκ Φουρνᾶ Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ἔκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Πετρούπολις, 1909, 185 δ'.

7 Δαμασκηνοῦ τοῦ ὑποδιακόνου καὶ Στουδίτου Θησαυρός, ἔκδ. Βενετίας, 1805, 549. Τοῦτον ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Κ. Δουκάκης ἐν τῷ Μεγάλῳ Συναξαριστῇ, Ὀκτώβριος, 340.

8 Millet Mistra, πίν. 69. 2. 70. 3.

9 A. Grabar La peinture religieuse en Bulgarie, Paris, 1928, Λεύκωμα, πίν. LII.

10 Εἰκὼν Ἐμμ. Τζάνε (1656) ἐν τῷ Μουσείῳ Δ. Λοβέρδου κ. ἄ.

11 Ἀκροπολίτης ἔνθ' ἀν. 179: «...*καὶ δὴ γυμνοῖ τὸ ξίφος* (ὁ Νέστωρ), *ξυμπλέκεται Λυαίῳ καὶ βάλλει καιρίαν ἐκεῖνον—κατὰ γὰρ καρδίας—τὸν ἀλιτήριον*...».

12 Θ. Ἰωάννου ἔνθ' ἀν. 45.

α β

1.— α. Ὁ Ἅγ. Δημήτριος ἐν τῇ φυλακῇ. β ὁ Ἅγ. Δημήτριος φονεύων τὸν σκορπίον.

α β

2.— α. Ὁ Ἅγ. Νέστωρ φονεύων τὸν Λυαῖον. β Μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.

5.— Ὁ Ἅγ. Δημήτριος διώκων τοὺς Σλαύους ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης.

3.— Ὁ Ἅγ. Νέστωρ ἐπισκεπτόμενος τὸν Ἅγ. Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ.

4.— Ὁ Ἅγ. Δημήτριος θεραπεύων τὸν Μαριανόν.

ΚΙΒΩΤΙΔΙΟΝ ΜΟΝΗΣ ΒΑΤΟΠΕΔΙΟΥ

Αἱ τοιχογραφίαι ἐξ ἄλλου τοῦ Μυστρᾶ καὶ τοῦ Bobosevo παριστάνουσιν ἁπλῆν πάλην ἄνευ ὅπλων. Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι πρόκειται πιθανῶς περὶ κύκλου εἰκονογραφικοῦ ἐμπνεομένου ἐκ διηγήσεων διαφόρων ἴσως τῶν εἰς ἡμᾶς γνωστῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκηνὴν τοῦ φόνου τοῦ Λυαίου ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασις δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοιχογραφίαν τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, ὅπου ὁ Λυαῖος εἰκονίζεται πρηνής, ὁ δὲ Νέστωρ, μολονότι φονεύει αὐτὸν διὰ τοῦ δόρατος, ἐν τούτοις κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ ξίφος[1]. Καὶ ἐκ τῆς λεπτομερείας ταύτης καταφαίνεται ὅτι ὁ τεχνίτης τοῦ κιβωτιδίου καὶ ὁ ζωγράφος τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ ἀκολουθοῦσι δύο διαφόρους εἰκονογραφικὰς παραδόσεις.

Τὸ τετράγωνον ἐξ ἄλλου κατασκεύασμα, ἐφ' οὗ πατεῖ ὁ Νέστωρ, δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ μετ' ἀσφαλείας. Τοῦτο εἶναι πιθανῶς σχηματικὴ ἀπεικόνισις τῶν «*μαγγάνων*», δηλαδὴ τοῦ στίβου, ὅπου κατὰ τὸν ἀνώνυμον συναξαριστὴν εἰσεπήδησεν ὁ Νέστωρ. (Migne, P. G. 116, 1180 ι') Τὰ «*μάγγανα*» ταῦτα εὑρίσκομεν περισσότερον εὐκρινῆ εἰς τὴν τοιχογραφίαν τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν σχηματικὴν ἐντελῶς παράστασιν τοῦ θεωρείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρακολουθεῖ τὸν ἀγῶνα ὁ Μαξιμιανός, ὁμοίαν σχεδὸν καθ' ὅλα μορφὴν εὑρίσκομεν εἰς τὸ ἐν Μαδρίτῃ χειρόγραφον τοῦ Σκυλίτζη[2], ἐνῷ ἀπεναντίας λίαν διάφορος εἶναι ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἰδίου θέματος μεταξὺ τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Κιέβου[3], διότι ἐκεῖ παρίσταται τὸ Κάθισμα τοῦ Ἱπποδρόμου τῆς Κωνσταντινουπόλεως[4].

Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ***(πίν. Β'. 2. β).*** Διὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, τὸ καὶ σπουδαιότερον τοῦ ὅλου κύκλου, παραδόξως οἱ συναξαρισται εἶναι ἐξαιρετικῶς σύντομοι, περιοριζόμενοι εἰς ὀλίγας μόνον λέξεις: «... *κελεύει* (ὁ Μαξιμιανὸς) *τὸν μάρτυρα ἐν αὐταῖς αἷς ἐφρουρεῖτο καμίνοις λόγχαις ἀναιρεθῆναι*». (Migne, P. G. 116, 1197 ιθ', 1181 ιβ'). Λεπτομερέστερον ὅμως ἀνέπτυξαν τὰ κατὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου οἱ συγγραφεῖς ἐγκωμίων καὶ λόγων, ἐξ ὧν ἀναμφιβόλως ἐνεπνεύσθησαν οἱ εἰκονογράφοι, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἐξετάζοντες πολλὰς λεπτομερείας τῆς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παραστάσεως. Ἡ ἡμετέρα εἰκὼν εὑρίσκεται ἀπὸ ἀπόψεως εἰκονογραφικῆς πλησιέστατα πρὸς τὴν μικρογραφίαν τοῦ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ Μηνολογίου (εἰκ. 8). Καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου, ὁ Μάρτυς δέχεται τοὺς λογχισμοὺς ὄρθιος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τοιχογραφίαν τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ[5] καὶ τὰς μεταγενεστέρας παραστάσεις[6], πρὸς τὰς ὁποίας συμφωνεῖ καὶ ἡ εἰκὼν ἣν περιγράφει ὁ Μάρκος(;) Εὐγενικὸς εἰς μίαν τῶν Ἐκφράσεών του[7], ὅπου ὁ Ἅγιος Δημήτριος φονεύεται καθήμενος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν τῶν λογχιζόντων τὸν Ἅγιον, δέον νὰ παρατηρηθῇ ὅτι οὗτος δὲν εἶναι καθωρισμένος, ἐφ' ὅσον ὅμως κατερχόμεθα χρονολογικῶς ἐπὶ τοσοῦτον οἱ στρατιῶται γίνονται περισσότεροι. Εἰς τὴν μικρογραφίαν τοῦ Μηνολογίου

1 Millet Mistra, πίν. 70. 3.

2 Gen. L. de Beylié L'habitation byzantine, Grenoble-Paris, 1902, πίν. ἔναντι σ. 110 εἰς τὸ μέσον.

3 Beylié ἔνθ' ἀν. 108. Schlumberger, Epopée, III, 509.

4 Βλ. A. Grabar, L'empereur dans l'art byzantin, Paris, 1936, 73.

5 Millet Mistra, πίν. 70. 2.

6 Millet Athos, πίν. 147. 2, 234. 2.

7 Philostratei libri de Gymnastica que supersunt. Accedunt Marci Eugenici imagines et epistulae. Ed. C. L. Kayser Heidelbergae, 1840, 129.

εὑρίσκομεν ἕνα, ἐνῷ παραδόξως τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον αὕτη συνοδεύει, μνημονεύει περισσοτέρους τοῦ ἑνός[1]. Εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Μυστρᾶ οἱ στρατιῶται εἶναι τέσσαρες, εἰς ἄλλα δὲ μεταγενέστερα μνημεῖα ἀκόμη περισσότεροι. Ὁ μέγας αὐτὸς ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν λόγων καὶ τῶν ἐγκωμίων, ὅπου ὡς εἴπομεν ἤδη, τὰ κατὰ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου ἐκτίθενται διὰ μακροτέρων. Εἰδικῶς διὰ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ χωρίον τοῦ λόγου τοῦ Ἀκροπολίτου, ἐξηγοῦντος καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὴν προθυμίαν τῶν φονέων[2].

Ὡς πρὸς τὴν θέσιν ὅμως τῶν χειρῶν τοῦ Ἁγίου ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασις ἀφίσταται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν μικρογραφίαν τοῦ Μηνολογίου. Ἐκεῖ ὁ Μάρτυς ὑψώνει τὴν δεξιὰν ἵνα δεχθῇ τὸ πλῆγμα τῆς λόγχης εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἐλογχίσθη καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Τῆς λεπτομερείας ταύτης εὑρίσκομεν ἤδη μνείαν εἰς τὸν Μεταφράστην[3] καὶ εἰς Λέοντα τὸν Σοφόν[4], ἀναπτύσσουν ὅμως αὐτὴν διὰ μακροτέρων μεταγενέστεροι ἐγκωμιασταί, ὅπως ὁ Ἀκροπολίτης[5], ὁ Νικ. Καβάσιλας[6], ὁ Κωνστ. Ἀρμενόπουλος[7] καὶ ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς[8], ὅστις φαίνεται νὰ περιγράφῃ τὴν στάσιν τοῦ Ἁγίου ἐν τῇ μικρογραφίᾳ τοῦ Μηνολογίου. Τὴν λεπτομέρειαν τέλος αὐτὴν εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὴν Ἔκφρασιν τοῦ Εὐγενικοῦ[9], καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ δίστιχον τὸ προτασσόμενον τοῦ Συναξαρίου τῆς 26ης Ὀκτωβρίου. Εἰς ἀκόμη δὲ μεταγενεστέρους χρόνους εἰς τὸν Δαμασκηνὸν Στουδίτην[10], ὅστις φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ κυρίως ἐπηρεάσας, ὡς πρὸς τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, ὁλόκληρον τὴν εἰκονογραφίαν τῶν μετὰ τὴν Ἅλωσιν χρόνων, τοῦτον δὲ ὑποθέτω ὅτι ἀκολουθεῖ καὶ ἡ Ἑρμηνεία τῶν ζωγράφων, ὅπου ἰδιαιτέρως μάλιστα τονίζεται ἡ λεπτομέρεια αὕτη[11].

Διαφορετικὴν ὅμως εἰκονογραφικὴν παράδοσιν, ὡς πρὸς τὴν ἐξεταζομένην λεπτομέρειαν, ἀκολουθεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου παράστασις, ὡς καὶ ἡ τοιχογραφία τοῦ Μυστρᾶ. Εἰς τὰ δύο ταῦτα μνημεῖα ὁ Μάρτυς δέχεται τοὺς λογχισμοὺς προσευχόμενος καὶ μόλις στρέφων τὴν κεφαλὴν πρὸς τοὺς δημίους. Αἱ δύο αὐταὶ παραστάσεις θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εἶναι ἀκριβεστάτη δι' εἰκόνων ἀπόδοσις τῆς ἐν τῷ ἐγκωμίῳ τοῦ διακόνου καὶ ρεφερενδαρίου Γρηγορίου ἀπαντώσης φράσεως: «... *οἱ μὲν* (δήμιοι) *ἐκέντουν ἀσθμαίνοντες, ὁ δὲ* (Ἅγ. Δημήτριος) *προσηύχετο ἠρεμῶν*»[12].

1 Βλ. τὸ κείμενον τοῦ Μηνολογίου παρὰ Migne, P. G. 117, 128: «...*τῶν στρατιωτῶν ἀπελθόντων ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ τῶν κονταρίων καὶ κατακεντησάντων αὐτόν.*»

2 Ἀκροπολίτης, ἔνθ' ἀν. 180: «*Δημήτριον δὲ ...λόγχαις ἐπὶ φρουρᾶς ἀνελεῖν ἵνα γε καὶ ἐτύγχανεν ὢν ἐγκελεύεται* (ὁ Μαξιμιανός), *εἰς ἐπήκοον ἐκφωνήσας 'ὁ φιλῶν με ἀπελθὼν βαλέτω Δημήτριον'. Καὶ οἱ περὶ αὐτὸν εὐθὺς ἀπιόντες πλῆθος ὅτι δορυφόρων πολύ, ἅμα μὲν τῷ βασιλεῖ χαριζόμενοι, ἅμα δὲ καὶ τῆς ἑαυτῶν θρησκείας ὑπεραγωνιζόμενοι, πάνυ γε συχνὰς κατὰ παντὸς τοῦ σώματος βάλλουσι..*»

3 Migne P. G. 116, 1197 ιθ'. «*Καὶ ὁ καλὸς σὺ τὰ πάντα, Δημήτριος, ὁ λίαν τοῦ Δεσπότου περιεχόμενος, ὁμοίως αὐτῷ τὴν πλευρὰν λογχεύει, καὶ τοῦτο ἀφορμὴν καὶ ὁδὸν εὑρίσκεις τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀφίξεως...*»

4 Ἔνθ' ἀν. 132: «...*ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο τῶν σωτηρίων πληγῶν ἐκοινώνει* (ὁ Ἅγ. Δημήτριος) *λόγχαις πεπερονημένος, ᾗπερ καὶ σῶμα τὸ δεσποτικόν.*»

5 Ἀκροπολίτης, ἔνθ' ἀν. 181: «...*ἐχρῆν γὰρ ἐχρῆν τοῦ θεοφιλοῦς τε καὶ φιλοθέου Δημητρίου τῷ Δεσπότῃ ταυτοπαθήσαντος καὶ διὰ τῆς κατὰ τὴν πλευρὰν τρώσεως τὴν ζωὴν μεθέντος...*»

6 Θ. Ἰωάννου ἔνθ' ἀν. 101 «*Πλευρὰ δὲ Δημητρίῳ τὴν πληγὴν ἐδέχετο, τοῦ Χριστοῦ τιμῶντος τὸν ἀθλητήν, τῇ τοῦ οἰκείου πάθους εἰκόνι...*»

7 Χειρόγρ. Θεσσαλονίκης 49 (νῦν ἐν τῇ Ἐθν. Βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν suppl. 118) φ. 15α «...*ὅτι χριστομιμήτως τὴν πλευρὰν καὶ οὗτος ἑκὼν ἐνύγη.*»

8 Migne, P. G. 151, 545: «*Διὰ τοῦτο καὶ τοῖς λογχοφόροις ἐπιστᾶσι φονῶσιν, ὑπὸ τοῦ τυράννου πεμφθεῖσιν, ἀναπεπταμέναις ἀγκάλαις, ὡς καιρίως πληχθησομέναις, δέχεται τὴν τελευταίαν πληγήν...*»

9 Philostratei libri de Gymnastica, 130.

10 Θησαυρός, ἔνθ' ἀν. 549.

11 Διονυσίου Ἑρμηνεία, 185 ς':

12 Θ. Ἰωάννου ἔνθ' ἀν. 61. Πρβ. G. Millet L'art byzantin, II (ἐν A. Michel, Histoire de l'art, III 3) 945.

Ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τέλος κατὰ τὴν δεξιὰν ἄνω γωνίαν τῆς σκηνῆς εἰκονιζομένη εὐλογοῦσα χείρ, ἣν δὲν εὑρίσκομεν οὔτε εἰς τὴν μικρογραφίαν τοῦ Μηνολογίου, οὔτε εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Μυστρᾶ, εἶναι ἡ πρώτη μορφὴ εἰκονογραφικῆς λεπτομερείας, ἣν βλέπομεν ἀναπτυσσομένην ἀπὸ τοῦ 14ου κυρίως αἰῶνος. Πράγματι εἰς τὴν ἀνέκδοτον εἰσέτι τοιχογραφίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Θεσσαλονίκῃ, εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Εὐγενικοῦ[1], ἔτι δὲ μεταγενέστερον, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα[2], ἀντὶ τῆς εὐλογούσης χειρὸς εὑρίσκομεν Ἄγγελον ἱπτάμενον καὶ κρατοῦντα στέμμα, ἵνα ἐπιθέσῃ αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Μάρτυρος, λεπτομέρειαν ἐνθυμίζουσαν τὴν φράσιν τοῦ Μεταφράστου: «*...μακαριώτερος δὲ τοῦ τέλους καὶ τῶν στεφάνων γενόμενος*». (Migne, P.G. 116, 1197 ιθ΄). Κατὰ τὸν 17ον τέλος αἰῶνα εὑρίσκομεν δύο Ἀγγέλους κρατοῦντας ὄχι πλέον στεφάνους, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν τοῦ Μάρτυρος ὑπὸ μορφὴν βρέφους[3].

Ἴασις τοῦ Μαριανοῦ (πίν. Β΄. 4). Τὴν διὰ θαύματος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἴασιν τοῦ Ἐπάρχου τοῦ Ἰλλυρικοῦ Μαριανοῦ ἀπὸ τῆς πληξάσης αὐτὸν παραλυσίας διὰ μακρῶν διηγεῖται τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων. (Migne, P.G. 116, 1203 κ. ἑξ.). Ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασις εἰκονίζει τὴν καθ' ὕπνους ἐμφάνισιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸν Μαριανόν, ὁ ὁποῖος προσκομισθεὶς εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου, «*προσέταξε τοῖς παισὶν ἆραι καὶ θεῖναι αὐτὸν ἐπὶ τῷ χαμαῖ στράτῳ τῷ ἑτοιμασθέντι αὐτῷ ἐκεῖσε* (δηλ. ἐν τῷ ναῷ), *καὶ τεθεὶς ἀφύπνωσεν εὐθὺς ἐκ καμάτου σώματος καὶ πόνου ψυχῆς*». (Migne, P.G. 116, 1216 ιθ΄)[4]. Ἡ συνοδεύουσα τὴν παράστασιν ἐπιγραφή, ἧς ὁ δεύτερος στίχος ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ 145 Ψαλμοῦ, ἀντιγράφει πιστῶς τοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πρὸς τὸν Μαριανόν, ὅπως οὗτοι ἀναφέρονται εἰς τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων[5].

Δέον τέλος νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν σκηνὴν τὴν ἀμέσως προηγουμένην τῆς ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου εἰκονιζομένης, τὸν Μαριανὸν δηλαδὴ παράλυτον προσκομιζόμενον ἐπὶ τῶν χειρῶν τῶν ὑπηρετῶν του εἰς τὸν ναόν, εὑρίσκομεν εἰς μίαν τοιχογραφίαν τοῦ ναοῦ τῆς Ντέτσανι ἐν Σερβίᾳ, ἀνήκουσαν εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 14ου αἰῶνος[6]. Ἡ τοιχογραφία αὕτη εἶναι πολύτιμος, διότι δεικνύει εἰς ἡμᾶς ὅτι εἶχε δημιουργηθῆ κύκλος ὁλόκληρος παραστάσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν θαυματουργὸν ἴασιν τοῦ Μαριανοῦ Ὁ κύκλος αὐτὸς τῶν παραστάσεων εὑρίσκετο, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων, ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ ψηφιδωτῶν εὑρισκομένων «*ἔξω τοῦ ναοῦ πρὸς τὸν ἀφορῶντα τοῖχον ἐπὶ τὸ τῆς πόλεως στάδιον*». (Migne, P.G. 116, 1220 κγ΄). Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων θὰ ἠδύνατό τις ἴσως νὰ εἰκάσῃ ὅτι μία μόνη ψηφιδωτὴ παράστασις θὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ ναῷ ἀπεικονίζουσα τὸ θαῦμα, ἡ τοιχογραφία ὅμως τῆς Ντέτσανι, παριστάνουσα ὄχι τὴν στιγμὴν τῆς ἰάσεως, ὅπως ἡ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου, ἀλλὰ προγενεστέραν, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐδεμίαν ἐξαιρετικὴν

1 Philostratei libri de Gymnastica, 133.

2 Βλ. τὴν εἰκόνα τοῦ Γεωργίου Κορτεζᾶ ἐν τῷ Μουσείῳ Μπενάκη: Ἀ. Ξυγγοπούλου Κατάλογος τῶν εἰκόνων τοῦ Μουσείου Μπενάκη, Ἀθῆναι, 1936, πίν. 11. Α.

3 Βλ. τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν εἰκόνα τοῦ Τζάνε ἐν τῷ Μουσ. Δ. Λοβέρδου.

4 Κατὰ τὸν Θεσσαλονίκης Νικήταν, ὁ Μαριανὸς ἐκομίσθη ἐπὶ φορείου «*παρὰ τὴν θήκην τοῦ ἁγίου τὴν εὐνὴν τῷ ἐδάφει σχεδιασάμενος*». Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ. ἔνθ' ἀν. 335 κ.ἑξ.

5 Migne P. G. 116, 1217 κα΄ «*Χριστός σε ῥώννυσιν, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἀνορθῶν τοὺς κατερραγμένους...*»

6 Petkovic ἔνθ' ἀν. πίν. 118 α.

σημασίαν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ, δεικνύει ὅτι ἡ «*ἐκ τοῦ μουσείου συντεθειμένῃ ἐκεῖσε γραφή*», περὶ ἧς ὁμιλεῖ τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων, δέον νὰ νοηθῇ ὡς κύκλος ὁλόκληρος παραστάσεων. Εἰς τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο τῶν ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης παραστάσεων τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Δημητρίου θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω.

Ἐκδίωξις τῶν Σλαύων ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ***(πίν. Β΄. 5).*** Τὸ θέμα τῆς παραστάσεως ταύτης ἀνάγεται εἰς τὴν δευτέραν πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης, τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν ἡνωμένων στρατῶν τῶν Σκλαβηνῶν καὶ τῶν Ἀβάρων, ἥτις ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν τοποθετεῖται εἰς τὸ ἔτος 586[1]. Τὰ κατὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν βαρβάρων καὶ τὴν διάσωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἁγίου, ἐμφανισθέντος «*οὐκέτι νοητῇ ἐπισκιάσει, ἀλλ' ὀφθαλμοφανεῖ ἐνεργείᾳ*» ἐκθέτει διὰ μακρῶν τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων. (Migne, P. G. 116, 1288 ριβ΄ κ· ἑξ). Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης πηγάζουσιν πολλαὶ εἰκονογραφικαὶ λεπτομέρειαι τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν παραστάσεως. Εἰς τὴν σκηνὴν ταύτην ὁ Ἅγιος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν ἄλλων πλευρῶν τοῦ κιβωτιδίου παραστάσεις, εἰκονίζεται φέρων στολὴν πολεμικήν, διότι συμφώνως πρὸς τὴν διήγησιν, ὤφθη κατὰ τὸ τεῖχος «*ἐν ὁπλίτου σχήματι*», φέρει δὲ ἀκόντιον, διότι τὸν βάρβαρον τὸν ἀποπειραθέντα ν' ἀνέλθῃ διὰ κλίμακος εἰς τὸ τεῖχος «*λόγχῃ πλήξας κατὰ τὸ μέσον τῶν δύο ἐπάλξεων ὤθησε*»[2]. Ἐπίσης ἄλλη λεπτομέρεια, ἥτις ὅμως δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ἂν προέρχεται ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων ἢ ἂν εἶναι ἁπλοποίησις τοῦ προτύπου τὸ ὁποῖον ἀντιγράφει ὁ τεχνίτης, εἶναι ὅτι ὁ Ἅγιος παρίσταται ἐντελῶς μόνος ἐπὶ τοῦ τείχους. Εἰς τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων ἀναγινώσκομεν: «*εἶτα δὲ καὶ ὅτι οὐδὲ τῶν ἀνδρῶν τῆς πόλεως ἦσαν τινὲς ἐπὶ τοῦ τείχους πλὴν λίαν ὀλίγων, οἵ καὶ αὐτοὶ ταχύτερον κατελθόντες κατὰ τὸν ὄρθρον οἴκοι διανεπαύοντο*» (ἔνθ' ἀν. 1289 ριγ΄). Τοῦτο ἐπίσης τονίζει καὶ ὁ Πλωτῖνος: «*μόνος τοῖς τείχεσιν ἐπιφανείς...*»[3].

Ἡ ἡμετέρα ὅμως παράστασις παραλείπει πολλὰς λεπτομερείας λίαν οὐσιώδεις τῆς διηγήσεως, ὅπως τὸν διὰ κλίμακος ἀποπειρώμενον ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸ τεῖχος βάρβαρον κ. ἄ. αἵτινες ἀσφαλῶς θὰ ὑπῆρχον εἰς τὸ πρωτότυπον τὸ ὁποῖον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ τεχνίτης, ὅστις ἐν τούτοις δὲν παραλείπει νὰ εἰκονίσῃ τοὺς ἐν σπουδῇ φεύγοντας ἐφίππους βαρβάρους (εἰκ. 5).

Ἄξιος προσοχῆς εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀπεικονίσεως τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς ἡμετέρας παραστάσεως. Ὁ περίβολος τῶν τειχῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίσταται ὁ Ἅγιος, εἰκονίζεται ὡς νὰ ἐφαίνετο ἀφ' ὑψηλοῦ. Ὁ τρόπος ὅμως οὗτος τῆς ἀπεικονίσεως πόλεων δὲν ἀπαντᾷ, ὡς εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ ὑποθέσῃ τις, μόνον ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου. Εἶναι ἡ ἑλληνιστικὴ ἀντίληψις, ἣν εὑρίσκομεν ἀπὸ τῶν παλαιοχριστιανικῶν ἤδη χρόνων, κατὰ δὲ τὸν 14ον αἰῶνα εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονῆς τῆς Χώρας (Καχριὲ Τζαμὶ) καὶ τὰ συγ-

1 O. Tafrali Thessalonique, des origines au XIVe siècle, Paris, 1919, 104 κ. ἑξ.

2 Τὴν διὰ τῆς λόγχης ἀπώθησιν ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Πλωτῖνος. Θ. Ἰωάννου, 49 κ. ἑξ. καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Νικήτας. Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ. ἔνθ' ἀν. 340. 15.

3 Θ. Ἰωάννου, ἔνθ' ἀν. 50. Κατὰ τὸν Θεσσαλονίκης Νικήταν, Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδ. ἔνθ' ἀν. 341, «*Ἔφασαν* (οἱ κατὰ τὴν νύκτα φυλάσσοντες) *μηδένα καθάπαξ τοῖς τείχεσι προλιπεῖν κατὰ τὴν τῆς προσβολῆς ὥραν τῶν πολεμίων, οἴκοι δὲ πάντας ἰέναι ἀποκαθευδήσοντας, ὡς τοῦ ὄρθρου ἤδη ταύτην συνήθως ἐνδίδοντος τὴν ἄνεσιν τοῖς παννυχίως φυλάττουσιν.*»

γενῆ πρὸς αὐτὰ ἔργα. Ἐκ τῶν μνημείων ὅμως τῆς μέσης Βυζαντινῆς περιόδου τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἡμετέραν παράστασιν εἶναι τὸ Μηνολόγιον τοῦ Βατικανοῦ[1], πρὸς τὸ ὁποῖον πλησιάζει καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα, ὡς εἴδομεν, τὸ ἡμέτερον κιβωτίδιον.

Ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου παράστασις αὕτη εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ὄχι μόνον ὡς ἡ μοναδικὴ μέχρι τοῦδε γνωστή[2], ὡς τοὐλάχιστον νομίζω, ἀπεικόνισις τῆς διὰ θαύματος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ἐκ τῆς Σλαυικῆς πολιορκίας, ἀλλὰ καὶ διότι αὕτη εἶναι πιθανώτατα ἀντίγραφον συνθέσεως εὑρισκομένης ἐν αὐτῷ τῷ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναῷ τοῦ Ἁγίου. Ὅτι ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης ὑπῆρχον τοιαῦται ἀπεικονίσεις πολιορκιῶν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Σλαύων μαρτυρεῖ ρητῶς τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων: «*...εἰ γαρ καί τις ὡς ψευδῆ με ταῦτα συγγράψαι λογίσεται, σκοπείτω ὡς ἐν γραφῇ τυγχάνουσι πρὸ τοῦ παναγίου τεμένους τοῦ ἀειμνήστου μάρτυρος Δημητρίου τοῦ πρὸς τῷ μέρει τοῦ καλουμένου ξύλου, δηλοῦντα τὴν ἅπασαν τοῦ πολέμου παράταξιν, καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ ἀθλοφόρου σωτηρίαν*...» (Migne, P. G. 116, 1333 ρξδ΄). Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων μνημονευομένη παράστασις ἀνάγεται εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 617 καὶ 619 τρίτην πολιορκίαν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Σλαύων[3]. Ὅτι ὅμως καὶ τῆς δευτέρας πολιορκίας, εἰς ἣν ἀναφέρεται ἡ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου παράστασις καὶ ἐξ ἧς διὰ θαύματος πάλιν τοῦ Ἁγίου ἐλυτρώθη ἡ πόλις, θὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ ναῷ ἀπεικόνισις οὐδεμία νομίζω δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Αἱ μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1917 ἀνευρεθεῖσαι τοιχογραφίαι εἰς τὸν νότιον τοῖχον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ[4] πείθουσιν ὅτι τὰ σπουδαιότερα τοὐλάχιστον ἱστορικὰ γεγονότα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπροστάτευσε τὴν πόλιν ὁ Ἅγιος Δημήτριος, θὰ εἶχον ἐξεικονισθῆ εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ αὐτοῦ. Δικαιούμεθα λοιπὸν νομίζω νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην κιβωτιδίου πολύτιμος παράστασις αὕτη εἶναι, ἔστω καὶ μακρυνόν, ἀντίγραφον συνθέσεως ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου εὑρισκομένης.

III

Ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων συμπερασμάτων, τὰ ὁποῖα προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἀνωτέρω γενομένης ἐξετάσεως τῶν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου παραστάσεων, ἄξια ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὰ δεικνύοντα ὅτι αἱ παραστάσεις αὗται σχετίζονται στενῶς πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτοῦ.

Εἴδομεν ὅτι τὸ ὅλον κιβωτίδιον εἶναι μικρογραφία αὐτῆς τῆς ἐν τῷ περιφήμῳ Κιβωρίῳ σαρκοφάγου, ἥτις ἐπιστεύετο ὅτι περικλείει τὸ σῶμα τοῦ Ἁγίου. Ὁμοίως ἡ ἐπ' αὐτοῦ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δεομένου εἴδομεν ὅτι ἀντιγράφει παράστασιν, ἧς ἡ ὕπαρξις ἐπὶ τοῦ

1 Il Menologio, πίν. 44, 111 κ. ἄ. Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἀπεικονίσεως εὑρίσκομεν καὶ εἰς τὰς ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος χρονολογουμένας μικρογραφίας τῆς ἐν τῷ Βατικανῷ Βουλγαρικῆς μεταφράσεως τῆς Χρονογραφίας τοῦ Μανασσῆ. B. Filow Les miniatures de la Chronique de Manassès à la Bibliothèque du Vatican (Codices e Vaticanis selecti... XVII) Sofia, 1927, πίν. XXIII. 42, XXIX. 52, XXXVI κ. ἄ. Παραδόξως εἰς τὰς μικρογραφίας τοῦ ἐν Μαδρίτῃ χειρογράφου τῶν Ἱστοριῶν τοῦ Σκυλίτζη ὁ τοιοῦτος τρόπος ἀπεικονίσεως τῶν πόλεων δὲν εἶναι ἐν χρήσει.

2 Παράστασις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐκδιώκοντος τοὺς Κουμάνους (;) εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Ντέτσανι (βλ. κατωτέρω σ. 128 σημ. 1), ἧς ὅμως οὔτε ἀπεικόνισις, οὔτε λεπτομερὴς περιγραφὴ ὑπάρχει.

3 Tafrali Thessalonique, 108 κ. ἑξ.

4 Βλ. Γ. Σωτηρίου, ἐν Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ, 1918, Συμπλήρωμα Παραρτήματος 26 κ. ἑξ. πίν. 13, 14.

καλύμματος τῆς ἐν τῷ Κιβωρίῳ σαρκοφάγου μαρτυρεῖται ρητῶς. Αἱ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτιδίου εἰκόνες τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ σχετίζονται πρὸς ψηφιδωτὰς αὐτῶν παραστάσεις ἐν τῷ ναῷ εὑρισκομένας, ἡ δὲ ἐντὸς τοῦ κιβωτιδίου εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου νεκροῦ ὀφείλεται, ὡς ἐξηκριβώσαμεν, εἰς δοξασίας σχετιζομένας πρὸς τὸν ἐν Κιβωρίῳ τάφον αὐτοῦ. Αἱ παραστάσεις τέλος τῆς ἰάσεως τοῦ Μαριανοῦ πιθανώτατα δὲ καὶ ἡ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Σλαύων, εἶναι ἀντίγραφα ἢ ὁπωσδήποτε ἐμπνέονται ἀπὸ ψηφιδωτὰ καὶ τοιχογραφίας ἐν τῷ ναῷ εὑρισκομένας καὶ περὶ ὧν ἔχομεν ρητὰς μαρτυρίας τοῦ Βιβλίου τῶν θαυμάτων.

Αἱ ἐνδείξεις αὗται ἐπιτρέπουσιν εἰς ἡμᾶς νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ αἱ λοιπαὶ παραστάσεις τοῦ ὑπὸ μελέτην κιβωτιδίου, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βίον καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀντεγράφησαν ἢ ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ κύκλον σχετικῶν εἰκόνων εὑρισκομένων ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης. Πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1917 ὑπῆρχε πράγματι κατὰ τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἄκρον τῆς βορείας μικρᾶς κιονοστοιχίας σειρὰ τοιχογραφιῶν παριστανουσῶν σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου[1]. Τῶν τοιχογραφιῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν λίαν κατεστραμμέναι, οὐδεμία οὔτε ἀπεικόνισις, οὐδὲ κἂν περιγραφὴ λεπτομερὴς διεσώθη. Ἐδημοσιεύθησαν ὅμως εὐτυχῶς αἱ συνοδεύουσαι αὐτὰς ἐπιγραφαί, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἀντεγράφησαν τότε πολὺ ὀρθῶς[2]. Οὔτε ὅμως καὶ περὶ τῆς χρονολογίας τῶν τοιχογραφιῶν ἐκείνων ἔχομεν ἀσφαλεῖς πληροφορίας. Μόνον ὁ Uspenskij (ἔνθ' ἀν. 61) ἀνάγει ταύτας εἰς τὸν 14ον αἰῶνα καὶ τὰς θεωρεῖ συγχρόνους πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ 1303 χρονολογουμένας τοιχογραφίας τοῦ ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Εὐθυμίου. Ἡ χρονολόγησις αὕτη φαίνεται πολὺ πιθανή, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν γλῶσσαν ἰδίως τῶν ἐπιγραφῶν. Ἂν ὅμως αἱ ἀπολεσθεῖσαι αὐταὶ τοιχογραφίαι ἦσαν πράγματι ἔργα τοῦ 14ου αἰῶνος, τότε ἦσαν ἀναμφιβόλως κατὰ πολὺ μεταγενέστεραι τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου.

Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα θέλομεν καταλήξει καὶ ἐκ τῆς συγκριτικῆς μελέτης τοῦ ὅλου κύκλου τῶν παραστάσεων ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου καὶ ἐπὶ τῶν ἀπολεσθεισῶν τοιχογραφιῶν. Πράγματι ὁ κύκλος τῶν παραστάσεων εἰς τὰς τοιχογραφίας ταύτας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὅπως δυνάμεθα μετὰ πολλῆς πιθανότητος ν' ἀνασυγκροτήσωμεν αὐτὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διασωθεισῶν ἐπιγραφῶν, δὲν ἦτο πλουσιώτερος τοῦ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου, ἀλλὰ ἦτο διάφορος κατὰ τὴν σύνθεσιν. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἐνταῦθα παρατιθεμένου πίνακος.

Ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου δὲν ὑπάρχουσιν αἱ προηγηθεῖσαι τῆς φυλακίσεως τοῦ Ἁγίου σκηναί[3]. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ φόνου τοῦ σκορπίου, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ κιβωτίδιον ἀποτελεῖ χωριστὴν παράστασιν, δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς τοιχογραφίας, συγχωνευθὲν ἴσως μὲ τὴν παράστασιν τοῦ Ἁγίου ἐν τῇ φυλακῇ, ὅπως τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν τοῦ Μυστρᾶ. Ἐπίσης ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου ὑπάρχουσα παράστασις τοῦ Νέστορος ἐπισκεπτομένου τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰς τοιχογραφίας. Ἡ σκηνὴ τοῦ Μαξιμιανοῦ διατάσσοντος τὸν φόνον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἡ ὑπάρχουσα εἰς τὰς τοιχογραφίας, λείπει ἀπὸ

1 Περὶ τῶν τοιχογραφιῶν τούτων βλ. Π. Παπαγεωργίου ἐν Byzant. Zeitschr. 17, 1908, 325. Uspenskij ἐν Δελτ. Ρωσ. Ἀρχ. Ἰνστ. Κ/ως, 14, 1909, 59 κ.ἑξ. Diehl. - Le Tourneau - Saladin, ἔνθ' ἀν. 113.

2 Αἱ ἐπιγραφαὶ ἐδημοσιεύθησαν ὀρθότερον ὁπωσδήποτε ἐν πανομοιοτύπῳ ὑπὸ Παπαγεωργίου, ἔνθ' ἀν. πίν. XI. Περισσότερον λανθασμέναι παρὰ Uspenskij, ἔνθ' ἀν. 60.

3 Ἡ μεταξὺ τῶν τοιχογραφιῶν παράστασις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου διδάσκοντος, ἣν θεωρεῖ ὡς πρώτην ὁ Uspenskij, δὲν εἶναι ἀπολύτως βεβαία.

Κιβωτίδιον Βατοπεδίου	Ἅγ. Δημήτριος Θεσ/νίκης	Μητρόπολις Μυστρᾶ
—	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος διδάσκων(;)	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος διδάσκων.
—	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος πρὸ τοῦ Μαξιμιανοῦ.	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος πρὸ τοῦ Μαξιμιανοῦ.
Ὁ Ἅγ. Δημήτριος ἐν τῇ φυλακῇ.	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος ἐν τῇ φυλακῇ.	Ὁ Ἅγ. Δημήτριος ἐν τῇ φυλακῇ.-Φόνος σκορπίου.
Ὁ Ἅγ. Δημήτριος φονεύει τὸν σκορπίον.	—	
Ὁ Νέστωρ ἐπισκέπτεται τὸν Ἅγ. Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ.	—	Ὁ Νέστωρ ἐπισκέπτεται τὸν Ἅγ. Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ.
—	—	Ὁ Νέστωρ παλαίων μετὰ τοῦ Λυαίου.
Ὁ Νέστωρ φονεύει τὸν Λυαῖον.	Μονομαχία Νέστορος καὶ Λυαίου.	Ὁ Νέστωρ φονεύει τὸν Λυαῖον.
—	—	Ὁ Νέστωρ πρὸ τοῦ Μαξιμιανοῦ.
—	—	Μαρτύριον Ἁγ. Νέστορος.
—	Ὁ Μαξιμιανὸς διατάσσων τὸν φόνον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.	—
Μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.	Μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου.	Μαρτύριον Ἁγ. Δημητρίου.
—	Ἐνταφιασμὸς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου(;)	Ἐνταφιασμὸς Ἁγ. Δημητρίου.
Ἴασις τοῦ Μαριανοῦ.	—	Ἴασις Μαριανοῦ(;)[1]
Ἐκδίωξις τῶν Σλαύων.	—	—

τὸ κιβωτίδιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον λείπει ἐπίσης καὶ ἡ σκηνὴ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Ἁγίου, ἡ πιθανώτατα ὑπάρχουσα εἰς τὰς τοιχογραφίας[2]. Τέλος τὰ ἐπεισόδια τῆς ἰάσεως τοῦ Μαριανοῦ καὶ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Σλαύων, τὰ ὑπάρχοντα ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου, λείπουν ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας[3].

Ὁ κύκλος λοιπὸν τῶν παραστάσεων τοῦ κιβωτιδίου εἶναι διάφορος τῶν ἐν τῷ ναῷ ὑπαρχουσῶν τοιχογραφιῶν. Καὶ θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ διαφορὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ περιωρισμένον τοῦ χώρου ὃν διέθετεν ὁ τεχνίτης τοῦ κιβωτιδίου καὶ ὅτι διὰ τὸν λόγον τοῦτον παρέλειψε σκηνάς, τὰς ὁποίας ὁ ζωγράφος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἠδυνήθη ν' ἀπεικονίσῃ. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι πιθανὸν διότι ὁ τεχνίτης τοῦ κιβωτιδίου ὄχι μόνον ἀπεικόνισεν ἐπεισόδια μὴ ὑπάρχοντα εἰς τὰς τοιχογραφίας, ἀλλὰ καὶ σκηνάς, ὅπως τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἐν τῇ φυλακῇ καὶ τὸν φόνον τοῦ σκορπίου, παριστᾷ κεχωρισμένας, ἐνῷ θὰ ἠδύνατο νὰ συμπτύξῃ εἰς μίαν, ὅπως ἔπραξεν ὁ ζωγράφος τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, πιθανώτατα δὲ καὶ ὁ ἐκτελέσας τὰς τοιχογραφίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Αἱ ἀπολεσθεῖσαι ὅμως τοιχογραφίαι αὗται τοῦ Ἁγίου Δημητρίου παρουσίαζον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων στενὴν σχέσιν πρὸς τὰς τοιχογραφίας τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, περὶ ὧν ἐπανειλημμένως ἐγένετο ἤδη λόγος, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὸν πλουσιώτερον, καθ' ὅσον τουλάχιστον γνωρίζω, διασωθέντα κύκλον ἐκ τῶν πρὸ τῆς Ἁλώσεως

1 Ἐν τῇ Μητροπόλει τοῦ Μυστρᾶ, εἰς τὸ τέλος τῶν παραστάσεων τοῦ κύκλου ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, παραπλεύρως δηλαδὴ τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἁγ. Νέστορος καὶ ἔναντι τοῦ Ἐνταφιασμοῦ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ὑπάρχει παράστασις λίαν κατεστραμμένη, ἀνήκουσα ἀναμφιβόλως εἰς τὸν κύκλον τοῦτον. Αὕτη, ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἣν κατέχει, θὰ εἰκόνιζε θαῦμά τι τοῦ Ἁγ. Δημητρίου γενόμενον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, πιθανώτατα τὴν ἴασιν τοῦ Μαριανοῦ.

2 Εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Ἁγίου θεωρεῖ ἀναφερομένην τὴν τελευταίαν ἐπιγραφὴν ὁ Παπαγεωργίου, ἔνθ' ἀν. 367.

3 Ὁ Uspenskij εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγινώσκει: ΣΚΛΑΒΩΝ ΑΝΔΡΩΝ [ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΙΣ], ἐξάγων ἐξ αὐτῆς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐκεῖ εἰκονίζετο ἡ ἐκδίωξις τῶν Σλαύων. Τοῦτον ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Diehl, ἔνθ' ἀν. 110, σημ. 2, 113. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἀνάγνωσις καὶ συμπλήρωσις εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ πανομοιοτύπου τὸ ὁποῖον παρέχει ὁ Παπαγεωργίου, ἔνθ' ἀν. πίν. XI, οὗ ἡ γνώμη ὅτι ἐκεῖ εἰκονίζετο ἡ ταφὴ τοῦ Ἁγίου φαίνεται πολὺ πιθανωτέρα.

χρόνων τὸν σχετικὸν πρὸς τὸν βίον καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου[1]. Ὁ ἐνταῦθα παρατιθέμενος πίναξ δεικνύει πόσον στενὴ συγγένεια, ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων, ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν ἀπολεσθεισῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ κύκλου τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ. Ἐκ τοῦ πίνακος ὅμως τούτου καταφαίνεται πόσον πτωχότερος ἦτο ὁ κύκλος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐν τῇ Μητροπόλει τοῦ Μυστρᾶ.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ πλουσιώτερος τῶν πρὸ τῆς Ἁλώσεως γνωστῶν κύκλων εἰκόνων ἀναφερομένων εἰς τὸν βίον καὶ τὸ Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἶναι ὁ τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ. Δέον ὅμως νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὑπάρχει καὶ τούτου πλουσιώτερος, ὄχι εἰς διασωθείσας παραστάσεις, ἀλλὰ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐπιγραμμάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 14ου αἰῶνος ἀφιέρωσεν ὁ Μανουὴλ Φιλῆς εἰς τὸν βίον, τὸ μαρτύριον καὶ τὰ θαύματα τοῦ Μυροβλύτου[2]. Τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα ἀπαρτίζουσι τὸν ἑξῆς κύκλον[3]:

1) *Γέννησις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, 2) *Ὁ Ἅγιος λαμβάνει τὸ ἀξίωμα τοῦ Ὑπάτου, 3) Ὁ Ἅγιος πρὸ τοῦ Μαξιμιανοῦ ὁμολογῶν τὸν Χριστόν, 4) Ὁ Ἅγιος ἐν τῇ φυλακῇ, 5) Ὁ Ἅγιος φονεύων τὸν σκορπίον, 6) Ὁ Ἅγιος στεφανούμενος ὑπὸ Ἀγγέλου, 7) Μονομαχία Νέστορος καὶ Λυαίου, 8) Μαρτύριον Ἁγίου Νέστορος, 9) Μαρτύριον Ἁγίου Δημητρίου, 10) Ἐνταφιασμὸς τοῦ σώματος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου(;)[4], 11) *Μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Λούπου, 12) *Ἴασις τοῦ Λεοντίου, 13) Ἴασις τοῦ Μαριανοῦ[5], 14) *Ἴασις τοῦ αἱμορροοῦντος στρατηλάτου, 15) *Λύτρωσις τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοῦ λιμοῦ, 16) *Λύτρωσις τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τοῦ λοιμοῦ, 17) *Ἱστορία τοῦ Ὀνησιφόρου, 18) *Θαῦμα τοῦ ἐκ τῆς λάρνακος τοῦ Ἁγίου ἐξελθόντος πυρὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ[6].

1 Τοῦ κύκλου τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Ντέτσανι, τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, δὲν ὑπάρχει λεπτομερὴς περιγραφή, οὔτε ἔχει δημοσιευθῆ πλήρης ἀπεικόνισις. Κατὰ τὸν Vl. Petkovic La peinture serbe du moyen-âge, II, Beograd, 1934, σ. 46, ὁ κύκλος οὗτος περιλαμβάνει πολλὰ θαύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν ἴασιν τοῦ Ἐπάρχου (Μαριανοῦ), τὸν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου φόνον τοῦ τσάρου Καλογιάννη, τὴν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου ἐκδίωξιν τῶν Κουμάνων, τὸν Ἅγιον εὐλογοῦντα τὸν Νέστορα, τὸν ὑπὸ τοῦ Νέστορος φόνον τοῦ Λυαίου. Τριῶν μόνον ἐκ τῶν παραστάσεων τούτων ἔχουσι δημοσιευθῆ ἀπεικονίσεις, τῆς ἰάσεως τοῦ Μαριανοῦ (Petkovic La peinture serbe, I, πίν. 118α), τοῦ φόνου τοῦ Καλογιάννη (Petkovic ἔνθ' ἀν. πίν. 112b) καὶ τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Ἁγ. Νέστορος (Petkovic, ἔνθ' ἀν. πίν. 117b). Ἡ τελευταία αὕτη σκηνή, ἣν δὲν ἀναγράφει ὁ Petkovic, πιθανῶς δὲν ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ἀλλὰ εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Μηνολογίου, τὸ ὁποῖον ἐπίσης εἰκονίζεται ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ντέτσανι.

Ἕτερος κύκλος τοιχογραφιῶν ἐν Σερβίᾳ, ἀναφερόμενος εἰς τὸν βίον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, εἶναι ὁ ἐν Μάρκοβ Μαναστὴρ παρὰ τὰ Σκόπια, οὗ αἱ τοιχογραφίαι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς περὶ τὸ 1370 χρόνους. Αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸν βίον τοῦ Ἁγ. Δημητρίου τοιχογραφίαι εἶναι λίαν ἐξίτηλοι, διακρίνεται ὅμως ἡ σκηνὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου πρὸ τοῦ Μαξιμιανοῦ καὶ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ. Βλ. Petkovic La peinture serbe, II, σ. 57.

2 Manuelis Philae carmina, II, 301 κ. ἑξ. LXXII-LXXXIX.

3 Δι' ἀστερίσκου σημειοῦνται τὰ ἐπεισόδια ὧν οὐδεμία ἀπεικόνισις εἶναι γνωστή.

4 Ὁ τίτλος τοῦ ἐπιγράμματος εἶναι: «*Εἰς τὴν μυροβλυσίαν*» (Ἔνθ' ἀν. 304 LXXXI) Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἀκολουθεῖ ἀμέσως μετὰ τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου, ὑποθέτω ὅτι σχετίζεται πρὸς τὴν δοξασίαν περὶ τοῦ ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Ἁγίου ἐξερχομένου μύρου. Οἱ στίχοι τοῦ ἐπιγράμματος οὐδεμίαν ἔνδειξιν παρέχουν.

5 Εἰς τὸ ἐπίγραμμα φέρεται ὡς τίτλος: «*Εἰς τὸν Μαρτινιανόν, καὶ αὐτὸν ὕπατον, παρεθέντα καὶ ἰαθέντα*» (Ἔνθ' ἀν. 304, LXXXIV) Πρόκειται πιθανῶς περὶ λάθους τοῦ χειρογράφου ἢ τοῦ ἐκδότου. Ἐν τοῖς στίχοις ἄλλωστε τοῦ ἐπιγράμματος γίνεται λόγος περὶ θεραπείας τῆς «*ἄκρας νεκρώσεως τοῦ σαρκίου*» διὰ «*ῥίψεως κατ' αὐτῆς τῆς σοροῦ Δημητρίου*», ἐπεισοδίων δηλαδὴ σχετιζομένων μὲ τὴν ἴασιν τοῦ Μαριανοῦ.

6 Τὸ ἐπίγραμμα τιτλοφορεῖται: «*Εἰς τὴν ἐν τῇ λάρνακι ἐκδρομὴν τοῦ πυρὸς ἐπὶ τῷ Μαυρικίῳ*» (Ἔνθ' ἀν. 306, LXXXIX). Ἐκ τοῦ Βιβλίου ὅμως τῶν θαυμάτων (Migne P. G. 116, 1240 κ. ἑξ.) γνωρίζομεν ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο συνέβη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ ὑπεμνήσθη εἰς τὸν Μαυρίκιον, ὅτε ἐζήτησε μέρος ἐκ τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου.

Ἀλλὰ τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα τοῦ Φιλῆ ἀναφέρονται πράγματι εἰς κύκλον εἰκόνων; Νομίζω ὅτι τοιοῦτος κύκλος παραστάσεων δὲν ὑπῆρξέ ποτε, θεωρῶ δὲ πολὺ πιθανὸν ὅτι τὰ ἐπιγράμματα ἔχουσιν ἐμπνευσθῆ ἐξ ἐκτεταμένης τινὸς διηγήσεως περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου, ἣν φαίνεται ὅτι εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὁ Κ. Ἀκροπολίτης κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ εἰς τὸν Μάρτυρα λόγου του. Φαίνεται δηλαδὴ ὅτι ἡ σειρὰ αὕτη τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Φιλῆ ἀνήκει εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος, εἰς ὃ καὶ τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ ἐπιγράμματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ κ.λ.π. Ὁ κύκλος λοιπὸν οὗτος, ὁ περιλαμβανόμενος εἰς τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Φιλῆ, ἔχει φιλολογικὸν μόνον χαρακτῆρα καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν δύναται ν' ἀπασχολήσῃ ἡμᾶς ἐπὶ πλέον ἐνταῦθα. Αἱ τοιχογραφίαι ἑπομένως τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ ἀποτελοῦσι τὸν πλουσιώτερον γνωστὸν κύκλον, τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸν βίον καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἀπεδείχθη νομίζω ἐπαρκῶς ὅτι ὁ κύκλος τῶν παραστάσεων τοῦ ὑπὸ μελέτην κιβωτιδίου, ὄχι μόνον δὲν σχετίζεται πρὸς τὰς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὑπαρχούσας πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοιχογραφίας, ἀλλὰ εἶναι καὶ παλαιότερος ἐκείνων. Πόθεν ὅμως ἀντέγραψεν ἢ ὁπωσδήποτε ἐνεπνεύσθη ὁ τεχνίτης τοῦ κιβωτιδίου τὰς ἐπ' αὐτοῦ παραστάσεις; Δύναται νομίζω νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι ὡς πρότυπα αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν αἱ ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχουσαι παλαιαὶ παραστάσεις-ψηφιδωτὰ ἢ τοιχογραφίαι. Τούτου ἔνδειξις εἶναι, ὡς εἴπομεν ἤδη, αἱ εἰκόνες τῆς ἰάσεως τοῦ Μαριανοῦ καὶ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Σλαύων.

Δέον τέλος νὰ προσθέσωμεν ὀλίγας λέξεις περὶ τῶν ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουσι τὰς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παραστάσεις.

Μολονότι ὁ τεχνίτης ὁ χαράξας ταύτας, ἀγράμματος πιθανώτατα, ἀντέγραψεν αὐτὰς ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὁποῖον εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν, λίαν ἐσφαλμένως, καταστρέψας λέξεις καὶ φράσεις ὁλοκλήρους, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ νόημα, ἐν τούτοις εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ὅτι εἰς τὸ πρωτότυπον αἱ ἐπιγραφαὶ αἱ ἐξηγοῦσαι τὰς παραστάσεις ἦσαν ἔμμετροι, συντεθειμέναι, ὡς καθώρισεν ὁ Καθηγητὴς κ. Ε. Πεζόπουλος, εἰς Βυζαντινοὺς τριμέτρους ἰαμβικούς, τοὺς ὑπὸ τοῦ Hilbery λεγομένους ἐπιγόνους. Ὁ ἀγράμματος τεχνίτης, ὁ χαράξας τὰς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου ἐπιγραφάς, ὄχι μόνον ἀντέγραψε ταύτας ἐσφαλμένως, ἀλλὰ μετέθεσε καὶ τὴν τάξιν ἀκόμη τῶν λέξεων[1].

Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ πρωτότυπον, ἐξ οὗ ἀντέγραψεν ὁ ἡμέτερος τεχνίτης, ἔφερεν ἐμμέτρους ἐπιγραφὰς πρὸς ἐξήγησιν τῶν εἰκονιζομένων σκηνῶν εἶναι λίαν περίεργον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι διεσώθησαν ἐπιγράμματα ἀναφερόμενα εἰς ἔργα τέχνης[2], ὡς ἐπίσης καὶ ἔμμετροι ἐπιγραφαὶ ἐπεξηγοῦσαι συνθέσεις εἰκονογραφικὰς ἐν χειρογράφοις[3], ἀλλ' ἐπὶ τοίχων τοιαῦται

1 Ὁ Καθηγητὴς κ. Ἐ. Πεζόπουλος μὲ πληροφορεῖ ὅτι τοιοῦτόν τι ἀνεῦρε συμβαῖνον καὶ ἐν ἐμμέτροις Αἰσωπείοις μύθοις, οὓς ἐξέδωκεν ὁ Chambry, ἐν οἷς «τὰ μέτρα τὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν εἶναι παραμεμορφωμένα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε πολλάκις σχηματίζονται μὲν στίχοι ἰαμβικοὶ τρίμετροι δωδεκασύλλαβοι, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχειῶν συλλαβῶν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς προσῳδιακῆς ρυθμοποιΐας».

2 Πρβ. Ἐ Πεζόπουλον ἐν Ἐπετηρ. Ἑταιρ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν, 12, 1936, 437 κ ἑξ.

3 Βλ. τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ὀκτατεύχου τοῦ Βατοπεδίου, ἃς δημοσιεύει ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰς τῆς Ὀκτατεύχου τοῦ Σεραγίου ὁ Uspenskij, ἐν Δελτ. τοῦ Ρωσσικοῦ Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου Κων/πόλεως, 12, 1907, 109 κ.ἑξ. Πρβ. καὶ τὰς

ἐπιγραφαὶ χρησιμεύουσαι πρὸς ἐξήγησιν εἰκονογραφικῶν σκηνῶν εἶναι ἐντελῶς ἀσυνήθεις. Εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου αἱ πλεῖσται, ἂν μὴ πᾶσαι, αἱ ἐπὶ τῶν ψηφιδωτῶν διασωθεῖσαι ἐπιγραφαὶ εἶναι ἔμμετροι[1], αὗται ὅμως δὲν ἐπεξηγοῦσιν εἰκονογραφικὰς συνθέσεις, ἀλλ' εἶναι ἀφιερωτήριοι, παραδείγματα δὲ ἐμμέτρων ἀφιερωτηρίων ἐπιγραφῶν ὑπάρχουσι πολυάριθμα.

Ἐν τούτοις ἠδυνήθην ν' ἀνεύρω δύο παραδείγματα ἐμμέτρων ἐπιγραφῶν ἐπὶ τοιχογραφιῶν συνοδευουσῶν εἰκονογραφικὰς συνθέσεις. Τὸ ἓν τούτων εἶναι ἐπιγραφὴ εὑρισκομένη μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων τοιχογραφιῶν τοῦ ναΐσκου τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ ἐλαιῶνι τῶν Μεγάρων, γεγραμμένη ὑπεράνω τῆς σκηνῆς τοῦ Ἰησοῦ πρὸ τοῦ Πιλάτου καὶ ἔχουσα οὕτω:

Βήματι Πιλάτου παρίστασθαι θέλων[2].

Τὸ ἕτερον τῶν παραδειγμάτων εἶναι οἱ στίχοι οἱ ἐπεξηγοῦντες τὰ μαρτύρια τῶν Ἁγίων μεταξὺ τῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1721 τοιχογραφιῶν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῆς Ἁγιορειτικῆς Μονῆς Βατοπεδίου. Οἱ στίχοι ὅμως οὗτοι οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ αὐτὰ τὰ ἐπιγράμματα τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ Συναξαρίου ἑκάστου Ἁγίου ἐν τοῖς Μηναίοις.

Αἱ ἔμμετροι λοιπὸν ἐπιγραφαὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην κιβωτιδίου, ἀντιγραφεῖσαι ὁμοῦ μετὰ τῶν συνθέσεων ἐκ τῶν ψηφιδωτῶν ἢ τῶν τοιχογραφιῶν τῶν πιθανώτατα ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου εὑρισκομένων, ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἐξαιρετικῶς σπάνιον εἶδος ἐπιγραμμάτων ἐπεξηγούντων εἰκονογραφικὰς συνθέσεις.

IV

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν ἑνὸς τελευταίου ζητήματος, τῆς χρονολογίας δηλαδὴ τοῦ ἀπασχολήσαντος ἡμᾶς κιβωτιδίου.

Δύο εἶναι τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ βοηθήσωσιν ἡμᾶς εἰς τὸν χρονολογικὸν τοῦτον προσδιορισμόν, ἡ εἰκονογραφία καὶ ἡ τεχνική.

Ἀπὸ ἀπόψεως εἰκονογραφικῆς ἡ ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτιδίου εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δεομένου (πίν. Α. 1) ὀλίγον μόνον θὰ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς, δεδομένου ὅτι αὕτη εἶναι, ὡς εἴδομεν, ἀντίγραφον τῆς ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου τοῦ Μάρτυρος εὑρισκομένης.

Ὁ τύπος γενικῶς τῶν Ἁγίων εἰς στάσιν δεήσεως φαίνεται διατηρούμενος, ἂν κρίνῃ τὶς ἀπὸ χειρόγραφα, τοιχογραφίας καὶ ψηφιδωτά[3], μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ 11ου

ἐμμέτρους ἐπιγραφὰς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 49 Ψαλτηρίου τῆς ἐν Ἁγ. Ὄρει Μ. Παντοκράτορος. Ἀπεικόνισιν μιᾶς τῶν μικρογραφιῶν τοῦ χειρογράφου μετὰ τῆς ἐμμέτρου ἐπιγραφῆς παρέχει ὁ Millet ἐν Revue des études armeniénnes, 9, 1929, πίν. IX. Πρβ. καὶ Πεζόπουλον ἔνθ' ἀν. 439.

1 Τὰς πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1917 γνωστὰς ἐπὶ τῶν ψηφιδωτῶν ἐπιγραφὰς βλ. παρὰ Diehl - Le Tourneau - Saladin, ἔνθ' ἀν. 102 κ ἑξ. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ ἀνευρεθέντος μετὰ τὴν πυρκαϊὰν βλ. παρὰ Σωτηρίου ἐν Ἀρχ. Δελτίῳ, ἔνθ' ἀν. 28. Ἔμμετρος ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ 1303 ἡ συνοδεύουσα τὰς τοιχογραφίας τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγ. Εὐθυμίου. Σωτηρίου, ἔνθ' ἀν. 29.

2 Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ ζωγράφος ἔγραψε κατὰ λάθος *θέλων* ἀντὶ *μέλλων*.

3 Βλ. προχείρως: Il Menologio, πίν. 6, 8, 29, 38, 40, 63 κλπ. H. Omont Miniatures des plus anciens manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale, Paris, 1929, πίν. CII. G. de Jerphanion Les églises rupestres de Cappadoce, 1er Album πίν. 59. 1, 2e Album πίν. 85. 1, 3e Album πίν. 182. 2, 186. 3. E. Diez-O. Demus Byzantine Mosaics in Greece, Cambridge Mass. 1931, εἰκ. 22, 24, 25.

αἰῶνος. Αἱ τοιαῦται παραστάσεις εἶναι πιθανώτατα ἀντίγραφα περιφήμων εἰκόνων τῶν Ἁγίων τούτων, ὅπως εἴδομεν ἀκριβῶς ὅτι συμβαίνει μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου ὑπάρχουσαν. Ἀπὸ τοῦ 11ου ὅμως κ' ἐφεξῆς αἰῶνος αἱ εἰκόνες αὗται τῶν δεομένων Ἁγίων ἐξαφανίζονται σχεδὸν παντελῶς. Εἰδικῶς διὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον εὑρίσκομεν κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, ἂν μὴ καὶ ἀπὸ τοῦ 10ου ἀκόμη, ἐπὶ σειρᾶς ὅλης μνημείων, μὴ ἐξαρτωμένων ἀπὸ τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ αὐτοῦ, ὅπως τὸ ἡμέτερον κιβωτίδιον καὶ τὰ πρὸς αὐτὸ συγγενῆ, παραστάσεις τοῦ Ἁγίου εἰκονιζομένου μὲ τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, ὄχι ὅμως εἰς στάσιν δεήσεως, ἀλλὰ κρατοῦντος εἰς τὴν δεξιὰν σταυρόν[1]. Τὸν τελευταῖον τοῦτον τύπον τῆς ἀπεικονίσεως τῶν στρατιωτικῶν Ἁγίων, συνηθέστατον ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος, ἀκολουθοῦσι καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτιδίου εἰκονίδια τοῦ Ἁγίου Νέστορος καὶ Ἁγίου Λούπου (εἰκ. 2, 3). Τὰ εἰκονίδια δὲ ἀκριβῶς ταῦτα δεικνύουσι τὴν διαφορὰν μεταξὺ ἀντιγράφου ὡρισμένης εἰκόνος, ὅπως ἡ ἐπὶ τοῦ καλύμματος παράστασις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δεομένου, καὶ εἰκόνων δημιουργηθεισῶν κατὰ τοὺς ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος χρόνους.

Ὀλίγας ἐπίσης ἐνδείξεις παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ στρατιωτικὴ στολὴ τοῦ Νέστορος (εἰκ. 9), τοῦ Λυαίου (πίν. Β. 2. α) καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ἐκδιώξεως τῶν Σλαύων (πίν. Β. 5). Ἡ στρατιωτικὴ αὐτὴ στολὴ δὲν παρουσιάζει τὴν ὄψιν, ἣν ἔχει εἰς τὰς εἰκόνας στρατιωτικῶν Ἁγίων ἐν τῷ Μηνολογίῳ τοῦ Βατικανοῦ[2] ἢ εἰς τὸ Ψαλτήριον τοῦ Βασιλείου Β' ἐν τῇ Μαρκιανῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βενετίας[3] ἢ τέλος εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ[4]. Εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας ὁ μετάλλινος θώραξ φθάνει μέχρι τῆς ὀσφύος, ὁ κάτω δὲ αὐτοῦ χιτών, ὅστις μάλιστα εἴς τινας Ἁγίους εἶναι διπλοῦς, παρίσταται λίαν μακρός, καλύπτων καὶ τὰ γόνατα. Εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὅμως στολήν, ὅπως αὕτη παρίσταται ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου, ὁ μετάλλινος θώραξ ἐπεκτείνεται καὶ κάτω τῆς ὀσφύος, ὁ δὲ ὑπ' αὐτὸν χιτὼν εἶναι λίαν βραχύς, μόλις φθάνων εἰς τὸ ἄνω μέρος τῶν γονάτων. Ὅμοιον τύπον στολῆς εὑρίσκομεν, πλὴν πολλῶν ἄλλων μνημείων, ὅπως τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου ἐλεφάντινον τρίπτυχον Harbaville, ἔργον τὸ ὁποῖον χρονολογοῦσιν ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 11ου αἰῶνος[5] καὶ ὅπου ὑπάρχει ἀκόμη καὶ ἡ διὰ φύλλων ἀκάνθου κοσμουμένη ζώνη, ἣν βλέπομεν καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον κιβωτίδιον, ἰδίως εἰς τὴν παράστασιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐκδιώκοντος τοὺς Σλαύους (πίν. Β. 5). Ἀλλὰ αἱ παραστάσεις αἱ παρουσιάζουσαι τὰς περισσοτέρας ἀναλογίας εἶναι ἀφ' ἑνὸς ὁ μετὰ πανοπλίας Ἅγιος μεταξὺ τῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 11ου αἰῶνος ψηφιδωτῶν τοῦ Δαφνίου[6] ***(εἰκ. 10)*** καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ στρατιωτικοὶ Ἅγιοι τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Cefalu ἐν Σικελίᾳ (1148)[7], ὅπου μάλιστα ὁ Ἅγιος Δημήτριος κρατεῖ μικρὰν στρογγύλην

1 Βλ. προχείρως Ch. Diehl Manuel d'art byzantin, 2α ἔκδ. Paris, 1925-26, II, 662, εἰκ. 331. Dalton Byzantine Art, 500, εἰκ. 299. 521, εἰκ. 310. H. Brockhaus Die Kunst in den Athos-Klöstern, Leipzig, 1891, πίν. 9.

2 Il Menologio, πίν. 383 καὶ προχείρως Diehl, Manuel, II, 634, εἰκ. 307.

3 Diehl Manuel, I, σ. 402, εἰκ. 189. Ἔγχρωμος ἀπεικόνισις ἐν Σ. Λάμπρου, Λεύκωμα Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, Ἀθῆναι, 1930, πίν. 56.

4 Diez-Demus ἔνθ' ἀν. εἰκ. 34, 36 καὶ ἔγχρ. πίν. VII, VIII. Βλ. προχείρως Diehl Manuel, II, 530, εἰκ. 253.

5 Diehl Manuel, II, 662, εἰκ. 323. Βλ. καὶ σ. 663.

6 Βλ. G. Millet Le Monastère de Daphni, Paris, 1899, 122 κ ἑξ. Τὸν στρατιωτικὸν τοῦτον Ἅγιον ὁ Millet εἰς τὸ ἐν σ. 123, εἰκ. 58 παρεχόμενον σχεδίασμα ὀνομάζει Ὀρέστην, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ Γ. Λαμπάκης, Ἡ Μονὴ Δαφνίου μετὰ τὰς ἐπισκευάς, Ἀθῆναι, 1899, 30, ἵνα συμπληρωθῇ δι' αὐτοῦ ἡ ἐκεῖ εἰκονιζομένη πεντὰς τῶν Ἁγίων τῶν ἑορταζομένων τὴν 13ην Δεκεμβρίου.

7 P. Muratoff La peinture byzantine, Paris, 1928, πίν. CXXII.

ἀσπίδα ἐντελῶς ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Ἁγίου ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου σκηνῇ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Σλαύων (πίν. Β. 5).

Ἄλλη τέλος λεπτομέρεια εἶναι ἀξία προσοχῆς, τὸ μικρὸν δηλαδὴ κωνικὸν κράνος, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ Λυαίου (πίν. Β. 2. α) καὶ ἑνὸς τῶν φευγόντων Σλαύων (εἰκ. 5). Τοῦτο μεταξὺ ἄλλων μνημείων, ὡς τὸ ἐλεφάντινον ἀνάγλυφον τὸ ἀποκείμενον εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ Victoria and Albert Museum καὶ παριστάνον σκηνὴν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ[1], εὑρίσκομεν καὶ εἰς μικρογραφίαν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6 χειρογράφου τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Μονῆς Ἁγίου Παντελεήμονος, ἀνήκοντος εἰς τὸν 12ον αἰῶνα[2].

Εἰκ. 10.
Στρατιωτικὸς Ἅγιος. Ψηφιδωτὸν Μ. Δαφνίου.

Ἡ σύνθεσις, ἥτις δύναται πολὺ νὰ βοηθήσῃ ὑμᾶς εἰς τὴν χρονολογικὴν τοποθέτησιν τοῦ ἐξεταζομένου κιβωτιδίου, εἶναι κυρίως ἡ σκηνὴ ἡ παριστάνουσα τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (πίν. Β. 2. β), καὶ τοῦτο διότι ὑπάρχουσιν, ὡς εἴδομεν, παραστάσεις ὅμοιαι καὶ παλαιότεραι καὶ νεώτεραι τῆς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου, ἐπιτρέπουσαι τὴν συγκριτικὴν πρὸς αὐτὸ μελέτην.

Ἡ παράστασις, πρὸς ἣν εὑρίσκεται πλησιέστερον ἡ τοῦ κιβωτιδίου, εἶναι ἀναμφιβόλως, ὡς εἴπομεν ἤδη, ἡ μικρογραφία τοῦ Μηνολογίου τοῦ Βατικανοῦ (εἰκ. 8). Πρὸς τὴν μικρογραφίαν ταύτην συγγενεύει ἡ παράστασις τοῦ κιβωτιδίου κυρίως λόγῳ τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ὀρθίου, ἐνῷ πάντα τὰ μεταγενέστερα μνημεῖα παριστάνουσι αὐτὸν καθήμενον. Μία ἀκόμη ἔνδειξις συγγενείας εἶναι ἡ εἰς τὴν μικρογραφίαν τοῦ Μηνολογίου ἀπεικόνισις τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ παριστάνοντος τὴν Βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο δὲν ἀπεικονίζεται εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ἁγίου, ἀνεύρομεν ὅμως αὐτὸ εἰς ἄλλας ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παραστάσεις (πίν. Β. 1, 3).

Ἐν τούτοις, παρὰ τὰς ὑφισταμένας ὁμοιότητας, ὑπάρχουσι καὶ διαφοραὶ δυνάμεναι νὰ πείσωσιν ὑμᾶς ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασις ἀφίσταται χρονολογικῶς καὶ εἶναι μεταγενεστέρα τῆς μικρογραφίας τοῦ Μηνολογίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν δεικνύει, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω γενομένας παρατηρήσεις, ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασις ἀποτελεῖ διάμεσον σταθμὸν μεταξὺ τῆς μικρογραφίας τοῦ Μηνολογίου, ὅπου εἰκονίζεται εἷς μόνον στρατιώτης, καὶ τῆς τοιχογραφίας τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, ὅπου εἰκονίζονται τέσσαρες.

Ὅ,τι ὅμως δεικνύει σαφέστερον τὴν χρονολογικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς μικρογραφίας τοῦ Μηνολογίου καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παραστάσεως εἶναι κυρίως ὁ τρόπος τῆς ἀπεικονίσεως, ὅστις εἶναι λίαν ἐνδεικτικὸς τῶν διαφορετικῶν τεχνικῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι

1 Dalton Byzantine Art, 223, εἰκ. 136.

2 Diehl Manuel, II, 630, εἰκ. 304.

ἐπεκράτουν καθ' ὃν χρόνον ἐγένοντο τὰ δύο ταῦτα ἔργα. Ἡ μικρογραφία τοῦ Μηνολογίου ἔχει χαρακτῆρα καθαρῶς ἑλληνιστικόν. Ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἰκονίζεται ἐν κινήσει, κλίνων ὁλόκληρον τὸ σῶμα πρὸς δεξιά, ὡσεὶ προσπαθῶν ν' ἀποφύγῃ τὸ κτύπημα τῆς λόγχης, ὁ δὲ στρατιώτης, ὁμοίως ἐν κινήσει, φαίνεται ὡς νὰ διώκῃ τὸν Μάρτυρα. Τὴν ἐντύπωσιν τῆς βιαίας κινήσεως ἐπιτείνουσι τὰ ἀνεμιζόμενα ἐνδύματα. Ὁ τεχνίτης τῆς μικρογραφίας ἐπεζήτησε νὰ δώσῃ ζωηρὰν τὴν ἐντύπωσιν τῆς πραγματικότητος ἀπηλλαγμένην πάσης ἰδέας συμβατικότητος.

Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου παράστασιν. Ὁ Μάρτυς δὲν εὑρίσκεται πλέον ἐν κινήσει, ἀλλὰ μὲ τὸ σῶμα ἐντελῶς κατακόρυφον καὶ εἰς στάσιν αὐστηρῶς ἐσχηματοποιημένην. Ὁ πλησίον αὐτοῦ στρατιώτης εἶναι ἀντίγραφον ὁπωσδήποτε πιστὸν τοῦ ἐν τῇ μικρογραφίᾳ τοῦ Μηνολογίου καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτός, ὡς καὶ ὁ ἕτερος ὁ κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον, παρίστανται ἐν κινήσει καὶ συνεπῶς ἐν προφανεῖ ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐντελῶς ἠρεμοῦντα Ἅγιον. Τὴν ἰσχυρὰν αὐτὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ ἠρεμοῦντος Μάρτυρος καὶ τῶν ἐν κινήσει στρατιωτῶν εἶχεν ἤδη παρατηρήσει ὁ διάκονος καὶ ρεφερενδάριος Γρηγόριος, τὴν σχετικὴν φράσιν τοῦ ὁποίου ἐν τῷ ἐγκωμίῳ του εἰς Ἅγιον Δημήτριον παρεθέσαμεν ἀνωτέρω.

Ὑπάρχει λοιπὸν οὐσιώδης καὶ βαθεία διαφορὰ ἀντιλήψεως μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραστάσεων. Καὶ θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὰ διαφορετικὰ πρότυπα, τὰ ὁποῖα εἶχον πρὸ ὀφθαλμῶν οἱ δύο τεχνῖται. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἔργων ὑπάρχει στενοτάτη εἰκονογραφικὴ σχέσις. Μόνον ὁ τεχνικὸς τρόπος τῆς ἐκφράσεως εἶναι διάφορος, καὶ τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὰς διαφορετικὰς τεχνικὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐποχῶν καθ' ἃς κατεσκευάσθησαν τὰ ἔργα ταῦτα.

Εἰς ποίαν ἐποχὴν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου, παράστασιν, ἥτις εἶναι ἀσφαλῶς μεταγενεστέρα τῆς μικρογραφίας τοῦ Μηνολογίου;

Εἴδομεν ὅτι αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἐνδυμάτων καὶ τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου μορφῶν συγγενεύουσι πρὸς μνημεῖα τοῦ τέλους τοῦ 11ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 12ου αἰῶνος. Τὰ μνημεῖα τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 12ου αἰῶνος, καὶ μάλιστα τὰ ψηφιδωτὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Σικελίας, παρουσιάζουσιν ἀκριβῶς τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν συνθέσεων τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου. Ἡ αὐτὴ ἱερατικὴ ἀκαμψία, ἡ αὐτὴ ἔλλειψις βιαίων κινήσεων καὶ χειρονομιῶν, ἡ αὐτὴ τέλος σχηματοποίησις τῶν στάσεων καὶ τῶν μορφῶν.

Τὰ συμπεράσματα ταῦτα δύνανται νὰ ἐπιβεβαιωθῶσι ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τῆς τεχνικῆς τῶν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου προσώπων καὶ σκηνῶν.

Τὰ πρόσωπα ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου ***(εἰκ. 11)*** εἶναι μακρά, μὲ τὸ κάτω μέρος τῆς σιαγόνος ἀπολῆγον εἰς ὀξὺ καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς μεγάλους, φθάνοντας μέχρι τῶν ἄκρων τοῦ προσώπου. Πολὺ χαρακτηριστικὸς εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀποδόσεως τῆς κόμης. Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ μικροὺς βοστρύχους ὁμοιάζοντας πρὸς δίσκους τεθειμένους τὸν ἕνα παρὰ τὸν ἄλλον καὶ φέροντας ἐντὸς ἐγχαράκτους παραλλήλους γραμμάς, αἱ ὁποῖαι δηλοῦσι τὰς τρίχας. Αἱ πτυχαὶ τῶν ἐνδυμάτων εἶναι μαλακαί, πολλάκις χωρὶς χαρακτῆρα, πάντοτε ὅμως ἰσχυρότατα ἐσχηματοποιημέναι. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀδυναμία τοῦ τεχνίτου εἰς τὴν παράστασιν τῆς

ἀπολήξεως τῶν πτυχῶν εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ἐνδυμάτων, τὰ ὁποῖα οὕτω λαμβάνουσι σχεδὸν τὴν μορφὴν κρεμαμένων ρακῶν.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσιν αἱ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου μορφαὶ εὑρίσκομεν μεμονωμένα ἐπὶ σειρᾶς μνημείων, ἰδίως ἐλεφαντίνων ἀναγλύφων, ὧν ὅμως ἡ χρονολόγησις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ μετ' ἀκριβείας. Ὑπάρχει ἐν τούτοις μνημεῖον ἀπὸ μακροῦ γνωστόν, ἂν ὄχι καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς χρονολογημένον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρίσκομεν ὅλα ὁμοῦ τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα. Εἶναι τοῦτο ἡ ἀργυρᾶ ἀνάγλυφος πλὰξ ἐπενδύσεως Εὐαγγελίου, ἡ ἀποκειμένη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου καὶ εἰκονίζουσα τὰς Μυροφόρους πρὸ τοῦ Μνημείου τοῦ Ἰησοῦ[1]. Καὶ εἰς πλάκα ταύτην εὑρίσκομεν τὴν ἰδίαν ἀμηχανίαν τοῦ τεχνίτου εἰς τὴν δικαιολόγησιν τῶν πτυχῶν, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐκεῖ ἀποδίδονται μὲ πολὺ μεγαλυτέραν σκληρότητα παρὰ εἰς τὸ κιβωτίδιον. Ἡ κόμη τοῦ παρὰ τὸ Μνῆμα καθημένου Ἀγγέλου εἰς τὴν πλάκα τοῦ Λούβρου διαιρεῖται ὁμοίως εἰς βοστρύχους, ἡ δι' ἰσχυρῶν ὅμως γραμμῶν δήλωσις τῶν τριχῶν αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσιν αὐτούς, συντελεῖ ὥστε οἱ βόστρυχοι οὗτοι νὰ μὴ δίδωσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν ἐντύπωσιν μικρῶν δίσκων, ὅπως εἰς τὸ κιβωτίδιον. Ἡ λεπτομέρεια αὕτη ὀφείλεται πιθανῶς εἰς τὴν δεξιότητα τοῦ τεχνίτου καὶ δὲν εἶναι βεβαίως ἐνδεικτικὴ διαφορετικῶν χρόνων. Τὸ σχῆμα τέλος καὶ ἡ διάπλασις τῶν προσώπων ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης τοῦ Λούβρου παρουσιάζει πλείστας ἀναλογίας πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου.

Εἰκ. 11. Ὁ Ἅγ. Δημήτριος. Λεπτομέρεια ἐκ τοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου ἐν μεγεθύνσει. (Πρβ. πίν. Α. 1).

Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ὑπὸ μελέτην κιβωτίδιον τοῦ Βατοπεδίου καὶ ἡ πλὰξ τοῦ Λούβρου εἶναι ἔργα σύγχρονα. Τὴν πλάκα ταύτην ὁ Dalton καὶ ὁ Diehl τοποθετοῦσιν εἰς τὸν 12ον αἰῶνα, ὁ δὲ Volbach τελευταῖον κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ 11ου καὶ 12ου αἰῶνος[2]. Ἡ γνώμη ὅμως τῶν Dalton καὶ Diehl φαίνεται περισσότερον ἀσφαλής. Πράγματι τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἰδιαιτέρως τὸν τρόπον τῆς ἀποδόσεως τῶν πτυχῶν, οἷος παρουσιάζεται εἰς τὴν πλάκα τοῦ Λούβρου καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον κιβωτίδιον, ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ ἀπὸ

1 Εἰκ. προχείρως παρὰ Diehl, Manuel, II, 682, εἰκ. 337. Ἀρίστη φωτοτυπικὴ ἀπεικόνισις παρὰ F. Volbach - G. Salles - G. Duthuit Art byzantin, Paris, [1933] πίν. 57. Βλ. καὶ σ. 63, ὅπου ἡ χρονολόγησις καὶ ἡ βιβλιογραφία. Τελευταῖον παρὰ L. Brehier La sculpture et les arts mineurs byzantins, Paris, 1936, πίν. LVII.

2 Dalton ἔνθ' ἀν. 560. Diehl, Manuel II, 683, Volbach-Salles - Duthuit, ἐνθ' ἀν. 63. Ὁ Brehier, ἔνθ' ἀν. 87, τοποθετεῖ τὴν πλάκα εἰς τὸν 11ον αἰῶνα.

τοῦ 12ου αἰῶνος χρονολογούμενα ψηφιδωτὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Σικελίας, πρὸς τὰ ὁποῖα εὕρομεν ἤδη σχετιζόμενον τὸ ἡμετέρον κιβωτίδιον καὶ λόγῳ τῶν ἐπ' αὐτοῦ πολεμικῶν στολῶν καὶ λόγῳ πολλῶν ἄλλων λεπτομερειῶν. Μεταξὺ τῶν Σικελικῶν τούτων ψηφιδωτῶν τὰ παρουσιάζοντα τὰς περισσοτέρας ἀναλογίας καὶ πρὸς τὴν πλάκα τοῦ Λούβρου καὶ πρὸς τὸ κιβωτίδιον τοῦ Βατοπεδίου εἶναι ἀναμφιβόλως τὰ κοσμοῦντα τὴν ἐν Παλέρμῳ Capella Palatina (1143-1166). Εἰς τοὺς Ἀγγέλους τῆς Βαπτίσεως, μεταξὺ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων[1], εὑρίσκομεν τὸν αὐτὸν τρόπον ἀποδόσεως τῆς κόμης, ὅπως εἰς ἄλλας συνθέσεις[2] βλέπομεν τὴν ἰδίαν ἀμηχανίαν ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν πτυχῶν κατὰ τὰ κράσπεδα τῶν ἐνδυμάτων, ἣν παρετηρήσαμεν ἤδη εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην κιβωτίδιον.

Ἐπὶ τῇ βάσει ὅλων τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων δυνάμεθα, μετ' ἀρκετῆς νομίζω ἀσφαλείας νὰ τοποθετήσωμεν τὴν κατασκευὴν τοῦ ἡμετέρου κιβωτιδίου εἰς τὰ μέσα περίπου τοῦ 12ου αἰῶνος.

Ἡ χρονολόγησις αὕτη, εἰς ἣν κατελήξαμεν, κατ' οὐδὲν ἀλλοιώνει, οὔτε ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γνώμην, ἣν ἀνωτέρω ὑπεστηρίξαμεν, ὅτι αἱ ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου εἰκόνες ἀντεγράφησαν ἢ ὁπωσδήποτε ἐπηρεάσθησαν ἀπὸ παραστάσεις ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐν Θεσσαλονίκῃ εὑρισκομένας. Αἱ παραστάσεις ἐκεῖναι, περὶ ὧν, ὡς εἴδομεν, ἔχομεν μνείας εἰς τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων, ἦσαν πολὺ παλαιότεραι τοῦ κιβωτιδίου, προγενέστεραι ἴσως καὶ τοῦ 7ου ἀκόμη αἰῶνος. Ὁ τεχνίτης ὅμως τοῦ κιβωτιδίου ἀντιγράφων αὐτάς, τὰς ἀπέδωκε συμφώνως πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Τοῦτο εἶναι γνωστὸν καὶ ἀπὸ πολλὰ τοιαῦτα ἔργα τῶν μέσων Βυζαντινῶν χρόνων, ὧν τὰ πρωτότυπα ἀνάγονται εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν. Ἓν τοιοῦτον παράδειγμα, διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰς παραστάσεις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα τοιχογραφία τῆς Ντέτσανι ἐν Σερβίᾳ, ἡ ἀναγομένη εἰς τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ εἰκονίζουσα τὴν ἴασιν τοῦ Μαριανοῦ. Εἰς τὸ Βιβλίον τῶν θαυμάτων γίνεται, ὡς εἴδομεν, λόγος περὶ ὑπάρξεως ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου ἐν Θεσσαλονίκῃ κύκλου ὁλοκλήρου παραστάσεων ἀναφερομένων εἰς τὸ θαῦμα τοῦτο, ἐξ οὗ εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἤντλησεν ὁ ζωγράφος τῆς Ντέτσανι. Ἡ τοιχογραφία ὅμως αὕτη ἀπὸ ἀπόψεως τεχνοτροπίας δεικνύει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ 14ου αἰῶνος. Τοῦτο εἶναι μία εἰσέτι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ τεχνῖται ἀντιγράφοντες παλαιὰ πρότυπα μεταφράζουσιν αὐτὰ συμφώνως πρὸς τὴν ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐποχήν των τεχνοτροπίαν.

Ἡ ἀνωτέρω γενομένη λεπτομερὴς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐξέτασις τοῦ κιβωτιδίου τῆς Μονῆς Βατοπεδίου ἀπέδειξεν ὅτι τοῦτο σχετίζεται στενῶς πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Δικαιούμεθα ἄρα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ κιβωτίδιον τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ ἐντελῶς ὅμοια πρὸς αὐτὸ τὰ εὑρισκόμενα ἐν Halberstadt καὶ ἐν τῇ Ἁγιορειτικῇ Μονῇ τῆς Λαύρας, ἀκόμη δὲ καὶ τὸ χρυσοῦν καὶ διὰ σμάλτων κοσμούμενον ἐγκόλπιον τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, περὶ οὗ ἐγένετο ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω λόγος, κατεσκευάσθησαν ἐν αὐτῇ τῇ Θεσσαλονίκῃ. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο προάγει νομίζω ἀρκούντως τὰς γνώσεις ἡμῶν περὶ

1 Muratoff ἔνθ. ἀν. πίν. CXXIV.

2 Muratoff ἔνθ' ἀν. πίν. CXXV.

τῆς ἀνθήσεως τῆς μικροτεχνίας εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν δευτέραν πρωτεύουσαν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τῆς ὁποίας ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε μόνον τὴν ἐξαιρετικὴν ἀκμὴν εἰς τὴν μεγάλην τέχνην, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν δηλαδή, τὴν γλυπτικήν, τὰ ψηφιδωτὰ καὶ τὰς τοιχογραφίας.

Λεπτομερεστέρα ἔρευνα τῶν εἰς τὰς Μονὰς τοῦ Ἁγ. Ὄρους [1], τὰ Μουσεῖα καὶ τὰς Συλλογὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς εὑρισκομένων ἔργων μικροτεχνίας, ἰδίως τῶν σχετιζομένων ὁπωσδήποτε μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ προσθέσῃ καὶ πολλὰ ἄλλα ἀκόμη ἔργα προερχόμενα ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ εἰκονογραφικὴ τέλος ἀνάλυσις τῶν ἐπὶ τοῦ κιβωτιδίου τοῦ Βατοπεδίου εὑρισκομένων παραστάσεων ἀπέδειξεν ὅτι αὗται εἶναι τὰ παλαιότερα ἴσως μέχρις ἡμῶν διασωθέντα ἀντίγραφα τῶν μεγάλων διὰ παντὸς ἀπολεσθεισῶν συνθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐκόσμουν τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ περίφημον ναὸν τοῦ Μυροβλύτου.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΞ ΑΡΚΑΔΙΑΣ ΕΠΙΔΑΥΡΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

ὑπὸ ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ ΜΙΤΣΟΥ

Α'. ΤΕΓΕΑΣ

1.

Ἄνω μέρος λίαν στενῆς ἐνεπιγράφου στήλης ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τῶν Δολιανῶν ***(εἰκ. 1)***, εὑρεθὲν ἐν Παλαιᾷ Ἐπισκοπῇ τὸν χειμῶνα τοῦ 1934, νῦν δὲ ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Τεγέας. Σῳζόμενον. ὕψ. 021, πλάτ. 026, πάχ. 007.

Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τὸ τεμάχιον τοῦτο κατὰ τὸ ἄνω μέρος ἔφερεν ἄλλοτε ἀέτωμα, τὸ ὁποῖον νῦν ἔχει ἀποκρουσθῆ, ὑπὸ δὲ τοῦτο φέρει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

[.]ΕΟϹΤΥΧΗΑΓΑΘΗ	[Θ]εός· τύχη ἀγαθή.
ΕΔΟΞΕΤΑΙΠΟΛΕΙΤΩΝΤΕΓΕ[.]	Ἔδοξε τᾶι πόλει τῶν Τεγε[α]-
ΤΑΝΝΙΚΕΑΝΘΕΡΡΙΛΑΥΟΡΚ[.]	τᾶν· Νικέαν Θερρίλαυ Ὀρκ[ο]-
ΜΕΝΙΟΝΠΡΟΞΕΝΟΝΗΝΑΙ[. . .]	μένιον πρόξενον ἦναι [καὶ]
ΕΚΓΟΝΟϹΗΝΑΙΔΕΚΑΙ[. . . . .]	ἐκγόνος, ἦναι δὲ καὶ [ἀσυλί]-
[.]ΝΚΑΙΑΤΕΛΕΙΑΝΚΑ[. . . . .]	[α]ν καὶ ἀτέλειαν κα[ὶ ἐν ἱρά]-
[. . . . . .]ΟΛΕΜΟΙΚ[. . . . . .]	[ναι κέμπ[ο]λέμοι κ[αὶ αὐτοι]-
[ ]	[καὶ γένει – – – – – – –]

1 Παραθέτομεν ἐνταῦθα πρόχειρον ἀναγραφὴν τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς καὶ ταῖς Σκήταις τοῦ Ἁγ. Ὄρους φυλασσομένων θηκῶν μετὰ μύρου ἢ αἵματος τοῦ Ἁγ. Δημητρίου, ἣν κατηρτίσαμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν βιβλίων τοῦ Γ. Σμυρνάκη Τὸ Ἅγιον Ὄρος, Ἀθῆναι, 1903 καὶ τοῦ Γ. Σάλτη Προσκυνητάριον τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω, Καρυαὶ Ἁγ. Ὄρους, 1923. Εἰς τὴν ἀναγραφὴν ταύτην δὲν περιλαμβάνονται αἱ θῆκαι τοῦ Βατοπαιδίου καὶ τῆς Λαύρας, διότι περὶ αὐτῶν ἐγένετο ἤδη λόγος.

Μ. Ἰβήρων (μύρον), Μ. Διονυσίου (μύρον), Μ. Ξηροποτάμου (μύρον καὶ αἷμα), Μ. Σίμωνος Πέτρα (αἷμα), Μ. Ξενοφῶντος (μύρον), Μ. Ἁγ. Παντελεήμονος (μύρον), Σκήτη Ἁγ. Ἄννης (;), Ρουμανικὴ Σκήτη τοῦ Προδρόμου (αἷμα), Ρωσσικὴ Σκήτη Ἁγ. Ἀνδρέου (;), Σκήτη Ξενοφῶντος (αἷμα).

Στίχ. 1. Οὗτος ἐγράφη μὲ μεγαλύτερα γράμματα. Ἄλλαι ἐπικλήσεις ἐν ἀρχῇ προξενικῶν ψηφισμάτων ἐκ Τεγέας εἶναι αἱ *Θεός. τύχη* (IG V2, 1. 11.) καὶ *θεὸς* (IG V2, 10). Ἄλλα προξενικὰ ψηφίσματα ἐκ Τεγέας εἶναι τὰ ἐν IG V2 δημοσιευόμενα ὑπ' ἀριθ. 9-19.

Στίχ. 2. Οὗτος, καθὼς καὶ οἱ ἑπόμενοι, ἀποτελεῖται ἀπὸ 21 γράμματα, χαραγμένα κατ' ἀπόλυτον στοιχηδὸν διάταξιν.

Εἰκ. 1. Προξενικὸν ψήφισμα ἐκ Τεγέας.

Τεγεατᾶν καὶ Τεγεατῶν. Ἡ τροπὴ τοῦ **ω** εἰς **α** εἶναι σύνηθες φαινόμενον εἰς τὴν Ἀρκαδικὴν διάλεκτον κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους. Πρβ. καὶ τά: τᾶν συῶν (IG V2, 3 $_{19}$), ἐργωνᾶν (IG V2, 6 $_{45}$) ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἐκ Τεγέας, περὶ οὗ ἴδε πλείονα παρὰ Bechtel ἐν Gr. Dialekt. I 324 § 9 καὶ v. Hiller ἐν IG V2 σελ. 193.

Στίχ. 3. *Θερρίλαυ* ἤτοι *Θερσίλα*, γενικὴ ἀρσενικοῦ κλινομένου κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἐν τῇ Ἀρκαδικῇ διαλέκτῳ ἀπαντοῦν καὶ οἱ δύο τύποι, ἤτοι **ρρ** καὶ **ρσ** καὶ ὅτι ἡ γενικὴ τοῦ ἑνικοῦ τῶν πρωτοκλίτων ὀνομάτων, ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν, λήγει συνήθως εἰς **αυ** (Bechtel ἔ. ἀ. 352 § 64; v. Hiller ἔ. ἀ. σελ. 193), ὡς λ. χ. Πλατί**αυ** (IG V2, 6 $_{57.\ 85.}$), Σωκλείδ**αυ** (IG V2, 6 $_{58}$), ζαμί**αυ** (IG V2, 6 $_{25}$), ἐσδοκ**αῦ** (IG V2, 6 $_{40}$), εὐνοί**αυ** (IG V2, 9 $_{3}$), γ**αῦ**, οἰκί**αυ** (IG V2, 17 $_{3}$), ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἐκ Τεγέας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τύπον **ρρ** καὶ **ρσ** εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Ἀρκάδων μᾶς εἶναι γνωστὰ τὰ ἑπόμενα παραδείγματα, κατὰ πόλεις, συλλεγέντα παρὰ τοῦ Bechtel ἔ. ἀ. 336 § 22.

Διὰ τὴν Τεγέαν	*ἄρσενα* IG V2, 4 $_{6}$, Θερσίαυ IG V2, 36 $_{40}$, 104.
» » Θέλπουσαν	*Ἄρσην* (ποταμὸς) Παυσαν. VIII 25, 1.
» » Μαντίνειαν	*τορρέντερον* IG V2, 262 $_{21.\ 27.}$
» » Μεγαλόπολιν	*Θερσίλειον* Παυσαν. VIII 32, 1.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τὰ τρία διὰ τὴν Τεγέαν παραδείγματα εὕρηται ὁ τύπος **ρσ**, ὁ Bechtel ἔ. ἀ. 336 § 22 γράφει «Darf man aus diesem wenig umfangreichen Material einen Schluss ziehen, so muss man sagen, dass Mantineia sich in der Behandlung der Verbindung rs von Tegea und Megalepolis entfernte».

Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ οἱ δύο τρόποι ἐκφορᾶς ἦσαν ἐν χρήσει ἐν Τεγέᾳ, ἀφοῦ καὶ τὰ τέσσαρα ὡς ἄνω παραδείγματα προέρχονται ἐκ τῆς ἰδίας περίπου ἐποχῆς.

Τὸ Θερσίλας εἶναι βεβαίως τὸ ἴδιον μὲ τὸ Θερσίλαος, ὅπως τὸ Νικόλας (IG V2, 35 $_{21.}$ 44 $_{19}$) εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ Νικόλαος (περὶ τῶν ὁμοίων ἴδε Bechtel ἔ. ἀ. 325/6 § 9), τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ παραγόμενον ἐπίθετον θὰ ἔπρεπε νὰ ἦναι Θερσιλάιον (κατὰ τὸ Μενελάιον - Πολύβ. V 18.3.10 ἐξ. ἔκδ. Büttner-Wobst). Ἐσχηματίσθη ὅμως κατ' ἀναλογίαν τῶν πρωτοκλίτων (λ. χ. Βρασίδειοι - Θουκυδ. V 67,1. 71,3. 72,3) καὶ οὕτως ἔχομεν τὸ Θερσίλειον, ὅπερ οἱ ἀσχο-

ληθέντες μὲ αὐτὸ τὸ παράγουν ἀπὸ τὸ Θερσίλος[1]. Μόνος ὁ v. Hiller ἐν IG V2 σελ. 156 γράφει *Θερσίλος s.-las Μεγαλοπολίτας*.

Ὁ αὐτὸς v. Hiller γράφει ἐπίσης[2] (ὡς καὶ οἱ: Bechtel ἐν HP 207 καὶ Gr. Dialekt. I 336, 346, Ehrenberg ἐν RE XVI 1 1099 εἰς ἄρθρον Μύριοι) τὸ ἐπίθετον προσθέτων εἰς τὴν κατάληξιν τὸ ε, ἤτοι Θερσίλειον.

Μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆσδε τῆς ἐπιγραφῆς ἐπιβεβαιοῦται ἡ γνώμη τοῦ v. Hiller.

Περὶ τοῦ Θερσίλαος προκειμένου ὅρα καὶ τά:

Θερσέλεω θυγάτηρ ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Πάρου ἐν IG XII 5, 216$_{2}$.
Θαρσιλαΐδας ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Ῥόδου ἐν IG XII 1, 764$_{5}$.
Θρασούλαος ἐν IG VII 2811$_{7}$.
Λεοθάρσης ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Σαμοθρᾴκης ἐν IG XII 8, 157$_{2}$.

Ὀρ***κ***[ο]μένιον. Μέχρι νῦν ἦσαν γνωστοὶ ἐκ τῶν κειμένων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν οἱ τύποι: ***Ὀ***ρ***χ***ομένιος, ***Ἐ***ρ***χ***ομένιος ***Ἐ***ρ***χ***ομένιος (Bechtel Gr. Dialekt. 338 § 27).

Στίχ. 4 ***ἦ***ναι ἀντὶ ***εἶ***ναι. Ὁμοίως εὕρηται καὶ ἐν IG V2, 4,$_{9.\,14.\,17.\,20.}$ 6,$_{10}$ ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἐκ Τεγέας (IV αἰών), 352,$_{10}$ ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Στυμφάλου (III αἰών), 393$_{4}$. 394$_{7}$ ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἐκ Λουσῶν (III αἰών), 511$_{6}$ ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Θισόας (II αἰών). Πρβ. καὶ τὰ Κλ***η***νίας (IG V2, 61$^{\beta}{}_{1}$) ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Τεγέας (III αἰών), Φα***η***νὰ (IG V2, 266$_{21}$) ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Μαντινείας (I π. Χ. αἰών), περὶ ὧν πλείονα παρὰ Bechtel Gr. Dialekt. 333 § 20. 347 § 51.

Στίχ. 6 *[Ἰράναι]*. Ἐσυμπλήρωσα οὕτω, ἀφοῦ διὰ τὸ *κα[ὶ ἀσφάλειαν]* δὲν ὑπάρχει χῶρος. Ἔγραψα δὲ τὴν λέξιν, συμπληρώσας τὸ κενὸν κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλλειπόντων γραμμάτων, μὲ ***ι***, κατὰ τὰ ὑπάρχοντα παραδείγματα (IG V2, 17$_{6}$ ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Τεγέας. 510$_{2}$ ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Θισόας, BCH 1914 σελ. 454 ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐξ Ὀρχομενοῦ). Πρβ. κατὰ τά: ***Ἰ***καστὰ (IG V2, 4$_{18}$) τρ***ὶ***ς (ἀντὶ τρεῖς. 3$_{9\,24.}$), ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἐκ Τεγέας.

Στίχ. 7 *[κἐμπ]ολέμοι*. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου τούτου ὑπάρχει κενὸν 7 γραμμάτων, ὧν τὰ τρία πρῶτα πρέπει νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ προηγουμένου στίχου. Εἶτα θὰ ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ *[καὶ π]ολέμοι*. Εἶναι ὅμως ἀναγκαία ἡ ὕπαρξις τῆς προθέσεως ***ἐν*** καὶ τὸ φυσικώτερον θὰ ἦτο νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐγένετο κρᾶσις, καὶ ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθῇ *[κἐμπ]ολέμοι*. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ ὅμοιον παράδειγμα κράσεως δὲν εὕρηται ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀρκαδίας, ἀναφέρεται ὅμως ὑπὸ τοῦ Bechtel (Gr. Dialekt. 340 § 30) παρόμοιον τοιοῦτον, ἤτοι τὸ ἐν IG V2, 113$^{\alpha}{}_{3,}{}^{\beta}{}_{2}$ *κἐπὶ θατέροι ἀγῶνι*, ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Τεγέας προερχομένης ἐκ τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Μετὰ τὸ *[π]ολέμοι* διακρίνεται ἡ κάθετος γραμμὴ γράμματος οἷον κ.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς χρόνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους προέρχεται ἡ ὡς ἄνω ἐπιγραφή, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι τὸ τέλος τοῦ 4^{ου} ἢ μᾶλλον ἡ ἀρχὴ τοῦ 3^{ου} π. Χ. αἰῶνος, καθὼς ἐξάγεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς γλωσσικῆς παραβολῆς μὲ ἄλλας ἐπιγραφὰς τῆς ἰδίας ἐποχῆς ἐκ Τεγέας. Τὸν Θερσίλαον τῆς ἐπιγραφῆς θὰ ἠδύνατό τις νὰ ταυτίσῃ μὲ

1 Ὁ Bulle ἐν Abh. Bayer. Akad. Wiss. 1928 σελ. 103 γράφει Θερσίλιος καὶ Θερσίλιον.

2 Ἴδε τοῦ ἰδίου καὶ ἐν RE XV 1 σελ. 134 εἰς ἄρθρον Μεγάλη πόλις.

ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὴν δωρεὰν διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ Θερσιλείου. Ἐὰν ἡ ταύτισις ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν πραγματικότητα τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν χρονολόγησιν τοῦ Θερσιλείου[1], ἐφ' ὅσον οἱ Ὀρχομένιοι προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἀρκαδικὸν σύνδεσμον διὰ τὰς συνεδριάσεις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ὁποίου ἦτο προωρισμένον τὸ Θερσίλειον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 361 καὶ 338 π.Χ. (v. Hiller RE XV1 131). Διότι ἡ χειρονομία τοῦ Θερσίλα προϋποθέτει ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὸν σύνδεσμον, ἀφοῦ ἐκ τοῦ Παυσανίου (VIII[2] 27, 3) γνωρίζομεν ὅτι ὅτε τὸ πρῶτον συνέστη ὁ Ἀρκαδικὸς σύνδεσμος (Beloch G G III 2[2] 170 ἑξ.; v. Hiller ἔ. ἀ. 131 ἑξ.) οἱ Ὀρχομένιοι δὲν ἠθέλησαν νὰ συμμετάσχουν εἰς αὐτόν, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ ἐμποδίσουν τὴν συμμετοχὴν τῶν συντελουσῶν εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τριῶν πόλεων Θισόας, Μεθυδρίου καὶ Τεύθιδος.

2.

Μικρὸν τετραγωνικὸν βάθρον τοῦ ὁποίου ἔχει ἀποκοπῆ τὸ ἄνω μέρος, διότι ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Εἶναι ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τῶν Δολιανῶν καὶ εὑρέθη τὸ θέρος τοῦ 1933 ἐν Παλ. Ἐπισκοπῇ μεταφερθὲν ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μουσεῖον Τεγέας. Μετρεῖ κατὰ τὸ σῳζόμενον ὕψος 014, πλάτ. 026 καὶ πάχ. 019.

Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ***(εἰκ. 2)***, ἐνῶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς φέρει τὸ ὄνομα

ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣ

Ὁ γυμνασίαρχος βεβαίως εἶναι ὁ Ἵππων, ὡς καὶ ὁ ὑπομνασίαρχος εἶναι ὁ Πατροκλῆς, ἐν ἀρχῇ δὲ θὰ ἦτο ἀναγεγραμμένον τὸ λειτούργημα τοῦ Ἀλκιστράτου, ***Ἱερ***ὴς πιθανῶς, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἐν IG V2, 43₁ ἐπιγραφῆς ἢ καὶ ***ὑφιερ***ής, καθὼς ἐπὶ τῆς ἐν IG V2, 49₄ ἐπιγραφῶν ἐκ Τεγέας.

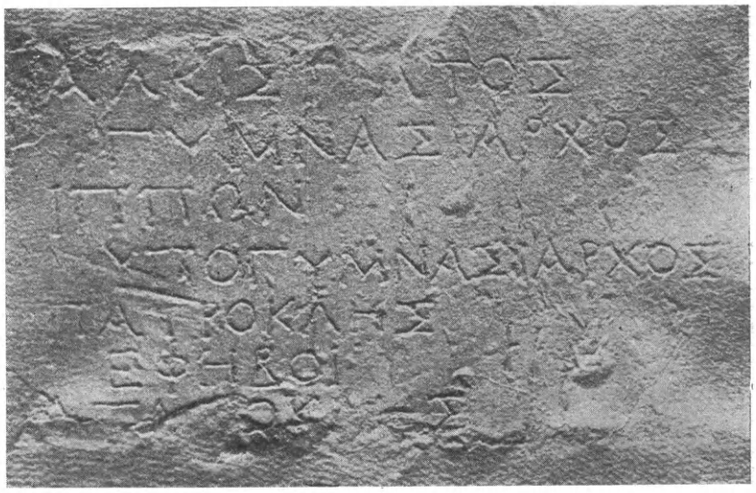

– – – – –	– – – – –
ΑΛΚΙΣΤ.ΑΤΟΣ	Ἀλκίστ[ρ]ατος.
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΣ	Γυμνασίαρχος
ΙΠΠΩΝ	Ἵππων.
ΥΠΟΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΣ	Ὑπογυμνασίαρχος
ΠΑΤΡΟΚΛΗΣ	Πατροκλῆς.
ΕΦΗΒΟΙ ⊢⊢	Ἔφηβοι ⊢⊢
ΑΓΑ.ϽΚΛΗΣ	Ἀγα[θ]οκλῆς,

Εἰκ. 2. Ἐπιγραφὴ ἐκ Τεγέας.

Στίχ. 7. Ἔφηβοι καὶ συνέφηβοι (IG V2, 44₂). Τὸ ἰδιάζον εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἶναι τὸ ὅτι οἱ ἔφηβοι ὡρίσθησαν καὶ ἀριθμητικῶς, ὁ δὲ χαράκτης μετεχειρίσθη ἀντὶ τῶν γνωστῶν διὰ τὴν Τεγέαν σημείων πρὸς δήλωσιν τῆς μονάδος (IG V2, 6. 7. 8.) τὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο ἐν Ἀττικῇ κλπ., ἤτοι ἀντὶ ⟨⟨[2] (=2), τὰ ⊢⊢ (=2).

1 Περὶ τῆς χρονολογήσεως τοῦ Θερσιλείου ἴδε v. Hiller ἐν RE XV 1 σελ. 134 καὶ Bulle ἔ. ἀ. 104.

2 Οὗτοσὶ εὕρηται καὶ ἐπὶ ἑτέρας ἀνεκδότου ἐκ Τεγέας ἐπιγραφῆς, ἀναγραφούσης δαπάνας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφήβων εἶναι, παρὰ τὴν συνήθειαν, πολὺ μικρός, πλήν, τὰ δύο σημεῖα ἐχαράχθησαν συγχρόνως μὲ τὴν ὅλην ἐπιγραφήν.

Ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος.

Β΄. ΘΕΛΠΟΥΣΗΣ[1]

1.

Τρίγλυφον λευκωποῦ ἐπιχωρίου λίθου, ὅπερ ἀπετειχίσθη ἐξ οἰκίας τοῦ χωρίου Τρόπαια Γορτυνίας καὶ προέρχεται πιθανώτατα ἐκ Θελπούσης. Ἄνω ἀπολήγει εἰς τρίγωνον, οὗτινος ἡ κορυφὴ ἔχει θραυσθῆ. Ἔχει θραυσθῆ ὡσαύτως ὁ δεξιὸς μηρὸς τοῦ τριγλύφου ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου καὶ κάτω. Σῳζόμενον ὕψος 070, πλάτ. 047, πάχ. 012. Ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ ἔχει σκαλισθῆ τὸ ὄνομα

ΑΡΜΙΝΙΔΑΣ ἐνῷ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ΠΕΤΕ---

Ἀρμινίδας ἤτοι Ἀρμενίδας. Ἡ τροπὴ τοῦ ε εἰς ι πρὸ τοῦ ν εἶναι σύνηθες φαινόμενον εἰς τὴν Ἀρκαδικὴν διάλεκτον. Πρβλ. καὶ τά: Ἐρχομ*ί*νιοι (IG V2, 343$_{40}$), Ἐν*ι*υάλιος (IG V2, 343$_{45.\,51.\,63.}$), ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐξ Ὀρχομενοῦ, Ἐ*ι*ν Ἀλέαι (IG V2, 3$_{5}$), *ἰ*ν δᾶμον (IG V2, 3$_{4}$), *ἰ*νφορβισμὸν (IG V2, 3$_{2}$), ἐπὶ ἐπιγραφῶν ἐκ Τεγέας, *ἰ*ν δᾶμον (IG V2, 261$_{11}$) ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Μαντινείας, παργεγενημ*ί*νος (IG V2, 351$_{3}$), ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Στυμφάλου, *ἰ*ν ἀνάθεμα (IG V2, 514$_{4}$) ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐκ Λυκοσούρας. Περὶ τούτου πλείονα παρὰ Bechtel Gr. Dialekt. σελ. 327 § 12 καὶ Hiller IG V2 σελ. 193.

Εἶναι ἡ παλαιοτέρα τῶν ἐκ Θελπούσης ἐπιγραφῶν καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος.

2.

Ἄνω μέρος πλακὸς λευκοῦ μαρμάρου· σωζόμενον ὕψ. 020, πλάτ. 035 καὶ πάχ. 003 Εὑρέθη ἐκτισμένη ἐπὶ οἰκίας τοῦ χωρίου «Βιζίτσι» καὶ προέρχεται ἐκ Θελπούσης. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς, φέρει, πλὴν τῆς κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους χαραχθείσης κυπαρίσσου καὶ τῆς χρονολογίας 1876, τὴν ἐπιγραφὴν ***(εἰκ. 3)***:

1 Αἱ κατωτέρω ἐπιγραφαὶ καί τινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη συνελέγησαν ὑπ' ἐμοῦ πέριξ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Θελπούσης κατὰ Ἰούλιον 1933 καὶ κατετέθησαν εἰς μίαν αἴθουσαν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Τροπαίων. Διὰ τὴν παροχὴν πάσης σχετικῆς εὐκολίας ἐπεδείχθη μέγα ἐνδιαφέρον παρὰ τῶν ἐντοπίων καὶ ἰδιαιτέρως παρὰ τοῦ λογίου ἰατροῦ κ. Ἰωάν. Κουντάνη.

ΥΠΕΡΤΗΣΑΥΤΟΚΡΑΤΟ	Ὑπὲρ τῆς αὐτοκρατο-
ΡΟΣΝΕΡΟΥΑΤΡΑΙΑΝΟΥΚΑΙΣΑΡΟΣ	ρος Νερούα Τραϊανοῦ Καίσαρος
ΣΕΒΑΣΤΟΥΓΕΡΜΑΝΙΚΟΥΔΑΚΙΚΟΥ	Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Δακικοῦ
ΤΥΧΗΣΚΑΙΝΕΙΚΗΣΚΑΙΑΙΩΝΙΟΥ	τύχης καὶ νείκης καὶ αἰωνίου
5 ΔΙΑΜΟΝΗΣΜΟΥΛΠΙΟΣΕΥΤΥΧΟΣ	5 διαμονῆς, Μ[άρκος] Οὔλπιος Εὔτυχος,
ΣΕΒΑΣΤΟΥΑΠΕΛΕΥΘΕΡΟΣΤΗ[.]	σεβαστοῦ ἀπελεύθερος, τή[ν]
- - Α Δ Ι Ε Κ Ο C Μ Ε - - - -	- - ᾳδιεκόσμε[ι (;) - - -]

Στίχ. 4 *τύχης καὶ νείκης καὶ αἰωνίου διαμονῆς*. Ἴδε καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἐν IG II 3 [3], 3404; IG XII 3, 324, 325. IG VII 24.

Ἡ ἐπιγραφὴ χρονολογεῖται μετὰ ἀπὸ τὸ ἔτος 102/3 μ. Χ. ὅτε ὁ Τραϊανὸς ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Δακικοῦ καὶ πρὸ τοῦ 116 ὅτε ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Παρθικοῦ.

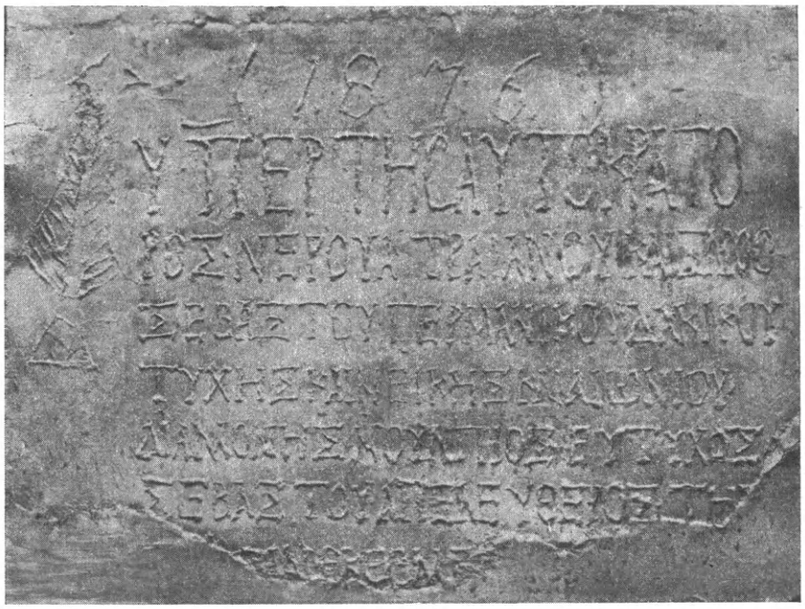

Εἰκ. 3. Ἐπιγραφὴ ἐκ Θελπούσης.

3.

Ἐπιτυμβία στήλη λευκοῦ ἐγχωρίου λίθου, ἐλλιπὴς τὰ κάτω. Ἄνω φέρει ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων σχήματος ἀνθεμίου. Σῳζόμενον ὕψος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ κατὰ τὸ μέσον ἀκρωτηρίου 066, πλάτ. 036 καὶ πάχ. 009. Ὑπὸ τὸ ἀέτωμα μικρὸν γεῖσον καὶ ὑπὸ τοῦτο ἡ ἐπιγραφὴ

ΕΥΑΝΘΗ ΧΑΙΡΕ

χρονολογουμένη μετὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 4, 5, 6 καὶ 7 ἀπὸ τὸν Ι π. Χ.–Ι μ. Χ. αἰῶνα. Εὑρέθη εἰς τὸ χωρίον Σπάθαρι.

4.

Τετραγωνικὴ στήλη ἐπιχωρίου λευκοῦ λίθου. Ὕψ. 056, πλάτ. 040, καὶ πάχ. 007. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΣΑΤΥΡΕ
ΧΑΙΡΕ

Εὑρέθη ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς Κάτω βρύσης τοῦ χωρίου Τρόπαια.

5.

Ἄνω μέρος στήλης φαιοῦ λίθου. Σῳζόμενον ὕψ. 055, πλάτ. 030, πάχ. 008. Εἰς τὸ ἄνω μέρος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΞΕΝΟΚΛΕΑ
ΧΑΙΡΕ

Εἰς τὸν πρῶτον στίχον εἶναι πιθανῶς *Ξενόκλε(ι)α*. Τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ Παυσανίου (X 13, 8).

Εὑρέθη εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Θελπούσης (Παλαιοβάναινα).

6.

Τμῆμα στήλης ἐγχωρίου λευκοῦ λίθου. Ἄνω φέρει ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων καὶ ὑπὸ τοῦτο γεῖσον. Σῳζόμενον ὕψ. 044, πλάτ. 033, πάχ. 008. Ὑπὸ τὸ γεῖσον φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΔΑΜΟΚΛΗ
ΧΑΙΡΕ

Εὑρέθη ἐκεῖ ἔνθα καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 5.

7.

Ἄνω μέρος στήλης ἐκ λευκοῦ λίθου. Σῳζόμενον ὕψ. 025, πλάτ. 023, πάχ. 005. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΟΝΑΣΙΦΟΡΟΝ
ΧΑΙΡΕ

Εὑρέθη ἐκεῖ ἔνθα καὶ ἡ ἀνωτέρω.

8.

Στήλη ἐξ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου. Ὕψ. 070, πλάτ. 034, πάχ. 007. Ἄνω φέρει ἀέτωμα καὶ ὑπὸ τοῦτο τὴν ἐπιγραφὴν

ΦΙΛΟΚΛΕΙΑ
ΧΑΙΡΕ

χρονολογουμένην μετὰ τῶν ὑπ' ἀριθ. 9, 10, 11, καὶ 12 ἀπὸ τοῦ 2ου - 3ου μ. Χ. αἰῶνος.

Εὑρέθη εἰς τὸ χωρίον Βιζίτσι καὶ προέρχεται ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 7.

9.

Ἐπιτυμβία πλάξ, ἧς ἐλλείπει τὸ ἀριστερὸν μέρος. Ὕψ. 050. πλάτ. 035, πάχ. 006. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

---Ε ΧΑΙΡΕ

Εὑρέθη εἰς τὸ χωρίον Βιζίτσι.

10.

Ἄνω μέρος στήλης ἐξ ἐγχωρίου κυανοῦ λίθου. Ὕψ. 034, πλάτ. 030, πάχ. 006. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΦΙΛΙCΤΑ
ΧΑΙΡΕ

Εὑρέθη ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 8.

11.

Ἐπιτυμβία στήλη λευκοῦ λίθου, ἐλλιπὴς τὸ δεξιὸν καὶ τὸ κάτω μέρος. Σῳζόμενον ὕψ. 025, πλάτ. 030, πάχ. 008. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς ἄνω, φέρει εἶδος ἕλικος Ἰωνικοῦ κιονοκράνου, ἐπὶ δὲ τῆς προσθίας πλευρᾶς ἐντὸς ταινιοειδοῦς γλυφῆς τὴν ἐπιγραφὴν

ΒΟΛΟΥCCΙΑ
ΧΑΙΡΕ

Εὑρέθη ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 10.

12.

Ἐπιτυμβία πλὰξ ἐρυθρωποῦ λίθου, ἐλλιπὴς κάτω καὶ δεξιᾷ. Σῳζόμενον ὕψ. 023, πλάτ. 015, πάχ. 007. Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΕΙΣΙΔΩ[ΡΕ ἢ ΡΑ
ΧΑΙΡΕ

Εὑρέθη ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 11.

Γ'. ΕΠΙΔΑΥΡΙΑΣ

Οἱ λίθοι ἐφ' ὧν αἱ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐκτισμένοι ἐπὶ τοῦ ἰδίου τοιχαρίου ἐφ' οὗ καὶ ἡ ἐν IG IV 1_2, 517 ἐπιγραφὴ ἐξ Ἀσκληπιείου Ἐπιδαύρου. Νῦν εὑρίσκονται εἰς τὸ Παλ. Μουσεῖον.

1.

Βάσις λευκοῦ τιτανολίθου, ἧς ἐλλείπει τὸ κάτω μέρος. Σῳζόμενον ὕψ. 038, πλάτ. 018, πάχ. 015. Ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς φέρει τόρμον 012×009 ἐν ᾧ θὰ ἐνεγομφοῦτο ἡ πλίνθος τοῦ ἀναθήματος, ἐπὶ δὲ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ***(εἰκ. 4).***

ΕΡΩΤΙΣ	Ἐρωτὶς
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ	Δημητρίου
ΚΟΡΙΝΘΙΑ	Κορινθία
ΑΣΚΛΑΠΙΩ	Ἀσκλαπιῶ
ΚΑΤΑΤΟΟΡΑΜΑ	Κατὰ τὸ ὅραμα

Εἰκ. 4. Ἐπιγραφὴ ἐξ Ἀσκληπιείου Ἐπιδαύρου.

τοῦ Ι π. Χ.—Ι μ. Χ. αἰῶνος.

Στίχ. 4. *Ἀσκλαπιῶ.* Ὁ χαράκτης παρέλειψε τὸ προσγεγραμμένον ι τῆς δοτικῆς.

Στίχ. 5 *κατὰ τὸ ὅραμα.* Μέχρι τοῦδε προκειμένου περὶ ἀναθημάτων τῷ θεῷ τῶν ὁποίων τὴν ἀνάθεσιν ἤθελον νὰ δικαιολογήσωσιν οἱ εὐλαβεῖς προσκυνηταὶ ὡς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὑπαγορευομένην, μᾶς ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ τὸ Ἀσκληπιεῖον αἱ ἐκφράσεις: *κατὰ κέλευσιν* (IG IV 1^2, 415, 566), *κελεύσαντι* (IG IV 1^2, 399), *κάτ' ὄναρ* (IG IV 1^2, 386, 396, 426, 430, 438, 459, 470, 475, 495, 511, 513, 516, 527, 537, 544, 549, 565), *ἐξ ὀνείρατος* (IG IV 1^2 561), *προσταγῇ* (IG IV 1^2 497), *κατὰ μαντείαν* (IG IV 1^2 280).

Νῦν προστίθεται καὶ ἡ *κατὰ τὸ ὅραμα*, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει τὴν ἐν ΑΕ 1913 σελ. 198 στίχ. 16/7 ἔκφρασιν, *κρίνοντος τὰ ὁράματα*, ἐπὶ ἐπιγραφῆς ἐξ Ἀττικῆς.

Περὶ τῶν ὁμοίων ἐκφράσεων ἴδε ὅσα ἐγράφησαν ὑπὸ Λεονάρδου ἐν ΑΕ 1925/6 σελ. 9-10.

2.

Τμῆμα τετραγωνικοῦ βάθρου, κυανοῦ τιτανολίθου, διαγωνίως πως ἀποκεκομμένου, οὗτινος ἐγένετο καὶ ἄλλοτε χρῆσις, διότι ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς του φέρει τόρμον, καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν σῳζομένην ἐπιφάνειαν ἐν ᾧ θὰ ἐνεγομφοῦτο ἡ πλίνθος.

Μετρεῖ εἰς ὕψ. 030, πλάτ. 025.

Ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς, ἐχούσης κτυπήματα ἐπενεχθέντα διὰ τῆς σφύρας πρὸς καλλιτέραν ἐπικόλλησιν τοῦ ἐπιχρίσματος κατὰ τὴν ἐνοικοδόμησιν, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΠΟΣΕΙΔΑ[ΝΙ]	Ποσειδᾶ[νι]
ΑΠΟΛΛΩΝΙ[ΟΣ]	Ἀπολλώνι[ος]
ΠΥΡΟΦΟΡ[ΗΣΑΣ]	Πυροφορ[ήσας]

τῶν περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ ἐτῶν.

Στίχ. 1. Μεμαρτυρημένη τυγχάνει ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἡ λατρεία τοῦ Ποσειδῶνος ἐν τῷ Ἱερῷ, ὡς *Ἀσφαλείου* (IG IV 1², 411), *Ἀσφαλοῦς* (IG IV 1², 555), *Ἱππίου* (IG IV 1², 553) *Σαλαμεινίου* (IG IV 1², 556), καὶ ἁπλῶς *Ποσειδῶνος* (IG IV 1², 150, 308, 309, 552, 554, 557).

Στίχ. 2. Ὁ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς πυρφόρος Ἀπολλώνιος δὲν δύναται νὰ ἦναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἐν IG IV 1², 408 Ἀπολλώνιον Δωρᾶ, 448 Ἀπολλώνιον Βρομικλέους, ἢ 409 ἱερέα Ἀπολλώνιον, διότι αἱ ἐπιγραφαὶ ἐκεῖναι εἶναι πολὺ μεταγενέστεραι.

3.

Τετραγωνικὸν βάθρον λευκωποῦ τιτανολίθου. Εὑρέθη ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος τῆς θύρας, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ προδόμου ΗΕΕΈΈΖ ὡδήγει εἰς τὸ κλίτος Ρ τῆς παρὰ τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Νηστευτὴν ἐν Ἀσκληπιείῳ Βασιλικῆς (Καββαδίας ΑΕ 1918 σελ. 174 εἰκ. 14).

Εἰκ. 5. Βάσις ἀγάλματος ἐξ Ἀσκληπιείου Ἐπιδαύρου.

Μετρεῖ κατὰ μῆκος 085, πλάτ. 052 καὶ πάχ. 037. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς φέρει ἔξεργον τριγωνικόν, παρόμοιον δὲ ἔφερε καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς. Ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς φέρει τοὺς τύπους τῶν ποδῶν μικροῦ χαλκίνου ἀγάλματος, μήκ. 012, καὶ ἀριστερᾷ τούτων τρεῖς στρογγύλας ὀπάς, ἡ μία τῶν ὁποίων ἐνέχει ἀκόμη τὸν μόλυβδον ***(εἰκ. 5)***. Ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς ἔχει χαραχθῆ κύκλος, διαμέτρου 005, μὲ στιγμὴν εἰς τὸ κέντρον καὶ ἄνωθεν τούτου ὁ ἀριθμὸς ΛΒ ὑπὸ γραμμήν. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ ΛΒ ἐπὶ βάσεων ἐν τῷ Ἱερῷ ἴδε IG IV 1², 575 καὶ σελὶς 176.

Ἐπὶ δὲ τῆς προσθίας πλευρᾶς φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΑΡΧΕΝΙΚΑ ΕΥΕΡΓΙΔΑΣ
ΑΡΧΕΛΟΧΟΣΕΥΕΡΓΙΔΑΕΠΙΔΑΥΡΙΟΣΑΝΕΘΗΚΕ

Ἀρχενίκα Εὐεργίδας
Ἀρχέλοχος Εὐεργίδα Ἐπιδαύριος ἀνέθηκε

χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος.

Εὐεργίδας. Τὸ ὄνομα εὕρηται καὶ ἐν IG 1², 950 I₃₀; Klein Meistersign ² 99/100.

Ἀρχέλοχος. Δύναται νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸν ἐν IG IV 1^2, 103_{71} Ἀρχέλοχον κατάλογον Πολιτάδος, ἐὰν ἐκεῖνος δὲν εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἐν IG IV 1^2, 317 Ἀρχέλοχον Ἐπιστράτου (ἴδε σχετικὴν σημείωσιν v. Hiller).

4.

Ἄνω μέρος στήλης λευκωποῦ τιτανολίθου ***(εἰκ. 6)***. Ἄνω φέρει ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων. Μετρεῖ κατὰ τὸ σῳζόμενον ὕψος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ μέσου ἀκρωτηρίου 057, πλάτ. 035 καὶ πάχ. 012. Ὑπὸ τὸ ἀέτωμα ὑπάρχει στενὴ ταινία καὶ ὑπὸ τοῦτο ἡ ἐπιγραφὴ

ΕΥΜΕΝΗ
ΧΑΙΡΕ

χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1ου π. Χ.—1ου μ. Χ. αἰῶνος.

Εὑρέθη ἀνατολικῶς τοῦ «Χάνι τοῦ Καραμπέτσου» (μεταξὺ Ναυπλίου καὶ Λυγουριοῦ) καὶ ΝΔ τῆς ἀκροπόλεως «Καστράκι», ἐν θέσει «Μοναστηράκι» (ὀνομασία προελθοῦσα ἀπὸ μίαν ἠρειπωμένην νῦν ἐκκλησίαν μετὰ κελλίων. Ἐντεῦθεν προέρχεται καὶ μικρὸν μαρμάρινον Βυζαντινὸν κιονόκρανον, ὅπερ μετὰ τῆς στήλης μετεφέρθη εἰς τὸ Παλαιὸν Μουσεῖον τοῦ Ἀσκληπιείου) καὶ εἶναι ἡ μόνη ἐπιγραφὴ τῆς περιφερείας ἐκείνης.

Ἐντεῦθεν διήρχετο ἡ πρὸς Ἐπίδαυρον ἐξ Ἀργολίδος ὁδός, φαίνονται δὲ διάφορα θεμέλια καὶ τάφοι ἐκ πωρίνων πλακῶν, ἀνοιχθέντες ὑπὸ τῶν χωρικῶν πρὸ ἐτῶν. Ἐνταῦθα θὰ ὑπῆρχε συνοικισμὸς σχετικὸς μὲ τὸ «Καστράκι», πλὴν τοῦ βορείως τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ἐν θέσει «Βρωμόβρυση» ὑπάρχοντος.

5

Ἄνω μέρος ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου εἰς τεμάχια. Κατεσχέθη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γ. Καρασταμάτη ἐν Νέᾳ Ἐπιδαύρῳ καὶ προέρχεται ἐκ Παλαιᾶς. Ἄνω φέρει ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἀετώματος δίκυκλον ἀσπίδα. Κάτωθεν ἔχει τριπλοῦν τόξον ἐρειδόμενον ἐπὶ παραστάδων καὶ ὑπὸ τοῦτο ἀνάγλυπτον τὴν εἰκόνα ἱππέως καὶ ἵππου ἐν καλπασμῷ κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Δεξίλεω.

Μέγιστον σῳζόμενον ὕψ. 107 πλάτ. 063 πάχ. 010.

Ὑπὸ τὸ ἀέτωμα φέρει τὴν ἐπιγραφὴν

ΑΡΙΣΤΕΑΣ ΣΩΤΑΚΩΝΟΣ
ΧΑΙΡΕ

χρονολογουμένην ἀπὸ τὸν 1ου π. Χ. αἰῶνος.

Τὸ ὄνομα *Σωτάκων*, ἄγνωστον μέχρι νῦν, εἶναι τύπος ὁ ὁποῖος θὰ ὑφίστατο παραλλήλως μὲ τὸ σύνηθες ὄνομα *Σώτακος* (πρβ. καὶ τά: *Ἡράκων* (IG XII 1, 1060_2; XII 9, $919^e{}_2$. IV 1^2, 71_{44}. 71_{83}. VII, 1065. 2644) – *Ἥρακος* (IG XI 2, 268_{14}). *Ἀγάθων* - *Ἄγαθος* (Bechtel - Fick GP 40. Bechtel HP 9).

Εἰκ. 6. Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ἐξ Ἐπιδαύρου.

Δ΄. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Ἐν Miscellanea Salinas (Palermo 1907) 78 ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Γ. Λαμπάκη ἐπιγραφὴ ἐκ Κεγχρεῶν Κορινθίας ὡς ἑξῆς:

»Οὐ μακρὰν δὲ τοῦ νῦν χωρίου τῶν Κεγχρεῶν εὕρηται ἀρχαῖον λατομεῖον, ἐφ' οὗ »ἀνέγνωμεν ΠΡΑΙΤΩΡΙΑ;ΝΟΙ | ΓΝΑΙΟΣΠΟ|ΜΠΗΙΟΣ | ΖΗΝΑΣΑ|ΓΟΡΑΝΟ|ΜΗΣΑΣΔ|ΙΟΣΔΙΟΝ|-ΣΩΔΕΥ; Ι; Υ«

Ἡ ἰδία ἐπιγραφὴ ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ τῶν Bourguet-A. J. Reinach ἐν REG 1908, 168 [(Πραιτωριανοί· | Γναῖος Πομπήιος | Ζηνᾶς ἀγορανομήσας | Διὸς Διονύσω...?)] καὶ Ε. Ziebarth ἐν Bursian Jahresberichte 1920 τόμ. 184 σελ. 109.

Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην εἴδομεν καὶ ἡμεῖς. Εὑρίσκεται δ' αὕτη εἰς τὴν θέσιν «Σπηλιὰ Βόλη», περὶ τὰ 15΄ τῆς ὥρας ΒΔ τῶν ἐρειπίων τῶν παρὰ τὸν λιμένα ἀρχαίων κτιρίων καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ δρόμου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ χωρίου «Κυρᾶς Βρύση» ὁδηγεῖ εἰς Κεχριές· ὁ δρομίσκος οὗτος εἶναι ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἀπὸ Ἰσθμοῦ εἰς Κεγχρεάς, ἐπὶ τοῦ βράχου δὲ ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ σῴζονται τὰ ἴχνη τῶν τροχῶν. Ἡ ὁδὸς αὕτη κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ εἶχε μετατοπισθῆ ἐνωρὶς ἤδη, διότι τὸν πωρόλιθον ἐφ' οὗ διήρχετο ἤρχισαν νὰ λατομῶσιν φθάσαντες μέχρι τῆς ὁδοῦ, ὅτε δὲ τὸ λατομεῖον εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ πλέον ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς του ἡ ἐπιγραφή, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος.

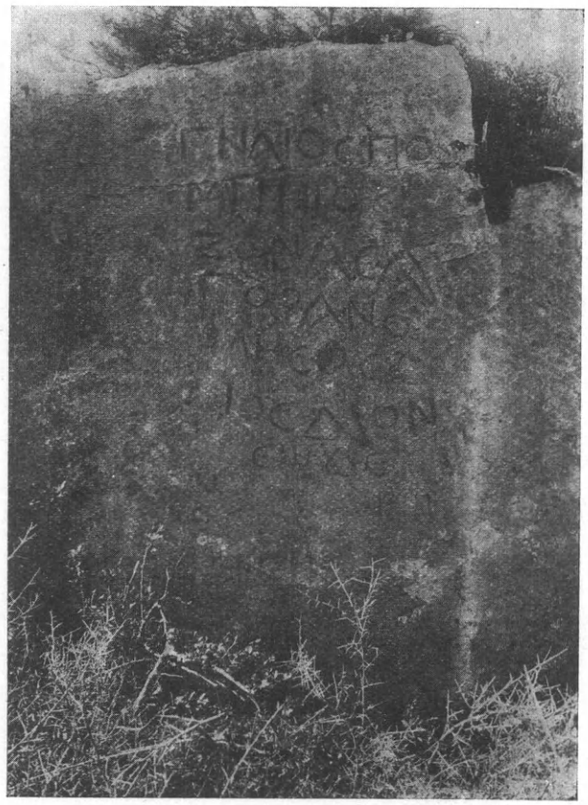

Εἰκ. 7. Ἐπιγραφὴ Κεγχρεῶν (Κορινθία).

Διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ ἀριστερὸν συνιστάμενον ἐκ τῆς λέξεως ΠΡΑΙΤΩΡΙΑΝΟΙ ἐχαράχθη διὰ μεγαλυτέρων γραμμάτων. Δεξιώτερον περὶ τὰ 2 μέτρα ἔχει χαραχθῆ τὸ ἕτερον μέρος, οὗτινος παραθέτομεν φωτογραφίαν ἀποκαθιστῶντες συγχρόνως καὶ τὸ κείμενον, ὡς τοῦτο πράγματι ἔχει ἤτοι:

ΓΝΑΙΟΣΠΟ	Γναῖος Πο-
ΜΠΗΙΟΣ	μπήιος
ΖΗΝΑΣΑ	Ζηνᾶς, ἀ-
ΓΟΡΑΝΟ	γορανο-
ΜΗΣΑΣΔ	μήσας Δ-
ΙΟΣΔΙΟΝΥ	ιὸς Διονύ-
ΣΩΔΕ	σωδε

Ἡ ἀσυναρτησία ὀφείλεται προφανῶς εἰς ἀδεξιότητα τοῦ χαράκτου, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ γράψῃ: Γναῖος Πο|μπήιος | Ζηνᾶς ἀ|γορανο|μήσας Δ|ιῖ Διονύ|σωι τε

Μόναχον Δεκέμβριος 1935.

ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ ΜΙΤΣΟΣ

ΧΑΛΚΗ ΥΔΡΙΑ ΕΞ ΕΡΕΤΡΙΑΣ

ὑπο ΛΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Ἡ χαλκῆ ὑδρία *πίν. 1, εἰκ. 1. 2. 9 - 11* νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν, εὑρετ. χαλκῶν 15137, εὑρέθη τῷ 1926 ἐν Ἐρετρίᾳ ὑπὸ τοῦ τότε Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων νῦν καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ν. Παππαδάκι, δυτικῶς τῆς ἀρχαίας πόλεως παρ' ἕνα τῶν ἀπὸ πολλοῦ ἀνεσκαμμένων περιβόλων ἀρχαίων τάφων. Δοκιμαστικὴ πρόχειρος σκαφὴ εἰς τὰ πέριξ ἔδειξε μόνον ἀπὸ ἐτῶν κατεστραμμένους τάφους πλὴν ἑνὸς ἀθίκτου, ἀλλ' ἄνευ κτερισμάτων[1].

Ἡ ὑδρία, τῆς ὁποίας τὸ σφυρήλατον σῶμα σῴζεται μέχρι τῆς μεγίστης αὐτῆς περιφερείας κάτωθεν τῶν πλαγίων λαβῶν, φέρει πλούσιον πλαστικὸν διάκοσμον, ἰδίως κατὰ τὴν μεσαίαν λαβήν. Ἀπολήγει αὕτη κατὰ μὲν τὴν ἄνω προσαρμογὴν εἰς δύο κατακεκλιμένους λέοντας στρέφοντας τὴν κεφαλὴν αὐτῶν κατενώπιον, κοσμεῖται δὲ κατὰ τὴν κάτω προσαρμογὴν διὰ γυναικείας προτομῆς ἐχούσης τοὺς βοστρύχους πίπτοντας γωνιωδῶς ἐπὶ τοῦ στήθους, ἀπολήγει δὲ ἀμέσως κάτωθεν αὐτῆς εἰς ἕλικας καὶ ἀνθέμιον, ἐνῷ ἡ γυναικεία προτομὴ πλαισιοῦται ἑκατέρωθεν ὑπὸ ἀνακεκλιμένων κριῶν. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς γυναι-

1 Τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεως ὀφείλω εἰς τὸν ἀνακαλύψαντα κ. Ν. Παππαδάκιν, καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ τὸν κ. Χ. Καροῦζον, τέως Ἔφορον Θηβῶν, ὁ ὁποῖος καὶ μοῦ ὑπέδειξε τὴν ὑδρίαν καὶ μὲ παρεκίνησε πρὸς μελέτην· εὐχαριστῶ καὶ τοὺς δύο ἐνταῦθα θερμότατα, ὅπως ἐπίσης θερμότατα εὐχαριστῶ τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ἐθν. Μουσείου κ. Ἀ. Φιλαδελφέα, ὅστις προθυμότατα πάντοτε μοῦ ἐπέτρεψε τὴν μελέτην καὶ φωτογράφησιν τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ φυλασσομένης ὑδρίας, ὡς ἐπίσης καὶ τοῦ ἄλλου ἐν τῷ Μουσείῳ ὑλικοῦ. Διὰ τὴν ἄδειαν δημοσιεύσεως λαβῶν τινων, ἀποστολὴν φωτογραφιῶν καὶ παροχὴν διαφόρων πληροφοριῶν εἶμαι ἐξαιρετικῶς ὑποχρεωμένος πρὸς τοὺς κ. κ. J. D. Beazley, D. Caskey, E. J. Forsdyke, W. Kraiker, K. A. Neugebauer, A. v. Salis, C. H. Smith, E. G. Spencer-Churchill καὶ C. Weickert. Ἰδιαιτέρως ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω τοὺς κ. κ. E. Buschor καὶ E. Langlotz διὰ τὴν καλωσύνην των νὰ συζητήσουν μετ' ἐμοῦ πλεῖστα τῶν προβλημάτων τῆς προκειμένης μελέτης. — Οἱ πίνακες 1, 3α καὶ αἱ εἰκ. 1, 2α, 9 - 11, 15, 17, 18 ἐκ φωτογραφιῶν τοῦ κ. Wagner, ὁ πίν. 2α καὶ αἱ εἰκ. 7, 14, 19, 23 ἐκ φωτογραφιῶν τῆς συλλογῆς τοῦ ἐνταῦθα Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, εὐγενῶς παραχωρηθεισῶν, ἡ εἰκ. 5 ἐκ τῆς εἰκ. ΑΑ 1925, 185· τέλος αἱ εἰκ. 2β καὶ 16 ἐξ ἰδίων φωτογραφιῶν, αἱ λοιπαὶ δὲ ἐκ φωτογραφιῶν εὐγενῶς ἀποσταλεισῶν ὑπὸ τῶν διευθύνσεων τῶν Μουσείων Βερολίνου, Boston, Heidelberg, Λούβρου, Μονάχου, Ὀξφόρδης καὶ τοῦ κ. E. G. Spencer-Churchill. — Ἡ ὑδρία ἀναφέρεται καὶ ἐν ΑΕ 1927/8, 57 (Κεραμόπουλλος).

Μέτρα:

ὕψος σῳζόμενον	0,190
στόμιον, διάμετρος	0,280
στόμιον, διάμετρος ἐσωτ.	0,165
μεγαλυτέρα δ. κοιλίας	0,340
πλάγιαι λαβαὶ μῆκος	0,170
πλάτος	0,060
ὕψ. καμπύλ.	0,048
κάθ. λαβή, ὕψ. σῳζ.	0,170
μῆκος (ἄνω)	0,160
μῆκος (κάτω)	0,140
κριοὶ ὕψ. (μὲ κεφαλὴν)	0,04
μῆκος ἔκ.	0,050—0,051
λέοντες ὕψ.	0,031—0,032
μῆκος ἔκ.	0,055
ἕλιξ, ὕψ. μετὰ σῳζομένου ἀνθεμίου	0,043
μῆκος	0,052
κεφαλή, μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς ἕλικος	0,045
κεφαλὴ μόνη, ὕψος	0,026

κείας κεφαλῆς μέχρι τοῦ ἄνω τέρματος κοσμεῖται ἡ λαβὴ διὰ ταινίας ἀστραγαλωτῆς, ὅμοιον δὲ κόσμημα ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἄνω τέρμα αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν δύο λεόντων σχηματίζονται ἓξ μικραὶ κοιλότητες εἰς σχῆμα γλώσσης χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων διὰ διπλῆς γραμμῆς. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι χυτὸν μεθ' ὁλοκλήρου τῆς λαβῆς. Τοῦ ἀνθεμίου σῴζονται μόνον τὰ τρία φύλλα· ἀπετελεῖτο βεβαίως ἐξ ἐννέα, διότι ἀριστερὰ δὲν ὑπάρχει θέσις εἰμὴ μόνον διὰ τὸ μεσαῖον καὶ ἓν ἄλλο ἀκόμη. Τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν φύλλων ἔχουν καὶ τὰ ἀνθέμια τῶν

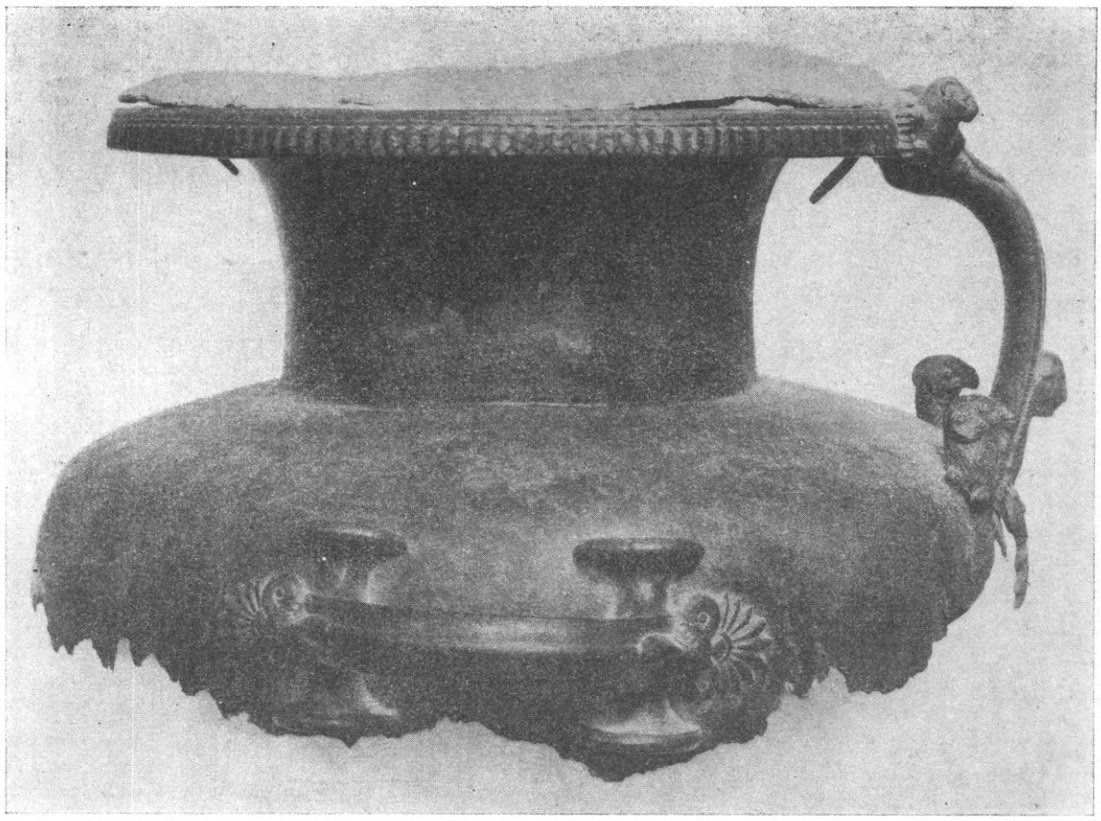

Εἰκ. 1. Ἐθν. Μουσείου 15137. Πλαγία ὄψις.

πλαγίων λαβῶν· εἶναι ἄλλωστε ὁ κανονικὸς ἀριθμὸς εἰς τοὺς χρόνους, εἰς τοὺς ὁποίους εὑρισκόμεθα (βλ. κατωτέρω).

Αἱ πλάγιαι λαβαὶ καταλήγουν ἐπίσης κατὰ τὰ δύο ἄκρα εἰς ἕλικας καὶ ἀνθέμια, ὁπόθεν ἐκφύεται ἀνὰ μία κεφαλὴ κύκνου ***(εἰκ. 2),*** θέμα συχνὸν εἰς χαλκᾶς ὑδρίας. Ἡ ράχις τῆς λαβῆς, ὡς καὶ τῶν ἑκατέρωθεν ἡμίσεων δίσκων, φέρει ἀστραγαλωτὸν κόσμημα ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς μεσαίας λαβῆς. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν δίσκων τούτων τοὐναντίον οὐδὲν ἐγχάρακτον κόσμημα διακρίνεται.

Πᾶσαι αἱ λαβαὶ εἶναι χυταί· ἡ μεσαία κάθετος λαβὴ προσαρμόζεται πρὸς μὲν τὸ στόμιον δι' ἀποφύσεως καθηλουμένης ἐκ τῶν κάτω ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τῆς περιφερείας τοῦ στομίου, πρὸς δὲ τὸ σφυρήλατον σῶμα διὰ δύο ἥλων κατὰ τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ σώματος τῶν κριῶν. Δύο ἧλοι εἰς ἕκαστον ἄκρον τῶν πλαγίων λαβῶν συνδέουν αὐτὰ πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἀγγείου.

Τὴν ὑδρίαν καλύπτει σκέπασμα ἐξ ἐλάσματος μολυβδίνου, ἐρρικνωμένον σήμερον, καθηλούμενον εἰς τὸ στόμιον διὰ τεσσάρων ἥλων, εἰς ἀκανόνιστον ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ ἐξεχόντων κάτωθεν τοῦ στομίου. Ἡ ὕπαρξίς του, συνδυαζομένη καὶ πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ ἀγγείου ἀπὸ τάφον, δὲν ἀφήνει, μοῦ φαίνεται, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι πρόκειται περὶ ὑδρίας τεφροδόχου[1].

Τὸ ἀγγεῖον καλύπτεται ὑπὸ ὡραίας πρασίνης ὀξειδώσεως ἐκτὸς σημείων τινῶν, ὅπου διαφαίνεται ἡ χρυσίζουσα ἀρχικὴ ἐπιφάνεια. Ἡ ἐπιφάνειά του παρουσιάζει φθοράν, αἰσθητοτέραν κατὰ τὸ πρόσωπον τῆς γυναικὸς καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν λεόντων· κατὰ τὰ ἄλλα διατηρεῖται καλῶς, θὰ διετηρεῖτο δὲ καλύτερον ἐὰν ἔλειπεν ἓν σχετικῶς παχὺ στρῶμα ἐλαίου παραφίνης — εὐτυχῶς δὲν ἔχει καταστραφῆ ὑπὸ τῆς αἰθάλης καὶ τοῦ γύψου, ὅπως πολλὰ ἐκ τῶν παλαιοτέρων χαλκῶν τοῦ Μουσείου. Αἱ φωτογραφίαι παρέχουν ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ

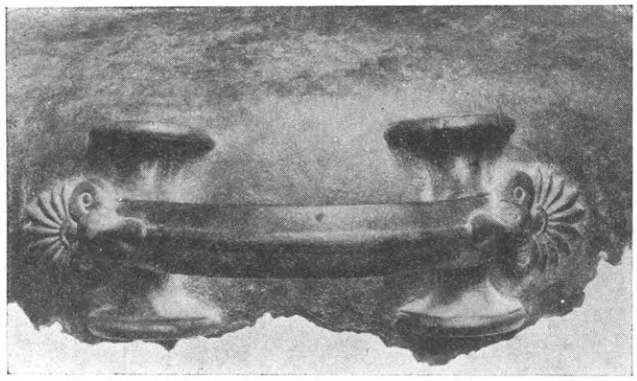

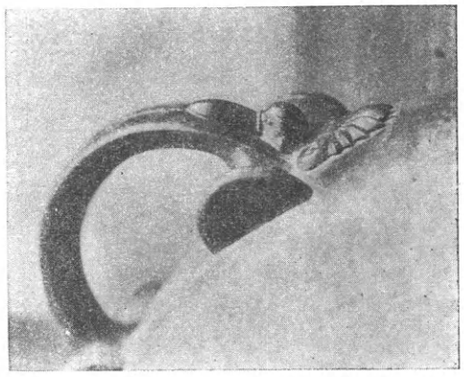

Εἰκ. 2. Ἐθν. Μουσείου 15137. Πλαγία λαβή.

πλουσίου καὶ ὡραίου διακόσμου καὶ ἐπιτρέπουν νὰ φαντασθῶμεν τὴν ἀρχικὴν μοναδικὴν λαμπρότητα ὁλοκλήρου τοῦ ἀγγείου· ἀλλὰ μόνον ἀμυδρῶς δεικνύουν τὴν τελειότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐργασίας, ἰδίως εἰς τὰς λεπτομερείας: πῶς ἀποδίδεται π.χ. ἡ ὁπλὴ τοῦ κριοῦ ἢ τὸ κέρας μετὰ τοῦ ὠτὸς ἢ πόσον σαρκῶδες καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ζῴου εἶναι τὸ σῶμα τῶν λεόντων. Πάντα ταῦτα καθιστοῦν τὴν ὑδρίαν μας, ἡ ὁποία δυστυχῶς δὲν σῴζεται ὁλόκληρος, ἓν τῶν σημαντικωτέρων καὶ ἀνωτέρων εἰς ποιότητα χαλκῶν ἀγγείων τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς.

Ὁ πλούσιος διάκοσμος τῆς μεσαίας λαβῆς προσδίδει καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀγγεῖον τὴν ἀνωτέραν αὐτοῦ καλλιτεχνικὴν θέσιν. Τὸ θέμα τῶν δύο λεόντων ἐπάνω καὶ τῆς παραθέσεως τῶν κριῶν ἑκατέρωθεν τῆς γυναικείας προτομῆς καὶ τοῦ ἀνθεμίου κάτω, δὲν εἶναι βεβαίως σύνηθες, δὲν εἶναι ὅμως καὶ μοναδικόν. Τὰ ἀκόλουθα τέσσαρα παραδείγματα παρουσιάζουν πάντα τὸ αὐτὸ θέμα:

Τύπος Ι. — Λαβῆς ὑδρίας Ἐρετρίας: Λέοντες, κριοί, προτομὴ γυναικός, ἀνθέμιον.

1. Ὑδρία ἐξ Ἐρετρίας, Ἐθν. Μουσ. 15137 ***(πίν. 1, εἰκ. 1. 2. 9 - 11).***

1 Ὅμοιον μολύβδινον κάλυμμα μὲ χαλκοῦς ἥλους ὑδρίας ἐκ Kertsch: Furtwängler, Sammlung Sabouroff II εἰς πίν. 149· περιεῖχε τὴν τέφραν τοῦ νεκροῦ. Κάλπαι ἐξ Ἐρετρίας τεφροδόχοι: ΠΑΕ 1902, 66. Ὑδρία πλήρης ὀστῶν καμένων ἐντὸς ἰγδιομόρφου θήκης: αὐτ. 1886, 57.

2. Ὑδρία, Παρίσιοι, Petit Palais, Συλλογὴ Dutuit ***(πίν. 2α)***· ἐκ Sala Consilina (Λουκανία): Not. Sc. 1896, 172. 2. 1897, 164. Μετὰ ταῦτα εἰς τὴν συλλογὴν Hirsch, ὁπόθεν ἠγοράσθη διὰ τὸ Petit Palais: Collection Hirsch, Vente Drouot, Paris 1921. βλ. RM 1923/24, 343. AA 1925, 193 εἰκ. 9 (Neugebauer). βλ. καὶ Fölzer, Hydria 69, ἀρ. 86.

ὕψ. 0,41, ἐσωτ. διάμ. στομίου 0,20.

3. Λαβὴ ὑδρίας, ἰδιωτικὴ συλλογὴ E. G. Spencer - Churchill, Northwick Park ***(εἰκ. 3)***· ἄλλοτε εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ C. H. Smith: Burlington Club Exhibition 1904 D 111 πίν. 68 = Catalogue... Sotheby and C° 18 June 1930 ἀρ. 167 πίν. 12.

ὕψ. 0,165. ἐλλείπει ὁ δεξιὸς κριός· τοῦ ἀνθεμίου σῴζονται μόνον αἱ ἕλικες. Ἀγνώστου προελεύσεως.

4. Λαβὴ ὑδρίας, Heidelberg, Universitätssammlung, ἀρ. εὑρ. 128 ***(πίν. 2β, εἰκ. 4)***. Ἀγνώστου προελεύσεως.

Αἱ λαβαὶ ἀρ. 3 καὶ 4 εἶναι δυστυχῶς τόσον κατεστραμμέναι καὶ ἐλλιπεῖς, ὥστε δυσκόλως ἀποβαίνουν χρήσιμοι εἰς τὴν ἔρευναν. Παραβαλλομένη πρὸς αὐτὰς πολύτιμος εἶναι ἡ Παρισινὴ ὑδρία, ἐξαιρέτου διατηρήσεως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης ἀπολύτως ἀνωτέρα. Εἶναι περίπου σύγχρονος πρὸς τὴν ὑδρίαν τῆς Ἐρετρίας, ὅπως σύγχρονοι ἄλλωστε φαίνονται καὶ αἱ λοιπαὶ δύο λαβαί.

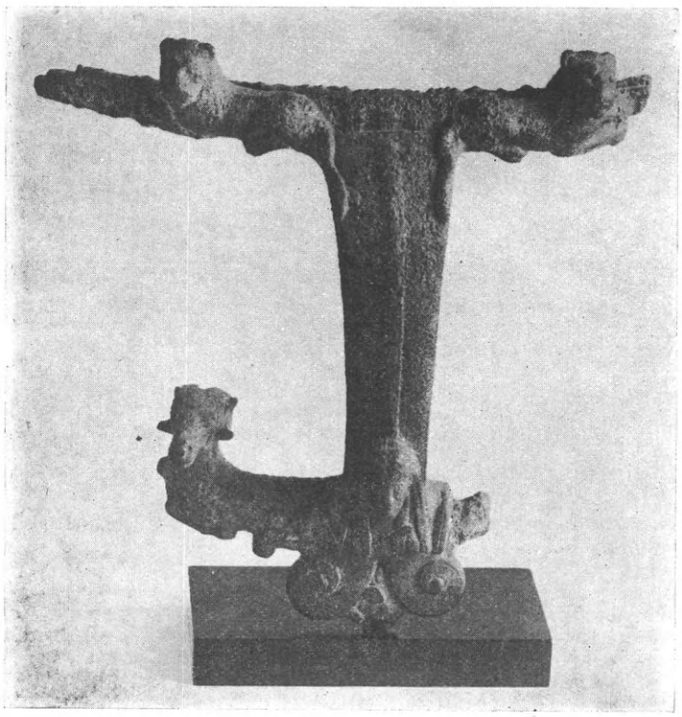

Εἰκ. 3. Ἰδιωτικὴ Συλλογὴ Northwick Park.

Διὰ τὸν ἀκριβέστερον χρονικὸν καθορισμὸν εἶναι χρήσιμος ἡ παραβολὴ τοῦ σχήματος τῶν χαλκῶν ὑδριῶν, ὅπου σῴζονται αὗται ὁλόκληροι, πρὸς τὸ σχῆμα τῶν πηλίνων ὑδριῶν ἀπὸ τοῦ μέσου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 6ου αἰῶνος. Κατὰ τὰ μέσα ἀκριβῶς τοῦ αἰῶνος φαίνεται ἐκ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τοῦ δευτέρου τετάρτου (Κορινθιακόν: Louvre E 642: Payne, NC. πίν. 43.1, Ἀττικόν: Louvre CV. III Hd πίν. 12. 1, 13. Richter - Milne, Shapes and names of athenian vases, 1935, εἰκ. 76) ἀποκρυσταλλούμενον τὸ κατ' ἐξοχὴν σχῆμα τῆς μελανομόρφου ὑδρίας μὲ τὸν διακεκριμένον ὦμον. Σαφῶς διακρίνονται δύο ὁμάδες ὑδριῶν: μία μὲν τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ δευτέρου ἡμίσεος, φθάνουσα ἴσως καὶ μετὰ τὸ 540, ἄλλη δὲ τῆς τελευταίας δεκαετίας ἢ καὶ τῆς ἀμέσως προηγουμένης, ἐνῷ δυστυχῶς ἐλλείπουν τὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα μετ' ἀκριβείας θὰ ἠδύναντο νὰ ταχθῶσιν εἰς τὰ ἔτη περίπου 540 - 520, ἴσως διότι ἡ ἐποχὴ ἐκείνη σημειώνει τὴν

κατ' ἐξοχὴν ἀκμὴν τοῦ ἀλαίμου ἀμφορέως (μεταξὺ τῶν ἀγγείων, τὰ ὁποῖα ἀπέδωσεν εἰς τὸν Ἐξηκίαν καὶ τὸν Ἄμασιν ὁ Beazley, Attic Black-figure σ. 29 κέ., καὶ ὅπου πλεονάζουν οἱ ἀμφορεῖς, δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ὑδρία). Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ ἐξέλιξις τοῦ σχήματος τῆς ὑδρίας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ 6ου αἰῶνος εἶναι λίαν σαφής: κατ' ἀρχὰς τὸ σχῆμα εἶναι χαμηλότερον καὶ σφαιρικώτερον, καθοριζόμενον κυρίως διὰ τοῦ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ ὕψος μεγέθους τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος καὶ τῆς χαμηλῆς θέσεως τοῦ ἄξονος αὐτοῦ (550-540: CVA III He Louvre πίν. 59. 4-5, 60, 61, 62, 63. 1-4, Br. Mus. πίν. 78.4, 96.1.-540-530: Louvre πίν. 59.1-2, 64.6). Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ σχῆμα γίνεται ῥαδινώτερον, ὁ ἄξων τῆς μεγαλυτέρας περιφερείας μετατοπίζεται ὁλονὲν ὑψηλότερον, οἱ ὦμοι ἔχουν τὴν τάσιν πρὸς ὁριζόντιον διαμόρφωσιν, παραλλήλως δὲ ὑψώνεται ὁ λαιμός, καθίσταται στενώτερος καὶ ἀπολήγει εἰς τὸ στόμιον δι' ἐλαφρᾶς καμπύλης· τὸ τέρμα τῆς ἐξελίξεως ταύτης δεικνύουν αἱ ὑδρίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ «καλοῦ Λεάγρου» (510-500: Richter-Milne, ἔ. ἀ. εἰκ. 78, 79. Ὁ Beazley, Attic Black-figure, διακρίνει χωριστὴν «ὁμάδα τοῦ Λεάγρου»,—βλ. ἐκ τῆς ὁμάδος αὐτῆς CVA III He Br. Mus. πίν. 79. 2. 3, 78. 3. Louvre 72. 1 κ.ἄ. Ἀλλὰ ὑδρίαι ἔχουσαι τὸ χαρακτηριστικὸν σχῆμα τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν CVA ἔ. ἀ. Louvre πίν. 70-71 passim, Br. Mus. πίν. 74-96 passim. Μετὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Παμφαίου αὐτ. Bibl. Nationale πίν. 58.3, 59· ἐρυθρόμορφος ὑδρία τοῦ Φιντίου CVA Brit. Museum III Ic 70, 1.2).

Εἰκ. 4. Heidelberg, Universitätssammlung. Λεπτομέρεια.

Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἐξελίξεως ταύτης αἱ δύο ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι χαλκαῖ ὑδρίαι (Ἐρετρίας-Petit Palais) εὑρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχήν· θὰ κατεσκευάσθησαν κατὰ τὴν δεκαετίαν 540-530. Ἐντὸς τῆς δεκαετίας ταύτης παλαιοτέρα φαίνεται ἡ ὑδρία τοῦ Petit Palais: οἱ ὦμοι αὐτῆς εἶναι ἐπικλινέστεροι καὶ ὁ λαιμός, βραχύτερος, καμπυλοῦται πρὸς τὸ στόμιον ὀλιγώτερον ἐντόνως ἀπὸ τὸν λαιμὸν τῆς ὑδρίας ἐξ Ἐρετρίας.

Εἰς τὸ αὐτὸ γενικὸν χρονολογικὸν συμπέρασμα ὁδηγεῖ καὶ τὸ ἀνθέμιον μετὰ τῶν ἐννέα φύλλων καὶ τοῦ σχήματος αὐτοῦ. Ἀνθέμια ἐξ ἕνδεκα φύλλων ἐμφανίζονται εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν πηλίνων ἀγγείων συγχρόνως πρὸς τὸν ἐρυθρόμορφον ῥυθμόν, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν παρουσιάζονται ἐνδεκάφυλλα ἀνθέμια καὶ εἰς στήλας (ΑΜ 1933, 33, Buschor), λαμβάνοντα παραλλήλως ὀξυκορυφώτερον σχῆμα.

Σημαντικώτερον ὅμως βεβαίως τοῦ σχήματος τοῦ ἀγγείου καὶ τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθεμίου διὰ τὴν κατάταξιν καὶ τὴν χρονολόγησιν τῆς ὑδρίας, περὶ τῆς ὁποίας πραγματευόμεθα, εἶναι αὐτὴ ἡ τεχνοτροπία τῶν μορφῶν, πρὸ παντὸς δὲ τῆς γυναικείας προτομῆς. Χρήσιμος δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ἡ παραβολὴ πρὸς ἑτέραν ὁμάδα λαβῶν ὑδριῶν κεκοσμημένων διὰ γυναικείων κεφαλῶν, μόνων ἢ ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλον διάκοσμον.

Τύπος ΙΙ.—Προτομὴ γυναικός.

1. Ὑδρία, Nîmes, Maison carrée ***(εἰκ. 5)***. AA 1925, 184, εἰκ. 4-5 (Neugebauer). ἐξ Ἰταλίας.—ἄνω λέοντες.
2. Λαβή, Λοῦβρον 2645. de Ridder II πίν. 96. AA 1925, 181 (Neugebauer). Ὡς τόπος προελεύσεως δηλοῦται ἁπλῶς ἡ Ἑλλάς.
   ὕψ. 0,175.—ἄνω ὄφεις.
3. Μία μέση καὶ δύο πλάγιαι λαβαὶ ὑδρίας, Βερολῖνον Antiqu. 10389. Führer σ. 39 ***(εἰκ. 6)***. AA 1925, 179 εἰκ. 3 (Neugebauer). ἐξ Ἠπείρου.
   ὕψ. μεσ. λαβῆς 0,175—μῆκος πλαγίων 0,207, 0,203—μέση λαβὴ ἄνω ὄφεις. Αἱ πλάγιαι λαβαὶ ἔχουσιν ἐπίσης προτομὰς γυναικῶν.
4. Ὑδρία, Βερολῖνον 30880 ***(εἰκ. 7. 8)***. Führer σ. 90. Stephanos für Wiegand εἰκ. 2. AA 1925, 191 εἰκ. 8 (Neugebauer). Ἴσως ἐκ Κάτω Ἰταλίας.
   ὕψ. 0,43—ἄνω λέοντες. Αἱ πλάγιαι λαβαὶ μὲ προτομὰς γυναικῶν.

Ἡ κατάταξις αὕτη ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν χρονολογικήν των σειράν: ἡ ἐξέλιξις τῶν γυναικείων προτομῶν εἶναι σαφὴς ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκωτέρας (δαιδαλικῆς) τῆς Nîmes μέχρι τῆς νεωτέρας τοῦ Βερολίνου. Ἡ νεωτέρα αὕτη διαφέρει καὶ κατὰ τὸ ἑξῆς τῶν λοιπῶν: ἐνῷ εἰς ταύτας ἡ προτομὴ τῆς γυναικὸς χρησιμεύει διὰ τὸν τεχνικὸν σκοπὸν τῆς προσηλώσεως τῆς λαβῆς πρὸς τὸ σῶμα τῆς ὑδρίας, εἰς τὴν ὑδρίαν τοῦ Βερολίνου, ἀντιθέτως, πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν χρησιμοποιεῖται τὸ ἀνθέμιον, ἡ δὲ προτομὴ τῆς γυναικός, εὑρισκομένη ὑψηλότερον, ἀποτελεῖ ἁπλῶς στοιχεῖον διακοσμητικόν. Πρόκειται προφανῶς περὶ συνδυασμοῦ δύο στοιχείων ἀναπτυχθέντων ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων εἰς δύο διαφόρους τύπους· τὰ δύο ὅμως ταῦτα στοιχεῖα προστίθενται ἐνταῦθα ἁπλῶς τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο χωρὶς νὰ συνδέωνται ἀκόμη ὀργανικῶς εἰς ἓν σύνολον: τὸ ἀνθέμιον χωρίζεται διὰ χαρακτηριστικῆς ἐντομῆς ἀπὸ τῆς προτομῆς τῆς γυναικός. Ἡ ὀργανικὴ σύνδεσις τῶν δύο στοιχείων ἐπιτελεῖται εἰς τὰς λαβὰς τοῦ τύπου Ι (Ἐρετρίας-Petit Palais), αἱ ὁποῖαι καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἑπομένην βαθμῖδα τῆς ἐξελίξεως.

Τὴν αὐτὴν ἐξελικτικὴν σειρὰν παρουσιάζουν καὶ οἱ κάτω ἐγκάρσιοι βραχίονες τῆς λαβῆς. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς λαβῆς ἐμφανίζεται μόνον εἰς ἀρχαιότερα παραδείγματα, τὸ τεχνικόν του ἔργον ἀναλαμβάνουν κατόπιν ἄλλα στοιχεῖα (ζεῦγος κριῶν εἰς ὑδρίαν Ἐρετρίας ἢ διπλούμεναι ἕλικες βλ. κατ. τύπον V). Ὁ τύπος τῶν ἐγκαρσίων βραχιόνων εἰς τὰς λαβὰς 1-3 δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰς λαβὰς Ὀλυμπίας IV πίν. 54, ἀριθ. 896, 894, αἱ ὁποῖαι εἶναι προφανῶς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων (πλαγία λαβὴ αὐτ. ἀρ. 897). Ἡ ὑδρία τοῦ Βερολίνου (4) δίδει μορφὴν περισσότερον νεωτερικὴν εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο, μεταχειρίζεται δὲ ἤδη διὰ τὰς πλαγίας λαβὰς τὸν νεώτερον τύπον, τὸν ὁποῖον παρουσιάζουν κανονικῶς πλέον αἱ ὑδρίαι τῆς Ἐρετρίας, Petit Palais κ. ἄ.

Διὰ τὴν ἀπόλυτον χρονολόγησιν τῶν λαβῶν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς βάσις ἡ ὑδρία τοῦ Βερολίνου, ἡ ὁποία λόγῳ τοῦ σχηματός της θὰ κατεσκευάσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰ. ἢ ὀλίγον ἐνωρίτερον. Ἡ ὑδρία Nîmes εἶναι βεβαίως κατὰ πολὺ ἀρχαιοτέρα· ἡ προτομὴ τῆς γυναικὸς ἔχει εἰσέτι πολλὰ «δαιδαλικὰ» στοιχεῖα, θ' ἀνήκῃ δὲ ἀκόμη εἰς τὸν 7ον αἰῶνα, ἀλλὰ πρὸς τὸ τέλος του. Μεταξὺ τῶν λαβῶν 2 καὶ 3 ἀρχαιοτέρα φαίνεται ἡ λαβὴ τοῦ

Λούβρου· παρ' ὅλον ὅτι ὁλόκληρος ἡ λαβὴ παρουσιάζεται τεχνικῶς περισσότερον ἐξειλιγμένη, ἡ προτομὴ εἶναι ἀκόμη ἐπίπεδος, ἐνῷ εἰς τὴν λαβὴν Βερολίνου προσλαμβάνει μεγαλύτερον βάθος· ἡ τελευταία αὕτη ἐνθυμίζει τὸν δρομέα ἐκ Δωδώνης τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (Langlotz πίν. 48 [b]) καὶ τὴν κεφαλὴν ἐκ Σπάρτης εἰς τὸ Boston (αὐτ. πίν. 53 [d-e]), ἡ δὲ προτομὴ τῆς πλαγίας λαβῆς τὴν προτομὴν BSA 1934 πίν. 33 [e]. Ἴσως ἡ λαβὴ 2 ν' ἀνήκῃ εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 6ου αἰῶνος, ἡ δὲ 3 εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ δευτέρου τετάρτου.

Εἰκ. 5. Nîmes, Maison carrée.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ ὁμοιότης τοῦ θέματος (προτομὴ γυναικὸς διὰ τὴν προσήλωσιν), ἡ ὁποία συνδέει τὰ τέσσαρα ἀνωτέρω παραδείγματα. Ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἐλάσματος τῆς λαβῆς, καμπυλούμενον κατὰ τὸν αὐτὸν χαρακτηριστικὸν τρόπον πρὸς τὰ ἔξω εἰς τὸ ἄνω μέρος· ἀλλὰ πρὸ παντὸς ὑπάρχει ἑνότης ἐσωτερικὴ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν μορφῶν. Τῶν λαβῶν 2-3 ἀνεγνωρίθη ἤδη[1] κοινὴ Πελοποννησιακὴ προέλευσις· ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως δὲν δύνανται ν' ἀποχωρισθοῦν αἱ λαβαὶ 1 καὶ 4· ὡς πρὸς τὸν ἀρ. 1 τὸ πρᾶγμα ἴσως νὰ μὴ εἶναι ἀμέσως ἐμφανὲς — θὰ ἐξετασθῇ κατωτέρω· νομίζω ὅμως ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀμφισβητηθῇ ὅτι αἱ λαβαὶ 2-4 εἶναι προϊόντα τοῦ αὐτοῦ Πελοποννησιακοῦ ἐργαστηρίου. Τὰ καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν εἶναι γνωστὰ καὶ ὀλίγα· τὰ ἰδικά μας παραδείγματα εὑρίσκουν εὐκόλως τὴν θέσιν αὐτῶν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ Λακωνικοῦ ἐργαστηρίου. Εὐτυχῶς ἐξ ὅλων τῶν Πελοποννησιακῶν σχολῶν, ἐκείνη, τῆς ὁποίας σήμερον ἔχομεν τὴν ἀσφαλεστέραν εἰκόνα καὶ ἡ ὁποία παρουσιάζει γνωρίσματα ἐντελῶς ἰδιότυπα καὶ χαρακτηριστικὰ εἶναι ἡ Λακωνική. Τοῦ Langlotz ἡ Σπαρτιατικὴ σχολὴ εἰς τὰς Bildhauerschulen εἶναι ἀπολύτως ὁμοιογενὴς καὶ ἀσφαλής[2]· ἐκτὸς τούτου ἔχομεν τὴν τύχην ἡ Σπάρτη νὰ ἔχῃ δώσει σειρὰν ὁλόκληρον εὑρημάτων μικροτεχνίας, ὅπου παρουσιάζονται καταφανῆ τὰ χαρακτηριστικὰ Λακωνικὰ γνωρίσματα[3].

Αὐτὰ ταῦτα τὰ χαρακτηριστικὰ Λακωνικὰ γνωρίσματα ἔχουν καὶ αἱ προτομαὶ τῶν λαβῶν: τὸ καθαρὸν περίγραμμα, τὴν ἀκρίβειαν καὶ λιτότητα τῆς πλαστικῆς ἀποδόσεως καὶ πρὸ παντὸς τοὺς μεγάλους ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς μὲ τὴν ἔντονον ἔκφρασιν, τοὺς τόσον χαρακτηριστικοὺς εἰς τὰ ἔργα τῆς σχολῆς (Langlotz σ. 92). Εἰς τὰ γενικὰ ταῦτα χαρακτηριστικὰ νομίζω περιττὸν νὰ ἐπιμείνω· ἀρκεῖ νὰ παραβάλωμεν τὰς χαλκᾶς προτομὰς πρὸς τὰ ἀσφαλῆ

1 AA 1925,181/2 (Neugebauer).

2 Πρβ. καὶ Payne, JHS 54, 1934, 170. 22.

3 Ἐκτὸς τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος Ὀρθίας (Α. Ο.) βλ. καὶ τὰς νεωτέρας μελέτας τοῦ Jenkins, Daedalica (Cambridge 1936) καὶ BSA 1933, 66 κέ., καὶ τοῦ Lane, BSA 1934, 99 κέ.

Λακωνικὰ ἔργα[1]. Περισσότερον ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν ὡρισμένας λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὰς λαβὰς πρὸς τὰ Λακωνικὰ εὑρήματα.

Κατὰ πρῶτον λόγον χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὅλαι αἱ προτομαὶ πλὴν τῆς ὑδρίας Βερολίνου (4. ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰς πλαγίας λαβὰς) φέρουν τὸν πόλον· ὅμοιος πόλος εὑρίσκεται καὶ εἰς πήλινα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος (Α.Ο. πίν. 8,28 κέ., BSA 1934 πίν. 33e· πρβ. καὶ τὴν χαλκῆν πόρπην Α.Ο. πίν. 87a, 88k ἢ προτιμότερον τὸ εὐκρινέστερον σχέδιον BSA 1906/7, 114a)[2]. Διαφέρει κατὰ τὸ σχῆμα ὁ πόλος τῆς λαβῆς τοῦ Λούβρου, χαρακτηριστικαὶ δὲ εἶναι ἐκεῖ αἱ γλυφαὶ τὰς ὁποίας παρουσιάζει· ἀλλὰ τὸ ἴδιον ἀκριβῶς σχῆμα καὶ αἱ αὐταὶ ἀκριβῶς γλυφαὶ ἐπαναλαμβάνονται εἰς πλεῖστα Σπαρτιατικὰ εὑρήματα (πήλινα Α.Ο. πίν. 28.7, 30.2.6.7 καὶ 31.1 κ.ἀ., BSA 1933, 77 εἰκ. 2 α-β καὶ πρὸ παντὸς αὐτ. πίν. 11,3 ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης, τὸ ὁποῖον καὶ γενικῶς ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὴν λαβὴν—βλ. ὑποσημ. 1 — καὶ ἀρχαιότερα παραδείγματα εἰς ἐλεφαντοστᾶ Α.Ο. πίν. 117 κέ.)· ἡ ὁμοιότης αὐτὴ εἶναι κατὰ τοῦτο σημαντική, διότι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ.

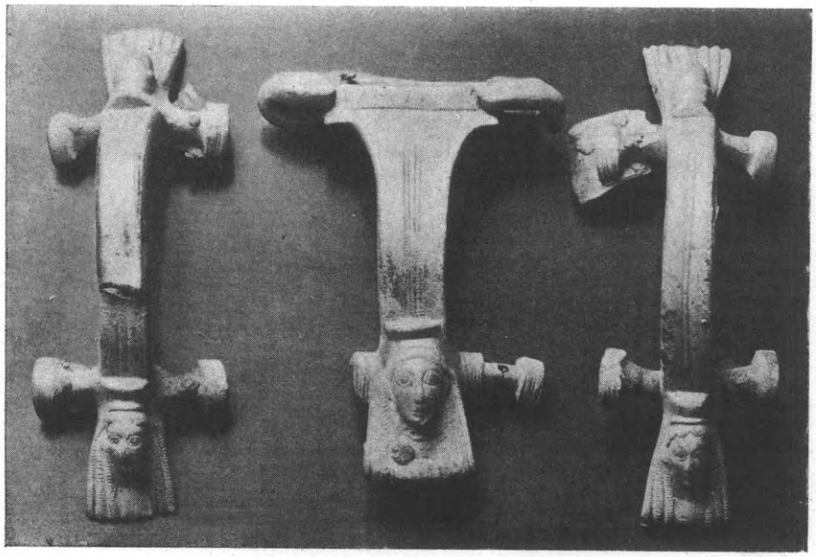

Εἰκ. 6. Βερολίνου 10389.

Καὶ ἡ διάταξις τῶν βοστρύχων ἐπὶ τῆς αὐτῆς λαβῆς ἐνθυμίζει πήλινα ὡς Α.Ο. πίν. 35.2, 5. Ὁμοία εἶναι ἡ διάταξις τῆς κόμης ἐν τῇ λαβῇ τοῦ Βερολίνου (εἰκ. 6), διαφέρουσα μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐνταῦθα οἱ βόστρυχοι εἶναι πεπλατυσμένοι καὶ χαράσσονται δι' ἐγκαρσίων γραμμῶν (Λακωνικὰ παραδείγματα: ἡ πόρπη, βλ. ἀνωτ. σημ., Langlotz πίν. 54a, 48b, 49b). Ὁμοίως πεπλατυσμένοι καὶ χωρισμένοι δι' ἐγκαρσίων γραμμῶν μετὰ μείζονος ὅμως πλαστικότητος εἶναι καὶ οἱ βόστρυχοι ἐπὶ τῆς ὑδρίας τοῦ Βερολίνου ***(εἰκ. 8)***· ἀκριβῶς δὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀποδόσεως τῶν βοστρύχων, κρεμαμένων μάλιστα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς σχῆμα

1 Εἰδικώτερον βλ. τὴν παραβολὴν ἥτις ἐγένετο ἀνωτέρω σ. 153 διὰ τὴν χρονολόγησιν (λαβὴ 3). πρβ. προσέτι: λαβὴ 2: BSA 1933, πίν. 11.3· λαβὴ 4: αὐτ. πίν 9.6 = Jenkins, Daed. πίν. 4, 8.

2 Δυστυχῶς αἱ πληροφορίαι περὶ τῆς εὑρέσεως εἶναι ἀσαφεῖς καὶ ἀντιφατικαὶ ἐν BSA 1906/7, 113 καὶ ἐν Α. Ο. 200 (βλ. καὶ Gnomon 1933, 8, Kunze). Ἂν εὑρέθη πράγματι μετὰ Λακωνικῶν ΙΙ, θ' ἀνήκῃ ἀκόμη εἰς τὸν 7ον αἰῶνα (πάντως εἰς τὸ τέλος).— Τὸ χαρακτὸν γεωμετρικὸν κόσμημα ἐπὶ τοῦ πόλου παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν λαβὴν ἐξ Ὀλυμπίας IV πίν. 54 ἀρ. 894 = AA 1925, 176 εἰκ. 1, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων. Ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἐλάσματος, ἀνοιγομένου πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅπως εἰς τὰς ἐξεταζομένας λαβάς, καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ὄφεων, ὅμοιαι σχεδὸν πρὸς τὴν λαβὴν 3, εἶναι πιθανὸν καὶ αὐτὴ ἡ λαβὴ ν' ἀνῆκε εἰς ὑδρίαν τοῦ ἰδίου Λακωνικοῦ ἐργαστηρίου.— Ὅμοιον χαρακτὸν γεωμετρικὸν κόσμημα καὶ ἐπὶ ποδὸς σκεύους Ol. IV πίν. 51, 857.

Λ, εἶναι χαρακτηριστικῶς Λακωνικόν, ἐμφανίζεται δὲ συχνότατα εἰς μεμαρτυρημένα Λακωνικὰ πλαστικὰ προϊόντα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ (βλ. τοὺς πίνακας Langlotz καὶ εἰδικῶς 47a. πρβ. καὶ τὴν σφίγγα Α.Ο. 202 εἰκ. 116 καὶ καλύτερον BSA 1926/7 πίν. 11, 18 καὶ BSA 1934 πίν. 45 c).

Ἡ ὑδρία τοῦ Βερολίνου ***(εἰκ. 7. 8)*** ἔχει καὶ ἄλλο τι κοινὸν πρὸς εὑρήματα ἐκ Σπάρτης: τὸ ἰδιότυπον ἀνθέμιον ὁμοιάζον πρὸς ἀνθέμιον μολύβδινον ἐκ Μενελαΐου τῆς Σπάρτης (BSA 1908/9, 134 εἰκ. 8,1).

Εἰκ. 7. Βερολίνου 30880.

Οἱ ὄφεις οἱ κοσμοῦντες τὸ ἄνω μέρος τῆς λαβῆς 2 ἀποτελοῦν κατὰ τὸν αὐτὸν ἐντελῶς τρόπον, μὲ τὸ γένειον ἑνούμενον πρὸς τὸ σῶμα, τὴν κατάληξιν οὐρᾶς λεόντων εἰς πόρπας ἀσφαλῶς Πελοποννησιακάς, τῶν ὁποίων παραδείγματα ἔχουν εὑρεθῆ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν (Ol. IV πίν. 57, 966. Berlin, Führer durch das Antiquarium I πίν. 16 = Neugebauer, Antike Br. Statuetten εἰκ. 20), τὸ Ἄργος (Waldstein II πίν. 88, 946), ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην (Α.Ο. πίν. 87f, 88m = BSA 1906/7, 114b), ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὁ τύπος ἔχει Σπαρτιατικὴν τὴν καταγωγήν[1].

Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τύπος τῶν λεόντων εἰς τὰς πόρπας ταύτας, κυρίως λόγῳ τῆς χαίτης, ἡ ὁποία σχηματίζει κανονικὸν πλαίσιον καὶ χωρίζει σαφῶς τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τοῦ σώματος. Νομίζω ὅτι ὁ τύπος οὗτος εἶναι Λακωνικός, διαφέρει δὲ ἀπὸ ἄλλου τύπου, Πελοποννησιακοῦ ἐπίσης, περὶ τοῦ ὁποίου πιστεύω ὅτι εἶναι Κορινθιακὸς (βλ. κατωτέρω). Μεμαρτυρημένα παραδείγματα τοῦ τύπου τούτου ἔχομεν τὸν ὀστέϊνον λέοντα Α. Ο. πίν. 114,3 καὶ πρὸ παντὸς τὸ ἀνάθημα τοῦ Σπαρτιάτου Εὐμνάστου ἐκ Σάμου (ΑΑ 1926, 436. πρβ. BSA 1934, 179, 1. AM 1934, 99. 2 (Kunze). Φωτ. Γερμ. Ἀρχ. Ἰνστ. Ἀθηνῶν ἀρ. 1149. 1150).

Τοῦ αὐτοῦ τύπου εἶναι οἱ λέοντες τῆς ὑδρίας Βερολίνου (εἰκ. 7)· ἀλλ' ἔτι καταφανεστέρα εἶναι ἡ ὁμοιότης εἰς τὴν ὑδρίαν τῆς Nîmes. Καὶ εἶναι ἤδη καιρὸς νὰ ἐπαναφέρωμεν τὴν ὑδρίαν ταύτην εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Λακωνικῶν ἀγγείων, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὴν εἴχομεν προσωρινῶς ἀπομακρύνει· ὄχι μόνον λόγῳ τῶν λεόντων, τοῦ αὐτοῦ σχήματος τοῦ ἐλάσματος τῆς λαβῆς καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου τῶν ἐγκαρσίων βραχιόνων: ἡ γυναικεία προτομὴ δὲν ἔχει τίποτε μὴ Λακωνικόν· δὲν γνωρίζω παράδειγμα, τὸ ὁποῖον νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς αὐτὴν ἀπολύτως, εὐκόλως ὅμως δύναταί τις νὰ τὴν φαντασθῇ ὡς ἀπόγονον τῆς κεφαλῆς Jenkins,

1 Ὁ ὄφις ἀγαπητὸν θέμα τῆς Λακωνικῆς ἀγγειογραφίας (βλ. π. χ. BSA 1934 πίν. 32α, 37α, 39β κ. ἀ. π.)· ὅτι ὁ τύπος τῆς πόρπης εἶναι Λακωνικὸς ὑποθέτει καὶ ὁ Neugebauer, Ant. Br. Statuetten σ. 36/7· ὁ αὐτὸς ΑΑ 1925, 180/1 τὴν συγκρίνει πρὸς τὴν λαβὴν Λούβρου (2) μόνον διὰ τὴν Πελοποννησιακὴν προέλευσιν τῆς τελευταίας.

Daedalica πίν. II 4 (=BSA 1933 πίν. 8, 2 ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ὀρθίας) καὶ BSA 1933 πίν. 9, 5 (ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως)[1].

Τέλος πλαστικαὶ προτομαὶ γυναικῶν ἐπὶ πηλίνων ἀγγείων εἶναι καὶ εἰς ἄλλα ἐργαστήρια συνήθεις (*Κόρινθος:* Payne NC πίν. 48. *Ἀττική:* CVA Louvre III He πίν. 61,3. Ἰωνικὰ ἐργαστήρια, *Κλαζομεναί:* Sieveking - Hackl, Kgl. Vasensmlg zu München πίν. 20.

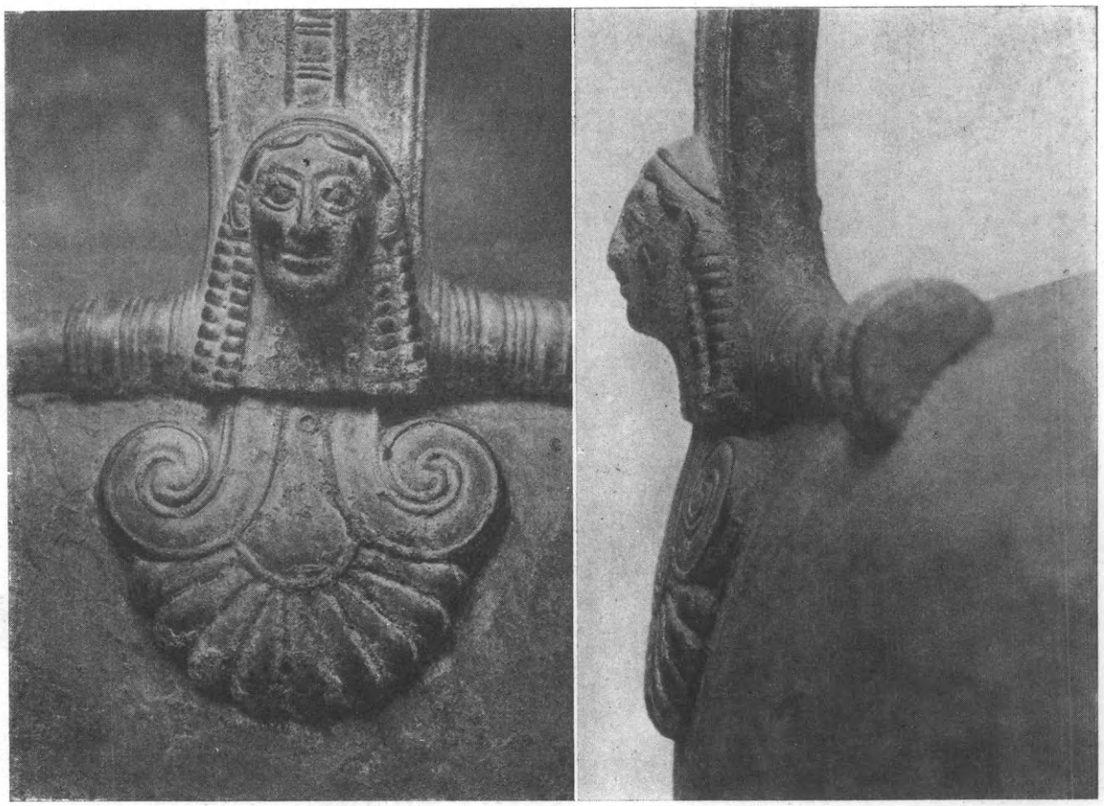

Εἰκ. 8. Βερολίνου 30880. Λεπτομέρεια.

Χίος: Κουρουνιώτης, ΑΔ 1916 παρ. πίν. 3 εἰκ. 20-21, πρβ. Br. Mus. A 762) ἦσαν ὅμως ἀσφαλῶς πολὺ ἀγαπηταὶ καὶ εἰς Λακωνικὰ ἀγγεῖα (Α.Ο. σ. 95, σ. 98 εἰκ. 70g, πίν. 7-8, BSA 1934 πίν. 36).

Ἔχομεν οὕτω, νομίζω, μεμαρτυρημένον ἐργαστήριον κατασκευῆς χαλκῶν ἀγγείων ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 6ου αἰῶνος διατηρούμενον, ὡς θὰ ἴδωμεν, μέχρι τοὐλάχιστον τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος. Τὸ πρᾶγμα ἄλλωστε εἶναι πολὺ φυσικόν· ἐν Σπάρτῃ ἀκμάζει κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ἐργαστηρίων πηλίνων ἀγγείων μὲ σημαντικὴν ἐξαγωγὴν (πολλὰ μάλιστα πήλινα ἀγγεῖα δεικνύουν ἐπίδρασιν τῆς μεταλλοτεχνίας: Α.Ο. σ. 95. BSA 1934, 195 ἐν λ. metal work), καὶ τὰ προϊόντα τῆς Σπαρτιατικῆς μικροτεχνίας, ὅσα ἔχουν σωθῆ, ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Σπάρτη ἀπετέλει σημαντικώτατον κέντρον τῆς Πελοποννησιακῆς χαλκοπλαστικῆς[2].

1 Διὰ τοὺς τριπλοῦς βοστρύχους πρβ. Α. Ο. πίν. 33.7 καὶ 31.2, 32.2, 35.2.5.

2 Ἀξίζει ἐδῶ νὰ σημειωθῇ καὶ ὁ μικρὸς ὑδριοφόρος Ἐθν. μουσ. 7614 (ἐκ Φοινικῆς, Langlotz, πίν. 49 f.). Εἶναι ἀσφαλῶς ἔργον Σπαρτιατικὸν (Langlotz σ. 93) καὶ ἡ μικροσκοπικὴ (βεβαίως τεφροδόχος) ὑδρία, τὴν ὁποίαν κρατεῖ, ἔχει πλείστας ἀναλογίας πρὸς τὰς ὑδρίας τῆς ἐξεταζομένης Σπαρτιατικῆς σχολῆς.

Ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Σπαρτιατικοῦ τούτου ἐργαστηρίου χαλκῶν ἀγγείων, μεταγενεστέρα τῆς ὑδρίας τοῦ Βερολίνου εὑρίσκει λαμπρὰ τὴν θέσιν της ἡ ἐκ Λουκανίας Παρισινὴ ὑδρία (Ι 2): ἐξωτερικῶς παρουσιάζει αὕτη χαρακτηριστικὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν ὑδρίαν τοῦ Βερολίνου (π. χ. εἰς τὸν αὐτὸν τύπον τοῦ ἐλάσματος τῆς μεσαίας λαβῆς), φυσικὰ μὲ ὡρισμένας διαφορὰς (κυρίως εἰς τὸ πλουσιώτερον κόσμημα τοῦ στομίου) ὀφειλομένας εἰς τὴν μεταγενεστέραν κατασκευὴν τῆς Παρισινῆς ὑδρίας. Πολὺ περισσότερον ὅμως ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν σχηματικὴν ὁμοιότητα τῶν δύο λαβῶν, ἐξασφαλίζει εἰς τὴν Παρισινὴν ὑδρίαν τὴν θέσιν της ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἐργαστηρίου ἡ τεχνοτροπία τῆς γυναικείας προτομῆς, ἥτις ἐμφανίζεται ὡς νεωτέρα οἱονεὶ ἀδελφὴ τῆς προτομῆς τῆς ὑδρίας τοῦ Βερολίνου. Οἱ αὐτοὶ ἔντονοι Σπαρτιατικοὶ ὀφθαλμοί, ὅμοιοι μέχρι τῶν λεπτομερειῶν, ἐντελῶς ἡ αὐτὴ πλαστικὴ ἀπόδοσις τῆς κόμης εἰς τοὺς βοστρύχους τῶν ὤμων καὶ τοῦ μετώπου, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς χάλκευσις, μὲ τὰ σχεδὸν γωνιώδη περιγράμματα καὶ τὴν λιτότητα τῶν ἐπιφανειῶν, ὅπως συναντῶμεν εἰς πάντα τὰ Σπαρτιατικὰ προϊόντα. Τὸ αὐτὸ πνεῦμα καθορίζει καὶ τὸ ἀνθέμιον καὶ κυρίως τὴν ἕλικα μὲ τὸ καθαρὸν γραμμικὸν περίγραμμα καὶ τὴν σαφῆ κατάληξιν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόμβον.

Εἰκ. 9. Ἐθν. Μουσείου 15137. Λεπτομέρεια.

Ἡ ὑδρία τῆς Ἐρετρίας, περὶ τῆς ὁποίας κυρίως ἐνταῦθα πρόκειται, παρουσιάζεται ἐξωτερικῶς ἀπολύτως ὁμοία πρὸς τὴν Παρισινήν· ὄχι δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν λεόντων-κριῶν-προτομῆς· ἡ συμφωνία, ὅπως καὶ μεταξὺ τῆς ὑδρίας Βερολίνου-Παρισίων, φθάνει καὶ μέχρι τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν τοῦ ἐλάσματος τῆς μεσαίας λαβῆς, τῶν πλαγίων λαβῶν καὶ τοῦ κοσμήματος τοῦ στομίου, ὥστε δυσκόλως νὰ δύνανται τὰ δύο ἀγγεῖα ν' ἀποχωρισθῶσιν ἀπ' ἀλλήλων.

Ἐὰν ὅμως προσέξωμεν ἰδιαιτέρως καὶ συγκρίνωμεν τὰς δύο γυναικείας κεφαλὰς ***(εἰκ. 9)***, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τούτων ἡ ὁμοιότης ἐκείνη τῆς τεχνοτροπίας, ἡ ὁποία γίνεται ἀμέσως φανερὰ εἰς τὰς δύο κεφαλὰς τῆς ὑδρίας τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Petit Palais· ὁ Λακωνικὸς χαρακτήρ, ὅπως ἐγνωρίσαμεν αὐτὸν ἕως τώρα, δὲν παρουσιάζεται, τοὐλάχιστον ἀμέσως, εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐρετρίας. Δυστυχῶς τὸ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς μέρος εἶναι κατεστραμμένον, δὲν διαφαίνεται ὅμως τὸ αὐτὸ ἐκφραστικὸν Λακωνικὸν βλέμμα· λείπει ἀπὸ τὴν προτομὴν ἡ αὐστηρότης καὶ τὸ γωνιῶδες τῶν γραμμῶν· τὴν θέσιν των φαίνεται ὅτι ἔλαβε κάτι ἡπιώτερον καὶ ἁπαλώτερον. Τὸ δέρμα καλύπτει τὸν σκελετὸν τοῦ προσώπου μὲ τὴν τάσιν νὰ τὸν κρύψῃ, ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας προτομὰς ἐπρόβαλλεν κάτω ἀπὸ αὐτό. Ἡ μετάβασις ἀπὸ ἐπιφανείας εἰς ἐπιφάνειαν γίνεται μαλακωτέρα — ἐμφανεστέρα δὲ γίνεται ἡ διαφορὰ εἰς τοὺς βοστρύχους, οἱ ὁποῖοι παρέχουν πραγματικῶς τὴν ἐντύπωσιν τῶν μαλακῶν τριχῶν ἀντιθέτως πρὸς τὴν σκληρότητα τῶν Σπαρτατικῶν βοστρύχων· καὶ αὐτοὶ ἀπετέλουν ἓν τῶν σημαντικωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς σχολῆς.

Ὁμοίαν διαφορὰν τεχνοτροπίας ἀπ' ἀλλήλων παρουσιάζουν καὶ οἱ κριοὶ ***(εἰκ. 10)***· καὶ χωρὶς νὰ παραβληθοῦν πρὸς τοὺς κριοὺς τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας, οἱ κριοὶ τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais, ἐξεταζόμενοι προσεκτικώτερον, φαίνονται παραδόξως ποιοτικῶς κατώτεροι ἐντὸς

τοῦ ποιοτικῶς πολὺ ἀνωτέρου πλαισίου τῶν λοιπῶν μορφῶν τῆς ὑδρίας. Αἱ κεφαλαί των εἶναι γωνιώδεις καὶ ἐπικάθηνται ἀποτόμως ἐπὶ τοῦ σώματος χωρὶς διόλου σχεδὸν νὰ φαίνεται ὁ λαιμός, αὐτὸ τὸ σῶμα συνδέεται κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀφύσικον πρὸς τὸ ἔλασμα τῆς λαβῆς, αἱ λεπτομέρειαι τῶν ὁπλῶν ἀποδίδονται στοιχειωδῶς. Καὶ μόνον ἓν βλέμμα εἰς τοὺς κριοὺς τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας δεικνύει ἀμέσως πόσον εἶναι οὗτοι ἀνώτεροι ποιοτικῶς, πόσον ἀριστοτεχνικῶς ἔχει ἀποδώσει ὁ τεχνίτης τὸ πλούσιον ἔριον, πόσην ἐξαιρετικὴν προσοχὴν ἔχει δώσει εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λεπτομερειῶν καὶ ἀκόμη μετὰ πόσου λεπτοῦ αἰσθήματος ἔχει τοποθετήσει καὶ ἑνώσει ὀργανικῶς αὐτοὺς ὡς διακοσμητικὰ στοιχεῖα τοῦ ὅλου ἀγγείου[1].

Εἰκ. 10. Ἐθν. Μουσείου 15137. Λεπτομέρεια.

Τέλος μετὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἔχουσι διαπλασθῆ αἱ ἕλικες τοῦ ἀνθεμίου εἰς τὰς δύο ὑδρίας. Ἡ δίπλωσίς των γίνεται εἰς τὴν ὑδρίαν τῆς Ἐρετρίας μαλακωτέρα, τὸ τέρμα ἑκάστης σβύνει ἐλαφρῶς παρὰ τοὺς κόμβους, οἱ ὁποῖοι δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχουν ἐλαφρὰ ἐμπηχθῆ εἰς τὴν μαλακὴν μᾶζαν τοῦ ὅλου. Καὶ γενικῶς ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῶν ἑλίκων τῆς Ἐρετρίας εἶναι ὅτι ἔχουν πλασθῆ ἐκ μαλακῆς μάζης, ἐνῷ ἐκ τῶν ἑλίκων τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais ὅτι ἔχουν σφυρηλατηθῆ εἰς σκληρὰν ὕλην.

Πᾶσαι αὗται αἱ ἐπὶ μέρους διαφοραὶ ὀφείλονται, προφανῶς, εἰς πνεῦμα ἰωνικόν, τὸ ὁποῖον διέπει τὴν ὑδρίαν τῆς Ἐρετρίας. Ἀνήκει πράγματι αὕτη, παρ' ὅλην τὴν ἐξωτερικήν της ὁμοιότητα πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντα Λακωνικὰ προϊόντα, εἴς τινα τῶν Ἰωνικῶν σχολῶν, ἢ πρόκειται μόνον περὶ ἐπιδράσεως Ἰωνικῆς; — Εἶναι τὸ πρόβλημα, τοῦ ὁποίου θὰ ζητήσωμεν τὴν λύσιν.

Εἰκ. 11. Ἐθν. Μουσείου 15137. Λεπτομέρεια.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῇ τὸ ὑπάρχον ὑλικὸν καὶ ν' ἀναζητηθοῦν αἱ ἄλλαι σχολαὶ χαλκῶν ἀγγείων, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν παρὰ τὴν διαπιστωθεῖσαν Λακωνικήν, ἰδίως δὲ ν' ἀναζητηθοῦν, ἂν εἶναι δυνατόν, αἱ Ἰωνικαί. Περισσότερον ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ μεταφέρωνται ἀπὸ σχολῆς εἰς σχολήν, ὁδηγὸς διὰ τοιαύτην κατάταξιν τοῦ ὑλικοῦ πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ πρὸ παντὸς ἡ διαφορὰ τῆς τεχνοτροπίας, ἢ καὶ λεπτομέρειαι τόσον χαρακτηριστικαὶ ὥστε δυσκόλως νὰ δύνανται νὰ παραληφθῶσιν ὑπὸ ἄλλης σχολῆς[2].

1 Τὸ ὡς εἶδος (ἰωνικοῦ) κιονοκράνου, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ νὰ τοὺς ὑποβαστάζῃ, ἔχει παρεξηγηθῆ καὶ παραλειφθῆ ἀπὸ τὸν τεχνίτην τῆς Παρισινῆς ὑδρίας.

2 Payne NC 221· δυστυχῶς ὅμως, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἴδιος, ἡ ἐργασία δυσχεραίνεται λόγῳ τῆς ἀτελοῦς δημοσιεύσεως τῶν χαλκῶν ἀγγείων καὶ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλων φωτογραφιῶν. Ἡ σπουδαιοτέρα μέχρι τῆς σήμερον ἐργασία ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ τοῦ Neugebauer, ἰδίως τὰ δύο του ἄρθρα ἐν RM 1923/4 καὶ AA 1925· εἰς ἀμφότερα ἔχει ἀποθησαυρισθῆ πλουσιώτατον ὑλικόν, ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ ὁποίου θὰ ἀπέβαινε ἀδύνατος καὶ ἡ προκειμένη μελέτη. — Δυστυχῶς ὅμως τὰ συμπεράσματά του περὶ τῆς

Ἡ ἐξέτασις αὕτη τῶν λαβῶν ὑδριῶν καὶ οἰνοχοῶν θὰ γίνῃ κατὰ τοὺς τύπους τῶν λαβῶν τοὺς καθοριζομένους ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ θέματος (ὡς ἐγένετο μέχρι τοῦδε διὰ τοὺς τύπους I καὶ II), διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι εὐκολώτερον νὰ συνδυασθοῦν τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα εἴτε ἐντὸς τοῦ ἰδίου τύπου, εἴτε καὶ πρὸς παραδείγματα ἐξ ἄλλων.

Ὁ τύπος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν στενωτέραν σχέσιν πρὸς τὸν τύπον I (Ἐρετρίας - Petit Palais) εἶναι ὁ χρησιμοποιῶν τὰ αὐτὰ στοιχεῖα (λέοντες, κριοί, ἀνθέμιον) πλὴν τῆς γυναικείας προτομῆς. Ὁ τύπος οὗτος, ὡς καὶ ἐκεῖνος, λόγῳ τοῦ πλουσίου αὐτοῦ διακόσμου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διεμορφώθη εἰς πολὺ ἀρχαίαν ἐποχὴν (ὅπως καὶ εἰς τὸν τύπον I, οὐδὲν παράδειγμα εἶναι καὶ ἐνταῦθα, νομίζω, ἀρχαιότερον τῶν μέσων τοῦ 6ου αἰῶνος). Ἀμφότεροι οἱ τύποι θὰ προῆλθον ἐξ ἄλλου ἀρχαιοτέρου χρησιμοποιοῦντος κάτω μόνον τὸ ἀνθέμιον (Ol. IV πίν. 54, 900. JdI. 3,250)—ὁ τύπος I καὶ ἐκ συνδυασμοῦ πρὸς τὸν τύπον (II) τὸν χρησιμοποιοῦντα μόνον κεφαλὴν γυναικὸς (ἀρχὴ τοῦ συνδυασμοῦ ἡ ὑδρία τοῦ Βερολίνου II 4, βλ. ἀνωτέρω). Ἡ προσθήκη τῶν κριῶν ἀντὶ τῶν ἐγκαρσίων βραχιόνων, θὰ συνετελέσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος· ὁ ἁπλούστερος τύπος μόνον μὲ τὸ ἀνθέμιον εἰς τὸ κάτω μέρος παραμένει καὶ μεταγενεστέρως, τῶν ἀπηρχαιωμένων ἐγκαρσίων βραχιόνων ἀντικαθισταμένων διὰ μιᾶς ἔτι πρὸς τὰ ἔξω ἀναδιπλώσεως τῶν ἑλίκων κατ' ἀντίθετον φοράν, ὥστε νὰ λάβουν σχῆμα ὑπτίου S (βλ. κατωτέρω τύπον V).

Τύπος III.— Λέοντες, κριοί, ἀνθέμιον.

1. Οἰνοχόη Βερολίνου 10409 ***(εἰκ. 12. 13)***. Führer σ. 101. RM 1923/4, 349 εἰκ. 3 (Neugebauer). ἐκ Σμύρνης ὕψ. 0,30.
2. Λαβὴ Μονάχου Antiqu. 3860 ***(πίν. 3β)***. AA 1925, 195 εἰκ. 10 (Neugebauer).
3. Λαβὴ Συλλογῆς Warrocqué II 58, ἀρ. 201 (εἰκών)· ὡς τόπος προελεύσεως φέρεται ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. — ὕψ. 0,22.
4. Ὑδρία ἐκ Capua, Ann. Ist. 1880 πίν. V.1.
5. Ὑδρία Συρακουσῶν, Mon. Linc. 19 πίν. 5 (Orsi), ἐκ Γέλας, ὕψ. 0,46.

Ἡ τεχνοτροπία τῶν παραδειγμάτων τοῦ τύπου τούτου δὲν εἶναι ἑνιαία. Ἡ λαβὴ τῆς Συλλογῆς Warrocqué π. χ. (3) εἶναι ἐντελῶς διάφορος, μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λεόντων, ὄχι μόνον ἀπὸ τῶν λοιπῶν παραδειγμάτων τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων τῶν ἄλλων, ὥστε νὰ καθίσταται δύσκολος ἡ σύγκρισις[1].

ἀποκλειστικῆς σχεδὸν προελεύσεως τῶν χαλκῶν ἀγγείων ἐκ Κάτω Ἰταλίας (καὶ εἰδικώτερον ἐκ Τάραντος) δυσκόλως γίνονται παραδεκτά. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς παρούσης μελέτης δὲν δύναται βεβαίως νὰ γίνῃ ἐξέτασις τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Neugebauer, τὰ ὁποῖα στηρίζονται κυρίως εἰς τὴν ὁμοιότητα διακοσμητικῶν θεμάτων ὄχι χαρακτηριστικῶν («Zungenmuster») καὶ τὴν Ἰταλικὴν προέλευσιν τῶν περισσοτέρων ἀγγείων τὰ ὁποῖα ἐξετάζει. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι ἰσχυρὰ τὰ ἐπιχειρήματα: ὅτι ἀγγεῖα μὲ γλωσσοειδῆ κοσμήματα ἦσαν καὶ ἐν Ἑλλάδι συνήθη καὶ ὄχι μόνον ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ παρετηρήθη ἤδη (Buschor, FR III σ. 262, πίν. 161, Jacobsthal, Melische Reliefs σ. 14, πίν. 1), ἀγγεῖα δὲ ἢ λαβαὶ προερχόμεναι ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν εἶναι πολὺ περισσότεραι, ἢ ὅσας ἀναφέρει ὁ N. Ὑποδειγματικὸν εἶναι τὸ σχετικὸν κεφάλαιον τοῦ Payne εἰς τὰ Necrocorinthia (Metal Vases σ. 210-221), ὅπου ἀναγνωρίζονται ἤδη τινὰ τῶν ἀγγείων ὡς Κορινθιακά.— Ὅτι (μερικὰ τοὐλάχιστον) τῶν εὑρημάτων τῆς Τρεμπένιστε εἶναι κορινθιακὰ περεδέχθη καὶ ὁ N. μετὰ τὰ νέα εὑρήματα: Forsch. u. Fortschr. 1931, σ. 194 κέ.

1 Ἐλπίζω ἀλλαχοῦ νὰ πραγματευθῶ περὶ τῆς λίαν ἐνδιαφερούσης λαβῆς ταύτης.

Ἀρχαϊκωτέραν ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ ἡ λαβὴ τοῦ Μονάχου (2), εἶναι ὅμως, νομίζω, πάντως νεωτέρα τῶν μέσων τοῦ 6ου αἰῶνος. Κοινὸν πρὸς τὴν ὑδρίαν τοῦ Petit Palais ἔχει τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τῶν ἑλίκων (περὶ τῆς λαβῆς τοῦ Μονάχου θὰ γίνῃ λόγος καὶ κατωτέρω). Ἡ ἐκ Γέλας ὑδρία (5) συνδυάζει νεωτεριστικὰ στοιχεῖα, ὅπως πρὸ παντὸς τὸ σχῆμα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδεκάφυλλον ἀνθέμιον καὶ τὰς ἕλικας μετὰ τῶν πολλῶν διπλώσεων, πρὸς στοιχεῖα ἀπηρχαιωμένα, ὅπως τὸ σχῆμα τῶν πλαγίων λαβῶν. Καὶ ἡ τεχνοτροπία δεικνύει ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ προϊόντος ἐπαρχιακοῦ, πιθανῶς Ἰταλιωτικοῦ.

Εἰκ. 12. Βερολίνου 10409.

Σημαντικὴ εἶναι ἡ Ἰωνικὴ προέλευσις (ἐκ Σμύρνης) τῆς οἰνοχόης τοῦ Βερολίνου (1). Καὶ πραγματικῶς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ Λακωνικὰ παραδείγματα, παρουσιάζει αὕτη οὐσιώδη διαφοράν: ὁ τύπος τῶν λεόντων εἶναι ἄλλος· ὄχι μόνον δὲν στρέφουν τὰς κεφαλὰς πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλὰ καὶ ἡ χαίτη των ἀποδίδεται κατὰ τρόπον πλουσιώτερον καὶ περισσότερον φυσιοκρατικὸν (ὅπως π.χ. καὶ εἰς τὴν ἐξ Ἐφέσου λεοντοκεφαλὴν Br. Br. 642 καὶ προχείρως KiB. 203, 5· πρβ. ἄλλους Ἰωνικοὺς λέοντας: ἐκ Κνίδου Berl. Mus. 34, 1912/3, 245 εἰκ. 213, ἐκ Διδύμων Br. Br. κείμενον εἰς πίν. 641 κέ. εἰκ. 14), ἡ κεφαλή των ὑστερεῖ κατὰ τὴν πλαστικὴν ἀπόδοσιν τῶν λεπτομερειῶν, καὶ γενικῶς τὸ ὅλον σῶμα παρουσιάζει μαλακωτέραν διάπλασιν. Ὁμοίως ἔχουν κατασκευασθῆ καὶ οἱ κριοί, οἱ ὁποῖοι ὁμοιάζουν ἐξαιρετικῶς πρὸς τοὺς κριοὺς τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας (πρβ. εἰκ. 10 καὶ εἰκ. 13): κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀποδίδεται τὸ μαλακὸν ἔριον, εἰς τὴν αὐτὴν ἐλαφρὰν καμπύλην (πηγάζουσαν ἐκ λεπτῆς παρατηρήσεως τῆς φύσεως) καταλήγει τὸ ρύγχος, καὶ γενικῶς τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐπικρατεῖ καὶ ἐδῶ, ὅπως καὶ ἐκεῖ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς προσεκτικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν λεπτομερειῶν (κέρας, οὖς), ὡς καὶ τὸ αὐτὸ ἐλευθερώτερον αἴσθημα κατὰ τὴν τοποθέτησίν των ἐντὸς τοῦ ὅλου διακόσμου. Σύγκρισις πρὸς τοὺς κριοὺς τῆς λαβῆς τοῦ Μονάχου (2) ἢ τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais καθιστᾷ αἰσθητοτέραν τὴν διαφορὰν ταύτην.

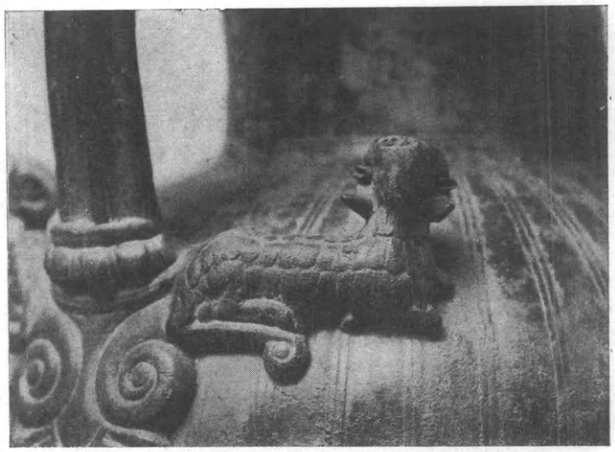

Εἰκ. 13. Βερολίνου 10409. Λεπτομέρεια.

Παραλλαγὴν τοῦ ἀνωτέρω τύπου ἀποτελεῖ ὁμὰς λαβῶν, χρησιμοποιουσῶν διὰ τὴν προσκόλλησιν πρὸς τὸ σῶμα τῆς ὑδρίας ἀντὶ τοῦ ἀνθεμίου κεφαλὴν Γοργόνος. Τὰ ἓξ κατωτέρω παραδείγματα συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τοῦ Neugebauer (RM 1923/4, 385 κέ. AA 1925, 198 κέ. πρβ. καὶ Payne NC 221).

Τύπος IV.—Κεφαλὴ Γοργόνος.

1. Λαβὴ Βερολίνου Inv. 1081. Führer σ. 100. RM 1923/4, 385 κέ. Payne NC πίν. 46,3. — ἴσως ἐκ Κορίνθου.
   ὕψ. 0,21, ὑπάρχουν καὶ αἱ δύο πλάγιαι λαβαὶ τοῦ τύπου τῶν λαβῶν τῆς Ἐρετρίας (κύκνοι)· μῆκ. 0,17.
2. Λαβή, Boston 01.7474. AA 1925, 198 εἰκ. 11α (βλ. καὶ σημ. 1). ἠγοράσθη ἐν Ἀθήναις.
3. Λαβή, Boston 99.462. AA αὐτ. εἰκ. 11β· ἠγοράσθη ἐν Παρισίοις, ἐδηλώθη δὲ ὡς τόπος προελεύσεως αἱ Ἀθῆναι ***(εἰκ. 14).***
4. Λαβή, Collection de Clercq III πίν. 57, 429.
5. Λαβή, Βιέννη, Kunsth. Mus. Inv. 3022. RM 1923/4, 387 εἰκ. 19. ἠγοράσθη ἐν Ἀθήναις μὲ δήλωσιν τόπου προελεύσεως τὴν Ὀλυμπίαν.
   ὕψ. 0,195.—Ὑπάρχει ἡ βάσις καὶ αἱ πλάγιαι λαβαὶ τοῦ τύπου τῶν λαβῶν τῆς Ἐρετρίας (κύκνοι)· μῆκ. 0,165.
6. Λυών, Palais des Beaux Arts, RM 1923/4 386 (δὲν ἔχει δημοσιευθῆ φωτογραφία).

Ἀντιθέτως πρὸς τὰ παραδείγματα τοῦ προηγουμένου τύπου, τὰ ἀνωτέρω ἔχουν τόσας ὁμοιότητας μεταξύ των κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὰς λεπτομερείας, καὶ μάλιστα λεπτομερείας χαρακτηριστικὰς καὶ ἀσυνήθεις, ὅπως τὸ ἀνθέμιον εἰς τὸ ἄνω μέρος μεταξὺ τῶν λεόντων, ὥστε ὁ τύπος ν' ἀποτελῇ δημιούργημα τοπικῶς καὶ χρονικῶς περιωρισμένον. Ὁ Payne συνδυάζει τὸν τύπον πρὸς τὴν ὁμάδα τῆς ὑδρίας τῆς Κύμης (βλ. κατ. V), τὴν ὁποίαν θεωρεῖ Πελοποννησιακήν.—Πελοποννησιακὴ εἶναι, νομίζω, καὶ ἡ τεχνοτροπία τοῦ γοργονείου· ἐνθυμίζει τὴν γοργόνα τοῦ κρατῆρος τοῦ Μονάχου (Sieveking, Antike Metallgeräte πίν. 2. 3), τὴν δὲ Κορινθιακὴν προέλευσιν τοῦ κρατῆρος τούτου καθιστᾷ ἤδη προφανῆ ὁ παρεμφερὴς κρατὴρ ἐκ Τρεμπένιστε (Filow πίν. 7. 8). Πρὸς τὴν Κόρινθον μᾶς ὁδηγεῖ καὶ ὁ τύπος τῶν λεόντων: ἡ ὅλη τεχνοτροπία εἶναι Πελοποννησιακή, διαφέρει ὅμως τοῦ τύπου, ὅστις ἐχαρακτηρίσθη ἀνωτέρω ὡς Λακωνικός· ἡ χαίτη δὲν σχηματίζει τὸ ἔντονον πλαίσιον ἐκείνου, δηλοῦται δὲ ἐπὶ τοῦ τραχήλου δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν· τὸ πρόσωπον διατηρεῖ τὴν πλαστικότητα τῆς ἀποδόσεως (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἰωνικὸν τύπον βλ. ἀνωτ. σ. 160 καὶ κατωτ. σ. 169) μὲ περισσοτέραν ὅμως λεπτότητα· χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ εἰς ὅλα τὰ παραδείγματα ἐπαναλαμβανομένη μορφὴ τῶν ὤτων. Ὁμοίου τύπου ἐντελῶς εἶναι ὁ ἀσφαλῶς Κορινθιακὸς χάλκινος λέων ἐκ Περαχώρας, JHS 1931, 193 εἰκ. 9. Ἡ λαβὴ τέλος τοῦ Βερολίνου προέρχεται ἐκ Κορίνθου. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀπίθανον ὅτι ἡ σειρὰ αὕτη, ἡ ὁποία πάντως ἔχει κοινὴν τὴν προέλευσιν, προέρχεται ἐξ ἐργαστηρίου Κορινθιακοῦ.

Ἡ διαφορὰ ἀπὸ τῶν Λακωνικῶν λαβῶν γίνεται φανερὰ καὶ εἰς τὸ ἔλασμα τῆς λαβῆς: ἔχουν κοινὴν μὲν τὴν πρὸς τὰ ἄνω πλάτυνσιν, ἀντὶ ὅμως τοῦ ἐπιπέδου Λακωνικοῦ ἐλάσματος μὲ τὸ ἀστραγαλωτὸν κόσμημα εἰς τὸ μέσον, παρουσιάζεται ἐνταῦθα ἔλασμα τρίπλευρον μὲ

τὸ ἀστραγαλωτὸν κόσμημα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν σχηματιζομένων ἀκωκῶν, πλὴν τῆς λαβῆς τῆς Βιέννης, ἥτις στερεῖται τοῦ κοσμήματος τούτου· ἡ ἰδία παρουσιάζει καὶ εἶδος πέλτης εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀνθεμίου· θὰ εἶναι προφανῶς ἡ ἀρχαιοτέρα, ἤτοι πρὶν διαμορφωθῇ ὁ τύπος.

Γεγονός, ἐφ' οὗ δέον νὰ ἐπιστηθῇ ἡ προσοχὴ καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν σημαντικὰ συμπεράσματα, εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀσφαλῶς Πελοποννησιακὴν αὐτὴν ὁμάδα ὁ τύπος τῶν κριῶν διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν κριῶν τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας. Εἰς τὴν λαβὴν de Clercq εἶναι κακότεχνοι ὡς ξύλινοι[1], ἐνῷ ἡ ποιότης τῶν λοιπῶν λεπτομερειῶν δὲν ὑστερεῖ· πανταχοῦ ὅμως, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς λαβὰς τοῦ Boston, ὅπου εἶναι σχετικῶς ἀνώτεροι ποιοτικῶς, τοὺς διακρίνει ἀκαμψία καὶ σκληρότης πολὺ ἀπέχουσα τῆς μαλακότητος καὶ φυσικότητος τῶν κριῶν τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας καὶ τῆς οἰνοχόης τῆς Σμύρνης. Παραλλήλως πρὸς τὴν παρατηρηθεῖσαν ἤδη διαφορὰν πρὸς τοὺς κριοὺς τῆς Λακωνικῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais καὶ τὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς τῆς Ἰωνικῆς οἰνοχόης τῆς Σμύρνης, πιστοποιεῖται διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ὁ μὴ Πελοποννησιακός, Ἰωνικὸς χαρακτὴρ τῶν κριῶν τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας. Ἀλλ' ἐκ τῆς πιστοποιήσεως ταύτης συνάγεται, νομίζω, καὶ ἄλλο συμπέρασμα: ὅτι καὶ οἱ κριοὶ αὐτοὶ καθ' ἑαυτούς, ὡς διακοσμητικὸν στοιχεῖον τῶν χαλκίνων ἀγγείων, ἐδημιουργήθησαν ἐν Ἰωνίᾳ· οἱ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ τῇ Πελοποννήσῳ τεχνῖται εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἰωνικὴ ἐπίδρασις κατέκτα ὁσημέραι ἔδαφος, ἐμιμήθησαν καὶ εἰς τοῦτο τοὺς Ἴωνας συναδέλφους των· τὸ ξένον ὅμως στοιχεῖον τοὺς προδίδει δίπλα εἰς τοὺς γνωστούς των ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως τύπους, ὅπου ἠδύναντο νὰ δεικνύουν ὅλην αὐτῶν τὴν δεξιοτεχνίαν. Ἴσως δὲν εἶναι καὶ ἄσχετον τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ εἰς τὴν Κορινθιακὴν ἀγγειογραφίαν σχεδὸν οὐδέποτε ἐμφανίζεται εἰς τὸν κύκλον τῶν ζωικῶν παραστάσεων ὁ κριός, ἐνῷ εἶναι συνηθέστατος ὁ τράγος· τοὐναντίον ὁ κριὸς ἀποτελεῖ θέμα προσφιλὲς τῆς Χαλκιδικῆς ἀγγειογραφίας (Rumpf πίν. 62 κέ. 68, 69, 70, 72, 75 κ. ἀ.), ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ μεταξὺ τῶν ἰωνικῶν ἐργαστηρίων ἀπαντᾷ (Kunze, AM 1934 πίν. 6. 3). Εἶναι ἄλλωστε φυσικὸν ὅτι ὁ κριὸς μὲ τὸ μαλακόν του περίγραμμα καὶ τὸ πλούσιον ἔριον προσείλκυσε περισσότερον ἀπὸ τὸν ἀγαπητὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον λιπόσαρκον τράγον τὸ ἔνστικτον τοῦ Ἴωνος τεχνίτου. Τὰ παραδείγματα,

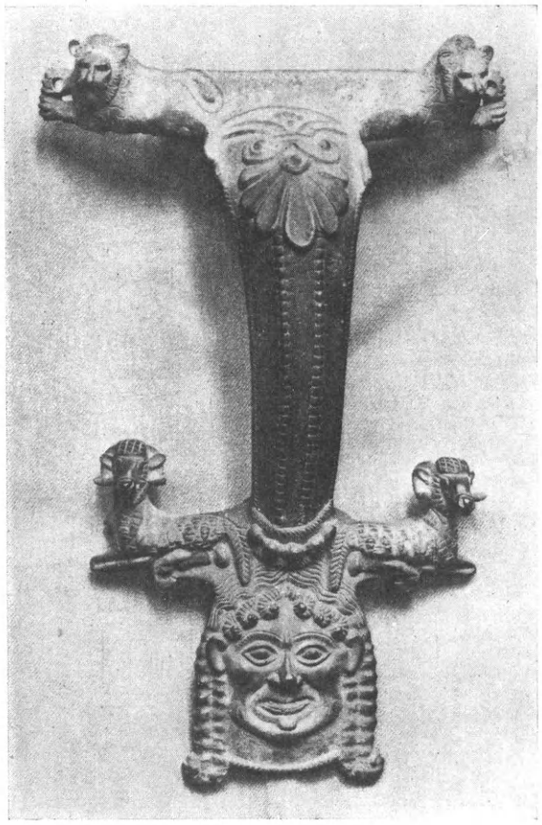

Εἰκ. 14. Boston 99462.

1 Οὕτω καὶ ὁ Neugebauer RM. 1923/4 ἔ.ἀ.

τὰ ὁποῖα ἐμνημονεύθησαν, δεικνύουν πόσον τὸ ἔνστικτόν του αὐτὸ δὲν τὸν ἐπρόδωσε[1].

Πελοποννησιακὴν ὁμοίως προέλευσιν ἔχει ἄλλος τύπος, ἁπλούστερος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω σελ. 159. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ζεύγους τῶν λεόντων καὶ τοῦ ἀνθεμίου μόνον, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν λεπτομέρειαν ὅτι αἱ ἕλικες διπλοῦνται καὶ πρὸς τὰ ἔξω κατ' ἀντίθετον φορὰν εἰς σχῆμα ὑπτίου S (τὰ παραδείγματα, πλὴν τοῦ ἀριθ. 2, συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τοῦ Neugebauer, RM 1923/4, 412.2, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὑδρίαν τῆς Κύμης).

Τύπος V.—Ἀνθέμιον μὲ ἀναδιπλουμένας ἕλικας.

1. Θραῦσμα λαβῆς ἐξ Ὀλυμπίας, Ol. IV πίν. 54, 899.

2. Θραῦσμα ὑδρίας ἐξ Ἐρετρίας, Ἐθν. Μουσ., εὑρ. χαλκῶν 7454· δημοσιεύεται ἐδῶ, ***εἰκ. 15.17*** διὰ πρώτην φοράν.

Σῴζεται ὁλόκληρον τὸ στόμιον μετὰ τῆς καθέτου λαβῆς, μία πλαγία καὶ πλεῖστα λείψανα τοῦ σφυρηλάτου σώματος[2]· ἐπὶ τῆς μεσαίας λαβῆς, μεταξὺ τῶν λεόντων, ἀνθέμιον· ἡ πλαγία λαβὴ παρουσιάζει τὸ αὐτὸ σχῆμα τοῦ ἀνθεμίου.

3. Ὑδρία Ἐθν. Μουσείου 7915. Φωτογρ. Alinari 24491· ἐνταῦθα ***πίν. 3α*** καὶ ***εἰκ. 16 καὶ 18.*** ἐξ Αἰγίου[3].

Ἡ βάσις μετὰ τμήματος τοῦ σώματος ἐκ τῶν κάτω συμπεπληρωμένα διὰ γύψου. Ἐπίσης διὰ γύψου ἔχουν συμπληρωθῆ ὡρισμένα τμήματα ἐπὶ τοῦ σώματος. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ ἀγγεῖον σῴζεται ὁλόκληρον, δὲν δικαιολογεῖται δὲ ἡ ὑποψία τοῦ Neugebauer (RM 1923/4, 412.3) ὅτι στοιχεῖα δύο διαφόρων ἀγγείων ἔχουν συναρμολογηθῆ εἰς ἕν: ἐξηκρίβωσα ὅτι ὁ σφυρήλατος χαλκὸς βαίνει ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ τοῦ στομίου μέχρι τοῦ κάτω μέρους, ὅπου ἀρχίζει ὁ γύψος, διακρίνονται δὲ σαφῶς καὶ οἱ ἀρχικοὶ ἧλοι προσηλώσεως εἰς τὴν μεσαίαν καὶ τὰς πλαγίας λαβάς.— Αὗται ἔχουν τὸν τύπον τῶν λαβῶν τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας. Ὅπως καὶ ἐκεῖ κοσμεῖ τὴν ῥάχιν τῆς κυρίως λαβῆς καὶ τῶν δίσκων τὸ ἀστραγαλωτὸν κόσμημα, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐδῶ λείπει ἐκ τῆς κατακορύφου λαβῆς. Οἱ δίσκοι ἔχουν προσέτι ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς των ἐπιφανείας ἐγχάρακτον κόσμημα εἰς σχῆμα ῥόδακος.

1 Πρβ. προσέτι τὴν κεφαλὴν τοῦ κριοῦ τὴν ἀποτελοῦσαν τὴν ψευδοϋδρορρόην τοῦ Πεισιστρατείου Τελεστηρίου τῆς Ἐλευσῖνος, Noack Eleusis 65, πίν. 29, Richter, Animals in Gr. Sculpture, εἰκ. 136. Ἡ ἄνευ μιμήσεως παραμείνασα ἀντικατάστασις τῶν λεοντοκεφαλῶν ὀφείλεται βεβαίως εἰς ἐπίδρασιν ἰωνικήν.—Πρβ. ἄλλα παραδείγματα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, Wiegand, Poros-Architektur σ. 125 εἰκ. 121.122.— Ἡ κεφαλὴ τοῦ Τελεστηρίου τῆς Ἐλευσῖνος ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τοὺς κριοὺς τῆς οἰνοχόης τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας.

2 Δίδω ἐνταῦθα τὰ μέτρα:

στόμιον, διάμετρος		0,273
στόμιον, διάμετρος ἐσωτερικὴ		0,181
κάθετος λαβὴ	ὕψος	0,172
	μῆκος	0,151
	ὕψος ἀνθεμίου	0,072
	πλάτος ἕλικος	0,093
πλαγία λαβὴ	μῆκος	0,179
πλαγία λαβὴ	πάχος	0,022
	ὕψος ἀνθεμίου	0,044
	πλάτος ἕλικος	0,062

3 Μέτρα:

ὕψος		0,434
στόμιον, διάμετρος		0,283
στόμιον, διάμετρος ἐσωτερικὴ		0,190
μεγαλυτέρα διάμετρος κοιλίας		0,345
πλάγιαι λαβαὶ	μῆκος	0,170
	πλάτος	0,07
	ὕψος καμπύλης	0,051
κάθετος λαβὴ	μῆκος (ἄνω)	0,125
	» (κάτω)	0,085
	ὕψος	0,200
ἕκαστος λέων	ὕψος	(ἀριστ. 0,03) (δεξ. 0,025)
	μῆκος	0,05
ἕλιξ	μῆκος	0,045
	ὕψος (μετ' ἀνθεμίου)	0,075

4. Λαβὴ ὑδρίας, Βιέννη, Kunsth. Mus. 2907. AA 1925, 187, εἰκ. 6. 7.—Ἴσως ἐκ Πελοποννήσου.—Αἱ πλάγιαι λαβαὶ καταλήγουν εἰς διπλᾶς προτομὰς ἵππων.
5. Θραῦσμα λαβῆς ἐκ Μενελαΐου τῆς Σπάρτης, BSA 1908/9, 148 εἰκ. 14, 3. Δυστυχῶς ἀτελεῖς πληροφορίαι περὶ τοῦ στρώματος, ὅπου εὑρέθη.

Κατὰ διαφορετικὸν τρόπον διπλοῦνται αἱ ἕλικες:
6. Ὑδρία ἐκ Κύμης τῆς Ἰταλίας, Mon. Linc. 22 πίν. 78. Αἱ πλάγιαι λαβαὶ ὅμοιαι πρὸς τὰς τῆς λαβῆς 4.

Αἱ ἀναδιπλούμεναι ἕλικες ἀπολήγουν εἰς κεφαλὰς ὄφεων[1]:
7. Οἰνοχόη Βερολίνου Friedrichs 600, Führer σ. 101.
8. Λαβὴ Λούβρου 2648, de Ridder II πίν. 96.

Ὅπως καὶ ὁ προηγούμενος, οὕτω καὶ ὁ τύπος οὗτος ἀποτελεῖ, ὡς πρὸς τὰ κύρια παραδείγματα (ἀρ. 1-5), ἑνότητα κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν· τὸ ἀνθέμιον ἔχει εἰς ὅλα τὰ παραδείγματα μορφὴν πεπλατυσμένην, αἱ ἕλικες διπλοῦνται μέχρι τῶν λεπτομερειῶν ὁμοίως, τὸ δὲ ἔλασμα τῆς λαβῆς εἶναι τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς ἀρ. 2 καὶ 3 καὶ εἰς τοὺς ἀρ. 4 καὶ 5, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ἀποκλίσεων[2]. Διὰ τοὺς ἀρ. 1. 3-5, λόγῳ τῆς ἀποκλειστικῆς των προελεύσεως ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἀνεγνώρισεν ὁ Neugebauer κοινὸν Πελοποννησιακὸν ἐργαστήριον[3]· εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι καὶ τὸ θραῦσμα ἐξ Ἐρετρίας (2) προέρχεται ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου. Συνδέει μάλιστα τὴν προκειμένην ὁμάδα πρὸς τὴν Κορινθιακὴν μὲ τὸ γοργόνειον (IV), λόγῳ τοῦ μεταξὺ τῶν λεόντων ἀνθεμίου, λεπτομερείας, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὸ παράδειγμα τοῦτο καὶ εἰς τὴν ὁμάδα ἐκείνην ἀπαντᾷ. Ἑτέρα λεπτομέρεια συνδέουσα τὴν προκειμένην ὁμάδα πρὸς τὴν προηγουμένην εἶναι ἡ παράταξις τῶν σφαιριδίων εἰς τὴν κάτω γένεσιν τοῦ ἐλάσματος τῆς λαβῆς. Ὑπὲρ Κορινθιακῆς ἢ τοὐλάχιστον βορείου Πελοπον-

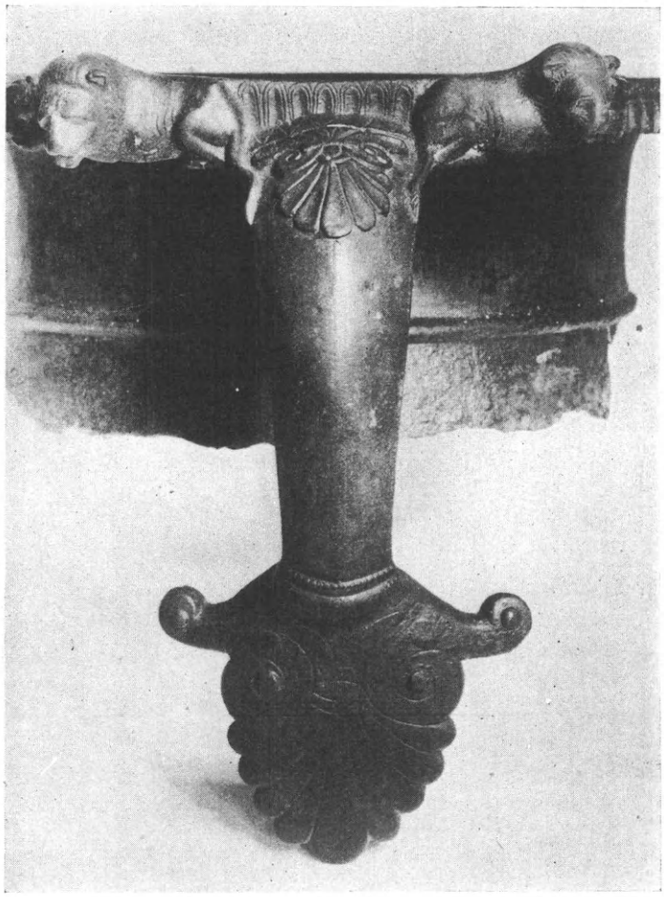

Εἰκ. 15. Ἐθν. Μουσείου 7454.

1 Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολλὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα κρίνω περιττὸν ν' ἀναφέρω ὅλα.

2 Καὶ οἱ δύο τύποι εἰς ἀρχαιότερα πρότυπα: Ol. IV πίν. 54, 895. 896. Αὐτ. 894 ἴσως ἡ ἀρχὴ τοῦ Λακωνικοῦ τύπου, πρβ. καὶ ἀν. σ. 154,2.

3 RM 1923/4, 412.

νησιακῆς προελεύσεως καὶ τῆς ὁμάδος ταύτης μαρτυρεῖ καὶ ὁ τύπος τῶν λεόντων εἰς τὰ παραδείγματα ὅπου ὑπάρχουν (2.3.4), ἰδίως δὲ εἰς τὴν λαβὴν τῆς Βιέννης. Τέλος καὶ ἡ προέλευσις τοῦ ἀρ. 3 ἐξ Αἰγίου δίδει περισσοτέραν πιθανότητα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐργαστηρίου τῆς Β. Πελοποννήσου (Κόρινθος;).

Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου ἀσφαλῶς προῆλθε καὶ ἡ λαβὴ τοῦ Μονάχου (ΙΙΙ 2)· τὸ ἔλασμά της εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ θραύσματος τῆς Ἐρετρίας, ὁ τύπος τῶν λεόντων εἶναι ὁ Κορινθιακός, δὲν λείπουν δὲ καὶ τὰ σφαιρίδια εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ ἐλάσματος.

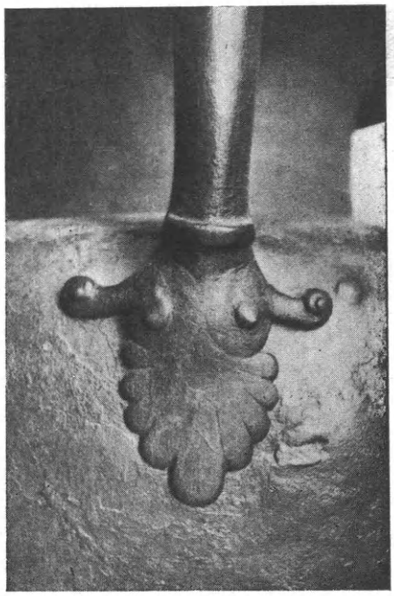

Εἰκ. 16. Ἐθν. Μουσείου 7915. Λεπτομέρεια.

Χρονολογικῶς προγενέστερον ἐκ τῆς προκειμένης σειρᾶς εἶναι ἀσφαλῶς τὸ θραῦσμα τῆς Ὀλυμπίας μὲ τὴν ἁπλουστέραν καὶ ἐπίπεδον μορφὴν τῶν ἑλίκων. Ὑστερώτερα πρέπει νὰ εἶναι τὸ θραῦσμα τοῦ Μενελαΐου καὶ ἡ ὑδρία τοῦ Αἰγίου διὰ τὴν νεωτεριστικὴν μορφὴν τοῦ ἀνθεμίου, τὸ ὁποῖον εἶναι τώρα ὀξυκόρυφον μὲ προεξέχον τὸ μεσαῖον φύλλον. Ὀλίγῳ προγενέστερον αὐτῶν εἶναι τὸ ἀνθέμιον τοῦ θραύσματος τῆς Ἐρετρίας, ὀξυκόρυφον καὶ αὐτό, ἀλλ' ἄνευ τῆς προεξοχῆς τοῦ φύλλου, ἀκόμη δὲ προγενεστέρα ἡ λαβὴ τῆς Βιέννης μὲ σχῆμα ἀνθεμίου κυκλικόν. Ἡ ὑδρία τοῦ Αἰγίου, λόγῳ τοῦ σχήματός της, φαίνεται ὀλίγον μεταγενεστέρα τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais, περὶ τὸ 530 ἢ ὀλίγον ὕστερον. Τὸ θραῦσμα τῆς Ὀλυμπίας ἴσως δὲν εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος.

Ἐκ τῶν παρεκκλίσεων τοῦ τύπου, ἡ ὑδρία τῆς Κύμης φαίνεται κατὰ τὸ σχῆμα ἀρχαιοτέρα τῆς ὑδρίας τοῦ Αἰγίου, πλησιάζουσα περισσότερον πρὸς τὴν ὑδρίαν τοῦ Βερολίνου (ΙΙ 4)· παρουσιάζει ὅμως ἤδη καὶ αὕτη στοιχεῖα προηγμένα, ὡς τὸ ἑνδεκάφυλλον ἀνθέμιον, ἐνῷ πάλιν ἀντὶ ὁλοκλήρων λεόντων ἔχει εἰς τὸ ἄνω μέρος μόνον προτομὰς (ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα Ol. IV πίν. 54,895). Ὁ Neugebauer τὴν νομίζει κατασκευασθεῖσαν ἐν Μ. Ἑλλάδι· ἀντιθέτως ὁ Payne[1], ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πλαγίων λαβῶν τὴν συνδυάζει πρὸς τὴν λαβὴν τῆς Βιέννης (4) καὶ τὰς λαβὰς ἐπὶ ὑδρίας ἐκ Τρεμπένιστε (Filow εἰκ. 55. 56), νομίζει δὲ τὴν ὁμάδα αὐτὴν Πελοποννησιακήν.— Ἀσφαλὴς Ἰταλικὴ μίμησις φαίνεται ἡ οἰνοχόη τοῦ Βερολίνου (7).

Ἕτερος τύπος λαβῶν παρουσιάζει ἀντὶ ἐλάσματος μορφὴν γυμνοῦ νεανίου κάμπτοντος τοὺς βραχίονας καὶ κρατοῦντος τὰς οὐρὰς τῶν ἐπὶ τοῦ στομίου λεόντων, ἐνῷ ὑπάρχει παρὰ τοὺς πόδας του τὸ ζεῦγος τῶν κριῶν. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ἀρκούντως συνήθης. Ἡ Fölzer, Hydria 70, ἀπαριθμεῖ 7 παραδείγματα, δύνανται ὅμως ταῦτα τοὐλάχιστον νὰ διπλασιασθοῦν. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ σημαντικώτερος καὶ πρὸς καλλιτεχνικὴν κατάταξιν τοῦ λοιποῦ ὑλικοῦ, διότι τὸ ὁλόκληρον σῶμα τοῦ κούρου εἶναι εὐχερέστερον νὰ εὕρῃ ἀναλογίας εἰς ἄλλα πλαστικὰ ἔργα. Δυστυχῶς ὅμως λείπουν καὶ ἐδῶ λεπτομερειακαὶ χρησιμοποιήσιμοι φωτογραφίαι.

1 NC 221.

Ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων ἀναφέρω μόνον τ' ἀκόλουθα ἕξ, τὰ ὁποῖα βοηθοῦν εἰς τὴν κατάταξιν τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας[1].

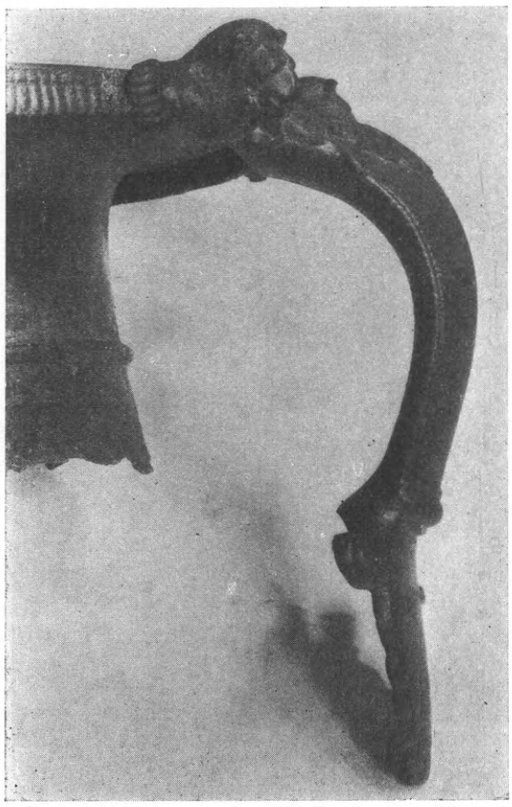

Εἰκ. 17. Ἐθν. Μουσείου 7454 (ἐξ Ἐρετρίας)· πλαγία ὄψις.

Τύπος VI.— μὲ τὴν μορφὴν τοῦ νεανίου·

1. Οἰνοχόη, Παρίσιοι, Petit Palais, Συλλογὴ Dutuit, ἐκ Sala Consilina (Λουκανία) ***(εἰκ. 19).*** N. S. 1896, 172.1, 1897, 164 εἰκ. 8. Collection Hirsch, Vente Drouot, Paris 1921, 32 ἀρ. 231 πίν. 8 = RM 1923/4 πίν. 8 (Neugebauer.) — ὕψ. 0,20· εὑρέθη μετὰ τῆς ὑδρίας I 2.
2. Ὑδρία, Βερολῖνον 8467, Führer 68 πίν. 26. Lamb, Gr. and Rom. Bronzes πίν. 46b — ἐκ Randazzo (Σικελία)· αἱ πλάγιαι λαβαὶ τοῦ τύπου Ἐρετρίας-Petit Palais.
3. Λαβή, Oxford, Ashmolean Museum ***(εἰκ. 20.21).***
4. Λαβή, Λοῦβρον 2785, de Ridder II πίν. 100. ἐκ Μονεμβασίας ***(εἰκ. 22).*** — ὕψ. 0,10. — ἀποκεκομμένη κάτωθεν τῶν γονάτων· λείπει ὁ ἀριστερὸς λέων.
5. Λαβή, Boston 85.515, Bonner Studien 1890 σ. 176 ***(πίν. 4)***· εὑρέθη πλησίον τῆς Σπάρτης.
6. Λαβή, Boston 99.460, AA 1900, 217.16 ***(εἰκ. 23).*** — ἠγοράσθη ἐν Πάτραις προερχομένη ἴσως ἐκ Παλαιοπόλεως (τῆς ἀρχαίας Ἤλιδος).

Ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων ἀρχαιότερα φαίνονται αἱ λαβαὶ Oxford καὶ Λούβρου· ἡ τεχνοτροπία τῆς μορφῆς καὶ ὁ τύπος τῶν λεόντων τῆς δευτέρας (εἰκ. 22) παρουσιάζουν τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τὰ Λακωνικὰ παραδείγματα, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο μέχρι τοῦδε λόγος. Ἂν προστεθῇ δὲ καὶ ἡ προέλευσις τῆς λαβῆς ἐκ Μονεμβασίας, νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἀμφιβολία ὅτι ἡ λαβὴ ἀποτελεῖ δεῖγμα τῆς ἀνωτέρω ὑποτεθείσης Λακωνικῆς σχολῆς, ὀλίγῳ νεώτερον τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais. Προϊὸν τῆς αὐτῆς σχολῆς, ἴσως κατά τι ἀρχαιότερον, εἶναι ἡ λαβὴ τῆς Ὀξφόρδης· μολονότι ὁ τύπος τῶν λεόντων πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸν Κορινθιακὸν (βλ. ἰδίως τὰ παραδείγματα τοῦ τύπου IV), τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ κούρου εἶναι τόσον καθαρῶς Λακωνικά, ὥστε καὶ ἡ προκειμένη λαβὴ ἀνήκει εἰς τὸ αὐτὸ Λακωνικὸν ἐργαστήριον[2].

1 Σημειώνω ἐπίσης τ' ἀκόλουθα δύο ὁλόκληρα ἀγγεῖα: τὰς οἰνοχόας Καρλσρούης 527 (Schumacher πίν. 17, ἐκ τάφου εἰς S. Ginesio παρὰ τὸ Τολεντῖνον τῆς μέσης Ἰταλίας) καὶ Σόφιας ἐκ Τρεμπένιστε, Filow ἀρ. 72, πίν. 10 κέ., εἰκ. 63. Ἡ τελευταία παρουσιάζει κάτω ἀντὶ κριῶν ἀνθέμιον μόνον, μὲ ἀναδιπλουμένας πρὸς τὰ ἔξω ἕλικας, τύπου ὅμως ἐντελῶς διαφόρου τῶν ἀναδιπλουμένων ἑλίκων τῆς προηγουμένης ὁμάδος. Ἰωνικὸν θεωρεῖ τὸ ἀνθέμιον τοῦτο ὁ Jacobsthal, Germania 11,177, ἀντιθέτως χαρακτηρίζει πελοποννησιακὴν τὴν οἰνοχόην ὁ Payne NC 216, 4. Πραγματικῶς ὅμως αἱ ἕλικες ἔχουν ἀναλογίας πρὸς Ἰωνικὸς στήλας: AM 1933, Beil. 10, 2. 11, 2 καὶ 12,2 (μικρότερον ἀνθέμιον ἐντὸς τοῦ μεγαλυτέρου) (Buschor).

2 Ὁμοίως προϊὸν τοῦ αὐτοῦ Λακωνικοῦ ἐργαστηρίου εἶναι ἕτερον δεῖγμα τοῦ ἰδίου τύπου, τὸ ὁποῖον εὑρέθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτυπώσεως τῆς προκειμένης μελέτης:

Νεωτάτη τῆς ὅλης σειρᾶς εἶναι ἡ ὑδρία ἐκ Randazzo (Βερολῖνον)· τὸ σχῆμά της εἶναι ὀξύτερον, ἡ ἀναλογία τοῦ μεγαλυτέρου πλάτους πρὸς τὸ ὕψος μικροτέρα, ἡ θέσις τοῦ μεγαλυτέρου πλάτους μετατεθειμένη ὑψηλότερα. Δὲν ἔχει ὅμως ἀκόμη φθάσει τὴν βαθμῖδα τῆς ἐποχῆς τοῦ καλοῦ Λεάγρου (βλ. ἀνωτ.)· οἱ χρόνοι τῆς κατασκευῆς της πίπτουν περὶ τὸ 520. Τὴν τεχνοτροπίαν αὐτῆς μοῦ εἶναι δύσκολον νὰ καθορίσω μετ' ἀκριβείας: παρουσιάζει ἔκδηλα Ἰωνικὰ στοιχεῖα εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα, ὅπως καὶ εἰς τοὺς κριούς, συνηνωμένα μετὰ Πελοποννησιακῶν - Λακωνικῶν, ὅπως οἱ βόστρυχοι καὶ ὁ τύπος τῶν λεόντων· πιθανῶς κατεσκευάσθη ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι.

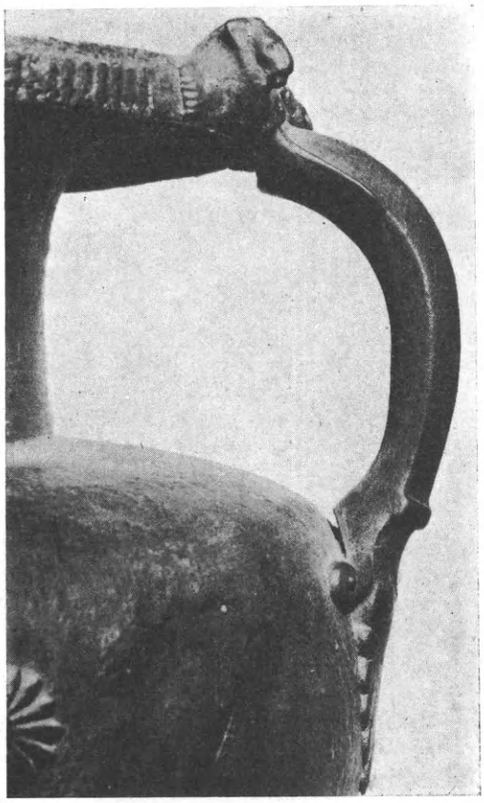

Εἰκ. 18. Ἐθν. Μουσείου 7915 (ἐξ Αἰγίου)· πλαγία ὄψις.

Ἀσφαλέστερον δεικνύει τὴν καταγωγήν του ὁ κοῦρος τῆς οἰνοχόης τοῦ Petit Palais (εἰκ. 19). Τὸ σῶμά του, ὅπως φαίνεται καὶ κατενώπιον καὶ ἐκ τῶν πλαγίων, εἶναι ὀργανικῶς συνεσφιγμένον, οἱ μύες ἔντονοι. Χαρακτηριστικώτερον ὁμιλεῖ ἡ κεφαλή: ἡ διάταξις τῆς κόμης ἀπαντᾷ ὁμοία εἰς Κορινθιακὰς κεφαλὰς (Payne NC πίν. 48.12, 49.1) καὶ εἰς ἓν ἔργον μνημειακῆς πλαστικῆς, τὸν κοῦρον τῆς Τενέας. Καὶ ἡ κατατομὴ μὲ τὴν ὀξεῖαν ῥῖνα καὶ τὴν ὀξεῖαν κατάληξιν τῆς σιαγόνος, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν Κορινθιακῶν ἔργων (προτομὴ ἐπὶ χαλκῆς οἰνοχόης ἐκ Κορίνθου, Ἐθν. Μουσ., Payne NC πίν. 45.1 καὶ 48.10—πρβ. αὐτ. πίν. 47, 48, καὶ τὸ στήριγμα κατόπτρου ἐκ Κορίνθου πίν. 46.1· ὁ αὐτὸς τύπος καὶ εἰς τὴν ἀγγειογραφίαν). Νομίζω ὅτι ἡ οἰνοχόη τοῦ Petit Palais εἶναι ἔργον Κορινθιακόν[1], θὰ ἔπρεπε δὲ καὶ πάλιν νὰ τονισθῇ πόσον διάφορος εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ τεχνοτροπία τῶν κριῶν ἀπὸ τὴν ὑδρίαν τῆς Ἐρετρίας.

Ἀλλὰ περισσότερον ἴσως πάντων τῶν ἄλλων παραδειγμάτων διδακτικὴ διὰ τὴν τεχνοτροπίαν τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας εἶναι ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν δύο λαβῶν τοῦ Boston (πίν. 4 καὶ εἰκ. 23). Ἡ πρώτη προέρχεται ἐκ Σπάρτης· ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐστερούμεθα τῆς πληροφορίας ταύτης ἡ τεχνοτροπία τῆς Λακωνικῆς σχολῆς εἶναι τόσον καταφανής, ὥστε χωρὶς δισταγμὸν δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὴν ὡραίαν λαβὴν τὴν ἐξακολούθησιν τῆς αὐτῆς σχολῆς· εἶναι περιττὸν νὰ τονισθοῦν πάλιν ἐδῶ αἱ τόσον χαρακτηριστικαὶ λεπτομέρειαι τῶν ὀφθαλ-

ἡ ὡραία λαβὴ μὲ μορφὴν νεανίου, τῆς ὁποίας ἓν τεμάχιον εὑρέθη κατὰ τὰς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν προχείρους ἀνασκαφικὰς ἐρεύνας τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, καὶ ἡ ὁποία συνεπληρώθη δι' ἄλλων τεμαχίων ἐκ τῶν παλαιῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ κ. Young καὶ τῆς δ. Κωνσταντίνου.

1 Ὑποθέτω ὅτι ὅλα τὰ εὑρήματα τῆς Sala Consilina, ὅσα δὲν εἶναι ἐγχώρια προϊόντα, προέρχονται ἐκ Πελοποννήσου. Ἐκτὸς τῆς οἰνοχόης καὶ τῆς ὑδρίας, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος, διδακτικὴ εἶναι καὶ ἡ παραβολὴ τῆς λεκάνης (N. S. 1897, 164 εἰκ. 10) πρὸς ὁμοίας ἐκ Τρεμπένιστε (Filow εἰκ. 76 κέ.)· ἐπίσης ἡ σφὶγξ ἐπὶ τοῦ ἠθμοῦ (N. S. αὐτ. εἰκ. 12, Neugebauer, Bronzegerät d. Altertums πίν. 27, 1) ἀπαντᾷ εἰς κάνθαρον ἐκ τοῦ Ἡραίου τοῦ Ἄργους (Waldstein II πίν. 118 ἀρ. 2034).

μῶν, τῶν βοστρύχων, τοῦ τύπου τῶν λεόντων. Μία λεπτομέρεια μόνον εἶναι σημαντική· ὁ κοῦρος σχετικῶς πρὸς τὸν ὀλίγῳ παλαιότερον τῆς λαβῆς τοῦ Λούβρου (4) ἢ τῆς Ὀξφόρδης (3) καὶ πρὸς τὰς κεφαλὰς τῶν ὑδριῶν τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Petit Palais δεικνύει διάπλασιν μαλακωτέραν. Ἀλλ' ἀκριβῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (ἡ λαβὴ θὰ κατεσκευάσθη κατὰ τοὺς περὶ τὸ 530 χρόνους) παρουσιάζουν καὶ τὰ Λακωνικὰ γλυπτὰ τὴν αὐτὴν μαλακότητα[1], ὀφειλομένην εἰς ἐπίδρασιν Ἰωνικήν.

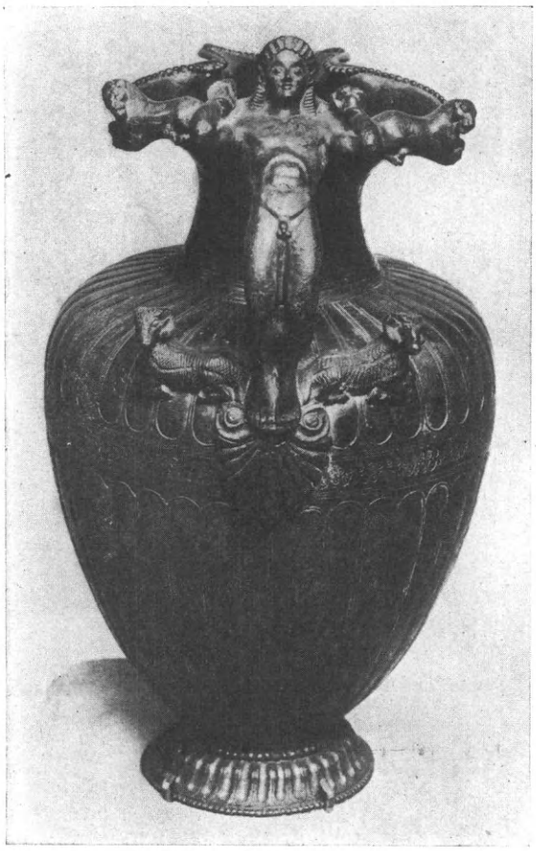

Εἰκ. 19. Παρίσιοι, Petit Palais.

Ποίαν διαφορὰν ὅμως παρουσιάζει ἔργον Ἰωνίζον ἀπὸ ἄλλου γνησίως Ἰωνικοῦ τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς, δεικνύει ἡ παραβολὴ πρὸς τὴν ἑτέραν λαβὴν τοῦ Boston (εἰκ. 23). Τὸ θέμα εἶναι ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ (δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι καὶ ἡ Σπαρτιατικὴ λαβὴ θὰ εἶχε κάτω τοὺς κριοὺς καὶ τὸ ἀνθέμιον) καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον προσφορώτερον πρὸς παραβολήν, ἡ τεχνοτροπία ὅμως διάφορος: τὸ περίγραμμα τῆς κεφαλῆς εἰς τὴν δευτέραν λαβὴν (εἰκ. 23) εἶναι στρογγυλώτερον, οἱ βόστρυχοι ἐξαιρετικῶς πυκνοὶ καὶ ἁπαλοί, οἱ δὲ ὀφθαλμοί, οἱ χαρακτηριστικοὶ ἡμίκλειστοι Ἰωνικοί, ἀποτελοῦν τὴν μεγαλυτέραν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀνοικτοὺς καὶ ἀκριβεῖς τοῦ Λακωνικοῦ ἔργου. Καὶ τὸ σῶμα εἶναι πλαδαρὸν καὶ αἱ ἀναλογίαι του βραχύτεραι· ἡ ὀσφύς του δὲν ἔχει τὴν τεταμένην κυρτότητα τοῦ Σπαρτιατικοῦ κούρου, ἀλλ' ἀπομένει χαλαρά· καὶ παρ' ὅλην τὴν Ἰωνικὴν ἐπίδρασιν τοῦ τελευταίου πόσον γωνιώδεις φαίνονται αἱ μεταβάσεις εἰς τὰς ἀρθρώσεις παρὰ τὰς καμπυλότητας τῆς Ἰωνικῆς λαβῆς. Περισσοτέραν ὁμοιότητα δεικνύει ἡ λαβὴ αὕτη μᾶλλον πρὸς ἔργα τῆς Ἀνατολικῆς Ἰωνίας, ὅπως π. χ. πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ Βερολίνου 1631 (Kurze Beschreibung πίν. 10α. Schrader, Arch. griech. Plastik 109,30), ἢ πρὸς ἔργα ἐκ Σάμου ἐκ τῶν περισσότερον «ἀνατολιζόντων» (Buschor, Altsam. Standbilder II εἰκ. 128-134).

Πρὸς τὴν ἀσφαλῶς Ἰωνικὴν ταύτην λαβὴν λοιπὸν εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ συγκρίνωμεν τὴν λαβὴν τῆς ὑδρίας ἐξ Ἐρετρίας. Καὶ πρῶτον μεγάλην ὁμοιότητα δεικνύουν αἱ δύο λαβαὶ ὡς πρὸς τοὺς κριοὺς (πρβ. εἰκ. 10), μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὴν λαβὴν τοῦ Boston οὗτοι παρουσιάζονται περισσότερον μαλακοί, καὶ ὁ μικρός των λαιμὸς δίδει καὶ εἰς τὸ ὅλον σῶμα βραχυτέρας ἀναλογίας, πρᾶγμα σύμφωνον πρὸς τὴν Ἰωνικὴν μέν, ἀλλ' ἀνατολικωτέραν καταγωγὴν τοῦ ἔργου[2].

1 Langlotz σ. 94/95. Νεανίας ἐξ Ὀλυμπίας καὶ δρομεὺς ἐκ Σπάρτης αὐτ. πίν. 47. 48.

2 Ὡς κακέκτυπον αὐτοῦ τοῦ τύπου παρουσιάζονται οἱ κριοὶ τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais.

Καὶ οἱ λέοντες τῆς λαβῆς τοῦ Boston εἶναι Ἰωνικοί, ὅσον καὶ ἂν δὲν εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς λέοντας τῆς οἰνοχόης τῆς Σμύρνης· διαφέρουν βασικῶς τοῦ Πελοποννησιακοῦ (Λακωνικοῦ-Κορινθιακοῦ) τύπου τῶν λεόντων, καὶ τοῦτο γίνεται καταφανέστερον ἐὰν συγκριθοῦν πρὸς τοὺς λέοντας τῆς Σπαρτιατικῆς λαβῆς· ἡ χαίτη δὲν δηλοῦται ἐδῶ πλέον δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν, μένει ὅμως ὡς μᾶζα πλαστική, ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ ῥύγχος ἀποδίδονται ὀλιγώτερον πλαστικὰ καὶ ἀποτελοῦν μᾶλλον ἕνα ὄγκον σφαιρικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου οὐδὲ τὰ ὦτα ἐξέχουν πολύ· πρὸ παντὸς ὅμως ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς σαρκώδους μάζης τοῦ ὅλου σώματος, τόσον πιστὴν πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ θηρίου—γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκουν τὰ ἀνάλογά των εἰς ἀνατολικοὺς λέοντας τῆς μνημειακῆς πλαστικῆς (ὅπως εἰς τὸ Βερολῖνον ἐκ Μιλήτου, Schrader, Arch. griech. Plastik 116,50) καὶ τὴν λεοντοκεφαλὴν ἐκ τῆς Ἐφέσου εἰς τὸ Βρετ. Μουσεῖον (Br. Br. 642, KiB 203.5). Ὡς πρὸς τὴν ὑδρίαν τῆς Ἐρετρίας σημαντικὸν εἶναι ὅτι οἱ λέοντες αὐτῆς δεικνύουν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς ἀναμφισβητήτως Ἰωνικοὺς τούτους λέοντας· ἴσως νὰ μὴ ἀποδίδωνται μὲ τὴν αὐτὴν λεπτότητα ὅπως καὶ οἱ λέοντες τῆς Ἐρετρίας, τὰ οὐσιώδη ὅμως στοιχεῖα, ὅπως τὸ περίγραμμα τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ ἀπόδοσις τοῦ σώματος, εἶναι τὰ αὐτά·

Εἰκ. 20. Ὀξφόρδης, Ashmolean Museum.

Ἐν τέλει, ἄλλο κοινὸν στοιχεῖον τῆς Ἰωνικῆς λαβῆς τοῦ Boston μετὰ τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας εἶναι ὁ μαλακὸς τρόπος τῆς διαπλάσεως τῶν ἑλίκων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν σκληρότερον τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais (βλ. ἀνωτ. σ. 157)· μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἡ λαβὴ τοῦ Boston ὡς νεωτέρα διπλώνει τὰς ἕλικάς της κατὰ ἡμίσειαν ἐπὶ πλέον στροφήν, ἀπολύτως ὅμως κατὰ τὸν αὐτὸν χαρακτηριστικὸν τρόπον.

Διὰ τῆς λαβῆς τοῦ Boston συμπληροῦται ἡ ἐξέτασις τῶν διαφόρων τύπων λαβῶν, τὰς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ παραβάλωμεν πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑδρίαν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐξετάσεως αὐτῆς ὑπῆρξε, νομίζω, ἡ πιστοποίησις ἑνὸς ἀκμάζοντος Λακωνικοῦ ἐργαστηρίου χαλκίνων ἀγγείων καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ διάστημα τοῦ 6ου αἰῶνος, ἡ ὕπαρξις, παραλλήλως πρὸς αὐτό, ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου, ἄλλου ἐργαστηρίου, πιθανώτατα Κορινθιακοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπόθεσις ἐργαστηρίων Ἰωνικῶν, τῶν ὁποίων ὅμως, δυστυχῶς, δὲν σῴζονται εἰ μὴ δύο μόνον μεμονωμένα παραδείγματα (οἰνοχόη Σμύρνης, λαβὴ τοῦ Boston).

Ὡς πρὸς τὴν ὑδρίαν τῆς Ἐρετρίας σημαντικὸν εἶναι τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐνῷ δεικνύει καταφανῆ σημεῖα διαφορᾶς ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω Πελοποννησιακῶν σχολῶν, τοὐναντίον ἔχει

σημεῖα ἐπαφῆς πρὸς τὰ δύο Ἰωνικὰ παραδείγματα ὡς πρὸς τὸν τύπον τῶν κριῶν, τοὺς λέοντας καὶ τὸ ἀνθέμιον. Οὕτως ἡ ὑπόθεσις, ἡ ὁποία ἐγένετο ἐν ἀρχῇ, ὅτι ἡ ὑδρία τῆς Ἐρετρίας ἔχει καταφανῆ στοιχεῖα Ἰωνικά, ἐπαληθεύεται καὶ βεβαιοῦται. Εἶναι καθαρῶς Ἰωνική; Τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ νῦν εἶναι ἀσφαλῆ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσουν ἀκόμη ὁριστικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα, ἐφ' ὅσον μάλιστα διὰ τὴν προτομὴν τῆς γυναικὸς (ἥτις ἔχει τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν ἐν προκειμένῳ) δὲν εὑρέθη ὁμοιότης εἰς ἔργα Ἰωνικά. Πράγματι, ἐνῷ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα στοιχεῖα εἶναι προφανὴς ἡ συγγένεια πρὸς τὴν Ἰωνικὴν λαβὴν τοῦ Boston, αἱ δύο κεφαλαὶ διαφέρουν οὐσιωδῶς κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν: τὸ περίγραμμα τῆς κεφαλῆς εἶναι ἐντελῶς διάφορον, διάφοροι αἱ ἀναλογίαι, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν πρὸς ἀλλήλας δεικνύουν αἱ λεπτομέρειαι.

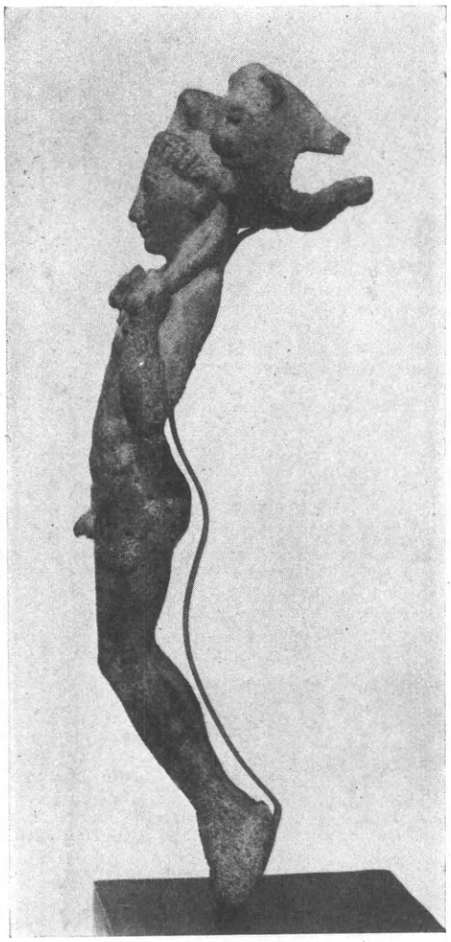

Εἰκ. 21. Ὀξφόρδης, Ashmolean Museum.

Ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν λαβὴν τοῦ Boston, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς σχολὰς τῆς Ἀνατολικῆς Ἰωνίας διαφέρει ἡ προτομὴ τῆς Ἐρετρίας, τοὐλάχιστον ἀπὸ ἐκείνας, τὸν χαρακτῆρα τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν νὰ συλλάβωμεν περισσότερον, ὅπως τώρα, μετὰ τὰς δημοσιεύσεις τοῦ Buschor (κυρίως Altsam. Standbilder 1-3) τῆς Σάμου, ἀλλὰ καὶ τῆς Μιλήτου. Ἐπίσης προτομαὶ ἐπὶ ἀγγείων Κλαζομενίων (Sieveking-Hackl, Kgl. Vasensmlg zu München πίν. 20) ἢ Χιακῶν (ΑΔ 1916, παρένθ. πίν. 3, εἰκ. 20-21, Κουρουνιώτης) καὶ πήλινα ἐκ Ῥόδου (π.χ. Clara Rhodos IV εἰκ. 203)[1] ἔχουν τὰ κοινὰ γνωρίσματα τῶν ἀνατολικῶν Ἰωνικῶν ἔργων, πρὸς τὰ ὁποῖα οὐδεμίαν συγγένειαν δεικνύει ἡ ἡμετέρα ὑδρία.

Ἐκ τῶν Ἰωνικῶν σχολῶν τῶν Κυκλάδων μέ τινα ἀκρίβειαν δυνάμεθα σήμερον ν' ἀποχωρίσωμεν τὰ ἔργα τῆς Πάρου καὶ τῆς Νάξου (βλ. τὰ σχετικὰ κεφάλαια εἰς τὰς Bildhauerschulen τοῦ Langlotz καὶ Buschor, Kykladisches ἐν ΑΜ 1929)· ἡ προτομὴ ὅμως τῆς Ἐρετρίας οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν οὔτε πρὸς τὴν ζωηρὰν ἰδιοσυγκρασίαν τῆς πρώτης, οὔτε πρὸς τὴν χαρακτηριστικὴν ἰσχνότητα τῆς δευτέρας.

Ἀπομένει ἡ Εὔβοια· ἂν πράγματι ἡ ὑδρία εἶναι Ἰωνική, συγκεντρώνονται ἐδῶ πολλαὶ πιθανότητες: ἡ Χαλκὶς εἶναι τόπος περίφημος διὰ τὴν κατασκευὴν χαλκῶν ἀγγείων, ἀφοῦ δὲ ἡ ὑδρία προέρχεται ἐκ τῆς γειτονικῆς Ἐρετρίας, εὐκόλως δελεάζεται κανεὶς πρὸς τὸ συμπέρασμα ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον καὶ ἐκ προελεύσεως μεμαρτυρημένον προϊὸν τῆς σχολῆς ἐκείνης. Τὴν ἄλλοτε ὅμως εὐρύτατα κρατοῦσαν θεωρίαν περὶ Χαλκιδικῆς προελεύσεως τῶν περισσοτέρων χαλκῶν ἀγγείων ἐκλόνισεν ὁ Neugebauer (βλ. ἀνωτ.) θεωρήσας τοὐναν-

1 Καὶ ἡ σύγχρονος μὲ τὰ ἀγγεῖά μας ἀγγειοπλαστικὴ τῆς Φικελλούρας δὲν δεικνύει καμμίαν ἐπίδρασιν τῆς μεταλλοτεχνίας.

τίον ὅτι τὰ πλεῖστα προέρχονται ἐκ Κάτω Ἰταλίας[1]. Ὅτι ὅμως καὶ ἡ θεωρία αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ ἀπόλυτον ἀποκλειστικότητα ν' ἀληθεύῃ ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω, καὶ ἤδη διὰ τῆς παρούσης μελέτης ἐγένετο προσπάθεια, ὅπως πολλὰ παραδείγματα τῆς Ἰταλιωτικῆς σχολῆς τοῦ Neugebauer ἀποδοθοῦν εἰς ἄλλας, Πελοποννησιακὰς ἢ Ἰωνικὰς σχολάς. Ἂν ἡ θεωρία του ὅτι καθ' ὅλου ἡ Χαλκὶς οὐδέποτε ὑπῆρξε κέντρον κατασκευῆς χαλκῶν ἀγγείων ἔχεται ἢ ὄχι ἀληθείας, δὲν εἶναι βεβαίως ἐδῶ ὁ τόπος νὰ ἐξετασθῇ. Ὁδηγὸς θὰ ἔπρεπε καὶ εἰς τοῦτο πρὸ παντὸς νὰ εἶναι ἡ ὁμοιότης τῆς τεχνοτροπίας πρὸς μεμαρτυρημένα Χαλκιδικὰ προϊόντα, καὶ τοιαῦτα δὲν ἔχομεν ἄλλα πλὴν τῆς γνωστῆς μεγάλης σχολῆς τῶν πηλίνων ἀγγείων. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, εἶναι ὅτι ἡ προτομὴ τῆς Ἐρετρίας (εἰκ. 9) οὐδεμίαν ἀπολύτως δεικνύει ὁμοιότητα πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν τῶν μορφῶν ἐπὶ τῶν Χαλκιδικῶν ἀγγείων. Ἡ προέλευσις ἐξ ἄλλου ἐξ Ἐρετρίας, μόνη αὐτή, δὲν εἶναι στοιχεῖον ἀρκετὸν διὰ νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τὴν ἐν Εὐβοίᾳ κατασκευήν, μάλιστα ἀφοῦ ἡ μόνη γνωστὴ ἑτέρα ἀρχαϊκὴ ὑδρία ἐξ Ἐρετρίας (V 2) ἐδείχθη ἀνωτέρω ὅτι προῆλθεν ἐξ ἐργαστηρίου Πελοποννησιακοῦ[2].

Εἰκ. 22. Λούβρου 2785.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐξέτασιν δὲν ἐλήφθησαν ἀκόμη ὑπ' ὄψιν αἱ λοιπαὶ δύο λαβαὶ τοῦ τύπου τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας - Petit Palais (I 3.4: πίν. 2β, εἰκ. 3.4)· λόγῳ τῆς κακῆς των διατηρήσεως ἐθεωρήθη ὅτι δὲν εἶναι πρόσφοροι διὰ τὴν ἔρευναν. Καὶ ὅμως, ἐὰν εἰς τὰς τέσσαρας ταύτας λαβὰς τοῦ ὁμοίου τύπου, προσέξωμεν τὰς κεφαλὰς τῶν γυναικῶν, θὰ παρατηρήσωμεν πόσον ὅμοιαι εἶναι πρὸς ἀλλήλας· βεβαίως αἱ λεπτομέρειαι εἶναι δυσδιάκριτοι εἰς τὰς λαβὰς Northwick Park καὶ Heidelberg, ὅ,τι ὅμως διακρίνεται ἔχει μεγάλην σχέσιν τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο: τὸ περίγραμμα, πρὸ παντός, τῆς κεφαλῆς, αἱ

1 Τὴν γνώμην του παραδέχονται ὁ Rumpf, Chalk. Vasen σ. 124 καὶ ἡ Lamb, Gr. a. Rom. Bronzes σ. 133 κέ.

2 Ἄλλο ἀρχαϊκὸν ἀγγεῖον ἐξ Εὐβοίας πλὴν ἀκοσμήτων τινῶν τεφροδόχων καλπῶν δὲν γνωρίζω. Περισσότεραι εἶναι ὑδρίαι τινὲς 5ου καὶ 4ου αἰῶνος (Βερολίνου 7907, Führer σ. 99· 8064, JdI. 1888. 250 6· ἰδιωτ. Συλλ., σχέδ. εἰς Samml. Sabouroff ii πίν. 149· δύο εἰς τὸ Μουσεῖον Χαλκίδος ἐξ Ἀλιβερίου ἀδημοσίευτοι· Ἐθν. Μουσ. 7913 μετ' ἀναγλύφου Διονύσου καὶ Σατύρου, Πρακτ. 1886, 57 καὶ ΑΕ 1886,36· 3 ὑδρίαι καὶ λαβαὶ ΑΕ 1899, 229, ΑΜ 1901, 357)· ἐπίσης σειρὰ ὁλόκληρος χαλκῶν κατόπτρων (βλ. νῦν Züchner AA 1935, 365 κέ.)· ἀλλ' εἶναι τὰ εὑρήματα αὐτὰ Χαλκιδικά;

ἀναλογίαι της, ἡ διάταξις τῆς κόμης καὶ τῶν βοστρύχων. Τὰ αὐτὰ πράγματα συναντῶνται καὶ εἰς τὰ παραδείγματα τῆς Σπαρτιατικῆς σχολῆς, ὅσα ἐσημειώθησαν ἀνωτέρω, ἔκδηλα δὲ εἰς τὴν Λακωνικὴν λαβὴν Boston (πίν. 4)· ἀλλὰ καὶ λεπτομέρειαι τῆς λαβῆς Northwick Park, ὅπως αἱ ραβδώσεις τῶν βοστρύχων, τὴν συνδέουν πρὸς τὴν Λακωνικὴν σχολήν· ἐκτὸς τῶν πρωίμων λαβῶν τοῦ Βερολίνου (II 3, εἰκ. 6) ὑπάρχουν κατὰ τὸν αὐτὸν χαρακτηριστικὸν τρόπον π. χ. καὶ εἰς τὴν γυναικείαν μορφὴν ἐκ Σπάρτης εἰς Βερολῖνον (Antiquarium 7933, Führer I πίν. 5), πρὸς τὴν ὁποίαν μορφὴν καὶ γενικώτερον φαίνεται ὅτι ὁμοιάζει ἡ λαβὴ Northwick Park.

Εἰκ. 23. Boston 99460.

Ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν τεσσάρων λαβῶν τοῦ τύπου Ἐρετρίας-Petit Palais καταδεικνύει καὶ τὸ ἑξῆς: ὅτι αἱ ὁμοιότητες μεταξὺ τούτων δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὸ θέμα. Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ὅτι τὸ ἔλασμα τῆς λαβῆς ἐπαναλαμβάνεται μέχρι τῶν λεπτομερειῶν ὅμοιον καὶ εἰς τὰ τέσσαρα παραδείγματα. Ὅμοιον ἀκριβῶς εἶναι καὶ τὸ ἔλασμα τῆς λαβῆς εἰς τὴν ὑδρίαν τοῦ Βερολίνου (II 4, εἰκ. 7) δυνάμεθα δὲ νὰ τὸ παρακολουθήσωμεν, βεβαίως μὲ ἀποκλίσεις χρονικάς, ὅμοιον ὅμως πάντοτε εἰς τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα, ἤτοι εἰς τὴν πεπλατυσμένην του διάπλασιν καὶ τὸ πρὸς τὰ ἄνω ἄνοιγμα, μέχρι τῆς δαιδαλικῆς ὑδρίας τῆς Nîmes (εἰκ. 5). Ἡ ὁμοιότης τοῦ ἐλάσματος τῆς λαβῆς δὲν εἶναι τυχαία· ἓν ὅμοιον θέμα δύναται νὰ ταξιδεύσῃ ἀπὸ σχολῆς εἰς σχολὴν (ὁ τύπος III μὲ τὴν λαβὴν τοῦ Μονάχου (2) καὶ τὴν οἰνοχόην τῆς Σμύρνης (1) νομίζω ὅτι τὸ ἀποδεικνύει ἀρκούντως)· τὸ ἔλασμα ὅμως τῆς λαβῆς εἶναι στοιχεῖον οὐδέτερον, δημιουργηθὲν καὶ ἐξελισσόμενον ἐντὸς ἑνὸς ἐργαστηρίου, καὶ δι' αὐτὸ ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὴν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ παρυφαίνωνται διδάγματα ἢ ἐπιδράσεις ἐξ ἄλλων σχολῶν. Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν διαφόρων τύπων ἀνωτέρω ἔγινε, νομίζω, καὶ τοῦτο φανερόν· ὄχι μόνον ὁμάδες προερχόμεναι ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου (IV μὲ τὸ γοργόνειον, V μὲ τὰς ἀναδιπλουμένας ἕλικας) ἐδείκνυον καὶ τὸ αὐτὸ ἔλασμα λαβῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλασμα αὐτὸ δὲν ἀπήντα εἰς προϊόντα ἄλλου ἐργαστηρίου — ὅπως καὶ τὸ σχῆμα ἐλάσματος τῆς προκειμένης ὁμάδος δὲν παρουσιάσθη ἀλλαχοῦ πλὴν τῆς Λακωνικῆς σχολῆς.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς κοινῆς ὁμοιότητος ταύτης, καὶ ἄλλας πλείστας ἀναλογίας παρουσιάζουν μεταξύ των αἱ λαβαί· οἱ κριοὶ π. χ. τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας (εἰκ. 10) ποιοτικῶς κρατοῦν βεβαίως πάντοτε τὴν ἀνωτέραν των θέσιν, δὲν εἶναι ὅμως πολὺ διάφοροι οἱ κριοὶ Northwick Park καὶ Heidelberg, μολονότι δὲν φθάνουν μέχρι τῆς λεπτῆς τελειότητος ἐκείνων. Αἱ ἕλικες

τῆς λαβῆς Northwick Park διαπλάττονται κατὰ τὸν τρόπον τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais· αἱ ἕλικες ὅμως τῆς λαβῆς Heidelberg δεικνύουν περισσοτέραν συνάφειαν πρὸς τὰς ἕλικας τῆς ὑδρίας τῆς Ἐρετρίας. Τέλος ὁ τύπος τῶν λεόντων τῆς Ἐρετρίας (εἰκ. 11), τοῦ ὁποίου ἡ σχέσις πρὸς Ἰωνικὰ πρότυπα ἐτονίσθη ἀνωτέρω, ἐπανευρίσκεται εἰς τὴν λαβὴν Northwick Park ὁ αὐτὸς δὲ θεμελιώδης τύπος ὑπόκειται καὶ εἰς τοὺς λέοντας τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἔχουν πλασθῆ μὲ πνεῦμα κάπως αὐστηρότερον. Οἱ λέοντες τῆς λαβῆς Heidelberg ἐξακολουθοῦν, νομίζω, τὸν Λακωνικὸν τύπον μὲ τὴν διακεκριμένην χαίτην.

Πάντα ταῦτα ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ τέσσαρες λαβαὶ ἀποτελοῦν ἀπὸ ἀπόψεως τεχνοτροπίας μίαν ἑνότητα. Εἶναι καὶ αἱ τέσσαρες προϊόντα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου· τὸ δὲ ἐργαστήριον τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο ἢ τὸ ἐργαστήριον, τὸ ὁποῖον παρήγαγε τὰ παραδείγματα τοῦ τύπου μὲ τὴν γυναικείαν προτομὴν (ΙΙ), καὶ τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω ὑπετέθη ἕνεκα ἀποχρώντων λόγων ὅτι εἶναι Λακωνικόν.

Εἰς τὸ κοινὸν λοιπὸν τοῦτο Λακωνικὸν ἐργαστήριον, τὸ ἀρχαιότερον παράδειγμα τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἡ ὑδρία τῆς Nîmes καὶ τὸ νεώτερον πιθανῶς ἡ ὡραία λαβὴ τοῦ Boston μὲ τὴν μορφὴν τοῦ νεανίου, τὸ ὁποῖον δηλαδὴ ἀκμάζει ἐπὶ ἕνα περίπου αἰῶνα, ἀνήκει καὶ ἡ ὑδρία ἐξ Ἐρετρίας.—Πῶς ὅμως ἐξηγεῖται ἡ διαφορὰ τῆς τεχνοτροπίας ἀπὸ τῆς ὑδρίας Petit Palais, ἡ ὁποία ἀναμφισβητήτως ὑπάρχει, ὡς καὶ τὰ ἀποδειχθέντα ἤδη ἰωνικὰ στοιχεῖά της; Καὶ κατὰ πρῶτον εἶναι ἀνάγκη νὰ παρατηρηθῇ ὅτι ἐὰν ἡ ὑδρία τῆς Ἐρετρίας, συγκρινομένη ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν ὑδρίαν τοῦ Petit Palais, δεικνύῃ αἰσθητὰς διαφοράς, αἱ διαφοραὶ αὗται μειοῦνται ὁπωσδήποτε διὰ τῶν μεσολαβουσῶν ἑτέρων δύο λαβῶν τοῦ αὐτοῦ τύπου, ὡς ἐδείχθη ἀνωτέρω. Τὰ δὲ Ἰωνικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διαφαίνονται καὶ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τῆς προτομῆς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς λαβῆς (λέοντες, κριοί, ἕλικες), δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθοῦν εἰμὴ ἐκ τῆς γενικῆς ἰωνιζούσης τάσεως τῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους εὑρισκόμεθα, ἐν Σπάρτῃ. Ἡ τάσις αὕτη εἶναι γνωστή, ἔγινε δὲ καὶ ἀνωτέρω περὶ αὐτῆς λόγος προκειμένου περὶ τῆς λαβῆς τοῦ Boston. Εἰς τὴν ἡμετέραν ὑδρίαν ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἶναι ἀσφαλῶς πολὺ ἔντονος· ὅτι ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν πρέπει νὰ ἐκπλήξῃ ἀποδεικνύει ἕτερον ἔργον Λακωνικόν, τὸ στήριγμα μὲ μορφὴν γυναικὸς ἐκ Σάμου (Buschor, Altsam. Standbilder II εἰκ. 115-117)· ὁ Buschor (αὐτ. σ. 32) διακρίνει ἰσχυρὸν «δυτικὸν παράγοντα», ἄλλοι ὅμως ἀναγνωρίζουν εἰς τὸ ἔργον γνήσιον Σπαρτιατικὸν προϊόν[1]. Καὶ πράγματι μία παραβολὴ πρὸς τὰς ἰδικάς μας γυναικείας προτομὰς καὶ πρὸς τὴν νεωτέραν λαβὴν Boston καθιστᾷ τὸ πρᾶγμα πιστευτόν· ἡ Ἰωνικὴ ὅμως ἐπίδρασις εἶναι λίαν ἰσχυρά· χαρακτηριστικοὶ εἶναι οἱ βόστρυχοι, οἱ ὁποῖοι ἐνῷ κρατοῦν τὴν κατὰ παράδοσιν διάταξιν εἰς σχῆμα Λ, ἀποδίδονται ὅμως κατὰ τρόπον περισσότερον μαλακόν, κατὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς, κατὰ τὸν ὁποῖον ἀποδίδονται καὶ οἱ βόστρυχοι εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐρετρίας.

Αὐστηρὰ ἐντὸς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πλαισίου εἶναι ἀκόμη ἡ ὑδρία τοῦ Βερολίνου (ΙΙ 4, εἰκ. 7.8)· τὴν τάσιν πρὸς Ἰωνικὴν μίμησιν ἀρχίζει ὁ τεχνίτης τῆς ὑδρίας τοῦ Petit Palais ἢ ἄλλος ἐκ τῶν συγχρόνων του, μὲ τὸν πλούσιον διάκοσμον τοῦ ἀγγείου, διατηρεῖ ὅμως ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα τῆς ἀρχαιοτέρας ὑδρίας· ἡ λαβὴ Northwick Park ἔχει

1 Kunze, AM 1934, 99. 2. Jenkins, BSA 1933, 77. Lane, αὐτ. 1934, 179. 1.

νομίζω τὴν περισσοτέραν συγγένειαν πρὸς τὴν ὑδρίαν Petit Palais, ἡ δὲ λαβὴ τῆς Heidelberg, παρ' ὅλον τὸν Λακωνικὸν τύπον τῶν λεόντων, εἶναι περισσότερον «Ἰωνικὴ» καὶ συγγενὴς μᾶλλον πρὸς τὴν ὑδρίαν τῆς Ἐρετρίας. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι αὕτη εἶναι καὶ ἡ χρονικὴ σειρὰ τῆς δημιουργίας των· πάντως καὶ εἰς τὰ τέσσαρα παραδείγματα εἶναι καταφανὴς ἡ πορεία μιᾶς ἐξελίξεως, ἥτις δεικνύει σαφῶς τὰ σημεῖα τῆς ὁσημέραι αὐξανομένης Ἰωνικῆς ἐπιδράσεως. Ἡ ὑδρία τῆς Ἐρετρίας δὲν προσπαθεῖ πλέον· ἔχει φθάσει καὶ ἔχει δώσει εἰς τὴν τάσιν αὐτὴν τὴν τελειοτέραν μορφήν. Καὶ πρὸς τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν εἶναι βεβαίως ἄσχετον τὸ ὅτι ὁ τεχνίτης τῆς Ἐρετρίας εὑρίσκεται καὶ ποιοτικῶς ὑψηλότερον τῶν ἄλλων· εἶχε κορεσθῆ ἐκ τοῦ νεοφανοῦς πλούτου τῆς Ἰωνικῆς τέχνης, ὅπως εἶχον κορεσθῆ καὶ οἱ καλύτεροι τῶν συγχρόνων του.

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

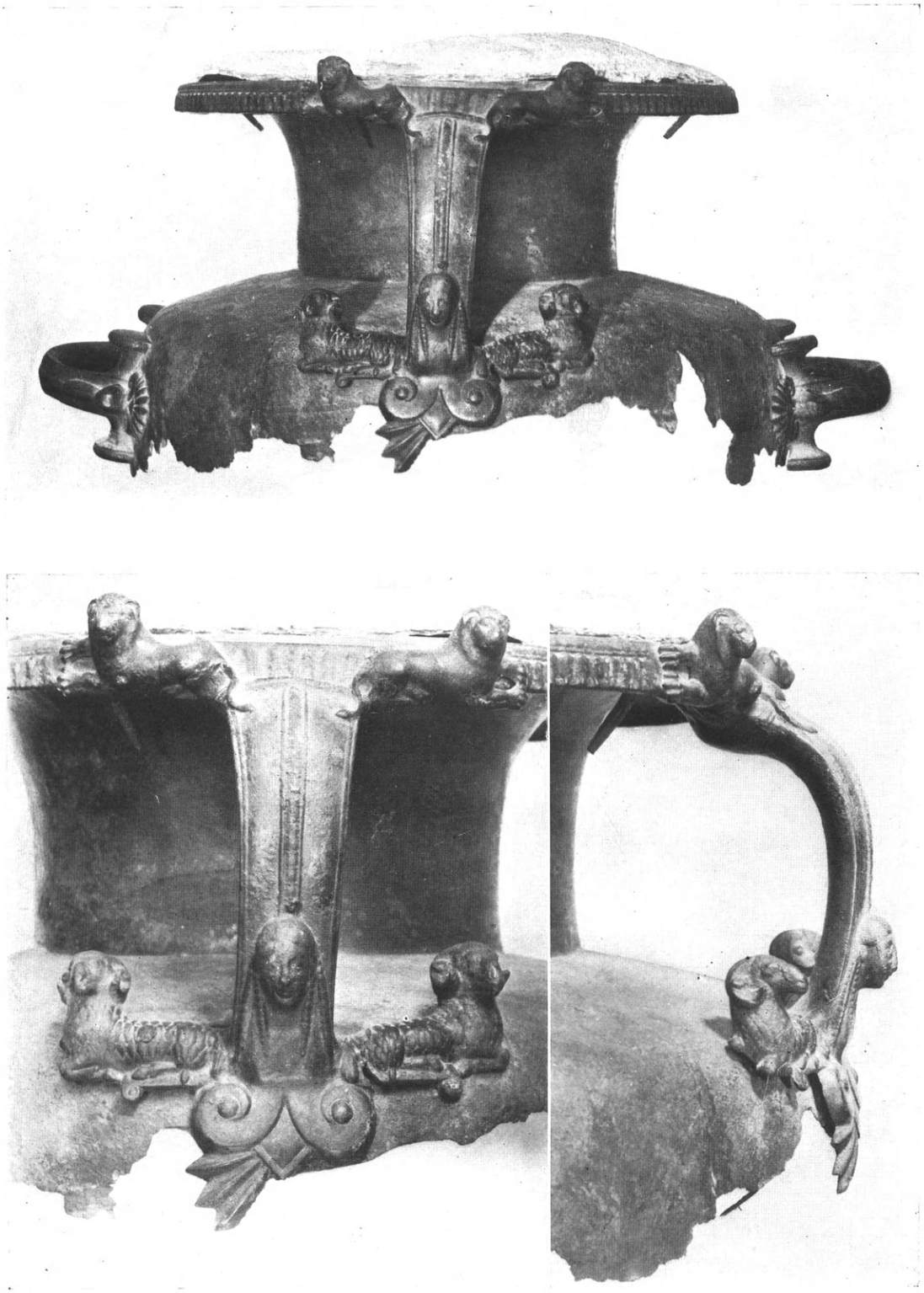

Ἐθνικοῦ Μουσείου 15 137.

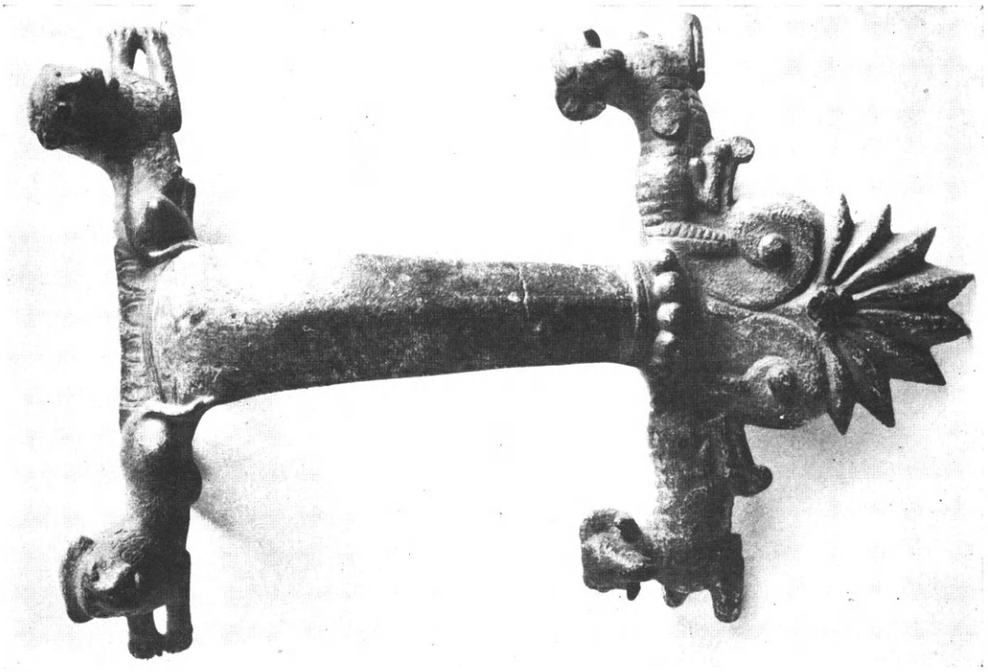

Μονάχου, *Antiquarium* 3860.

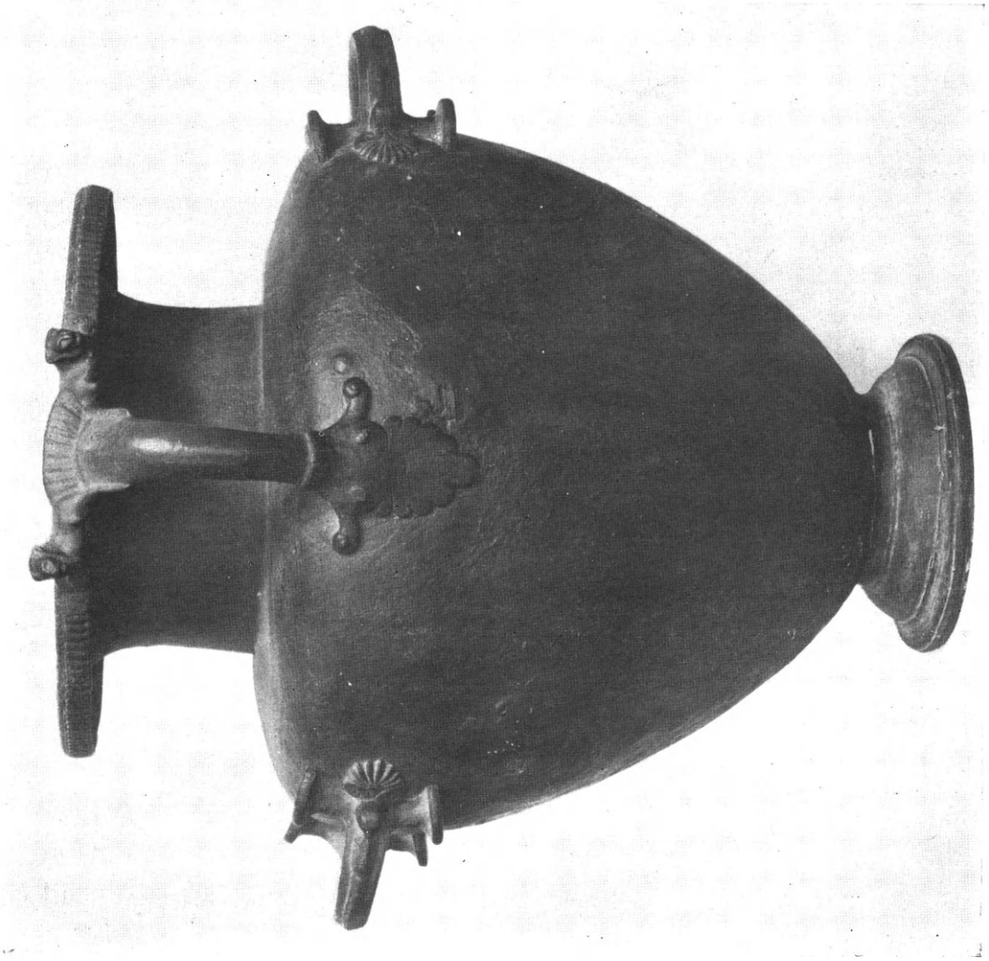

Ἐθνικοῦ Μουσείου 7915.

Heidelberg, Universitätssammlung.

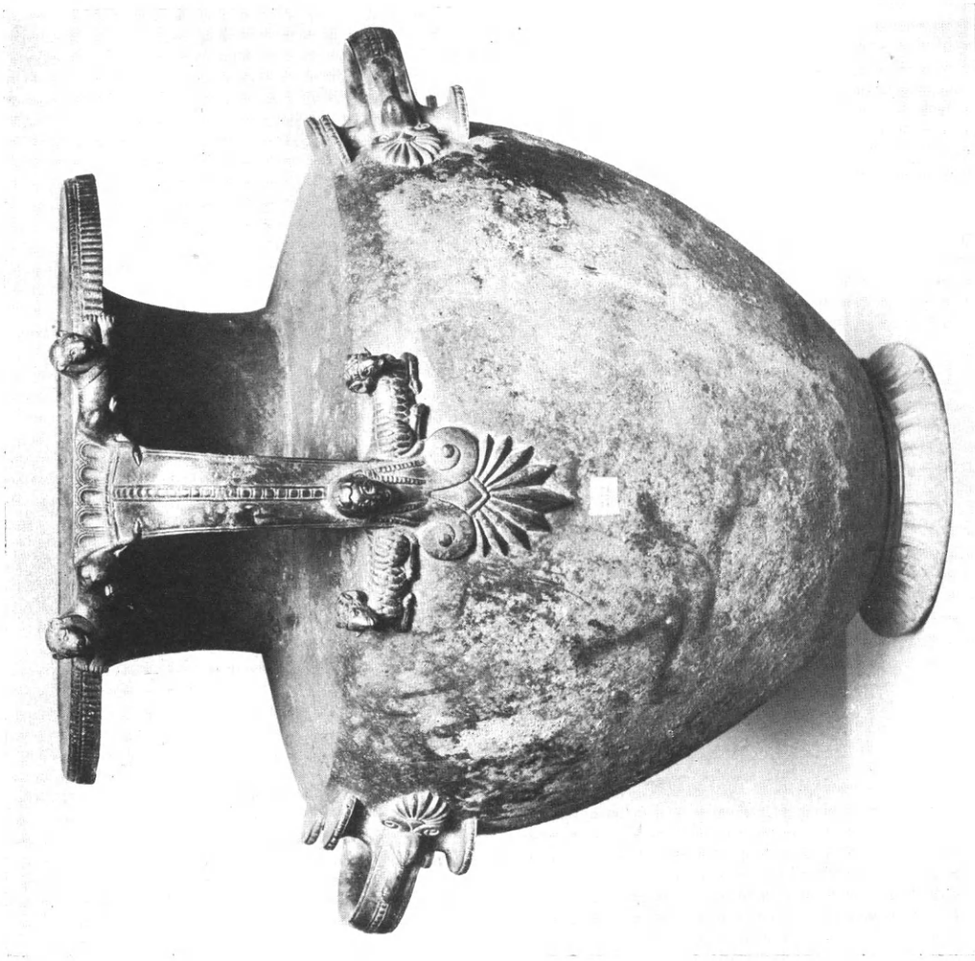

Παρίσιοι, Petit Palais.

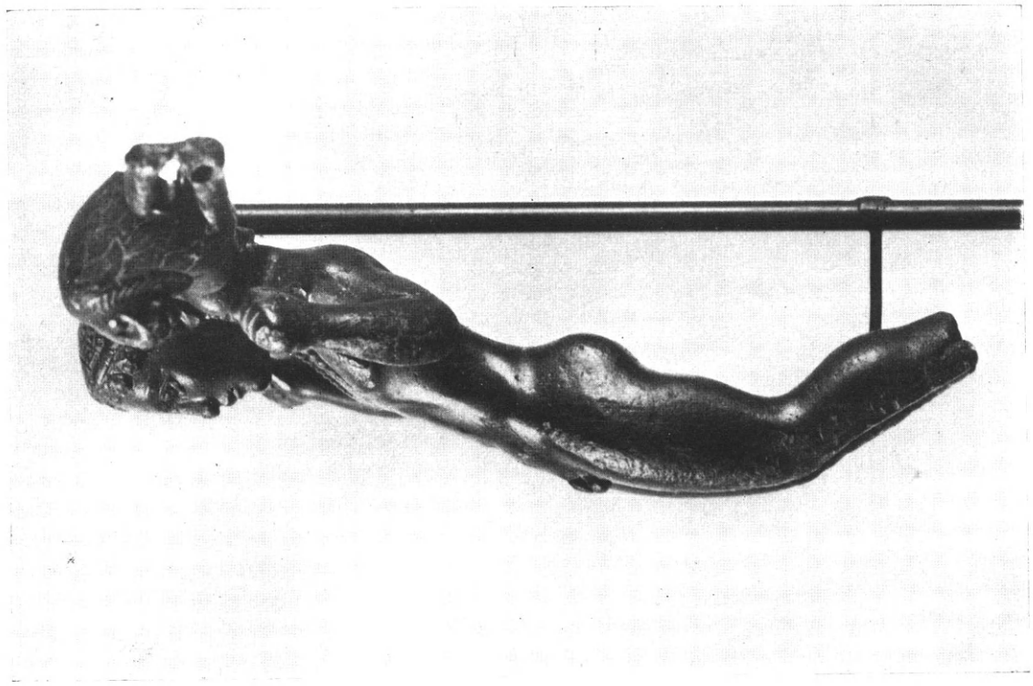

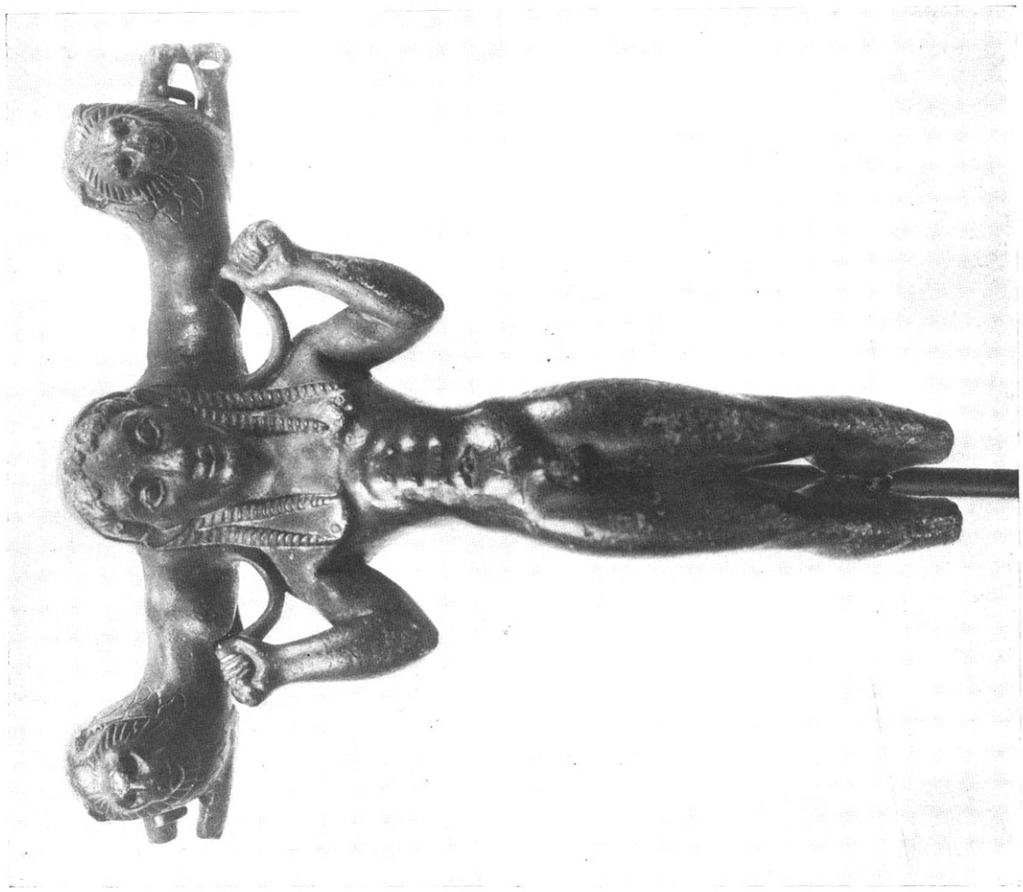

Boston 85.515.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΡΧΑΪΚΟΝ ΔΩΡΙΚΟΝ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟΝ

ὑπὸ ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΕΡΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου παρὰ τὸ Ξηροκάμπιον Σπάρτης, ἐγγὺς τῆς δημοσίας ὁδοῦ Σπάρτης - Γυθείου, κεῖται κεχωσμένον ἐντὸς τοῦ δαπέδου ἓν δωρικὸν κιονόκρανον μετ' ἀναγλύφου κυματίου, κατὰ τὴν ὑπὸ τὸν ἐχῖνον αὔλακα.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐτοποθετήθη τοῦτο ἐκεῖ κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ πρώτου βυζαντινοῦ ναοῦ

1. Δωρικὸν κιονόκρανον Ξηροκαμπίου Σπάρτης.

τοῦ Ἁγ. Βασιλείου ἐν ἔτει 1297 ἀντεστραμμένως ἔχον τὸν ἄβακα ἐστραμμένον πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐστερεωμένον ἐπὶ στρώματος ἀμμοκονίας, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς βάσις τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων κιόνων τῶν ὑποβασταζόντων τὴν θόλον τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας. Ἡ κάτω ἐπιφάνεια τοῦ ὑποτραχηλίου εἶναι ὀλίγον λελαξευμένη, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς εὐρυτέρα βάσις τοῦ κίονος τῆς ἐκκλησίας, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ 3 ἀρραβδώτων σπονδύλων διαφόρου ὕψους. Ἡ περίμετρος τοῦ ὑποτραχηλίου κατὰ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν εἶναι 1$^{\mu}$,28. Τοῦτο ἔχει μορφὴν σκοτίας (λαιμοῦ) καὶ κοσμεῖται διὰ σειρᾶς 60 κύκλῳ ἀναγεγλυμμένων φύλλων. Ταῦτα ἀνερχόμενα εὐρύνονται κατά τι, κατακλίνουσι πρὸς τὰ ἔξω καὶ καταλήγουσιν εἰς τὴν βάσιν τοῦ ἐχίνου. Ἕκαστον τῶν φύλλων χωρίζεται τοῦ ἀμέσως παρακειμένου διὰ στενῆς ἐγκοπῆς καὶ ἔχει, κατὰ τὸ εὐρύτερον μέρος ἀπὸ ἐγκοπῆς εἰς ἐγκοπήν, πλάτος 0$^{\mu}$,025 καὶ ὕψος 0$^{\mu}$,08. Μεταξὺ δὲ δύο φύλλων ἐκφύεται κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἐχίνου ἓν μικρὸν αἰχμηρὸν φύλλον. Ὑπεράνω τοῦ στεφάνου τούτου ἐκ φύλλων συνδέεται τὸ ὑποτραχήλιον ἀμέσως τῷ ἐχίνῳ διὰ τριῶν δακτυλίων. Ὁ ἐχῖνος εἶναι ἐξωγκωμένος καὶ ἔχει πλάτος 0$^{\mu}$,10.

Τὴν ἐν τῷ λαιμῷ τοῦ κιονοκράνου ἐγγλυφὴν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ κύκλῳ ἀναγεγλυμμένων φύλλων συναντῶμεν καὶ ἐν ἀρχαίοις δωρικοῖς κιονοκράνοις, ἅτινα εὑρέθησαν ἐν Τίρυνθι (A. Frickenhaus, Die Hera von Tiryns εἰκ. 6 ἐν τῷ συγγρ. Tiryns, Die Ergebnisse der Ausgrab. d. deutsch. arch. Inst. 1912, τῶν μέσων τῆς 7$^{\eta\varsigma}$ ἑκατ.), ἐν Κερκύρᾳ (ἐν τῷ αὐτῷ συγγρ. εἰκ. 11), ἐν Ποσειδωνίᾳ (τοῦ ἑξαστύλου δωρικοῦ ναοῦ, πρβ. Durm, Die Baukunst der Griechen εἰκ. 250), καὶ εἰς ἕτερον ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ Μουσείου τῆς Τεγέας πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἐν τῷ κιονοκράνῳ τῆς παλαιᾶς ἐν Δελφοῖς Θόλου (Zeitschrift f. Geschichte der Architektur 4. 1910 - 1911 σ. 183 εἰκ. 12).

Μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἡμέτερον κιονόκρανον ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν διάταξιν τῶν φύλλων ἔχει τὸ ἐν Λογγᾷ τῆς Μεσσηνίας εὑρεθὲν κιονόκρανον τοῦ τρίτου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Κορύνθου (Φ. Βερσάκης Ἀρχ. Δελτίον 2, 1916 εἰκ. 11 παρενθ. πίν. 2), ὅπερ κατὰ τὸν Karl Weickert, (Typen der arch. Architektur in Griech. u. Kleinasien σ. 154) ὑπέστη ἰωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ δὲν εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ 525 π. Χ. Τὴν αὐτὴν διακόσμησιν μετὰ τοῦ αὐτοῦ πλάτους τῶν φύλλων (0$^{\mu}$,025 ἑξ.) παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ τεμαχίων κιονοκράνων, ἅτινα κατὰ τὸν Wilh. v. Massow ἀνῆκον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος

ΑΜ 1927 πίν. 20 Fragm. 108, 109 καὶ πίν. XX 1, 1) ἀλλ' αἱ διαστάσεις τῶν κιονοκράνων τοῦ Ἀμυκλαίου εἶναι μικραὶ (ΑΜ 1927 Kapitell ἀρ.

2. Δωρικὸν κιονόκρανον Ξηροκαμπίου Σπάρτης.

38 πίν. XVI, XVII μῆκος τοῦ ἄβακος 552 χμ. καὶ Jahrb. d. deutsch. arch. Inst. 1918 σ. 145 πίν. 7 Werkst. 38 μῆκος τοῦ ἄβακος 550 χμ. καὶ Werkstück 39, 554 χμ. Konsolenkapitelle εἰκ. 23 καὶ 24 Werkstücke 40 καὶ 41 μῆκος τοῦ ἄβακος 551 χμ. πρβ. καὶ ΑΜ 1927 σ. 71 κάτω: «Ein Probeabklatsch (ἐκ τοῦ τεμαχίου 110) passte genau auf die gleiche Stelle des Konsolenkapitells), ἐνῷ ἐν τῷ ἡμετέρῳ κιονοκράνῳ τὸ μῆκος τοῦ ἄβακος εἶναι 0μ,75. Ὅθεν δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ ὅτι τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου καὶ εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι εἶναι ὀλίγον νεώτερον τῶν κιονοκράνων τοῦ θρόνου τοῦ Ἀπόλλωνος κατασκευασθὲν περὶ τὰ 500 π. Χ. καὶ ὅτι ἀνῆκεν εἰς βαρύτερον οἰκοδόμημα ἢ ναὸν ἴσως ἐν τῇ πλησιέστερον πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Βασιλείου κειμένῃ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας Φάριδος. Οἱ γλύπται θὰ εἶχον ὡς ὑπόδειγμα τὸν ἐν τοῖς κιονοκράνοις τοῦ Ἀμυκλαίου γλυπτικὸν διάκοσμον καὶ ἐφήρμοσαν τὴν ἰωνικὴν ταύτην τεχνοτροπίαν τῆς Σχολῆς τοῦ Βαθυκλέους ἐν τοῖς δωρικοῖς κιονοκράνοις τοῦ οἰκοδομήματος, εἰς ὃ τὸ ἡμέτερον κιονόκρανον ἀνῆκεν.

ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΕΡΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΙΜΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΟΡΔΑΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΟΖΑΝΗΣ

ΥΠΟ ΧΑΡΑΛ. Ι. ΜΑΚΑΡΟΝΑ

Κατὰ τὸ ἔτος 1934 ὁ Δῆμος Κοζάνης παρεχώρησεν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν διαμέρισμα ἐν τῷ νεοδμήτῳ μεγάρῳ τοῦ Δημαρχείου, ἵνα στεγασθῇ ἐν αὐτῷ ἡ ἐν Κοζάνῃ συλλογὴ τῶν ἀρχαίων. Διαταχθεὶς τότε ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας μετέβην ἐκεῖ κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, περισυνέλεξα τὰ ἐν τῷ Γυμνασίῳ καὶ ἀλλαχοῦ ἀποκείμενα ἀρχαῖα, ἔστησα ἐπὶ βάθρων καὶ συνέταξα τὸ εὑρετήριον αὐτῶν. Οὕτω κατηρτίσθη εὐπρόσωπος ἀρχαιολογικὴ συλλογή, ὁ πυρὴν ἑνὸς μελλοντικοῦ ἴσως Μουσείου, ἐφ' ὅσον σὺν τῷ χρόνῳ νέα ἀντικείμενα θὰ προστίθενται εἴτε ἐξ ἀνασκαφῶν εἴτε ἐκ τυχαίων εὑρημάτων. Ὅλαι αἱ δαπάναι τῆς ἱδρύσεως τῆς συλλογῆς ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Δήμου Κοζάνης. Εἰς τὸν Δήμαρχον κ. Ἀστ. Τέρπου, ἐπιδείξαντα ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συλλογήν, ὀφείλονται πολλαὶ χάριτες. Ἰδιαιτέρως ὀφείλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν Ἔφορον τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης κ. Ν. Δελιαλῆν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐν παντὶ ἐπικουρία ὑπῆρξε δι' ἐμὲ πολύτιμος.

Διὰ τοῦ παρόντος ἠθέλησα πρὸ πάντων νὰ φέρω εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὰ ἄγνωστα ἀρχαῖα τῆς συλλογῆς καὶ νὰ συμβάλω εἰς τὴν γνῶσίν τινων ἐκ τῶν ἤδη δημοσιευθέντων διὰ συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν καί τινων νέων παρατηρήσεων ἀνακυψασῶν ἐκ τῆς μελέτης μου. Ἔκρινα ὅμως σκόπιμον, ἀποβλέπων ἰδίως εἰς τὴν διευκόλυνσιν τοῦ μέλλοντος μελετητοῦ τῶν ἀρχαίων τῆς συλλογῆς αὐτῶν καθ' ἑαυτῶν ἢ τοῦ ἐρευνητοῦ τῶν τόπων ὅθεν ταῦτα προέρχονται, νὰ καταλέξω δι' ὀλίγων ἁπλῶς καὶ πληροφοριακῶς — ἀλλὰ μὲ πλήρη βιβλιογραφίαν — καὶ τὰ ἄλλα δημοσιευθέντα ἀρχαῖα, διὰ τὰ ὁποῖα τίποτε δὲν ἔχω νὰ προσθέσω, εἰ μὴ δύο εἰκόνας μόνον διὰ τὰ ὑπ' ἀριθ. εὑρετηρίου συλλογῆς 12 καὶ 36.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐφρόντισα νὰ βασανίσω τὰς πληροφορίας ὡς πρὸς τοὺς τόπους εὑρέσεως. Ἡ βάσανος αὕτη εἶναι ζήτημα κεφαλαιώδους σημασίας, ἰδίᾳ ὅταν πρόκειται περὶ τόπων, ὡς ἡ Ἐλίμεια καὶ ἡ Ἐορδαία, περὶ ὧν αἱ γνώσεις ἡμῶν εἶναι μᾶλλον πενιχραί. Γενικά τινα συμπεράσματα, βασιζόμενα κυρίως εἰς τὴν στατιστικὴν τῶν τόπων προελεύσεως καὶ εἰς ἄλλα τεκμήρια, παραθέτω ἐν τέλει τοῦ παρόντος.

Ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης ἠκολούθησα τὴν σειρὰν τοῦ εὑρετηρίου· ὁ ἡγούμενος ἑκάστου ἀρχαίου ἀριθμὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν τοῦ εὑρετηρίου τῆς συλλογῆς. Προσημείωσις ἀστερίσκου σημαίνει, ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔχει ἤδη δημοσιευθῆ [1].

***

*1. Ἀκέφαλον ἄγαλμα γυναικός, ἀντίγραφον τοῦ τύπου τῆς λεγομένης μεγάλης Ἡρακλεώτιδος, ἐκ Μπουζιὰκ Τεπὲ τοῦ χωρίου Ἀνατολικόν, πρώην Ἐβρενεσλῆ τῆς Ἐορδαίας. (Ἀρβανιτόπουλος ΠΑΕ 1912, 242, Κεραμόπουλλος ΑΔ 14 [1931-32] Παράρτ. σ. 36).

*2. Ἀνάγλυφος ἐπιτυμβία στήλη ***Ἀμμίας Κρατεύου*** κλπ. ἐκ τοῦ χωρίου Ρυάκι-πρῴην Μορανλῆ τῆς Ἐορδαίας (Ἀρβανιτόπουλος ΠΑΕ 1912, 241 καὶ ΑΕ 1912, 267, Κεραμόπουλλος ΑΔ 14 [1931-32] Παράρτ. σ. 35).

*3. Ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν τῷ ***Πλούτωνι καὶ τῇ πόλει Ἑανῇ***· ἀπέκειτο εἰς τὸ καθολικὸν τοῦ ἐν Κάλλιανῃ μετοχίου τῆς μονῆς τῆς Ζάμπουρδας· μετεφέρθη καὶ κατετέθη εἰς τὴν συλλογὴν Κοζάνης τῷ 1934. (Heuzey-Daumet Mission archéolog. de Macédoine 288 [=Δήμιτσα Ἡ Μακεδονία...221 ἀρ. 213]. Πρβ. Ἀρβανιτόπουλον ΠΑΕ 1912, 238 καὶ Κεραμόπουλλον ΑΕ 1933, 47).

Θεωρῶ σκόπιμον νὰ δημοσιεύσω ἐκ νέου τὴν ἐπιγραφήν, ἐπειδὴ ἡ μεταγραφή μου παρουσιάζει μικρὰς διαφορὰς ἀπὸ τοῦ κειμένου τοῦ Heuzey.

Θεῷ Δεσπότῃ
Πλούτωνι καὶ Tabula ansata
τῇ πόλει Ἑανῇ
Τ. Φλαύιος Λεωνᾶς
5. [—]όν τε τὸν Θεὸν καὶ τὸν ναὸν τὴν
στ[ήλην | ἀνέθηκεν(?) ἐκ τ]ῶν ἰδίων κατ'
ὄναρ δι' ἐπιμελητοῦ Ἀρχε[—]
[—]ιος
[—]ιος
[ἐποίη]σε

Στ. 6: Contra lapidem ἡ παρὰ τῷ ἐκδότῃ γραφὴ τοῦ ὀνόματος ***Ἀχε[ροντίου]***· ἀνέγνωσα καλῶς ***Ἀρχε***... Αἴρεται ἑπομένως τὸ ἀπίθανον ὡς κύριον ὄνομα ***Ἀχερόντιος,*** τὸ καὶ ἄλλοθεν ἄγνωστον, καθ' ὅσον γνωρίζω.

1 Ἐφεξῆς θὰ σημειοῦνται βραχυγραφικῶς: Υ = ὕψος, ΜΥ = μέγιστον ὕψος, Π = πλάτος, ΜΠ = μέγ. πλάτος, ΜΔ = μεγ. διάστασις· ὁμοίως τὰ καθιερωμένα πλέον ΑΕ (Ἀρχαιολ. Ἐφημερίς), ΠΑΕ (Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας) καὶ ΑΔ (Ἀρχαιολ. Δελτίον).

Τὸ ὑπούργημα τοῦ ***ἐπιμελητοῦ*** ἐνταῦθα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι πολιτικοῦ χαρακτῆρος, ἀλλὰ θρησκευτικοῦ, ***(ἐπιμελητὴς τῶν περὶ τὰ ἱερά)*** [1].

4. ***(Εἰκ. 1.)*** Μάρμαρον. Υ 0,24 μ. ΜΔ εἰς μῆκος

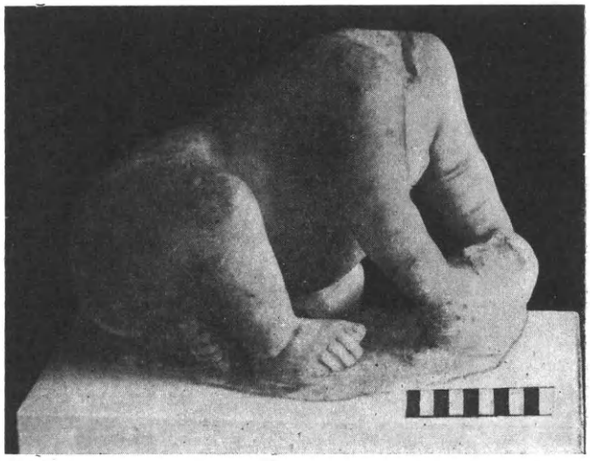

Εἰκ. 1. Ἀγαλμάτιον ἐκ Μεσοβούνου Ἐορδαίας.

0,3. Ἐκομίσθη εἰς Κοζάνην ἐκ τοῦ χωρίου Μεσόβουνον-πρῴην Κρέμσα (Ἐορδαία).

Ἀγαλμάτιον μικροῦ — διετοῦς περίπου — παιδίου καθημένου, κύπτοντος δι' ὅλου τοῦ κορμοῦ ἐμπρὸς καὶ κρατοῦντος δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν πτηνὸν (νῆσσαν ἢ χηναλώπεκα). Ἐργασία τῶν Ῥωμαϊκῶν πιθανῶς χρόνων, ἀντίγραφον ἐκ παλαιοτέρου ἑλληνιστικοῦ προτύπου, [2] ἀνήκοντος εἰς τὴν κατηγορίαν ἐκείνην τῶν ῥωπογραφικῶν παραστάσεων, τῶν τόσον εὐχαρίστων καὶ ἐπιθυμητῶν κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, τῶν ὁποίων πάμπολλα ἔχομεν παραδείγματα [3].

Ἦτο πιθανώτατα ἐπιτύμβιον μνημεῖον, τοποθετημένον ἐπὶ τάφου μικροῦ παιδίου [4].

1 Daremberg-Saglio Dictionn. des antiquit. II, 2, 677.

2 Ἐκ παραλλαγῆς ἴσως τοῦ γνωστοῦ τύπου τῆς Ἐφέσου. (Oest. Jh. VI [1903] σ. 288 κ. ἑ. εἰκ. 122-3, πίν. 8).

3 Ὡς τὰ S. Reinach Répert. de la statuaire II 461-467, III 135-6, ΑΕ 1909, 132 (Σβορῶνος), ΑΔ 7 [1921-2] 242 κ. ἑ. (Κουρουνιώτης), Papaspiridi Guide du Mus. Nation. 76-7. Πρβ. καὶ τὰς ἰδιαιτέρας μελέτας περὶ τοῦ θέματος: Furtwängler Der Dornauszieher und der Knabe mit der Gans, Berlin 1876, S. Reinach L'enfant à l'oie, Rev. de l'univers. de Bruxelles VI [1901], 9 κ. ἑ. Herzog Das Kind mit Fuchsgans, Oest. Jh. ἔ. ἀ., Σβορῶνον ἔ. ἀ.)

4 Ὁ Σβορῶνος ἔ. ἀ. ἐπιχειρεῖ νὰ δώσῃ εἰς τὸ θέμα μυθολογικὴν ἔννοιαν, ἀποκλείων τὴν ἑλληνιστικὴν ῥωπογραφίαν καὶ ὑποστηρίζων μὲ τὴν συνήθη του ζέσιν, ὅτι τὰ τοιαῦτα παιδία ἦσαν Ἰανίσκοι, Ἀσκληπιοὶ ἀρτίτοκοι κλπ. Ἡ γνώμη του ἐν τούτοις δὲν φαίνεται νὰ γίνεται παραδεκτὴ (Papaspiridi ἔ. ἀ.).

*5. *(Εἰκ. 2)*. Μαρμάρινον ἐπιτύμβιον μνημεῖον ἐπιγεγραμμένον. (Leake Travels in northern Greece III 299 pl. XXX [= Δήμιτσα Ἡ Μακε-

Εἰκ. 2. Κιονόκρανον ἐνεπίγραφον ἐκ Κοζάνης.

δονία... σ. 226 ἀρ. 115[3], CIG II, 1956, Κεραμόπουλλος ΑΔ 14 [1931-32] Παρ. σ. 36).

Ὁ Leake παρέχει τὴν πληροφορίαν, ὅτι εἶδε τὸ μνημεῖον κείμενον εἰς τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας τοῦ Μητροπολίτου Κοζάνης. Ὁ Δήμιτσας νομίζει, ὅτι μετηνέχθη ἄλλοθεν, ἐκ Κάλλιανης ἴσως, ἐπειδὴ «ἐν τῇ θέσει τῆς Κοζάνης οὐδεμία ἀρχαία πόλις ὑπῆρξεν, οὐδ' ἐρείπια τοιαύτης φαίνονται». Τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές· ἀνώνυμον χειρόγραφον τῆς βιβλιοθήκης Κοζάνης ὑπ' ἀριθ. καταλ. χειρογρ. 124, γραφὲν πιθανῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1817-1821, πληροφορεῖ ὅτι τὸ μνημεῖον εὑρέθη εἰς τὴν θέσιν Τρίδενδρον, πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Κοζάνης[1]. (Ἐκεῖ που εὑρέθησαν πρό τινων ἐτῶν, ὅτε κατεσκευάζετο ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Κοζάνης-Βεροίας δύο τάφοι Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὅθεν ἐξήχθησαν τὰ τῆς εἰκ. 18).

Λόγῳ τῆς ἀτελοῦς δημοσιεύσεως τοῦ Leake[1] νομίζω, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νὰ γίνῃ ἐκ νέου λόγος διὰ τὸ μνημεῖον.

Τοῦτο ἔχει σχῆμα φοινικομόρφου κιονοκράνου, τοῦ ὁποίου ὁ ἐχῖνος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπιμήκη φύλλα σχηματοποιημένα, ἐφ' ὧν ἐπικάθηται εὐμεγέθης ἄβαξ, φέρων εἰς τὸ μέσον σκαπτὴν τετράγωνον ὀπήν. Τετράγωνοι τόρμοι ἐνυπάρχουν καὶ κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἐχίνου. Κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ ἄβακος ἐξέχουν «δέλτοι» (tabulae ansatae), ἐφ' ὧν ἔχουν χαραχθῆ ἐπιγραφαί: ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς, τῆς καὶ κυρίας ὄψεως (κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν):

Κρίσπος μετὰ τῆς [θυ
γατρὸς Κρισπείνας [- -
τι
ζῶν ἔτι Κλεοπάτραν τὴν
σύμβιον φιλανδρίας ἕνεκεν

ἐπὶ δὲ τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν πλευρῶν

Χαίρετε ἥρωες,
χαῖρε καὶ σὺ κ' εὐόδει.

Ἡ διαφορὰ τῆς ἐμῆς ἀναγνώσεως ἐνυπάρχει κυρίως ἐν τῷ πρώτῳ γράμματι τοῦ τελευταίου στίχου τῆς κυρίας πλευρᾶς. Ὁ Leake δηλ. ἀνέγνωσε ***τύμβιον,*** ὑπολαβὼν τὴν μόνην πρὸ τοῦ Υ σῳζομένην ὁριζοντίαν κεραίαν ὡς ἀνήκουσαν εἰς Τ, ἐνῶ πρόκειται περὶ ⊏ ὀρθογωνίου· ἀναγνωστέον λοιπὸν ἀσφαλῶς ***σύμβιον.*** Τὰ ἐπακόλουθα τοῦ σφάλματος δὲν ὑπῆρξαν ἐντελῶς ἀσήμαντα, διότι περιληφθείσης τῆς ἐπιγραφῆς εἰς τὸ CIG (II, 1956), ἐθησαυρίσθη ἡ λέξις ὁ, ἡ(!) ***τύμβιος*** ἐν τοῖς λεξικοῖς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ***ὁ*** (ἡ) ἐν τῷ τάφῳ κείμενος. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαία ἡ σχετικὴ ἀποκάθαρσις.

Ἀξιοπαρατήρητος εἶναι καὶ ἡ μορφὴ τοῦ μνημείου. Εὔλογον εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν λόγῳ τῶν

1 Παραθέτω κατωτέρω ἀπόσπασμα τοῦ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἑξῆς ἀφελὴς ἑρμηνεία τῆς ἐπιγραφῆς: «Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς τῆς πολιτείας (τῆς Κοζάνης) φαίνονται πολλαχοῦ ἐρείπια ἀρχαίων κτιρίων πλὴν ὄχι ἀξιολόγων. Εἰς ἕνα τόπον ὀνομαζόμενον Τρίδενδρον, συνεχῆ μὲ τὴν πολιτείαν, εὑρέθησαν πολλάκις λίθινα εἰδωλάκια καὶ μάρμαρα ἀπὸ βωμόν· ἀνεκαλύφθη ποτὲ καὶ εἷς τάφος ὁλόλιθος καὶ πλησίον του ἓν ἐπικιόνιον, τὸ ὁποῖον ἐπάνω του εἶχε γλυφὴν ἀπὸ βάσιν εἰδώλου καὶ εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς γράμματα, ἑκατέρωθεν ταῦτα: «***χαίρετε ἥρωες· χαῖρε καὶ σὺ κ' εὐόδει***» καὶ εἰς τὴν ἐμπροσθινήν του ταῦτα· «***Κρίσπος μετὰ τῆς θυγατρὸς Κρισπείνης ζῶν ἔτι Κλεοπάτραν παντύμβιον φιλανδρείας ἕνεκεν***». Ἴσως δὲν εἶναι ἀπίθανον, ὅτι αὐτὸς ὁ Κρίσπος νὰ εἶναι ἀπ' ἐκείνους τοὺς Ρωμάνους, οἵτινες ἐλθόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον μὲ τὸν Ἀντώνιον ἀπήλαυσαν τὰς μεγαλοδωρίας τῆς Κλεοπάτρας καὶ ἐτήρησεν εὐχάριστον μνήμην εἰς τὸ νὰ τῆς κάμῃ αὐτὸ τὸ κενοτάφιον, ὅπου διέτριβεν ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατόν της· ἐπειδὴ ὁ συγχρονισμὸς τοῦ Κρίσπου δὲν συμπίπτει μὲ ἄλλην ὀνομαστὴν Κλεοπάτραν ἀπὸ τὰς προτέρας ὁμωνύμους μακεδονίδας, εἰ μὴ μὲ αὐτήν, ἥτις ἐδέχθη διὰ ἄνδρα της τὸν Ἀντώνιον καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδείχθη: φίλανδρος ἀποθανοῦσα προτοῦ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Καίσαρα». Ἀποσπάσματα τοῦ χειρογράφου τούτου ἐδημοσίευσε καὶ ὁ καθηγητὴς Κεραμόπουλλος ἐν ΑΕ 1932, 92 κ. ἑξ.

1 Καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Leake (ἔ. ἀ. πίν. XXX) δὲν εἶναι ἀκριβές. Φωτογραφικὰς εἰκόνας δημοσιεύει καὶ ὁ καθηγητὴς Κεραμόπουλλος ἐν ΑΔ 14 Παράρτ. σ. 36.

κατὰ τὴν βάσιν τόρμων, ὅτι θὰ ὑπέκειτο ταπεινὸς κίων μὲ ἀνάλογον βάσιν. Ἐνθυμεῖταί τις βεβαίως τὴν περίφημον Κερκυραίαν ***στάλαν ΞενϜάρεος***, ἀλλ' εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον νὰ γίνῃ ἀπόπειρα σχετίσεώς τινος, τοὐλάχιστον διὰ τὴν μεγάλην χρονικὴν ἀπόστασιν [1]. Ἡ παροῦσα μορφὴ δύναται ἁπλῶς νὰ θεωρηθῇ ὡς παρεμβατικὴ ἔκφανσις μιᾶς τάσεως πρὸς πρωτοτυπίαν — τάσεως ἐκδηλουμένης καὶ εἰς τὸ ἐπιτετηδευμένον σχῆμα τῶν γραμμάτων — τοῦ τεχνίτου μὴ θέλοντος ἴσως νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ συνήθους κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπιτυμβίου βωμοῦ [2].

Ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ἄνω ἁδρὰν ἐπιφάνειαν τοῦ ἄβακος τετραγώνου ὀπῆς ὁ Leake ὑπέθεσεν ὅτι ἔκειτο a vase of stone, ἔχων προφανῶς ὑπ' ὄψει του τὴν ἀττικὴν συνήθειαν τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος. Τοιαύτη ὅμως συνήθεια ἐν Μακεδονίᾳ καὶ δὴ κατὰ τοὺς τελευταίους Ῥωμαϊκοὺς χρόνους δὲν εἶναι γνωστή. Τὸ κατ' ἐμὲ πιστεύω, ὅτι ὁ προορισμὸς τῆς ὀπῆς ταύτης ἦτο νὰ ὑποδεχθῇ τὴν πλίνθον ἀγάλματος τῆς νεκρᾶς [3]. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἴσως ἔχομεν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὴν κατ' αἰτιατικὴν ἐκφοράν: ... ***Κλεοπάτραν τὴν σύμβιον...***, ἔνθα πιθανῶς νοεῖται: τὴν Κλεοπάτραν, δηλ. τὴν εἰκόνα τῆς Κλεοπάτρας, ὁ Κρίσπος κλπ. ἀνέθηκεν.

* 6. ***(Εἰκ. 3).*** Ἐνεπίγραφον ἀναθηματικὸν τῷ ***Ἡρακλεῖ Κυναγίδᾳ*** ἀνάγλυφον μὲ παράστασιν Ἡρακλέους κατὰ τὸν τύπον Farnese, εὑρεθὲν κατὰ τὸ χωρίον Ρυάκι (Μορανλῆ) τῆς Ἐορδαίας. Περὶ τούτου ἔχει ἤδη γίνει πολὺς λόγος. (Ἀρβανιτόπουλος ΠΑΕ 1912, 240 καὶ ΑΕ 1912, 267, O. Kern, Berliner philol. Wochenschrift 1915, 55, Supplem. Epigr. Graecum I 267, Κεραμόπουλλος Ἡμερολόγιον Μεγ. Ἑλλάδος 1922, 307, Kazavow BCH XLVII [1923] 291 κ. ἑ., Ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπείας περὶ πληρώσεως τῆς κενῆς τακτικῆς ἕδρας τῆς ἀρχαιολογίας 66 κ. ἑ., Πρακτ. τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς περὶ πληρώσεως κλπ. 9 κ.ἑ. καὶ 45, Κεραμόπουλλος ΑΕ 1930, 181 κ. ἑ., 1933, 45).

Ἡ ἀμφισβήτησις ὅτι ἡ λέξις ***Κυναγίδαι*** δὲν εἶναι ἐπίθετον τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλ' ὅτι, λαμβανομένη ὡς ὀνομαστικὴ, ἀναφέρεται εἰς οἶκον ***Κυναγιδῶν*** [1], ἤρθη καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων, παρασχεθέντων τὸ μὲν ἐκ δύο νεωτέρων ἐπιγραφῶν (τῆς

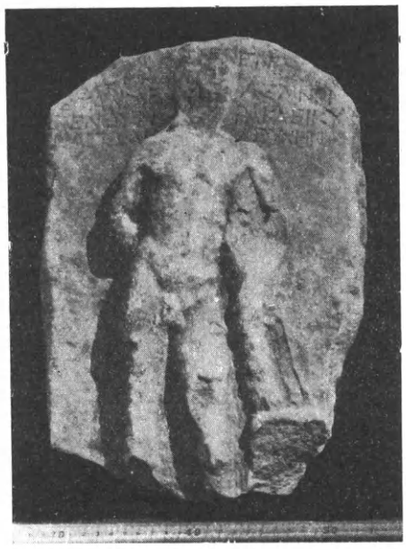

Εἰκ. 3. Ἀνάγλυφον ἐκ Ρυακίου (Μορανλῆ) Ἐορδαίας.

μιᾶς ἐκ Τσεπίγκοβο τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας [2] τῆς δ' ἄλλης ἐκ Καισαριᾶς [3] τὸ δὲ ἐξ ἀσφαλοῦς διορθώσεως ἄλλης γνωστῆς πρὸ πολλοῦ ἐπιγραφῆς ἐκ Παλαιογρατσάνου (Φυλακῶν) [4], γενομένης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ P. Roussel [5]. Ἤδη ἔρχεται νέα μαρτυρία τῆς ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦ Κυναγίδα λατρείας τοῦ Ἡρακλέους ἐν τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ, χάρις εἰς εὔστοχον ἀποκατάστασιν γνωστῆς, παλαιόθεν ἐπίσης, ἐπιγραφῆς ἐκ Βεροίας [6], ὀφειλομένην εἰς τὸν Ch. F. Edson [7]. Τὸ κείμενον κατὰ τὸν Edson ἔχει οὕτως:

1 Ὁ Leake ἔ. ἀ. ἀνάγει τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τέλος τῆς α' ἑκατονταετηρίδος τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας· ἐν τούτοις, καθ' ἃ ὑποδεικνύουν τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ αἱ ligaturae θὰ πρέπῃ νὰ κατέλθωμεν εἰς τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα.

2 Περὶ τῶν τοιούτων βωμῶν βλ. Σ. Πελεκίδην Ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ κοινωνία τῆς ἀρχαίας Θεσσαλονίκης, Παράρτ. τοῦ ΙΙ τόμ. τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σ. 28 κ. ἑ.

3 Πρβ. Πελεκίδην ἔ, ἀ. σ. 32.

1 Kern ἔ. ἀ.

2 ***Ἡρακλεῖ Κουναγίδα***· G. Kazavow ἔ. ἀ.. N. Vulić ἐν Spomenik τῆς Σερβικῆς Ἀκαδημίας LXXI ἀρ. 503, ἔνθα καὶ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία.

3 Κεραμόπουλλος ΑΕ 1933, 44.

4 L. Heuzey Le mont Olympe et l' Acarnanie 217 καὶ 483, Δήμιτσα. Ἡ Μακεδονία... σ. 174 ἀρ. 207 (53), πρβ. καὶ W. Baege De Macedonum sacris (Dissert. philolog. Halenses XXII, 1, 1913) 192.

5 Revue des études grecques XXVII [1914], 455. Πρβ. αὐτ. XLIII [1930], 369. Ὁ Heuzey εἶχεν ἀναγνώσει: ... Ἡ]ρακλεῖ Κυνά | δα. ὁ Roussel διώρθωσεν: ... Ἡ]ρακλεῖ Κυνα[γ | ί]δα.

6 Delacoulonche Revue des societés savantes V [1858] 2me semestre, 798 ἀρ. 68 (= Δήμιτσα Ἡ Μακεδονία, σ. 73 ἀρ. 68): Ἀσκληπιόδωρος Πλευράτου ἱερη— | .. Οὐϊλίου Ἡ[ρ](α)κλεί[δο]υ ... καὶ ...

7 Ch. F. Edson, The Antigonids, Heracles and Beroea ἐν Harvard Studies in Classical Philology, XLV [1934] 231.

Ἀσκληπιόδωρος Πλευράτου ἱερη[τεύσας] | ἐ[κ τ]οῦ ἰδίου Ἡ[ρ]ακλεῖ [Κ]υν[α]γί[δ]α καὶ...—

Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς νομίζω, ὅτι χρειάζεται διευκρίνισις, διότι οὔτε εἰς τοὺς περὶ τὸ 300 π. Χ. χρόνους δύναται νὰ ἀναχθῇ [1], οὔτε εἰς τοὺς περὶ τὸ 100 π. Χ. [2]. Ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς 3ης ἑκατονταετηρίδος. Ἄλλως τε ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εὑρημάτων τῆς περιφερείας Μορανλῆ τὰ παλαιότερα νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ νὰ συμβιβάζωνται πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε΄.

Ὁπωσδήποτε καὶ μετὰ τὴν κάθοδον ἐκ τοῦ 300 ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ Μορανλῆ δίδει τὴν παλαιοτέραν μαρτυρίαν τῆς ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦ Κυναγίδα λατρείας τοῦ Ἡρακλέους.

*7. ***(Εἰκ. 4).*** Ἀνάγλυφον ἐπιγεγραμμένον, ἀνα-

Εἰκ. 4. Ἀνάγλυφον ἐκ Τερπὰν Μαχαλέ-Δρεπάνου. (Σχέδιον Χρ. Λεφάκη).

θηματικὸν ὑπὸ τῇ Μητρὶ θεῶν. Ἐδημοσιεύθη Α. Κεραμοπούλλου ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγ. Ἑλλάδος 1922, 309. Πρβ. καὶ Suppl. Epigr. Graecum I, 268.

Ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας ἀνεῦρον ἔγγραφον ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1914 τοῦ Γυμνασιάρχου Κοζάνης, ἐξ οὗ πληροφορούμεθα, ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὑρέθη εἰς τὴν θέσιν Τερπὰν Μαχαλέ, πλησίον τοῦ χωρίου Καρατζιλάρ, νῦν Δρέπανον, (Ἐορδαία ἢ Ἐλίμεια), καὶ ὅτι ἐν τῇ θέσει ταύτῃ σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίου τείχους.

Ἡ Μήτηρ τῶν θεῶν, ἡ καθημένη δεξιὰ καὶ κρατοῦσα φιάλην μὲν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, ἴσως δὲ τύμπανον διὰ τῆς ἀριστερᾶς, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ Κυβέλη. Ὁ ἔναντι τῆς θεᾶς ἱστάμενος νέος μὲ τὸ φρυγικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν μέγα καλαύροπα φαίνεται νὰ εἶναι ὁ γνωστὸς σύντροφος —σύνναος καὶ σύμβωμος συνήθως — καὶ συχνὰ μαζὶ μὲ τὴν μεγάλην φρυγικὴν θεὰν εἰκονιζόμενος Ἄττις [1]. Τὸ ἀντικείμενον τὸ ὁποῖον κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς του δὲν νομίζω, ὅτι εἶναι ἀγγεῖον περιέχον προσφορὰν πρὸς τὴν θεάν [2], ἐφ' ὅσον μάλιστα, ὡς εἶπον, ὁ εἰκονιζόμενος εἶναι θεὸς καὶ οὐχὶ ἁπλοῦς ποιμήν. Εὐλόγως ὑ' ἀνέμενέ τις σύμβολόν τι ἀναφερόμενον εἰς τὴν λατρείαν τῆς Κυβέλης· τοιοῦτον δὲ σύμβολον πιστεύω, ὅτι εἰκονίζεται ἐνταῦθα, τὰ κύμβαλα, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν μνημείων ὡς καὶ τῆς παραδόσεως, ὅτι κατ' ἐξοχὴν προσιδιάζουν εἰς τὴν καθ' ὅλου λατρείαν τοῦ Κυβελείου κύκλου [3].

8. ***(Εἰκ. 5)*** Μάρμαρον Υ 0,49 μ. Ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τεμαχίων ἁρμοζομένων, ἅτινα συνεκολλήθησαν. Εὑρέθη εἰς τὸ χωρίον Ἀκρινή, πρῴην Ἰνόμπαση, τῆς Ἐορδαίας, ἐκομίσθη δ' εἰς Κοζάνην ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ ἔτος 1934.

Ἀγαλμάτιον θεοῦ ἀκέφαλον, ἀποκεκρουμένον κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν καὶ τὸ ἄκρον τῆς δεξιᾶς χειρός. Βαίνει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ κλίνει τὸ σῶμα ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιά, ἔνθα ἐστηρίζετο ἐπὶ ῥάβδου, ἧς κάτω σῴζεται μικρὸν μέρος. Φέρει ἱμάτιον συγκρατούμενον ὑπὸ τὴν ἀριστερὰν μασχάλην, τοῦ κορμοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον παραμένοντος γυμνοῦ.

Τὸ ἀγαλμάτιον δὲν ἦτο ὁλόγλυφον, οὐδὲ περίο-

1 Ἀρβανιτόπουλος ΠΑΕ 1912, 240.

2 Suppl. E. G. I, 267. Ὁ ἐκδότης ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι παρενόησε τὸν Κεραμόπουλλον, γράψαντα ὅτι τὸ ἀνάγλυφον «εἶναι παλαιότερον ὡς φαίνεται τοῦ Ἀθηναίου Γλύκωνος (1ου αἰ. π. Χ)» Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλ. ἔ. ἀ.

1 Βλ. προχείρως τὰ σχετικὰ ἐν S. Reinach Répert. des reliefs I 159, II 30₁, 339₁, III 482₂.

2 Κεραμόπουλλος ἔ. ἀ.

3 Βλ. S. Reinach Rép. d. rel. II 234₄, 339₁, III 134 1-4, 182₂-₃, ἰδίως δὲ τὸν Ἄττιν Guattani, Répert. de la statuaire I 184₃, Ἐνδεικτικὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἀπόσπασμα κατηχήσεως εἰς Ἀττίδεια μυστήρια, ὅπερ διέσωσεν ὁ Firmicus Maternus (De errore profanarum religionum 18): ***ἐκ τυμπάνου βέβρωκα, ἐκ κυμβάλου πέπωκα, γέγονα μύστης Ἄττεως.*** Πρβ. Roscher Lex. I₁, 724.

πτον συνεπῶς· ἡ ὀπισθία πλευρὰ εἶναι ἁδρά· φαίνεται ὅτι ἦτο τοποθετημένον εἰς τοῖχόν τινα, θὰ παρεῖχε δὲ τὴν ἐντύπωσιν ἀναγλύφου, καθ' ὅσον—

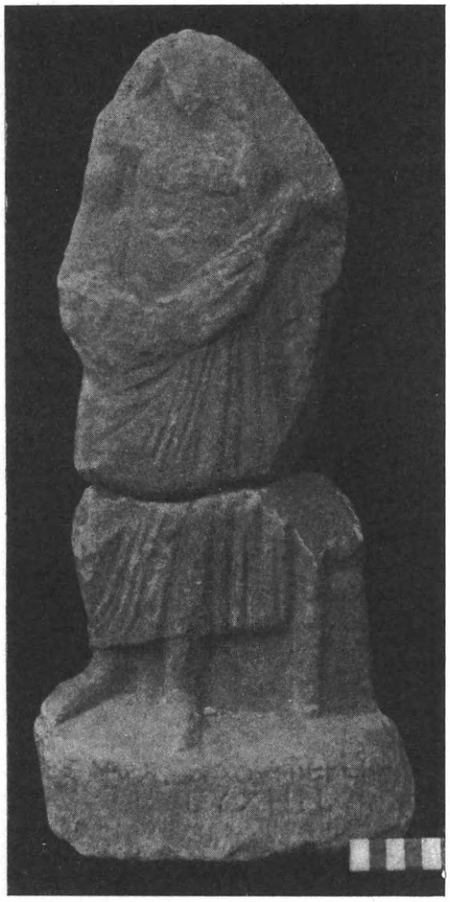

Εἰκ. 5. Ἀγαλμάτιον ἐξ Ἀκρινῆς (Ἰνόμπαση).

ὡς φαίνεται ἐν τῇ εἰκόνι—πλὴν τοῦ περιγράμματος κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι εἰργασμένον μᾶλλον ὡς ἀνάγλυφον. Ἐργασία ἀμελής.

Κατὰ τὴν πλίνθον φέρει τὴν ἐπιγραφήν:

ΕΣΠΟΤΗ ΕΥΧΗΝ

- - - - - -] Ἀρχελάου ἡ ἱέρεια
Δ]εσπότη εὐχήν.

Γραμματικὴ 2ου π. Χ. αἰῶνος.

Ὑπὸ τὸ ἐπίθετον ***δεσπότης*** ἀναφέρονται πλεῖστοι θεοί. Ἐνταῦθα εἶναι πιθανὸν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Διὸς Ὑψίστου, ἐπειδὴ ὁ εἰκονιζόμενος τύπος ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ ἀμέσως κατωτέρω δημοσιευομένου ἀναθηματικοῦ εἰς Δία Ὕψιστον ἀναγλύφου, αὐτόθεν προερχομένου.

9. ***(Εἰκ. 6).*** Μαρμ. Υ 0,31, αὐτόθεν.

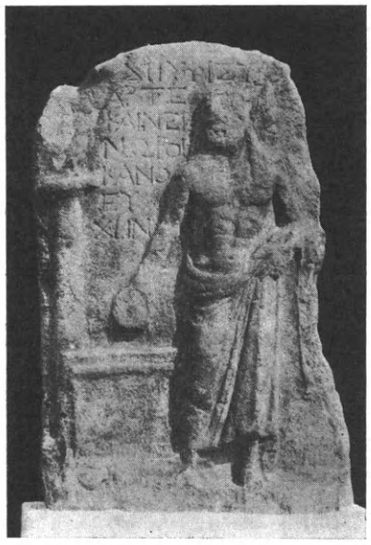

Εἰκ. 6. Ἀνάγλυφον ἐξ Ἀκρινῆς (Ἰνόμπαση).

Ἀναθηματικὴ πλὰξ ἀνάγλυφος καὶ ἐνεπίγραφος, κυκλουμένη πως ἄνω, μὲ ἀνώμαλα πέρατα, ἀποκεκρουμένη δεξιά. Εἰκονίζεται ἀνὴρ γενειῶν κατ' ἐνώπιον ἐν ἱματίῳ, συγκρατουμένῳ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, κατὰ τρόπον ὥστε τὸ πλεῖστον τοῦ κορμοῦ νὰ παραμένῃ γυμνόν· διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ ὀμφαλωτὴν φιάλην ὕπερθεν ταπεινοῦ βωμοῦ. Εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὰ εἰκονίζεται μικρὸς κίων ἄνευ ῥαβδώσεων μὲ δωρικὸν κιονόκρανον, ἐφ' οὗ ἵσταται ἀετός, οὗτινος ὁ προσιδιάζων συμβολισμὸς εἰς τὸν Δία γενικῶς, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς εἰς τὸν Δία Ὕψιστον εἶναι γνωστός[1].

Ἡ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ ἀναγλύφου, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς εἰκόνος τοῦ θεοῦ, ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως:

ΔΙΙΥΨΙΣΤΩ	Διῒ Ὑψίστω
ΑΡΤΕ Μ	Ἀρτε —— μ[ᾶς
ΚΑΙΝΕΙ Κ	καὶ Νει —— κ[ά-
ΝΩΡΟΙ	νωρ οἱ —— [Νει-
5. ΚΑΝΟ	5. κάνο —— [ρος
ΕΥ	εὐ-
ΧΗΝ	χήν.

Γραμμ. 2ου περίπου αἰ. π. Χ.

Ἡ λατρεία τοῦ Διὸς Ὑψίστου εἶναι γνωστὴ

1 Πρβ. καὶ τὰς δύο ἀναθηματικὰς στήλας Ἐδέσσης, Πελεκίδης ΑΔ 8[1923] σ. 268 εἰκ. 7.

πολλαχοῦ ἐν Μακεδονίᾳ[1], κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν Ἐδέσσῃ[2], ἔνθα ἀναφέρεται καὶ ***συνήθεια*** (=ἑταιρεία συλλατρευτῶν) τοῦθ' ὅπερ προϋποθέτει πιθανῶς τὴν ἐκεῖ ὕπαρξιν ἱεροῦ τοῦ Διὸς Ὑψίστου.

Τὸ ὄνομα ***Ἀρτεμ[ᾶς]*** γνωστὸν πολλαχοῦ[3].

* **10**. Ἐπιγεγραμμένον ἀνάγλυφον ἀναθηματικὸν ὑπὸ ***Ἀλεξάνδρου τοῦ Ρυμετάλκου*** εἰς Δία Ὕψιστον, ἀγνώστου προελεύσεως. (Κεραμόπουλλος ΑΔ 14[1931-32] Παράρτ. σ. 33).

11. ***(Εἰκ. 7)***. Φαιόχρους λίθος, Υ 0,285 ΜΠ 0,18. Προέλευσις ἄγνωστος.

Στήλη ἀνάγλυφος στενουμένη πρὸς τὰ ἄνω,

Εἰκ. 7. Ἀνάγλυφον ἀγνώστου προελεύσεως.

ἔνθα καταλήγει εἰς ἀέτωμα. Παρίσταται γυναικεία μορφὴ ἐστεμμένη, φέρουσα χιτῶνα ποδήρη καὶ ἱμάτιον καὶ κρατοῦσα διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς

1 Δήμιτσα Ἡ Μακεδονία, 6, 7, 38, Baege De Maced. sacris σ. 8, Κεραμόπουλλος ΑΔ 14[1931-32] Παραρτ. σ. 33 ἀρ. 2 εἰκ. (=συλλογῆς Κοζάνης ἀρ. εὑρ. 10). Περὶ τοῦ Διὸς Ὑψίστου ἐν γένει πλὴν τοῦ A. B. Cook Zeus βλ. καὶ τὴν τελευταίαν ἐξαίρετον μελέτην τοῦ A. D. Nock The gild of Zeus Hypsistus ἐν τῇ Harvard Theological Review XXIX [1936] σ. 55 κ. ἑ.

2 Πελεκίδης ἔ. ἀ. σ. 268-9.

3 Pape-Benseler, Wörterbuch der griech. Eigennamen[3], Δήμιτσα Ἡ Μακεδονία 1428 (298)· ἐν Μακεδονία: Δήμιτσας ἔ. ἀ. 386, M. Tod BSA XXIII [1918-19] σ. 81 ἀρ. 8. Ὁ τύπος πιθανῶς ἐκ τοῦ ***Ἀρτεμίδωρος***, ὡς τὰ ***Ἀπολλᾶς*** ἐκ τοῦ ***Ἀπολλόδωρος***, ***Ἀσκληπᾶς*** ἐκ τοῦ ***Ἀσκληπιόδωρος***, ***Διονυσᾶς*** ἐκ τοῦ ***Διονυσιόδωρος*** κλπ. Ἡ γενική: ***Ἀρτεμᾶνος***. (Tod ἔ. ἀ. σ. 82).

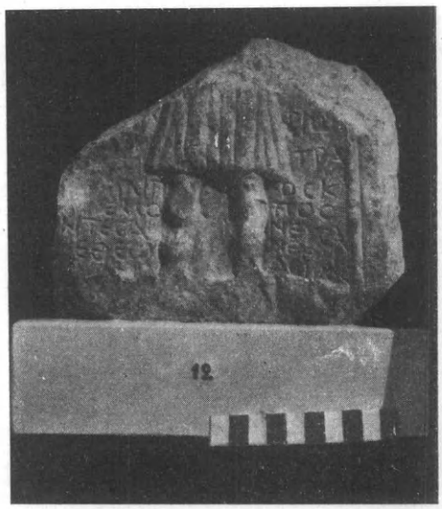

Εἰκ. 8. Ἀνάγλυφον ἐκ Κρόκου (Γκόμπλιτζα).

κέρας ἀφθονίας, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς πηδάλιον πλοίου —τὰ σύμβολα δηλ. τῆς Τύχης[1].

Ἔργον κακότεχνον Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

* **12**. Τμῆμα ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου ἐπιγεγραμμένου ἐκ τοῦ χωρίου Κρόκος, πρφὴν Γκόμπλιτζα τῆς Ἐλιμείας. (Κεραμόπουλλος ΠΑΕ 1932, 47). Ἐν τῇ ***εἰκ. 8*** δημοσιεύεται φωτογραφία.

13 ***(Εἰκ. 9)***. Μαρμ. Υ 0,36 Π 0,43. Ἐκομίσθη εἰς Κοζάνην ἐκ τοῦ χωρίου Ρυάκι (Μορανλῆ) τῆς Ἐορδαίας ὑπὸ τοῦ ῥάπτου Μαυροπούλου.

Εἰκ. 9. Ἀνάγλυφον ἐκ Ρυακίου (Μορανλῆ).

Ἀνάγλυφος πλὰξ μὲ ἀνώμαλα πέρατα, ἀποτετμημένη ἀριστερά. Εἰκονίζεται ἀνὴρ ἱππεύων πρὸς δεξιά, περιβεβλημένος βραχὺν χιτῶνα ἐζωσμένον καὶ περὶ τὸν λαιμὸν σχηματίζοντα ἐπίπτυγμα. Δεξιὰ

1 Πρβ. τὰ ὅμοια ἐν S. Reinach Rép. des rel. II 69_3, 72_6, 83_1, III 394_1.

εἰς τὸ ἄκρον δένδρον, ἐφ' οὗ ἑλίσσεται ὄφις, προβάλλων τὴν κεφαλήν.

Ἔργον τυπικὸν (Θρᾷξ ἱππεὺς)[1] ἁπλοϊκοῦ τεχνίτου τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

*14. Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον ***Ἀγασικλείας,*** ἀγνώστου προελεύσεως. (Κεραμόπουλλος ΑΔ 14[1931-32] Παράρτ. σ. 32).

15. ***(Εἰκ. 10).*** Μαρμ. ΜΔ 0,19, ἄγνωστον πόθεν.

Πρόσθιον ἀπότμημα κεφαλῆς ἵππου ἐξ ἀναγλύφου ἴσως ἢ σαρκοφάγου. Πλοκαμίσκοι τινὲς τῆς χαίτης πίπτουν ἐπὶ τοῦ μετώπου· χείλη διεσταλμένα κάπως· διακρίνονται οἱ ἱμάντες τοῦ χαλινοῦ.

16. Μαρμ. Σῳζ. Υ 0,13 Π 0,205. Εὑρέθη εἰς τὸ χωρίον Ἀκρινὴ (πρῴην Ἰνόμπαση) τῆς Ἐορδαίας, ἐκομίσθη δ' εἰς Κοζάνην ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως.

Κάτω ἀπότμημα στήλης ἀναθηματικῆς ἀναγλύφου καὶ ἐνεπιγράφου. Ἐκ τῆς παραστάσεως σῴζονται κάτω μόνον δύο πόδες.

Ἐπιγραφή:

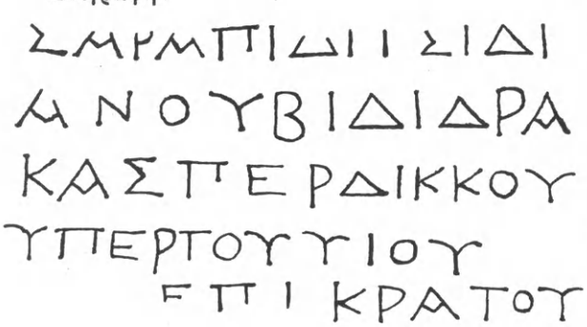

Σαράπιδι, Ἴσιδι,
Ἀνούβιδι Δρά-
κας Περδίκκου
ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ
Ἐπικράτου.

Γνώριμος πολλαχοῦ ἐν Μακεδονίᾳ εἶναι ἡ λατρεία τῶν Αἰγυπτίων θεῶν, ὡς φαίνεται πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Ποτιδαίας[2], ὡς καὶ ἐκ τῶν σχετικῶν θεοφόρων κυρίων ὀνομάτων[1]. Ἐν Θεσσαλονίκῃ μάλιστα πρωΐμως (ἀπὸ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων πιθανῶς πρὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε') ὑπῆρχεν

Εἰκ. 10. Μαρμαρίνη κεφαλὴ ἵππου, ἀγνώστου προελεύσεως.

ἱερὸν τοῦ Σαράπιδος, ὅπερ πρὸ ἐτῶν ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Σ. Πελεκίδου[2].

Ἡ ἡμετέρα ἐξ Ἀκρινῆς ἐπιγραφὴ φαίνεται ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα, πιθανὸν δὲ νὰ εἶναι ἀπὸ τὰ προρρωμαϊκὰ τεκμήρια τῆς ἐν Μακεδονίᾳ λατρείας τῶν Αἰγυπτίων θεῶν.

Τὸ ὄνομα Δράκας (πιθανῶς ἐκ τοῦ δρακεῖν = βλέπειν) συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλην Μακεδονικὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ὀρεστίδος[3]. Τοῦ Ἐπικράτου ἡ ὀνομαστικὴ εἶναι Ἐπικράτης. Ὁ τύπος οὗτος τῆς γενικῆς συναντᾶται συχνὰ ἀπὸ τοῦ 350 π. Χ[4].

17. ***(Εἰκ. 11).*** Μάρμ. Υ 0,28 Π 0,22. Εὑρέθη πλησίον τῆς κεντρικῆς πλατείας Κοζάνης κατὰ τὰς γενομένας κατὰ τὸ 1931 ἐκσκαφὰς πρὸς κατασκευὴν τοῦ δικτύου ὑπονόμων.

Ἀπότμημα μεγάλης στήλης ἢ βωμοῦ[5], ὅπερ, μετεξεργασθέν, ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ὡς κιονόκρανον. Ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς

1 Περὶ τοῦ ἥρωος τοῦ τύπου τοῦ «θρᾳκὸς ἱππέως»: G. Seure, Etudes sur quelques types curieux du cavalier thrace Revue des études anciennes XIV [1912] 147 κ.ἑ., G. Kazarow ἐν Bulletin de la societé archéol. Bulgare VII [1919-20]10, Πρβ.: Zum Kult des thrakischen Reiters in Bulgarien, Oesterr. Jahresh. XXIV [1929] Beibl. 129 κ. ἑ. ἐν Pauly-Wissowa RE Suppl. III 1132.

2 Baege De Maced. sacris 158 κ. ἑ. Πρβ. Avezou-Picard ἐν BCH XXXII [1913] σ. 94 καὶ 95, M. Tod BSA XXIII [1918-19] σ. 87, 95 κ. ἑ., Πελεκίδην Ἀπὸ τὴν πολιτεία κλπ. σ. 2 κ. ἑ.

1 Tod ἔ. ἀ σ. 2 κ. ἑ.

2 Ὡς μοῦ ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Πελεκίδης ἡ δημοσίευσις θὰ γίνῃ λίαν προσεχῶς. Ἓν διάγραμμα τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' περὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν προσόδων τοῦ Σαραπείου καὶ μία κολοβὴ ἀρεταλογία τῆς Ἴσιδος ἐδημοσιεύθησαν ἤδη ὑπ' αὐτοῦ ἔ. ἀ.

3 Ν. Παππαδάκις Ἀθηνᾶ ΚΕ' [1913] σ. 440 ἀρ. 27, Wace-Woodward BSA XVIII σ. 179 ἀρ. 23.

4 Βλ. Meisterhans, Grammatik d. att. Inschr.3 140-1. Πρβ. Δήμιτσαν ἀρ. 918 (76).

5 Ὡς οἱ παρὰ Πελεκίδῃ ἔ. ἀ. σ. 28 κ. ἑ.

ἐπιγραφὴ Ῥωμαϊκῶν χρόνων (2ου περίπου αἰ. μ.Χ.):

Κ]ατὰ τὸ δό[ξαν τῆ
Β]ουλῆ καὶ [τῶ Δήμῶ
-]Μ Μαλει[------
-]οδώρου [------
---]Ἀγριπ[------
Ζ]ώσιμος τ[-------

Ἡ αὐτονομία — σχετικὴ βεβαίως — ἡ τεκμηριουμένη ἐκ τοῦ δόγματος τούτου Ἐλιμιώτιδος κώμης

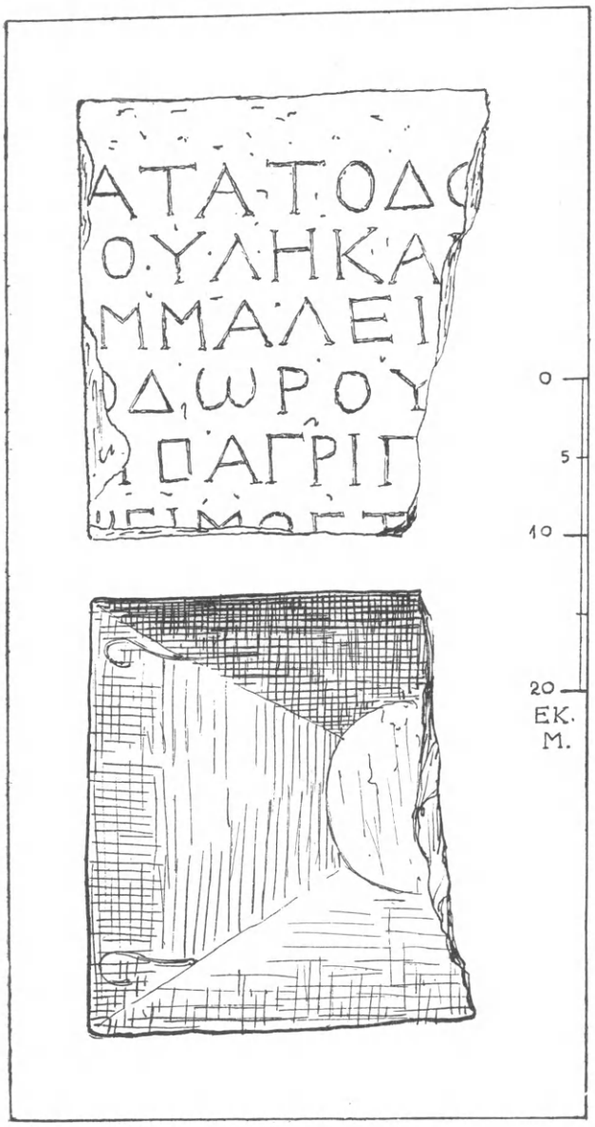

Εἰκ. 11. Ἐπιγραφὴ ἐκ Κοζάνης.
(Κάτω: τὸ ὄπισθεν, διαμεμορφωμένον εἰς κιονόκρανον).

κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χ. δὲν εἶναι ἀδιανόητος. Πρὸς τῆ διακηρύξει τοῦ Αἰμιλίου Παύλου: omnium primum liberos esse Macedonas (T. Liv. XLV, 29,4) καὶ τῆ πληροφορίᾳ τοῦ Στράβωνος (VII, 326) ὅτι τὰ περὶ Λύγκον καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεστίδα καὶ Ἐλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἱ δ' ὕπερθεν καὶ ἐλευθέραν, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν γενικήν πως ἀντίληψιν, τὸ γνωστὸν δόγμα τῶν *[Λ]απιναίων* τῆς Ὀρεστίδος[1] προφέρεται μὲ σαφεστέρας καὶ λεπτομερεστέρας ἐνδείξεις ὡς πρὸς τὴν αὐτονομίαν — πάντοτε σχετικὴν — ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν κοινοτικὴν καὶ ἀστικὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μακεδονίας[2].

18. Μάρμ. ΜΔ 0,38. Εὑρέθη πιθανῶς ἐν Κοζάνῃ. Τεμάχιον ὀγκῶδες βωμοῦ πιθανῶς, Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπὶ μικρᾶς ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας σῴζονται μόνον τὰ ἑξῆς:

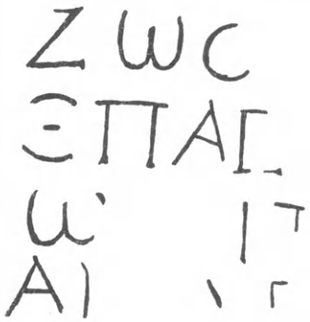

Ζώσ[ιμος (ἢ -ον, ἢ -ῳ)
Ἐπάγ[αθος
ω . . .
α . . .

Τὰ ὀνόματα ***Ζώσιμος*** καὶ ***Ἐπάγαθος*** εἶναι συνήθη ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους[3].

19. ***(Εἰκ. 12)*** Μάρμ. ΜΥ 0,11 ΜΠ 0,115. Εὑρέθη κατὰ τὸ χωρίον Λευκόβρυση (πρ. Ἴσβορος)

1 Φ. Σακελλάριος ἀτελῶς ἐν Arch. Zeitung XXXVIII [1880] 159 (=Δήμιτσας ἀρ. 217, 3). Μεθ' ὑπομνήματος A. Woodward ἐν JHS 1913, 337 κ. ἑ. Πρβ. Ν. Παππαδάκιν ἐν Ἀθηνᾷ ΚΕ' [1913] σ. 462 κ. ἑ.

2 Ἰδοὺ ὅσα λίαν διδακτικὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπάγεται ὁ Καθηγητὴς Ν. Παππαδάκις εἰς γενναίαν συμβολήν του «Εἰς τὸ δόγμα τῶν [Λ]απιναίων τῆς Ὀρεστίδος» (Ἀθηνᾶ ἔ. ἀ.): »Ἀλλ' ἰδοὺ μία τούτων τῶν κωμῶν [ἡ Λαπίνα]... δὲν ἔχει μόνον κοινοτικὴν περιουσίαν, ἣν διοικεῖ κατὰ βούλησιν, ἀλλὰ καὶ ὡς κυρίαρχος πόλις πράγματι ψηφίζει ἐν ἐκκλησίᾳ, τηρεῖ ἀρχεῖον δημοσίων ἐγγράφων — ἔστω καὶ ἀμελῶς — (καὶ πιθανῶς κτηματολόγιον ἢ βιβλιοθήκην ἐγκτήσεων), κολάζει τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς, παρὰ τὰ ψηφίσματά της πράξαντας, διὰ προστίμου, μόνον δὲ εἰς τὸν γενικὸν ἔλεγχον τῆς Ρώμης συνυποκειμένη ὑποβάλλει καὶ αὐτὴ πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸν ἀνθύπατον τῆς ἐπαρχίας τὸ δόγμα, ἀφοῦ μάλιστα τοῦτο ἅπτεται σχέσεων ἐξωτερικῶν (ἐπαρχιακῶν)».

Περὶ τῆς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτονομίας τῶν Μακεδονικῶν πόλεων πρβ. καὶ Πελεκίδην ἔ. ἀ. σ. 27.

3 Pape-Benseler WGE[3], (τονιστέον ***Ἐπάγαθος***), Πελεκίδης ἔ.ἀ. σ. 64, 845, Δήμιτσας Ἡ Μακεδονία κλπ. σποράδην.

παρὰ τὴν Κοζάνην (Ἐλίμεια), παραδοθὲν ὑπὸ Ἰ. Γκουσγκούνη κατὰ τὸ ἔτος 1934.

Μικρὸν ἀπότμημα ἀναθηματικῆς πλακός, διασῷζον ἀνάγλυφον κεφαλὴν κόρης κακότεχνον. Δεξιὰ ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ ἀναγλύφου ἐπιγραφή:

Εἰκ. 12. Τμῆμα ἀναγλύφου ἐκ Λευκόβρυσης (πρ. Ἴσβορος).

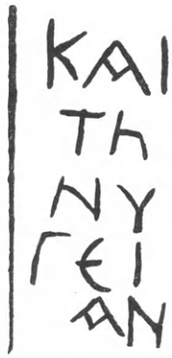

καὶ | τὴ|ν Ὑ|γεί|αν

20. ***(Εἰκ. 13).*** Μαρμ. Υ 0,26, Π 0,16, ἐκ τοῦ χωρίου Ἅγιος Δημήτριος (Τοπτσιλὰρ) τῆς Ἐορδαίας.

Εἰκ. 13. Ἀνάγλυφον ἐξ Ἁγίου Δημητρίου (Τοπτσιλάρ).

Ἀνάγλυφος πλὰξ ἀναθηματικὴ εἰς τὴν Κυβέλην. Ἡ θεὰ εἰκονίζεται κατ' ἐνώπιον, καθημένη ἐπὶ θρόνου κατὰ τὸν γνωστὸν καὶ συνήθη τύπον ἐν μέσῳ δύο λεόντων καὶ κρατοῦσα διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς τύμπανον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς φιάλην. Τὸ πρόσωπον λίαν ἐφθαρμένον. Τὰ πέρατα τοῦ ἀναγλύφου ἀνώμαλα. Ἐπὶ τοῦ πεδίου ἀριστερὰ ἐπιγραφή:

Κλε-
ο(ν)εί-
κη Μ-
ητρ-
ὶ Θε-
ῶν.

21.** Πλὰξ ἐπιγεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου γλύπτου ***Δημητρίου Ποτάμωνος, προερχομένη ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ χωρίου Πετρανὰ (πρῴην Τζιτζιλὲρ) τῆς Ἐλιμείας. (Ἀρβανιτόπουλος ΠΑΕ 1912, 242, Κεραμόπουλλος Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος 1922, 311).

22. ***(Εἰκ. 14).*** Κεφαλὴ πηλίνου εἰδωλίου γυναικός. Τὸ στόμα καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι δεδηλωμένοι δι' ἐγχαράξεως. Ὁ πέπλος ἐκάλυπτε μέρος τῆς κεφαλῆς. ΜΥ 0,13. Εὑρέθη κατὰ τὰ Γρεβενά (;)

Εἰκ. 14. Πηλίνη κεφαλὴ ἐκ Γρεβενῶν (;).

***23.** Χαλκοῦν κράνος, εὑρεθὲν εἰς τὸ χωρίον Ρυάκι (Μορανλῆ) τῆς Ἐορδαίας. (Κεραμόπουλλος ΠΑΕ 1934, 87).

***24 - 25.** Δύο χαλκᾶ ψέλια ἐξ Ἀκρινῆς (Ἰνόμπαση) τῆς Ἐορδαίας. (Κεραμόπουλλος ἔ. ἀ. 88).

***26 - 30.** Πήλινα μελαμβαφῆ ἀγγεῖα ἐκ Κοζάνης. (Κεραμόπουλλος ἔ. ἀ. 88 - 89).

31 - 34. ***(Εἰκ. 15).*** Τέσσαρα ἀγγεῖα χειροποίητα ἐξ ἐρυθροῦ πηλοῦ. (31: σφαιρικὴ γάστρα ἄνευ

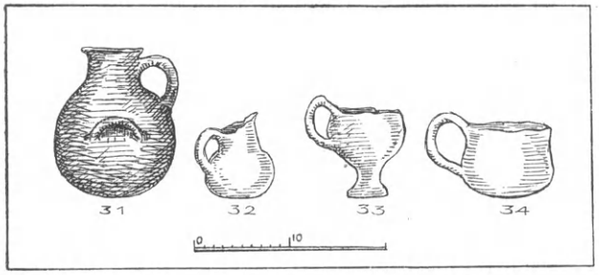

Εἰκ. 15. Χειροποίητα ἀγγεῖα ἐξ Ἁγίου Ἀθανασίου - Κοζάνης.

ἰδιαιτέρας βάσεως, εὐρὺς λαιμὸς καὶ τρεῖς λαβαί, διατεταγμέναι ὡς αἱ τῆς ὑδρίας. Υ 0,15. 32: πρό-

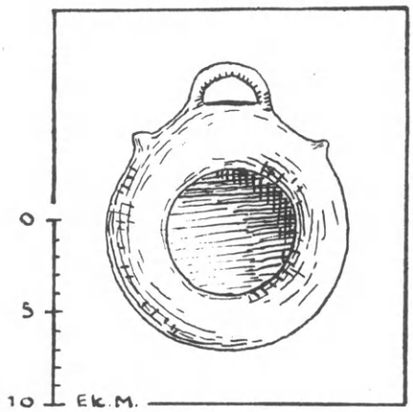

Εἰκ. 16. Κώθων ἐκ Κοζάνης.

χους εὐρύλαιμος μὲ σφαιρικὴν γάστραν ἄνευ ἰδιαιτέρας βάσεως, ΜΥ 0,093. 33: ποτήριον μόνωτον

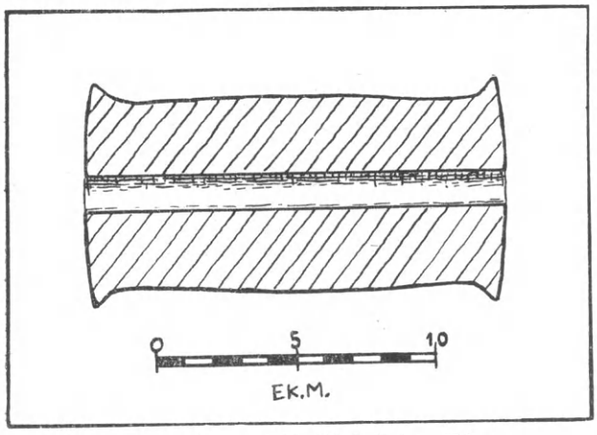

Εἰκ. 17. Πήλινος σωλὴν (;) ἐξ Ἄνω Κώμης (Ἄνω Μπάνιτσας). Τομὴ συμπεπληρωμένη.

μὲ ὑψηλὴν βάσιν, ΜΥ 0,095 καὶ 34: μόνωτον σκυφοειδὲς ἄνευ ἰδιαιτέρας βάσεως, ΜΥ 0,08). Εὑρεθέντα κατὰ τὸ ὕψωμα Ἁγίου Ἀθανασίου Κοζάνης, περισυνελέγησαν ὑπὸ τοῦ πρῴην βιβλιοθηκαρίου τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης Ν. Βαλαγιάννη. (Κατὰ πληροφορίαν Ν. Δελιαλῆ).

35. ***(Εἰκ. 16)*** Κώθων μελαμβαφής. Διαμ. 0,13. Εὑρέθη ἐν Κοζάνῃ κατὰ τὴν θέσιν «τῆς Μπίλιως τὰ μημόρια», πλησίον τῆς οἰκίας Κουπαρούσου.

36.** Τρία τεμάχια πηλίνων σωλήνων (;) ἐξ Ἄνω Κώμης (Ἄνω Μπάνιτσας) τῆς Ἐλιμείας (Κεραμόπουλλος ΠΑΕ 1932, 46). Ἑνὸς τούτων παραθέτω σχέδιον τομῆς ἐν τῇ ***εἰκ. 17.

37 - 39. ***(Εἰκ. 18).*** Τρία ἀγγεῖα Ῥωμαϊκῶν χρόνων γαστρώδη, ἄνευ χρώματος ἢ ἀλείμματος. (37: πρόχους Υ 0,16. 38: ἀμφορίσκος μὲ σφαιρικὴν γάστραν καὶ ταπεινὸν λαιμὸν Υ 0,16. 39: ὅμοιος ὑψίλαιμος μὲ περιφερικὰ αὐλάκια, ἐλλιπὴς κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν λαβῶν Υ 0,21). Εὑρέθησαν μετὰ τῶν ἑπομένων:

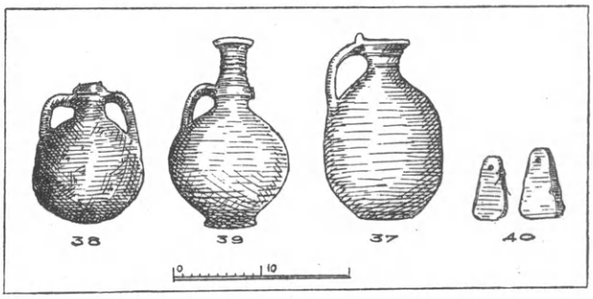

Εἰκ. 18. Ῥωμαϊκὰ ἀγγεῖα καὶ ἀγνῦθες ἐκ Κοζάνης.

40. δύο ἀγνύθων (Υ 0,08 καὶ 0,075) ἐντὸς κιβωτιοσχήμων κτιστῶν τάφων πλησίον τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου Κοζάνης κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς κατασκευῆς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

41 - 62. Εἴκοσι καὶ δύο μικρὰ ὑάλινα ἀγγεῖα ἐπιμήκη, σώματος κυλινδρικοῦ ἢ τετραπλεύρου, φέροντα στόμια ἀναστρόφως κωνικά. Αἱ ἀναλογίαι τῶν διαμέτρων τοῦ σώματος πρὸς τὰ ὕψη εἶναι 1 : 6,2 — 1 : 3,5. Ὕψη: 0,125 — 0,07. Πιθανῶς Ῥωμαϊκῶν χρόνων [1]. Εὑρέθησαν κατὰ τὸν Ἅγ. Ἀθανάσιον Κοζάνης (Πληροφορία Ν. Δελιαλῆ).

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου γραφέντα ὑπὸ τοῦ Δήμιτσα, ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ ἀνωνύμου χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης Κοζάνης καὶ ἐκ τῶν ὑπ' ἀρ. 5,17,18, 37-40 ἀρχαίων τῆς συλλογῆς δυνάμεθα

1 Παρὰ Kisa Das Glas in Altertum, Leipzig 1908, τὸ μόνον τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ σχετισθῇ κάπως πρὸς τὰ τῆς Κοζάνης εἶναι τὸ Ῥωμαϊκὸν II 547 εἰκ. 215 (Μουσεῖον τῆς Bonn), ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν μορφὴν μόνον, διότι ἐκεῖνο καὶ μεγαλύτερον φαίνεται, φέρει δὲ καὶ λαβάς.

νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Κοζάνη ἦτο πιθανώτατα κατῳκημένη τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Τὸ νεκροταφεῖον τῶν χρόνων τούτων θὰ ἦτο κατὰ τὸν Ἅγ. Κωνσταντῖνον. Ὡς πρὸς τὸ παρὰ τὴν Κοζάνην ὕψωμα τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου, ἔνθα εὑρέθησαν τὰ ὑπ' ἀρ. 31 - 34 χειροποίητα ἀγγεῖα, διὰ νὰ τονωθῇ ἡ ὑπόθεσις ὑπάρξεως προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ θὰ πρέπῃ νὰ γίνουν σχετικαὶ ἔρευναι.

Ζωηρὰ τεκμήρια ἐντόνου ζωῆς, κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς ἰδίᾳ χρόνους, εἶναι τὰ προσφερόμενα ἐκ τῶν ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Κοζάνης - Βεροίας χωρίων Ρυάκι (Μορανλῆ), Ἀκρινὴ (Ἰνόμπαση) καὶ τῶν πέριξ. Πρὸς τούτοις κατὰ τὴν Ἀκρινὴν ὁ Ἀρβανιτόπουλος πρὸ πολλοῦ ἐσημείωσεν ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ [1], ἐντεῦθεν δὲ ἐκόμισεν εἰς Κοζάνην τὸ ἀναθηματικὸν τῷ Ἡρακλεῖ Κυναγίδᾳ ἀνάγλυφον· (μήπως πρόκειται περὶ ἱεροῦ τοῦ Ἡρακλέους;)· εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὁ Κεραμόπουλλος παρετήρησεν «ἐρείπια ἐρευνητέα» [2]· ὀγκώδη ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μεγάλου ναοῦ Ἑλληνικῶν χρόνων ὡς καὶ δύο προϊστορικοὶ συνοικισμοὶ ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀρβανιτοπούλου [3] εἰς τὸ ἐγγὺς κείμενον Τοπτσιλάρ. Κατὰ τὸ παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Βοσκοχώριον (Τσομπανλῆ) ἐμφανίζονται ἐπίσης «ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. [4]» Ἀλλὰ καὶ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ Κοζάνης - Βεροίας καὶ κατὰ τὰ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Σκοποῦ χωρία εὑρέθησαν ἀξιόλογα ἀρχαῖα. Ἀπὸ τὸ Ἀνατολικὸν (Ἐβρενεσλῆ) προέρχεται τὸ ἄγαλμα τῆς μεγάλης Ἡρακλεώτιδος (ἀρ. 1). Εἰς τὴν Κοιλάδα (Ἰσκιουπλὲρ) εὑρέθη σημαντικὸν ἐπιγραφικὸν μνημεῖον (Ἐπιστολὴ Φιλίππου τοῦ Ε΄) [5], εἴς τινα δὲ λοφίσκον οὐχὶ μακρὰν τοῦ χωρίου Δρέπανον (Καρατζιλάρ), ὅθεν προέρχεται ἡ ὑπ' ἀρ. 7 ἀναθηματικὴ πλάξ, παρετήρησα πρό τινων ἐτῶν ἄφθονα ὄστρακα, λαξεύματα ἐπὶ βράχων, ἐρείπια τοίχων καὶ ἄλλα τεκμήρια ἀξιολόγου οἰκισμοῦ. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ γίνουν εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Ἐορδαίας, ἰδίως εἰς τὰ χωρία Ρυάκι, Ἀκρινὴ καὶ Τοπτσιλάρ, συστηματικαὶ ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαί. Αἱ προϋποθέσεις εἶναι εὐνοϊκαὶ διὰ καλὰς προσδοκίας.

1 ΑΕ 1912, 267.

2 ΠΑΕ 1934, 87.

3 ΠΑΕ 1912, 240. Πρβ. Γ. Μυλωνᾶ Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι, Ἀθ. 1928, 99.

4 ΠΑΕ 1912, 242. Ἐδῶ εὑρέθη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ μία τρίκλιτος παλαιοχριστιανικὴ βασιλική, ἥτις, ἀνασκαφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου Ἀ. Ξυγγοπούλου, θὰ δημοσιευθῇ λίαν προσεχῶς.

5 Μακαρόνας ΑΕ 1934 - 5 117 κ. ἑ. Νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ Θεσσαλονίκης.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἡ μικρὰ κεφαλή, Ἀφροδίτης ἴσως, ἡ εὑρεθεῖσα κατὰ τὸ παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα χωρίον Βρατίνι (Παππαδάκις Ἀθηνᾶ ΚΕ΄ [1913] 448, Κεραμόπουλλος Ἡμερ. Μ. Ἑλλ. 1922, 38, ΑΔ 14 [1931-32] Παράρτ. σ. 34), παρὰ τὰς ἐρεύνας μου δὲν ἀνευρέθη οὔτε εἰς τὸ Γυμνάσιον οὔτε εἰς τὴν Ἀστυνομίαν.

Ἐπίσης δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνεύρω καί τινα ἀναθηματικὴν ἐπιγραφήν, δημοσιευθεῖσαν ἐν ΠΑΕ 1912, 241, ἧς τὸ κείμενον, κατὰ τὴν μεταγραφὴν τοῦ δημοσιεύσαντος καθηγητοῦ Ἀρβανιτοπούλου εἶχεν οὕτως:

Ἔτους Η΄ ἀπὸ (;) | Σεβαστοῦ Καίσαρος | Ἡρακλεῖ Ἡδο | νὴ Ἀμύντου | ἐλευθερωθεῖ | σα εὐχαριστήριον.

Ὡς πρὸς τὸ κείμενον τοῦτο ἂς μοῦ ἐπιτραπῇ μία παρατήρησις εἰς τοὺς δύο πρώτους στίχους, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν χρονολογίαν. Νομίζω, ὅτι, συνεπικουρούσης καὶ τῆς φθορᾶς τοῦ λίθου, ἐγένετο παρανάγνωσις. Εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς τὴν Μακεδονίαν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καταστολὴν τοῦ κινήματος τοῦ Ψευδοφιλίππου Ἀνδρίσκου καὶ τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῶν Μακεδόνων, καταργηθέντος τοῦ πρότερον ἰσχύοντος χρονολογικοῦ συστήματος [1], εἰσάγεται νέον, ἔχον ἀφετηρίαν τὸ 148 π. Χ. (ἐπαρχιακὸν ἔτος). Βραδύτερον, μετὰ 116 ἔτη καὶ μετὰ τὴν Ἀκτιακὴν μάχην, ἐγκαινιάζεται νέον ἔτος, τὸ Σεβαστόν, ἀπὸ τοῦ 32 π. Χ. [2], εἰς τὸ ὁποῖον συνήθως συναναγράφεται καὶ τὸ προηγούμενον [3].

Ἔκτοτε ἐπὶ Ῥωμαιοκρατίας οὐδὲν ἄλλο σύστημα ἐμφανίζεται [4]. Νομίζω λοιπόν, ὅτι οἱ δύο πρῶτοι στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀναφέρονται εἰς τὴν

1 Περὶ τούτου: ἔ. ἀ. σ. 124 κ. ἑ.

2 Ἡ ἐν Ἀκτίῳ μάχη ἐγένετο, ὡς γνωστόν, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 31. Οἱ Μακεδόνες ὅμως εὑρίσκοντο τότε εἰς τὸν τελευταῖον μῆνα *(Ὑπερβερεταῖον)* τοῦ 32, διότι τὸ Μακεδονικὸν ἔτος ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου *(Δίου)*. F. Ginzel, Handbuch der mathem. und techn. Chronologie III 1 κ. ἑ., Bischoff ἐν Pauly - Wissowa RE X2, 1595.

3 Βλ. M. N. Tod The Macedonian Era ἐν BSA XXIII [1918 - 19] 206 κ. ἑ. + XXIV [1919 - '20', 20 - '1] 54 κ. ἑ.

4 Ἐν ἐπιτυμβίᾳ ἐπιγραφῇ ἐκ Καρίτσης τῆς Πιερίας μετὰ τὴν χρονολογίαν ΓΠΡ (183 - 148 = 34 μ. Χ.) σημειοῦνται ἐν συμπλοκῇ (ligatura) τὰ γράμματα ΩΝΕ. Διὰ τὸ ὄντως περίεργον τοῦτο φαινόμενον ἀπορῶ καὶ ἐγὼ μετὰ τοῦ ἐκδότου (Γ. Οἰκονόμος Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας Ι ἀρ. 14 σελ. 17), ὅστις δικαίως ἀμφιβάλλει, ἂν πρόκειται περὶ χρονολογίας ἀγνώστου.

διπλῆν Μακεδονικὴν χρονολογίαν τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, πρέπει δὲ νὰ ἀναγνωσθοῦν οὕτως:

Ἔτους Η[- -] (= - - 8)
Σεβαστοῦ καὶ [Δ - -] (= - - 4)

Ὁ συνήθης τύπος τῆς δηλώσεως τῆς διπλῆς Μακεδονικῆς χρονολογίας εἶναι: ἔτους α σεβαστοῦ τοῦ καὶ β. Ἐνταῦθα ὁ τύπος ἔτ. α σεβ. καὶ β δὲν εἶναι μὲν ἄγνωστος, συναντᾶται ὅμως σπανίως εἰς ἄλλας ἐπιγραφάς [1].

Θεσσαλονίκη
Σεπτέμβριος 1936.

ΧΑΡ. Ι. ΜΑΚΑΡΟΝΑΣ

1 *Ἔτους ε(π)σ σεβαστοῦ καὶ αυ.* CIG 2007 g, *ἔτους γϙσ σεβ[ασ]τοῦ καὶ θυ.* ΑΔ II 147 ἀρ. 3. Πρβ. M. Tod BSA XXIII σ. 207.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΚ ΝΕΟΥ ΣΚΟΠΟΥ (ΣΕΡΡΩΝ)

ΥΠΟ Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗ

Τὸν παρελθόντα Ἰούλιον καὶ κατόπιν σχετικῆς διαταγῆς τοῦ Σ. Ὑπουργείου Θρησκευμάτων καὶ Παιδείας, προκληθείσης ὑπὸ ἀναφορᾶς τοῦ κ. Δημάρχου Σερρῶν, μετέβην εἰς Νέον Σκοπόν, ἵνα ἐξετάσω τὰ ἐκεῖ τυχαῖα ἀρχαῖα εὑρήματα καὶ συγχρόνως φροντίσω διὰ τὴν περισυλλογήν των.

Τὸ μέγα ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς ἀρχαιότητας τοῦ κ. Ἰωσὴφ Παπαρασκευᾶ, διευθυντοῦ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Νέου Σκοποῦ καὶ ἐκτάκτου σήμερον ἐπιμελητοῦ ἀρχαιοτήτων, εἶχεν ἐπιτελέσει ἤδη τὸ ἐπιβαλλόμενον καθῆκον τῆς περισυλλογῆς τῶν κατὰ καιροὺς ἀνευρεθέντων καὶ ὑποπεσόντων εἰς τὴν προσοχήν του ἀρχαίων πρὸ τῆς μεταβάσεώς μου.

Εἰς τὴν πρόθυμον μετὰ τοῦ κ. Παπαρασκευᾶ ἐξέτασιν τῶν πέριξ ὀφείλεται ἡ κατὰ τὴν ἐκεῖσε παραμονήν μου περισυλλογὴ τῆς ἐπιγραφῆς ἀριθ. 10, εἰς νεώτερα δὲ ἔκτοτε εὑρήματα ἡ τοῦ ἀγγείου εἰκ. 3 ἀπόκτησις.

Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν πρώτων ἐκ τοῦ σημείου τούτου τῆς Ἠδωνίδος χώρας εὑρημάτων, πρέπει νὰ εἴπωμέν τινα περὶ τῆς τοποθεσίας καθόλου τοῦ χωρίου.

Τὸ χωρίον Νέος Σκοπός, συσταθὲν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐξ ὁμογενῶν ἐκ τοῦ Θρᾳκικοῦ Σκοποῦ προσφύγων, κεῖται ΝΑ τῆς πόλεως Σερρῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 10 χιλμ. ἀπ' αὐτῆς. Κατέχει τὴν θέσιν ἀπαλλοτριωθέντος ἀγροκτήματος τῆς Μονῆς Προδρόμου τῶν Σερρῶν καλουμένου ποτὲ τουρκιστὶ Keschislik [1] (=καλογηρικὸν κτῆμα), τοῦ ὁποίου καὶ σῴζεται ἀκόμη τὸ ἐρημικὸν ἐκκλησίδιον ἐκτισμένον διὰ δόμων ἀρχαίων.

ΝΔ τοῦ χωρίου ὑψοῦται χαμηλὸς ἐπιμήκης γήλοφος ἐπιχώσεως τεφρᾶς, πλήρους ὀστράκων, λίθων πελεκημένων καὶ ἀργῶν. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου διακρίνει τις ἐπίσης διαφόρους βάσεις, φερούσας ποτέ στήλας ἐνεπιγράφους, ἀμφορέων ὀξυπυθμένων ὄστρακα, στρωτήρων κεράμων καὶ ἄλλων ἀγγείων θραύσματα πολλά.

Τὸν γήλοφον περιρρέει τὸ ῥεῦμα Ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ ὁποίου τελευταίως διηύρυναν τὴν κοίτην τὰ παραγωγικὰ ἔργα τῆς πεδιάδος τῶν Σερρῶν.

Εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ χωρίου καὶ τοῦ γηλόφου χῶρον καθὼς καὶ εἰς τὰ διάφορα τῶν πέριξ σημεῖα οἱ καλλιεργοῦντες χωρικοὶ ἀνευρίσκουν ἀρχαίους τάφους, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον ἀξιεπαίνως καὶ καθ' ὅσον δύναται περισυλλέγει ὁ κ. Παπαρασκευᾶς. Οἱ τάφοι κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν χωρικῶν εἶναι δύο διαφόρων στρωμάτων. Οἱ κατώτατοι εἶναι κατεσκευασμένοι διὰ καθέτων πλακῶν (κιβωτόσχημοι), ἐνῷ οἱ ἀνώτεροι διὰ κεράμων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο κατηγοριῶν κενὸν ὑπερβαίνει τὸ μέτρον.

Τὰ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Ν. Σκοποῦ εὑρήματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ὄστρακον ἐρυθρόμορφον ἀττικὸν μετὰ παραστάσεως κιθαρῳδοῦ (*εἰκ. 1* μέγεθος πραγματικόν). Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὤμου τοῦ ἀγγείου ἔφερε τὸ γλωσσωτὸν κυμάτιον, γεγραμμένον δι' ὠραίου μελανοῦ χρώματος ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ καὶ ὁριζόμενον ὑπὸ ἐξῃρημένων γραμμῶν. Τὸ κόσμημα γεγραμμένον κατὰ τὸν τρόπον τῶν μελανομόρφων ἀγγείων εἶναι γνωστὸν καὶ ἐπὶ ἀρχαί-

1 Εὑρήματά τινα ἐκ τοῦ σημείου τούτου μνημονεύει ὁ Π. Παπαγεωργίου Byz. Zeitschrift III (1894) αἱ Σέρραι καὶ ἡ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, σ. 308, «Κεσιζλὶκ (=καλογηρικὸν) δύο ὥρας πρὸς Ν ἀπέχον, κτῆμα τῆς Μονῆς Προδρόμου πιθανώτατα ἐκ τῶν ἐν τοῖς Χρυσοβούλλοις μνημονευομένων, ἀφοῦ ὑπάρχει ἐκεῖ παλαιὸν χριστιανικὸν νεκροταφεῖον κείμενον ἐπὶ παλαιοτέρου Ῥωμαϊκοῦ, ἐξ οὗ ἐξήχθη πλὰξ ἐντετειχισμένη ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ἐκεῖ ναΐσκου ἁγίου Μοδέστου καὶ φέρουσα τὴν ἐπιγραφήν: VOLVIAE C. F. || FIRMINAE. DEFVNCTAE. || ANNI XVIII. ET. || C. VOLVIONARCISSO || INFELICISSIMOPATR. καὶ ἀνάγλυφον Θρᾳκὸς ἱππέως».

Εἰκ. 1. Ὄστρακον ἐρυθρόμορφον κιθαρῳδοῦ μέγεθος φυσικόν.

κῶν ἐρυθρομόρφων τοιούτων (Γ. Ε. Μυλωνᾶς ΑΕ 1931 σ. 54 καὶ J. C. Hoppin Euthymides and his Fellows σ. 7.)

Κάτωθεν τοῦ κοσμήματος τούτου σῴζεται τὸ ἄνω μέρος τῆς παραστάσεως κιθαρῳδοῦ ἐφήβου, μὲ ἐστραμμένην τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἐν καταγραφῇ (profil), τὸ στῆθος κατ' ἐνώπιον, φέροντος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τοῦ στήθους τὴν λύραν. Τὸ περίγραμμα τῆς μορφῆς καὶ αἱ διάφοροι λεπτομέρειαι ὁρίζονται δι' ἐξῃρημένων γραμμῶν. Ἐπὶ τοῦ χιτῶνος πίπτει διαγωνίως τὸ ἱμάτιον. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του φέρει ὁ νέος στέφανον καὶ πλατεῖαν ταινίαν πεποικιλμένην διὰ στιγμῶν. Βραχεῖς βόστρυχοι πίπτουν ἐπὶ τοῦ μετώπου του, μακρότεροι ἐπὶ τῶν παρειῶν καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους εἷς, ὄπισθεν δὲ ἐπὶ τῶν νώτων καταπίπτει μακρὰ συμπαγοῦς μελανοῦ χρώματος κόμη. Ἡ ῥὶς εἶναι ἐλαφρῶς καμπύλη, ὁ ὀφθαλμὸς ἀμυγδαλωτὸς καὶ ἀνοικτὸς εἰς τὸ βάθος, ὅπου παχεῖα στιγμὴ σχηματίζει τὴν κόρην. Ἡ ἰσχυρῶς κυρτουμένη κάτω σιαγὼν σχηματίζει μετὰ τοῦ λαιμοῦ ὀξεῖαν γωνίαν. Διὰ μέσου τῶν χορδῶν τῆς λύρας διαφαίνεται ἡ ἀριστερὰ παλάμη τοῦ κιθαρῳδοῦ. Τὸ σύνολον ἐπιβάλλει τὴν ἰδέαν μήπως πρόκειται περὶ παραστάσεως Ἀπόλλωνος κιθαρῳδοῦ, δεδομένου μάλιστα ὅτι διεσώθη πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ κιθαρῳδοῦ τὸ ἄκρον πετάσσου τινός, ὁπότε τὸ ἀγγεῖον ἐκοσμεῖτο ὑπὸ σειρᾶς θείων μορφῶν, Ἀπόλλωνος, Ἑρμοῦ (;) κλπ.

Χρόνοι τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀγγείου εἶναι οἱ τῆς αὐστηρᾶς ἀκόμη ἐρυθρομόρφου τεχνοτροπίας τοῦ β' τετάρτου τοῦ ε' π. Χ. αἰῶνος[1].

1 Εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τῆς ἀττικῆς ἐρυθρομόρφου ἀγγειογραφίας ἀνήκουν καὶ ἄλλα μικρότερα ὄστρακα τῆς συλλογῆς Ν. Σκοποῦ, φέροντα μαιάνδρους καὶ ἄλλα κοσμήματα καὶ ἀνήκοντα εἰς μέρη μεγάλων ὡσαύτως ἀγγείων.

Τὸ ἀγγεῖον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ εὑρόντος Ἀριστείδου Τζελέπη ἦτο ἀκέραιον καὶ κατεθραύσθη κατὰ τὴν ἀνατίναξιν διὰ δυναμίτιδος Βουλγαρικοῦ τινος ὀχυρώματος, ὑπολείμματος τοῦ πολέμου, κειμένου ἐπὶ τοῦ γηλόφου. Ἐκ τῶν μελῶν του μόνον τὸ ὄστρακον τοῦτο διεφύλαξεν ὁ χωρικός, ὡς μεγαλύτερον προφανῶς καὶ διασῷζον σαφῆ διάκοσμον.

2) Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀκεραίων ἀγγείων τῆς συλλογῆς (μελαμβαφῶν κανθάρων καὶ φιαλῶν) ἄξια σημειώσεως εἶναι 4 κώθωνες, προερχόμενοι ἐκ τάφων. Οἱ 3 ἐκ τούτων, ἐκ πηλοῦ κιτρινωποῦ καθαροῦ μετὰ μιᾶς λαβῆς, φέρουν ἐπὶ τῆς στεφάνης των παχείας γραμμὰς μελανὰς[2] ***(εἰκ. 2,*** ἄνω), ἐνῷ ὁ τέταρτος ***(εἰκ. 3)*** ὕψους 0,075 μ., διαμέτρου 0,16 μ. ἐκ πηλοῦ ἐρυθροῦ περιέχοντος ψήγματα

Εἰκ. 2. Διάφορα ἀρχαῖα ἐκ Νέου Σκοποῦ.

μαρμαρυγίου ἔχει βάσιν ὑψηλοτέραν τῆς ἁπλῆς δακτυλιωτῆς τῶν ἄλλων καὶ στερεῖται λαβῆς. Ἐκρεμᾶτο διὰ σπάγγου προφανῶς ἐκ δύο ὀπῶν τοῦ δακτυλίου τῆς βάσεώς του. Τὸ ἀγγεῖον καλύπτεται διὰ στιλπνοῦ μελανοῦ χρώματος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς πλὴν τῆς στεφάνης του. Ἐπ' αὐτῆς καὶ μεταξὺ διπλῶν γραμμῶν χρώματος ἰώδους φέρει διπλοῦν

2 R. M. Burrows and P. N. Ure Kothons and Vases of allied Types JHS σ. 72 κ. ἑ. εἰκ. 2-4 σ. 95· περὶ τῆς χρήσεως τῶν κωθώνων ὡς λύχνων πρβ. Κ. Κουρουνιώτην ΑΕ 1899 σ. 233 κέ. Ch. Dugas Expl. Délos X σ. 81 πίν. XXXVI 518, 520. Daremberg - Saglio καὶ Pauly - Wissowa RE λ. κώθων 5. Διὰ τὸν ταυτισμὸν τῶν ἀγγείων τούτων ὑπάρχουν διαφωνίαι καθὼς καὶ διὰ τὴν χρῆσίν των. Ἐγίνετο χρῆσις αὐτῶν καὶ εἰς τὰ δεῖπνα, ἦσαν δὲ ἐξάρτημα τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν Θάσον λ. χ. καὶ ψηφοφορία ἐγίνετο δι' αὐτῶν (BCH 1927 σ. 220, 17 καὶ 227. H. Seyrig Quatre cultes de Thasos).

στίχον φύλλων κισσοῦ τεθειμένων ἑκατέρωθεν παχυτέρας γραμμῆς, τῆς ὁποίας ἐφάπτονται οἱ μίσχοι τῶν φύλλων. Τὰ φύλλα εἶναι ἐναλλὰξ διὰ μαύρου καὶ ἰώδους χρώματος γεγραμμένα. Ὁ ἰωνικὸς χαρακτὴρ τοῦ διακόσμου τούτου εἶναι γνωστὸς (E Buschor, Ath. Mitt. 1929 σ. 149 εἰκ. 5, 4-5 ἐκ Πάρου. E. Kunze, Jonische Kleinmeister Ath. Mitt. 1934 σ. 81 κἑ. Beil. VIII-IX) καθὼς καὶ ἡ ἀρχαϊκότης τοῦ συνόλου τοῦ ἀγγείου προφανής.

3) Ἐκ τῶν διαφόρων πηλίνων εἰδωλίων τῆς συλλογῆς σημειώνομεν τὸ τῆς εἰκόνος 2, διὰ τὰ ἀρχαΐζοντα εἰσέτι χαρακτηριστικά του. Εἶναι εἰδώλιον καθημένης, φερούσης τὴν δεξιὰν ἐπὶ τῶν γο-

Εἰκ. 3. Κώθων ἐκ τάφου Νέου Σκοποῦ.

νάτων, τὴν ἑτέραν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ διατηρεῖ εἰσέτι τὸ λευκὸν ἐπίχρισμά του, ὕψ. 0,10 μ. Ἡ ἐν τῇ αὐτῇ εἰκόνι ἀριθ. 2 κάτω νεωτέρα πηλίνη κεφαλὴ εἰδωλίου δυστυχῶς δὲν ἀπεικονίσθη καλῶς.

4) Μαρμαρίνη κεφαλὴ ἀγαλματιδίου γυναικὸς σῳζομένη ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ. Ἡ ῥὶς καὶ ὁ εἷς τῶν ὀφθαλμῶν κατεστραμμένος. Ἐπὶ τῆς κόμης φέρει ταινίαν πλατεῖαν. Μάρμαρον λευκὸν λεπτοκρύσταλλον ὕψ. 0,15 μ. εἰκ. 2, ἄνω ἀριστερά.

5) Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον κερδῴου Ἑρμοῦ κρατοῦντος διὰ τῆς περιβεβλημένης διὰ τοῦ ἱματίου ἀριστερᾶς κηρύκειον διὰ δὲ τῆς ἑτέρας βαλάντιον (De Ridder Bronzes antiques du Louvre σ. 79 κἑ. ὁμὰς V greco-romaine πίν. 404. 502. 530). Ὁ θεὸς πατεῖ διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ ἀνασύρει τὸν ἀριστερὸν κεκαμμένον. Ὕψος, 0,085 μ. Εὑρέθη ἐν τάφῳ μετ' ἄλλου ὁμοίου ἐξαφανισθέντος ὑπὸ τοῦ εὑρόντος (εἰκ. 2 μέσον).

6) Ἡ συλλογὴ κατέχει ἀρκετοὺς λύχνους καὶ δύο μήτρας (εἰκ. 2 δεξιὰ κάτω), αἱ ὁποῖαι σημαίνουν ὅτι κατεσκευάζοντο ἐκεῖ λύχνοι.

Ἁγνῦθες πυραμιδόσχημοι καὶ καρδιόσχημοι, ὄστρακα διαφόρων μεγάλων ἀγγείων κοινῆς χρήσεως, πίθων, χάλκινα ψέλια, ἐπιχρύσου ἐκ τάφου στεφάνου (ὁ πυρὴν χαλκοῦς) τὰ μέλη καὶ ἀρκετὰ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα Μακεδονικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν χρόνων συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν συλλογήν.

7) Κεφαλὴ μαρμαρίνη ἐφήβου ***(εἰκ. 4).*** Μάρμαρον λευκὸν καὶ λεπτόκοκκον. Μέγεθος φυσικόν, ὕψος μετὰ τοῦ σῳζομένου λαιμοῦ 0,31 μ. ἄνευ αὐτοῦ, 0,21 μ. Ἡ ἄκρα ῥὶς εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα θραυσθῆ καὶ συνεκολλήθη διὰ σιδηροῦ συνδέσμου σῳζομένου εἰσέτι εἰς τὴν θέσιν του.

Ἡ κεφαλὴ κλίνει ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιά. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι βαθεῖς καὶ ἀναβλέποντες, οἱ κανθοὶ ἐξωγκωμένοι. Ἐπὶ τῆς ἐπιμελῶς ἐξειργασμένης κόμης ἔφερε στέφανον, δηλούμενον διὰ τῆς ἐπ' αὐτῆς αὔλακος. Τὸ σύνολον εἶναι παθητικόν, ἀντιγράφον εἰς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους Σκοπαδικὴν τεχνοτροπίαν. Ἀνῆκε προφανῶς εἰς ἐπιτύμβιον ἔργον καὶ εὑρέθη ὑπὸ τοῦ χωρικοῦ Χρήστου Ἀλιπλιώτου εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ χωρίου Ν. Σκοποῦ καὶ τοῦ γηλόφου χῶρον.

8) Ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ἀνδρὸς ἱσταμένου πρὸ ἕδρας ***(εἰκ. 5)***· ὕψος στήλης 0,75 - 0,46 μ. πλάτος 0,41 - 0,37 μ. Μάρμαρον λευκόν. Ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ἄκρα δεξιὰ τοῦ παρισταμένου εἶναι ἀποκεκρουμέναι. Ἡ τελευταία ἴσως νὰ ἐκράτει κύλινδρον (;), ὁπότε θὰ ἐπεβεβαίωνε τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ λογίου ἢ ῥήτορός τινος. Ἡ ἀρι-

Εἰκ. 4. Μαρμαρίνη κεφαλὴ ἐφήβου ἐκ Ν. Σκοποῦ. Μέγεθος φυσικόν.

στερὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὀσφύος καὶ πλὴν τοῦ στήθους ὁλόκληρον τὸ σῶμα περιβάλλεται διὰ τοῦ ἱματίου. Ἡ μορφὴ πατεῖ ἐπὶ ἐγκαρσίως πρὸς τὴν στήλην ἐξέχοντος ἀνωμάλου δαπέδου καὶ εἶναι τόσον ἔκτυπος ἀνάγλυφος, ὥστε νὰ προβάλεται ἐπὶ τῆς ὀργανικῶς ξένης στήλης ὡς ἔργον περιφερές, ἡ

δὲ τελευταία νὰ χρησιμεύῃ ὡς βάθος (fondo). Ἡ ἀετωματικὴ στήλη καταλήγει εἰς τὸ μέσον εἰς ἀνθέμιον καὶ εἰς τὰς δύο γωνίας εἰς λεοντόσχημα(;) ζῷα.

9) Ἐπιτυμβία ἐπιγραφὴ ἐπὶ μακροστένου πωρώδους λίθου ὕψους 0,54 καὶ πλάτους 0,18 - 0,26 μ. Ὁ λίθος φέρει εἰς τὰς πλαγίας πλευράς του ἀναθύρωσιν ἐνῷ ὄπισθεν εἶναι ἁδρῶς ἐξειργασμένος. Ὕψος γραμμ. 0,015 - 0,025 μ. τύπος ΣΟΑ καλῶν χρόνων (εἰκ. 5 ἀριστερά).

ἐπιγραφή: Γούρας
Σκόρου.

Τὸ κύριον ὄνομα Γούρας ἔφερεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Τιγράνου (Πλουτ. Λούκουλλ. 32. Pape-Benseler[3]). Τὸ Σκόρος ἴσως νὰ σχετίζεται πρὸς τὰ Θρᾳκικὰ ὀνόματα: Ζείσκωρις, Σκάρις (Ἀποστολίδης Θρᾳκικὰ Δ' σ. 98, 149).

10) Ἡ ἐπίσης ἐπιτυμβία αὕτη ἐπιγραφὴ παρὰ τὴν νεωτέραν ἡλικίαν της εἶναι περισσότερον ἐνδιαφέρουσα. Εὑρέθη ὑπὸ τοῦ χωρικοῦ Σωτηρίου Ἀσπρογαλῆ. Εἶναι ἐθραυσμένη εἰς 3 τεμάχια (μέγιστ. σῳζ. ὕψος 0,65 μ. πλάτος 0,80 μ, πάχος 0,005 μ.) καὶ εἶναι κεχαραγμένη ἐπὶ ἁδρῶς ἐξειργασμένου εὐτελοῦς μαρμάρου.

Συμπλέγματα γραμμάτων ΝΚ, ΝΗ, κλπ.· ὕψος 0,004 μ. ***(εἰκ. 6).***

[Δι]οσκουρίδης
Σύρου Ὀλδηνὸς ἀπεγέ-
νετο ἐτῶν ξ' καὶ ἀπέλιπε
τῇ Ὀλδηνῶν κώμῃ δηνάρια
ιε' ἵνα ἐκ τοῦ τόκου κρατὴρ
γεμισθῇ ἔνπροσθε τῆς τα-
φῆς καὶ στεφανωθῇ ἡ ταφὴ
ἐν ταῖς Μαινάσιν κατ' ἐνιαυτὸν
ἅπαξ· ἐὰν δὲ μὴ ποιήσουσιν τό
τε ὁ χαλ[κ]ὸς ἔστω τῶν κληρονό-
μων μου. Διοσκουρίδη χαῖρε.

Περὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος Σύρος καὶ ἄλλοθεν γνωστοῦ πρβ. Pape-Benseler[3].

Τὸ ἐθνικὸν Ὀλδηνὸς ἀνακαλεῖ τὸν παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ τύπον Ὀλβηνὸς ἀντὶ τοῦ συνήθους Ὀλβιοπολίτου, κατοίκου τῆς ἐν Πόντῳ πόλεως Ὀλβίας, ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν σχετίζεται μετ' ἐκείνου.

Ὁ Ml. Tonev (Epigraphische Beiträge und Berichtigungen, Bull. Inst. Arch. Bulgare VII, 316 ἀριθ. 16) ἀναδημοσιεύων καὶ διορθώνων τὴν ἀνάγνωσιν ἐπιγραφῆς ἀναγλύφου Θρᾳκὸς ἱππέως τοῦ Μουσείου τῆς Σόφιας ἀριθ. 3425 (B. Dobryski, Isvestia = Arch. Mitt. Nat. Mus. in Sofia I 68 ἀριθ. 51):

Κυρίῳ Ἀσκληπιῷ καὶ ὑγείᾳ
Σολδηνοῖς Πρεῖσκος Ἰουλίου φίλαρ-
χος Παυταλιώτης εὐχαριστήριον ἀνέθηκεν:

μᾶς δίδει τὸ Θρᾳκικὸν ἐθνικὸν Σολδηνός, ἀπὸ τὸ ὁποῖον νομίζω ὅτι μόνον κατὰ τὸ ἀρχικὸν Σ, τὸ

Εἰκ. 5. Δεξιὰ ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον ῥήτορος (;) ἀριστερὰ ἐπιγραφὴ ἐπιτυμβία.

δυνάμενον καὶ διὰ τῆς δασείας ᾽ νὰ ἀντικατασταθῇ ὡς ἐκλιπόν, διαφέρει τὸ ἡμέτερον Ὀλδηνός.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Tonev Σολδηνὸς εἶναι βεβαία διότι καὶ εἰς τὴν εἰκόνα ἀριθ. 40 σελ. 46 τοῦ ἀναγλύφου τῆς Isvestia ἀναγινώσκεται καθαρῶς ἡ δοτικὴ Σολδηνοῖς.

Ὑπάρχουν καὶ γραφαί: Σαλδηνός, Σαλδοκελη-νός, Σαλδοουυσηνός, Σαλδοβοουσηνός, Σαλδουσηνὸς (Tonev ἔ. ἀ. σ. 315 Dobryski ἔ. ἀ. σ. 25 κἑ. 63. 65. Thomaschek Alten Thraker II_2, 79 Σάλδη, Σαλδήνσιος. Seure Rev. ét. anc. 1912, 144 σημ. 1. Kazarow Pauly - Wissowa RE VI A, 481, 498, καὶ Arch. f. Religion XI, 575.)

Ἐν τῇ ἀγνώστῳ λοιπὸν εἰσέτι ἡμῖν ἀρχαίᾳ πολίχνῃ τῇ παρὰ τὸν σημερινὸν Νέον Σκοπὸν ὑπῆρχε κώμη Ὀλδηνῶν ὠργανωμένη (περὶ ὀργανώσεως κωμῶν=λατ. vicorum βλπ. Alb. Grenier Dict. des ant. λ. vicus, ἐν ἐπιγραφῇ Ath. Mitt. XVI (1891) σ. 267 - 284 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔκφρασιν «κωμητῶν Σκαπτοπαρηνῶν δέησις» ἀντιστοιχεῖ ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡ λατινικὴ «vicanis..»), γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων καθηκόντων τῶν

κωμητῶν ἦτο καὶ ἡ περὶ τοὺς νεκροὺς φροντίς. (Collart BCH 1930 σ. 385). Τὸ οὐσιαστικὸν ταφὴ ἐνταῦθα κεῖται ἀντὶ τοῦ τάφου καὶ τῶν συνωνύμων ἄλλων λέξεων, δι' ὧν εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται οὗτος: γράδος, σορός, θήκη βωμός, κοιμητήριον, μνῆμα κλπ. Μὲ τὴν σημασίαν ταύτην εὑρίσκεται καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους (Ἡρόδ. Δ, 71. Ε΄ 62. Σοφ. Αἴαντι 1090, 1109· Ἠλέκτρᾳ 1210).

Εἶναι πλεῖσται αἱ ἐπιτυμβίαι καὶ μὴ ἐπιγραφαί, αἱ ἀναφέρουσαι μεταξὺ τῶν νομιζομένων πρὸς τοὺς

Εἰκ. 6. Ἐπιτυμβία ἐπιγραφὴ ἐκ Νέου Σκοποῦ.

νεκροὺς τιμῶν πρωτίστως τὸ στεφάνωμα τοῦ τάφου ἢ τοῦ ἀγάλματος τοῦ νεκροῦ. (M. Foucart Mémoire sur l'affranchissement des esclaves σ. 30 «καὶ στεφανωέτω (ὁ ἀπελεύθερος) τὰν Φίλωνος εἰκόνα καθ' ἕκαστον μῆνα δὶς στεφάνῳ δαφνίνῳ πλεκτῷ, νουμηνίᾳ καὶ ἑβδόμᾳ. Collitz - Bechtel SGDI II, 1775 «στεφανωέτω τὸ μνᾶμα τὸ Κλευνίκας κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς ὡρίοις (ἁμέραις).... ποιησάτω δὲ καὶ τὰς ἀλλαθεάδας (ἑορτὴ ἐν Δελφοῖς πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν) καὶ τὰ λοιπὰ νομιζόμενα. Ἐπὶ τῆς ἐξ Ἐφέσου σαρκοφάγου (Keil, Öst. Jh. XXVI (1930) Beibl. σ. 13 ὁρίζεται νὰ δίδωνται ἐκ τοῦ τάφου τῶν χιλίων δηναρίων, εἴκοσιν εἰς στεφάνους καὶ κηριόλους. Ἀντίστοιχοι λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ λ.χ. CIL VIII, 9052 λέγουσι «statuam meam et uxoris meæ...coronet». Περὶ χοῶν καὶ στεφανωμάτων ὡς κατ' ἐξοχὴν νεκρικῶν τιμῶν πρβ. Rhode, Psyche I σ. 251 καὶ σημ. 2. RE λ. Ἀνθεστήρια. λ. Rosalia καὶ G. Oikonomos De profusionum receptaculis sepulcralibus σ. 12.

Τὸ ***κρατὴρ γεμισθῇ*** ἴσως νὰ ἐκληφθῇ ὡς μέτρον ποσότητος ἢ καὶ ὡς σπονδεῖον ἀγγεῖον (Oekonomus ἔ. ἄ. σ. 12, 25). Ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς ***ἐν ταῖς Μαινάσιν κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ*** πρέπει νὰ εἶναι χρονικός. Ἡ δοτικὴ σημαίνει νὰ γίνεται ἡ στέψις τοῦ τάφου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Μαινάδων, ὅπως θὰ ἐλέγομεν ἐν Παναθηναίοις, μυστηρίοις, Ρόδοις ἢ ἐν Ρόδοις, Rosalibus, Parentaliis κλπ. (P. Collart, παρικαύσουσίν μοι ῥόδοις, BCH 1931 σ. 62).

Ἡ χρονικὴ σημασία τῆς δοτικῆς ἐν ταῖς Μαινάσιν, καὶ ἐὰν ἀκόμη πρέπει νὰ ὑπονοηθῇ ἡ συμπλήρωσις «ἡμέραις» (πρβ. O. Kern RE λ. Mysterien «βακχικαὶ ἡμέραι» κατ' ἐπιγραφὴν α΄ μ. Χ. αἰῶνος Keil-Premerstein, Denkschriften Βιέννης LVII (1915) σ. 105) ὑποδεικνύει ὅτι ἐτελεῖτο (κατ' ἐνιαυτὸν) ἑορτή τις τῶν Μαινάδων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ, ὁπότε ἀκριβῶς ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει ἰδιαίτερόν τι ἐνδιαφέρον.

Περὶ Μαινάδων καὶ τὰ κατὰ τὰς βακχικὰς ἑορτὰς γνωρίζομεν μόνον ἐκ τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος, οὐχὶ δὲ ἐξ ἐπιγραφῶν. (RE λ. Maenades Daremberg - Saglio. Roscher II2, 2243 κέ. Rhode, Psyche² II, 4). Μόνον ἡ ἀποστολὴ ἐκ Θηβῶν εἰς Μαγνησίαν τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ κατόπιν δελφικοῦ χρησμοῦ τριῶν Μαινάδων εἶναι ἐξ ἐπιγραφῆς γνωστὴ (O. Kern Inschriften v. Magnessia a. M. ἀριθ. 215α, 26. Gruppe Griech. Myth. I, 275).

Βεβαίως ἡ ἐπιγραφὴ δὲν δίδει καμμίαν ἄλλην πληροφορίαν διὰ τὴν εἰκαζομένην ἑορτήν. Ὅτι ὅμως θὰ πρέπῃ νὰ γνωρίσωμεν καὶ ἐξ εὑρημάτων βακχικὰς ἑορτὰς ἐν Θρᾴκῃ τὸ συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ὅλης περὶ τῶν Βακχῶν παραδόσεως (Baege de Macedonum sacris σ. 81 κέξ.), ἐκ τῶν περὶ τὸ Πάγγαιον ὄρος μυθολογουμένων περὶ Ὀρφέως καὶ τῆς κολάσεως τοῦ βασιλέως Ἠδωνῶν Λυκούργου (Ἀπολλόδωρος Βιβλ. Η, 3,2. Ψευδοερ. Καταστερ. 24.140. Διόδωρος Γ, 64. Δ. 3 Kern Orpheus 9).

Περὶ ἑορτῶν βακχικῶν περὶ τὸ Πάγγαιον, καθ' ἃς οἱ ἐγχώριοι ᾖδον καὶ ἔψαλλον, κρατοῦντες θύρσους καὶ περιβεβλημένοι νεβρίδας ὁπότε καὶ φυτόν τι φυόμενον ἐκεῖ καὶ καλούμενον κιθάρα ἀνέδιδον ἤχους τελουμένων τῶν Διονυσίων ἱστορεῖ ὁ Κλειτώνυμος εἰς τὸ Γ΄ Θρᾳκικῶν (F. H. Gr. IV σ. 367), ὁ δὲ Πλούταρχος (Ἀλέξ. 2.) ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀλυμπιάδος εἰς βακχικὰς τελετὰς λέγει «ὅτι πᾶσαι αἱ τῇδε γυναῖκες ἔνοχοι τοῖς Ὀρφικοῖς οὖσαι καὶ τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς ἐκ τοῦ πάνυ παλαιοῦ, Κλώδωνές τε καὶ Μιμαλλόνες ἐπωνυμίαν ἔχουσαι, πολλὰ ταῖς Ἀδωνίσι καὶ ταῖς περὶ τὸν Αἶμον Θρῄσσαις ὅμοια δρῶσιν ...».

Διόδωρος Σικελ. 43,3 «παρὰ πολλαῖς τῶν ἑλλη-

νίδων πόλεων διὰ τριῶν ἐτῶν βακχεῖά τε γυναικῶν ἀθροίζεσθαι καὶ ταῖς παρθένοις νόμιμον εἶναι θυρσοφορεῖν καὶ συνενθουσιάζειν εὐαζούσαις καὶ τιμώσαις τὸν θεόν· τὰς δὲ γυναῖκας κατὰ συστήματα θυσιάζειν τῷ θεῷ καὶ βακχεύειν καὶ καθόλου τὴν παρουσίαν τοῦ Διονύσου ὑμνεῖν, μιμουμένας τὰς ἱστορημένας τὸ παλαιὸν παρεδρεύειν τῷ θεῷ Μαινάδας». Λουκιανὸς περὶ Ὀρχήσ. 79 «κατὰ τὸν τεταγμένον ἕκαστον καιρὸν ἐν Ἰωνίᾳ καὶ Πόντῳ ἁπάντων ἐπιλαθόμενοι τῶν ἄλλων κάθηνται δι' ἡμέρας Πᾶνας καὶ Κορύβαντας καὶ Σατύρους καὶ βουκόλους ὁρῶντες καὶ ὀρχοῦνταί γε ταῦτα οἱ εὐγενέστατοι καὶ πρωτεύοντες....» Ἐκτὸς τῶν προαναφερθεισῶν «βακχικῶν ἡμερῶν» τῆς ἐκ Μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας ἐπιγραφῆς, καὶ ἐν Περγάμῳ γνωρίζομεν ὅτι ἐτελοῦντο τριετηρίδες βακχικαὶ (Quand, de Baccho ab Alex. aetate in Asia Minore culto, Diss. Halle 1912 σ. 132 καὶ Inschr. Perg. II 486 α). Ὁ Σουίδας διέσωσε τὴν πληροφορίαν ὅτι «τριετηρίδες ἡμέραι παρὰ Βιθυνοῖς ἐλέγοντο ἐν αἷς ἀφ' ἡμέρας πότοι συνεχεῖς ἐγένοντο (Quand ἔ. ἄ. σ. 120. πρβ. καὶ ὀρφικὸν ὕμνον II 8 παρὰ Wilamowitz Glaube der Hellenen II σ. 371 «κατὰ τριετηρίδας ἁγνὰς βακχεύειν»).

Ὅτι κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας ἐγένοντο μιμήσεις τῶν ὁπαδῶν τοῦ Διονύσου καὶ μεταμφιέσεις τῶν λαμβανόντων μέρος εἰς Νύμφας, Πᾶνας, Σειληνούς, Σατύρους (Πλάτων Νόμοις 7,8115 C) τὸ γνωρίζομεν καὶ ἐκ δύο περιγραφῶν ὑποδοχῆς τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Ἔφεσον (Ἀθήναιος Ε, 28 ἀντλῶν ἐκ τοῦ Καλλιξένου τοῦ Ροδίου (ἀποσπ. 2 τῶν FHG III, 60) Πλούταρχ. Ἀντών. 24,5.)

Παρομοία πρὸς τὰς ἀνωτέρω περιγραφομένας ἑορτὰς θὰ ἦτο ἴσως καὶ ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιγραφῆς διὰ τοῦ ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ δηλουμένη, ἀνάγουσα μάλιστα εἰς πολὺ παλαιοτέρους χρόνους τὴν ἀρχήν της, ἀφοῦ ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου τοῦ μύθου τῶν Βακχῶν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι ἀνάπτυξις ὀφείλεται εἰς αὐτοψίαν τοιαύτων τελετῶν κατὰ τὴν ἐν Μακεδονίᾳ διαμονὴν τοῦ ποιητοῦ (Baege ἔ. ἀ. σ. 84).

Ἀπόδειξις δὲ τοῦ ὅτι ἐτελοῦντο ἐν Θρᾴκῃ τοιαῦται βακχικαὶ ἑορταὶ μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος δὲν εἶναι μόνον τὰ μεταγενέστερα ἐξ ἀνασκαφῶν γλυπτὰ (B. Filow Monuments antiques au Musée National (βουλγαριστὶ) BIAB III σ. 26 - 30 εἰκ. 22 - 24, ὅπου ὁ Διόνυσος παρίσταται εἰς συμπλέγματα, προερχόμενα ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Νικόπολιν Ἴστρου ἱεροῦ του, μεταξὺ Μαινάδων καὶ Σατύρων), ἀλλὰ καὶ αἱ μέχρι τελευταίων ἀκόμη χρόνων ἐν Θρᾴκῃ τελούμεναι ἑορταὶ τῶν Ἀναστεναρίων τῆς Ἀγαθουπόλεως, ἀνάγουσαι εἰς τὰς Βακχικὰς τελετὰς τὴν ἀρχήν των (Α. Χουρμουζιάδου Περὶ Ἀναστεναρίων Ἐπετηρὶς Μεγ. Γεν. Σχολῆς Κων/πολις 1873. Κουρτίδου τὰ Ἀρχ. Ἑλληνικὰ Μυστήρια 1934 σ. 104 ὑποσημείωσις. Σ. Κυριακίδου Μ. Ε. Ἐγκλ. τόμου Ἑλλάδος Ι΄ σ. 814).

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιγραφῆς παρατηροῦμεν ὅτι διὰ τῆς προτάσεως «***ἐὰν δὰ μὴ ποιήσουσιν... κληρονόμων μου***» τοῦτο χωρίζεται εἰς δύο διάφορα μέρη, πρᾶγμα σύνηθες εἰς ὁμοίας φύσεως ἐπιγραφάς, ὅπου πολλάκις ὁ θανὼν ἐκφράζει εἰς α΄ πρόσωπον τὴν ἐπιθυμίαν του, ἐνῷ προηγουμένως εἰς γ΄ πρόσωπον γίνεται λόγος περὶ αὐτοῦ. (Collart BCH LIV (1930) σ. 383 καὶ σημ. 2. Perdrizet BCH XXIV (1900) σ. 302).

Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ περιεχομένου συντακτικῶς τῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν, ἴσως νὰ ἐκφράζεται καλύτερον καὶ ἡ διπλῆ ἀποστολή των, ἡ ἐπιτυμβία καὶ ἡ ἐν εἴδει διαθήκης ὁριζομένη ἐπιταφία κατ' ἔτος τιμὴ (Collart ἔ. ἀ. σ. 382 σημ. 4), ἐν περιπτώσει ἀθετήσεως τῆς ὁποίας τὸ καταλειπόμενον χρηματικὸν ποσὸν (ὁ χαλκὸς) θὰ τὸ διεκδικήσουν οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀποθανόντος διαθέτου.

Ταῦτα εἶναι τὰ μέχρι σήμερον ἐκ Νέου Σκοποῦ εὑρήματα. Ποία ἀρχαία πολίχνη τῆς Ἠδωνίδος πρέπει νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ γηλόφου ἐκείνου ἐλπίζομεν νὰ διδαχθῶμεν ἐκ μελλόντων εὑρημάτων καὶ ἐρευνῶν.

Γ. ΜΠΑΚΑΛΑΚΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΡΕΣΟΥ

ΥΠΟ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΔΑΥΪΔ

Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου εἰς τὴν Ἐρεσὸν τῆς Λέσβου, ὅπου καὶ ἄλλοτε εἶχον εὑρεθῆ

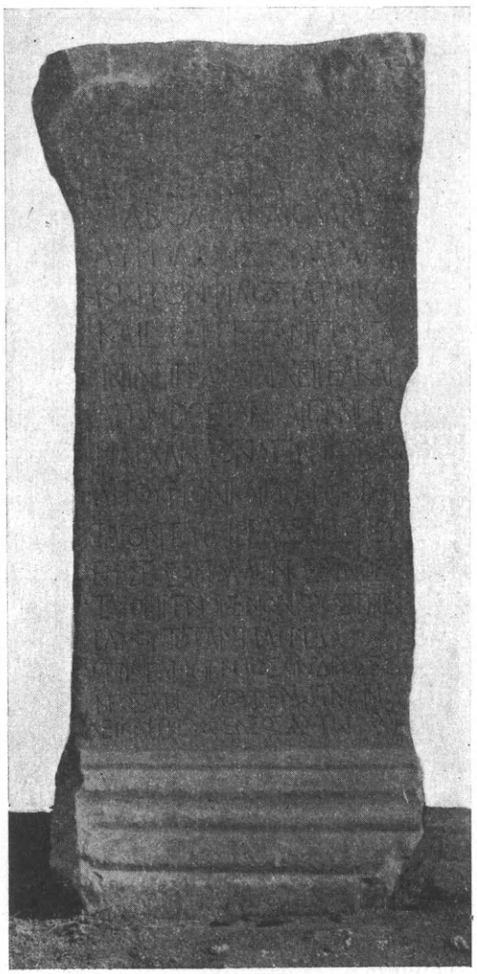

Εἰκ. 1. Ἐνεπίγραφον βάθρον ἐξ Ἐρεσοῦ.

διάφοροι ἀρχαιότητες, ἡ σκαπάνη ὅλως τυχαίως ἔφερε πάλιν εἰς φῶς τὰς ἑπομένας δύο ἐπιγραφάς:

1

ΑΒΟΛΛΑΚΑΙΟΔΑΜΟΣ
ΑΥΡΗΛΙΟΝΣΤΥΡΑΚΑΜΑΡ
ΚΩΤΟΝΦΙΛΟΠΑΤΡΙΝ
ΚΑΙΕΥΕΡΓΕΤΑΝΠΡΥΤΑ
5 ΝΙΝΕΙΡΕΑΚΑΙΑΡΧΕΙΡΕΑΚΑΙ
ΑΓΩΝΟΘΕΤΑΝΚΑΙΠΑΝΗΓΥ
ΡΙΑΡΧΑΝΤΟΝΑΠΥΠΡΟΓΟΝΩΝ
ΛΙΤΟΥΡΓΟΝΚΑΙΠΡΩΤΟΝΣΤΡΟ
ΤΑΓΟΝΤΟ÷Β÷ΙΡΕΑΔΕΔΙΑΒΙΩΣΕΒ
10 ΕΡΕΣΕΟΣΑΠΟΛΛΩΝΟΣΕΥΝΟΕ
ΣΤΑΤΟΝΓΕΝΟΜΕΝΟΝΠΡΟΣΤΑΝ
ΓΛΥΚΥΤΑΤΑΝΠΑΤΡΙΔΑ
ΕΠΙΜΕΛΗΘΕΝΤΟΣΑΝΔΡΟΣΕΥΓΕ
ΝΕΟΣΑΥΡ.ΦΙΛΟΥΜΕΝΩΤΩΑΝΔΡΟ
15 ΝΕΙΚΩΣΥΝΓΕΝΕΟΣΑΥΤΩ

Ἀ βόλλα καὶ ὁ δᾶμος
Αὐρήλιον Στύρακα Μάρ-
κω τὸν φιλόπατριν
καὶ εὐεργέταν πρύτα-
5 νιν εἴρεα καὶ ἀρχείρεα καὶ
ἀγωνοθέταν καὶ πανηγυ-
ριάρχαν τὸν ἀπὺ προγόνων
λιτουργὸν καὶ πρῶτον στρό-
ταγον τὸ ÷Β÷ ἴρεα δὲ διὰ βίω σεβ.
10 Ἐρεσέος Ἀπόλλωνος εὐνοέ-
στατον γενόμενον πρὸς τάν
γλυκυτάταν πατρίδα.
Ἐπιμεληθέντος ἀνδρὸς εὐγε-
νεος Αὐρ. φιλουμένω τῶ Ἀνδρο-
15 νείκω συνγενέος αὔτω.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ βάθρου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, σχήματος ὀρθογωνίου, ὕψ. 1,47, μήκ. 0,58 καὶ πάχ. 0,57. Ἡ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ πλευρὰ εἶνε ἐξειργασμέναι, ὄχι ὅμως καὶ ἡ ὀπισθία. Ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς παρατηρεῖται μικρὰ ῥωγμή, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας. Πρὸς ἀποφυγὴν διαρρήξεως τοῦ μαρμάρου φαίνεται ὅτι εἶχον τεθῆ σύνδεσμοι, δύο ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ εἷς ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, ὡς δεικνύουν σαφῶς αἱ ὀπαί, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχει μόλυβδος. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε εὐανάγνωστος. Τὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,04. Ἰδιάζον σχῆμα ἔχουν τὰ γράμματα Ρ=Ρ, Υ=Υ, Ω=Ω, Σ=Σ. Γράμματά τινα συμπλέκονται ὡς ΜΕ, ΝΕ, ΝΩ.

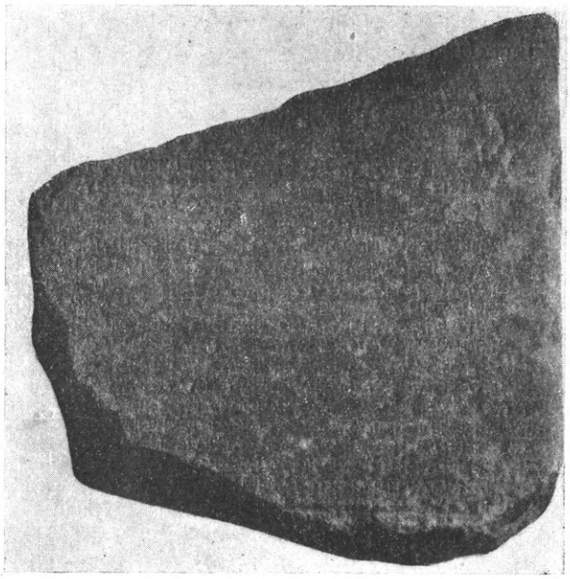

Εἰκ. 2. Τμῆμα τιμητικοῦ ψηφίσματος ἐξ Ἐρεσοῦ.

2

ΑΝΤ̣
ΙΙΟΝΑΣΨΥΧΑ
ΠΙΤΑΔΕΥΜΑΠΟΛ..
ΚΑΙΤΩΝΑΛΛΩΝΟΥΚΟΛΙ
5 Ξ̣ΟΝΤΟΣΕΙΣΑΣΘΕΝΕΙΑΝΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟ
ΤΑΣΣΩΤΗΡΙΑΣΑΥΤΩΚΑΙΠΡΟΣΕΝΕΓ···ΜΕΝΟ
Ν̣ΩΣΠΑΝΤΟΣΔΟΜΑΤΟΣΘΕΛΩΝΧΑΡΙΖΕΣΘ····
Ε̣ΝΟΣΕ·ΤΕΝΗΝΚΑΙΠΡΟΘΥΜΟΝΕΑΥΤΟΝΠΑΡΕΧΟΜΕΝΟ···
Σ̣ΥΜΦΕΡΟΝΤΑΤΩΔΑΜΩΔΙΑΤΕΤΕΛΕΚΕΝΕΝΤΕΛΕΙΙ···
10 ΕΝΟ¦·····ΑΓΙΝΗΤΑ·ΠΡΟΣΤΑΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑΤΩΔΑΜΩΔΙΑΤ̣·
ΛΙΑΙΣΙΚΑΙ··Σ····Ι·ΕΝΟΙΣΙΚΕ·ΡΗΑΓΙΝΗΤΑΙΠΡΟΣΤΑΣΥΜΦΕΡΟΝ̣
ΑΥΤΟΝΠΑΡΕΧΕΤΑΙΣΥΝΕΠΙΔΙΔΟΙΣΕΝΟΙΣΙΚΕΠΑΡΑΚΑΛΗΤΑΙΚΑΤΑ
ΕΣΒΗΑΙΣΤΕΤΕΛΕΚΕΜΕΤΕΡΩΝΤΑΝΔΕΙΣΡΩΜΑΝΠΡΟΣΤΟΙΣΚΟΙΝΟ··
Μ̣ΑΙΟΙΣΠ̅Ρ̅ΕΣΒΗΑΝΕΚΤΩΝΙΔΙΩΝΕΤΕΛΕΣΕΝΔΑΠΑΝΑΜΑΤΩΝΠΑ·
15 ΔΥΝΑΜΙΝΤΑΝ¦Δ¦Α̣ΝΤΑΝΠΟΛΙΝΠΑΡΑΛΥΗΝΤΩΝΕΙΣΤΑΥΤ·
ΕΝΟ¦·ΚΑΙΚΙΝΔΥΝΩΝΜΕΖΟΝΩΝΠΕΡΙΣΤΑΝΤΩΝΤΑΠΟΛΕ·
ΗΤΩΝΤΑΣΦΥΛΑΚΑΣΣΠΟΥΔΑΝΔΕΚΑΙΦΙΛΟΤΙΜΙΑΝΕ¦ΣΗΝΠΟ
ΟΝΣΧΕΘΗΝΤΑΝΠΟΛΙΝΕΝΤΟΙΣΚΑΤΑΤΑΙΣΚΡΙΣΙΣΒΟΛΛΕΥΟΜ̣
Ε̣ΡΟΝΤΑΤΩΔΑΜΩΠΡΕΣΒΗΑΙΣΤΕΕΞΑΠΟΣΤΕΛΛΩΝΚΑΙ
20 ΟΣΠΡΟΘΥΜΩΣΕΦΟΙΣΚΑΙΤΩΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ
Λ̣ΙΕΡΗΣΕΤΟΙΣΘΕΟΙΣΙΠΡΥΤΑΝΙΣΤΕΓΕΝΟΜΕΝΟΣΚΑ·

ΤΟΙΣΘΕΟΙΣΙΠΑΝΤΕΣΙΚΑΙΠΑΙΣΑΙΣΙΥΠΕΡΣΩ̣Τ̣Η̣ΡΙΑ·
ΤΩΝΑΛΛΩΝΠΑΝΤΩΝΤΩΓΚΑΤΟΙΚΕΝ·····
ΤΕΤΑΝΕΥΧΑΝΕΠΙΤΕΛΕΩΝΑΝ·····

αντ̣
ονας ψυχὰ[ς
ἐ]πιτάδευμα πολ . .
καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλι
5 [γ ——————————— περιπε]σ̣όντος εἰς ἀσθένειαν ἐπικίνδυνο
[ν ———————————] τᾶς σωτήριας αὔτω καὶ προσενεγ[κὼν] μένο
ν̣ως παντὸς δόματος θέλων χαρίζεσθ̣[αι] . . . .
ενος ἐκ̣τενην; καὶ πρόθυμον ἔαυτον παρεχόμενο[ς . .
τὰ] συμφέροντα τῶ δάμω διατετέλεκεν ἐν τέλει π̣[οιῶν
10 ἐνοῖ[σι κε χρή]α γίνηται[ι] πρὸς τὰ συμφέροντα τῶ δάμω διατ̣ .
λιαισι καὶ . . σ. . . . ι . ἐν οἷσι κε [χ]ρήα γίνηται πρὸς τὰ συμφέρο̣ν
[τα —— αυτον παρέχεται συνεπιδιδοὶς ἐν οἷσι κε παρακαλῆται κατὰ
[πρ]εσβήαις τετέλεκε μετ ἐτέρων, τὰν δ' εἰς Ρώμαν πρὸς τοῖς κοινο[ις
Ρω]μ̣αίοις πρεσβήαν ἐκ τῶν ἰδίων ἐτέλεσεν δαπαναμάτων πα[ῖ
15 [σαν —— δύναμιν τὰν ἰ̣δ̣ί̣α̣ν̣ τὰν πόλιν παραλύην τῶν εἰς ταῦτ[α
ενο[ς] καὶ κινδύνων μεζόνων περιστάντων τᾶ πόλε[ι
ητων τὰς φυλακάς, σπουδὰν δὲ καὶ φιλοτιμίαν εἴσην πο
ον σχέθην τὰν πόλιν ἐν τοῖς κατὰ ταίς κρίσις βολλευομ̣
συμφ]έ̣ροντα τῶ δάμω, πρεσβήαις τε ἐξαποστέλλων καὶ
20 ος προθύμως ἐφ' οἷς; καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων
καλ]λιέρησε τοῖς θεοῖσι, πρύτανίς τε γενόμενος κα .
τοῖς θεοῖσι πάντεσι καὶ παίσαισι ὑπὲρ σω̣τ̣η̣ρία[ς]
τῶν ἄλλων πάντων τῶγ κατοίκ[ω]ν . . . . .
τε τὰν εὐχὰν ἐπιτελέων αν . . .

Ἡ ἐπιγραφή, λίαν δυσανάγνωστος, εἶνε κεχαραγμένη ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου φαιοῦ χρώματος καὶ περατοῦται μόνον πρὸς τὰ δεξιά. Τὸ μάρμαρον ἔχει μῆκ. 0,36, ὕψ. 0,33 καὶ πάχος 0,16. Τὸ μέγεθος τῶν γραμμάτων 0,008. Εἰς τὸν στίχ. 2 πρὸ τοῦ Ο πιθανῶς Η. Εἰς τὸν στίχ. 8 τὸ ἕκτον γράμμα ἀσαφές. Εἰς τὸν στίχ. 23 ἡ ἐπιγραφὴ παρέχει σαφῶς τὴν λέξιν κατοικεν. Χάριτας ὀφείλω εἰς τὸν κ. Ι. Κοντῆν ἐπιμελητὴν τῶν ἀρχαιοτήτων, διότι μεγάλως μὲ ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς δυσαναγνώστου ταύτης ἐπιγραφῆς.

ΕΜΜ. Ι. ΔΑΥΪΔ

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΕΚ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

ΥΠΟ ΑΝΤ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΥ

(Συνέχεια εἰς Ἀρχ. Ἐφημ. 1935 ἀρχαιολ. χρον. σ. 1-16)

190) 1967 = IG, VII, 1889. Κιονίσκος ἀνεπεξέργαστος. Ὕψ. 0,89. Ἐπάνω κοιλότης μετ' ἐξοχῆς ἐν μέσῳ. Μέρος τῆς περιφερείας κατὰ τὰ ἄνω ἐλαξεύθη ἐπιπέδως, ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας (ὕψ. 0,47 πλ. 0,22) ἐχαράχθη πολύστιχος ἀρχαϊκὴ ἐπιγραφὴ ἀποτετριμμένη. Εἷς στίχος ἴσως ἀφανὴς ἐν ἀρχῇ. Οἱ στίχοι 3, 12, 13, 14 καὶ 18 φθάνουν μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ ἄκρου τοῦ λίθου δηλ. μέχρι τῆς ἐδῶ γραμμῆς.

ΕΜΑΡΟ . /
Α/ / ΕΦΕ . . Ο
ΑΘΑ ι ΑΝΙΟΝ
ΒΟΛΟΘΥΜΟ
ΚΛΑΠΙΟΝΟΣ
. Ο . ΑΝΨ . Ο . Μ
ΚΛ_ΑΡΧ
ΓΑΛΑΜ . Λ
ΚΑΛΛΕΑ : ΠΙΡΠΙΣ
ΚΛΕΟΛ : ΚΛΕΟΝ
ΣΙΛΛΕ : ΥΑ . ΟΠΟΣ
ΟΕΟΓΕ . ΦΑΦΙΛΛΕ
ΘΟΙΝΑΡΨΙΔΑΣ
ΕΥΦΡΑΙΟΣΦΙΔΙΑ
ΑΝΤΙΨΑΡΙΝΟΣ
ΑΝΤΙΛΕΝΕΣ
ΑΠΕΛΛΙΥΟΣ
ΠΟΤΑΜΟΔΟΡΟΣ

Σ]ῆμα (τ)ό [δε ;
ἀνέθε[ντ]ο ;
Ἀθαμανίων
Δ ἢ Βολόθυμο[ς (;) Ἀσ]
κλαπίωνος
– – – – – – – – –
Κλέαρχ[- -
Κ;]αλαμ
Καλλέα : Πίρπις
Κλέων : Κλέων
Σίλλει : Χάροπος
ΘεοΓε[ς] Φαφίλλει
Θοιναρχίδας
Εὐφραῖος Φιδία (ἢ Φιλία ;)
Ἀντιχαρῖνος
Ἀντιγένης
Ἀπέλλιχος
Ποταμόδωρος

4 Δωρόθυμος ἢ Δολόθυμος ἐξ ἴσου βέβαια ἢ ἀμφίβολα.

11 Σίλλει πρβ. Σίλλιος ΑΔ 1923, 217, 221, Sadée, De Boeotor. tit. dial. 50 ἑξ. Buck, Class. Philology 1917, 182.

7 Καλάμ.υ; πρβ. Ποτάμμει ΑΔ 1923, 223.

14 Ἀντὶ Δ δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ Λ.

191) 1016 (Ζβ) Βάθρον λευκοῦ τιτανολίθου φέροντος κυμάτιον ἄνω καὶ κάτω κατὰ τὰς τέσσαρας πλευράς. Ἄρτιον πανταχόθεν. Ἄνω γόμφοι. Ὕψ. 0,73 πλ. 0,78 πάχ. 0,61 ὑπὸ τὸ κυμάτιον ἀμέσως δισέλιδος ἐπιγραφή

ΚΑΠΙΩΝΚΑΛΛΙΣΤΡΟΤΩ
ΧΗΡΙΑΣΟΜΟΛΩΙΧΩ
ΑΛΕΝΤΙΧΟΣΠΟΥΘΩΝΟΣ
ΕΠΙΤΙΜΟΣΣΑΜΙΧΩ
5 ΑΜΙΝΟΝΙΚΟΣΜΕΛΩΝΟΣ
ΓΛΑΥΚΙΑΣΛΑΝΟΜΩ
ΔΑΣΥΟΣΜΝΑΣΑΡΧΩ
ΜΕΛΙΤΩΝΠΑΝΔΑΡΩ
ΚΑΛΥΚΙΝΟΣΔΑΣΥΩ
10 ΘΕΟΓΙΤΩΝΜΝΑΣΩΝΟΣ
ΝΙΚΩΝΑΝΤΙΓΩΝΟΣ
ΣΩΤΗΡΟΣΣΩΤΗΡΩ
ΑΝΤΙΓΕΝΕΙΣΕΥΑΓΟΡΩ
ΠΟΛΩΝΠΟΛΥΚΛΕΙΟΣ
15 ΠΙΣΙΔΑΜΟΣΣΑΜΙΧΩ
ΛΥΣΙΠΠΟΣΛΑΙΠΠΩ
ΠΕΔΑΓΕΝΕΙΣΠΕΔΑΓΕΝΕΟΣ
ΟΡΣΕΛΑΟΣΑΡΜΟΞΕΝΩ
ΘΕΙΡΑΡΧΟΣΚΑΝΑΟ
20 ΦΙΛΕΑΣΑΛΕΝΤΙΧΩ

ΜΝΑΣΑΡΕΤΟΣΕΥΝΟΜΩ
ΠΟΤΑΜΟΔΩΡΟΣΣΑΩΝΟΣ
ΚΛΕΑΡΧΟΣΑΛΚΙΑΟ
ΝΟΝΝΕΙΑΣΔΙΟΝΟΥΣΙΩ
ΜΕΛΑΝΙΠΠΙΔΑΣΟΥΛΙΜΩ
ΔΑΜΩΝΑΝΘΕΜΙΩΝΟΣ
ΝΙΚΟΔΑΜΟΣΜΟΝΔΩΝΟΣ
ΙΑΡΕΙΑΔΑΣΘΕΟΓΙΤΩΝΟΣ
ΑΡΙΣΤΟΓΙΤΩΝΑΡΜΟΞΕΝΩ
ΚΑΦΙΣΙΑΣΞΕΝΟΦΙΛΩ
ΚΕΡΕΙΣΙΧΟΣΜΙΛΑΕΟΣ
ΘΕΟΤΙΜΟΣΘΕΟΤΙΜΩ
ΦΑΕΙΝΟΣΤΟΡΤΕΑΟ

Καπίων Καλλιστρότω
Χηρίας Ὁμολωίχω
Ἀλέντιχος Πούθωνος
Ἐπίτιμος Σαμίχω
5 Ἀμινόνικος Μέλωνος
Γλαυκίας Λανόμω
Δάσυος Μνασάρχω
Μελίτων Πανδάρω
Καλυκῖνος Δασύω
10 Θεογίτων Μνάσωνος
Νίκων Ἀντίγωνος
Σώτηρος Σωτήρω
Ἀντιγένεις Εὐαγόρω
Πόλων Πολυκλεῖος
15 Πισίδαμος Σαμίχω
Λύσιππος Λαΐππω
Πεδαγένεις Πεδαγένεος
Ὀρσέλαος Ἁρμοξένω
Θείραρχος Κάναο
20 Φιλέας Ἀλεντίχω

Μνασάρετος Εὐνόμω
Ποταμόδωρος Σάωνος
Κλέαρχος Ἀλκίαο
Νοννείας Διονουσίω
Μελανιππίδας Οὐλίμω
Δάμων Ἀνθεμίωνος
Νικόδαμος Μόνδωνος
Ἰαρειάδας Θεογίτονος
Ἀριστογίτων Ἁρμοξένω
Καφισίας Ξενοφίλω
Κερείσιχος Μιλαέος
Θεότιμος Θεοτίμω
Φάεινος Τορτέαο

Στ. α 19. Ὁ Θείραχος Κάναο, συστρατιώτης τώρα τοῦ Φαείνου Τορτέαο (στ. β 13), ἐμφανίζεται ἔπειτα πάλιν καὶ ὡς πολέμαρχος ἐπὶ ἄρχοντος Φαείνου (Ig VII, 1740, 1745, 1725 Ἀρχ. Δελτ. 1931-2 σ. 39.— Στ. β 8. Περὶ τοῦ Ἰαρειάδα Θεογίτονος πρβ. τὸν Θεογίτονα Ἰαρίδαο IG VII, 2466, ὃν κακῶς διορθῶ εἰς Σωσιγίτων Ἰαρίδαο ἐν Ἀρχ. Δελτ. ἔ. ἄ., εἰ καὶ ὁ περὶ Θεσπικῆς καταγωγῆς τοῦ λίθου ἐκείνου συλλογισμός μου μένει ἔγκυρος.

192) 328 (Λ β) Στήλη λίθου ἐλλιπὴς κάτω, ἄνω δὲ φέρουσα κυμάτιον. Ὕψ. 0.91, πλ. 0.45 - 0.48 πάχ. 0.20. Ἡ ἐπιγραφὴ πρὸς τὴν δεξιὰν ἄκραν τῆς ὄψεως. Οἱ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι ἦσαν, φαίνεται, μακρότεροι πρὸς ἀριστερά. Μόνον ἀπὸ τοῦ ἕκτου στίχου, ὃν ἠρίθμησα πρῶτον ἐνταῦθα, ἠδυνήθην νὰ ἀναγνώσω νοητὰ ὀνόματα. Τὸ ὅλον ὅμως πρόσωπον τοῦ λίθου φαίνεται διῃρημένον εἰς τρεῖς στήλας, ὧν ἡ μεσαία στενοτέρα καὶ οἱονεὶ ἀνάγλυπτός πως μετὰ λειψάνων γραμμάτων, ἡ δὲ ἀριστερὰ ἄγαν κατεστραμμένη. Πιθανῶς εἶνε κατάλογος νεοσυλλέκτων στρατιωτῶν. Ὕψος γραμμάτων 0.013. Τὸ ο καὶ τὸ ω μικρότερα.

Μ . ΑΣΩΝΟ	Μνάσωνος
. ΩΝΘΟΙΝΙΟΣ	; ων Θοίνιος
- ΑΦΙΣΙΑΣ	Καφισίας
ΚΛΕΙΣΘΕ . . ΟΣ	Κλεισθέ[νει]ος;
ΜΝΑΣΙΚΛΕΙΔΑΣ	Μνασικλείδας
ΚΑΦΙΣΘΔΩΡΟΣ	Καφισόδωρος
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ	Ἐπαμεινώνδας
ΛΥΣΩΝΙΟΣ	Λυσώνιος
ΑΝΤΙΓΩΝ	Ἀντίγων
ΑΜΦΙΚΡΑΤΕΙΟΣ	Ἀμφικράτειος
ΝΑΡΚΙΝΟΣ	Ναρκῖνος
ΦΕΡΕΚΡΑΤΕΙΟΣ	Φερεκράτειος
Μ . ΙΡΡΙΧΟΣ	Μ[ού]ρριχος
ΝΙΟΣ-ΓΕΝΕΥΙΟΣ	Γ ἢ Γ ἢ Τενέριος;
ΑΡΧΙΛΛΟΣ	Ἄρχιλλος
ΞΕΝΩΝΙΟΣ	Ξενώνιος
ΑΡΙΣΤΟΝΟΟΣ	Ἀριστόνοος
ΕΥΛΛΚΙΔΙΟΝΟΣ	Εὐαλκιδίονος
ΑΡΙΣΤΟΓΕΙΤΩΝ	Ἀριστογείτων
ΑΓΕΣΙΗΟΣ	Ἀγεσιῆος
ΚΛΕΩΝ	Κλέων
ΑΜΕΙΝΟΚΡΑΤΕΙΟΣ	Ἀμεινοκράτειος
ΤΕΛΕΝΙΚΟΣ	Τελένικος
ΦΙΔΩΝΟΣ	Φίδωνος
ΚΡΕΚΙΛΑΣ	Κρεκίλας
ΚΡΕΚΙΛΑ	Κρεκίλα
ΔΕΞΩΝ	Δέξων
ΑΝΔΡΕΗΟΣ	Ἀνδρεῆος
ΓΛΑΥΚΟΣ	Γλαῦκος
ΓΛΑΥΚΟΥ	Γλαύκου
ΚΑΛΛΙΑΣ	Καλλίας
ΚΑΛΛΙΠΠΙΟΣ	Καλλίππιος
ΤΙΜΩΝ	Τίμων
ΚΑΦΙΣΙΝΟΣ	Καφισῖνος (ἢ Καφισιῆος)
ΜΕΝΕΣ	Μένες
ΣΘΕΝΩΝΙΟΣ	Σθενώνιος
ΑΡΙΣΤΟΜΑΧΟΣ	Ἀριστόμαχος
ΑΡΙΣΤΟΜΑΧΙ	Ἀριστομάχι[ος
ΔΙΟΔΩ . . .	Διόδω[ρος

Εἰς τὸν 6 στ. ἀπαιτεῖται πατρωνυμικὸν (Καφισοδώρ[ι]ος) ὡς καὶ εἰς τὸν 34, ὥστε φοβοῦμαι μήπως δὲν εἶδον τὸ ι ἢ παρανέγνωσα τὸ τελευταῖον γράμμα ὡς ε, ἐν ᾧ ἦτο ἴσως γ, ὅτε θὰ εἴχομεν γενικὴν ὁμοίαν τοῦ στ. 30. Πατρωνυμικὸν ἐπίθετον κρύπτεται καὶ ἐν στ. 2 καὶ 14.

193) 2112 + 2112α (Κ β) Στήλη λιθου εἰς δύο τεθραυσμένη (ὁλικὸν ὕψος 0.65, πλ. 0.40 - 0.42, πάχ. 0.135 - 0.15). Ἐλλιπὴς ἄνω καὶ κάτω. Ἀποτετριμμένη τὸ πρόσωπον, ἔνθα ἡ ἐπιγραφή. Ἡ δεξιὰ στήλη ὀνομάτων νεωτέρα τῆς ἑτέρας καὶ διὰ διαφόρων χειρῶν κεχαραγμένη. Ὕψ. γραμμ. τῆς ἀριστερᾶς στήλης 0.01, τῆς δὲ δεξιᾶς 0.013.

	Α Ο Σ
ΟΛΥΜΠ	. . . .
ΤΟ	ΔΕΞΑΜΕ . ΟΣ
Α . Σ	ΙΑΡΩΝ . Ο
ΟΤ . Γ	Μ
. . .	ΕΟΤ
. . .	. ΟΝΥΚΛΕΟΣ
. . . ; ΩΝΙ	ΦΡ . . . ; ΣΚΙΟΣ
ΚΛΕΙΟ	ΑΜΙΝΙΧΟΣ
ΟΚ	ΕΠΙΚΥΔΕΙΟΣ
Ο	ΑΝΤΙΓΩΝ
. ΛΡΙΣΤΟ	
Λ..ΝΟ	ΑΝΤΙΓΩΝΟΣ
Μ...Ες.ΕΙΟΣ	ΑΝΤΟΡΩΣ
ΦΙΛΙΝΟΣΕΥΘΥΜΙΟΣ	ΟΙΡΟΣΥΝΟΥ
ΕΥΒΩΛΙΔΑΣΕΝΒΩΛΙΔΑΟ	
ΕΥΦΑΜΟΣΜΝΑΣΙΜΑΧΙΟΣ	
ΝΙ . ΟΜΑΧΟΣΑΧΕΛΩΝΙΟΣ	ΘΕΟΚΛΙΔΑΣ
ΕΥΔΙΚΟΣΦΑΡΣΑΛΙΩ	ΜΑΤΡΟ.ΩΡΩ
ΑΜΙΝΙΑΣΦΕΡΗΤ	
ΜΟΣΧΙΝΟΣΑΡΙΣΤΑΡΧΙΟΣ	
ΑΓΛΑΩΝΑΓΛΑΩΝΙΟΣ	
ΤΙΜΟΜΑ . ΟΣΑΜΦΙΚΡΑΤΕΙΟΣ	
ΠΡΩΤΙΩΝΕΥΛΡΕΙΧΙΟΣ	
ΣΩΤΑΔΑΣΧΗΡΙΩΝΙΟΣ	
ΦΑΝΗΣΕΥΒΗΟΙΗΦΙΟΣ	

ΤΙΜΟΘΕΟΣΚΑΦΙΣΙΗΟΣ
ΧΑΡΙΔΑΜΟΣΟΦΕΛΛΕΙΟΣ
ΘΟΡΩΝΙΣΜΗΝΙΗΟΣ
ΚΑΛΛΙΓΓΟΣΑΣΩΓΟΔΩΡΙΟΣ
30 ΜΝΑΣΙΣΤΡΟΤΟΣΚΛΕΑΝΔΡΙΟΣ
ΜΙΚΡΥΛΙΔΑΣΘΕΟΔΩΡΙΟΣ
ΟΔΥΣΣΕΙΔΑΣΘΕΟΦΕΙΔΑΟ
ΞΕΝΟΦΑΝΤΟΣΞΕΝΩΝΙΟΣ
ΔΑΜΑΤΡΙΟΣΧΟΡΑΡΧΙΟΣ
35 . ΙΚΩΝΡΟΔΩΝΙΟΣ
. ΤΡΟΤΩΝΑΡΙΣΤΙΩΝΙΟΣ
. . ΛΥΚΡΑΤΗΣΑΣΧΛΑΑΠΙΧΙΟΣ
. . . ΙΜΟΣΜΟΛΩΝΙΟΣ
ΙΘΥΦΡΟΝΙΟΣ

Ὀλυμπ[ι...
Δεξαμενὸς
Ἱάρωνος

5
Π]ο(λ)υκλέος;
Φρ[ουνί]σκιος
Ἀμίνιχος
Ἐπικύδειος
10 Ἀντίγων
Ἀριστο...
Ἀντίγωνος
Ἀντέρως
Φιλῖνος Εὐθύμιος Ε[ὐ]φροσύνου
15 Εὐβωλίδας Εὐβωλίδαο
Εὔφαμος Μνασιμάχιος
Νι[κ]όμαχος Ἀχελώνιος Θεοκλίδας
Εὔδικος Φαρσαλίω Ματρο[δ]ώρω
Ἀμινίας Φερήτ[ιος]
20 Μοσχῖνος Ἀριστάρχιος
Ἀγλάων Ἀγλαώνιος
Τιμό[μ]α[χ]ος Ἀμφικράτειος
Π[ρ]ωτίων Εὐαρείχιος
Σωτάδας Χηριώνιος
25 Φάνης Εὐβ[οΐσκ]ιος;
Τιμόθεος Καφισιῆος
Χαρίδαμος Ὀφέλλειος
Θόρων Ἰσμηνιῆος
Κάλλιππος Ἀσωποδώριος
30 Μνασίστροτος Κλεάνδριος
Μικρυλίδας Θεοδώριος
Ὀδυσσείδας Θεοφείδαο
Ξενόφαντος Ξενώνιος
Δαμάτριος Χοράρχιος
35 Ν]ίκων Ῥοδώνιος
Σ]τρότων Ἀριστιώνιος
Πο]λυκράτης Ἀσχλα(α)πίχιος
Θεότ]ιμος Μολώνιος
Ἰθυφρόνιος

Στ. β 10. Τὸ ὄνομα Ἀντίγων Ἀντίγωνος εἶνε διὰ μειζόνων καὶ παχυτέρων γραμμάτων κεχαραγμένον. Στ. 17. Τὸ ὄνομα Ἀχέλων εἰσαχθήτω καὶ ἐν ΑΔ 1931 - 2, σ. 19 ἀντὶ Ἀγέλων. Στ. 18. Ἐν IG VII 3172 στ. 40 εὕρηται ὁ Θεσπιεὺς Φαρσάλιος Εὐδίκου πρόγονος τοῦ Εὐδίκου τούτου ζήσας 222 - 200 π.Χ.

194) 2114 (Κβ). Λίθου θραῦσμα μέγα (ὕψ. 0.58 πλ. 0.47 πάχ. 0.21) ἀποκεκρουσμένον ἄνω, κάτω καὶ δεξιά. Ἀριστερὰ καλὴ ἐπιφάνεια ὁρατή ποτε, ὄπισθεν ἁδρὰ ἐργασία. Ἐμπρὸς κατάλογος ὀνομάτων.

Ω
ΙΣΤΙ ΙΤΟΣΙΘΥΛΛΩ
ΠΟΛ ΟΝΔΑΜΑΡΕΤΩ
ΦΙΛΩΝΡΟΥΙΙΟ
5 ΟΡΘΡΙΣΔΙΩΝΟΥΣΙΩ
ΚΟΣΣΙΔΑΜΟΣΚΑΠΙΩΝΟ
ΑΡΙΣΤΟΚ . ΙΟΛΣΠ
ΚΟΜΩΝΑΝΑΚΙΔΟΣ
ΕΥΦΡΟΝΙΟΣΑ . . ΑΛΞ

Λυσ]ίστ[ρα]τος Ἰθύλλω
Πολ[ύ]ων Δαμαρέτω
Φίλων [Β;]ου[νόμω;]
5 Ὄρθρις Διωνουσίω
Κοσσίδαμος Καπίωνο[ς
Ἀριστοκ[λέας; Π----
Κόμων Ἀνάκιδος
Εὐφρόνιος Ἀ[ντ]άλξ[ιδος;

Στ. 7. Τὸ δεύτερον ο εἶνε ἐπὶ τοῦ Λ (Α) κεχαραγμένον ὥστε ὑπὸ τοῦ χαράκτου ἀνεγνωρίσθη ὡς λάθος διορθωθὲν διὰ τοῦ ἀμυδροῦ νῦν Α.

195) 1064 (Εβ) Στήλη τιτανολίθου (ὕψ. 0.65, πλ. 0.49, πάχ. 0.15) ἐλλιπὴς τὰ κάτω. Ἄνω κυμάτιον. Ἡ ἐπιφάνεια ἐφθαρμένη ἴσως δι' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Τὸ ο μικρότερον τῶν ἄλλων γραμμάτων.

ΣΩΤΗΡΙΧΩΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΟΓΧΕΙΣΤΩ,ΕΠΙΔΕΠΟΛΙΟΣ
ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΙΟΣΣΩΠΑΤΡΩ . . ΑΣ . Ε . . ΕL ΩΝ
ΣΜΓ . . ΤΟϕϹΡΑ ΟΓΛΣΙΚΩΝΔ
ΑΛΤ Ι Α . . ΙΔ . Υ . . . ; \ ∠ΔΡ
Σ . . . : ΑΛ Λ
ΝΙ . ΟΥΟ ΣΝ ΩΤΟ ϛ.
ΣΙΛϟΝΝ . Ω ΚΙ
. ΕΣΙΡΟΝ Ν ΙΙΛ .
ΚΑΛΛΙΠΟΣΛΥΣ Δ ΤΟΙ
ΑΜΙΝΟΚΡΑΤΕΟΣΚΛΕΩΝ
ΡΙΧΩΑΓΕΣΤΡΑΤΟΣΓ
ΝΕΤΟΣΑΜΦΙΚΛΙ . ΛΟΙΙΛΩΝ ΙΝ . ΑΩ
ΠΙΧΩΕΥΒΙΟΤΟΣΜΣΓΩ . ΙΔΛΟ . Α . . . ΜΙΟΣΜΕΔΟΝΤΟΣ . . .
ΚΛΕΙΣΑΥΤΟΚΡΑΤΕΟΣ Μ . ΝΙΣΚΩΓ
ΝΔΩΝΟΣΦΙΛΟΧΟΡΟΣΕΠΑΜΙΝΩΝΔΑΟΑΡΞΙΑΣΚΛ . . .
ΚΛΙΟΣΣΩΤΗΡΟΣΚΛΕΩΝΟΣΦΙΛΟΞΕΝΟΣΦΙΛΟΞΕΝΩΔ .
ΜΟΘΟΙΝΟΣΔΑΜΕΑΟΦΙΛΙΝΟΣΝΙΚΙΑΟΠΑΤΡΙΝΑΣ
ΔΑΟΕΡΑΤΩΝΦΙΛΑΝΔΡΩΣΑΡΙΚΛΕΙΣΚΑΛΛ . ΠΤΩΟΛ . ΜΠ .
ΟΔΩΡΟΣΚΑΦΙΣΟΔΩΡΩΔΑΜΟΞΕΝΟΣΠΑΤΡΩΝΟΣΦΑΕΙΝΟ .
ΛΥΣΑΝΔΡΩΠΑΠΠΟΤΙΜΟΣΣΩΣΙΜΕΝΕΟΣΦΙΛΩΝΠΕΙΛΕΚΛΙ
ΔΑΟΑΜΙΝΕΛΣΠΟΛΥΞΕΝΩΑΡΙΣΤΩΝΑΜΙΝΟΚΛΙΟΣΑΦΗΣΤΙ
ΩΝΔΑΜΑΤΡΙΩΑΦΗΣΤΙΩΝΠΛΙΣΤΩΔΙΩΝΟΥΣΙΟΣΔΙΩΝΥΣΙΩ
ΑΛΕΞΙΩΝΣΑΩΝΟΣΚΑΦΙΣΙΩΝΝΙΚΙΑΟΑΓΑΜΕΙΣΤΩΡΘΟΥΩ
ΕΥΘΥΜΟΣΔΙΩΝΥΣΙΩΛΑΜΠΡΙΑΣΑΣΩΠΟΓΙΤΟΝΟΣΔΑΜΩΝΑΜΙΝΙ
ΑΟΕΥΦΡΟΝΙΟΣΗΣΧΥΛΩΑΧΕΛΩΝΘΕΟΓΕΝΕΟΣΣΩΜΕΝΕΙ
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΩΠΟΥΘΟΚΛΕΙΣΧΟΡΑΓΩΤΙΜΟΚΡΑΤΕΙΣ
ΜΝΑΣΙΑΟΑΡΙΣΤΟΝΙΚΟΣΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣΔΑΜΩΝΙΣΜΕΙΝΟ
ΔΩΡΩΑΓΑΘΩΝΑΡΙΣΤΕΑΟΤΙΜΗΝΕΤΟΣΠΑΣΙΚΛΕΙΟΣΠΟΛΥ
ΝΙΚΟΣΜΕΝΕΣΘΩΑΣΩΠΟΔΩΡΟΣΙΣΜΕΙΝΟΔΩΡΩΚΑΛΛΙΦΑΩΝ
ΜΙΜΝΩΝΟΣΠΟΥΘΕΑΣΛΑΜΠΡΙΝΙΔΑΟΒΟΥΣΠΟΡΟΣΦΡΑΣΙΔΑΟ
ΝΙΚΟΜΑΧΟΣΑΥΤΕΑΟΑΝΤΙΓΕΝΕΙΣΦΙΔΙΑΟΦΙΛΩΝΟΜΟΛΩΙΧΩ
ΜΕΝΙΠΠΟΣΟΛΥΜΠΙΧΩΘΕΟΔΩΡΟΣΔΑΜΑΤΡΙΩΚΑΛΛΙ
ΚΡΙΤΟΣΚΛΕΩΝΟΣΣΩΚΡΑΤΕΙΣΣΩΚΡΑΤΕΟΣΔΑΜΩΝ
ΚΛΕΩΝΟΣΙΑΡΟΚΛΕΙΣΘΕΟΔΩΡΩΧΑΡΙΚΛΕΙΣΚΑΛΛΙΓΙΤΩ
ΦΙΛΩΝΙΔΑΣΑΜΦΙΚΛΙΟΣΟΡ . . ΔΑΣΘΡΑΣΥΔΑΙΩΧΡΟΥΣΙΠ
. . . ΝΙΚΩΝΟΣΛΑΙΠΠΟΣΛΛ . . . ΟΣΕΡΜΑΙΟΣΕΥΠΙΡΩ
ΣΙΟΣΑΡΤΑΜΩΝΟΣΦΙΛΟΞΕ
ΟΠΡΑΞΙΩΝ
ΛΙ

Σωτηρίχω ἄρχοντος ἐν Ὀγχειστῷ ἐπὶ δὲ πόλιος
Ἐμπεδοκλεῖος Σωπάτρω (ἀπεγράψαντο ἐξ ἐφείβ)ων
ἐμπ[ελ]τοφόρα[ς:
– – – – – – – – – – – – – – –
5 – – – – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – – – –
– – – – – – – – – – – – – – –
Κάλλιππος Λυσ – – – – – – – – – – –
10 Ἀμινοκράτεος, Κλέων – – – – – – – [Σωτη;-
ρίχω, Ἀγέστρατος Γ – – – – – – – – –
νετος Ἀμφικλί[δ]αο, Φίλων – – – – – – – –
πίχω, Εὐβίοτος Μ[έγων]ίδαο – – – Μέδοντος, – – –
κλεῖς Αὐτοκράτεος, Παρ]μ[ε]νίσκω, Γ
15 νδωνος, Φιλόχορος Ἐπαμινώνδαο, Ἀρξίας Κα[λλι-
κλῖος, Σώτηρος Κλέωνος, Φιλόξενος Φιλοξένω, Δ[α-
μόθοινος Δαμέαο, Φιλῖνος Νικίαο, Πατρίνας – –
δαο, Ἐράτων Φιλάνδρω, (Χ)αρικλεῖς Καλίπ(π)ω, Ὀλυμπι-
όδωρος Καφισοδώρω, Δαμόξενος Πάτρωνος, Φάεινο[ς
20 Λυσάνδρω, Παππότιμος Σωσιμένεος, Φίλων Πειλεκλί-
δαο, Ἀμινέας Πολυξένω, Ἀρίστων Ἀμινοκλῖος, Ἀφηστί-
ων Δαματρίω, Ἀφηστίων Πλίστω, Διωνούσιος Διωνυσίω,
Ἀλεξίων Σάωνος, Καφισίων Νικίαο, Ἀγαμείστωρ Θούω,
Εὔθυμος Διονυσίω, Λαμπρίας Ἀσωπογίτονος, Δάμων Ἀμινί-
25 αο, Εὐφρόνιος Ἠσχύλω, Ἀχέλων Θεογένεος, Σωμένει[ς
Ἀπολλοδώρω, Πουθοκλεῖς Χοράγω, Τιμοκράτεις
Μνασίαο, Ἀριστόνικος Ἀριστίωνος, Δάμων Ἰσμεινο-
δώρω, Ἀγάθων Ἀριστέαο, Τιμήνετος Πασικλεῖος, Πολύ-
νικος Μενέσθω, Ἀσωπόδωρος Ἰσμεινοδώρω, Καλλιφάων
30 Μίμνωνος, Πουθέας Λαμπρινίδαο, Βούσπορος Φρασίδαο,
Νικόμαχος Αὐτέαο, Ἀντιγένεις Φιδίαο, Φίλων Ὁμολωίχω,
Μένιππος Ὀλυμπίχω, Θεόδωρος Δαματρίω, Καλλί-
κριτος Κλέωνος, Σωκράτεις Σωκράτεος, Δάμων
Κλέωνος, Ἰαροκλεῖς Θεοδώρω, Χαρικλεῖς Καλλιγίτω (ἢ -ίππω)
35 Φιλωνίδας Ἀμφικλῖος, Ὀρ[φί]δας Θρασυδαίω, Χρούσιπ-
[πος] Νίκωνος, Λάιππος Λ[έοντ]ος, Ἑρμαῖος Εὐπίρω
– – – – – – – σιος Ἀρτάμωνος, Φιλόξε-
νος] – – – – – – – – – ω, Πραξίων
39 – – – – – – – – – – – – – – –

Στ. 1. Περὶ τοῦ Σωτηρίχου ἄρχοντος κατὰ τὸ β′ ἥμισυ τοῦ 3 αἰ. π. Χ. ὅρα Baratt ἐν Journ. of Hell. Stud. 1932, 111. Στ. 25. Τὸ ὄνομα ***Ἀχέλων,*** πιστούμενον ἐνταῦθα πάλιν, ἴσως πρέπει νὰ τεθῇ ἀντὶ τοῦ Ἀγέλων καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφήν, περὶ ἧς ἐν Ἀρχ. Δελτ. 1931-2, σ. 19.

196) 333 (Θ β) Κυβικὸς ἐκ Θεσπιῶν λίθος ἐκ γωνίας κτίσματος ἴσως τοῦ αὐτοῦ, ᾧ ἀνῆκε καὶ ὁ ἀριθ. 332 (ὕψ. 0.61, πλ. τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς 0.58, τῆς δ' ἀριστερᾶς 0.60). Ἐπάνω τρεῖς σύνδεσμοι Π, ἀναθύρωσις δ' εἰς τὰς δύο πλευρὰς τὰς ἀντιθέτους πρὸς τὰ δύο πρόσωπα, ἐφ' ὧν κατάλογοι στρατιωτικοὶ διὰ διαφόρων χειρῶν κεχαραγμένοι.

Α. ἀριστ. πλευρὰ

ΦΑ . . . ΩΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΚΑΒΙΡΙΧΟΣ
ΑΠΕΙΛΘΕΙΟΝΤΕΣ . . ΙΣΤΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΕΚΤ Ω ΝΕΦΕΙΒΩΝΕΝΤΑΓΜΑ
ΠΟΥΘΟΔΩΡΟΣΕΠΙΚΡΑΤΕΟΣ
5 ΖΩΙΛΟΣΖΩΙΛΟΥ
ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΣΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣ ΦΙΛΟΦΡΩΝΝΙΚΟΜΑΧΩ
ΣΩΤΩΝΠΑΡΑΜΟΝΩ ΑΡΙΣΤΟΓΙΤΩΝΣΩΤΗΡΩ
ΑΡΙΣΤΩΝΔΑΜΩΝΟΣ ΣΙΜΙΑΣΣΙΜΙΟΥ
ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΙΣΦΙΛΙΠΠΩ ΣΙΜΑΛΙΩΝΜΟΥΡΤΩΝΟΣ
10 ΚΑΛΛΙΤΙΜΟΣΣΦΟΔΡΙΟΣ ΚΑΛΛΙΛΑΜΟΣΚΑΛΛΙΔΑΜΩ
ΚΟΥΡΑΜΒΟΣΣΦΟΔΡΙΟΣ ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣΕΡΜΑΙΩ
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ ΑΝΔΡΩΝΟΣ
ΜΟΛΟΚΡΟΣΦΑΛΑΚΡΙΩΝΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΣΤΙΜΟΘΕΟΥ
ΦΙΛΟΚΛΗΣΦΙΛΟΚΛΕΟΥ[Σ
ΚΕΡΕΙΣΙΧΟΣΘΕΟΜΝΑΣΤΩ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣΦΑΛΑΚΡΙ
ΘΕΟΤΟΔΟΤΟΣΛΟΥΣΩΝΟΣ ΩΝΟΣ
ΑΜΦΙΚΛΙΔΑΣ
15 ΣΟΥΡΟΣΣΟΥΡΩΣΚΙΤΤΟΥΛΟΣ
ΦΙΛΟΞΕΝΟΥ
ΝΙΚΑΡΧΟΣΝΙΚΑΡΧΩ ΑΡΙΣΤΟΝΙΚΟΣΜΝΑΣ . . . .
ΚΑΠΩΝΣΩΣΙΒΙΩ
ΕΥΝΟΜ . ΔΑΣΙΑΡΟΤΕΛΕΟΣ
ΠΟΥΘ . ΩΝΜΑΡΩΝΟΣ
ΤΙΜΟΛΙ ΩΝΑΡΙΜΟ . ΓΕΝΟΥΣ

Φα[είν]ω ἄρχοντος
Καβίριχος
ἀπειλθείοντες [Ἀρ]ιστοκράτους
ἐκ τῶν ἐφείβων ἐν τάγμα:
Πουθόδωρος Ἐπικράτεος
Ζωιλος Ζωίλου
Ἀγαθοκλεῖς Ἀγαθοκλεῖος Φιλόφρων Νικομάχω
Σώτων Παραμόνω Ἀριστογίτων Σωτήρω
Ἀρίστων Δάμωνος Σιμίας Σιμίου
Καλλικράτεις Φιλίππω Σιμαλίων Μούρτωνος
Καλλίτιμος Σφόδριος Καλλίδαμος Καλλιδάμω
Κούραμβος Σφόδριος Ἀπολλόδωρος Ἑρμαίω
Παράμονος Ἄνδρωνος
Μόλοκρος Φαλακρίωνος Τιμόθεος Τιμοθέου
Φιλοκλῆς Φιλοκλέου[ς
Κερείσιχος Θεομνάστω Διονύσιος Φαλακρί-
Θεόδοτος Λούσωνος ωνος
Ἀμφικλίδας
Σοῦρος Σούρω Σκίττουλος
Φιλοξένω
Νίκαρχος Νικάρχω Ἀριστόνικος Μνασ[άρχω]
Κάπων Σωσιβίω
Εὐνομίδας Ἰαροτέλεος
Πουθίων Μάρωνος
Τιμολ(έ)ων Ἀρ(μο)γένους (ἢ Ἀριστομ.).

Β. δεξιὰ πλευρὰ

Ο Ε ΩΔΩΡΟΣΑΘΑΝΙΑΣΔΙΙΣ
ΣΑΤΔΟΚΛΕΟΥΣ
ΦΙΛΟΚΛΕΙΟΣΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΑΠΕΙΛΘΕΙΟΝΤΕΣΕΣΤΩΝΕΦΕΙ
ΔΑΜΩΝΔΑΜΑΡΧΩ
ΒΩΝΕΝΤΑΓΜΑ ΑΝΣΟΙΟ . . ΝΙΟΥΣ
- ΑΜΠΩΝΔΑΜΟΚΡΙΤΩ
Ν . . ΑΝΟΣ
5 ΑΟΑΜΒΟΣΤΙΜΕΑΟ
- - - ΙΧΟΣΔΑΜΟΦΑΟΝΤΟΣ ΑΣΟΣΔΙΩΝΞΕΝΟΚΡΙΤΟΥ
ΝΙΚΙΑΣΑΥΤΟΒΩΛΩ ΑΓΑ . . ΚΛΕΙΣΣΩΣΙΧΩ
- - - - ΝΙΧΟΣΔΑΜΩΝΟΣ
ΩΝΣΤΡΟΤΩΝΟΣ
- - - - - - ΦΙΛΟΚΛΕΙΟΣ
10 - - - - - - ΣΝΙΚΩΝΟΣ ΝΟ . ΟΕ . ΞΕΝΟ .
- - ΚΩΝΟΜΟΛΩΙΧΩ ΡΛΛΙΛΩ
- - - - - Σ - - ΝΟΣ Ο Ο
ΑΡΙΣΤ Ο ΔΑΜΟΣΜΝΑΣΩΝΟΣΣΑΤΟΥΡΟΣΑΡΙΣΤΩΝΟ
ΣΩΤΕΙΡΟΣ ΘΕΜΙΣΤΙΩΝΟΣΔΩΤΩΝΕΧΕΚΛΕΟΥΣ
Ν
15 ΣΤ . Λ . ΣΣΩΚΡΑΤΗΣΞΕΝΩΝΟΣ
ΚΑΛΛΙΚ . ΩΝ ΕΝΟΥ
ΠΟΥ Ο ΟΔΟΤΟΣΣΑΩΝΟΣΑ . ΙΣΤ . ΝΑΓΑΟΟΚΛΕΟΥΣ
ΚΑΠΩΝΟΣΟΤΕΛΕΟΣ ΟΧΟΣΦΙΛΟΜΕΙΔ
ΟΜΟΛΩΙΧΟΣΚΛΕΩΝΟΣ ΚΡΑΤΗΣΔΙΩΝΟΣ
Α
ΩΝ
ΤΩΝΟΣΤ
ΝΟ . C
ΟΣ ΝΙΚΩΝΟ

Θε(όδ)ωρος Ἀθανίαο . . .
ς Ἀ(γαθ)οκλέους
Φιλοκλεῖος ἄρχοντος
ἀπειλθείοντες ἐς τῶν ἐφεί-
Δάμων Δαμάρχω
βων ἐν τάγμα
Λ]άμπων Δαμοκρίτω
Ἄθαμβος Τιμέαο
[Σάμ]ιχος Δαμοφάοντος Δίων Ξενοκρίτου
Νικίας Αὐτοβώλω Ἀγα[θο]κλεῖς Σωσίχω
Ἀμί]νιχος Δάμωνος
ων Στρότωνος
- - - - Φιλοκλεῖος
- - - ς Νίκωνος νο]ς Θεοξένο[υ
Νί]κων Ὀμολωίχω
- - - ς [Σ]ώ[τ]ωνος
Ἀριστόδαμος Μνάσωνος Σάτουρος Ἀρίστων[ος
Σώτειρος Θεμιστίωνος Δώτων Ἐχεκλέους
- - - Σωκράτης Ξένωνος
Καλλικ[λ]ῶν
Πουθόδοτος Σάωνος Ἀρίστων Ἀγαθοκλέους
Κάπων Θεοτέλεος Ἀντί;]οχος Φιλομείδ[ους
Ὀμολώιχος Κλέωνος - - Κράτης Δίωνος
Ἀρίσ]τωνος
- - - - ος Νίκωνο[ς

Περὶ τοῦ ἄρχοντος Φαείνου ὅρα ΑΔ 1931-2 σ. 39. Στ. 15 ὁ Σοῦρος ἔχει τρία δουλικὰ ὀνόματα. Ἴσως ἐκ τῆς δουλικῆς καταστάσεως ὑψώθη εἰς τὴν τοῦ ἐλευθέρου πολίτου αὐτὸς ἢ καὶ ὁ πατήρ του. Περὶ τοῦ Σκίττουλος πρβ. Ἡρόδ. 3,130 Σκίτων.

197) 332=2040 (Δβ). Λίθος ὀρθοστάτης κτιρίου ὕψ. 0,60, πλ. 1,07, πάχ. 0,29. Ἄνω σύνδεσμοι. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀναθύρωσις. Ὕψ. γραμμ. 0,01 - 0,03.

Πολλαχοῦ τῆς πλακὸς διακρίνονται ἀποξέσεις παλαιοτέρων ὀνομάτων. Ἡ πρώτη στήλη ἔχει εὐρύτερα διάστιχα. Τὰ ὀνόματα γεγραμμένα ὑπὸ διαφόρων χειρῶν.

Κ]ΛΕΙΟΣΑΡΧΟΝΤ
ΕΟΥΣ
ΤΟΣΦΙΛΛΙΝΕΤΟΥ
ΟΚΡΙΤΟΣΤΑΥΡΙΝΟΥ
5 ΚΑΛΛΙΚΛΗΣΟΜΟΛΩΙΧΟΥ
ΞΕΝΟΤΙΜΟΣΔΑΜΟΚΡΙΤΟΥ
ΑΓΑΘΟΚΛΗΣΤΙΜΩ . ΟΣ
ΙΣΜΗΝΙΑΣΘΗΒΑΓΓΕΛΟΥ
. ΑΡΑΔΑΣΘΗΒΑΓΓΕΛΟΥ
10 . ΩΤΕΑΣΔΗΜΟΦΩΝΤΟΣ
ΚΡΙΤΩΝΣΙΜΙΟΥ
ΕΥΗΜΕΡΟΣΣωΚΡΑΤΟΥΣ
ΝΕΩΝΝΕΩΝΟΣ
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣΔΙΟΝΥΣΟΔΩΡΟΥ
15 ΔΑΜΩΝΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣΠΥΘΟΔΩΡΟΥ
ΑΡΤΕΜΩΝΘΕΟΞΕΝΟΥ
ΚΑΛΛΙΚΛΕΟΥΣΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΜΕΝΕΚΡΑΤΗΣΑΝΙΟΧΟΥ
20 ΣΩΣ ΩΝΚΑΛΟΝΙΚΟΥ
ΚΑΛΛΙΣΤΡΑΤΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΕΥΗΜΕΡΟΣΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΣΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
25 ΦΙΛΟΜΟΥΣΟΣΔΙΟΔΟΤΟΥ
-ΥΦΡΟΣΥΝΟΣΑΝΤ - - - ΝΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΟΔΩΡΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣ - - ΚΕΙΟ - Ν - - Ν
ΛΠΓΛΘΙΟΝΤΕΣΕΚΤΩΝΕΦΕΙ
ΒΩΝΕΝΤΑΓΜΑ
ΑΝΤΙΓΟΝΟΣΣΑΤΥΡΙΝΟΥ
ΕΡΜΑΙΟΣΔΟΡΚΥΛΟΥ
(sic) ΝΟΥΝΗΝΙΟΣΝΟΥΝΗΝΙΟΥ
ΜΟΥΣΙΚΟΣΗΔΩΝΟΥ
ΔΑΜΑΣΙΑΣΓΑΛΗΣΙΩΝΟΣΚΛΕΩΝΠΡΗΣΙΟΥ
ΚΑΛΛΩΝΚΑΛΛΙΚΛΕΟΥΣ
ΞΕΝΟΚΡΑΤΗΣΑΠΟΛΛΟΔΩ
ΒΙΩΝΣΥΡΟΥ
ΟΜΟΛΩΙΧΟΣΜΕΛΑΓΚΟΜΑ
ΣΥΡΟΣΘΕΟΠΟΜΠΟΥ
ΖΩΠΥΡΟΣΖΩΠΥΡΟΥ
ΕΥΑΜΕΡΟΣΣΩΣΙΝΙΚΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
. . ΜΟΥ
ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ
ΜΕΛΟΡ
ΚΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΟΔΩ
ΡΟΣΕΥΠΟΡΟΥ
ΚΗΝΙ - - ΟΔΕΜΟΣΚΗ
ΥΣΟΔΩΡΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
ΜΕΝΕΛΑΟΥ
ΙΣΙΩΝ
ΣΩΤΗΡΙΧΟΣ
ΑΝΤΙΟΧΟΥ
ΘΕΟΔΟΤΟΥ
ΣΩΣΙΚΡΑΤΗΣ
ΜΑΙΟΣ
ΣΩΣΙΚΡΑΤΟΥΣ
ΕΡΕΜΑΙΟΥ
ΣΩΣΙΚΛΕΙΔΗΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΣ ΔΩ - - ΑΚ - - - -
ΚΑΛΛΙΣ - ΟΝΙΚΟΣΠΑΡΑΜΟΝ
ΣΑΜΙΧΟΥΑΡΧΟΝΤΟΣ - Σ
ΔΑΜΩΝΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣ
ΔΙΟΚΛΗΣΔΙΟΚΛΕΟΥΣ
ΕΥΠΟΜΠΟΣΚΛΕΟΙΧΟΥ
ΔΩΡΟΘΕΟΣΗΡΑΚΛΙΔΟΥ
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣΠΑΡΑΜΟΝΟΥ
ΦΙΛΟΚΛΗΣΕΥΗΜΕΡΟΥ
ΑΡΙΣΤΟΚΛΗΣΦΙΛΟΞΕΝΟΥ
ΠΡΩΤΕΑΣΠΡΩΤΕΟΥ
ΣΦΟΔΡΙΣΚΑΛΛΙΤΙΜ (κενὸν) ΜΟΥ
ΣΩΞΕΝΩΑΡΧΟΝΤΟΣΑΠΕΙΛΘΕΙΟΝΤΕΣ
ΕΚΤΩΝΕΦΗΒΩΝΕΝΤΑΓΜΑ
ΛΟΥΣΑΝΔΡΟΣΚΑΛΛΙΚΡΑΤΟΥΣ
ΘΗΒΑΓΓΕΛΟΣΠΡΟΚΛΕΟΥΣ
ΣΩΚΡΑΤΗΣΔΙΩΝΟΣΑΜΦΙΚΛΗΣ
ΗΡΑΚΩΝΚΗΦΙΣΟΔΩΡΟΥΘΕΟΓΕΝΟ .
ΑΡΙΣΤΩΝΑΡΙΣΤΩΝΟΣ
ΑΘΑΝΙΑΣΘΕΟΔΟΤΟΥ
ΜΕΝΕΛΑΟΣΔΙΟΓΕΝΟΥΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣΑΛΕΞΩΝΟΣ
ΣΩΤΩΝΣΩΤΗΡΙΔΟΥ
ΠΙΣΤΩΝΠΙΣΤΩΝΟΣ
ΠΡΑΞΙΩΝΣΙΜΙΟΥ
ΚΑΛΛΙΠΠΟΣΑΡΙΣΤΟΝΙΚΟΥ
ΑΓΑΘΟΚΛΗΣ
ΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣ

κ]λεῖος ἄρχοντ[ος
]έους
[τος Φιλαινέτου
]ακριτος Ταυρίνου
5 Καλλικλῆς Ὁμολωίχου
Ξενότιμος Δαμοκρίτ[ο]υ
Ἀγαθοκῆς Τίμω[ν]ος
Ἰσμηνίας Θηβαγγέλου
Φ]αράδας Θηβαγγέλου
10 Σ]ωτέας Δημοφῶντος
Κρίτων Σιμίου
Εὐ(η)μερος Σωκράτους
Νέων Νέωνος
Ἀριστομένης Διονυσοδώρου
15 Δάμων Ἀγαθοκλέους
Διονύσιος Πυθοδώρου
Ἀρτέμων Θεοξένου

Καλλικλέους ἄρχοντος

Μενεκράτης Ἀνιόχου
20 Σωσ—ων Καλονίκου

Καλλιστράτου ἄρχοντος

Εὐήμερος Δημητρίου
Παράμονος Διονυσίου
Ἀπολλώνιος Διονυσίου
25 Φιλόμουσος Διοδότου
Εὐφρόσυνος Ἀντ[ιγό]νου

Διονυσοδώρου ἄρχοντος - - ΚΕΙΟ - Ν - - Ν
ἀπ(ει)λθ(εί)οντες ἐκ τῶν ἐφεί-
βων ἐν τάγμα:
Ἀντίγονος Σατυρίνου
Ἑρμαῖος Δορκύλου
Νου(μ)ήνιος Νου(μ)ηνίου
Μουσικὸς Ἡδωνοῦ
Δαμασίας Γαλησίωνος(;) Κλέων Πρήσκου(;)
Κάλλων Καλλικλέους
Ξενοκράτης Ἀπολλοδώ[ρου]
Βίων Σύρου
Ὁμολώιχος Μελαγκόμα
Σύρος Θεοπόμπου
Ζώπυρος Ζωπύρου
Δημήτριος
Δημητρίου
Μελησίας Μω-
[νύ]μου
Μελόρ-
κου
Διονυσόδω-
ρος Εὐπόρου
κὴ Νι[κ]όδ(η)μος κη
.. .Διον[υσοδώρου
Διονύσιος
Ἰσίων
Μενελάου
Σωτήριχος Ἀντιόχου
Θεοδότου
Σωσικράτης
[Ἑρ]μαῖος
Σωσικράτους Ἑρ(ε)μαίου
Σωσικλείδης
Διονυσίου

Ἀσ[ωπο]δώ[ρου;] ἄ(ρ)[χοντος;]
Καλλισ[τ]όνικος Παραμόν[ου]
Σαμίχου ἄρχοντος
Δάμων Ἀριστίωνος
Διοκλῆς Διοκλέους
Εὔπομπος Κλεοῖχου
Δωρόθεος Ἡρακλίδου
Παράμονος Παραμόνου
Φιλοκλῆς Εὐημέρου
Ἀριστοκλῆς Φιλοξένου
Πρωτέας Πρωτέου
Σφόδρις Καλλιτί⟨μ⟩—μου
Σωξένω ἄρχοντος ἀπειλθείοντες
ἐκ τῶν ἐφήβων ἐν τάγμα
Λούσανδρος Καλλικράτους
Θηβάγγελος Προκλέους
Σωκράτης Δίωνος Ἀμφικλῆς
ἩράκωνΚηφισοδώρουΘεογένο[υς
Ἀρίστων Ἀρίστωνος
Ἀθανίας Θεοδότου
Μενέλαος Διογένους
Ἀλέξανδρος Ἀλέξωνος
Σώτων Σωτηρίδου
Πίστων Πίστωνος
Πραξίων Σιμίου
Κάλλιπος Ἀριστονίκου
Ἀγαθοκλ⟨λ⟩ῆς
Ἀγαθοκλέους.

Στ. α 8-9. Περὶ τῶν ὀνομάτων ὅρα ΑΔ 1931-2, σ. 39-40.—Στ. α 13. Μείζω τὰ γράμματα. α 17. Τὰ γράμματα ὄχι ἀρχαϊκά, ἀλλὰ κακογραφημένα ὡς καὶ 5 στίχοι ἑπόμενοι.—Στ. β 7. Τὸ ὄνομα Μουσικὸς Ἡδωνοῦ ἀναμφιβόλως ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν παραστρυμόνιον Μακεδονίαν, ἔνθα ἦσαν οἱ Ἠδωνοὶ καὶ ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τοῦ Ὀρφέως, πρὶν μεταφυτευθῇ καὶ εἰς Θεσπιὰς (Παυσ. 9,30,4 ἑξ.).— Στ. γ 17 ἑξ. Τὸ ὄνομα Ἰσίων καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸ 3 εἶνε μείζω τῶν γειτονικῶν ὡς καὶ τὸ γ 9 Ἱππόδρομος Μελόρκου.

198) 504 (Ι β). Πλίνθος λίθου φαιοῦ ἐκ κτίσματος ἀποκεκρουσμένη ἀριστερά. Ἄνω φέρει δύο συνδέσμους Π, ἐπὶ δὲ τῆς προσθίως ἐνεπιγράφου πλευρᾶς κοιλότητα ἐκ δευτέρας χρήσεως τοῦ λίθου ὡς οὐδοῦ. Τὰ γράμματα λίαν ἀποτετριμμένα, πολλὰ δὲ ἀμφίβολα. Οἱ πρῶτοι στίχοι διήκουσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ λίθου, ὁ δὲ ὑποκείμενος κατάλογος στρατιωτῶν νεοσυλλέκτων εἶνε διατεταγμένος εἰς δύο στήλας διαταρασσομένας ὑπὸ παρεμβλήτων ὀνομάτων διὰ διαφόρων χειρῶν χαραχθέντων. Ὕψ. 0.74, πλ. 0.86, πάχ. 0.28. Ἐκ Θηβῶν. Ὕψ. γραμμ. 0.004 - 0.002.

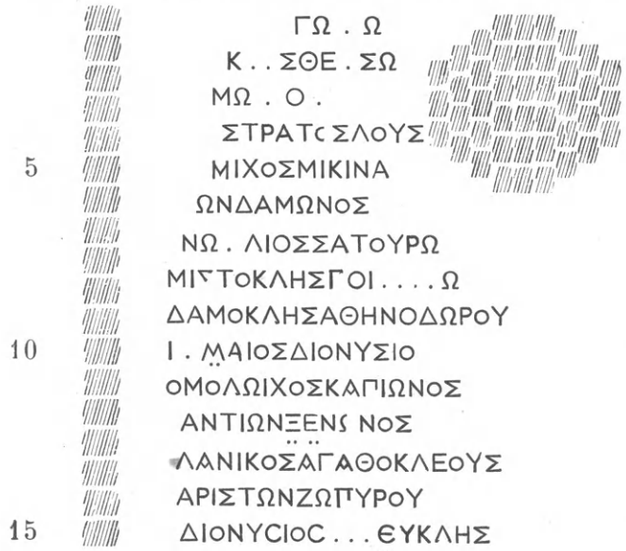

μω[ν]ο[ς
- - - ό]στρατος Λουσ[
Σά]μιχος Μικίνα[ο
Δάμ;]ων Δάμωνος
Σατούρω
Θε]μιστοκλῆς Ποι
Δαμοκλῆς Ἀθηνοδώρου
Ἑρ]μαῖος Διονυσίο[υ
Ὁμολώιχος Καπίωνος
Ἀντίων Ξένωνος
Λάνικος Ἀγαθοκλέους
Ἀρίστων Ζωπύρου
Διονύσιος [καὶ] Εὐκλῆς

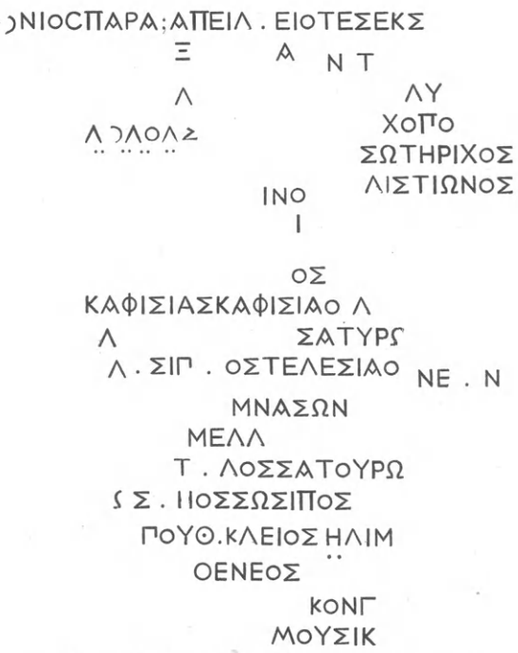

ἄρχ]οντος ⟨παρὰ⟩ ἀπειλ[θ]είοντες ἐκς [ἐφήβ-
Σωτήριχος
Φι]λιστίωνος
Καφισίας Καφισίαο
- - - - - - - - Σατύρω
Λ[υ]σιπ[π]ος Τελεσίαο Νέ[ω]ν
Μνάσων - - - -
Μελλ - - - -
- - τ[ι]λος Σατούρω
Σώσι[ππ]ος Σώσιπ(π)ος
Πουθ[ο]κλεῖος
- - σ]θένεος
Μουσικ[ὸς]

Στ. 14. Ἀρίστων Ζωπύρω ἄλλος εἶνε γνωστὸς ἐκ τῆς Θεσπικῆς ἐπιγραφῆς IG VII 1757.

196) 334+334α (Κβ). Δύο λίθοι μὴ συναρμόζοντες, ἀλλ' ἀποτελοῦντές ποτε πιθανώτατα ἕνα ἐκ γωνίας οἰκοδομήματος (ἀναθύρωσις ἐπάνω καὶ δεξιά, ἀριστερὰ δὲ καλὴ ἐπιφάνεια) καὶ ἔχοντες εἰς τὸ πρόσωπον πεδία διῃρημένα εἰς τετράγωνα διὰ γραμμῶν καθέτως τεμνομένων. Ὕψ. τοῦ πρώτου 0.60, τοῦ δευτέρου 0.50, πλ. 0.49 πάχ. 0.40. Ἐν τοῖς τετραγώνοις ἀνὰ ἓν γράμμα. Καὶ ἔξω τῶν τετραγώνων γράμ-

ματα νεώτερα ταῦτα καὶ ἀκόμψως δι᾽ ἀδεξίων χειρῶν διαφόρων κεχαραγμένα. Ἀριστερὰ οἱ λίθοι ἀμφότεροι εἶνε ἀναλόγως πλατύτεροι. Τοῦ δευτέρου τὰ γράμματα ἔχουσιν ἀκρεμόνας ὡς ῥωμαϊκά.

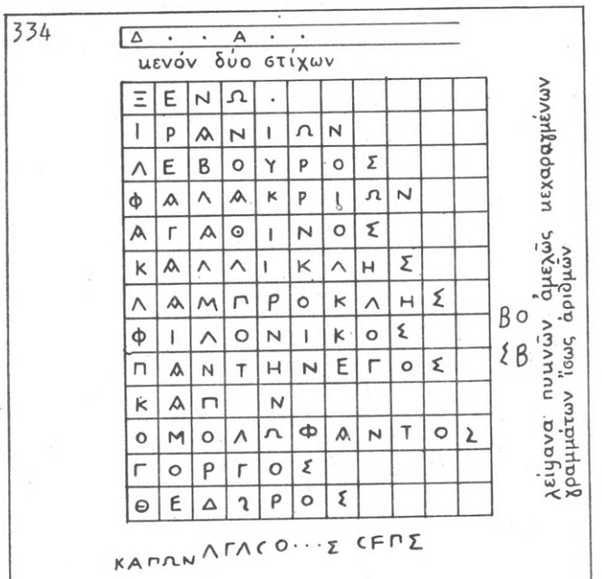

Ξένω[ν
Ἰρανίων
Λέβουρος
Φαλακρίων
Ἀγαθῖνος 5
Καλλικλῆς
Λαμπροκλῆς
Φιλόνικος
Παντήνετος
Κάπ[ω]ν 10
Ὁμολώφαντος
Γόργος
Θέδωρος
Κάπων Ἀγάθ[ωνο]ς

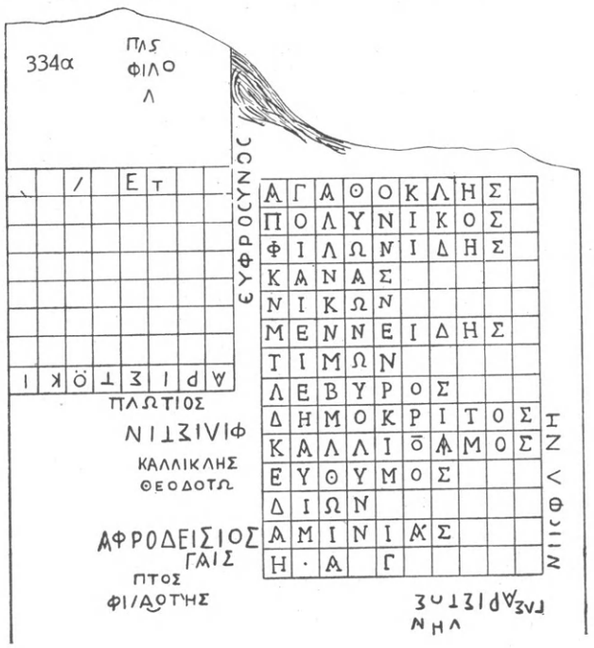

Πλ[ώτιος]
Φιλο

Εὐφρόσυνος
Ἀγαθοκλῆς
Πολύνικος
Φιλονίδης
Κάνας
Νίκων 5
Μεννείδης
Τίμων
Πλώτιος Λέβυρος
Δημόκριτος
Καλλικλῆς Καλλί[τῆφ][ιῆα]μος 10
Θεοδότω Εὔθυμος
Δίων
Ἀφροδείσιος Ἀμινίας
(Εὐάγγελος;)
Νικοφάνης
(Φιλότης;) Ἀριστος 15

Εἰς τὸν ἀριθ. 334 στ. 3 ἔχομεν Λέβουρος ἐκ τοῦ Λέβυρος, ὃ ἔχομεν ἐν 334α στ. 8, ἐν ᾧ Ig VII 1888α 10 ἔχομεν Λέβειρος. Ἐπιγραφὴν ἐν χαρακτοῖς τετραγώνοις ὅρα καὶ Ig VII 1878, 1831.

200) 2043 (Δβ). Πλίνθος λίθου ἐκ κτίσματος, ἐλλιπὴς ὄπισθεν καὶ δεξιά. Ἡ πρόσοψις φέρει κάτω ταινίαν ταπεινοτέραν τῆς λοιπῆς ἐπιφανείας. Ὕψ. 0,24, πλ. 0,71, βάθ. 0,75. Ἐκ .

ΤΙΙΣ
ΚΛΦΙCΙΛCΠΑΡΑΜΟ
ΕΠΑΦΡΑΣ . ΦΡΟΔ . Σ . ΟΣ
Α ΟΥΕΝΙ ΡΟΥΦΟΥ
ΟΛΥΜΠΙΧΟΣΜΕΝΑΝΔΡΟΥ
5 ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΟΣΑΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥΠΑΤΡΩΝΕΥΗΜΕΡΟΥ
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣΒΑΚΧΟΣ
ΜΟΥΣΑΔΗΣΠΑΡΑΜΟΝΟΥ
ΦΙΛΑΔΕΛΦΟ . CΩCIC
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣΠΑΡΑΜΟΝΟΥ ΔΙΟΚΛΗCΚΑΛΛΙΑC
10 ΚΑΛΛΙΚΛΗCΕΥΗΜΕΡΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΙΟΝΥΣΙΟ

- της
Καφισίας Παραμό[νου
Ἐπαφρᾶς [Ἀ]φροδ[ί]σ[ι]ος .
Ρούφου
Ὀλύμπιχος Μενάνδρου
5 Στρατόνικος Ἀσκληπιάδου Πάτρων Εὐημέρου
Ἀπολλόδωρος Βάκχος
Μουσάδης Παραμόνου
Φιλάδελφο[ς] Σῶσις
Παράμονος Παραμόνου Διοκλῆς Καλλίας
10 Καλλικλῆς Εὐημέρου - - - στράτου
Διονυσιο[ς ἢ [υ

Στ. 6. Περὶ τῶν Βάκχων ὅρα Poland, Gesch. des griech. Vereinswesens 67 κ.ἀ. Ἐν στ. 2, 8 καὶ 9 δὲν γνωρίζω πῶς παρατάσσονται αἱ δύο ὀνομαστικαί.

201) 2000 (Αα). Λίθος ἐκ γείσου κτιρίου ὡς καὶ οἱ ἑπόμενοι ἀναδρομικῶς μέχρι τοῦ 1994, ὕψ. 0,21 βάθ. 0,66. Τὸ μῆκος τῶν λίθων ποικίλλει. Τοῦ παρόντος λίθου ἀτελοῦς δεξιά, μήκ. 0,77. Τομὴν τοῦ γείσου δεικνύει ἡ παρακειμένη εἰκών. Αἱ παρεστιγμέναι πλευραὶ φέρουσιν ὀνόματα διὰ διαφόρων χειρῶν κεχαραγμένα καὶ πολλάκις παλίμψηστα. Ἐνίοτε ἡ ἐπάνω παρεστιγμένη γραμμὴ εἶνε ἀνεπίγραφος ὡς εἰς τὸν παρόντα λίθον καὶ τοὺς δύο ἑπομένους. Ἐκ Θεσπιῶν. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γείσου ἐπιγραφή:

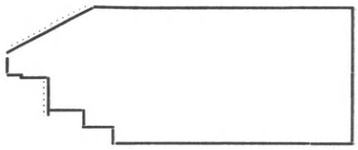

ΘΕΙΟΦΙΛΙΟΣΚΑCΤΡΙΚΙΟ Θε⟨ι⟩οφίλ⟨ι⟩ος Καστρίκιος
ΑΦΡΟΔΙCΙΟCΑΦΡΟΔΙC Ι.ΥΦΙΛ Ἀφροδίσιος Ἀφροδισί[ου] Φιλ - -

5

202) 1999 (Αα). Ἕτερος ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ λίθος ἀτελὴς δεξιά, μήκ. 0,47. Ἐκ Θεσπιῶν. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γείσου ἐπιγραφή.

ΣΩΤΑ
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΥΓΙΚΩ
ΚΑΛΛΙΚΛΗΣΚΑΛΛΙΚΛΗΟΥΣ ΕΠ
ΩΤΗΡΟΣΦΙΛΟΜΟΥΣΟΥΦΙΛΕΙΝ

. . . Σωτᾶ
Παράμονος Ἐπαφροδίτου
Καλλικλῆς Καλλικλήους
Σ]ώτηρος Φιλομούσου, Φιλεῖ[νος . . .

203) 1998(Αα) + 1998 α. Ἕτερος λίθος τοῦ αὐτοῦ γείσου ὡς οἱ προηγούμενοι δύο, μήκ. 0,78. Οἱ τρεῖς οὗτοι λίθοι τοῦ γείσου, μὴ ἔχοντες εἰς τὴν ἐπάνω παρεστιγμένην γραμμὴν ἐπιγραφὰς καὶ ὄντες ὀλίγον μόνον διαβεβρωμένοι ὑπὸ τῶν βροχῶν καὶ τῶν καιρῶν, φαίνεται ὅτι ἦσαν εἰς πλευράν τινα τοῦ κτιρίου καὶ πεφυλαγμένην καὶ ὀλίγον ὁρατήν, τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ἄνω, ἐνῷ οἱ ἑπόμενοι εἶνε σφόδρα διαβεβρωμένοι ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ἐκ Θεσπιῶν. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γείσου:

ΝΟΥΑΘΑΝΙΑΣΑΘΑΝΙΟΥ ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ ▨ ΤΡΥΦΩΝΚΑΦΙΣΙΟΥ
ΕΥΗΜΕΡΟΣΑΡΧΙΜΙΚΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ▨ ΕΙΣΙΩΝΕ
ΕΥΦ▨ΟΣΥΝΟΥ
ΣΩΤΩΝΝΙΕΡΜΑΙΟΥ ▨
ΔΙΙΦΟΥ ΓΟΡΓΙΟΥ

Ἀθανίας Ἀθανίου Ἀφροδίσιος Τρύφων Καφισίου
Εὐήμερος Ἀρχιμίκιος Διονυσίου Εἰσίων Ε
Σώτων⟨νι⟩ Ἑρμαίου Εὐφ[ρ]οσύνου
Γοργίου

204) 1997 (Αα) Ἕτερος ὅμοιος λίθος ἐπιγεγραμμένος κατ' ἀμφοτέρας τὰς παρεστιγμένας πλευράς. Μῆκ. σωζόμενον 0,67. Σφόδρα διαβεβρωμένος, μάλιστα ἐπάνω. Ἐκ Θεσπιῶν. Ἐπὶ τοῦ γείσου:

▨ ΟΥ . . . . . ΜΟΥ
▨ ΑΜΟΝΟΥ Παρ]αμόνου
▨ ΔΙΤΟΥ Ἐπαφρο]δίτου
▨ ΡΕΤΑΙΡΟΥΕΥΠΟΡΟΣ ΛΥΣ Φιλ](λ)εταίρου, Εὔπορος
(συμπίλημα ὀνομάτων ἐπαλλήλων)

Εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ γείσου:

ΠΡΑΣΑΠΟΛΛΩΝΙ ΣΩΤΑΣΔΑΛΑΡΧΟΥΒΟΙΟΧΟΡΕΩΣ
ΕΥΠΟΡΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣΠΑΡΑΜΟΝΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟ
ΦΙΛΙΣΤ;Ω;ΝΟΣ
ΟΣΥΠΑΤΟ . . . . Υ ΝΙΚΑΝΩΡΛΟΥΚΙΟΥ . . . ΩΕΥΗΜΓ

Ἀπολλωνί[ου] Σωτᾶς Δαλάρχου βοιοχορέως(!)
Εὔπορος Νικηφόρος Παραμόνου, Νικηφόρο[ς
Φιλιστ[ίων]ος
. . ος Ὑπατο[δώρο]υ Νικάνωρ Λουκίου Εὐημέ[ρου

205) 1996 (Αα). Ἕτερος ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ λίθος ἄρτιος, μήκους 1,20. Ἐκ Θεσπιῶν. Ἐπὶ τοῦ γείσου:

ΑΝΔΡΩΝΑΝΔΡΩΝΟΣ ΖΩΙΛΟΣΓΑΡΑΜΟΝΟΥ ΧΑΡΙΚΛΗΣ
Ζ ΝΕΩΝΒΑΚΧΩ . ΟΣ ΘΕΟΚΛΕΟΥΣ
ΖΩΠΥΡΟΣΣΩΤΗΡΙΧΟΥ Ν
ΟΜΟΛΩΙΧΟΣΟΜΟΛΩΙΧΟΥ Ξ . ΝΩΝΞΕΝΩΝΟΣ . . ΥΣ
ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣΘΑΔΙΑΡΧΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣΦΙΛΟΚΛΕΟΣ
ΕΥΤΥΧΟΥ

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γείσου:

ΖΠΡΙΜΟΣΕΠΙΓΟΝΟΥ ΝΕΜΕΡΙΟΣΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣΚΡΙΣΠΟΣ ΝΙΚΑΣΙΩΝ ΣΩΤΗΡΙΧΟΣ ΠΡΑΞΙΩΝ
ΕΡΜΑΣ . ΩΣΙΚΛΕΟΥΣ ΕΠΙΚΤΑ ΑΓΑΘΩΝΟ
1 { . . . . . .ΠΠΟΣΑ . ΙΟ¯¯ΖΩΣΙΜΟΣΣΩΚΡΑΤΟΥΣ ΣΩΤΗΡΙΧΟΥ
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣΔΙΟΝΥΣΟ . ΩΡΟΥ
ΕΥΚΑΡΠΟΣΑΒΡΩΠΟΣ ΕΡΓΟΤΙ////ΩΝΖΩΠ . . . ΤΟΥΝΙΚΑΡΧΟΥ

Ἄνδρων Ἀνδρωνος Ζωίλος Παραμόνου Χαρικλῆς
Νέων Βάκχω[ν]ος Θεοκλέους
Ζώπυρος Σωτηρίχου
Ὁμολώιχος Ὁμολωίχου Ξ[έ]νων Ξένωνος [Ζε]ὺς
Ἀνδρόνικος Θα(λ)ιάρχου Διονύσιος Ἀλέξανδρος Φιλοκλέους
Εὐτύχου

Πρῖμος Ἐπιγόνου Νεμέριος Καστρίκιος Κρίσπος Νικασίων Ἐπικτᾶ Σωτήριχος Πραξίων Ἀγάθωνο[ς
Ἑρμᾶς [Σ]ωσικλέους
. . . . . ι]ππος Ἀ . . . Ζώσιμος Σωκράτους Σωτηρίχου
Παράμονος Διονυσο[δ]ώρου
Εὔκαρπος Ἄβρω(ν)ος Ἐργότι[μος . . . . . ων Ζω[πύρου] τοῦ Νικάρχου

206) 1995 καὶ 1995 α (Βα). Ἕτερος ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ λίθος μήκ. 1,20. Ἐκ Θεσπιῶν. Μόνος ὁ λίθος οὗτος ἔχει ἐπιγραφὴν ἑνὸς ὀνόματος καὶ εἰς τρίτον πεδίον, ἤτοι ἐπὶ τοῦ κυματίου τοῦ ὑπὸ τὴν κατακόρυφον παρεστιγμένην γραμμὴν τοῦ γείσου. Ἐκ Θεσπιῶν. Ἐπὶ τοῦ γείσου:

ΕΙΣΙΔΩΡΟΣ ΣΩΤΑΣΣΩΤΑ Ζ ΩΠΥΡΟΣΣΩΤΑΙΡΟΥ
ΖΩΠΥΡΟΥ ΟΜΟΛΩΙΧΟΣ ΖΩΙΛΟΣΑΓΑΘΟΚΛΕΟΥΣΠ
ΣΤΡΟΦΟΣ ΕΠΑΦΡΙΩΝΟΣΓΟΡΓΙΑΣΝΙΚΗΦΟΡΟΥΕΠΑΦΡΑΣΚΤΗΣΙΟΥ
Μ . . ΩΙ . . Υ
ΖΩΠΥΡΟΣΖΩΣΙΜΟΥ ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣ
ΑΝΤΕΡΩΣΑΝΤΙΓΟΝΟΥΚΑΛΛΙΚΛΕΟΥΣ
ΔΑΜΩΝΑΡΤΕΜΩΝΟΣ ΣΩΤΑΙΡΟΣ
ΤΕΜΙΣΙΟΥ

Εἰσίδωρος Σωτᾶς Σωτᾶ, Ζώπυρος Σωταίρου
Ζωπύρου Ὁμολώιχος Ζωίλος Ἀγαθοκλέους
Στρόφος Ἐπαφρίωνος Γοργίας Νικηφόρου, Ἐπαφρᾶς Κτησίου
Ὁ]μ[ολ]ωί[χο]υ
Ζώπυρος Ζωσίμου Ἀφροδίσιος
Ἀντέρως Ἀντιγόνου Καλλικλέους
Δάμων Ἀρτέμωνος, Σώταιρος
Ἀρ]τεμισίου

---

1 Τὰ τρία ταῦτα ὀνόματα καὶ ἓν δυσξύμβλητον εἶνε ἐπάλληλα κεχαραγμένα.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γείσου:

ΑΠΟΛΛΟΔΟΤΟΣ ΑΠΟΛΛΟΔΟΤΟΥ

ΣΑΤΥΡΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟϹΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ϹΩΤ ΟΜΟΛΩΙΩΝ

ΣΩΦΡΟΝΟΣ ΑΜΕΙΝΙΑΣΖΩΠΥΡΟΥ ΟΛΩΙΩΝΟΣ

ΕΟΦΙΛΟΣ . . . ΑΚΟΥ⊏Ι ΠΑΡΑΜΟ . ϽΣϹ ΟΝΟΣ>ΧΩΛΟΣ

Ἐπὶ τοῦ κυματίου ὑπὸ τὴν κατακόρυφον παρεστιγμένην πλευρὰν τοῦ γείσου:

ΑΦΡΟΔΙΣΙΟΣΕΡΜΑΙΟΥ

Ἀπολλόδοτος Ἀπολλοδότου

Σάτυρος Θεόδωρος Ἀλεξάνδρου Σωτ - - - Ὁμολωίων

Σώφρονος Ἀμεινίας Ζωπύρου Ὁμ]ολωίωνος

Θ]εόφιλος [Φυλ]άκου Παράμο[ν]ος Ο[- - - - - Παράμ]ονος (Παραμόνου) χωλὸς

Ἀφροδίσιος Ἑρμαίου

207) 1994 καὶ 1994α (Βα). Ἕτερος ὅμοιος τῷ προηγουμένῳ λίθος ἐκ δύο τεμαχίων. Ὁλικὸν μῆκος 1,17. Ἐκ Θεσπιῶν.

Ἐπὶ τοῦ γείσου.

Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ γείσου.

ΡϹΥΩΝ - - - - - - - - - - - - - - ΑΚΗΡΑΚΛΑΣ

ΑΡΑΜΟΝΟΥ ΑΡΙϹΤΙΩΝ - - - - - - - -

ΥΤ-ΧΟ. ΕΠΙΚΡΑΤΟΥϹ - - ΠΜ - - - - - - ΚΑΣΤΡΙΚΙΟΣ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣΚΑ;ΛΙΣΤΑΣ ΕΥΕΛΠΙΣΤΟΣ

5

ϹΠΥΡΙΧΟΥ ΘΕΙΟΠΓΝΠΟΣΙΣΟΜΟΥ

ΔΗΜΟΦΩΝ ΦΟΥΛΙΑΣ ΙΣΘΜΟΣ ΛΕΥΚΙΟΣ Φ.ΟΥ Φ ΙΟΣΡΟΥΦΟϹ ΕΠΙΤΥΝΧΑΝΩΝ

ΦΙΛΟΞΕΝΟΥ ΑΡΙΣΤΟΔΙ ΙΣΘΜΟΥ ΦΙΛΩΝΙΧΟϹΦΙΛΩΝΙΧΟΥ ΕΠΙΤΥΝΧΑΝΟΤΟϹ

ΕΥΗΜΕΡΟΣΑΓΑΘΗΜΕΡΟΥ ΠΙΘΕΙΩΣΣΩΙΛΟΥΣΥΝΦΟΡΟΣΚΛΑΣΤΙ ο

Ἡρακλᾶς

Π]αραμόνου Ἀριστίων

Ε]ὔτ[υ]χος Ἐπικράτους Καστρίκιος

Διονύσιος Καλ[λ]ιστᾶς Εὐέλπιστος

Σπ[ύριχος Σπυρίχου Θειόπενπος Ἴσθμου

Δημοφῶν Φουλίας Ἴσθμος Λεύκιος Φούφιος Ῥοῦφος Ἐπιτυγχάνων

Φιλοξένου Ἀριστοδί[κου Ἴσθμου Φιλόνιχος Φιλονίχου Ἐπιτυγχάνο[ν]τος

Εὐήμερος Ἀγαθημέρου Π(ύ)θ(ιο)ς Ζωίλου Σύνφορος

208) 1993 + 1993α + 1993β + 1307 (Βα). Λίθος γωνιαῖος τοῦ αὐτοῦ ὡς οἱ προηγούμενοι γείσου. Ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων προσαρμοζόντων τεμαχίων. Μῆκος 1,30 τῆς μεγάλης πλευρᾶς, 0,67 δὲ τῆς μικροτέρας. Τὸ 1993β ἐλλιπὲς ὄπισθεν. Ἐκ Θεσπιῶν.

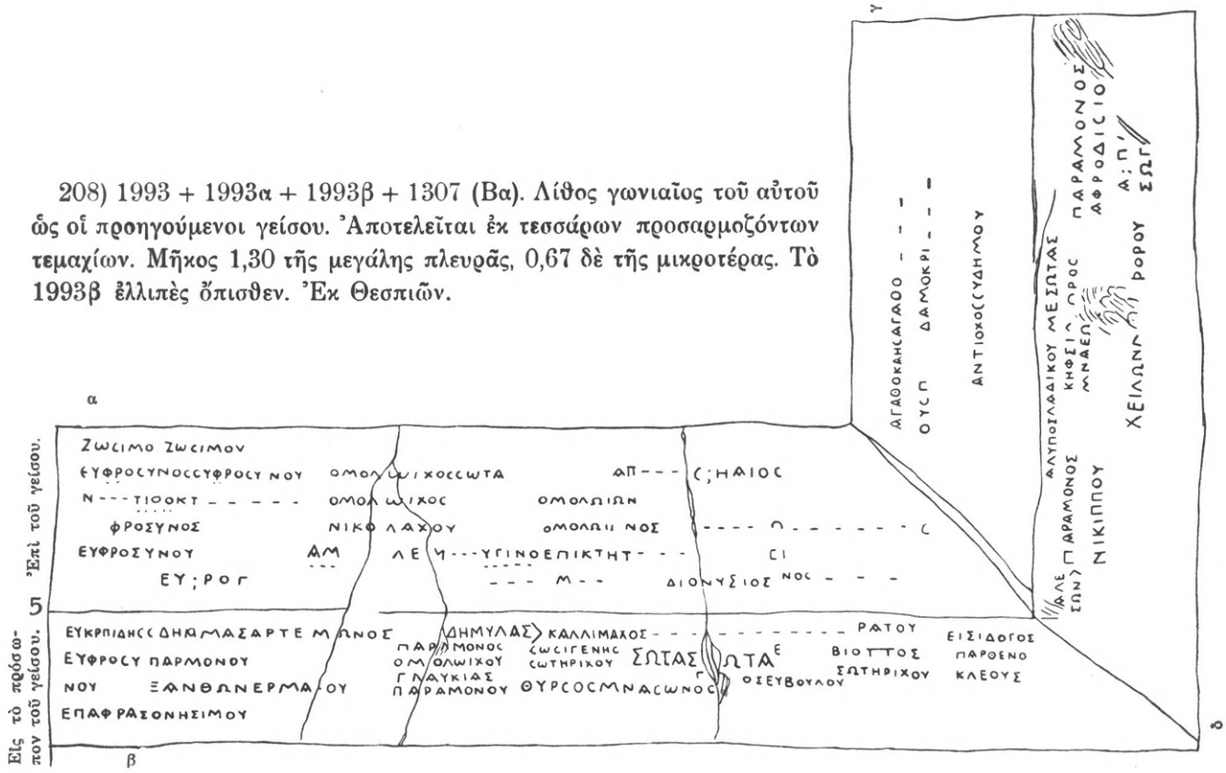

α Ζώσιμο[ς] Ζωσίμου

Εὐφρόσυνος Εὐφροσύνου Ὁμολώιχος Σωτᾶ Ἑ[ρ];(μ)αῖος

Ὁμολώιχος Ὁμολωίων

Εὐ]φρόσυνος Νικομάχου Ὁμολωίωνος

5 Εὐφροσύνου Ὑγῖνος Ἐπικτήτ[ου]

Εὐ[φ;]ρόσ[υνος] Διονύσιος

β Εὐκ(α)ρίδης Δημᾶς(;) Ἀρτέμωνος Δημύλας (Δημύλα) Καλλίμαχος ρατου

Παράμονος Εἰσίδοτος

Εὐφροσύ- Παρμόνου Ὁμολωίχου Σωσιγένης Σωτᾶς [Σ]ωτᾶ Βίοττος Παρθενο-

νου Γλαυκίας Σωτηρίχου Εὐβούλου Σωτηρίχου κλέους

Ξάνθων Ἑρμαίου Παραμόνου Θύρσος Μνάσωνος

10 Ἐπαφρᾶς Ὀνησίμου

γ Ἀγαθοκλεῖς Ἀγαθο[κλέ- δ Ἄλυπος Λαδίκου Με[...] Σωτᾶς

ους Π--- Δαμοκρί[του Ἀλέ- Παράμονος Κηφ(ισ)ό[δ]ωρος Παράμονος

(ξ)ων Νικίππου Μνά(σ)ω[νος] Ἀφροδισίου

Ἀντίοχος Εὐδήμου (Ἀλέξωνος) Χείλων Ν[ικη]φόρου Σω[πατρο

Ἐν στ. 8 κεῖται ***Δημμᾶς,*** ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πρώτου Μ ἐχαράχθη Ο. Καλὸν ὅμως εἶναι νὰ ἐλεγχθῇ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ὑπ' ἄλλου ἐν σχέσει καὶ πρὸς τὸ περαιτέρω ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ ***Δημυλᾶς.***

209) 1062 (Δ β). Πλὰξ μαρμάρου λευκοῦ, ὕψ. 0,44 πλ. 0,43, πάχ. 0,13, ἀρτία δεξιὰ καὶ ἄνω ἔνθα ἀπεκρούθη κυμάτιον. Ἔμπρὸς ἐπιγραφὴ ἀποτετριμμένη. Ὕψ. γραμμ. 0,01, διάστιχον ἴσον. Τὸ ο καὶ τὸ Ω μικρότερα. Μορφαὶ ἄλλαι ΜΓΣΝ.

ΛΡΧΟΝΤΟΣ - ΝΟΓΧΕΙΣΤΩΙΕΓΙΔΕΓΟΛΙΟΣ
ΙΑΓΕΙΛΟΟΝΕΣΤΩΝΕΦΕΙΒΩΝΕΝΤΩΣΙΓΓ
ΣΚΗΕΓΙΛΕΚΤΩΣΚΗΓΕΛΤΟΦΟΡΑΣ
ΡΑΤΕΙΣΛΕΒΥΡΩ--Ω-ΤΩΟ
5 ΔΟΝΤΟΣΕΡΜΑΙΟΣΕΥΑΡΧΙΔΑΟ
Χ]ΑΡΙΤΕΛΕΙΣΑΡΙΣΤΩΝΟΣΔΙΩΝΟΥΣΙΟΣΔΙΩΝΟΥΣ
ΝΟΣΓΟΥΟΟΔΟΤΟΣΑΓΟΛΛΩΝΙΔΑΟ
ΚΛΕΙΣΒΙΕΜΩΝΟΣΓΟΛΕΑΣΦΙΛΩΝΙΔΑΟ
ΕΜΓΕΔΩΝΕΜΓΕΔΩΝΟΣΛΥΚΩΝΚΛΕΩΝ
10 ΟΣΕΡΜΑΙΟΣΕΡΜΑΙΩΚΑΛΛΩ
ΤΟΛΑΟΣΕΥΦΑΜΩΞΕΝΟΚΡ--ΕΙΣΑ
ΝΟΣΟΛΥΜΓΧΟΣΔΙΟΝΥΣΙΩΔ-ΜΑΤΡΙΟ
ΣΙΜΩΝΟΣΛΕΩΝΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΟΣ
Φ]ΙΛΟΣΓΑΝΕΑΟΑΜΙΝΙΑΣΚΑ
15 ΓΕΡΓΟΤΕΛΕΟΣΔΙΩΝΟΥΣΙΟΣ
ΦΙΛΙΣΤΙΔΑΣΦΙΛΙΣΤΙΩΝΟΣΘΕΟΔΩ
ΓΙΣ

Τοῦ δεῖνος] ἄρχοντος [ἐ]ν Ὀγχειστῷ ἐπὶ δὲ πόλιος τοῦ δεῖνος το]ῖ ἀπεῖλθον ἐς τῶν ἐφείβων ἐν τὼς ἱππ-
ότα]ς κὴ ἐπιλέκτως κή πελτοφόρας.
κ]ράτεις Λεβύρω - - - - - -
5]δοντος. Ἑρμαῖος Εὐαρχίδαο
Χ]αριτέλεις Ἀρίστωνος. Διονούσιος Διονυσ[ίω
]νος. Πουθόδοτος Ἀπολλωνίδαο
]κλεῖς Βί⟨εμ⟩ωνος. Πολέας Φιλωνίδαο
Ἐμπέδων Ἐμπέδωνος. Λύκων Κλέων[--
10 ος. Ἑρμαῖος Ἑρμαίω. Κάλλω[ν
Κρι-ἢ Ἀρισ-ἢ Πρω]τόλαος Εὐφάμω. Ξενοκράτεις Ἀ[
]νος. Ὀλύμπ(ι)χος Διονουσίω. Δαμάτριο[ς
Σίμωνος. Λέων Καλλικράτεος.
---φ]ιλος Πανέαο. Ἀμινίας Κα[--
15 Γεργοτέλεος. Διονούσιος---
Φιλιστίδας Φιλιστίωνος. Θεόδω[ρος.

Στ. 8. Τὸ ΕΜ εἶναι παρέμβλητον καὶ μεῖζον. Στ. 12. Παρελείφθη ὑπὸ τοῦ χαράκτου τὸ Ι.

210) Καλυτέρα ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς IG VII 1756.

ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΟΣ . . . . .
ΑΡΧΟΝΤΟΣΑΠΕΙΛ ΕΥ ΣΥ
ΘΕΟΝΤΕΣΕΣΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ
ΕΦΗΒΩΝΕΝΤΑΓΜΑΚΛΕΩΝΟΣ
5 ΜΕΛΩΝΑΜΙΝΟΝΙΚΩ
Τ. . . ΣΙΑΣΑΡΙΣΣΤΟΚΡΙΤΩ
ΘΕΩΝΤΙΜΕΟΧΩ
ΑΣΘΕΟΔΩΡΩ
ΤΑΣΔΙΟΝΟΥΣΟΔΩΡΩ
10 Ι.ΓΟΣΔ . . . ΛΕΙΟΣ
ΛΩΙΩΝΑΠΟΛΛΟΔΩΡΩ
ΤΥΟΧΟΣΕΥΑ . . Ω
ΣΠΡΑΞΙΩΝΟΣ
ΑΩΝΟΣ
15 ΕΥΑΓΓΕΛΩ
ΣΠΕΥΣΙΠΠΩ
ΕΩΝΑΝΤΙΓΕΝΕΟΣ
ΤΕΣΑΠΟΛΛΟΔΩΡΩ
Γ. ΑΣΤΟΣΦΙΛΟΞΕΝΩ
20 ΔΑΜΟΣΜΕΝΕΜΑΧΩ
ΤΕΛΕΙΟΣ ΠΑΡΑΜ
ΣΙΓΓΟΣΛΑΜΠΡΟΚΛ ΟΝΟΣΕΥΚΛΕ
ΒΙΟΣΚΛΕΩΝΟΣ ΟΥΣ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΣΔΕΞΙΠΠ
25 ΝΙΚΟΜΑΧΟΣΣΩΤΗΡΙΧΟΥ

Καλλικράτεος
ἄρχοντος ἀπειλ ευ συ
θέοντες ἐς τῶν Μούσων
ἐφήβων ἐν τάγμα: Κλέωνος
5 Μέλων Ἀμινονίκω
Τ[ελε]σίας Ἀριστοκρίτω
Θέων Τι
ας Θεοδώρω
τας Διονουσοδώρω
10 ι[π]πος Δ[ιοκ]λεῖος
Ὁμο]λωίων Ἀπολλοδώρω
Ἀστ]ύοχος Εὐά[ρχ]ω
ς Πραξίωνος
Σ]άωνος
15 Εὐαγγέλω
Σπευσίππω
έων Ἀντιγένεος
ά]τε[ι]ς Ἀπολλοδώρω
Ἐπέρα]στος Φιλοξένω
20 δαμος Μενεμάχω
τέλειος Παράμ-
σιππος Λαμπροκλ[ονος Εὐκλέ-
εῖος] βιος Κλέωνος ους
Μένανδρος Δεξίππ[ω
25 Νικόμαχος Σωτηρίχου

Τὰ ὀνόματα ***Μούσων Κλέωνος*** (στ. 3-4) καὶ ***Παράμονος Εὐκλέους*** (στ. 21-22) ἐχαράχθησαν ὕστερον τῶν ἄλλων.

211) 1017 (ΕΖ β). Ὀρθοστάτης λίθου φαιοῦ (ὕψ. 0,83, πλ. 0,40, πάχ. σῳζόμενον 0,85) γωνιαῖος δεξιὸς (πρβλ. 2050). Ἄνω τόρμος βαθύς, ἀριστερὰ ἀναθύρωσις, δεξιὰ καλὴ ἐπιφάνεια, ὀπίσω ἀποκεκρουσμένος. Ἐμπρὸς ἐπιγραφή:

ΛΟΥΣΙΑΟ ΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΜΕΙΝΟΣΓΑΝΑΜΩ
ΕΓΙΜΑΧΑΝΟΣΜΝΑΣΙΣΤΡΑΤΩΕΛΕΞΕ
ΔΕΔΟΧΘΗΤΥΔΑΜΥΓΡΟΞΕΝΟΝΕΙΜΕΝ
5 ΚΗΕΥΕΡΓΕΤΑΝΤΑΣΓΟΛΙΟΣΘΕΙΣΓΙΕΙ
ΩΝΓΟΥΡΒΑΛΙΩΝΑΣΤΑΣΙΓΓΩΑΡΓΙΟΝ
ΚΗΑΥΤΟΝΚΗΕΚΓΟΝΩΝΣΚΗΕΙΜΕΝΑΥ
ΤΥΓΑΣΚΗϜΥΚΙΑΣΕΓΓΑΣΙΝΚΗΑΣ
ϕΑΛΙΑΝΚΗΑΣΟΥΛΙΑΝΚΗΚΑΤΑΓΑΝ
10 · · ΚΑΤΑΘΑΛΑΤΤΑΝΚΗΓΟΛΕΜΩ
Ι ΙΡΑΝΑΣΕΩΣΑΣΚΗΤΑΛΥΓΑΓΑΝ
ΓΑΚΑΘΑΓΕΡΚΗΤΥΣΑΛΛΥΣΓΡΟΞΕ
ΝΥΣΚΗΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Λουσίαο ἄρχοντος
μεινὸς Πανάμω
Ἐπιμάχανος Μνασιστράτω ἔλεξε· δεδόχθη τῦ δάμυ πρόξενον εἶμεν
5 κὴ εὐεργέταν τᾶς πόλιος Θεισπιείων Πουρβαλίωνα Στασίππω Ἀργῖον κὴ αὐτὸν κὴ ἐκγόνως κὴ εἶμεν αὐτῦ γᾶς κὴ ϝυκίας ἔππασιν κὴ ἀσφάλιαν κὴ ἀσουλίαν κὴ κατὰ γᾶν
10 κὴ] κατὰ θάλατταν κὴ πολέμω κὴ] ἰράνας ἐώσας κὴ τὰ λυπὰ πάντα καθάπερ κὴ τῦς ἄλλυς προξένυς κὴ εὐεργέτης.

Στ. 3. Τὸ ὄνομα Ἐπιμάχανος εἰσακτέον εἰς IG VII 1727 πρβλ. ΑΔ 1931-2, 39 1.

212) 2050 (Ζ β). Λίθος ὀρθοστάτης γωνιαῖος ἀριστερὸς τοῦ αὐτοῦ κτίσματος ὡς οἱ ἀριθ. 1017, 2051 καὶ 2024 (=IG VII 1727). Ὕψ. 0,83, πλ. 0,38, βαθ. 0,66. Ἐπάνω συνδέσμων ἴχνη μετ' αὐλάκων χύσεως μολύβδου, ἀριστερὰ καλὴ ἐπιφάνεια, δεξιὰ ἀναθύρωσις.

ΛΟΥΣΙΑΟ ΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΜΕΙΝΟΣΓΑΝΑΜΩ
ΤΟΡΤΕΑΣΦΑΕΙΝΩΕΛΕΞΕΔΕΔΟΧΘΗ
/////· · ΔΑΜΥΓΡΟΞΕΝΟΝΕΙΜΕΝΚΗΕΥ
5 ΕΡ/////· ΕΤΑΝΤΑΣΓΟΛΙΟΣΘΕΙΣΓΙΕΙ
ΩΝΕΥΚΡΑΤΕΙΝΔΑΜΩΝΟΣΗΓΙ
ΝΑΤΑΝΑΥΤΟΝΚΗΕΚΓΟΝΩΣΚΗΕΙ
ΜΕΝΑΥΤΟΙΣΓΑΣΚΗϜΥΚΙΑΣΕΓ
· ΑΣΙΝΚΗΑΣΦΑΛΙΑΝΚΗΑΣΟΥΛΙΑΝ
10 ΚΗΚΑΤΑΓΑΝΚΗΚΑΤΑΘΑΛΑΤ ΤΑΝ
ΚΗΓΟΛΕΜΩΚΗΙΡΑΝΑΣΕΩΣΑΣ
ΚΗΤΑΛΥΓΑΓΑΝΤΑΚΑΘΑΓΕΡΚΗ
ΤΥΣΑΛΛΥΣΓΡΟΞΕΝΥΣΚΗΕΥ
ΕΡΓΕΤΗΣ

Λουσίαο ἄρχοντος
μεινὸς Πανάμω
Τορτέας Φαείνω ἔλεξε· δεδόχθη τῦ] δάμυ πρόξενον εἶμεν κὴ εὐ-
5 ερ-γέταν τᾶς πόλιος Θεισπιείων Εὐκράτειν Δάμωνος Ἠγινάταν αὐτὸν κὴ ἐκγόνως κὴ εἶμεν αὐτοῖς γᾶς κὴ ϝυκίας ἔπ-
π]ασιν κὴ ἀσφάλιαν κὴ ἀσουλίαν
10 κὴ κατὰ γᾶν κὴ κατὰ θάλατ ταν κὴ πολέμω κὴ ἰράνας ἐώσας κὴ τὰ λυπὰ πάντα καθάπερ κὴ τῦς ἄλλυς προξένυς κὴ εὐεργέτης.

Περὶ τοῦ Τορτέα τοῦ υἱοῦ τοῦ Φαείνου καὶ τοῦ ἄρχοντος Ἐπιμαχάνου ἀκμασάντων κατὰ τὴν τελευταίαν πιθανῶς εἰκοσαετίαν τοῦ τρίτου αἰῶνος π.Χ. ὅρα ΑΔ 1931-2, 39.

213) 2051 (Ζ β). Λίθος γωνιαῖος δεξιὸς τοῦ αὐτοῦ κτίσματος, εἰς ὃ καὶ ἄλλοι ὅμοιοι λίθοι ἀνάγονται (πρβλ. ἀριθ. 2050). Ἀριστερὰ ἀναθύρωσις, δεξιὰ καλὴ ἐπιφάνεια.

ΛΟΥΣΙΑΟΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΜΕΙΝΟΣΓΑΝΑΜΩ
ΕΓΙΜΑΧΑΝΟΣΜΝΑΣΙΣΤΡΑ
ΤΩΕΛΕΞΕΔΕΔΟΧΘΗΤΥΔΑ
5 ΜΥΓΡΟΞΕΝΟΝΕΙΜΕΝΚΗΕΥ
ϜΕΡΓΕΤΑΝΤΑΣΓΟΛΙΟΣΘΕΙΣ
ΓΙΕΙΩΝΚΛΕΟΚΡΙΤΟΝΚΛΕΟΝ·
ΚΩΑΡΓΙΟΝΚΗΑΥΤΟΝΚΗΕΚ
ΓΟΝΩΣΚΗΕΙΜΕΝΑΥΤΥΓΑΣ
10 ΚΗϜΥΚΙΑΣΕΓΓΑΣΙΝΚΗΑ·
ΦΑΛΙΑΝΚΗΑΣΟΥΛΙΑΝΚΗ
ΚΑΤΑΓΑΝΚΗΚΑΤΑΘΑΛΑΤ
ΤΑΝΚΗΓΟΛΕΜΩΚΗΙΡΑΝΑΣ
ΕΩΣΑΣΚΗΤΑΛΥΓΑΓΑΝΤΑΚΑ
15 ΘΑΓΕΡΚΗΤΥΣΑΛΛΥΣΓΡΟΞΕ
ΝΥΣΚΗΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Λουσίαο ἄρχοντος
μεινὸς Πανάμω
Ἐπιμάχανος Μασιστράτω ἔλεξε· δεδόχθη τῦ δάμυ πρόξενον εἶμεν κὴ εὐ-
5 ϝεργέταν τᾶς πόλιος Θεισπιείων Κλεόκριτον Κλεον[ίκω Ἀργῖον κὴ αὐτὸν κὴ ἐκγόνως κὴ εἶμεν αὐτῦς γᾶς
10 κὴ ϝυκίας ἔππασιν κὴ ἀ[σφάλιαν κὴ ἀσουλίαν κὴ κατὰ γᾶν κὴ κατὰ θάλατταν κὴ πολέμω κὴ ἰράνας ἐώσας κὴ τὰ λυπὰ πάντα κα-
15 θάπερ κὴ τῦς ἄλλυς προξένυς κὴ εὐεργέτης.

214) 1026 (Γα). Τιτανολίθου ὀρθοστάτης (ὕψ. 0,82 πλ. 1. 17 πάχ. 0,35) κτιρίου. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀναθύρωσις, ἄνω σύνδεσμοι Π. Σχήματα γραμμάτων ΑΣΜ.

ΑΓΩΝΟΣΑΡΧΟΝΤΟΣΜΕΙΝΟΣΠΑΝΑΜΩ
ΕΥΞΙΣΑΡΙΣΤΩΝΟΣΕΛΕΞΕΔΕΔΟΧΘΗ
ΤΥΔΑΜΥΠΡΟΞΕΝΩΣΕΙΜΕΝΚΗΕΥΕΡΓΕΤΑΣ
ΤΑΣΠΟΛΙΟΣΘΕΙΣΠΙΕΙΩΝΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΝ
ΧΡΟΥΣΙΠΠΩ ΕΥΤΟΥΧΟΝΗΡΑΚΛΙΔΑΟ
ΑΜΦΙΣΣΕΙΑΣΚΗΑΥΤΩΣΚΗΕΚΓΟΝΩΣ
ΚΗΕΙΜΕΝΑΥΤΥΣΓΑΣΚΗFΥΚΙΑΣΕΠΠΑΣΙΝ
ΚΗΑΣΦΑΛΙΑΝΚΗΑΣΟΥΛΙΑΝΚΗΚΑΤΑΓΑΝ
ΚΗΚΑΤΑΘΑΛΑΤΤΑΝΚΗΠΟΛΕΜΩΚΗΙΡΑΝΑΣ
ΕΩΣ..ΚΗΤΑΛΥΠΑΠΑΝΤΑΚΑΘΑΠΕΡΚΗΤΥΣ
ΑΛΛΥΣ.ΡΟΞΕΝΥΣΚΗΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Ἄγωνος ἄρχοντος, μεινὸς Πανάμω
Εὔξις Ἀρίστωνος ἔλεξε· δεδόχθη
τοῦ δάμυ προξένως εἶμεν κὴ εὐεργέτας
τᾶς πόλιος Θεισπιείων Φιλόστρατον
Χρουσίππω Εὔτουχον Ἡρακλίδαο
Ἀμφισσεῖας κὴ αὐτὼς κὴ ἐκγόνως
κὴ εἶμεν αὐτοῦς γᾶς κὴ Ϝυκίας ἔππασιν
κὴ ἀσφάλιαν κὴ ἀσουλίαν κὴ κατὰ γᾶν
κὴ κατὰ θάλατταν κὴ πολέμω κὴ ἰράνας
ἐώσ[ας] κὴ τὰ λυπὰ πάντα καθάπερ κὴ τοῦς
ἄλλυς [π]ροξένυς κὴ εὐεργέτης.

Στ. 5. Ἡρακλείδας Εὐτύχου Ἀμφισσεὺς ἐν Δελφοῖς ἐν τῷ χρόνῳ 140-100 π. Χ. SgDI 2181 11.

ΛΟΥΣΙΑΟΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΜΕΙΝΟΣΠΑΝΑΜΩ

ΕΠΙΜΑΧΑΝΟΣΜΝΑΣΙΣΤΡΑΤΩΕΛΕ
ΞΕΔΕΔΟΧΘΗΤΥΔΑΜΥΠΡΟΞΕΝΟΙ
ΕΙΜΕΝΚΗΕΥΕΡΓΕΤΑΝΤΑΣΠΟ
ΛΙΟΣΘΕΙΣΠΙΕΙΩΝΜΕΝΕΚΡΑΤΕΙΝ
ΜΑΤΡΩΝΟΣΧΑΛΚΙΔΕΙΑΚΗΑΥΤΟΝ
ΚΗΕΚΓΟΝΩΣΚΗΕΙΜΕΝΑΥΤΥΓΑΣ
ΚΗFΥΚΙΑΣΕΠΠΑΣΣΙΝΚΗΑΣΦΑ..
ΑΝΚΗΑΣΟΥΛΙΑΝΚΗΚΑΤΑΓΑΝ
ΚΗΚΑΤΑΘΑΛΑΤΤΑΝΚΗΠΟΛΕΜΩ
ΚΗΙΡΑΝΑΣΕΩΣΑΣΚΗΤΑΛΥΠΑΠΑΙ
ΑΛΛΥΣ
ΤΑΚΑΘΑΠΕΡΚΗΤΥΣΠΡΟΞΕΝΥΣ
ΚΗΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Λουσίαο ἄρχοντος
μεινὸς Πανάμω

Ἐπιμάχανος Μνασιστράτω ἔλε-
ξε· δεδόχθη τοῦ δάμυ πρόξενον
εἶμεν κὴ εὐεργέταν τᾶς πό-
λιος Θεισπιείων Μενεκράτειν
Μάτρωνος Χαλκιδεῖα κὴ αὐτὸν
κὴ ἐκγόνως κὴ εἶμεν αὐτοῦ γᾶς
κὴ Ϝυκίας ἔππασιν κὴ ἀσφά[λι]
αν κὴ ἀσουλίαν κὴ κατὰ γᾶν
κὴ κατὰ θάλατταν κὴ πολέμω
κὴ ἰράνας ἐώσας κὴ τὰ λυπὰ πάν-
ἄλλυς
τα καθάπερ κὴ τοῦς προξένυς
κὴ εὐεργέτης.

215) Τὴν ἐπιγραφὴν IG VII, 1728 ἀναγινώσκω ἐγὼ ὡς ἑξῆς (ὑπογραμμίζω τὰς διαφόρους ἀναγνώσεις):

Ἀ]ρίστο[νο]ς ἄρχ[ον]τ[ος] Κάνας Θειράρχω ἔλεξε· προβεβωλευμένον | εἶμεν α[ὐτοῖ] πότ τὸν δᾶμον, προξένως εἶμεν κὴ εὐεργέτας | τᾶς πόλιος Θεισπιείων Τίμωνα Κράτειτος, Ἀντικλεῖν Α . . . . , | Διογένειν Πρωτογένειος, Κλεοφάνειν Κλεοφάνειος Ἀθανήως, | κὴ αὐτὼς κὴ ἐσγόνως, κὴ εἶμεν αὐτῦς γὰς κὴ Ϝυκίας ἔππασι[ν] | κὴ ἀσφάλιαν κὴ ἀσουλίαν κὴ πολέμω κὴ ἰράνας ἐώσας [κ]ὴ κατὰ [γᾶν] | κὴ κατὰ θάλατταν, κὴ τὰ λυπὰ πάντα καθάπερ κὴ τῦς ἄλ[λυς] πρ[οξένυς] | κὴ εὐεργέτης τᾶς πόλιος.

Περὶ τοῦ Ἀρίστονος ἄρξαντος ὀλίγον μετὰ τὸ 200—190 π. Χ. ὅρα Journ. of Hell. Stud. 1932, 94 ἑξ. Περὶ τοῦ Θειράρχου Κάναο ὅρα ΑΔ 1931-2 σ. 39.

216) IG VII, 1757, στ. 2 ἀνάγνωθι:

ΤΕΙΜΕΟΥ ἀντὶ ΤΙΜΕΟΥ

στ. 10 ἀνάγνωθι:

ΚΑΡΑΙΑΓΕΙΤΟΣ ἀντὶ ΚΑΡΑΙΟΓΕΙΤΟΣ

στ. 20 ἀνάγνωθι: ΑγαθοκλΕΟΥϹ

217) 1973 (Λα). Ἡ ἐκ Θεσπιῶν ἀτελὴς κάτω στήλη φαιοῦ λίθου μετ' ἀετώματος (ὕψ. 0,95, πάχ. 0,10, πλ. 0,53-0,47-0,48) εἶναι δημοσιευμένη ἐν BCH 1895, 337 ἑξ. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι προβιβάζω τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ λίθου ἀπὸ τοῦ στ. 11 καὶ ἑξ.

11 ΤΑ . . . . . ΤΟΥΔΗΜΟΚΛΕΟΥΣ
ΘΗΒΑΙΟΥΟΙΔΕΕΝΙΚΩΝΤΑΜΟΥΣΕΙ.
ΠΟΙΗΤΗΣΠΡΟΣΟΔΙΟΥ
ΑΘΗΝΙΩΝΑΘΗΝΙΩΝΟΣΘΕΣΠΙΕΥΣ
15 ΣΑΛΠΙΣΤΗΣ
ΠΡΑΤΟΚΛΗ . ΤΙΜΟΓΕΝΟΥΣΑΡΓΕΙΟΣ
ΥΞ
ΣΙΜΙΑΣΑΣΤΥΟΧΟΥΘΕΣΠΙΕΥΣ
ΠΟΙΗΤΗΣΕΠΩΝ
20 ΜΝΑΣΑΡΧΟΣΔΑΜΩΝΟΣΘΕΣΠΙΕΥΣ
ΨΩΙΔΟΣ
ΑΟ . Ρ . Ν . ΙΛΟΣ . . ΟΥ . ΟΗΝΑΙΟΣ
ΑΥΛΗΤΗΣ
ΠΟΛΥΞΕΝΟΣΠΟΥΛΥΤΙΩΝΟΣΠΕΡΓΑΜΗ
ΑΥΛΩΙΔΟΣ

11 του Δημοκλέους
Θηβαίου, οἵδε ἐνίκων τὰ Μουσεῖ[α
Ποιητὴς προσοδίου
Ἀθηνίων Ἀθηνίωνος Θεσπιεὺς
15 Σαλπιστὴς
Πρατοκλῆ[ς] Τιμογένους Ἀργεῖος
Κῆρ]υξ
Σιμίας Ἀστυόχου Θεσπιεὺς
Ποιητὴς ἐπῶν
20 Μνάσαρχος Δάμωνος Θεσπιεὺς
Ραψῳδὸς
(Λ)ό[κ]ρ[ω]ν [Φ]ιλοσ[όφ]ου [Ἀ]θηναῖος
Αὐλητὴς
Πολύξενος Πουλίωνος Περγαμη(νὸς)
Αὐλῳδὸς

Στ. 11. Ἴσως πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν ***(Π)α-[ραμόνου] τοῦ Δημοκλέους,*** ὥστε ὁ Πυρφόρος οὗτος νὰ εἶναι υἱὸς τοῦ ἱερέως Δημοκλέους, υἱοῦ τοῦ Παραμόνου (στ. 5).

218) 1942. Τεμάχιον μικρὸν πλακὸς μαρμάρου λεπτῆς μήκ. 0,09, πλ. 0,04, πάχ. 0,002. Εὑρέθη ἀνοιγομένων τῶν θεμελίων τοῦ περιβόλου τοῦ ἐν Θήβαις μουσείου βορείως τοῦ φραγκικοῦ πύργου τῷ 1905. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς λείψανον ἐπιγραφῆς.

ΟΦΙΝΟ	κ]οφιν;
ΔΩΝ/	. . . . .
ΝΧΑ/	δραχμῶ;]ν χαλ[κῶν ἢ -κοῦ
ΔΙΜΝ	με]διμνο

219) 218 (Δ β). Ἀριστερὰ πλευρὰ τοῦ IG, VII 2423. Γραφὴ λίαν μικρὰ καὶ δυσανάγνωστος. Τοῦ λίθου ἔχοντος σχῆμα στήλης μετὰ κυματίου ἄνω, ὕψ. 0,84, πλ. 0,33, πάχ. 0,16. Ἐκ Θηβῶν.

ΥΝ

ΓΑΛΝΟΝΑΓΟι . . ΙΔΙΟΝΥΣΙΑΝΙΚΙΟ . . ΙΗΚΟΣΕΩΝ⟨Ο⟩ΛΑ . . . . C . . . . . ΟΝ . . ΙΔΟΥΧΗ ΡΙΤΡΑΧΗΛΙΟΝ

Α . ΛΗΡΟΥΣΑΓΟΝΤΑΣC . ΚΛΕΩΝΙ . ΚΛΕΩΝΔΟΥΓΕΡΙΤΡΑΧΗΛΙΟΝΚΑΙΜΗΝΟΣΛΗΝΟΝ . ΑΙ Ν . ΑΣC

ΣΩΣΙΑΤΕΙΑΣΩΣΙΟΥ . . ΣΩΣΙΒΙΑΕΡΜΑΙΟΥΔΑΚΤΥΛΙΟΝΑΡΓΥΡΟΥΝΑΓΟΝΗ[-ΖΩΙΛΑΦΙΛΟΚΛΕΟΥΣΔΑΔΑΣ

5 ΑΓΟΥΣΑΣ III ΣΩΣΩΔΟΥΛΗΖΕΥΞΩΝΟΣΔΑΔΑΑΓΟΥΣΑΝ IIIIC Τ\ ΣΩΣΙΚΛΕΙΑΤΙΜΟΘΕΟΥΔΑΔΑ . ΓΟΥΣΑΝ III

ΛΑΙΣΠΥΘΕΟΥΔΑΔΑΑΓΟΥΣΑΝ IIII ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΩΔΟΥΛΗΑΓΙΔΟΣΔΑΔΑΣΑΓΟΥΣΑΝ - - - ΤΑ;Ο

Σ;Σ;ΔΟΥΛΗΖΕΥΞΙΔΟΣΠΕΡΙΤΡΑΧΗΛΙΑΑΓΟΝΤΑII Τ\ ΤΩΝΔΕΚΑΤΑΛΕΠΤΟΝ . Ν . ΤΕ - - - ΟΔΓ

ΠΕΡΙΕΧΟΥΣ . . Υ . ΝΟΑΤ . . . ΤΕ . ΩΥΑΠΟΛΟΓΙΑΙ ΞΦΑΛΑΙΟΝ

ΥΝ

νον ἄγον[..] Διονυσία Νικίο[υ δού(λ)η . . . . . πε]ριτραχήλιον

κ]α[ὶ]ληροὺς ἄγοντας C.Κλεωνὶς Κλεώνδου περιτραχήλιον καὶ μηνὸς ληνον[κ]αὶ....[ἄγο]ν[τ]ας C

Σω(κ)ράτεια Σωσίου[καὶ]Σωσιβία Ἑρμαίου δακτύλιον ἀργυροῦν ἄγον HE. Ζωΐλα Φιλοκλέους δᾶδας

5 ἀγούσας III. Σωσὼ δούλη Ζεύξωνος δᾶδα ἄγουσαν IIIIC Τ\. Σωσίκλεια Τιμοθέου δᾶδα [ἄ]γουσαν III.

Λαῖς Πυθέου δᾶδα ἄγουσαν IIII Στρατονικὼ δούλη Ἄγιδος δᾶδας ἀγούσα(ς) - - - -

Σ[ω]σ[ώ]; δούλη Ζεύξιδος περιτραχήλια ἄγοντα IIΤ\. Τῶν δὲ κατὰ λεπτὸν - - - -

περιέχουσ[ι ἢ α - - - - - -] ἀπολογία. Κεφάλαιον. (κενόν).

Στ. 2 ΓΑΛΝΟΝ = πέλανον; ἀλλ' ἡ λέξις εἶναι ἀρσενικοῦ γένους, ἐν δὲ τοῖς ἑπομένοις ἡ συμπλήρωσις δίδει μᾶλλον ***ἄγον*** ἢ ***ἄγοντα,*** ὅτε δὲν φαίνεται ὑπολειπόμενος χῶρος πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ.

Στ. 2 ***ιηκοσεων*** = δ]ιηκοσέων; Τὸ τελευταῖον γράμμα Ν ἀμφίβολον· ἀντ' αὐτοῦ ἄλλα ἴχνη δεικνύουσιν Ο.

Στ. 3 ***ληροὺς ἄγοντας.*** Περὶ τῶν ληρῶν πρβλ. IG VII 2421. Ἑλλ. Ἀνθολ. 6,292. Ἡσύχ. «ληροί· τὰ περὶ τοῖς γυναικείοις χιτῶσι κεχρυσωμένα» Πολυδ. 5.101. Herwerden Lex. supplet. Περαιτέρω ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ ἀγνοῶ τί εἶναι τὸ ***μηνὸς ληνὸν*** ἢ ***λῆνον*** ἢ μήπως ἀναγνωστέον ***Δη(ρ)ὸν*** ἢ ***Δῆ-(δ)ον*** Rev. d. ét. gr. 1899, 65-93.

Στ. 6 ***Στρατονικώ.*** Τὸ Ω φαίνεται βέβαιον.

Στ. 7 Τὸ ***Ζεύξιδος*** φαίνεται οἱονεὶ διορθωμένον εἰς ***Ζεύξωνος,*** ὅτε τὸ πρόσωπον τοῦτο καὶ ἡ Σωσὼ εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ ἐν στ. 5.

Στ. 8 ΝΟΑΤ Τὸ Ο δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ Κ κατ' ἄλλα ἴχνη.

Κατάλογος ὁμοίων ἀναθημάτων εἶναι καὶ ἡ ἐπιγραφὴ IG VII, 2424, ἀλλ' οὐχὶ μόνον παρὰ γυναικῶν προερχομένων. Πρβλ. καὶ 2421 ἑξ.

220) 959 (Εβ). Αἱ ἐν BCH. 23,1899 σ. 198 δημοσιευόμεναι ἐπιγραφαὶ ἀναγινώσκωνται καλύτερον κατωτέρω. Σχήματα γραμμάτων Α Ω.

ΚΑΦΙΣΟΤΙΜΩΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΚΥΝΥΒ. ΙΩΤΩΝΕΠΙΔΕΠ
. . . . . ΑΡΣΟΜΑΧΩΠΟΛΕΜΑΡΧΙΟΝΤΩΝΚΑΦΙΣΟΔΩΡΩ
. . . ΙΟΣΠΤΩΙΟΚΛΕΙΟΣΑΘΑΝΟΔΩΡΩΞΕΝΟΚΛΕΑΟ
- - - ΓΡΑΜΜΑΤΙΔΔΟΝΤΟΣΤΙΜΟΛΑΩΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΙΟ.
ΤΥΙΑΠΕΓΡΑΨΑΟΟΕΣΣΕΦΕΙΒΩΝΕΜΠΕΛΤΟΦΟΡΑΣ
. ΝΑΣΙΩΝΖΕΥΞΙΑΟΦΙΛΩΝΑΘΑΝΟΔΩΡΩΦΗΝΙΑΣ
ΜΑΤΑΟΙΘΙΟΥΔΑΜΟΣΑΠΟΛΛΟΔΩΡΩΛΙΟΥΣΩΝ
ΕΠΙΧΑΡΙΟΣΚΑΛΟΚΛΙΔΑΣΜΑΝΤΙΞΕΝΩ
ΛΑΙ ΡΩΝΧΡΟΥΣΙΛΑΩΑΘΑΝΙΑΣΠΟΥΟΙΩΝΟΣ

ΑΓΑΘΟΚΛΕΙΟΣΑΡΧΟΝΝΤΟΣΕΝΚΥΝΥ
ΒΟΙΩΤΩΝΕΠΙΔΕΠΟΛΙΟΣΑΓΑΣΣΙΔΑΜΩ
ΠΟΛΕΜΑΡΧΙΟΝΤΩΝΑΣΚΛΑΠΙΝΩΔΑ
ΜΟΧΑΡΙΔΑΟΣΑΩΝΟΣΕΥΑΡΧΙΔΑΟΔΙΝΟ
ΜΑΧΩΧΙΟΝΙΔΑΟΓΡΑΜΜΑΤΙΔΔΟΝΤΟΣ
ΚΑΛΟΝΙΚΩΔΑΜΟΧΑΡΙΔΑΟΤΥΙΑΠΕΓΡΑ
ΨΑΝΘΟΕΣΣΕΦΕΙΒΩΝΕΝΠΕΛΤΟΦΟΡΑΣ
ΦΙΛΟΚΛΕΙΔΑΣΑΣΚΛΑΠΙΝΩΚΑΦΙΣΟΔΩ
ΡΟΣΦΙΛΟΛΑΩΚΟΣΚΟΥΛΟΣΜΕΛΩΝΟΣ
. ΤΡΟΤΩΝΠΤΩΙΩΝΟΣΟΙΟΔΩΡΟΣΜΕΙΛΙΑΟ
..ΚΑΡΕΤΟΣΑΝΤΙΚΡΑΤΙΟΣΔΕΞΙΘΙΟΣΑΘΑΝΟΔΩΡΩ

Καφισοτίμω ἄρχοντος ἐν κυνῦ Β[ο]ιωτῶν ἐπὶ δὲ π[όλιος Θ]αρσομάχω, πολεμαρχιόντων, Καφισοδώρω ; Σάω]νος Πτωιοκλεῖος Ἀθανοδώρω Ξενοκλέαο γραμματίδδοντος Τιμολάω Θεμιστοκλεῖο[ς, τυῖ ἀπεγράψανθο ἐσς ἐφείβων ἐμπελτοφόρας. Ὀ]νασίων Δεξίαο, Φίλων Ἀθανοδώρω, Φηνίας Μά(γ)αο, Ἰθιούδαμος Ἀπολλοδώρω, Λιούσων Ἐπιχάριος, Καλοκλίδας Μαντιξένω, Λάκρων Χρουσιλάω, Ἀθανίας Πουθίωνος.

Ἀγαθοκλεῖος ἄρχοντος ἐν κυνῦ Βοιωτῶν, ἐπὶ δὲ πόλιος Ἀγασσιδάμω, Πολεμαρχιόντων Ἀσκλαπίνω Δαμοχαρίδαο, Σάωνος Εὐαρχίδαο, Δινομάχω Χιονίδαο· γραμματίδοντος Καλονίκω Δαμοχαρίδαο, τυῖ ἀπεγράψανθο ἐσς ἐφείβων ἐν πελτοφόρας: Φιλοκλίδας Ἀσκλαπίνω, Καφισσόδωρος Φιλολάω, Κόσκουλος Μέλωνος Σ]τρότων Πτωίωνος, Θιόδωρος Μειλίαο Νι]κάρετος Ἀντικράτιος, Δεξίθιος Ἀθανοδώρω.

Τὸν ἄρχοντα Καφισότιμον τοποθετεῖ ἡ Baratt ἔ.ἀ. 115 κ.ἀ. εἰς τὸ ἔτος 221-218 τὸν δὲ Καφισίαν εἰς τὸ 223 (αὐτ.). Περὶ τῶν διορθουμένων ἐν ταῖς ἄνω ἐπιγραφαῖς ὅρα καὶ Παππαδάκην ΑΔ 1923, 217.

Ἐν στ. α΄ 6 ἀντὶ Ὀ]νασίων δύναταί τις νὰ ἀναγνώσῃ καὶ Ϝ]αναξίων.

Ἐν στ. β΄ 26 τὸ Πόλου δὲν εἶναι βοιωτικὴ γενικὴ καὶ ἴσως εἶναι ἀτελὲς τὸ ὄνομα ἀντὶ Πολου... =(Πολυ...).

ΟΙΟΣΤΟΥΧΑΚΑΦΙΣΙΑΟΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΚΥΝΥΒΟΙΩΤΩΝΕΠΙΔΕ
ΠΟΛΙΟΣΦ.Θ.ΝΙ.ΑΟΠΟΛΕΜΑΡΧΙΟΝΤΩΝΚΑΦΙΣΙΑΟΚΑΦΙΣΟ
ΓΕΝΙΟΣ Ο.ΕΣΧΟ Ο ΠΩΑΜΙΝΟΝΙΚΩ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΔΔΟΝΤΟΣΑΝΤΙΔΙΚΩΔΑΜΑΡΕΤΩΤΥΙΑΠΕ
ΓΡΑΨΑΝΟΟΕΣΣΞΦΗΒΩΝΕΝΠΕΛΤΟΦΟΡΑΣΞΕΝΑΝΤΙΧΟΣ
ΕΙΡΩΝΟΣΚΑΦΙΣΟΔΩΡΟΣΔΙΟΔΩΡΩΓ Μ ΑΝΩ
ΞΕΝΩΝΚΑΦΙΣΟΔΩΡΩ.ΡΙΣΤΟΓΙΤΩΝΜΝΑΣΙΟΙΩ
ΕΥΚΛ ΕΥΚΛΙΔΑΟΚΑΛΛΙΚΡΑΤΕΙΣΑΡΙΣΤΟΚΛΕΙΟΣ
ΟΛΙΟΥΜΠΙΧΟΣΟΝΑΣΙΜΩΔΙΩΝΙΟΥΣΙΟΣΑΘ.ΝΙΑΟ
ΤΙΜΟΚΡΙΤΟΣΠΤΩΙΟΔΩΡΩΚΛΙΟΓΙΤΩΝΕΡΜΑΙΩΝΔΑΟ
ΚΑΛΛΙΚΛΕΙΣΑΘΑΝΟΔΩΡΩΦΙΛ.ΣΤΟΣΜΝΑΣ.Λ
ΑΓ.ΟΟΚΛΕΙΣΕΠΙΚΟΥΔΙΟΣΘΡΑΣΩΝ..ΣΞΕΝΟΔΟΚΩ
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣΑΣΚΛΑΠΙΝΩΑΟΑΝΙΑΣΜΟΥΡΤΩΝΟΣ
- - - - - - - ΟΓΧΕΙΣΤΙΩΝΠΑΤΡΩΝΟΣ
ΦΙΛΟΜΝΑΣΤΟΣΦΙΛΟΜΝΑΣΤΩΦΗΝΙΑΣΑΠΟΛΛΟΔΩΡΩ
ΡΙΣΤΟΜ.... ΝΙΚΩΝΟΣ

ΑΟΑΝΙΑΟΑΡΧΟΝΤΟΣΕΝΚΥΝΥΒΟΙΩΤΩΝΕΠΙΔΕΠΟ
ΛΙΟΣΧΡΟΥΣΙΛΑΩΠΟΛΕΜΑΡΧΙΟΝΤΩΝΚΑΛΛΙ
ΠΠΩΠΤΩΙΟΚΛ. ΙΟΣΠΡΑΞΙΛΛΙΟΣΗΣΧΡΙΩΝΔΑΟ
ΑΜΙΝΟΚΛΕΙΟΣΘΕΜΩΝΟΣΓΡΑΜΜΑΤΙΔΟΝΤΟΣ
ΕΥΙΙΑΝΟΡΟΣΔΙΟΝΥΣΙΩΤΥΙΑΠΕΓΡΑΨΑΝΤΟΕΞΙ
ΦΕΙΒΩΝΕΝΠΕΛΤΟΦΟΡΑΣΚΑΦΙΣΟΤΙΜΟΣΔΑΜΟΦΙΛΣ
ΚΑΦΙΣΙΑΣΣΚΑΥΙΑΟΚΑΦΙΣΟΔΩΡΟΣΜΙΚΩΝΟΣ
ΔΙΩΝΟΥΣΙΟΣΑΜΙΝΙΑΟΑΡΓΙΛΙΟΣΦΡΟΥΝΙΧΩ
ΕΙΡΟΔΟΤΟΣΕΙΡΟΔΟΤΩΔΕΞΩΝΕΠΙΧΑΡΙΟΣ
ΔΑΜΟΤΕΛΕΙΣΦΙΛΟΔΑΜΩΑΝΤΙΓΕΝΕΙΣΠΟΛΟΥ
ΝΙΚΟΜΑΧΟΣΤΑΦΙΟΥΟΣΝΙΚΙΑΣΔΕΞΙΛΑΩ

Θίος τούχα. Καφισίαο ἄρχοντος ἐν κυνῦ Βοιωτῶν ἐπὶ δὲ πόλιος Φ[ι]θ[ω]νί[δ]αο· Πολεμαρχιόντων Καφισίαο Καφισογένιος πω Ἀμινονίκω· Γραμματίδδοντος Ἀντιδίκω Δαμαρέτω, τυῖ ἀπεγράψανθο ἐσς ἐφήβων ἐν πελτοφόρας: Ξενάντιχος Εἴρωνος, Καφισόδωρος Διοδώρω Ξένων Καφισοδώρω, [Ἀ]ριστογίτων Μνασιθίω Εὐκλ[εῖς] Εὐκλίδαο, Καλλικράτεις Ἀριστοκλεῖος Ὀλιούμπιχος Ὀνασίμω, Διονιούσιος Ἀθανίαο, Τιμόκριτος Πτωιοδώρω, Κλιογίτων Ἑρμαιώνδαο Καλλικλεῖς Ἀθανοδώρω, Φίλιστος Μνασ[ι]λ[άω, Ἀγαθοκλεῖς Ἐπικούδιος, Θρασών[δα]ς Ξενοδόκω, Ἀπολλόδωρος Ἀσκλαπίνω, Ἀθανίας Μούρτωνος Ὀγχειστίων Πάτρωνος, Φιλόμναστος Φιλομνάστω, Φηνίας Ἀπολλοδώρω, Ἀ]ριστόμ[αχος] Νίκωνος.

Ἀθανίαο ἄρχοντος ἐν κυνῦ Βοιωτῶν ἐπὶ δὲ πόλιος Χρουσιλάω· Πολεμαρχιόντων Καλλίππω Πτωιοκλ[ε]ῖος, Πραξίλλιος Ἡσχριώνδαο, Ἀμινοκλεῖος Θέμωνος· Γραμματίδ(δ)οντος Εὐ[φρ]άνορος Διονυσίω, τυῖ ἀπεγράψαντο ἐξ ἐφείβων ἐν πελτοφόρας: Καφισότιμος Δαμοφίλω Καφισίας Σκαψίαο, Καφισόδωρος Μίκωνος, Διονούσιος Ἀμινίαο. Ἀργίλιος Φρουνίχω, Εἰρόδοτος Εἰροδότω, Δέξων Ἐπιχάριος, Δαμοτέλεις Φιλοδάμω, Ἀντιγένεις Πόλου Νικόμαχος Ταφ;ιουος, Νικίας Δεξιλάω.

221) 468 (Ι α) Πλὰξ βοιωτικοῦ λίθου λευκοῦ (ὕψ. 0,93, πλ. 0,23 - 0,45, πάχ. 0,10) πλήρης ἀριστερὰ καὶ κάτω, ἀποκεκρουσμένη ἄνω εἰς εὐθύ, ἀποτεθραυσμένη δεξιά. Κάτω ὅσον μέρος ἦτο ἔνθετον ἐν βάσει ἀποτελεῖ ταινίαν διακριτοῦ χρώματος. Ἐκ τοῦ ἐρημοκκλησίου Ἅγ. Ἀνδρέας τῶν Λεύκτρων. Δὲν εἶμαι βέβαιος, ὅτι εἶναι ἀνέκδοτος ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη.

ΜΜΝΙΔΕΝΙΟ[illegible]	Μ. Ἀντώνιος - - - -
ΔΟΛΙΧΟ	δόλιχο[ν - - -
ΠΡΟΚΛΗΣΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΟ	Προκλῆς Ἀριστοκράτο[υς
ΔΟΛΙΧΟΝΙ	δόλιχον π[αίδων
ΣΕΡΑΠΙΩΝΜΟΥΣΑΙΟΥ	Σεραπίων Μουσαίου
ΑΝΔΡΩΝΔΟΛΙΧΟΝΛ̄ΟΥΙΥΑΝΙΟΣ	Ἀνδρῶν δόλιχον, Λ(εύκιος) Οὐιψάνιος - -
ΠΥΘΙΚΩΝΣΤΑΔΙΟΝΜ̄ΑΝΤΩΝΙΟ	Πυθικῶν στάδιον, Μ. Ἀντώνιο[ς - -
ΙΣΘΜΙΚΩΝΣΤΑΔΙΟΝΤ̄ΙΒΚΛΑΥΔΙ	Ἰσθμικῶν στάδιον, Τιβ. Κλαύδι[ος - -
ΑΓΕΝΕΙΩΝΣΤΑΔΙΟΝΛ̄ΒΑΒΒΙΟΣΟΡ	Ἀγενείων στάδιον, Λ. Βάββιος Ὀρ[έστης;
ΑΝΔΡΩΝΣΤΑΔΙΟΝΓ̄ΗΙΟΣΜΑΓΝΟ	Ἀνδρῶν στάδιον, Γ(άιος) Ἥιος Μάγνο[ς
ΠΥΘΙΚΩΝΔΙΑΥΛΟΝΠΡΟΚΛΗΣΑΡΙΣ	Πυθικῶν δίαυλον, Προκλῆς Ἀρισ[τοκράτους
ΙΣΘΜΙΚΩΝΔΙΑΥΛΟΝ Τ̄ΙΒΚΛΑΥΔΙΟΣ	Ἰσθμικῶν δίαυλον, Τιβ. Κλαύδιος
ΑΝΔΡΩΝΔΙΑΥΛΟΝΓ̄ΗΙΟΣΜΑΓΝΟΣ	Ἀνδρῶν δίαυλον, Γ. Ἥιος Μάγνος
ΑΓΕΝΕΙΩΝΠΕΝΤΑΘΛΟΝΛ̄ΒΑΒΒΙΟΣΟ	Ἀγενείων πένταθλον, Λ. Βάββιος Ὀρ[έστης;
ΑΝΔΡΩΝΠΕΝΤΑΘΛΟΝΠ̄ΑΛΒΕΙΝΟΣΛ =ἢ Α ἢ Η	Ἀνδρῶν πένταθλον, Π(όπλιος) Ἀλβεῖνος
ΨΥΧΙΚΟΣΗΡΑΚΛΕΩΝΟΣΘΗΒΑΙΟΣΣΥΝ	Ψυχικὸς Ἡρακλέωνος Θηβαῖος συν[εστεφανώθη]
ΠΑΛΗΝΠΥΘΙΚΩΝΛ̄ΔΕΚΟΥΜΙΟΣΦΑΥΣΤΕΙΝΟ	Πάλην πυθικῶν, Λ. Δεκούμιος Φαυστεῖνο[ς
ΠΥΓΜΗΝΠΥΘΙΚΩΝΕΥΦΡΟΣΥΝΟΣΑΝΤΙΟΧ	Πυγμὴν πυθικῶν Εὐφρόσυνος Ἀντιόχ[ου
ΙΣΘΙΚΩΝΜΕΝΤΑΘΛΟΝΛ̄ΟΥΕΙΒΙΟΣΠΡΟΚΛ	Ἰσθ(μ)ικῶν πένταθλον, Λ. Οὐείβιος Προκλ[
ΠΑΝΚΡΑΤΙΝΠΥΘΙΚΩΝΟΝΑΣΙΩΝΕΥΗΜΕ	Παγκράτιν πυθικῶν, Ὀνασίων Εὐημέ[ρου (sic)
ΠΑΝΚΡΑΤΙΟΝΙΣΘΜΙΚΩΝΡΟΥΦΟΣΖΟΚΑΙΔΗΜ	Παγκράτιον ἰσθμικῶν, Ῥοῦφος (Ρούφου) ὁ καὶ Δημ[- -
ΠΥΓΜΗΝΙΣΘΜΙΚΩΝΤ̄ΦΛΑΒΙΟΣΠΥΘΕΡΩ	Πυγμὴν ἰσθμικῶν, Τ(ίτος) Φλάβιος Πυθέρω[ς
ΑΓΕΝΕΙΩΝΠΑΛΗΝΛ̄ΟΥΕΙΒΥΛΛΙΟΣΣΑΤΟΡ	Ἀγενείων πάλην, Λ. Οὐειβύλλιος Σατορ[νῖνος
ΠΑΛΗΝΙΣΘΜΙΚΩΝΚΑΡΝΕΑΔΗΣΜΗΝΟΦΑΝΤΟΥΣ	Πάλην ἰσθμικῶν, Καρνεάδης Μηνοφάντου Σ- - (ἢ Μηνο-
ΠΥΓΜΗΝΑΓΕΝΕΙΩΝΕΥΦΡΑΣΤΟΣΣΩΣΙΧΟΥ	Πυγμὴν ἀγενείων, Εὔφραστος Σωσίχου [φάντους;)
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣΖΘΕΣΠΙΕΥΣΣΥΝΕΣΤΕΦΑΝΩΘ	Παράμονος (Παραμόνου) Θεσπιεὺς συνεστεφανώθ[η
ΠΑΝΚΡΑΤΙΟΝΑΓΕΝΕΙΩΝΕΙΣΙΔΩΡΟΣΔΙΔΥΜΟ	Παγκράτιον ἀγενείων, Εἰσίδωρος Διδύμο[υ
ΠΑΛΗΝΑΝΔΡΩΝΓΕΛΩΣΖΑΘΗΝΑΙΟΣ	Πάλην ἀνδρῶν, Γέλως (Γέλωτος) Ἀθηναῖος
ΠΥΓΜΗΝΑΝΔΡΩΝΑΠΟΛΩΝΙΟΣΖΑΛΕ	Πυγμὴν ἀνδρῶν, Ἀπολ(λ)ώνιος (Ἀπολλωνίου) Ἀλε-
ΠΑΝΚΡΑΤΙΝΑΝΔΡΩΝΑΣΤΙΚΟΣΖΩΠΑΤ	Παγκράτιν ἀνδρῶν, Ἀστικὸς Ζωπάτ[ρου [ξανδρεὺς
ΟΠΛΟΝΠ̄ΑΛΒΕΙΝΙΟΣΜΕΘΟΔΙΚΟΣΚΟΡΙΝ	Ὅπλον, Π. Ἀλβείνιος Μεθοδικὸς Κορίν[θιος
ΚΕΛΗΤΙΠΩΛΙΚΩΤ̄ΦΛΑΒΙΟΣ ΑΝΦΙΚΛ	Κέλητι πωλικῷ, Τ. Φλάβιος Ἀμφικλ[ῆς
ΚΕΛΗΤΙΤΕΛΕΙΩ Τ̄ ΦΛΑΒΙΟΣ ΜΑΡ	Κέλητι τελείῳ Τ. Φλάβιος Μᾶρ[κος;

ΣΠΟΡΑΔΗΝ ΕΝ ΒΟΙΩΤΙΑι

Τῷ 1911 μετέφερα ἐκ ***Καπαρελλίου*** (ἐξοχικὴ ἐκκλησία Ἅϊ Σωτήρα) τεμάχιον ἀετωματώδους στήλης ἐχούσης μεταξὺ κυματίων

ΕΟΝΤΟΣ
ΣΚΛΗΠΙΑΔΟΥ

Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ Ἀρ. Κόλια ἀντέγραψα κύβον ἐπιτύμβιον λέγοντα ΘΕΟΚΛΕΙΑ.

Κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου ἐσημείωσα ἓν μικρὸν ἰωνικὸν κιονόκρανον καὶ 4 κορινθιακὰ καὶ μικρὸν τεμάχιον κίονος φέρον τὰ γράμματα

ΑΓ
ΠΡ

Ἄλλοτε ἀντέγραψα ὑπὲρ τὴν πύλην τῆς ἐξοχικῆς ἐκκλησίας Παντανάσσης κατὰ τὰ ἐρείπια τῶν ***Ὑσιῶν*** (Περιστέρι) τοῦ ***Κριεκουσίου*** στήλην μαρμαρίνην ἀετωματώδη εἰς τρία τεθραυσμένην (ὕψ. 0,80, πλ. 0,36-0,39) ἔχουσαν ἐπιγραφὴν

ΘΕϹΩΟΤΟΣ Θεόδοτος
ΠΑΡΜΕΝΟΝΤΟΣ Παρμένοντος

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐσημείωσα ἐν ***Ἐρημοκάστρῳ*** τῶν Θεσπιῶν πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπου ἐπιτυμβίου πλακὸς τμῆμα φέρον ΑΣ, ἄλλο φέρον ΙΣΣ, ἐπὶ τοῦ νέου ἐκεῖ τάφου σπόνδυλον ὀκτάπλευρον, ὑπὲρ τὸ παράθυρον τῆς ἐκκλησίας ἀρχαϊκὴν ἐπιτάφιον στήλην μετ' ἐπιγραφῆς

ΜΕΝΕ ΙΜ (=Μενέ[δη]μ[ος;)

τεμνομένην ὑπὸ νέου γλυπτοῦ σταυροῦ καὶ καθηγιασμένην προσθέτως διὰ τῆς ἐπιγραφῆς

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

Ἐν τῇ παραστάδι τοῦ παλαιοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀντέγραψα κομψὸν ἐπιτάφιον κύβον ὕψ. 0,55, πλ. 0,42 μετὰ λείου περιθωρίου καὶ ἐν ταινίᾳ λέγοντα

ϹΑΟϹΙΑϹ Σαωσίας.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Σπ. Χρίστου ἐσημείωσα α) κύβον ἐπιτύμβιον φέροντα ἐπιγραφὴν

Ε+ΑΙΝΕΤΟΣ Ἐχαίνετος

ἐν βαθυτέρᾳ ταινίᾳ καὶ β) στήλην μετ' ἀετώματος καὶ ἐπιγραφῆς

Ω+ΙΛΛΑ Σώφιλλα (πρβλ. IG 2325).

Εἰς τὸν Ν τοῖχον τῆς ἐκκλησίας τοῦ νεκροταφείου κύβος (0,45×0,18):

ΑΟΑΝΟΔΩΡΑ Ἀθανοδώρα.

Ὑπὸ τὸ Ἐρημόκαστρον παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν καὶ τὰ χάνια εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ὡς πεζούλλιον στήλη ἐπιτάφιος (μήκ. 1,28, πλ. 0,66, πάχ. 0,15) φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν

ΕΥΗΜΕΡΕΧΡΗϹΤΕΧΑΙΡΕ
ΕΠΙΕΠΑΓΑΘΩ
ΕΠΙΕΠΑΓΑΘΩΝΙ

Εὐήμερε χρηστὲ χαῖρε
Ἐπὶ Ἐπαγάθω
Ἐπὶ Ἐπαγάθωνι

Τὸ Ἐπαγάθων ὡς θετικὸς βαθμὸς συνεκδραμὼν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ Ἐπαμείνων.

Ἐκ Θεσπιῶν δὲ μετεκόμισα εἰς Θήβας μέλανος λίθου θραῦσμα, ἔχοντος ἄνω βαθεῖαν λάξευσιν πρὸς ἔνθεσιν μνημείου τινός, εἰς τὸ ἀριστερὸν δ' ἄκρον ὀπὴν μετὰ μολύβδου καὶ χυτικὴν αὔλακα πρὸς ἔσω. Διατηροῦνται ἡ προσθία, ἡ ἄνω καὶ ἡ ἀριστερὰ πλευρά. Πανταχοῦ ἀλλαχοῦ ἀπεθραύσθη. Ὕψ. 0,16. Ἐμπρὸς ἐπιγραφὴ ὄχι στοιχηδόν.

ΑΙΣΧΥΛΕΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΑΓ
ΣΤΕΦΑΝΩΘΕΙΣΓΛΑΥΚΙΑ
ΘΕΣΠΙΑΝΕΥΚΛΕΙΣΑΣ

Αἰσχύλος τις υἱὸς πιθανῶς τοῦ Γλαυκίου νικήσας ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ στεφανωθεὶς ἐδόξασε τὰς Θεσπιάς, διὸ καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ μνημείου, οὗ λείψανον εἶναι ὁ λίθος.

Τὴν ὑπὸ τοῦ Peek δημοσιευομένην ἐν Athen. Mitt. 1931 127 ἀριθ. 10 στήλην εἰς δύο τεθραυσμένην ἐκόμισα ἐγὼ ἐκ Θεσπιῶν τῷ 1811. Ὁ Καπίων εἶναι ἀνάγλυπτος ἐντὸς ἐγκοίλου πεδίου, κρατεῖ δὲ διὰ τῶν χειρῶν στέφανον κισσοῦ. Ὑπὲρ τὸ κοῖλον πεδίον εἶναι τὸ ὄνομα ΚΑΠΙΩΝ μεγάλοις ἀραιοῖς γράμμασι κεχαραγμένον. Ἡ στήλη ἔχει εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ τὴν δεξιὰν πλευρὰν κατὰ τὸ ὕψος τῶν ἀγκώνων τοῦ Καπίωνος ἀνὰ μίαν ὀπὴν γομφώσεως πρὸς γειτονικὰ οἰκεῖα μνήματα, ἐν οἷς εἶχε παρεμβληθῆ ὡς κενοτάφιον ναυαγοῦ (πρβλ. Καλλιμάχ. ἐπιγρ. XVII. Wilamowitz, Sappho und Simonides 212) ὡς καὶ τὸ τοῦ Δημοκλείδου ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ (Papaspyridi, Guide, σ. 136, ἀριθ. 752. Τὸ ἐν ΑΕ 1932 ἀρχ. χρον. σ. 3 εἶναι ἀμφίβολον ἂν εἶναι κενοτάφιον. Πρβλ. Ἀνθολ. 350, 374 κ.ἀ. VII 263 ἑξ.).

Ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ τὸ ε τοῦ ***σε*** καὶ ἐν τῷ 3 τὸ ε τοῦ ***γε*** νοοῦνται ἐκθλιβόμενα.

Ὁ δεύτερος στίχος εἶναι ἄμετρος, ὡσαύτως ὁ 4 καὶ ὁ 6.

Ἐν τῷ τρίτῳ ἐγὼ ἀνέγνωσα: ***ἐν*** πόντῳ. Τὸ μέτρον εὐοδοῦται ἂν ἀντὶ ***τέκνον*** θέσωμεν ***τέκος***.

Στ. 4 ***ἄνθος*** ἐκάλεσε τὴν νεότητα τῶν Θεσπιῶν ὁ Θουκυδ. 4, 133.

Στ. 5 ***δόνακα*** περὶ τοῦ αὐλοῦ λέγει καὶ ὁ Ἀριστ. Βατρ. 232, ὁ Πίνδαρος κ.ἄ. Ὁ Εὐριπίδης συνήθως λέγει λωτὸν (Wilamowitz Eurip. Heracl. στ. 10). Ἐν Θεσπιαῖς ὑπῆρχε τοπωνύμιον ***Δονακὼν*** (Παυσ. 9, 31, 7. Ἐφημ. Ἀρχ. 1869 σ. 336).

Στ. 5 ἀντὶ ***ἀδυβόα*** ὁ Σιμων. 46 (7577) λέγει «τερπνοτάτην μελέτην ὁ ***καλλιβόας*** πολύχορδος αὐλός»· «ἀδύθρουν κίθαριν» λέγει ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος τῶν Δελφῶν Fouilles III$_{II}$ 152 στ. 15 ἐν δὲ σελ. 161 στ. 15 λέγει «μελίπνοον δὲ λίβυς αὐδὰγ χέω[ν λωτὸς ἀνέμελ]πεν [ἁ]δεῖαν ὄπα μειγνύμενος αἰόλοις κιθάριος μέλεσιν». Ἐν Ἀνθολ. VII, 186 κεῖται «ἡδὺς ἐπήχει λωτός».

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς ποτε συλλογῆς τοῦ Ἀθανασίου Ρουσοπούλου ἀποκειμένῳ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας περιγράφεται ὑπ' ἀριθ. 1475 κεραμίδος τεμάχιον ἐξαχθὲν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῇ 21 Ἰανουαρίου 1901 (;) ἀριθ. πρωτ. 1102) ὡς ἑξῆς: «Τεμάχιον κεραμίδος φέρον σφραγῖδα ΦΑΣΤ / ΟΥΚΡ ὕψ. 0,11, πλ. 0,12. Θίσβης». Πρβλ. IG, VII, 2246 Ϝαστ|ουκρ[ίτω ἢ [άτεος.

Ἐν τῷ χωρίῳ ***Κακόσι*** τῆς ***Θίσβης*** ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας τοῦ παλαιοῦ νεκροταφείου ἐσημείωσα τῷ 1905 ἐντετειχισμένον λίθον φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΛΟΓΟΣ Λόγος.

Εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν τῆς ἐκκλησίας ἐχρησιμοποιήθη ὡς βάσις κιονόκρανον τετράγωνον. Ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἐπιγραφὴ IG, VII 2236 ἀλλὰ γράφει (ὡς ἐσημείωσα τοὐλάχιστον)

Ν]ΕΡΒΑΝ ἀντὶ ΝΕΡΟΥΑΝ

Προσέτι ἀντέγραψα τάδε:

Ἐν τῇ οἰκίᾳ Γ. Χρίστου βάθρον ὕψ. 0,79, πλ. 0,47, πάχ. 0,30 φέρον ἄνω σχῆμα πέλματος ποδὸς ἐν περιγράμματι καὶ τὴν ἐπιγραφὴν

ΑΡΙΣΤΕΙΛΣ Ἀριστείας(;)

Τὸ δεύτερον Α εἶναι ἀτελὲς ὡς Λ, τὰ λοιπὰ σαφῆ.

Ἕτερον κύβον ὕψ. 0,95, πλ. 0,56 καὶ πάχ. 0,38 μετ' ἐπιγραφῆς ΦΙΛΟΞΕΝΑ Φιλοξένα

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Χαραλάμπου ἐντετειχισμένος ἀνέκδοτος ἀνάγλυφος ἱππεὺς βαίνων πρὸς ἀριστερὰ πρὸς βωμόν· ὑπ' αὐτὸν ἐπιγραφὴ

ΣΥΝΦΟΡΕ
ΧΑΙΡΕ

Τὸ ἄνω μέρος κεκαλυμμένον ἀσβέστῳ.

Ὁ ἐπιτάφιος λίθος τοῦ Καλλίωνος (IG VII 2359) δὲν ἔτυχεν οὐδ' ὑπ' ἐμοῦ τῆς προσηκούσης φροντίδος, διότι δὲν ἐμερίμνησα νὰ βελτιώσω τὴν ἀνάγνωσιν, ἣν ἐπεχείρησα τῷ 1905. Παρέχω ὅμως οὐχ ἧττον τὸ τότε ἀνάγνωσμά μου, ἵνα ὠφεληθῇ ἴσως ἄλλος τις καὶ ἀναγνώσῃ ὀρθῶς τὸ ὅλον τοῦ ἐπιγράμματος καλυπτόμενον ὑπὸ ἀσβέστου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ΕΠΙΚΑΛΛΙΩΝΙ.

ΤΟΝΠΟΣΟΜΥΡΙΟΙΣΜΥΣΤΟΣΟΔΕΙΠΟΡΕΤΟΥΚΑΛΛΙΩΝΟΣ
ΟΥΟ¯ΑΥΟΣΝΑΟΥΛΞΙΟΣΟΥΚΙΤΛΡΟΥΕΔΕΜΙΤΟΜΠ
ΛΥΚΑΛΥΣΤΟΝΟΣΑΣΚΑΝΟΣΗΡΠΑΣΕΜΑΔΗΣ
ΕΥΚΑΤΕΜΟΥΕΤΟΣΗΤΟΟΑΥΡΙΝΠΑΡΙΜΑΙΠΟΛΕΙΕΑΙ
ΕΙΜΙΜΙΚΡΟΣΟΝΕΚΡΟΣΔΕΤΑΦΟΑΕΓΔΙ.Σ
ΤΙΕΙΛΛΓΑΟ.Θ....ΙΓ..Ο...Μ.ΤΙΝΕΚΡΟΣ

Ἴσως μεταγραπτέον:

Τύμβος ὁ μυριόκλαυστος, ὁδοιπόρε, τοῦ Καλλίωνος
οὗ ὁ τάφος ναοῦ ἄξιος τὸν πο-
λύκλαυστον ὁ βάσκανος ἥρπασεν Ἅδης
. . . . . .
εἰμὶ μικρός, ὁ νεκρὸς δὲ τάφος . . . . . .
. . . . . .

Ὁ ὑπ' ἀριθ. 2239 λίθος τοῦ Corpus ἀπόκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Παναγιώτου Κασσίδα. Ἐκ τῆς δημοσιεύσεως ἐξέπεσεν εἷς στίχος, ὅστις καθιστᾷ μεταβλητέα τὰ συνετὰ σχόλια τοῦ Dittenberger. Ἐπὶ τοῦ λίθου ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει 12 στίχους, ὧν ἐδημοσιεύθησαν 11, ἐκπεσόντος μετὰ τὸ «Παρθικὸν» τοῦ ἐνάτου, ὅστις ἔχει τὸ ζητούμενον «***Βρεταννικόν***». Τοῦ λίθου διαστάσεις 1,62 × 0,95 × 0,28.

Εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ Ἁγ. Λουκᾶ κεῖται ἀνάγλυφον ἱππέως ἥρωος, ἕτερον δὲ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Μεταμορφώσεως.

Ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Δ. Ἀσήμου πλὰξ διαστάσεων 1 μ. × 0,60 × 0,25 μετὰ δύο ἀκρωτηρίων ἄνω καὶ μετ' ἐπιγραφῆς ΔΑΜΟΚΛΕΙΣ Δαμοκλεῖς.

Πιθανώτατα εἶναι ὁ τῶν Σιφῶν λίθος τοῦ Corpus 2370.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Χαραλ. Παπαθωμᾶ τεμάχιον τιτανολίθου πάχ. 0,17, ὕψ. 0,33, πλ. 0,19 ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους στήλης, ἐφ' ἧς διὰ καλλίστων γραμμάτων τοῦ 4 αἰ π.Χ. ἐπιγραφὴ ὀνομάτων

ΖΗΣ
ΜΜΙΟΣ
ΖΤΩΝ
ΤΙΜΙΟΣ
ΟΥΝΟΣ
ΙΤΕΛΕΙΟΣ
¯ΕΝΕΙΔΑΣ
ΕΙΟΣ
ΩΝ

Κατὰ τὰς δοθείσας μοι εἰδήσεις προέρχεται ἐκ «τάφου ἔχοντος πολλὰ ὀστᾶ» καὶ ἀνέγραφε «δέκα πέντε» ὀνόματα.

Εἰς τὴν θύραν τοῦ Κ. Κόλια κύβος μετ' ἀποτετριμμένης ἐπιγραφῆς

ΕΞΑΝΔΡΑ Ἀλ]εξάνδρα.

Ἐν τῷ ἐλαιῶνι τοῦ Χ. Μαστροδήμου κατὰ τὴν θέσιν Πευκιὰ ἐπὶ τῆς αὐτόθι ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὸ ὄρος, ἔνθα συναντᾶται ἡ ὁδὸς πρὸς τὸ Κοκκινόρεμμα κῦβος ἐπιτάφιος μετ' ἐπιγραφῆς

ΕΥΚΛΕΙΔΑΣ Εὐκλείδας.

Τὰ γράμματα καὶ ἡ θέσις, ἐν ᾗ εὕρομεν τὸν λίθον, δεικνύουσιν, ὅτι οὗτος εἶναι διάφορος τοῦ IG VII 1915.

Τὴν ἐπιγραφὴν 2402 τοῦ Corpus, τὴν ἐνεκτισμένην εἰς τὴν ἀψιδωτὴν θύραν τοῦ μοναστηρίου τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ χωρίου Χόστια παρὰ τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων ***Χορσιῶν*** ἐγὼ ἀνέγνωσα

ΟΚΛΗΧΡΗCΤΕ

ΧΑΙΡΕ

τὴν δὲ ὑπ' ἀριθ. 2391 ἐν τῷ αὐτῷ που μέρει ἐντετειχισμένην ἐγὼ ἀνέγνωσα ΑΝΔ καὶ συνδέων ἀμφοτέρας ἔχω μίαν

ΑΝΔ . ΟΚΛΗΧΡΗCΤΕ Ἀνδ[ρ]οκλῆ χρηστὲ

ΧΑΙΡΕ χαῖρε

Ἐν ***Λεβαδείᾳ*** ἐν τῷ Ἑλλ. Σχολείῳ ἀπέκειτο τῷ 1906 στήλη ἐπιτυμβία ἀετωματώδης ὕψ. 0,27, πλ. 0,22-25, πάχ. 0,07 μετ' ἐπιγραφῆς

ΓΛΑΥΚΟΣ Γλαῦκος

καὶ ἑτέρα στήλη ὁμοία ὕψ. 0,27, πλ. 0,26, πάχ. 0,06 ἔχουσα ἐπιγραφὴν

CΩΤΕΙΡΙΕ Σωτείριε

ἄνευ οὐδεμιᾶς συνεχείας.

Τὸ ἐν Athen. Mitt 1931, 128 N° 12 ἐπίγραμμα τὸ ὁποῖον εἶχα ἀντιγράψει τῇ 4 III 1905 ἐν Δαυλείᾳ παρὰ τῷ Βασ. Κακογιάννῃ ὡς εὑρεθὲν ἐν τῷ «φρουρίῳ» ***Δαυλίδος,*** πρέπει, νομίζω, νὰ ἀναγνωσθῇ ὡς ἑξῆς:

Τοῦτο μόνον θνητοῖς ἴσον πέλει ἐγ Διὸς αἴσ[ης,
πᾶσι θανεῖν καὶ φῶς ἠελίοιο λιπεῖν·
εἰ]δ' ἦν ἀργυρίου καὶ χρυσίου αὐτὸ πρίασθαι,
οὐδε]ὶς ἄν πλουτῶν εἰς Ἅδου κατέβη.

Ὁ λίθος ἔχει ἐν τέλει τοῦ στ. 1 Δ|Σ| ὧν τὸ τελευταῖον ἐλλιπὲς γράμμα πρέπει νὰ ἦτο Η. Ἡ τοῦ Διὸς αἶσα εἶναι συνήθης παρ' Ὁμήρῳ,

Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ στ. 4 ὁ λίθος ἔχει

....ΙΣΑΝ (=οὐδε]ὶς ἄν)

Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν 2 τελευταίων στίχων πρβλ. τὸ ἐκ Φερῶν ἐπίγραμμα στ. 3, 4 ἐν BCH 1892:

«Εἰ δ' ἦν τοὺς ἀγαθοὺς ἀνάγειν, πάλιν ἦλθες ἄν εἰς [φῶς,
ἐκπρολιπὼν ἀδύτους Περσεφόνης θαλάμους».

Πρβλ. Πινδ. Ἴσθ. 7, 59 «Θνᾴσκομεν γὰρ ὁμῶς ἅπαντες· δαίμων δ' ἄισος». Ὡς ἑρμηνεία τῶν στίχων ἐκείνων εἶναι καὶ τὸ ἀδέσποτον ἐπίγραμμα τῆς Ἀνθολ. VII 327.

Μὴ σύ γε θνητὸς ἐών, ὡς ἀθάνατός τι λογίζου·
οὐδὲν γὰρ βιότου πιστὸν ἐφημερίοις,
εἰ καὶ τόνδε Κάσανδρον ἔχει σορὸς ἥδε θανόντα,
ἄνθρωπον φύσεως ἄξιον ἀθανάτου.

ΑΝΤ. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν σελ. 103 αἱ ἐπεξηγήσεις τῶν εἰκόνων 2 καὶ 3 ἐτέθησαν ἀντιστρόφως. Ἐν τῇ εἰκ. 2 παρίστανται ὁ ***Ἅγ. Νέστωρ*** καὶ ***Δαμιανός,*** ἐν δὲ τῇ εἰκ. 3 οἱ ***Ἅγ. Κοσμᾶς*** καὶ ***Λοῦπος.***

Σελ. 130, σημ. 2. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἐμμανουὴλ Πεζοπούλου ὀρθότερον εἶναι τὸ ***θέλων,*** ὡς εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ.

Ἐν τῇ δημοσιευομένῃ ἐργασίᾳ τοῦ κ. Ι. Κοντῆ σελ. 55 κ.ἑ., ἀναγράφεται ἐκ παραδρομῆς ἡ ἐν IG XII² 658 ἐπιγραφὴ ὡς ὑπ' ἀριθ. 680. Ἐπίσης ἐν τῇ σελ. 56 ***εἰκὼν 1*** ἀντὶ τῆς ***εἰκ. 2.***

Δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

(1837 - 1937)

Δραχμ.

1. ***Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς*** 1837-1936 (ΑΕ 1-72: πβ. πινάκιον παρὰ ⟨Β. Λεονάρδῳ⟩, Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λευκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.

(Περίοδος Α΄): τόμος 1-16 (1837-1860).

1-7 (1837-1843): τεύχη α΄-ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεῦχος ιϝ΄ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ΄-κθ΄· 8-16 (1852-1860): τεύχη λ΄-νε΄· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α΄, β΄, γ΄, δ΄ ἕκαστον τεῦχος . . . . . 45.—

Περίοδος Β΄: τόμος 17-21 (1862-1874).

17 (1862): τεύχη α΄-ιβ΄ (τὰ τεύχη θ΄-ιβ΄ ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· ἕκαστον τεῦχος . . . . . 45.—
18-21 (1869): τεῦχος ιγ΄· 19 (1870): τεῦχος ιδ΄· 20 (1872): τεύχη ιε΄ καὶ ιϝ΄ (τὸ ιϝ΄ ἐξεδόθη τῷ 1873)· 21 (1874): τευχος ιζ΄· ἕκαστον τεῦχος . . . . . 45.—

Περίοδος Γ΄: τόμος 22-62 (1883-1923).

22-62 (1883-1923): εἷς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· ἕκαστος τόμος . . . . . 500.—

Περίοδος Δ΄: τόμος 63 κέ. (1924 κέ.).

63-75 (1924-1936): 1924, 1925-1926 (εἰς ἕνα τόμον), 1927-1928 (εἰς ἕνα τόμον), 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934/35, 1936 εἷς τόμος κατ' ἔτος μετὰ μονοστήλου κειμένου· ἕκαστος τόμος . . . 500.—

2. *Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου·* ὑπὸ ***Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου*** τόμος 1ος: 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ + στῆλαι 550. 1902 . . . . . 80.—

3. ***Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*** 1837-1936 (ΠΑΕ 1-88: πβ. πινάκιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79).

(Περίοδος Α΄): τόμος 1-13 (1837-1848/9).

1-3 (1837, 1837/8, 1838/9): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν ⟨τῆς Α΄—Γ΄ συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. ⟨Ἔκδοσις 1η.⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 93.1840. (Δὲν πωλεῖται). —
4 (1839/40): Πρακτικὰ τῆς Δ΄ συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —
5 (1840/41) Πρακτικὰ τῆς Ε΄ Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841. (Δὲν πωλεῖται). —
6 (1841/42): Πρακτικὰ τῆς Ζ΄ (γράφε: ϝ΄) Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842 . . . . . 50.—
7-11 (1842/3-1846/7): Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως. —
1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν ⟨τῆς Α΄—ΙΑ΄ Γενικῆς συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. Ἔκδοσις 2α. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίναξ 1. 1846 (1847). Δὲν πωλεῖται. —
12 (1847/8): Πρακτικὰ τῆς ΙΒ΄ Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848 . . . . . 50.—
13 (1848/9): Πρακτικὰ τῆς ΙΓ΄ Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 . . . . . 50.—

(Περίοδος Β΄): τόμος 14-25 (1858/9-1869/70):

14 (1858/9): Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α΄+43. 1859 . . . . . 50.—
15-25 (1859/60-1869/70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864). 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 8ον· ἕκαστον τεῦχος . . . . . 50.—

(Περίοδος Γ΄): τόμος 26 κέ. (1870/71 κέ.).

26-74 (1870/71-1919): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κέ.—1902, 1903 κέ.—1909 (δὲν πωλοῦνται), 1907 κέ.—1915, 1916—1919 (εἰς ἕνα τόμον). Σχῆμα 8ον. ἕκαστος τόμος . . . . . 80.—
75-91 (1920-1936): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1920, 1921, 1922-1924 (εἰς ἕνα τόμον), 1925-1926 (εἰς ἕνα τόμον), 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936. Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος. . . . . 80.—

3Α. ***Ὀργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας.*** (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεῦχος 2ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 8. 1876. (Τεῦχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24, 1894. (Τεῦχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48, 1896. (Τεῦχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεῦχος 6ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41, 1912. (Δὲν πωλοῦνται). —

4. ***Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι,*** ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια΄+22+5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον. . . . . 50.—

5. ***Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας*** ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 21, πίνακες 8. 1853. (Δὲν πωλεῖται). . . . . —

6. ***Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί,*** κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. φυλλάδιον α΄ (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες β΄+34, πίνακες 9. 1860. . . . . 50.—

6Α. ***Ὁ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμος καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸν ἐγκύκλιοι ὑπουργικαὶ καὶ ἄλλα τινά,*** ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς χρῆσιν τῶν κατὰ τὸ Βασίλειον ἀρχῶν καὶ αὐτῶν τῶν πολιτῶν. Σχῆμα 8ον σελίδες 43. 1872. — Δραχμ.

7. ***Εὐθύμιος Καστόρχης*** *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος.* Σχῆμα 8ον, σελίδες F′ + 120. 1879 . . 45.—

7Α. *Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας.* (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1887. (Τεῦχος 2ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 126, 1906. (Δὲν πωλοῦνται). —

8. ***Η. G. Lolling*** *Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ μουσείου·* τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεῦχος α′: Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η′+στῆλαι 152 + η″, πίναξ 1. 1899 . . . . . 180.—

9. ***Π. Καββαδίας*** *Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900. (Δὲν πωλεῖται). —

10. ***Π. Καββαδίας*** *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900. . . . . 45.—

10Α. ⟨***Βαλέριος Στάης***⟩· *Τὰ εὑρήματα τοῦ ναναγίου τῶν Ἀντικυθήρων* (= ΑΕ 1902, στήλη 145-173/4), εἰκόνες 21, πίνακες 8 (παρένθετοι) + 11 . . . . . 75.—

11. *Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905 . . . . . 90.—

12. *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος·* τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: ***Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters***). Σχῆμα 4ον, σελίδες β′+ στῆλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906 . . . . . 400.—

13. ***P. Cavvadias + G. Kawerau*** *Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890·— Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου· Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890.* Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστί. Σχῆμα φύλλου, στῆλαι 150+σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7 600.—

14. ***Χρῆστος Τσούντας*** *Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου.* Σχῆμα 4ον στῆλαι (F′ + 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908 . . . . . 600.—

15. ***Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου*** *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν* Σχῆμα 4ον, στῆλαι β′ + 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910 . . . . . 150.—

16. ***Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης*** *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 . . . . . 60.—

16Α. ⟨***Βασίλειος Λεονάρδος***⟩· *Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος ἀναγραφή.* Σχῆμα 4ον σελίδες 4. 1912. (Δὲν πωλεῖται) —

16Β. ⟨***Βασίλειος Λεονάρδος***⟩· *Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα.* Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912. (Δὲν πωλεῖται) —

17. ***Γεώργιος Π. Οἰκονόμος*** *Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας·* τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915 . . . . . 60.—

18. ***Γεώργιος Κ. Γαρδίκας*** *Μελετήματα ἀρχαιολογικά.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915 . . . . . 15.—

19. ***Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος*** *Τοπογραφία τῶν Δελφῶν·* τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912-1917 . . . . . 50.—

20. ***Βαλέριος Στάης*** *Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 . . . . . 50.—

21. ***Georgius P. Oeconomus*** *De profusionum receptaculis sepulcralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921 . . . . . 60.—

22. ***Ἀντώνιος Δ. Κεραμοπουλλος*** *Ὁ ἀποτυμπανισμός,* συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὧν 7 παρένθετοι. 1923 80.—

23. ***Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος*** *Γραπταὶ στῆλαι Δημητριάδος—Παγασῶν.* Σχῆμα 2ον, σελίδες 179, εἰκόνες 203, πίνακες παρένθετοι 7, πίνακες ἐν τέλει ἔγχρωμοι 10. 1928 . . . . . 1200.—

24. ***Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς*** *Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 174, εἰκόνες 86, πίνακες 2, γεωγραφικοὶ χάρται 3. 1928. . . . . 225 —

25. ***Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος*** Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440-1837. Σχῆμα 8ον, σελίδες ϛ F′+257, πίνακες 5. 1930. 250.—

26. ***Ἰωσὴφ Χατζιδάκης*** Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Κρήτῃ. Σχῆμα 8ον, σελίδες 74. 1931 . . . . . 60.—

26Α. ***Γεώργιος Σωτηρίου*** Χριστιανικαὶ Θῆβαι (= ΑΕ 1929). Σχῆμα 4ον, σελίδες 256, εἰκόνες 270 πίνακες 5. 1931 . . . . . 500.—

Νέα σειρὰ ἐκδόσεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τὸν τίτλον:
Ἀρχαῖοι τόποι καὶ μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος.

Ἀριθ. 1. ***Α. Δ. Κεραμόπουλλος:*** Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν σελ. 144 εἰκ. 100 Χάρται 3 Σχ. 16ον 1935. . . 65.—
» 2. ***Κ. Κουρουνιώτης:*** Ὁδηγὸς τῆς Ἐλευσῖνος, Ἀγγλιστί, σελ. 127 εἰκ. 71 Χάρτ. 1 Σχ. 16ον 1936. 60.—

Ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πωλοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα:

1. ***Βασιλείου Λεονάρδου:*** Ἡ Ὀλυμπία, Σχῆμα 8ον, σελίδες 352, πίνακες 2. 1901 . . . . . Δραχμ. 100.—
2. ***Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου:*** Θηβαϊκὰ (= Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον 1917). Σχῆμα 4ον, σελίδες 503, εἰκόνες, 212, πίνακες 1 . . . . . λίρ. ἀγγλ. 6.—

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἰσχύουσι διὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (Δεωφόρος Πανεπιστημίου 20)· περὶ δὲ τῆς ἐκτὸς τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας ἀποστολῆς τῶν ἀγοραζομένων παρακαλοῦνται νὰ φροντίζωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν (75ος) τόμος τῇ 15η Δεκεμβρίου 1937.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

1. ***Daux, G.:*** Pausanias à Delphes. Paris. 8° σ. II+207, π. 9.
2. ***Daux, G.:*** Delphes au IIe et au Ier siècle depuis l'abaissement de l'Étolie jusqu'à la paix romaine 191-31 av. J. C. Paris 1936. 8° σ. III+745, π. 5.
3. ***Doerpfeld, W.:*** Alt-Athen und seine Agora. H. 1: Berlin 1937. 4° σ. VIII+132+6, π. 8.
4. ***Γουδῆ, Δ. Ν.:*** Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τ. 1: Ἐν Ἀθ. 1937. 8° σ. 199, π. 7.
5. ***Haspels, C. H. E.:*** Attic black-figured lekythoi. 1-2: Paris 1936. 4°.
6. ***Καλογεροπούλου, Δ. Π.:*** Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων 147-1937. Ἐν Ἀθ. 1937. 8° σ. 349.
7. ***Meyer, E.:*** Briefe von Heinrich Schliemann. Berlin 1936, 8° σ. 362.
8. ***Pace, B.:*** Arte e civiltà della Sicilia antica. V. 1: Milano [u. ἀ] 1935. 8° σ. XVI+503, χάρτ. 1.
9. ***Richter, Gisela M. A.:*** Red-figured Athenian vases in the Metropolitan Museum of Art. V. 1-2: New Haven 1936. 2°.
10. ***Shoe, Lucy T.:*** Profiles of greek mouldings. Text [καὶ] Plates. Cambridge, Mass. 1936. 8°.
11. ***Ξυγγοπούλου, Α.:*** Μουσεῖον Μπενάκη, Ἀθῆναι. Κατάλογος τῶν εἰκόνων. Ἐν Ἀθ. 1936. 4° σ. ιγ'+107, π. 53.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ,, ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ – 7936